بسم الله الرحمن الرحيم

د سرورِ کائنات ﷺ ژوند

ترجمه

الحاج [illegible]

المکتبة العثمانیة

کاسی روډ کوئټه

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

حنفی

شافعی

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

کفایت دینی کتب خانہ

کفایت اللہ ابن صدیق

واٹس ایپ گروپ ٹیلی گرام چینل

اس گروپ میں کتابیں اہل السنۃ والجماعت، حنفی، شافعی، مالکی، حنبلی، دیوبند ، علماء حق کے عقائد کے مطابق ہوں گی مختلف زبانوں میں اسلامی کتابیں پشتو عربی اردو فارسی جیسے تفسیریں، فتاویٰ درسی کتب خارجی کتب و غیرہ۔

کفایت اللہ ابن صدیق

easypaisa

+923052488551
+923247442395

مالکی

حنبلی

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

لا اله الا الله محمد رسول الله

د سرور کائنات صلی الله علیه وسلم ژوند

د دریم ټوک

اصلاح سوې نسخه

تألیف:

الحاج ملا عنایت الله "عِلمي" ابن مولانا محمد انور رحمة الله علیه

المکتبة الغفاریة ارګ بازار کندهار افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټول حقوق د ليکوال سره خوندي دي

د كتاب پېژندنه:

د کتاب نوم	::	د سرور کائنات صلی الله علیه وسلم ژوند
تألیف	::	الحاج ملا عنايت الله "علمي" ابن مولانا محمّد انور رحمة الله علیه
خپروونکی	::	پخپله مؤلف.
کمپوزر	::	پخپله مؤلف.
اتـم چاپ		۱۳۹۵

دغه کتاب او د ليکوتکي نور کتابونه په پاکستان کي په لاندي ځايو کي تر لاسه کيږي:

- مکتبۀ رشيديه: سرکي روډ کوټه.
- مکتبۀ محمّديه: شاپ نمبر ۱۴ گرو مندر بنوري ټاون کراچي.
- مکتبۀ القرآن والسّنة: محله جنگي پشاور.

المكتبة الغفّارية ارګ بازار كندهار افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

الله أكبر

بسم الله الرحمن الرحيم

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

د خيبر د دوهمي حصې فتحه کېدل

رسول الله ﷺ د مسلمانانو سره د خيبر هغه بلي دوهمي منطقې ته چي کُتيبه ورته ويل کېده ورغلی ځکه د خيبر اوله حصه چي نِطاة او شق وه ټوله فتحه سوه، اوس نو دغه دوهمه منطقه رسول الله ﷺ او مسلمانانو محاصره کړه، رسول الله ﷺ و فرمايل: منجنيق هم راکش کړی ځکه منجنيق د قلاوو د نيولو دپاره ډېر اهميت لري او ډېر کار ځني اخيستل کېږي، اوس نو دغه ټوله مسافه منجنيق کَشَوَل کېږي.

مسلمان ورونو! دغه يوه شي ته ډېر متوجه سی په عربي کي مثل دی چي وايي: (الحِکمةُ ضالة المؤمن) يعني: حِکمت د مسلمان ورک سوی شئ دی، هر چيري چي يې پيدا کړي منګولي پوري نيسي، هر چيري چي فن او حِکمت پيدا سي، مسلمان هغه اول حقداره او د دې مستحِق دی چي کار ځني واخلي او د خپل ځان په فايده يې استعمال کړي، مومن مسلمان د ساينس او تکنالوژي، تخنيک او حکمت، طب او ډاکتري په مقابله کي نه درېږي.

مسلمانانو منجنيق نه پېژندی خو کله چي په لاس ورغلی سمدستي يې د هغه په استعمالولو شروع وکړه، نو په هر شي کي چي د مسلمانانو ګټه او فايده وي هغه بايد ژر تر ژره زده او استعمال کړي حتّی د هغه په استعمالولو کي ځنډ او تاخير هم بايد و نه سي، نن ورځ هم طب او تخنيک زده کړی، ساينس او تکنالوجي زده کړی، د اسلام او وطن د لوړوالي او ترقۍ دپاره يې استعمال کړی څو ترڅو به مو مشين آلات او دواوي د کفري ملکو څخه راځي؟ څو تر څو به د تعليم او علاج دپاره کفري ملکو ته سفرونه کوو؟ الله ته وګوری که د کفارو تقليد کوی په موډ او فېشن کي يې مه کوی، په بد اخلاقي او عياشي کي يې تقليد مه کوی، د حجاب په غورځولو او په بې ستري کي يې تقليد مه کوی، په علم او تخنيک کي ځانونه پسي ورسوی، بلکه بايد تر هغو د مخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سی، لکه څرنګه چې د اسلام په اولو قرنو کې هم داسې وه، یهودو او نصاراوو اسلامي ملکو ته د زده کړې او تعلیم دپاره سفرونه کول، خو په کراره کراره یې زموږ د غفلت څخه ګټه اخیستل په موږ کې یې فسق او فساد نشر کړه، له خپله دینه یې لیرې کړو، په فحشاء یې مشغوله کړو، پوهه او تعلیم دوی را څخه یو وړه، په نتیجه کې یې استعمار راباندې شروع کړې، اوس هم فُرصه او موقع سته د غفلت له خوبه را ویښ سی د خپلو نوو نسلو اصلاح کولو ته متوجه سی د تاریخ د بد نامیو او الهي عذابو څخه وبېرېږی.

بیرته قصې ته راسه!

مسلمانانو د خیبر و دوهمې حصې ته منجنیق وروستې او د یهودو قلا یې محاصره کړه، خو یهود یې د قلا څخه په غشو ولې او د قلا څخه نه را وزي.

رسول الله ﷺ په یوه فارغه وخت کې هغه غنیمتونه وېشل چې د نزار د قلا څخه مسلمانانو ته په لاس ورغلي وه، دغه د غنیمتو د وېشلو په وخت کې یو صحرایي عرب و رسول الله ﷺ ته راغلی او مسلمان سو، رسول الله ﷺ امر وکړی چې ده ته هم په دغه غنیمتو کې حصه ورکړی نو خود مسلمانانو څه مال ورکړی، صحرایي و ویل: دا څه شي دي چې ما ته مو راکړه؟ رسول الله ﷺ ویل: دا ستا حصه ده، صحرایي و ویل: ما د دغه مال دپاره ستا متابعت نه دی کړی، یعني: زه د غنیمتو دپاره نه یم مسلمان سوی، بلکه ما د دې دپاره ستا متابعت کړی دی چې پر دغه ځای په غشي و ویشتل سم (په ګوته یې خپلې غاړې ته اشاره وکړه) او د دغې لازې جنت ته داخل سم، رسول الله ﷺ و فرمایل: که ته د الله جل جلاله سره صادق وې هغه رب به ستا تصدیق وکړي، لږ وخت وروسته مسلمانانو د حملې إراده وکړه او دغه صحرایي هم ور سره ملګری دی، هلته بیا یهودو په غشو ویشتل شروع کړه او دغه صحرایي پر هغه ځای په غشي و ویشتل سو کوم چې ده په ګوته اشاره ورته کړې وه، د الله جل جلاله قدرت دی، د ده د مسلمانېدلو څو لحظې وروسته پر هغه ځای په غشي و ویشتل سو کوم چې ده اشاره ورته کړې وه او شهید و وژل سو، نو یې و رسول الله ﷺ ته راوړی رسول الله ﷺ و فرمایل: آیا هغه نفر دی دا په خپله هغه سړئ دی؟ ویل هو، رسول الله ﷺ د ده د غاړې و هغه ځای ته وکتل چې دغه صحرایي اشاره ورته کړې وه،

(c) kotabton.com: The Digital Library

واقعاً هم عیناً په هغه ځای کې غشي بند ؤ، رسول الله ﷺ و فرمایل: دئ د الله جل جلاله سره صادق ؤ نو الله جل جلاله هم د ده تصدیق وکړی، بیا نو رسول الله ﷺ دعاء ورته وکړه ویل: الهي دا ستا بنده دی او ستا په لار کې مهاجر را ووتی او ستا په لار کې شهید و وژل سو او زه پر دغه شاهد یم.

د صحابهٔ کرامو مشران چې دلته حاضر وه هغه وايي: زموږ د هر یوه دا تمنّا او خواهش وو چې کشکي موږ د ده پر ځای وای، سبحان الله! څو لحظې عمر په اسلام کې او بیا شهادت او بیا رسول الله ﷺ پر ده شاهدي آداء کوي، دا څومره لوړه درجه او عظیم مقام دی چې یو څوک یې په څو لحظو کې تر لاسه کوي، جنت و هغه چا ته آسانه دی چې الله جل جلاله یې ورته آسانه کړي، خو زموږ په عقیده او عمل، صدق او اخلاص پوري هم تعلق لري، دا سي نه لکه د نن ورځې ځیني مسلمانان چې د ده خبري او د ده قیافه د ده د عمل او د ده د معاملې سره مځکه او آسمان فرق لري.

کله چې رسول الله ﷺ غنیمتونه وېشل د هغو مریضانو حصه یې هم کښېښوول کوم چې په حدیبیه کې یې ګډون کړی ؤ او اوس خیبر ته د ناروغۍ په سبب نه دي حاضر سوي، هغه نفر یې هم پر حاضرو نفرو حساب کړه او د هغو کسانو حصه یې هم کښېښوول چې په حدیبیه کې حاضر سوي وه او بیا وفات سوي وه او هغو نفرو ته یې هم حصه ورکړه چې په دغه خیبر کې شهیدان سوي وه، د هغو د کورنیو دپاره یې حصه جلا کړه، مقصد دا چې رسول الله ﷺ د غنیمتو په وېشلو کې د ټولو کسانو مراعت وکړی.

دغه د غنیمتو د وېشلو په وخت کې د غطفان لښکر بیا را ورسېدی، عُیینه (مُطاعِ احمق) او پنځه زره نفره لښکر ور سره دی را ورسېدل، رسول الله ﷺ غنیمتونه ویشي، عُیینه اجازه وغوښتل چې د رسول الله ﷺ سره وګوري اجازه ورکول سوه عُیینه چې د غنیمتو وېش ولیدی پوه سو چې د خیبر خبره خلاصه سوه، نو یې رسول الله ﷺ ته وویل: یا محمّد! ﷺ ما ته هم د دغه مکافات را کړه چې د یهودو ملګرتیا مې پرېښوول او زه ولاړم، یعني: ما ته هم په دغه غنیمتو کې څه را کړه، رسول الله ﷺ و فرمایل: یا عُیینه! تا یهود د هغې نارې په سبب پرېښوول هغه چې یوه نفر ناري کړه چې د خپل قوم ساتنه وکړی، عُیینه پوه سو چې رسول الله ﷺ په قصه خبر دی،

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مخه د ده دا خیال نه ؤ چي رسول الله ﷺ دي زموږ د بیرته تللو په سبب خبر وي.
بیا یې و ویل: یا محمّد! ﷺ خیر دی ته کریم یې سخي او جواد یې، بیا هم یو شئ
راکړه، رسول الله ﷺ و فرمایل: ذو رقبه یې ستا، عُیینه ویل: مقصد دي څه دی؟
رسول الله ﷺ و فرمایل: یا عُیینه! ته تېره شپه بیده وې او خوب دي لیدی چي زما
څخه په غنیمتو کي حصه غواړې اوما درته وویل: ذو رقبه یې ستا، عُیینه ته یې هغه د
ده خوب و وایه، عُیینه په تعجب کي سو چي دا څه قصه ده؟ ویل: هو ما خوب
ولیدی! ښه اوس ذو رقبه راکړه، رسول الله ﷺ و فرمایل: ذو رقبه یو خالي غر دی
شئ پکښي نسته ورسه وایې خله.

نو عُیینه مطاع احمق ته هیڅ نه ور ورسېدل، نه په غنیمتو کي حصه او نه هغه تر
جنګ د مخه چي رسول الله ﷺ ورکول چي ویل: د خیبر د یوه کال مېوې واخله او
بیرته ولاړسه، عُیینه د خپلي بیعقلۍ په سبب خالي لاس پاتېٔ سو.

اوس چي عُیینه ولیده چي د مسلمانانو څخه هیڅ په لاس نه ورغله نو بیا د یهودو
قلا ته دننه ورغلی او هغه و جنګ ته تشویقوي، وایي: صبر وکړی تینګ سی، مقاومت
وکړی زه ستاسي سره یم زما سره لښکر را سره دی، یهودو ویل: ستا د لاسه موږته
مصیبت پېښ دی، ته وې چي بني قریظه دي په حلال کړه، ته وې چي موږ دي پرې
ښوولو او ته ولاړې، دا ټوله ستا د لاسه را پېښ دي.

په دغه وخت کي د بني مُرّه د قبیلې مشر او سردار حارث بن عوف هم راغلی
غواړي چي حالات و ویني، هغه هم عُیینه ملامتاوه، ویل: که دي د خیبر د یوه کال
مېوې اخیستي وای دا ستا دپاره ښه نه وه؟

اوس نو د خیبر د دوهمي حصې (کُتیبه) محاصرې هم څوارلس ورځي دوام
وکړی، یهود هیڅ د قلاوو څخه نه را وزي، په دغه څوارلسمه یا آخري ورځ رسول
الله ﷺ د دې إراده وکړه چي دوی ته هم منجنیق و دروي، هلته دننه په قلا کي د
خیبر پاچا کنانه بن أبي الحُقیق چي زړه یې د بیري ډک ؤ، یوازي دئ نه بلکه ټول
یهود په بېره او وارخطایي کي وه، دوی دننه په قلاوو کي دي او قلاوي هم محکمه او
مظبوطه قلاوي دي چي څوک نه سي ور تلای، بیا هم بېره او وارخطایي پر غالبه وه،

(c) Ketabton.com: The Digital Library

نو دغه کنانه بن أبي الحُقيق د خيبر پاچا د ده څخه يوه لينډۍ ورسره وه،

ورونو! غشی او لينډۍ درې شيه دي، لينډۍ هغه کوږ، نيم دائرېي، لرګۍ دی چي دوه سره يې په يوه تناو تړلي دي، چي دا لينډۍ سوه او يو تناو دی چي د لينډۍ په دوو سرو پوري تړل کيږي او يو هم غشی دی چي په تناو کي ايښوول کيږي، اوس کنانه د يهودو پاچا غواړي چي دغه تناو په لينډۍ پوري وتړي، تناو يې د لينډۍ په يوه سر پوري تړلی دی او غواړي چي د تناو دغه بل سر په لينډۍ پوري وتړي، مګر د ډيري بيري څخه رېږدي او تناو نه سي تړلای، دا يې د پاچا حال ؤ چي د بيري او رېږدېدلو په سبب په لينډۍ پوري تناو نه سي تړلای نو جنګ به څنګه کوي؟ نو يې د دغه بيري په سبب د تسليمېدلو نيت او إراده وکړه او د دغه کار دپاره يې د يهودو نور مشران را وغوښتل چي مشوره ور سره وکړي، مشران راغله کنانه ورته وويل: خوښه مو نه ده چي د مسلمانانو سره صلحه وکړو؟ هغو هم صلحه خوښه او قبوله کړه.

کنانه بن أبي الحُقيق و رسول اللهﷺ ته حال ولېږی چي زه د خبرو دپاره درکښته کېږم، رسول اللهﷺ د ده غوښتنه قبوله کړه او دئ ورغلی اوس پر صلحه خبري ور سره کوي، يهود غواړي چي د خپل تسليمېدلو دپاره شرطونه کښېږدي د ځان دپاره امتيازاتِ غواړي، رسول اللهﷺ نه شرطونه قبلوي نه امتيازات ورکوي، بيا يې وويل: جزيه به درکوو، رسول اللهﷺ وفرمايل: اوس چي جنګ وسو د جزيې خبري نسته، جزيه ترجنګ د مخه وه اوس صلحه ده او پر هر شي چي اتفاق در سره کوم هغه زما اختيار دی، خبري ډيري وسوې خو په آخر کي اتفاق ته ورسېدل چي هغه اتفاق داسي ؤ:

۱ – هر هغه څوک چي په قلاوو کي دي هغه به نه وژل کيږي او د هغو اولادونه به هغو ته ورکول کيږي.

۲ – ټول يهود به د خپلو اولادو سره د خيبره څخه وزي.

۳ – خپله اسلحه او نقد مالونه به ټول پرېږدي، خاصتاً سره او سپين زر.

دغه شرط چي سره او سپين زر به هيڅ نه وړي د يهودو دپاره تر ټولو شرطو سخت او مشکل ؤ، يعني بېله اسلحې او زرو څخه کوم شئ چي يهود ور سره وړلای سي هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي یُوسي، خوزر او اسلحه به نه وړي.

چې د شرطو خلاصه داسې ده: د خیبر ټول یهود به خیبر پرېږدي، حتّی په جزیرةُ العرب کې به نه اوسېږي بلکه شام ته به فراره کېږي، زر او اسلحه به نه وړي او د دې په مقابل کې به رسول الله ﷺ څوک نه وژني او اولادونه به یې وراېله کوي، خو پر یهودو یې یو بل شرط هم کېښښاوه، چې د خپلو خزانو څخه به هیڅ شئ نه پټوي.

یعني: داسې نه چې سپین او سره زرپټ کړي، بلکه مسلمانانو ته به یې ښکاره کوي او تسلیموي او که بیا چیرې د سرو یا سپینو زرو یوه ټوټه پیدا سي بیا نو هیڅ اتفاق نسته.

یعني: ټول یهود وژل کېږي، پر یهودو دا تاکید وسو چې نقد مال به نه پټوي.

رسول الله ﷺ دغه شدید شرط په دې سبب پر یهودو کېښښووی چې یهود سرد او سپین زر پټ نه کړي، ځکه ممکنه وه چې یهود زر پټ کړي او د رسول الله ﷺ دا إراده وه چې یهود باید خپل مالونه ټول تسلیم کړي.

اوس نو یهودو قلاوي خلاصي کړې، اسلحې یې تسلیم کړې، سره او سپین زر یې تسلیم کړه او ځانونه د فراره کېدلو دپاره تیاروي، کومه اسلحه چې مسلمانانو ته په دغه آخرنیو قلاوو کې په لاس ورغله هغه داسې وه:

زر نېزې، ځلور سوه توري، پنځه سوه لېندۍ او ټول هغه غشي چې موجود وه، دا بېله سرو او سپینو زرو او ځلوېښت زره د خرما یا کجور ونې، دغه ټول شیان یوازې د کُتیبه څخه وه، دا بېله هغو شیانو څخه وه چې مسلمانانو په نطاة او شق کې اخیستې وه، دغه مالو ته فکر وکړه چې مسلمانانو ته په خیبر کې ور و رسېدل، پر دې ټولو سربېره چې د خیبر په قلاوو کې مسلمانانو ته په لاس ورغلي وه یو هم د تورات ډېرې پخوانۍ نسخې وې، مګر یهود رسول الله ﷺ ته ورغله او ویل: یا محمّد! ﷺ دغه زموږ مقدس کتابونه دي دا بیرته موږ ته را کړه، که څه هم د رسول الله ﷺ په وسه پوره وه چې دغه کتابونه خیرې کې یا یې و سوځي، ځکه دغه کتابونه تر صلحې د مخه د خیبر په اولو قلاوو کې په لاس ورغلي وه، مګر رسول الله ﷺ مهربانه او بخښونکی ؤ او مسلمانان د اقلیاتو سره نرمه او پسته ګذاره کوي، نو یې دغه کتابونه بیرته دوی ته ورکړه، بیا نو یهودو مشوره سره وکړه او رسول الله ﷺ ته ورغله ویل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

یا محمّد! ﷺ تاسي ته د خیبر ځمکه او زراعت داسي نه دي در معلوم لکه موږ ته او په دغه کښتو هم تاسي داسي نه پوهېږئ لکه موږ.

واقعاً په خیبرکي دومره کښتونه او باغونه وه چي په ټوله جزیرة العرب کي یې مثل نه ؤ یوازي په کُتیبه کي بېله شق او نطاة څخه د خرما څلوېښت زره ونې وې، نو ویل: یا محمّد! ﷺ که چیري ستا خوښه وي او موږ د نوکرانو او بزګرانو پر قسم په خیبرکي پرېږدې؟ ځکه یهود اوس په خیبرکي د هیڅ شي مالکان نه دي، نو ویل: فقط د نوکرانو او خدمت ګارانو په شکل غواړو چي پاته سو، د اُجرې او مزدورۍ په مقابل کي به دغه باغونه روزو او موږ تر تاسي ښه په پوهېږو، رسول الله ﷺ هم موافقه ورسره وکړه چي یهود دي په خیبرکي د مسلمانانو په کورو کي فقط نوکران پاته سي، کورونه، ځمکه او باغونه ټول د مسلمانانو دي او دوی د مسلمانانو نوکران دي کارونه به کوي او د دوی مزدوري د خیبر نیم حاصلات دي، هر کال به د خیبر د حاصلاتو څخه په سلو کي پنځوس خپله مزدوري اخلي، لکه زموږ په وطن کي کښتګران.

او دا چي رسول الله ﷺ دوی پرېښوول د هغه اساسي علت دا ؤ چي مسلمانانو د خیبر د روزني دپاره مریان او نوکران نه درلودل او په خپله مسلمانان په جهاد مشغول وه، نو که مسلمانان ځانونه د خیبر د زراعت په روزلو مشغول کړي جهاد پاته کیږي، نو ځکه رسول الله ﷺ دوی ته اجازه ورکړه چي په دغو کورو کي واوسیږي، کورونه د دوی مِلک نه دی کورونه اصلاً د مسلمانو دي، خو چاره نه وه دوی هم باید په یوه ځای کي اوسېدلي وای، نو ځکه دوی ته اجازه وسوه چي په دغو کورو کي واوسیږي او د خیبر د زراعت روزنه او مسئولیت پر غاړه واخلي، رسول الله ﷺ امر وکړی چي یهود پرېږدی خپل کارونه دي کوي او په دغو کورو کي دي اوسیږي.

د أبي الحُقیق یهودي د دوو زامنو وژل

رسول الله د یهودو پاچا کنانه او د هغه ورور رُبیّع را وغوښتل چي د دوی سره د بني النضیر د یهودو خزانه ورسره وه، رسول الله ﷺ د هغې خزانې پوښتنه ځني وکړه چي هغه مو څه کړه؟ کنانه انکار وکړی چي نه په هغه خبر یم او نه یې ځای

(c) ketabton.com: The Digital Library

را معلوم دی، خو د یهودو څخه یو بل نفر چې د دغه کنانه د اکا زوی ؤ رسول الله ﷺ ته ورغلی او ویل: ما به کنانه لیدی چې هر سهار به پر دغه خرابه ګرځېدی. رسول الله ﷺ بیا وکنانه ته وویل: که مې خزانه ستا سره پیدا کړه و دې وژنم؟ کنانه ویل هو، رسول الله ﷺ امر وکړی چې دغه خرابه وکِنی، خرابه وکِندل سوه او د هغه ځای څخه هغه د دوی د خزانې څه مال را وایستل سو، رسول الله ﷺ د هغه نور پاته مال پوښتنه ځنې وکړه، کنانه بیا هم نه غوارِي چې هغه مال ور تسلیم کړي، نو یې کنانه د زبیر ﷺ په لاس ورکړی چې عذاب ورکړه ترڅو چې هغه پاته مال راوړي خو کنانه د پاته مال اقرار نه کاوه، بیا نو رسول الله ﷺ محمّد بن مسلمه ﷺ امر کړی چې کنانه او د ده ورور و وژني، اصلاً د یهودو سره داسي اتفاق سوی ؤ: که چیري په یهودو کي د هر چا سره پټ سوی مال چې سره او سپین زر دي پیدا سود نو ټول یهود وژل کیږي، مګر رسول الله ﷺ د خپل رحم او مهربانۍ په سبب یوازي کنانه او د ده ورور رُبیّع د دغه خیانت او هغه اتفاق پر اساس و وژل، ځکه دوی دوو دغه خیانت کړی ؤ او نور یهود یې پرېښوول، پر دغه سربېره بیا هم یهودو نور زر پټ کړي وه، ځکه مال او پیسې د یهودو د زړه ټوټه ده او بیا په وروسته کي یې په هغو مالو سره تجارت کاوه، خو مسلمانانو په دغه وخت کي نور مال نه کړی ځنې پیدا.

په زهرو لړل سوی پُسه

اوس د خیبر جنګ خلاص سو او رسول الله ﷺ د خیبر پر شا وخوا خېمې درولي دي چې د یهودو څخه یوه ښځه و رسول الله ﷺ ته ورغله چې نوم یې زینب بنت الحارث ؤ او د سلام بن مشکم ښځه وه، هغه سلام چې د صعب بن زبیر په قلا کي و وژل سو او دغه زینب د مرحب پهلوان وریره وه، دغه ښځه راغله ویل: یا محمّد! ﷺ تا کولای سوای چې د هغه عهد او اتفاق په اساس (چې که سره یا سپین زر پیدا سوه بیا نو ټول یهود وژل کیږي) مورږ ټول یهود و وژنې ځکه مورږ خیانت کړی ؤ خو تا مورږ ته عفوه وکړه، نو ما تا ته یوه مېلمستیا جوړه کړې ده چې دا د هغه شکر دی چې تا مورږ نه و وژلو، نو یې رسول الله ﷺ ته خواړه راوړل چې هغه کباب سوی پُسه ؤ او په

(c) ketabton.com: The Digital Library

زهرو لړل سوی ؤ، ښځي د مخه پوښتنه کړې وه چي د رسول الله ﷺ په پسه کي د کوم ځای غوښي خوښي دي؟ په جواب کي ورته ویل سوي وه چي د رسول الله ﷺ د اوږې غوښي خوښي دي (چي موږ وزر ورته وایو) نو دې د دغه پسه په وزر کي ډیر زهر اچولي وه دغه په زهرو لړل سوی پسه یې و رسول الله ﷺ ته را وړی، رسول الله ﷺ او اصحاب کرام کښېنستل چي دغه پسه و خوري، رسول الله ﷺ یوه ګوله یا لقمه واخیستل په خوله کي یې کښېښوول چي وې خوري صحابهٔ کرامو هم په خوړلو شروع وکړه، اول هغه څوک چي ګوله یا لقمه یې تېره کړه هغه بِشر بن البراء بن معرور ﷺ ؤ، هغه دغه ګوله تېره کړل مګر نورو اصحاب کرامو هغه اوله ګوله چي یې په خوله کي وه هغه یې ژوول، چي رسول الله ﷺ رغ پر وکړی: خوړل بس کړی.

رسول الله ﷺ هغه خپله ژوولې ګوله تو کړه، البته ډیره لږ توته تېره سوې وه، نو ویل: خورک پرېږدی او د خولې خواړه مو تو کړی، صحابهٔ کرامو و ویل: یا رسولَ الله! څه پېښه ده؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: دغه پسه را ته وایي: ښه متوجه سی (حلال سوی او کباب سوی پسه خبري کوي) ویل: دغه پسه را ته وایي: ما مه خوره زه په زهرو لړل سوی یم.

دا د رسول الله ﷺ معجزه وه حلال سوی او کباب سوی پسه خبري ورته کوي او په حال یې خبروي چي ما مه خوره زه په زهرو لړل سوی یم، بیا یې هغه ښځه را وغوښتل ویل: ولي دي دا کار وکړی؟ هغې و ویل: ما د ځان سره و ویل: که دغه سړئ پاچا ؤ موږ به ځني فارغ سو او که نبي ؤ الله جل جلاله به یې په حال خبر کړي.

په اول کي رسول الله ﷺ دغي ښځي ته عفوه وکړه، خو بِشر ﷺ د دغو زهرو د خوړلو په سبب په اول کي شَل سو او بیا څه موده وروسته وفات سو، بیا نو رسول الله ﷺ دغه ښځه د بِشر ﷺ په قصاص کي و وژل او په خپله رسول الله ﷺ پاته ټول عمر د دغو زهرو څخه تکلیف لیدی، همېشه به څه موده ترمنځ یا په کال کي یو وار د دغه زهرو په سبب درد ورته پېښېدی او رسول الله ﷺ به ویل: همېشه د هغه پسه د خوړلو څخه چي ما د خیبر په ورځ وخوړی درد حسوم.

او په هغه حدیث شریف کي چي امام بخاري یې د حضرت عائشي ﷺ څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

روایتوي چي رسول الله ﷺ د رحلت یا وفات په ناروغي کي و فرمایل:

« مَا أَزَالُ أَجِدُ أَلَمَ الطَّعَامِ الَّذِي أَكَلْتُ بِخَيْبَرَ فَهَذَا أَوَانُ وَجَدْتُ انْقِطَاعَ أَبْهَرِي مِنْ ذَلِكَ السُّمِّ » [رواه: البخاري]

ژباړه: همېشه د هغو خوړو درد حسوم چي ما په خیبر کي وخوړل نو دا هغه وخت دی چي له هغو زهرو څخه ما ته زما د أبهر پرې کېدل پېښ سوه. (أبهر مي پرې سو)

أبهر هغه رګ یا شریان دی چي د زړه وینه پکښي تېرېږي، نو د رسول الله ﷺ د رحلت په وخت کي د ده ﷺ د زړه رګ د هغو زهرو د خوړلو په سبب پرې یا قطعه سو چي په خیبر کي یې خوړلي وه.

ډېر علماء کرام وایي: دا د رسول الله ﷺ شهادت دی، دیٔ ﷺ دغه د خیبر د زهرو په واسطه شهید وفات سو، رسول الله ﷺ لره ټول صفتونه پوره وه حتّٰی شهید هم دی.

اوس نو د خیبر جنګ او غزاء په پوره ډول د هره اړخه پای ته ورسېدل.

په خیبر کي د مسلمانانو د شهیدانو شمېر (۱۶) نفره دی، رضی الله تعالٰی عنهم اجمعین او د یهودو د وژل سوو کسانو شمېر (۹۳) نفره دی.

کله چي د خیبر ټول جنګ خلاص سو که ګوري د سپرو یوه ډله را رهي ده چي دا د مسلمانانو هغه مهاجرین وه چي حبشې ته تللي وه او اوس بیرته راغله ځکه رسول الله ﷺ عَمرو بن اُمیه الضَّمري رضي الله عنه ور لېږلی ؤ چي بیرته راسی، دوی هم د رسول الله ﷺ د امره سره سم د حبشې څخه را رهي سوه او مدینې منورې ته ورسېدل، هلته یې و لیدل چي رسول الله ﷺ د مدینې منورې څخه د خیبر د فتحه کولو دپاره تللی دی نو دوی هم پسي ور رهي سوه چي د خیبر په فتحه کولو کي ګډون وکړي، مګر خیبر ته په داسي وخت کي ور ورسېدل چي خیبر فتحه سوی ؤ او اوس چي یې د رسول الله ﷺ سره ولیدل هغه ﷺ ډېر په خوشاله سو او وې فرمایل:

« ما أدری بأیهما أنا أفرح ؟ بقدوم جعفر أو بفتح خیبر؟»

یعني: نه پوهېږم چي په کوم یوه خوشالي وکړم یا په کوم یوه خوشاله سم؟

آیا د جعفر رضي الله عنه په را تګ سره ؟ که د خیبر په فتحه سره ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

او تاسي ته معلومه ده چي د حبشې د مهاجرو مشر جعفر بن أبي طالب رضی الله عنه د حضرت علي رضی الله عنه ورور او د رسول الله صلی الله علیه وسلم د اکا زوی ؤ، بیا نو رسول الله صلی الله علیه وسلم امر وکړی چي د غنیمتو څخه دي د حبشې و مهاجرو ته هم حصه ورکول سي، ځکه دوی په دغه نیت خیبر ته راغله چي د رسول الله صلی الله علیه وسلم سره په جهاد کي حصه واخلي خو دوی په داسي وخت کي خیبر ته ورورسېدل چي خیبر فتحه سوی ؤ.

د فَدَک د یهودو سره صلحه

تاسي پوهېږی چي په ټوله جزیرةُ العرب کي یهود په څو ځایو کي اوسېدل؟

په جزیرةُ العرب کي د یهودو د استوګني ځایونه پنځه وه چي هغه په داسي ډول سره وه:

۱ – مدینه منوره، چي هلته د یهودو هغه درې عمده قبیلې: بني نظیر، بني قینُقاع، بني قُریظه د نورو عربو ترڅنګ اوسېدلې.

۲ – خیبر، چي دا د یهودو لوی او اساسي مرکز ؤ او بېله یهودو بل څوک هلته نه وه موجود.

۳ – فَدَک، چي دلته هم یوازي یهود اوسېدل.

۴ – واديُ القرٰی، چي دلته هم یهود اوسېدل خو یو څه لږ مشرک عرب هم ور سره اوسېدل.

۵ – تَیماء، چي دلته هم خالص یهود اوسېدل.

نور نو په ټوله جزیرةُ العرب کي یا بُت پرستان اوسېدل، یا په ځینو ځایو کي نصارا اوسېدل، لکه نجران او ځیني نور ځایونه.

څرنګه چي د مدینې منورې څخه یهود وایستل سوه، خیبر فتحه سو، اوس د فدک نوبت دی، د خیبر تر فتحه کېدلو د مخه کله چي رسول الله صلی الله علیه وسلم د مدینې منورې څخه خیبر ته ورسېدی په دغه وخت کي یې مُحَیصه بن مسعود رضی الله عنه د فَدَک و یهودو ته ور ولېږی چي اسلام ته یې دعوت کړي، خو هغو دغه دعوت نه کړی قبول او اوس چي رسول الله صلی الله علیه وسلم خیبر فتحه کړی الله جل جلاله د فدک د یهودو په زړو کي بېره ور واچول، نو یې رسول الله صلی الله علیه وسلم ته حال ولېږی چي موږ هم داسي صلحه در سره کوو

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه د خیبر یهودو چې در سره وکړه، رسول الله ﷺ هم صلحه قبوله کړه او فدک د مسلمانانو سو، یهود فقط د نوکرانو په شکل هلته په فدک کي اوسیږي.

د وادي القری فتحه کېدل

اوس چي رسول الله ﷺ د خیبر د فتحه کولو څخه فارغه سو او فدک په خپله صلحه قبوله کړه نو د وادي القری پر طرف رهي سو چي هلته هم یهود اوسېدل او څه لږو عربو هم ژوند ور سره کاوه، د وادي القری یهودو د جنګ دپاره پوره آماد کي او تیاري نیولې وه، د مسلمانانو لښکر لا هلته نه وه اړولي چي د یهودو له طرفه د غشو ویشتل شروع سوه، چي په دغه غشي ویشتلو کي د رسول الله ﷺ یو مریئ چي (مُدعِم) نومېدی په غشي و ویشتل سو او و وژل سو، صحابۀ کرامو و ویل: ده ته دي د جنت مبارکي وي، رسول الله ﷺ و فرمایل: هیڅکله داسي نه ده زما دي قسم په هغه ذات وي چي زما د نفس اختیار د هغه په قدرت کي دی هغه کالئ چي ده د خیبر په ورځ د غنیمتو څخه واخیستی او د تقسیم یا وېشلو دپاره یې را نه وړی هغه به پرده باندي اور بلوي، خلکو چي د رسول الله ﷺ دغه قول واورېدی نو یوه سړي و رسول الله ﷺ ته د چوتي یوه یا دوې تسمې را وړې، چي دا یې هم تر وېش د مخه د غنیمت د مالو څخه اخیستي وې او اوس یې د اور له بیري و رسول الله ﷺ ته ور تسلیم کړې، رسول الله ﷺ و فرمایل: د چوتي یوه یا دوې تسمې د اور، یعني: هر هغه څوک چي د غَنیمت هر شئ تر تقسیم د مخه واخلي هغه شئ به د قیامت په ورځ د ده دپاره له اوره څخه جوړ سي او عذاب به په ورکول کیږي.

د مجاهدینو د پام وړ مسئله: هر هغه شئ چي د دښمن څخه په غنیمت اخیستل کیږي هغه باید خپل آمر ته تسلیم سي او آمر یې باید په شرعي طریقه پر مجاهدینو و وېشي، که داسي و نه سي هغه شئ به د قیامت په ورځ د هغه د اخیستونکي دپاره د اور سي او ده ته به عذاب په ورکول کیږي او دا هم فرق نه لري چي دغه شئ آمر د ځان دپاره واخلي یا یې افراد واخلي دواړو ته یو قسم جزاء ورکول کیږي.

او بیا رسول الله ﷺ خپل اصحاب د جنګ دپاره تیار او آماده کړه، د لښکر

(c) kotabton.com: The Digital Library

عمومي بیرغ یې سعد بن عُباده رضي الله عنه ته ورکړی، یو بیرغ یې حُباب بن منذر رضي الله عنه ته ورکړی، یو بیرغ یې سهل بن حُنیف رضي الله عنه ته ورکړی او یو بیرغ یې عُباده بن بِشر رضي الله عنه ته ورکړی، بیا یې د وادیُ القرٰی یهود و اسلام ته دعوت کړل، خو هغو اسلام نه قبلاوه بلکه د هغو له طرفه یو پهلوان د مبارزې دپاره را ووتی و ده ته زبیر بن العوام رضي الله عنه ور ووتی او یهودي یې ووژی.

بیا د یهودو بل پهلوان را ووتی دا هم زبیر رضي الله عنه ووژی، د یهودو له طرفه بل پهلوان را ووتی، د هغه د مبارزې دپاره حضرت علی رضي الله عنه ور ووتی او یهودي یې ووژی، ترڅو چې د یهودو له طرفه په دغه مبارزه کې (۱۱) نفره پهلوانان ووژل سوه او د هر پهلوان تر وژلو وروسته به مسلمانانو یهود و اسلام ته دعوتول او هغو به د اسلام د قبلولو څخه انکار کاوه، په دغه ورځ مسلمانانو خپل لمنځونه پر وخت او په جماعت سره آداء کول، هر وخت چې به رسول الله ﷺ لمونځ آداء کړی بیا به یې یهود و اسلام، الله او رسول الله ته دعوت کړه او د هغو تر انکار وروسته به بیا جنګ شروع سو، په دغه ورځ تر ماښامه پوري جنګ وسو، په دا سبا سهار تر لمانځه وروسته بیا جنګ شروع سو خو د لمر د را ختلو سره یهود تسلیم سوه او وادیُ القرٰی په جنګ سره فتحه سوه، الله جل جلاله مسلمانانو ته د یهودو ډیر مالونه او سامانونه په غنیمت ورکړه.

د تیماء د یهودو سره پر جزیه صلحه

تیماء چې د یهودو بله منطقه وه کله چې د هغه ځای یهودو ته د خیبر د فتحه کېدلو خبر ورورسېدی او بیا یې د فدک د یهودو اخبار واورېدل او بیا د وادیُ القرٰی د یهودو په تسلیمېدلو خبر سوه یوازې دا نه چې د مسلمانانو پر ضد یې هیڅ مقاومت و نه کړی بلکه په خپله دوی و رسول الله ﷺ ته حال ولېږی چې موږ نه جنګ غواړو نه صلحه بلکه مسلمانانو ته جزیه ورکوو، رسول الله ﷺ هم د دوی دغه غوښتنه قبوله کړه او پر جزیه یې فیصله ورسره وکړه، رسول الله ﷺ دوی ته د أمان لیک ورولیکی چې د دغه لیک نوشته کوونکی خالد بن سعید رضي الله عنه ؤ او لیک داسې لیکل سوی ؤ:

دا د محمّد رسول الله ﷺ له طرفه و بني عادیاً ته لیک دی چې د دوی ساتنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مسلمانانو پر ذمه ده او دوی به مسلمانانو ته جزیه ورکوي، پر دوی نه تجاوز کیږي او نه د خپله ځایه ځخه ایستل کیږي، شپه یې د راحت ده او ورځ یې د کارکولو ده.

د جزیرة العرب څخه د یهودو ایستل

د یهودو ټولي منطقې فتحه سوې او یهود بیا هم د رسول الله ﷺ په وخت او زمانه کي په جزیرةُ العرب کي پاته وه، د حضرت ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه د خلافت په دوره کي هم یهود موجود وه خو د حضرت عمر فاروق رضی الله عنه د خلافت په وختو کي په خیبر کي یو مسلمان سړئ د یهودو له طرفه و وژل سو.

دغي قصې ته ښه متوجه سی چي د یوه مسلمان سړي وینه یواړي د هغه وخت و حاکمانو او آمرانو ته نه بلکه په هر وخت کي یې د مسلمانانو و آمرانو ته څومره اهمیت درلودی، د یوه مسلمان د وژلو په سبب وکفارو ته په کومه اندازه جزاء ورکول کېده؟ خو تاسي یې د نن ورځي د حاکمانو او آمرانو د حالاتو سره مقایسه کړئ! دغه د عدل ترازو او حکم به تاسي ته پرېږدم، آیا د مسلمان تر ويني بل ارزانه شئ سته؟

حضرت عمر رضی الله عنه په دغه باره کي تحقیقات شروع کړه خو یهود هیڅ حال نه وایي او نه اقرار کوي، یو مسلمان نفر په خیبر کي د یهودو له طرفه وژل سوی دی خو یهود حال نه وایي چي چا وژلی دی، حضرت عمر رضی الله عنه ورته و ویل: که قاتل په لاس را نه کړئ تاسي ټول فراره کوم، خو یهود پر خپل انکار ټینګ وه او قاتل یې نه ورښاوه، نو حضرت عمر رضی الله عنه ټول یهود فراره کړه، د خیبر یهود، د فدک یهود، د وادئ القرٰی یهود د یوه مسلمان سړي د وژلو په سبب ټول فراره کړل سوه، بالکل د جزیرةُ العرب څخه وایستل سوه، په ټوله جزیره کي نور یهود نه سوه پاته ښېله د تیماء د یهودو څخه، دا ولي پاته سوه؟ ځکه د تیماء یهود په جزیه اوسېدل مال او ملک د دوی ؤ او دوی مسلمانانو ته جزیه ورکول، خو د هغه نورو یهودو سره اول جنګ وسو او بیا په صلحه پاته سوه، د هیڅ ځمکي او جایداد مالکان نه وه فقط نوکران او خدمتګاران وه او د هغو اختیار د مسلمانانو په لاس ؤ هر وخت چي یې ایستل کولای یې سوای مګر د جزیې یهودو ته امان ؤ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو ځکه حضرت عمر فاروق رضی الله عنه د یوه مسلمان د وژل کېدلو په سبب هغه نور یهود تول و شړل او یوازي د تیماء یهود په جزیرة العرب کي پاته سوه. دا د جزیرة العرب څخه د یهودو د ایستلو سِر او سبب ؤ.

پسله هغه چي رسول الله ﷺ او مسلمانانو د یهودو ټولي منطقې فتحه کړې نو د یهودو د منطقو څخه بیرته د مدینې منورې پر طرف رهي سوه، که ګوري په لار کي د غطفان قبیله هغه چي عُیینه بن حِصن یې رئیس ؤ ولاړه ده، د دوی لا تر اوسه و مسلمانانو ته امید سته او غواړي چي پر مسلمانانو حمله وکړي، رسول الله ﷺ ولیدل چي عُیینه اوس هم مور نه پرېږدي او لا را پسې دی نو یې لښکر امر کړی چي د عُیینه پر طرف درځی، د مسلمانانو لښکر د عُیینه پر طرف ور رهي سو، د الله جل جلاله کارونه دي عُیینه چي د مسلمانانو د لښکر حرکت د ده پر طرف ولیدی په زړه یې بېره ننوتل او په تېښته یې شروع وکړه، ځکه دئ پوهېدی چي د مسلمانانو دغه کوچنئ لښکر په خیبر کي پر لسو زرو نفرو غالبه سو حال دا چي هغه په قلاوو کي هم وه، نو عُیینه د ځان دپاره فرار تر قرار بهتر ولیدی او د لښکره سره وتښتېدی، دا هم هغه الٰهي نصرت دی چي د رسول الله ﷺ سره وعده سوی ؤ.

اوس به هغه حالات درته بیان سي چي د مکې مکرمې مشرکانو ته د خیبر د فتحې حالات څنګه ورسېدل؟

یو نفر چي نوم یې حَجاج او مشرک ؤ د خیبر د فتحې په وختَ کي د دغې منطقې په شا وخوا کي موجود ؤ، کله چي یې د خیبر د فتحه کېدلو واورېدل او د اسلام کامیابۍ ورښکاره سوې نو یې د اسلام سره علاقه پیدا سوه او رسول الله ﷺ ته ورغلی مسلمان سو، خو په دغه وخت کي یې مکې مکرمې ته د تللو إراده هم وه، نو یې رسول الله ﷺ ته و ویل: یا رسولَ الله! زما ډیر مالونه په مکه مکرمه کي د خلکو سره پاته دي غواړم چي ولاړ سم او هغه خپل مالونه را ټول کړم، رسول الله ﷺ ویل: ولاړ سه او خپل مالونه دي د خلکو څخه واخله، حَجاج ویل: بېله درواغ ویلو مالونه نه سم را ټولولای، ویل: وې وایه، نو دغه حجاج هغه اول نفر دی چي د خیبر د منطقې څخه مکې مکرمې ته ځي او قریش هم د خَبَرو په انتظار دي چي محمّد ﷺ ته به په

(c) ketabton.com: The Digital Library

خيبر کي څه پېښه سوې وي، ځکه د دوی خيال نه بلکه يقين ؤ چي يهود پر مسلمانانو غالبه کيږي، ځکه يهود لس زره د جنګ نفر لري او بيا په قلاوو کي دي، نو څوک پر غالبه کېدلای سي؟ خير حجاج رهي سو او مکې مکرمې ته ورسېدی او هلته قريش پر را ټول سوه ويل: ها! ژر وايه د خيبر څخه دي څه خبر را وړی دی؟

حجاج ويل: محمّدﷺ د خپله لښکره سره ماته وخوړه او دئ بندي ونيول سو، ژر ده چي تاسي ته به يې راولي، قريش ډېر خوشاله سوه، مهماني او مبارکۍ شروع سوې، عبّاس بن عبدالمطلب د رسول اللهﷺ اکا چي دلته حاضر ؤ او د حجاج خبري يې واورېدې د ډيري خوابدی څخه غځار او بېهوښه سو، زړه يې د رسول اللهﷺ سره ؤ چي هغه څنګه بندي نيول کيږي نو غځار سو خلکو چي را پورته کړی د تګ يا تللو نه ؤ، خلکو واخيستی او خپل کور ته يې ورساوه.

حجاج و قريشو ته و ويل: د دغه زيري په مقابل کي هغه زما مالونه چي ستاسي سره دي هغه راکړی، څرنګه چي د حجاج مالونه د تجارانو او نورو خلکو سره پاشلي وه، ويل مالونه مي راکړی چي ولاړ سم په خيبر کي بندي مسلمانان را نيسم او بيا يې په عربو کي خرڅ کړم، قريشو ويل: هو د دغه زيري په مقابل کي په هرڅه ارزې.

حجاج وايي: زما ټول مالونه يې په درو ورځوکي را ټول کړه، زما خيال نه ؤ چي په مياشت يې سره يو ځای کړم مګر د هغه زيري په بدل کي زما مالونه په درې ورځي را ټول سوه او د دغو ورځو په شروع کي عبّاس رضي الله عنه ته شديده ناروغي پېښه سوه، تر داسي اندازې چي د ولاړو نه دی او ډېر غمجن دی، اوس غواړي چي د دغه خبر ښه تاکيد وکړي نو ويل: تاسي يو وار بيا دغه حجاج راته راولی، حجاج ورغلی او عبّاس رضي الله عنه ورته وايي: ته دغه قصه يو وار بيا په ښه تفصيل سره راته بيان کړه، حجاج ويل: دغه ناست نفر دباندي وباسه، نفر وايستل سوه حجاج و ويل: يا عبّاس! والله محمّدﷺ په خير دی يهودو ته يې ماته ورکړه د هغو قلاوي يې فتحه کړې او د يهودو د پاچا لور يې په نکاح کړه ټوله قصه يې په تفصيل سره ورته وکړه، د عبّاس ناروغي ورکه سوه، يو دم جوړ سو ځکه عصبي ناروغي وه د پخوا په شان جوړ روغ سړئ سو، غواړي چي دباندي ور ووزي مګر حجاج ورته و ويل: يا عبّاس! غوښتنه او

خواهش کوم چي دباندي مه وزه ځکه قریش اوس زما مالونه را ټولوي، کله چي دي ولیدل چي زه د مکې مکرمې څخه ولاړم بیا ور ووزه او قریش خبر کړه، عبّاس رضي الله عنه ویل: هو دا دي حق دی فقط درې ورځي انتظار درته کوم او بیا قریش خبروم. حجاج ویل صحي ده، حجاج خپل مالونه په درو ورځو کي سره را ټول کړه او بیرته و رسول الله ﷺ ته ورغلی، پسله درو ورځو عبّاس رضي الله عنه هغه خپل ښه کالي واغوستل ځان یې ښه پاک او خوشبویه کړی او قریشو ته ور ووتی، په دغه پاک او سپېڅلي شکل پر کعبه شریفه طواف کوي، څرنګه چي بېله حجاجه تر اوسه بل څوک مکې مکرمې ته نه دی راغلی نو د خیبر صحي او واقعي خبرونه هم نه دی را رسېدلی، قریش په هغه خپله خوشالي کي دي، اوس چي یې عبّاس په دغه فېشن او ښه لباس کي ولیدی ویل: إیه یا عبّاس! دا د مصیبت سره مقابله ده؟ یعني: د غم په وخت کي داسي ځان تیارول، دا خپل ځان ته دلاساینه او تسلّی ورکوې؟

عبّاس رضي الله عنه و ویل: یا والله داسي نه ده، قریشو ویل: نو دا درې ورځي چیري وې؟ عبّاس رضي الله عنه ویل: حجاج تاسي خطایستلاست اصلاً قصه داسي او داسي ده، د قریشو زړه ته نه لوېږي نو انتظار کوي چي یو څوک راسي، پسله پنځه ورځي هغه واقعي خبرونه را ورسېدل او قریش وارخطا سوه، پوه سوه چي اسلام ورځ په ورځ کامیابه کیږي او د اسلام دین لوړېږي. *(دا د خیبر قصه وه).*

رسول الله ﷺ او مسلمانانو ته مدینې منورې ته د بیرته تګ په وخت کي دغه یوه کوچنۍ واقعه پېښه سوه چي اوس به درته بیان سي، هغه داسي: کله چي رسول الله ﷺ او مسلمانان بیرته مدینې منورې ته تله، پر لاري یې ټوله شپه تګ وکړی او د شپې په آخره کي د لاري په یوه حصه کي بیده سوه، تر بیدېدلو د مخه رسول الله ﷺ و بلال رضي الله عنه ته و ویل: یا بلال! ته بیداره اوسه چي د سهار لمانځه ته مو راویښ کړې، بلال رضي الله عنه ویل: ښه دی یا رسولَ الله! بلال رضي الله عنه ناست دی او خپل اوښ ته یې تکیه کړې ده، د الله جل جلاله کارونه دي د بلال رضي الله عنه هم په ناستي سترګي پټي سوې او بیده سو، د لمر تر راختلو پوري هیڅوک نه سوه را ویښ څو د لمر حرارت را ویښ کړه، اول هغه څوک چي را ویښ سو هغه رسول الله ﷺ ؤ نو ویل: یا بلال! څه درته

(c) Ketabton.com: The Digital Library

پښه سوه؟ بلال رضی الله عنه وویل: یا رسولَ الله! هغه را ته پښه سوه چي تا ته پښه سوې وه.
بیا نو رسول الله ﷺ د مسلمانانو سره له دغې شپلې څخه و وتی لږ مخ ته ولاړی او هلته یې په خلکو د سهار لمونځ آداء کړی او رسول الله ﷺ بیرته مدینې منورې ته کامیابه او فاتح ورسېدی.

د هجرت په اوم کال کي د ځینو ټولیو لیږل

کله چي رسول الله ﷺ د مثلث د دوو قوي اضلاعو د ماتولو څخه فارغه سو اوس د درېیمې ضلعې د ماتولو وخت را ورسېدی، لکه دمخه چي مو درته وویل: د اسلام او مسلمانانو عمده دښمنان درې ډلې وه، اول قریش، دوهم یهود، درېیم هغه صحرایي عرب چي په نجد او شا وخوا کي اوسېدل، د هغو دوو عمده دښمنانو لکه قریش او یهودو د ماتولو او د منځه وړلو حالات خو په تفصیل سره درته بیان سوه، مګر هغه په زړه سخت صحرایي او قبیلوي عرب تر اوسه پوري څه وخت تر منځ د چور او چپاول حملې کوي، ځرنګه چي دغه صحرایي عرب په یوه ښار یا یوه منطقه کي نه وه سره یو ځای، په کښتو او قلاوو پوري نه وه تړلي، کله دلته او کله هلته، نو پر دوی پوره تسلط او سیطره را وستل او د دوی له شره په پوره ډول ځان ساتل نسبت د مکې مکرمې و مشرکانو او نسبت د خیبر و یهودو ته ډیر سخت او مشکل وه، نو ځکه بېله دې څخه چي پر دوی تأدیبي او بېرووتکي حملې وسي بله چاره نه وه او مسلمانانو هم پر أعرابو دغه تأدیبي حملې په پرله پسې شکل کولې، چي دغه حملې ډیري او په تکرار سره سوي دي چي اوس به د مسلمانانو څه درته بیان سي. *(البته د ترتیب مراعت یکنبي نسته)*

لکه ځرنګه چي مخ کي مو درته و ویل: رسول الله ﷺ هغو قبیلو یا اعرابو ته جزاء ورکول کوم چي د مسلمانانو پر ضد یې د خندق په غزاء کي ګډون او اشتراک کړی ؤ، یا یې د مسلمانانو سره دښمني کړې وه یا یې کول، نو رسول الله ﷺ دغو قبیلو ته د مجاهدینو ډلي یوه په بله پسې ورلېږلې، چي د دغو ډلو یا سَرِیو څخه یوه هم د تُربَه سریه ده.

۱ – د هجرت په اووم کال د شعبان په میاشت کي رسول الله ﷺ یوه دیرش

نفریزه ټولۍ د حضرت عمر فاروق رضی الله عنه په مشرۍ د هوازن و یوې قبیلې ته ور ولېږل چي هوازن هم د هغو قبیلو څخه یوه قبیله ده چي د خندق په جنګ کي یې د مسلمانانو پر ضد اشتراک کړی ؤ، دغه سریې به د شپې تګ کاوه او د ورځي به پټېدل خو پر دغه سربېره د هوازن قبیلې ته د مسلمانانو د ورتګ خبر ورسېدی او د خپلې منطقې څخه و تښتېدل، عمر فاروق رضی الله عنه د دوی کورو ته ورغلی خو هلته هیڅوک نه وه نو بیرته د مدینې منورې طرف ته رهي سو، مسلمانان د بیرته را ګرځېدلو په وخت کي د خُثعُم د قبیلې پر یوه ډله پېښ سوه، یوه د مسلمانانو و حضرت عمر فاروق رضی الله عنه ته و ویل: که دي خوښه وي پر دغه ډله به حمله وکړو، مګر حضرت عمر فاروق رضی الله عنه و ویل: یا! هیڅکله داسي نه کوم ځکه رسول الله ﷺ د خُثعُم پر قبیله د حملې امر نه دی را ته کړی، فقط هوازن یې را ته ویلي دي، سره د دې چي مسلمانانو د خثعم پر خلکو حمله کولای سوای چي دا هم کفار وه، مګر یا، په مسلمانانو کي پوره إطاعت او پوره انضباط موجود ؤ،کوم څوک چي ورته ویل سوي وه هغه یې په کار وه نه یې غوښتل چي د آمر تر امر تجاوز وکړي، د مسلمانانو مقصد د ځایو نیول یا د غنیمتو جمعه کول نه وه بلکه هر هغه مصلحت چي رسول الله ﷺ لیدی او دوی یې د هغه مصلحت دپاره لېږل، اصحاب کرامو هغه امر په پوره اطاعت او کامل انضباط عملي کاوه.

۲ – همدارنګه د هجرت د اوم کال د شعبان په میاشت کي یوه بله سریه د ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه په مشرۍ و بني فُزاره او بني کلاب ته ولېږل سوه چي دغو قبیلو هم د خندق په جنګ کي ګډون او اشتراک کړی ؤ، ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه وکولای سوای چي پر هغو حمله وکړي، هم یې مشرکان و وژل، هم یې بندیان ځني ونیول، هم یې غنیمتونه ځني راوړل.

۳ – دغه رنګه په دغه میاشت کي رسول الله ﷺ یوه بله سریه د فدک منطقې ته ولېږل. تاسي متوجه یاست؟ تاسي دغه پرله پسې جهاد ته ؤګورئ: مسلمانان هیڅکله په راحت او آرامه نه کښېنستل بلکه د کلمةُ الله د لوړ والي او د اسلام د نشرولو دپاره همېشه ستړي او ستومانه، په ورځ نس حتّی په لڅو پښو په سفر او جهاد کي وه.

(c) Ketabton.com: The Digital Library

نو رسول الله ﷺ دغه د شعبان په میاشت کي یوه دېرش نفریزه سَریه د فدک و منطقې ته ولېږل چي بني مُرّه ته جزاء ورکړي، بني مُرّه د غطفان د قبیلو څخه دي او په نسب کي سره نژدې دي، د بني مُرّه رئیس حارث بن عوف ؤ، حارث بن عوف هغه څوک دی چي د خیبر په غزاء کي یې عُیینه د مسلمانانو له جنګه منعه کاوه، ځکه اوس یې عقل سر ته ورغلی ؤ او احتیاط یې کاوه، مګر بیا هم دئ او د ده قبیله هغه څوک وه چي د خندق په غزاء کي یې د مسلمانانو پر ضد ګډون کړی ؤ، نو خامخا باید جزاء ورکول سي، د همدغه مقصد دپاره رسول الله ﷺ بشیر بن سعد رضی الله عنه د دېرشو نفرو اصحاب کرامو سره ولېږی چي بني مُرّه ته جزاء ورکړي، مګر څرنګه چي دغو قبیلو ډېر احتیاط کاوه او همېشه به یې په لارو کي کمین نیوی او پټ به وه ځکه دوی هم د مسلمانانو د حملو څخه په بېره کي وه، دغه د کمین نفرو وکولای سوای چي د مسلمانانو ډله د مخه تر دې چي بني مُرّه ته ورسېږي محاصره کړي، مسلمانان محاصره سوه او د دوی په منځ کي جنګ شروع سو تر څو چي د مسلمانانو سره ورسره ټول غشي خلاص سوه او د کفارو له طرفه غشي پر اورېدل، مسلمانان یو په بل پسي شهیدېدل، بشیر بن سعد رضی الله عنه د زمري غوندي جنګ وکړی خو په آخر کي دئ رضی الله عنه هم زخمي سو، څرنګه چي د ده ملګري مسلمانان ټول شهیدان سوي وه او ده یوازي د شپې تر تاریکې پوري جنګ وکړی نو په شپه کي د فدک کلي ته ورغلی، په فدک کي یهود اوسېدل، د دغو یهودو او مسلمانانو په منځ کي هغه صلحه وه چي د مخه یې بیان در ته وسو، نو بشیر بن سعد رضی الله عنه دوی ته ورغلی او هغو هم ځای ورکړی، بشیر بن سعد رضی الله عنه د دغي سریې آمر په دغه طریقه سره له مرګه خلاص سو.

دغه د مسلمانانو شهادت بیا په کفارو کي جرئت پیدا کړی او اعرابو به ویل: په والله کېدلای سي چي دغه خلک مات سي او شکست وخوري، مخ کې چي کفارو د مسلمانانو پر له پسې کامیابۍ لیدلې خاصتاً چي په خیبر کي یې د دوی کامیابي ولیدل نو یې دا فکر کاوه چي د مسلمانانو قوم هیڅ ماته او شکست نه خوري.

او اوس چي دغه غمجنه او زړه دردوونکې حمله پر مسلمانانو وسوه او د رسول الله ﷺ د اصحاب کرامو څخه دېرش نفره پکښې شهیدان سوه، نو بیا د کفارو د قبیلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

امید پیداسو او بیا یې په سر او دماغ کي د مدینې منورې د حملې خیالونه ور ګرځېدل.

۴ - د دغه کال د روژې په میاشت کي رسول الله ﷺ یوه ټولۍ چي شمیر یې (۱۳۰) نفره ؤ د غالب اللیثي ﷺ په مشرۍ د بني عوایل او بني ثعلبه قبیلو ته د جزاء ورکولو دپاره ولېږل، د غالب اللیثي ﷺ ټولۍ وکولای سوای چي کفارو ته جزاء ورکړي او مدینې منورې ته بندیان او حیوانات په غنیمت ځني را ولي، ځرنګه چي غالب ﷺ ډېر احتیاط کاوه خاصتاً پسله هغي واقعې چي بشیر بن سعد ﷺ او د ده ملګرو ته په تېره میاشت کي پېښه سوه او دېرش نفره مسلمانان پکښي شهیدان سوه، نو یې ترخپلي ټولۍ تر ورتګ د مخه و هرځای ته د معلوماتو دپاره نفر لېږل چي د دغه معلوماتو دپاره یو وار په خپله غالب ﷺ د بني عوایل د قبیلې و منطقې ته ورغلی، ځرنګه چي بني عوایل هم د مسلمانانو د حملې څخه په بېره کي وه او احتیاط یې کاوه نو همېشه به یې په لاروکي د معلوماتو دپاره نفر کښېنول.

غالب ﷺ وایي: د ماښام وخت ؤ او تاریکه شروع کېدل په دغه وخت کي د معلوماتو دپاره یوې غونډۍ ته ؤختم چي شا وخوا وګورم او لوړ پر غونډۍ مي څنګ واچاوه، و مي لیدل چي بني عوایل هم د مدینې منورې د حملې دپاره ځانونه تیاروي، زه پر دغه غونډۍ وم چي د دوی پیره دار را ته متوجه سو خو د تاریکې په سبب دا فرق نه سي کولای چي دغه سیاهي انسان دی که بل شئ، مګر پیره دار چي ولیدم نو یې خپلي ښځي ته و ویل: (غالب ﷺ وایي: زه د دوی خبري اورم چي پیره دار و خپلي ښځي ته وایي) ښځي! پرون دغه سیاهي پر دغه غونډۍ نه وه، نو ښه راته متوجه سو، خو زه هیڅ حرکت نه کوم، ځکه که حرکت وکړم پوهیږي چي انسان دی او پوه به سي چي موږ د دوی د حملې دپاره راغلي یو، نو زه بې حرکته ناست یم او دئ بیا د دغي سیاهي څخه په شک کي دی نو یې خپلي ښځي ته و ویل: ته هغه زما لېندۍ او دوه غشي را کړه، ما ویل: (لا حول ولا قوة الا بالله) اوس پوهېږم چي دغه نفر مي وُلي او زه بیا په دې سبب حرکت نه سم کولای چي زموږ په حال به خبر سي، نو یې غشي واخیستی او زه یې په و ویشتم، غشی زما پر اوږه ومښتی او زه پر هغه خپل ځای مېخ یم هیڅ حرکت نه کوم بلکه صبر او تحمل کوم، سري خپلي ښځي ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

وویل: والله واری مې نه دی خطا سوی مګر ته دغه بل غشی هم راکړه، بل غشی یې هم واخیستی او زه یې په وویشتم، دامې هم پر اوږه ومښتی او زه حرکت نه کوم، سړي وویل: که چیرې ژوندئ شئ واې ښوربدلی به وای، زه پر دغه خپل ځای لکه مېخ ثابت ورته ناست یم، څو ښه توره تاریکه سوه نو خپلو ملګروته ورغلم او ورته و مې ویل: خلک زموږ په راتګ نه دي خبر، نو مو حمله پر وکړه، غالب اللیثي رضی الله عنه هم د هغه خپله زخمه سره په دغه جنګ او حمله کې اشتراک وکړی ځکه زخم یې ډېر شدید نه ؤ.

غالب رضی الله عنه په دغه حمله کي خپل افراد امر کړه چې هر دوه نفره به یو ځای سره ځې جلا کېږی به نه، بیا داسې نه وي چې یو نفر راسي او وایي: په هغه خپل ملګري نه یم خبر، دا امر په دې سبب ؤ چې دغه حمله پر یوه پوره او کامله قبیله وه او د شپې په تاریکه کې وه، نو پر دې بېرېدی چې نفر یې ورک نه سي، خیر حمله یې شروع کړه او په خپل مقصد کي کامیابه سو، د دغې قبیلې څخه یې ښه پوره غنیمتونه را وړل.

مګر دلته یوه کوچنۍ واقعه پېښه سوه، هغه دا چې: د بني عوایل د قبیلې څخه یو نفر چې مرداس بن نُهَیک نومېدی په اُسامه بن زید رضی الله عنه پسخندونه وهل، اسلام او رسول الله ﷺ ته یې بد ویل، د اُسامه رضی الله عنه د طاقته و وتل او پر دغه سړي یې حمله وکړه، سړي ځني وځغستل، اسامه بیرته را وګرځېدی،٠سړئ بیا پسې راغلی بیا هم اسلام او رسول الله ﷺ ته بد الفاظ وایي، اسامه بیا مجبوره سو پر سړي یې حمله وکړه پسې ځغلي، څرنګه چې د دغې ټولۍ آمر امر کړی ؤ چې دوه نفره به سره یو ځای وي نو د اسامه رضی الله عنه ملګری یو انصاري ؤ، دغه انصاري و اسامه ته و ویل: یا اسامه! پرې یې ږده درځه چې ځني ځو، اسامه ویل: دئ رسول الله ﷺ ته بد وایي هیڅکله یې نه پرېږدم، هغه کافر ځغلي او بد وایي اسامه پسې ځغلي، څو اسامه پسې ور ورسېدی او انصاري په پسې دی، ځکه د غالب رضی الله عنه امر دغسې ؤ چې ملګری به نه پرېږدی، مقصد دا چې دغه دوه نفره مسلمانان په دغه کافر پسې ځغلي څو د یوې وُنې سره اسامه او ملګری یې په کافر پسې ور ورسېدل، اسامه او انصاري دواړو توري پر پورته کړې غواړي چې وې وژني، په دغه وخت کي هغه کافر چې اسلام او رسول الله ﷺ ته یې بد ویل اوس چې توري پر پورته سوې ویل (أشهد أن لا إله إلاّ الله

(c) Ketabton.com: The Digital Library

و أشهد أن محمّداً رسولُ الله) انصاري توره ځنې را وګرځول نه يې و واهه. مګر اسامه خپله توره پر ور ايله کړه او مِرداس يې و وژی، انصاري ورته و ويل: يا اسامه! تا داسي سړئ و وژی چي هغه و ويل (لا إله إلا الله محمّد رسول الله) اسامه ويل: ده دغه کلمه د توري د بيري و ويل، تا نه ليدی چي اسلام او رسول الله ﷺ ته يې بد ويل؟ تا د ده بد ويل نه واورېدل؟ مګر کله چي يې توره پر خپل سر وليده نو يې کلمه و ويل.

خير د مِرداس تر وژلو وروسته دواړه بيرته راغله، خو انصاري دغه قصه و غالب رضی الله عنه ته وکړه، غالب رضی الله عنه اسامه ته ور بغ کړه: يا اسامه! تا څنګه هغه سړئ وژی چي هغه ويل (لا إله إلا الله محمّد رسول الله) اسامه ويل: هغه دغه کلمه د توري د بيري و ويل، خبره ښکاره او معلومه ده څو لحظې مخ کي يې اسلام او رسول الله ﷺ ته بد ويل، مګر کله چي يې پر خپل سر توره وليدل د دې دپاره چي ځان له مرګه خلاص کړي نو يې کلمه و ويل، څرنګه چي غالب رضی الله عنه په دې مسئله ښه نه پوهېدی نو چپ سو او دغه ټولی بيرته مدينې منورې ته ولاړه هلته يې رسول الله ﷺ ته حالات و ويل.

اول يې د سريې د کاميابۍ حالات ورته بيان کړه او بيا يې د اُسامه رضی الله عنه په قصه خبر کړی، رسول الله ﷺ اسامه ور وغوښتی او ويل: يا اسامه! څنګه دي هغه څوک وژی؟ چي هغه ويل (لا إله إلا الله محمّد رسول الله) اسامه ويل: يا رسولَ الله! هغه د توري د بيري څخه کلمه و ويل، رسول الله ﷺ و فرمايل: آيا تا د هغه زړه ور څيري کړی او پوه سوې چي هغه صادق دی که کاذب؟ يعني: ته څه په خبر يې چي د توري له بيري يې کلمه و ويل؟ ښايي په دغه وخت کي يې ايمان زړه ته ننوتلی وي، رسول الله ﷺ و فرمايل: د قيامت په ورځ به د (لا إله إلا الله) له حقه چيري ځې؟ اسامه ويل: والله د توري د بيري څخه يې کلمه و ويل، رسول الله ﷺ و فرمايل: د قيامت په ورځ به د (لا إله إلا الله) د حقه چيري ځې؟ د قيامت په ورځ به د (لا إله إلا الله) د حقه چيري ځې؟ اسامهؓ وايي: رسول الله ﷺ دغه جمله څو واره په تکرار راته و ويل، تر داسي اندازې چي ما د ځان سره و ويل کشکي زه په دغه نن ورځ مسلمان سوی وای.

اسامه ولي غوښته چي په دغه نن ورځ مسلمان سوی وای؟ ځکه اسلام هغه د مخني ټول ګنهونه محوه کوي او پاکوي، نو که په دغه ورځ مسلمان سوی وای دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګناه به یې هم د عفوې په جمله کې راغلې وای او الله جل جلاله د سورة النساء په (۹۴) نمبرآیات کې دغسې موضوعاتو ته اشاره کوي او فرمايي:

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا ضَرَبۡتُمۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ فَتَبَيَّنُواْ وَلَا تَقُولُواْ لِمَنۡ أَلۡقَىٰٓ إِلَيۡكُمُ ٱلسَّلَٰمَ لَسۡتَ مُؤۡمِنٗا تَبۡتَغُونَ عَرَضَ ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا فَعِندَ ٱللَّهِ مَغَانِمُ كَثِيرَةٞ﴾.

يعني: اې مومنانو! کله چې تاسې د الله جل جلاله په لار کې سفر کوی يعني: جهاد ته ځی نو ښه تحقيق کوی او هغه چا ته چې سلام درته و وايي مه واياست چې ته مومن نه یې (او د اسلام کلمه دې د بيرې و ويل) آيا تاسې د دې دنيا دنيوي اسباب غواړی؟ د الله جل جلاله سره ډير غنيمتونه سته.

پسله دغې ورځې بيا اسامه په هيڅ داسې جنګ کې ګډون او اشتراک نه دی کړی چې د مسلمانانو په منځ کې پېښ سوی دی، حتّی کله چې د مسلمانانو په منځ کې هغه فتنه پېښه سوه اسامه رضی الله عنه په ويل: زه پوهېږم چې علي رضی الله عنه پر حق دی، مګر پسله هغې واقعې چې زما او د مرداس په منځ کې پېښه سوه، زه بيا هيڅ وخت پر مسلمان توره نه پورته کوم.

ورونو! دغه واقعه او مسئله زموږ دپاره درس دی موږ د خلکو د ظاهره سره کار لرو د خلکو سره مو بايد معامله د دوی پر ظاهري شکل وي مګر زړونه د الله جل جلاله په قدرت، اختيار او علم کې دي، د زړو مالک الله جل جلاله دی او ده جل جلاله ته یې حال معلوم دی رب عزوجل د زړو پر حال حکم کوي، هو، که موږ د يو چا شخه داسې حرکت و وينو چې هغه کار د ده کفر او نفاق ثابتوي دا بيا بله خبره ده او که د يو چا آخري جمله لا إله إلا الله محمّد رسول الله وي نو موږ د ظاهري حالت سره موافق په عمل کولو مکلف يو او دا هم د اسلام حکم دی چې د اشخاصو سره زموږ معامله بايد د دوی د ظاهري حاله سره موافقه او برابره وي، فقط الله جل جلاله د زړو په حال خبر دی او حکم پر کوي نه موږ، د زړو عالم او حاکم يوازې الله جل جلاله دی.

۵ - اوس خو د مسلمانانو توليو او حملو دوام درلودی، څو دغه د هجرت د اوم کال د شوال په مياشت کې رسول الله ﷺ بشير بن سعد رضی الله عنه د دوهم وار دپاره د بني

مُرّه و قبیلې ته ولېږی چې جزاء ورکړي، د بشیر بن سعد ﷺ د اول وار لېږل خو به مو په یاد وي چې د بني مُرّه د قبیلې د کمین له طرفه حمله پر وسوه او د ده دېرش نفره ملګري تول شهیدان سوه او دیﷺ پسله زخمي کېدلو د فدک و یهودو ته ورغلی.

نو اوس د دوهم وار دپاره بیا رسول اللهﷺ دغه بشیر بن سعدﷺ د هغه بني مُرّه قبیلې ته ور ولېږی چې جزاء ورکړي مګر دا وار یې (۳۰۰) نفره مسلمانان ور سره ملګري کړه، بشیر بن سعد ﷺ د بني مُرّه پر طرف رهي سو او دا وار یې زړه هم ورته ډک دی ځکه په هغه اول وار کي یې د ده ملګري شهیدان کړي وه، نو یې هغه انتقام او بدله هم پاته وه، اوس فقط دوې میاشتي وروسته د درو سوو نفرو سره د بني مُرّه پر طرف ور رهي سو او هلته ور ورسېدی، د هغو په بېخبري کي یې حمله پر وکړه د هغو څخه ځیني وتښتېدل او ځیني و وژل سوه او ده ﷺ پسونه، اوښان او نور مالونه په غنیمت څني واخیستل او بیرته مدینې منورې ته په داسي حال کي راغلی چي د هغه اول وار د خپلو ملګرو بدله او انتقام یې اخیستي وه.

دلته نو د بني مُرّه رئیس حارث بن عوف فکر وکړی او ویل: والله د محمّدﷺ دین لوړ او ورځ په ورځ غالبه کېږي، قریشو صلحه ور سره وکړه، خیبر یې فتحه کړی او هغو قبیلو ته چي د دهﷺ سره مخالفت کوي جزاء ورکوي، موږ دوې میاشتي د مخه پر دوی کامیابه سوو او دیرش نفره مو ور و وژل، مګر اوس یې په موږ داسي کارونه وکړه چي تر اوسه چا نه وه را سره کړي، پسله ډیره فکره دې نتیجې ته ورسېدی چي باید اسلام ته داخل سي، نو عُیینه بن حِصن هغه د غطفان مشر او رئیس ته ورغلی د هغه سره یې خبري وکړې د اسلام او مسلمانانو په باره کي یې دلایل ور سره و ویل او ویل: زما په فکر زموږ دپاره دا ښه او بهتره ده چي د محمّدﷺ ملګري سو، د دې پر ځای چي مسلمانان زموږ څخه غنیمتونه وړي موږ به د مسلمانانو په ملګرتیا د نورو قبیلو څخه غنیمتونه اخلو، نور یې هم دلایل ور سره و ویل څو عُیینه بن حصن یې په دې قانع کړی چي مسلمان سي، نو دوی په دواړو دا اتفاق وکړي چي دواړه به مدینې منورې ته ځو او هلته به د خپل اسلام یا مسلمانېدلو اعلان کوو.

اوس نو د غطفان او د بني مُرّه رئیسان چي دواړي د عربو لویې او قوي قبیلې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي د مديني منورې طرف ته رهي سوه چي اسلام ته داخل سي خو سبحان الله! د الله جل جلاله تقدير او إراده بيا بل شئ وه، دغه دوو نفرو ته په لار كي د عربو يو بل مشر په مخه ورغلی چي فَروَه بن هُبَيره نومېدی چي هغه بيا عمرې ته رهي ؤ، اوس چي فروه د حارث بن عوف او عُيينه بن حصن سره په لار كي يو ځای سو فَروه ورته و ويل: د خيره چيري ځی؟ دوی ويل: مديني منورې ته ځو چي اسلام ته داخل سو، فَروه ويل: تاسي څه صبر وكړی تلوار مه كوی زه دا دی عمرې ته رهي يم، پرېږدی چي زه وګورم چي اهل مكه د محمّد ﷺ په باره كي څه فكر او إراده لري؟ كه داسي ؤ چي اهل مكه د محمّد ﷺ سره د جنګ إراده درلودل نو دا نه ده صحي چي تاسي اوس مسلمانان سی صبر وكړی او هغه جنګ چي د قريشو او محمّد ﷺ په منځ كي پېښيږي هغه به و وينی، بيا تر هغه وروسته فيصله وكړی او كه چيري د مكې خلكو جنګ نه كاوه او تسليم وه بيا مسلمانان سی، دوی ويل: دا ښه خبره ده، نو دغه دوه نفره بيرته د مديني منورې څخه را وګرځېدل او اوس د فَروه د بيرته راتګ انتظار كوي چي هغه به د مكې مكرمې څخه څه حال او خبر را وړي؟

فَروه مكې مكرمې ته ولاړی او عمره يې وكړه، فَروه مشرك ؤ او دا خو هم درته معلومه ده چي مشركانو هم هغه د دوی پر قسم حج او عمره كول، فروه د عمرې تر آداء كولو وروسته د قريشو د مشرانو سره وليدل او پوښتنه يې ځني وكړه چي تاسي د هغي صلحي په باره كي چي د محمّد ﷺ سره مو كړې ده څه إراده لری؟ قريشو ويل: د دغي صلحي په موده كي موږ د محمّد ﷺ د جنګ دپاره خپل ځانونه آماده كوو، غواړو چي په دغه موده كي د هغه د جنګ دپاره پوره تياري ونيسو، اصلاً زموږ صلحه نه ده مقصد بلكه په دغه موده كي خپلي قواوي سره يو ځای كوو چي وكولای سو د محمّد خطر بالكل له منځه يو سو.

اوس نو د فَروه په فكر خبره بل ډول سوه، له بله طرفه د بنو بكر د قبيلې رئيس نوفل بن معاويه هم په دغه وخت كي مكې مكرمې ته راغلی ؤ او دئ هم د قريشو د مشرانو سره خبري كوي غواړي چي د قريشو مشران دې ته تشويق كړي چي د خزاعه د قبيلې پر ضد د بنو بكر سره مرسته وكړي، يعني: بنو بكر غواړي چي د خزاعه سره جنګ

وکړي او قريش د خزاعه په وژلو او جنګ کولو کي د بنو بکر سره مرسته وکړي.

هغه خو ستاسي په ياد دي چي خزاعه هغه قبيله ده چي د حديبيې په صلحه کي د رسول الله ﷺ په طرف کي داخله سوه او د هغه وخته څخه د خزاعه قبيله د رسول الله ﷺ حُلفاء او متعاهدين بلل کيږي، د خزاعه پر قبيله هر تيرئ او تجاوز پر رسول الله ﷺ او مسلمانانو تجاوز بلل کيږي او بنو بکر بيا د حديبيې د صلحي په وخت کي د قريشو په طرف کي داخل سوه، چي بنو بکر بيا د قريشو حُلفاء او متعاهدين بلل کيږي او د بنو بکر هر تجاوز که پر مسلمانانو وي که پر خزاعه، د قريشو تجاوز بلل کيږي، مګر دا هم بايد درمعلومه وي چي د پخوا څخه د بنو بکر او خزاعه د قبيلو په منځ کي ډيري لويي دښمني پرتې وې.

اوس فَروه بن هُبيره ورته ګوري چي د بنو بکر رئيس نوفل بن معاويه قريش و دې ته را بولي چي دخزاعه د قبيلې پر ضد د ده او د بنو بکر مرسته وکړي او قريش هم دغه د ده خبري نه ور رَدوي او نه ورته وايي چي زموږ او د هغو په منځ کي صلحه ده، بلکه د رَدَولو پر ځای د دغو خبرو سره علاقه هم لري او په شوق غوږ ورته نيسي، نو فَروه بن هُبيره پوه سو چي دغه ټوله د دې علامې دي چي د قريشو او مسلمانانو په منځ کي به ژر جنګ پيښ سي او دغه د دوی په منځ کي چي د صلحي په نامه سره يادېږي صلحه نه ده بلکه اصلاً د بل جنګ دپاره هوسايي او آمادګي ده، نو کله چي فَروه د مکې مکرمې څخه ولاړی هلته عُيينه بن حصن او حارث بن عوف ته ورغلی او دا بيان يې ورته وکړی چي ډير ژربه د قريشو او مسلمانانو په منځ کي جنګ پيښ سي، هغو وويل: څرنګه چي خبره داسي ده موږ به خپل مسلمانېدل اوس وځنډوو او د دې جنګ نتيجې ته به معطله سو، مقصد دا چي دغه دوه نفره چي د لويو قبيلو مشران وه اسلام ته داخلېدل خو دغه د فَروه اخبار د دې سبب سوه چي د هغه خپله فکره څخه واوښتل، په دغه موده کي رسول الله ﷺ نوري ټولياني هم شا وخوا ليږلې.

خو د دغه وخت هغه مهمه واقعه دا ده چي دغه د هجرت د اووم کال د شوال په مياشت کي رسول الله ﷺ مسلمانان دې ته را بلل چي د ده ﷺ سره د عمرةُ القضاء د آداء کولو دپاره ولاړ سي، ځکه اوس د حديبيې پر صلحه يو کال تېر سو او اتفاق هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسي ؤ چي په را تلونکي کال کي به مسلمانان عمرې ته ورځي، اوس نو مسلمانانو ته پوره اجازه ده چي مکې مکرمې ته د عمرې د آداء کولو دپاره داخل سي، د دغه مقصد دپاره رسول الله ﷺ په مسلمانانو کي د عمرې کولو اعلان وکړی.

عمرة القضاء

د هجرت د اووم کال د ذوالقعدې په میاشت کي ټول هغه کسان چي د حدیبیې په صلحه کي حاضر وه، بېله هغو کسانو چي شهیدان سوي یا وفات سوي وه ټول د رسول الله ﷺ سره یو ځای سوه، دغه د حدیبیې پر نفرو زیات نور هم شپږ سوه نفره د رسول الله ﷺ سره د مدینې منورې څخه د عمرې د آداء کولو دپاره را ووتل.

چي دانو بېله ښځو او کوچنیانو ټول دوه زره نفره سوه چي په دغه عمرة القضاء کي د رسول الله ﷺ سره ملګري دي، رسول الله ﷺ امر وکړی چي پر اوښانو اسلحه در سره واخلی، ابو بکرالصدّیق رضی الله عنه و ویل: یا رسولَ الله! زموږ او د قریشو عهد داسي نه ؤ چي د اسلحې سره به مکې مکرمې ته نه داخلیږو؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: هو! عهد دغسي ؤ، ابو بکر الصدّیق رضی الله عنه و ویل: اوس نو موږ دغه اسلحه څه په کوو؟ او تا امر وکړی چي اسلحه در سره واخلی، رسول الله ﷺ و فرمایل: یا ابا بکر! زه د قریشو د غدر او خیانته مطمئن نه یم، ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه و ویل: نو هغه وعده؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: موږ پر خپل عهد ولاړ یو د اسلحې سره و حرم ته نه داخلیږو، اسلحه تر حرم دباندي پرېږدو مګر زموږ سره باید اسلحه موجوده وي، که مو ضرورت ورته پیدا سو اسلحه به لرو.

دا د خیر البشر او اکمل البشر رسول الله ﷺ پوهي او حکمت ؤ چي ویل موږ څنګه خپل ځانونه و خپلو دښمنانو ته بېله اسلحې تسلیم کړو؟ مسلمان باید پوه، زیرک او هوښیار وي، کارونه باید سطحي او سر سري و نه نیول سي، مسلمان باید همېشه په حذر او احتیاط کي وي خپل ځان باید د دښمن په مقابل کي بې اسلحې نه کړي، خپله اسلحه باید دښمن ته تسلیم نه کړي، نو ځکه رسول الله ﷺ و فرمایل: اسلحه در سره واخلی.

رسول الله ﷺ او مسلمانانو د ذوالحُلیفه څخه احرام وتړی او تلبیه یې و ویل،

(c) kitabton.com: The Digital Library

په داسي حال کي يې مخ پر مکه مکرمه حرکت وکړی چي اسلحه ور سره وه او د جنګ دپاره تيار او آماده وه، دا هم د دې دپاره چي د قريشو د غدر مخه يې نيولې وي.

کله چي مسلمانان و مکې مکرمې ته نژدې سوه هلته قريش تر مکې مکرمې دباندي ورته را وتلي دي او ورته ګوري، خو وې ليده چي د مسلمانانو سره اسلحه ور سره ده، قريشو و رسول الله ﷺ ته حال وليږی چي اسلحه مو د څه دپاره راوړې ده؟ زموږ او ستاسي په منځ کي داسي وعده نه وه چي تاسي به د اسلحې سره نه راځی؟ رسول الله ﷺ و فرمايل: موږ پر هغه خپله وعده ولاړ يو او اسلحه تر مکې مکرمې دباندي پاته کيږي، واقعاً هم رسول الله ﷺ خپله اسلحه لکه سپرونه، غشي، نېزې، زغري او داسي نور تر مکې مکرمې دباندي پرېښوول او دوه سوه نفره يې د أوس بن خولي الأنصاري په مشرۍ د اسلحې د ساتني دپاره مؤظف پرېښوول او بيا يې دغه دوه سوه نفره په هغو کسانو بدل کړه چي عمره يې کړې وه،او هغه اول پاته دوه سوه نفره عمرې ته ولاړل، مګر دوه سوه نفره په هر وخت کي د اسلحې سره موجود وه، دې ته تيار او آماده وه چي د ضرورت په وخت کي دغه اسلحه د مکې مکرمې و داخل ته ورسوي او پر مسلمانانو يې و وېشي، که چيري د قريشو له طرفه کوم غدر او خيانت وسي اسلحه موجوده او د استعمال دپاره تياره ده.

اوس چي رسول الله ﷺ او مسلمانان مکې مکرمې ته د داخلېدلو دپاره تيار سوه په دغه وخت کي قريشو نه غوښتل چي د مسلمانانو سره يې کوم مشکل او شخړه پېښه سي، ځکه قريش غواړي چي دغه د عمرې مناسک ډير ژر پای ته ورسيږي او مسلمانان ولاړ سي او قريش داهم نه غواړي چي مسلمانان د اهل مکې سره په تماس کي سي، نو ابوسفيان د مکې مکرمې ټول اهل په دې سره مکلف کړه چي د مکې مکرمې څخه ووزي او څوک دي په مکه مکرمه کي نه پاته کيږي، د مکې مکرمې خلکو هم د مکې مکرمې څخه په وتلو شروع وکړه او وزي خو هلته نژدې په هغو غرو کي کښيني چي د کعبې شريفي پر شا وخوا دي، بيا نو د قريشو مشرانو د دغه امر د ښه عملي کولو دپاره يوه آوازه هم واچول هغه دا چي ويل: دغه مسلمانان چي د مدينې منورې څخه راغلي دي په يوه داسي مرض اخته دي چي هغه مرض ساري مرض دی يعني له يوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه بل ته نقل کیږي چې په هغه وخت کي ژړه تبه ورته ویل کېده، نو ځکه باید ټول خلک د مکې مکرمې څخه ووزي، اوس د دغي آوازې سره هغه پاته کسان چې تر اوسه نه وه وتلي هغو هم د مرض له بیري پر وتلو تلوار کاوه چې په دغه مرض اخته نه سي.

نو په مکه مکرمه کي بېله د قریشو د ځینو مشرانو لکه صفوان بن اُمیه، عِکرمه بن أبي جهل او داسي نور، بل څوک نه سوه پاته نور ټول مشرکان د مکې مکرمې څخه ووتل.

مسلمانان چي مکې مکرمې ته داخل سوه د الله اکبر تکبیرونه وايي، د لا إله إلا الله تهلیل وايي، د اسلام تلبیه وايي، مسلمانان په ډېر شوق کي دي ځکه پسله ډېرو کلو څخه د اول وار دپاره مکې مکرمې او خپلي قبلې ته داخلیږي.

او رسول الله ﷺ پسله اوو کلو څخه د اول وار دپاره خپل اصلي وطن او خپلي قبلې مکې مکرمې ته داخلیږي، نو ټول تر اندازه زیات خوشاله وه، طواف، تلبیه، سعیه او عمره ټول عبادتونه په شوق او خوشالي سره آداء کوي.

مګر رسول الله ﷺ په هغه آوازه خبر سو چي ویل: په مسلمانانو کي ژړه تبه ستة نو د دغي آوازې په مقابل کي رسول الله ﷺ داسي قصد او إراده وکړه چي دا ثابته او معلومه کړي چي په مسلمانانو کي هیڅ ناروغي نسته، کله چي مسلمانانو په طواف شروع کول رسول الله ﷺ و فرمایل: الله جل جلاله دي پر هغه چا ورحمیږي چي نن ورځ کفارو ته د خپل ځان صحت او قوت ورښکاره کړي.

بیا نو رسول الله ﷺ خپل دَ احرام پټو په داسي ډول تر راسته اوږه لاندي کړی چي راسته اوږه یې ښکاره سوه، چي دغه ته په عربي کي (إضطِباع) وايي او بیا یې په طواف شروع وکړه په دغه طواف کي یې چابک چابک تګ کاوه، چي دغه چابک تګ ته په عربي کي (رَمَل) وايي، رَمَل او هَروَلَه هغه چابک تګ دی چي کوچني کوچني ګامونه اخلي او داسي تېز تېز ځي چي و څنګتا ته نژدې وي، خو ګامونه یې کوچني وي او اوږې هم ور سره ښوروي، چي دغه قسم تګ مریض، ناجوړه او ضعیفه سړئ نه سي کولای، قوي او صحتمن نفر دغسي تګ کولای سي، رسول الله ﷺ د طواف درې شوطه دغه تېز تګ کاوه او اصحاب کرامو هم دغه قسم تګ ور سره کاوه، په دغه تګ یې دا ثابته کړه چي مسلمانان روغ رمټ دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قریشو د غرو څخه ورته کتل او ویل یې: په والله که د مسلمانانو سره یا تبه ور سره وي یا بل مرض، مریض سړئ دغسي تګ نه سي کولای، نو دغه د اوږې لڅېدل او دغه قسم تېز تګ زموږ دپاره سنت سو، نو هر هغه څوک چي د حج دپاره طواف قدوم کوي یا د عمرې دپاره طواف کوي، یا هر هغه طواف چي تر هغه وروسته د صفا او مروا په منځ کي تګ او راتګ وي په اولو درو شوطو کي باید رَمَل او هَروله وکړي چي تېز تېز به ځي، خو راسته اوږه به په تولو طواف کي لڅه وي او دغه کار فقط د نارینه وو دپاره سنت دی، پر ښځو نه تېز تګ سته نه د اوږو لڅېدل او بېله طواف قدوم یا د عمرې له طوافه په نورو طوافو کي هم دا کار نسته، او هغه کسان چي تر طواف د مخه یا وروسته یې اوږه لڅه کړې وي هغه هم صحي کار نه دی، اوږه فقط د طواف په وخت کي لڅېږي، هغه هم په هغه طواف کي چي تر هغه وروسته سعيَ یا د صفا او مروا تګ وي. (دا یوه فقهيِ مسئله وه)

د طواف په منځ کي عبدالله بن رواحه ﷺ چي شاعر ؤ او توره په لاس د رسول الله ﷺ مخ ته تلی دغه بیتونه یې په لوړ آواز ویل:

خلّوا بني الكفارِ عن سبيله	خلّوا فكلَّ الخيرِ في رسوله
قد أنزل الرحمٰن في تنزيله	في صُحُف تُتلى على رسوله
يا ربِّ إني مؤمن بقيله	إني رأيتُ الحق في قبوله
بأنّ خيرَ القتلِ في سبيله	اليومَ نضربكم على تنزيله
ضرباً يزيل الهام عن مقيله	ويُذهِلُ خليلاً عن خليله

دا داسي بیتونه دي چي په هغو کي پر کفارو تېرئ او تجاوز ؤ.

یعني: کفارو! د رسول الله ﷺ له لاري ایسته سی، موږ مو وهو، موږ مو وژنو، موږ مو سرونه درپرې کوو، دلته حضرت عمر ﷺ ته قهر ورغلی او ویل: یا بن رواحه! ته څه وایې؟ د رسول الله ﷺ په حضور او د الله جل جلاله په حرم کي شعر وایې؟ رسول الله ﷺ ورته وویل: یا عمر! دئ پرېږده، دغه د ده اشعار پر کفارو تر غشو زیات تاثیر کوي.

حضرت عمر فاروق ﷺ ته ولي قهر ورغلی؟ د هغه دوه سببه وه، یو دا چي عبدالله بن رواحه ﷺ په طواف کي شعر وایه حال دا چي طواف عبادت دی لکه لمونځ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

انسان باید شعر پکښې و نه وایي، بل دا چې اوس د مسلمانانو سره اسلحه نسته په خالي لاس دي او دغه اشعار کفارو جنګ ته رابولي، نو عمر رضي الله عنه وویل:

«لا إله إلاّ الله وحدهُ، صدقَ وعدَه، ونَصرَ عبدَهُ، و أعَزّ جُندَهُ، وهَزمَ الأحزابَ وحدَهُ»

او دغه تهلیل یې په زوره وایه، نو دا هم زموږ د پاره سنت سوه، هر هغه څوک چې عمره کوي خاصتاً په صفا او مروا کي دغه تهلیل ویل د هغه د پاره سنت دي.

کله چې رسول الله ﷺ د عمرې د آداء کولو څخه فارغه سو هَديَ یې حلاله کړه، د هَدیِ حلالول په عمره کي سنت کار دی، واجب او لازمي نه ده چې خامخا یې باید څوک حلاله کړي مګر ثواب یې ډېر زیات دی، رسول الله ﷺ او اصحاب کرامو هَدیِ حلالي کړې، بیا نو رسول الله ﷺ قریشو ته حال ولېږی چې د کعبې شریفي کِلی را وړی او اجازه را کړی چې کعبې شریفي ته دننه ورسم.

خو قریشو جواب را ولېږی چې یا! زموږ او ستاسي په عقد او اتفاق کي دا نه دي لیکل سوي چې ته به کعبې شریفي ته دننه داخلېږې.

که څه هم دا نوی او مشکل کار نه ؤ، د عربو مشرانو ته به یې همېشه کعبه شریفه ور خلاصول، مګر قریشو بیا هم دلته د ضِد او عناده کار واخیستی او دروازه یې نه کړه ور خلاصه، رسول الله ﷺ چې دغه د دوی عناد ولیدی نو یې بلال رضي الله عنه ته و ویل: یا بلال! لوړ د کعبې شریفي بام ته وخېژه او آذان وکړه، بلال رضي الله عنه هم د کعبې شریفي بام ته وختی او آذان کوي، قریش ورته ګوري د اسلام آذان اوري:

« الله اکبر الله اکبر، الله اکبر الله اکبر، أشهد أن لا إله إلا الله، أشهد أن محمّداً رسول الله»

بلال رضي الله عنه سر بېره پر کعبه شریفه په خپل رنګین او خواږه آواز سره د:

« أشهد أن محمّداً رسولُ الله »

شاهدي آداء کوي او قریش ورته ګوري، عکرمه بن أبي جهل چې تر دغه

وخته پر هغه خپل شرک ؤ و ویل: الله د ابو الحکم سره ډېر ښه وکړه (چې مقصد یې خپل پلار ابوجهل ؤ) چې دغه مړئ یې نه ولیدی چې لوړ پر کعبه آذان کوي، یعني: دا د هغه سره د الله جل جلاله نیکي وه چې تر دغه د مخه و وژل سو، دغه ورځ او دغه حال یې نه ولیدل. دا د کفارو غرور ؤ، مګر د بلال رضي الله عنه آذان د مکې مکرمې مشرکانو ته ډېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

زيات آزار او تکليف ور کړی، دا چې بلال رضي الله عنه د اسلام آذان لوړ پر کعبه شريفه کوي دا کار و قريشو ته د کعبې شريفې تر ننوتلو سخت تمام سو.

اوس نو د مسلمانانو درې ورځې پوره سوې او اتفاق هم داسي ؤ چې مسلمانان به درې ورځي په مکه مکرمه کي تېروي او بيا به ځي، په دغو درو ورځو کي مسلمانانو طوافونه کول، لمنځونه يې کول د الله جل جلاله عبادت يې کاوه.

مګر کله چې درې ورځي پوره سوې د رسول الله ﷺ زړه غوښته چې څه نور هم په مکه مکرمه کي پاته سي خو د قريشو له طرفه عِکرمه د ابوجهل زوی او حُوَيطب بن عبد العزىٰ د څو نورو نفرو سره ورته راغله چې ورته و وايي: ستاسي وخت پوره سو نور نو ولاړ سی، کله چې دغه نفر ورته راغله رسول الله ﷺ ورته و ويل: يا عِکرمه! نه غواړې چې زما سره ډوډی وخورې؟ يعني: زما مېلمانه سی ځکه رسول الله ﷺ غوښتل چې نور هم په مکه مکرمه کي پاته سي خو عِکرمه ورته و ويل: زه ستا ډوډی ته ضرورت نه لرم زموږ د مځکي څخه ووزه، د سعد بن عُباده رضي الله عنه د توانه و وتل او ويل: دا ستاسي مځکه نه ده بلکه دا د رسول الله ﷺ ښار دی او عِکرمه ته يې په بد ويلو شروع وکړه، خو رسول الله ﷺ سعد بن عُباده رضي الله عنه منعه کړی ويل: يا سعد! زموږ په اُطاق يا زموږ په خېمو کي بايد چا ته بد و نه ويل سي که څه هم هغه زموږ دښمن وي، دا عيب دی چې هغه زموږ پر کمبله ناست وي او موږ بد ورته وايو.

بيا نو رسول الله ﷺ امر وکړی چې ځانونه د بارېدلو دپاره تيار کړی، دلته بيا هغه د قريشو بېباکه خلکو، لچکانو او اوباشانو چې د هغو په مسلک کي عهد او اتفاق، وعده او امانت هيڅ اهميت نه لري غوښته چې د موقع څخه استفاده وکړي او مسلمانانو ته آزار او تکليف ورکړي، ويل: اوس خو نو عمره خلاصه سوه او زموږ اتفاق داسي ؤ چې مسلمانان به عمره کوي او اوس يې عمره وکړه نو عهد خلاص او پوره سو ځانونه يې تيارول چې پر مسلمانانو حمله وکړي.

مګر تاسي ته معلومه ده چې اتفاق يوازي د عمرې دپاره نه ؤ بلکه اتفاق داسي ؤ چې لس کاله به يو پر بل تجاوز نه کوي مګر دغو اوباشانو غوښتل چې مسلمانان په قهر کړي او جنګ شروع سي، رسول الله ﷺ چې دغه د دوی حرکتونه وليدل نفر يې

(c) Ketabton.com: The Digital Library

ور ولېږل او ویل: که تاسي جنګ غواړی موږ به هغه خپله اسلحه چي تر مکې مکرمې دباندي پرته ده راوړو او بیا به جنګ در سره وکړو، د دغو کفارو دا خیال ؤ چي د مسلمانانو سره اسلحه نسته دوی نه وه خبر چي مسلمانانو خپله اسلحه تر مکې مکرمې دباندي ایښې ده، خو کله چي پوه سوه چي د مسلمانانو سره اسلحه سته وبېرېدل او شا وخوا سره وپاشل سوه.

اوس چي رسول الله ﷺ او مسلمانان د مکې مکرمې څخه و وتل او تر مکې مکرمې دباندي یې خېمې ودرولې دلته یوه کوچنۍ حادثه پېښه سوه، هغه دا چي هلته رسول الله ﷺ یو نفر ولیدی چي څوک وایي دغه نفر ولید بن ولید بن مغیره ؤ، مګر صحي خبره دا ده چي دغه نفر أبان بن ولید بن مغیره ؤ، رسول الله ﷺ ورته و ویل: یا ابان! خالد چیري دی؟ (چي مقصد یې خالد بن ولید ؤ) ویل: خالد چیري دی؟ خالد خو داسي عقل لري چي سمي لاري ته یې را بولي، دئ عاقل او هوښیار سړئ دی د ده عقل څنګه دئ تر اوسه و اسلام ته نه دی را بللی؟ آیا د اسلام ښه والی پټ دی؟ چا ته نه ور معلومېږي؟ خالد چي ذکي او هوښیار سړئ دی ده ته ولي تر اوسه د اسلام ښه والی نه دی ور معلوم سوی، که چیري د ده شوکت او تېزي زموږ سره سي موږ به د ده اکرام او عزت وکړو تر نورو به یې د مخه او مقدم کړو، دغه خبري تر مکې مکرمې دباندي پیښي سوې.

أبان چي په دې خبرو خوشاله ؤ نو خالد بن ولید ته یې یو لیک ولیکی او مکې مکرمې ته یې ور ولېږی چي په هغه لیک کي یې لیکلي وه: یا خالد! ته داسي عقل لرې چي هغه تا ته سمه لار درښوولای سي او د اسلام ښه والی د هیڅ عاقل او هوښیار څخه پټ نه دی پاته، نو راسه او مسلمان سه، ځکه رسول الله ﷺ ته په خیر یاد کړې او وې فرمایل: که خالد موږ ته راغلی موږ به یې عزت وکړو او تر نورو به یې د مخه کړو، د أبان لیک وخالد ته ورسېدی او وې وایه، د خالد و اسلام ته شوق پیدا سو خو مسلمان نه سو، بیا هم د اسلام په باره کي فکر کوي.

رسول الله ﷺ مدینې منورې ته ورسېدی، په دغه وختو کي بیا عَمرو بن العاص د حبشې څخه مکې مکرمې ته راغلی او خپل ځان و هجرت ته تیاروي غواړي چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

مدينې منورې ته هجرت وکړي، د عَمرو بن العاص رضي الله عنه د اسلام قصه خو مو د مخه درته بيان کړه چي دئ په حبشه کي د نجاشي پر لاس مسلمان سو او مکې مکرمې ته مسلمان راغلی اوس غواړي چي هجرت وکړي، خالد بن وليد وليدی وېل چيرې ځې؟ عَمرو بن العاص وېل مدينې منورې ته ځم، خالد وېل آيا له دينه واوښتې؟ عَمرو وېل: يا! بلکه مسلمان سوم او خالد ته يې وويل چي نجاشي مسلمان سوی دی، خالد په تعجب کي سو، نو يې د اسلام او د اسلام د احکامو په باره کی نور معلومات هم ځني وکړه، خو نور يې هم اسلام و زړه ته لار پيدا کړه او اسلام يې په زړه کي ثابت او قائم سو، خالد بن وليد رضي الله عنه هم مسلمان سو، هلته يو بل دريم نفر هم د دوی سره اسلام ته داخل سو چي هغه هم د قريشو د سردارانو څخه ؤ، دغه نفر عثمان بن طلحه رضي الله عنه ؤ چي دغه عثمان بن طلحه هم په قريشو کي د خالد بن وليد او عَمرو بن العاص په درجه کي ؤ.

دغو درو نفرو چي د قريشو د سردارانو څخه وه د هجرت نيت او إراده وکړه او د هجرت د اتم کال په شروع کي يې مدينې منورې ته هجرت وکړی، کله چي رسول الله ﷺ دغه درې نفره وليدل چي مدينې منورې ته مهاجر ورغله تکبير يې ووايه او وې فرمايل: مکې د خپلي اينې ټوټې درته را وغورځولې، د مکې مکرمې هغه ښه ځوانان درته راغله، خالد بن وليد، عَمرو بن العاص، عثمان بن طلحه، دغه کسان چي د مسلمانانو ملګري سي تر دې به لويه کاميابي څه شي وي.

د هجرت د اتم کال د جمادي الأول په مياشت کي د خُزاعه د قبيلې يوه ډله و رسول الله ﷺ ته ورغله چي د خزاعه د قبيلې اسلام يې اعلان کړی، خزاعه هغه قبيله ده چي د حديبيې په صلحه کي د رسول الله ﷺ په طرف کي شامله سوه او د رسول الله ﷺ متحالفين او متعاهدين سوه او اوس يې اسلام هم قبول کړی، يعني: اکثريت يې په اسلام کي داخل سوه چي اوس نو يوه بله قبيله د مسلمانانو سره يو ځای او په اسلام مشرفه سوه، دې کار نور هم د اسلام دبدبه او شوکت ورزيات کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاچهانو او آمرانو ته
د رسول الله ﷺ رسالې یا لیکونه

اوس چې په جزیرة العرب کې تر ډیره حده د مسلمانانو تسلط او سیطره زیات سوه او د اسلام شان او شوکت لوړ سو، رسول الله ﷺ دې ته فارغه سو چې خپل دعوت تر جزیرة العرب دباندې وباسي ځکه دغه دین یوازې د عربو یا د جزیرة العرب دپاره نه دی بلکه د ټول عالَم دپاره دی، نو رسول الله ﷺ د شا وخوا پاچهانو او آمرانو ته د لیک او رسالو د لېږلو إراده وکړه، کله چې رسول الله ﷺ د رسالو د لېږلو او لیکلو إراده وکړه ځینو اصحاب کرامو ورته و ویل چې پاچهان هغه لیک او رساله نه قبلوي چې هغه مُهر سوې نه وي، نو رسول الله ﷺ هم د خپل ځان دپاره د سپینو زرو ځخه مُهر یا انگشتري جوړه کړه چې پر هغه لیکل سوي وه (محمّد رسول الله) چې دغه لیکنه په درو لیکو کې وه تر ټولو کښته لیکه (محمّد) او د منځ لیکه (رسول) او لوړه لیکه (الله) وه.

البته رسول الله ﷺ د دغو رسالو د لېږلو دپاره داسې قاصدان اختیار کړه چې هغو هغه د دوی د ورتګ د ملکو په باره کې معلومات او پخوانۍ معرفت درلودی او د هغو ژبه یې ښه نا ښه زده وه، اوس نو د دغو رسالو د لېږلو په وخت او تاریخ کې لږ اختلاف سته ځوک وایي د دغو رسالو د لېږلو شروع د حدیبیې تر صلحې وروسته د هجرت د شپږم کال په آخر کې وه، ځوک وایي د هجرت د اووم کال په شروع کې ولېږل سوې، چې د دغو دوو قولو په منځ کې فقط یوه میاشت یا تر هغه هم لږ فرق راځي.

او ځوک وایي چې د دغو رسالو لېږل تر عمرة القضاء وروسته یعنې: د هجرت د اوم کال په آخر کې وه، خو په حقیقت کې دغه لیکونه په یوه ورځ یا یوه میاشت کې نه وه بلکه په مختلفو تاریخو لېږل سوي دي چې ځیني یې د هجرت په اووم کال کې وه او ځیني یې د هجرت په اتم کال کې وه چې په دې حساب ټول قولونه صحي دي، په هر صورت زه به د دغو رسالو یا لیکونو عبارت او مضمون، حالات او واقعات درته بیان کړم.

(البته د رسالو د لېږلو ترتیب د تاریخ په حساب نه دی مراعت سوی).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د روم پاچا یا قیصر ته لیک

د روم پاچا چې نوم یې هِرَقل او لقب یې قَیصر ؤ، پایتخت یې (قُسطُنطِینِیَه) ؤ چې اوس اَستَنبُول ورته وېل کیږي، تهوله اُروپا، ترکیه، مصر، شام او نوري ډېري منطقې د ده تر حکم لاندې او د ده تابع وې، رسول الله ﷺ دغه قیصر ته رساله وز ولېږل چې په هغه رساله کې یې اسلام ته را بلی او رسول الله ﷺ دغه رساله د دِحیهُ الکلبي رضی الله عنه په لاس د روم پاچا قیصر ته ور ولېږل، په دغه وخت کې چې دِحیة بن خلیفه الکلبي قیصر ته ور رهي دی هلته په شام کې څه واقعې پېښې سوې چې هغه داسې وې:

په دغه وختو کې قیصر د روم پاچا په خپله په شام کې موجود ؤ او شام ته د ده د را تګ سبب دا ؤ: چې په تېرو کلو کې د روم او فارس په منځ کې ډېر لوی جنګ پېښ سوی ؤ او په دې جنګ کې روم پر فارس غالبه سو، فارس ته یې ماته او شکست ورکړه چې دغه واقعه یعني: پر فارس د روم کامیابي الله جل جلاله د هغه تر پېښېدلو څو کاله د مخه په قرآن مجید کې ذکر کړې او بیان کړې وه، الله عزوجل د سورةُ الروم په شروع کې فرمایي:

﴿الٓمٓ ۝١ غُلِبَتِ ٱلرُّومُ ۝٢ فِيٓ أَدۡنَى ٱلۡأَرۡضِ وَهُم مِّنۢ بَعۡدِ غَلَبِهِمۡ سَيَغۡلِبُونَ ۝٣ فِي بِضۡعِ سِنِينَۗ﴾.

یعني: و عربو ته په نژدې ځمکه کې (یا په کښته ځمکه کې) روم مغلوبه سو او دغه رومیان به د دوی تر دغه مغلوبیت وروسته په څو کلو کې بیرته پر فارسیانو غالبه سي.

د آیات شریف د ترجمې د پوره پوهېدلو دپاره به اول هغه قصه درته بیان کړم کوم چې دغه آیاتونه د هغې په باره کې نازل سوي دي نو بیا د آیاتو په ترجمه په ډېره آسانۍ سره پوهېدلای سو، په دغو آیاتو کې قرآن عظیم الشان یوه عجبه پېش ګویي کړې ده چې د قرآن مجید پر صداقت او حقانیت لوی دلیل دی، قصه داسې وه:

د هغې زمانې د ځمکې د مخ دوې لویې پاچهۍ چې فارس او روم وې د ډېرو کلو راهیسې په خپل منځ کې په شدیدو جنګو سره اخته او مشغوله وې د (۶۰۲) عیسوي کال څخه بیا د(۶۱۴)عیسوي کال تر آخره د دوی د سختو جنګو سلسله جاري وه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

په (۵۷۰) عیسوي کال کې د محمّد مصطفی ﷺ مبارک ولادت واقع سو او په (۶۱۰) عیسوي کال کې په نبوت مبعوث کړل سو، په پخوا کې به هم اهل مکې یا مشرکانو ته د فارس او روم د جنګو خبرونه رسېدل، خو د نبوت او د اسلام د دعوت په وخت کې دغه د جنګو خَبَرُو د اهل مکې په زړو کې یو بل شکل او خاصه علاقه پیدا کړې وه، د فارس آتش پرستانو د مکې مکرمې بُت پرستان د ځان ډله بلل، د دین د نژدې والي په سبب یې بُت پرستان خپل بلل او بالمقابل د روم نصاراوو بیا مسلمانان خپل بلل، ځکه چې دواړه اهل کتاب وه او د دواړو دین آسماني دین ؤ، نو کله چې به د فارسیانو د غالبه کېدلو خبر را ورسېدی د مکې مکرمې مشرکانو به خوشالي کول او ویل به یې: موږ هم دغه رنګه پر تاسي غالبه کیږو، مسلمانان به هم په دغو خبرو او واقعو زهیرېدل او ویل به یې: نصارا چې اهل کتاب دي ولې د آتش پرستو مجوسیانو په مقابل کې شکست خوري؟ چې موږ ته دغه مشرکان پېغورونه را کوي خو په (۶۱۴) عیسوي کال کې چې د رسول الله ﷺ د بعثت پنځه کاله تېر سوي وه فارسیانو و رومیانو ته ډېره سخته ماته ورکړه او د روم د قیصر څخه یې ډېر ځایونه ونیول حتّٰی په خپله هرقل یا قیصر هم په قُسطُنطینیه کې محاصره او قلا بند سو، د رومیانو پایتخت تر خطر لاندې سو، ډېر لوی لوی اَسقُفان یا و وژل سوه یا بندي ونیول سوه، د بیت المقدس څخه ډېر لوی او مقدس صلیب د ایراني فاتحانو لاس ته ورغلی، د روم د قیصر عزت او اقتدار بالکل ختم او له منځه ولاړ، په ظاهره خو داسي هیڅ دلیل او علامه نه وه موجود چې رومیان دي بیا دومره قوت او طاقت پیدا کړي چې د فارسیانو په مقابل کې دي سر را پورته کړي، نو د دغو حالاتو او اخبارو په لیدلو او اورېدلو سره به د مکې مکرمې مشرکان ډېر خوشاله کېدل، مسلمانانو ته به یې پېغورونه ورکول او زهېرول به یې تر داسي اندازې چې د مکې مکرمې د مشرکانو څخه یوه نفر ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه ته و ویل: نن زموږ فارسي ورونه ستاسي پر رومي ورونو غالبه سوه او شکست یې ورکړی، محوه او نابود یې کړه، سبا به موږ هم تاسي ته دغسي ماته درکړو او له منځه به مو یو سو، په دغه وخت کې قرآن مجید د ظاهري اسبابو څخه مخالف یو داسي اعلان او بیان وکړی چې د منکرو مشرکانو هیڅ زړه ته نه لوېدی چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه دغه آیات شریف دی چې مور مخکې تلاوت کړی:

﴿الٓمٓ ۝ غُلِبَتِ ٱلرُّومُ ۝ فِىٓ أَدْنَى ٱلْأَرْضِ وَهُم مِّنۢ بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ ۝ فِى بِضْعِ سِنِينَ﴾.

یعني: عربو ته په نږدې مځکه کې (یا په کښته مځکه کې) روم مغلوبه سو او دغه رومیان به د دوی تر دغه مغلوبیت وروسته په څو کلو کې بیرته پر فارسیانو غالبه سي.

په عربي کې د درو څخه نیولې بیا تر نهو پوري، بِضع ورته ویل کیږي، چې دا د (بِضع) د لفظ ترجمه سوه، نو الله جل جلاله و فرمایل: چې نن ورځ خو رومیان د فارسیانو له طرفه مغلوبه کړل سوه، مګر د نهو کلو په موده کې به بیرته رومیان پر فارسیانو غالبه او کامیابه سي، د دغه پېشګویي په اساس حضرت ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه د ځینو مشرکانو سره شرط وتړی (البته په دغه وخت کې شرط تړل نه وه حرام سوي) داسي شرط یې ورسره وتړی چې ویل: که تر دومره کلو پوري رومیان پر فارسیانو نه سوه کامیابه زه به تاسي ته سل اوښان درکوم او که په دغه موده کې رومیان کامیابه سوه تاسي به ما ته سل اوښان را کوی، که څه هم ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه په اول کې د بضع سنین ترجمه د خپله فکره سره برابر په لږو کلو کړې وه، نو یې خود د کفارو سره شرط هم په لږو کلو اېښی ؤ، مګر بیا د رسول الله ﷺ په لار ښوونه سره یې د بضع سنین ترجمه په نهو کلو سره وکړه او شرط یې هم په دغو نهو کلو وتړی او په دغو کلو کې د روم پاچا هِرَقل د جنګ دپاره ترتیبات نیول چې هغه د لاسه وتلې عزت او اقتدار بیرته را وګرځوي او په عین حال کې یې دا نذر هم پر ځان اېښی ؤ، ویل: که الله جل جلاله مور رومیان پر فارسیانو کامیابه کړو نو د حِمص یا قُسطُنطِینیې څخه به تر إیلیا پوري چې بیت المقدس دی د حج او زیارت دپاره پیاده او پر پښو ځم.

خو تاسي د الله جل جلاله شان او قدرت ته وګوری چې د قرآن مجید د دغې پېشګویې سره برابر د نهو کلو په موده کې یعني: تر هجرت یو کال وروسته عیناً د بدر په ورځ هغه چې الله جل جلاله مسلمانانو ته پر مشرکانو ښکاره فتحه او بریٔ ورکړی، مسلمانان د بدر د فتحې په خوشالي کې وه چې دا خبر هم را ورسېدی چې الله جل جلاله کتابي نصارا پر

(c) ketabton.com: The Digital Library

فارسي مجوسيانو او آتش پرستانو بريالي او کامیابه کړه، چې د دغه خبر په اورېدلو سره د مکې مکرمې مشرکان نور هم سپک او ذليله سوه او د قرآن کريم دغه عجبه او حيرانوونکې پېشګويي د دې سبب سوه چې ډېر نفر اسلام ته داخل سوه، ابو بکر الصدّيق رضي الله عنه هغه د شرط سل اوښان د مکې مکرمې د مشرکانو څخه واخيستل او د رسول الله ﷺ په امر سره يې ټول خيرات کړه. *(بيرته قصې ته راسه)*

هغه دا چې رسول الله ﷺ د دِحيةُ الکلبي رضي الله عنه په واسطه د روم پاچا هِرَقل ته رساله ولېږل او په دغه وختو کې په خپله هرقل په شام کې ؤ او دئ هم په دې سبب شام ته راغلی ؤ چې په تېرو کلو کې د روم او فارس په منځ کې هغه لوی جنګ پېښ سوی ؤ چې قصه مو درته بيان کړه او روم پر فارسيانو غالبه سوی ؤ، اوس چې هرقل په جنګ کې کامیابه سو ~~نو~~ غواړي چې په هغه خپل نذر وفاء وکړي، نو د قُسطُنطينيې څخه بيت المقدس ته پياده راغلی، خو قيصر په لار کې يو خوب وليدی هغه دا چې د ده پاچهي د داسي قوم او داسي خلکو په واسطه د ده د لاسه وزي چې هغه قوم سنت سوی دی.

تاسي ته معلومه ده چې نصارا ځانونه او خپل اولادونه نه سنتوي، نو ده دغه خوب وليدی چې د ده پاچهي د داسي خلکو په واسطه د ده د لاسه وزي چې هغه قوم سنت سوي وي، کله چې قيصر شام ته ورسېدی د علماوو، احبارو، وزيرانو څخه يې پوښتنه وکړه چې په دې وطنو کې څوک ځانونه سنتوي؟ هغو ورته و ويل: بېله يهودو بل څوک سنتېدل نه کوي، نو قيصر د ټولو يهودو د وژلو قصد او إراده وکړه (که يې دا کار کړی وای دنيا به يې د يهودو له شره خلاصه کړې وای مګر د الله جَلّ جَلالُه إراده بيا بله وه) اوس قيصر د يهودو د وژلو دپاره ترتيبات نيسي، خپلي قواوي آماده کوي چې په شام کې ټول موجود يهود حلال کړي ځکه ده غوښتل چې هغه د ده خوب رشتيا نه سي، په دغه وخت کې چې ده د يهودو د وژلو دپاره ځان جوړاوه په شام کې يو غل ونيول سو چې هغه غل د عربو څخه ؤ، عرب ؤ او په شام کې يې غلا کول نو خلکو د هغه غله عرب په تلاښي شروع وکړه تر داسي اندازې چې کالي يې ځني وکښل، کله چې عرب لڅ سو نصاراوو و ليده چې دئ هم سنت سوی دی، نو يې عرب ته و ويل: ته يهودي يې؟ سړي ويل يا! ويل: د کوم ځای يې؟ ويل:

د جزیرةُ العرب یم، ویل: تاسي عرب هم ځانونه سنتوی؟ ویل: هو، دغه خبر یې و قیصر ته ورساوه چې صبر وکړه یهود مه وژنه ځکه بېله یهودو بل قوم هم سته چې ځانونه سنتوي، ویل: هغه څوک دي؟ ویل: عرب دي او د غله حال یې ورته و وایه.

قیصر ویل: غل ما ته راولی، اوس قیصر ته د غلا تر موضوع هغه بله د خوب موضوع مهمه ده، خیر غل و هِرقل ته ور وستل سو (د الله جل جلاله کارونه دي په دغه وختو کې ابوسفیان او د قریشو څو نفره نور هم په شام کې دي چې د تجارت دپاره تللي وه) هلته هِرقل په خپله د دغه عرب څخه تحقیقات او پوښتني کوي، ویل تاسي څوک یاست؟ څنګه ژوند مو دی؟ دین مو څه شي دی؟ عرب ویل: موږ د جزیرةُالعرب اوسېدونکي یو، مشهوره قومونه او قبیلې یو، ټول خلک مو پیژني چې موږ عرب یو، د هرقل چې په اوړو کې شکه وه ویل: آیا په تاسي کې یو نوی شئ، نوی دین، نوی تحوّل پېښ سوی دی؟ عرب ویل: هو! په موږ کې یو نفر پیدا سوی دی چې نوم یې محمّد دی او وایي: زه نبي یم، د رسول الله ﷺ د ژوند او دعوت څه حالات یې ورته و ویل، څرنګه چې هرقل عالم ؤ په تورات او انجیل کې یې معلومات درلودل او پوهېدی چې اوس د هغه وعده سوي نبي د را تګ وخت دی نو شک ورته پیدا سو، د ښه تحقیق دپاره یې د دغه نبي په باره کې پوښتني او معلومات ځني کول خو علامې ټولي داسي دي چې دا هغه نبي دی چې د دوی سره په کتابو کې ذکر سوی دی، هرقل امر وکړی چې داسي عرب را ته راولی چې د دغه محمّد ﷺ د قوم څخه وي، د هرقل قوم او عمله ګرځي او پوښتنه کوي چې په شام کې داسي عرب پیدا کړي چې د محمّد ﷺ له قومه څخه وي.

د هرقل عمله دلې پرېږده چې په شام کې د مکې مکرمې په قریشو پسي ګرځي او غواړي چې هرقل ته یې ورولي.

په دغه وخت کې د رسول الله ﷺ هغه لیک چې د دِحیةُ الکلبي رضی الله عنه په واسطه یې قیصر ته ورلېږلی ؤ دِحیةُ الکلبي و قیصر ته ورساوه (د رسول الله ﷺ لیک قیصر ته ورسېدی، د دغه لیک د رسېدلو واقعات به وروسته درته بیان کړم خو اوس به بیرته د قصې هغه ځای ته ور سم چې د هرقل عمله د رسول الله ﷺ په قوم پسي ګرځي)

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو د قیصر عملي ابوسفیان د نورو قریشو سره پیدا کړی، نو د قیصر عملې ابوسفیان او د قریشو هغه نور مشران ونیول او د روم پاچا قیصر ته یې ور وستل.

اوس نو قیصر د ابوسفیان څخه پوښتني کوي او ابوسفیان د هغه د پوښتنو جوابونه ورته وایي، چې دغه د دوی د سوال او جواب موضوع په بخاري شریف کې په یوه اوږده حدیث کې بیان سوې او ذکر سوې ده چې زه به اوس هغه حدیث شریف درته را نقل کړم، خو دا به هم درته و وایم: چې په دغه وختو کې ابوسفیان د رسول اللهﷺ هغه اشد یا تر ټولو خلکو شدید دښمن دی خو تاسي د هرقل د پوښتنو په مقابل کې د ده جوابونه په دقت سره واوری.

د عبدالله بن عبّاسؓ څخه روایت دی چې ابوسفیان بن حرب راته و ویل: هرقل ما او د قریشو یوې ډلې ته چې شام ته د تجارت دپاره تللي وو نفر را ولېږل او دا هغه وخت وو چې رسول اللهﷺ زما او د قریشو د کفارو سره د حدیبیې صلحه کړې وه.

هرقل په دغه وخت کې په بیت المقدس کې ؤ، هرقل موږ خپل مجلس ته ور وغوښتلو چې د ده په مجلس کې د ده پر شا وخوا د روم ډیر لوی خلک هم ناست وه او بیا یې ترجمان را وغوښتی، زموږ څخه یې د ترجمان په واسطه پوښتنه وکړه چې په تاسي کې کوم یو په نسب کې و هغه سړي ته ډیر نژدې دی چې وایي زه نبي یم؟ ابوسفیان وایي: ما ورته و ویل: زه تر دغه نورو نفرو ورنژدې یم.

(ځکه ابوسفیان په پنځم نیکه کې د رسول اللهﷺ سره یو ځای کېدی)

هرقل و ویل: دئ زما مخ ته کښېنوی او د ده ملګري دي د ده شا ته کښیني او بیا هرقل خپل ترجمان ته و ویل: دغه نورو خلکو ته و وایه: زه د دغه سړي څخه پوښتني کوم که یې په جواب کې درواغ را ته و ویل تاسي د ده خبره ور رَدوی، خو ابوسفیان بیا وایي: که ما ته د دې څخه شرم او حیاء نه درېدلای چې بیا به درواغجن معرفي سم، یعني: خلک به مې درواغجن بولي ما به درواغ ورته ویلي وای.

هرقل په پوښتنو شروع وکړه او اوله پوښتنه یې داوه:

د دغه سړي نسب په تاسي کې څنګه دی؟

ما ورته و ویل: هغه په موږ کې د ښه نسب خاوند دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هرقل ویل: آیا په تاسي کي دغه د نبوت دعوه او خبري تر ده د مخه یو بل چا هم کړي دي؟ چي ویلي یې وي زه نبي یم.

ما ویل یا، په موږ کي تر اوسه چا د نبوت دعوه نه ده کړې.

هرقل ویل: آیا د محمد ﷺ په نیکه ګانو کي یو پاچا تېر سوی دی؟

ما ویل: یا.

هرقل ویل: آیا د شرف او عزت خاوندان یې متابعت کوي که ضعیفه خلک؟

ما ویل: یا، هغه ضعیفه خلک یې متابعت کوي.

هرقل ویل: آیا دغه د ده متابعین زیاتیږي که کمیږي؟

ما ویل: زیاتیږي.

هرقل ویل: یو څوک چي د ده دین ته داخل سي بیا بیرته څني اوړي؟

ما ویل: یا، داسي څوک نه دی را معلوم چي د ده دین ته دي داخل سوی وي او بیرته دي څني اوښتی وي.

هرقل ویل: آیا تر دغه د مخه چي د نبوت خبري وکړي تاسي په ده کي درواغ لیدلي وه؟

ما ویل: یا.

هرقل ویل: آیا غدر، وعده خلافي او خیانت کوي؟

ما ویل: یا، مګر اوس زموږ او د ده په منځ کي د یو څه مودې دپاره پر صلحه عهد او اتفاق سوی دی خو په دې نه یم خبر چي په دغه صلحه او وعده کي به څه را سره وکړي (د ابوسفیان مقصد هغه د حدیبیې صلحه وه چي اوس هم جاري او برحاله وه).

ابوسفیان وایي: په دغه ټول سوال او جواب کي مي داسي خبره نه کړه پیدا چي زه یې پر زیاته کړم بېله دغه خبري څخه.

هرقل ویل: ستاسي او د ده په منځ کي جنګ پېښ سوی دی؟

ما ویل: هو.

هرقل ویل: د دغه جنګ نتیجه به څنګه وه؟

ما ویل: جنګ زموږ او د ده په منځ کي سلواغه وه کله زموږ و طرف ته او کله د ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

و طرف ته وي، يعني: کله موږ کامیابه یو کله دئ.

هرقل ویل: په څه شي مو امرکوي؟

ما ویل: وايي يوازې د الله جل جلاله عبادت کوی، هیڅ شئ مه ور سره شریکوی او هغه ستاسي پلرو چي ویل او کول هغه پرېږدی او موږ په لمانځه، صداقت، پاکي او صلۀ رحمي امرکوي.

هرقل و ترجمان ته وویل: ده ته ووایه:

ما یې د نسب پوښتنه درڅخه وکړه: او تا ویل: هغه د شریف نسب څخه دی، رسُولان هم دغه رنګه وي د خپل قوم په نسب کي رالېږل کیږي.

او پوښتنه مي درڅخه وکړه: چي تر ده د مخه په تاسي کي یو بل چا هم دغه خبري کړي دي؟ تا ویل: یا، نو که چیري په تاسي کي یو بل چا هم دغه د نبوت دعوه کړې وای، ما به ویلي وای: چي دئ هم د هغه نفر تقلید کوي او هغه خبري کوي.

او پوښتنه مي درڅخه وکړه: چي آیا په نیکه ګانو کي یې پاچا تېر سوی دی؟ تا ویل: یا، ما ویل: که یې په کورنۍ کي پاچا تېر سوی وای نو به مي ویلي وای چي سړئ د خپلو پلرو او نیکه ګانو پاچهي غواړي.

او پوښتنه مي درڅخه وکړه: چي دغه د نبوت تر خبرو د مخه تاسي دئ په دروغو متهماوه؟ یعني: کومه د دروغو خبره څني سوې ده.

تا ویل: یا. نو زه پوه سوم: هغه څوک چي د خلکو سره دروغ نه وايي دا امکان نه لري چي هغه دي پر الله جل جلاله دروغ و وايي، دا ممکنه نه ده چي یو څوک دي په خپل عادي او معمولي ژوند کي د خلکو سره دروغ نه وي ویلي، او بیا دي په یوه وار پر الله جل جلاله دروغ و وايي، دا هیڅ عقل نه مني.

او پوښتنه مي درڅخه وکړه: أشراف او با عزته خلک یې متابعت کوي که ضعیفه خلک؟ تا ویل: ضعیفه خلک یې متابعت کوي او دا معمول دی چي د انبیاوو متابعین همېشه د ضعیفه طبقې څخه وي، هغه چي په ابتداء او شروع کي د رسُولانو متابعت کوي هغه أشراف او سرداران نه وي بلکه ضعیفه خلک وي.

او پوښتنه مي درڅخه وکړه: چي د ده متابعین زیاتیږي که کمیږي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

تا وبل: زياتيږي. د ايمان کار هم داسي دی ترڅو چي پوره کيږي. خلک په کراره کراره سره مسلمانيږي څو بالکل ايمان او اسلام عام سي.

او پوښتنه مي درڅخه وکړه: آيا يو څوک پسله هغه چي د ده دين ته داخل سي بيرته د ده له دينه اوړي؟ تا وبل يا، ايمان هم داسي دی چي زړه ته ننوزي زړه په روښانه کيږي او په زړه کي ځای نيسي.

بيا مي پوښتنه درڅخه وکړه: آيا غدر او خيانت کوي؟ تا وبل يا.

انبياء هم داسي وي چي هيڅ غدر نه کوی.

او پوښتنه مي درڅخه وکړه: په څه شي مو امر کوي؟ تا وبل د يوه الله په عبادت او وايي هيڅ شئ مه ور سره شريکوی او د بتانو له عبادته مو منعه کوي، په لمانځه، صداقت او پاکي مو امر کوي.

دلته نو قيصر يوه لويه او د معنٰی ډکه جمله و وبل، وبل: که دغه ستا خبري حق او رشتيا وي، نو به دئ د دغه ځای چي دغه زما پښې پر پرتې دي آمر او مالک سي، يعني: حکم به يې تر دغه ځايه را ورسيږي.

قيصر و وبل: زه پوهېدم چي دغه نبي را تلونکی دی خو دا گمان مي نه کاوه چي هغه دي په تاسي عربو کي وي، که زه پوه سم چي زه ده ته ور رسېدلای سم ما به د ده د ملاقات په لار کي ډير تکليف تحمل کړی وای او که زه د ده سره وای: متوجه سی دا د قيصر خبري دي(د روم پاچا) په دنيا کي د هغو دوو لويو مملکتو څخه د يوه مملکت پاچا خبري کوي او وايي: که زه د ده سره وای ما به يې پښې ورپرېوللای او بيا يې د رسول الله ﷺ هغه ليک را وغوښتی چي دِحية الکلبي رضی الله عنه ور ته راوړی ؤ او هغه يې دغه حاضر مجلس ته و وايه، کله چي د ليک د ويلو څخه فارغه سو په مجلس کي آوازونه پورته سوه غالمغال جوړ سو، قيصر موږ امر کړو چي تاسي ولاړ سی.

ابوسفيان چي بيا په وروسته کي مسلمان سو هغه وايي: کله چي موږ قريش د هرقل له درباره را ووتلو او زه د خپلو ملگرو سره تنها سوم نو مي ورته و وبل: په والله د محمّد دين لوړ او غالبه سو، د هغه څخه د روم پاچا قيصر هم بيريږي.

ابوسفيان وايي: له دغه وخته مي دا يقين سو چي د رسول الله ﷺ دين غالبه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیږي ترڅو چې الله جل جلاله زما په زړه کې اسلام را واچاوه.

اوس به هغه واقعات درته بیان سي چې قیصر ته د رسول الله ﷺ د لیک د رسېدلو په وخت کې او د لیک په سبب پېښ سوه.

لکه څرنګه چې د مخه مو درته وویل: دِحیهٔ الکلبي رضي الله عنه د رسول الله ﷺ لیک و قیصرد روم پاچا ته ورساوه او هغه لیک داسي لیکل سوی ؤ:

اول به هغه لیک په عربي او هغه ډول چې لیکل سوی ؤ درته وړاندې کړم ځکه دا تاریخي اثر او د رسول الله ﷺ هغه رساله یا مکتوب دی چې قیصر ته یې لېږلی ؤ، په خپله هغه رساله په هغه الفاظو تر اوسه هم ساتل سوې ده او د تاریخي آثارو څخه ده، د لندن موزیم دا ثابته کړې ده چې دغه رساله د هجرت په اوم کال کې لیکل سوې ده او هغه رساله داسي دَه:

﴿ بسم الله الرّحمٰن الرّحیم، مِن محمّد رسولِ الله الٰی هِرقلَ عظیمِ الروم، سلامٌ علٰی مَنِ اتّبعَ الهُدٰی، امّا بعد:

فَاِنّی أدعُوکَ بِدِعَایَةِ الإسلامِ، أسلِم تَسلَم، وَأسلِم یُؤتِکَ اللهُ أجرکَ مَرّتَین، فَاِن تَوَلّیتَ فَاِنّ عَلَیکَ إثمُ الأرِیسِیینَ، وَقُلْ یَٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ تَعَالَوْاْ إِلَىٰ كَلِمَةٍ سَوَآءٍۭ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا ٱللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِۦ شَيْـًٔا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِّن دُونِ ٱللَّهِ ۚ فَإِن تَوَلَّوْاْ فَقُولُواْ ٱشْهَدُواْ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ (٦٤) ﴾.

د لیک ترجمه داسي ده:

بسم الله الرّحمٰن الرّحیم،

د محمّد رسول الله ﷺ له طرفه د روم مشر هرقل ته: سلامتیا دي پر هغه چا وي چې د حق او سمي لاري متابعت کوي، امابعد: زه تا په بلنه د اسلام، و اسلام ته دعوتوم او را بولم، مسلمان سه چې سالم پاته سې، مسلمان سه چې الله جل جلاله به دوه واره أجر او ثواب درکړي او که دي له اسلامه مخ واړاوه (انکار دي وکړی) نو د بزګرانو او باغوانانو ګناه هم ستا پر غاړه ده. (ځکه په هغه وخت کې د روم ټول خلک دکښت او زراعت په کار مشغول وه) تقریبًا ټول خلک بزګران او باغوانان وه،

نو ویل: که دي انکار وکړی د هغو ګناه هم ستا پر غاړه ده، یا اهل الکتاب! (څرنګه چې د روم پاچا او ملت ټول نصارا وه نو یې یا اهل الکتاب ورته وویل) او له دغه ځایه هغه نور پاته لیک د سورة آل عمران (٦۴) نمبر آیات دی، یعني: اې کتابیانو! راسی رجوع وکړی و هغي کلمې ته چې زموږ او ستاسي په منځ کي یوه او یو شئ ده، هغه دا چې بېله الله جل جلاله به بل د هیچا عبادت نه کوو او الله جل جلاله ته به هیڅ شئ نه شریکوو او نه به ګرځوي ځیني زموږ ځیني نور خدایان (بېله الله جل جلاله به بل څوک د خپلو ځانو دپاره مالک او معبود نه ګرځوو) او که چیري دوی مخ واړاوه (توحید او اسلامي احکامو ته یې شا ور وګرځول) نو اې مسلمانانو! تاسي دغو کتابیانو ته وو وایاست چې تاسي پر دې خبره شاهدان اوسی چې موږ مسلمانان یو.

کله چې هرقل ته د رسول الله دغه لیک او رساله وویل سوه او ترجمه سوه هرقل وربړدېدی، ځکه د مخه یې د ابوسفیان سره ملاقات، سوال او جواب کړي وه او هغه سوالونه او جوابونه یې په دماغ کي پاته وه او دلته دغه رساله ورته و ویل سوه، په چرت او فکر کي ډوب سو فکر وهي، بیا یې انجیل را واخیستی اُو د راتلونکي نبي علامې یې پکښي وکتلې، هغه ټولي علامي پر محمّد ﷺ جوړي او موافقي وې، نو یې دِحیهٔ الکلبي رضي الله عنه ور وغوښتی او ویل: یا دِحیه! دغه د رسول الله ﷺ لیک و سَفاطِر ته ور وړه، سفاطِر د نصاراوو د عالمانو رئیس ؤ او په هغه زمانه کي په مسیحیت کي تر ټولو احبارو لوی او لوړ عالم ؤ او د هرقل سره دغه د شام په سفر کي ملګری ؤ، یوازي دئ نه بلکه نور هم د مسیحیت لوی لوی علماء ور سره ملګري وه چې ټوله د بیت المقدس د حج دپاره د قیصر سره راغلي وه.

دِحیهٔ الکلبي رضي الله عنه هم دغه لیک سفاطِر هغه د نصاراوو لوی عالم ته ور وړی، سفاطر چې دغه لیک و وایه وربړدېدی او د دِحیه رضي الله عنه څخه یې د رسول الله ﷺ د حالاتو او علامو پوښتني شروع کړې، دِحیهٔ الکلبي رضي الله عنه هم جوابونه ورته وایي، سفاطر ډیري پوښتني کوي او د هري پوښتني جواب هم مفصل غواړي، دِحیهٔ الکلبي رضي الله عنه هم د رسول الله ﷺ ټول حالات په تفصیل سره ورته بیانوي، سفاطر نور هم سوالونه کوي خو ډیري پوښتني یې وکړې او د ټولو جوابونه یې په غور او دقت سره واورېدل،

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې یې پوښتنې خلاصې سوې نو یې وویل: زه پوهېدم چې دا وخت د هغه وعده سوي نبي د راتګ وخت دی، مګر دا ګمان مې نه کاوه چې هغه دې په تاسې کې پیدا سې یا معشرَ العرب! او زه شاهدي آداء کوم: (لا إله إلا الله وأن محمّداً رسول الله) د مسیحیانو لوی عالم سفاطر رحمه الله مسلمان سو.

بیا نو سفاطر د نصاراوو هغه نور علماء سره را ټول کړه او دوی هم ور سره کښېنستې د رسول الله ﷺ هغه رساله یې ورته و ویل کوم چې دِحیةُ الکلبي رضي الله عنه را وړې وه او د را تلونکي نبي ټولې علامې یې ورته بیان کړې او بیا یې د دوی د انجیل څخه هغه دلایل ورته و ویل چې د محمّد ﷺ پر نبوت یې دلالت کاوه او دا یې ثابتول چې محمّد ﷺ هغه موعود او را تلونکی نبي دی، کله چې سفاطر خپل ټول دلائل و ویل او د رسول الله ﷺ علامې یې هم بیان کړې نو یې و ویل: زه اوس تاسې اسلام ته را بولم او مسلمانان سی، زه په خپله دا شاهدي آداء کوم چې (لا إله إلا الله وأن محمّداً رسول الله) دلته د نصاراوو دغه نور علماء و بېربېدل ویل: که خلک خبر سوه چې سفاطر مسلمان سو د مسیح علیه السلام دین پرېږدي، نو یې د سفاطر رحمه الله د وژلو إراده وکړه او سفاطر رضي الله عنه یې په شهادت ورساوه.

اوس په نصاراوو کې یوه واقعه پېښه ده چې ټول په فکر کې دي او نه پوهیږي چې څه وکړي؟ په خپله هرقل په حیرت کې دی چې څنګه وکړي؟ دِحیة الکلبي رضي الله عنه هم د سفاطر په وژلو خبر سو او هرقل ته ورغلی چې اوس څه وایې؟ هرقل ویل: والله په دوی کې سفاطر تر ما عزتمن ؤ، و علماوو ته د ده درجه او مقام زما تر مقام لوړ وه، دا چې دوی د ده اطاعت و نه کړی او وې وژی نو زما اطاعت به څنګه وکړي؟ مګر بیا هم ته صبر وکړه، هرقل امر وکړی چې د نصاراوو ټول علماء، أشراف او مشران دي را ټول سي، هغه یې ټوله په یوه قصر کې سره یو ځای کړه، هرقل امر وکړی چې د قصر دروازې بندي او وتړی او د قصر پر شا وخوا یې مسلح فوج و دراوه چې چا ته د وتلو اجازه ور نه کړي، اوس نو علماء، أشراف او مشران ټول په دغه قصر کې ناست دي او د قیصر د راتلو په انتظار دي، په دغه وخت کې قیصر د دغه قصر د لوړ منزل په یوه برنډه کې ور ته را و وتی او هلته لوړ داسي و درېدی چې حاضر

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلک ده ته نه سي ور رسېدلای، قیصر له هغه ځایه د رسول الله ﷺ لیک ورته ولوست او بیا یې هغه علامې ورته بیان کړې کومې چې په انجیل کې د را تلونکي نبي په باره کې راغلي وې او بیا یې داسي دلایل ورته و ویل چې په هغه سره یې دا ثابتول چې محمّد ﷺ هغه نبي دی کوم چې د راتګ وعده یې سوې ده. پسله دغي مقدمې قیصر و ویل: زه په خپله شاهدي آداء کوم چې (لا إله إلا الله وأن محمّداً رسول الله) او غواړم چې تاسي هم مسلمانان سی، یو وار په دغه راټول سوو خلکو کي نارې جوړي سوې، غالمغال سو او د قصر د دروازو پر طرف ځغلي غواړي چې ووزي او نارې وهي قیصر مسلمان سو. قیصر مسلمان سو، خو د قصر دروازې تړلي وې او مسلح فوج ولاړ دی خلک له مجبوریه بیرته را وګرځېدل او سره یو ځای سوه، قیصر ولاړ دی او ورته ګوري.

دغو نفرو قیصر ته و ویل: په والله که ته مور تړوله و وژنې بیا به هم مور د مسیح دین پرې نږدو، اوس د قیصر په مخ کي دوه کاره دي چې د هغو څخه به یو قبلوي او عملي کوي او تر هغه بل به تېرېږي، چې هغه دوه: اسلام، یا پاچهي ده، که دئ مسلمان پاته سي دغه را ټول سوي نفر او د هغو قبیلې او متابعین د ده پرضد دریږي چې په دې صورت کي ده ته پاچهي نه پاته کیږي، یا دا چې تر اسلام به تیرېږي خو پاچهي به ورپاته وي.

متوجه سه! دا الهي امتحانونه دي چې نن ورځ هم ډیر خلک په مبتلاء دي.

قیصر په دې فکر کي دی چې کوم یو اختیار کړي؟ خو په آخر کي قیصر ورته و ویل: یا قوم! زه نه مسلمان سوی یم او نه مسلمان یم، فقط ما تاسي تجربه کولاست، کله چې ما ولیدل چې د محمّد ﷺ دین نشریږي زه پر تاسي و بېرېدم، نو مي غوښته چې دا ځان ته معلومه کړم چې تاسي پر خپل دین څومره ټینګ یاست او څومره علاقه ور سره لرئ؟ ما ولیدل چې تاسي پر خپل دین ټینګ ولاړ یاست او نه یې پرېږدئ زه هم په دې کار ډیر خوشاله سوم او ستاسي سره پر دغه دین یم، بیا یې امر وکړی چې دروازې دي خلاصي سي.

دغه علماء او د قومو مشران د قیصر په خبرو خوشاله سوه، خو قیصر پسله هغه چې اسلام ته داخل سو بیرته مرتد سو، رسول الله ﷺ فرمایي: « اسلام د قیصر زړه ته ننوتی او بیرته مرتد سو پر دنیا او پاچهي وبېرېدی» وروسته قیصر دِحیةُ الکلبي رضي الله عنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ور وغوښتې تُحفې او د سرو زرو دینارونه یې ورکړه ویل: دغه زما له طرفه و رسول الله ﷺ ته هدیه او تحفه ده او زما له طرفه ورته و وایه: زه شاهدي آداء کوم چې (لا إله إلا الله وأن محمّداً رسول الله) او دا چې ما دغو خلکو ته و ویل چې زه ستاسې سره پر دغه مسیحیت یم د هغه سبب دا ؤ چې پاچهي مي ولاړه نه سي مګر ایمان زما په زړه کي دی، دِحیةُ الکلبي رضي الله عنه بیرته د مدینې منورې پر طرف رهي سو.

اوس چې دِحیةُ الکلبي رضي الله عنه د مدینې منورې پر لار د (حسمي) منطقې ته ورسېدی هلته په لار کي د جُذام د قبیلې خلک پر پېښ سوه او هغه د ده سره ور سره ټول شیان یې په زور څني واخیستل د ده سره یې هیڅ شئ نه پرېښاوه، کله چې دحیةُ الکلبي رضي الله عنه مدینې منورې ته ورسېدی د مخه تر دې چې خپل کور ته ولاړ سي رسول الله ﷺ ته ورغلی او په قصه یې خبر کړی، اول یې د قیصر پیغام ورته و وایه چې قیصر وایي: زه په زړه کي مسلمان یم مګر په ظاهره د دې دپاره کفر ښکاره کوم چې پاچهي مي ولاړه نه سي خو رسول الله ﷺ و فرمایل: دغه د الله دښمن درواغ وایي دئ مسلمان نه دی بلکه دنیا پر غالبه سوه.

دا د قیصر د زړه پټ حال او حقیقت ؤ چې رسول الله ﷺ ښکاره کړی، دئ د نجاشي په مثل نه ؤ بلکه دنیا ورکش کړی د پاچهي او د دنیا حُب پر غالبه سو.

پاته سوه د جُذام د قبیلې د خلکو موضوع! رسول الله ﷺ هغو ته د جزاء ورکولو دپاره زید بن الحارثه رضي الله عنه حسمي ته د (۵۰۰) نفرو سره ولېږی، حسمي یوه منطقه ده چې د واديُ القُری شا ته ده، زید رضي الله عنه هم د جذام پر قبیله حمله وکړه کوم کسان چې وژل کېده و وژل سوه او نور وتښتېدل، زید بن الحارثه رضي الله عنه د دوی څخه ډېر غنیمتونه مدینې منورې ته راوړل چې د غنیمتو په جمله کي زر اوښان، پنځه زره پسونه او سل ښځې او ماشومان وه.

خو هلته بیا د رسول الله ﷺ او د جُذام د قبیلې په منځ کي د نه تعارض وعده موجوده وه، نو زید بن رِفاعه الجذامي چې د جذام د قبیلې د مشرانو څخه ؤ، دئ او د ده د قوم څو نفره مسلمانان سوي هم وه او په هغه وخت کي چې پر دِحیةُ الکلبي رضي الله عنه حمله کېدل دوی د ده رضي الله عنه مرسته هم کړې وه، نو دغه زید بن رِفاعه و رسول الله ﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته عرض او شکایت وکړی چې زموږ سره داسې وسوه، رسول الله ﷺ هم د ده شکایت قبول کړی د دوی بندیان یې ور ایله کړه او غنیمتونه یې بیرته ورکړه.

دا د رسول الله ﷺ یوه رساله او یو لیک ؤ خو تاسې وګورئ چې د هغه وخت د مځکې د مخ پر هغه لوی پاچا یې څومره اثر او تاثیر ؤ؟ ټوله مملکت یې ورورېږداوه.

نن ورځ هم ټول کفار د اسلام څخه بېرېږي او د هغه د ختمولو دپاره کوښښونه کوي خو هیهات! دا دین به د قیامت تر ورځې پورې موجود وي، الله جل جلاله د سورة التوبه په (۳۲، ۳۳) نمبر آیاتو کې فرمایي:

﴿ يُرِيدُونَ أَن يُطْفِـُٔوا۟ نُورَ ٱللَّهِ بِأَفْوَٰهِهِمْ وَيَأْبَى ٱللَّهُ إِلَّآ أَن يُتِمَّ نُورَهُۥ وَلَوْ كَرِهَ ٱلْكَٰفِرُونَ ﴿٣٢﴾ ﴾. [التوبه: ۳۲]

یعني: کتابي کفار غواړي چې د الله جل جلاله د دین او شریعت رڼا په خپلو خولو سره و وژني، یا الهي نور په پوکلو سره ورک کړي، مګر الله جل جلاله دغه کار تر هغو پورې منعه کوي تر څو چې خپل نور یعني: توحید او محمّدي شریعت پوره کیږي، که څه هم کفار د دغه شریعت په نشرولو ناراضه وي.

د اسلام د ورکولو دپاره دکفارو هلې ځلې داسې مثال لري لکه یو بیعقل او ناپوه انسان چې په پوکلو سره د لمر یا سپوږمۍ شعاع یا روښنایي وژني.

﴿ هُوَ ٱلَّذِىٓ أَرْسَلَ رَسُولَهُۥ بِٱلْهُدَىٰ وَدِينِ ٱلْحَقِّ لِيُظْهِرَهُۥ عَلَى ٱلدِّينِ كُلِّهِۦ وَلَوْ كَرِهَ ٱلْمُشْرِكُونَ ﴿٣٣﴾ ﴾. [التوبه: ۳۳]

الله جل جلاله هغه ذات دی چې خپل رسول محمّد ﷺ یې په هدایت سره (چې قرآن مجید دی) او په حق دین سره (چې اسلام دی) د دې دپاره رالیږلی دی، چې دغه دین پر نورو ادیانو که څه هم آسماني ادیان وي لوړ کړي، که څه هم مشرکان په دې کار سره نا راضه وي.

الحمد لله په هر وخت او هره زمانه کې د حُجت، معقولیت او دلائلو په لحاظ د اسلام دین پر نورو ټولو أدیانو که څه هم آسماني أدیان وي په ښکاره ډول سره غالبه او کامیابه دی، خو د سلطنت او حکومت په اعتبار هم تر هغه وخته پورې پر نورو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادیانو غالبه ؤ چې مسلمانانو اسلامي اصول او قوانین مراعتول، د ایمان او تقوی پر لار سم رهي وه، په جهاد في سبیل الله کې ثابت قدمه وه او که تر دې وروسته هم مسلمانان پر ایمان او اسلام، تقوی او جهاد ثابت و درېږي بیا به هم کامیابي او سلطنت، حکومت او حاکمیت د دوی وي او د حق دین داسي کامله غلبه چې نور ادیان د مځکي له مخه په کُلي ډول سره محوه او نابود کړي هغه وخت به وي چې قیامت ته نژدې مسیح علیه السلام له آسمانه را کښته سي.

د دِمشق آمر حارث بن أبي شمر الغساني ته لیک

دغه رنګه رسول الله ﷺ د شجاع بن وهب الأسدي رضی الله عنه په لاس یو لیک و حارث بن أبي شمر الغساني ته چې د دمشق آمر ؤ ولېږی او دا لیک داسي لیکل سوی ؤ:

«بسم الله الرّحمٰن الرحیم، من محمّد رسولِ الله الی الحارث بن أبي شمر! سلامٌ علی من إتّبعَ الهُدیٰ وَآمنَ باللهِ وصَدّق، وإنّي أدعوکَ أن تؤمِنَ باللهِ وحدهُ لا شریکَ لهُ، فَیَبقٰی لکَ مُلکُکَ».

یعني: پر هغه چا دې سلامتیا وي چې د حق او سمې لارې متابعت کوي او پر الله یې ایمان را وړی وي او د هغه تصدیق کوي او زه تا دې ته را بولم چې یوازې پر یود الله هغه چې شریک نه لري ایمان را وړه، نو ستا پاچهي به تا ته درپاته سي.

حارث چې دغه لیک وواېه ډېر په قهر سو او د رسول الله ﷺ رساله یې پر مځکه وغورځول، ویل: ما زما په خپله پاچهي بېروي څوک زما څخه زما پاچهي اخیستلای سي؟ حال دا چې زه سل زره جنګي فوج لرم، دغه د دمشق آمر د غسانسه پر قبیلو حاکم ؤ چې دغه قبیلې د جزیرةُ العرب په شمال کې اوسېدې، د حارث دغه شدید جواب د دې سبب سو چې بیا په وروسته کې یې د (مؤته) جنګ په وجود را وړي او له دغه وخته حارث د لښکر په تیارولو او آماده کولو شروع وکړه، هغه خپل سل زره نفریزه لښکر یې تیاراوه چې پر مدینه منوره او مسلمانانو حمله وکړي.

حارث نودلې د خپل لښکر د تیارولو په حال کې پرېږده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بُصرئ آمر ته د رسول الله ﷺ لیک

رسول الله ﷺ یو بل لیک د حارث بن عُمیر الأزدي رضی الله عنه په لاس د بُصرٰی و آمر ته ولېږی چې د هغه خط مضمون او معنٰی هم داسي وه لکه د دمشق آمر حارث بن أبي شمر ته چې یې لېږلی ؤ او د بُصرٰی آمر یې اسلام ته دعوتا وه، حارث رضی الله عنه د لیکه سره د بُصرٰی د آمر پر طرف رهي سو، په لارکي شُرحبیل بن عَمرو الغساني پر پېښ سو چې دغه شرحبیل کافر او د غسان د قبیلې د آمرانو څخه ؤ، شرحبیل دغه د رسول الله ﷺ قاصد ولیدی چې د بُصرٰی آمر ته د لیک د ور وړلو دپاره رهي دی نو یې دغه د رسول الله ﷺ قاصد حارث بن عُمیر الأزدي رضی الله عنه ونیوی او شهید یې کړی چې دا د غسان د قبیلې له طرفه د اسلام پر ضد دوهم مخالفت او دښمني وه چې پېښېږي، د دغې واقعې په سبب د مسلمانانو او غساسنه په منځ کي حالات او مناسبات نور هم خراب سوه.

رسول الله ﷺ هم د لښکر په جوړولو شروع وکړه چې پر غساسنه یا د غسان پر قبیلو د مخه تر دې حمله وکړي چې هغه پر مسلمانانو حمله کوي، دغه د رسول الله ﷺ د قاصد شهیدېدل د (مُؤته) د جنګ دپاره دوهم سبب وګرځېدی، چې د غسان د قبیلې له طرفه د رسول الله ﷺ د دوو رسالو سره نا وړه حرکتونه وسوه، اوله رساله یې وغورځول سوه او د دوهمي رسالې قاصد شهید کړل سو چې د دغو حرکتو په نتیجه کي د مُؤته جنګ په وجود راغلی چې د هغه جنګ قصه به إن شاء الله تعالٰی پرخپل وخت او ځای درته بیان سي.

د مصر پاچا مُقوقِس ته د رسول الله ﷺ لیک

رسول الله ﷺ یوه بله رساله د حاطِب بن أبي بلتَعه رضی الله عنه په لاس د مصر او اسکندریې و پاچا مقوقس ته ور ولېږل چې د دغه پاچا نوم جُرَیج بن متي ؤ او مقوقس یې لقب ؤ، دغه رساله تر اوسه پوري ساتل سوې ده او دا لیک داسي لیکل سوی ؤ:

﴿بسم الله الرّحمٰن الرّحیم، مِن محمّد رسول الله إلی المُقوقس عظیم القبط، سلامٌ علی مَنِ اتّبعَ الهُدٰی، امّا بعد: فَاِنّي أدعُوکَ بِدِعَایَةِ الإسلامِ، أسلِم تَسلَم،

(c) ketabton.com: The Digital Library

وأسلِم يُؤتِکَ اللهُ أجرکَ مرتَين، فَان تَولَيتَ فَإنّ عَلَيکَ اثمُ اهلِ القِبط،

﴿قُلۡ يَٰٓأَهۡلَ ٱلۡكِتَٰبِ تَعَالَوۡاْ إِلَىٰ كَلِمَةٖ سَوَآءِۭ بَيۡنَنَا وَبَيۡنَكُمۡ أَلَّا نَعۡبُدَ إِلَّا ٱللَّهَ وَلَا نُشۡرِكَ بِهِۦ شَيۡـٔٗا وَلَا يَتَّخِذَ بَعۡضُنَا بَعۡضًا أَرۡبَابٗا مِّن دُونِ ٱللَّهِۚ فَإِن تَوَلَّوۡاْ فَقُولُواْ ٱشۡهَدُواْ بِأَنَّا مُسۡلِمُونَ (٦٤)﴾.

دا لیک عیناً هغسي لیک دی لکه قیصر ته چي لیکل سوی ؤ نو ځکه یې ترجمه کولو ته ضرورت نسته، حاطب رضی الله عنه چي ډیر هوښیار او ذکي سړئ ؤ کله چي د مُقوقِس دربار ته ور ننوتی نو یې ورته وویل: تر تا د مخه پر دغه پاچهي یو سړئ ؤ چي هغه داسي ګمان کاوه چي دئ رب اعلیٰ دی، چي مقصد یې فرعون ؤ او هغه به ویل: «أنا ربکُمُ الأعلیٰ» زه ستاسي لوی او لوړ رب یم، نو الله جل جلاله هغه د دنیا او آخرت په عذاب اخته کړی، د ځینو څخه یې په ده سره انتقام واخیستی او بیا یې له ده څخه انتقام واخیستی، نو ته په نورو سره عبرت واخله داسي مه کېږه چي نور په تا سره عبرت واخلي، بیا یې د رسول الله ﷺ رساله ورکړه، د رسالې تر ویلو وروسته د مقوقس او حاطب رضی الله عنه په منځ کي سوال او جواب شروع سو، تاسي ښه ورته متوجه سی ځومره خوږې خبري دي، مقوقس چي نصراني ؤ وویل: موږ یو دین لرو چي هغه نه پرېږدو مګر خو بیا یې و هغه دین ته پرېږدو چي زموږ تر دین ښه وي.

حاطب رضی الله عنه و ویل: موږ دي و دینِ اسلام ته رابولو، هغه دین چي د الله جل جلاله له طرفه راغلی دی او په هغه دین سره نور ادیان باطل سوه، بېشکه دغه نبي خلک و اسلام ته دعوت کړه خو په خلکو کي هغه تر ټولو شدید خلک قریش وه او تر ټولو ډیر دښمنان یې یهود وه او هغه چي ده ته تر ټولو نژدې دي هغه نصارا دي او زما دي قسم وي چي د موسیٰ زیری په عیسیٰ سره نه دی مګر داسي دی لکه د عیسیٰ زیری په محمّد سره، یعني: لکه تاسي چي خلکو ته تر موسیٰ وروسته په عیسیٰ سره زیری ورکوی موږ تاسي ته تر عیسیٰ وروسته په محمّد ﷺ سره زیری درکوو او زموږ له طرفه و قرآن ته ستا دعوتول داسي دي لکه ته چي د تورات خلک و انجیل ته دعوتوې، هر نبي چي په یو قوم کي پیدا سي هغه ټول قوم د ده امت دی او پر هغه ټول قوم

دا لازمه ده چي د ده متابعت وکړي او ته د هغو کسانو څخه يې چي د دغه نبي وخت دي ونيوی، نو بايد متابعت يې وکړې او موږ تا د مسيح علیه السلام له دينه نه منعه کوو بلکه په هغه سره دي امر کوو ځکه د هغه په دين او کتاب کي دا راغلي دي چي [تر ما وروسته يو نبي راځي چي نوم يې محمّد دی او تاسي يې متابعت وکړی] نو زه دي اوس په هغه دين سره امر کوم.

د پوښتنو په جمله کي مقوقس داهم وويل: د رسول الله ﷺ او قريشو په منځ کي څه پېښه سوه؟ حاطِب رضی الله عنه وويل: هغو جنګونه ور سره وکړه، مقوقس ويل: نو ولي يې و هغو ته ښرا نه کول؟ څرنګه چي دئ نبي دی دعاء او ښرا يې قبليږي نو يې ولي د جنګ پر ځای خپل قوم ته ښرا نه کول؟ چي د هغه قوم انسانان يې مات کړي او خراب کړي وای؟ حاطِب رضی الله عنه وويل: عيسیٰ علیه السلام ولي خپل قوم ته ښرا نه کول؟ مقوقس چي نصراني او عيسايي ؤ چپ او بې جوابه سو، ځکه محمّد ﷺ او عيسیٰ علیه السلام دواړه نبيان او رسولان وه دوی دواړو خپل قوم ته د رحمت او شفقت په سبب ښرا نه کول بلکه د قوم هدايت يې د الله جل جلاله څخه غوښتی.

بيا مقوقس وويل: ما د دغه نبي په باره کي فکر وکړی په داسي شي سره امر نه کوي چي هغه دي د پرېښوولو وړ وي او د داسي شي څخه منعه نه کوي چي هغه دي د کولو وړ وي، يعني: په هر هغه شي سره چي خلک امر کوي واقعاً هغه داسي شئ دی چي بايد وسي او له هر هغه شي څخه چي خلک منعه کوي هغه داسي شئ دی چي حقيقتاً بايد پرېښوول سي، دئ نه ګمراه ساحر دی او نه درواغجن کاهن دی بلکه په ده کي مي د نبوت علامې وليدلې او زه به نور هم فکر وکړم. بيا يې د رسول الله ﷺ رساله د عاج په يوه قُطي کي کېښوول هغه يې لاک او مهر کړه او د ساتلو دپاره يې يوې مينځي ته ورکړه چي دا وساته.

وروسته يې داسي ليکونکی را وغوښتی چي په عربي يې ليکنه کول او د رسول الله ﷺ د ليک په جواب کي يې دغه ليک وليکی:

بسم الله الرّحمٰن الرّحيم، و محمّد بن عبدالله ته د مقوقس عظيم القِبط له طرفه، سلامٌ عليک امّا بعد: ستا ليک مي و وايه هغه څه چي تا ليکلي وه او په هغه څه پوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوم چي خلک ور بولې او په دې پوهېدم چي يو نبي پاته دی ما دا سي فکر کاوه چي هغه به په شام کي پيدا سي، ستا د قاصد عزت مي وکړی او تا ته مي دوې جارېې در ولېږلې چي دغه دواړي په قِبط کي د لوړ مقام خاوندانې دي (قبط يوه لويه قبيله او قوم دی چي په مصر کي اوسېدی او قبطيان ورته ويل کېږي) او يوه غاطره مي ستا د سپرتيا دپاره په هديه کي در ولېږل. والسّلام عليک.

تر دغه زيات يې څه نه وه ليکلي او مسلمان هم نه سو، هغه دوې جارېې چي يې را لېږلي وې: يوه ماريه رضي الله عنها او بله سيرين وه او هغه غاطره چي دلدل ورته ويل کېده د معاويه رضي الله عنه تر وخته پاته وه، رسول الله ﷺ هم د مقوقس هديه قبوله کړه، ماريه القبطي رضي الله عنها چي د اهل مصر څخه وه با عزته او با شرفه ښځه وه د جمال او کمال خاونده وه، رسول الله ﷺ په نکاح کړه او د دې څخه د رسول الله ﷺ هغه زوی پيدا سو چي ابراهيم نومېدی او هغه بله جاريه چي سيرين نومېدل رسول الله ﷺ و حَسّان بن ثابت الأنصاري رضي الله عنه ته ورکړه.

رسول الله ﷺ د مقوقس په باره کي فرمايي: ده ايمان را نه وړی ځکه دئ بېرېدی که دئ مسلمان سي روم به له ده څخه پاچهي واخلي، نو که د مقوقس سره دغه د پاچهي بېره نه وای ور سره مسلمان سوی به وای، ځکه دئ پوه سو چي محمّد ﷺ نبي دی مګر ځرنګه چي د مصر پاچا مقوقس د روم د پاچا قيصر چي نصراني ؤ د حکم تابع او د هغه تر اثر لاندي ؤ، نو ويل: که زه مسلمان سم روم به پاچهي را څخه واخلي.

د حبشې پاچا نجاشي رضي الله عنه ته ليک

دغه رنګه رسول الله ﷺ د حبشې پاچا نجاشي ته ليک وليکی چي د دغه نجاشي نوم أصحمه بن الأبجر ؤ او دغه ليک يې د عَمرو بن اُميه الضمري رضي الله عنه په لاس د هجرت د شپږم کال په آخري مياشت يا د هجرت د اووم کال په اوله مياشت کي ور ولېږی، خو د دغه ليک په لفظ او عبارت کي د علماء کرامو څخه مختلف قولونه را نقل سوي دي، امام طبري رحمه الله د دغه ليک لفظ او عبارت ذکر کړی دی مګر که د هغه ليک په الفاظو او عبارت کي په دقيق شکل سره وکتل سي داسي ځني معلوميږي چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه لیک هغه لیک نه دی چې د حدیبیې تر صلحې وروسته نجاشي ته لېږل سوی دی بلکه بنایي دا د هغه لیک الفاظ یا عبارت وي چې د مکې مکرمې په وختو کې و جعفر ﷺ او د ده ملګرو ته هغه وخت ورکول سو چې دوی حبشې ته هجرت کاوه، ځکه دغه لیک چې امام طبري ذکر کړی دی د هغه په آخر کې د دغو مهاجرینو ذکر په داسې ډول سره راغلی دی چې رسول الله ﷺ نجاشي ته لیکلي دي:

ما و تاسې ته زما د اکا زوی جعفر او د ده سره څو نفره مسلمانان در ولېږل، کله چې دوی تا ته درسي عزت یې وکړه او جبروت پرېږده.

او امام بیهقي د ابن اسحاق څخه د دغه لیک چې رسول الله ﷺ نجاشي ته لیکلی ؤ عبارت داسې روایتوي:

« هٰذا کتاب من محمّد النّبي الی النجاشي الأصحَم عظیم الحبشه: سلامٌ علٰی من إتبع الهدٰی وامنَ بالله ورسوله، وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شریک لهُ لم یتخذ صاحبةً ولا ولداً، وأن محمّداً عبدهٗ و رسوُلهٗ، و أدعوکَ بِدعایةِ الاسلام، فإنّي أنا رسولهُ فأسلِم تَسلَم،

﴿ قُلْ يَٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ تَعَالَوْا۟ إِلَىٰ كَلِمَةٍ سَوَآءٍۭ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا ٱللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِۦ شَيْـًٔا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِّن دُونِ ٱللَّهِ ۚ فَإِن تَوَلَّوْا۟ فَقُولُوا۟ ٱشْهَدُوا۟ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ ﴿٦٤﴾ ﴾ « فإن أبیتَ فإنّ علیکَ إثم النّصارٰی مِن قومِکَ ».

دا د رسول الله ﷺ د لیک هغه لفظ او عبارت ؤ چې امام بیهقي رحمه الله د ابن اسحاق رحمه الله څخه را نقل کړی ؤ.

مګر هغه لوی محقق او دانشمن: ډاکټر حمیدالله د دغه لیک لفظ او عبارت چې په دغه نژدو وختو کې یې لاس ته را وړی دی او د دغه لیک په لاس ته را وړلو کې یې ډېر تکلیف او زحمت ګاللی دی او د هغه د حاصلولو دپاره یې د نوي عصر د اکتشافاتو او وسایلو څخه کار اخیستی دی او په خپل هغه کتاب کې چې په اردو ژبه سره دی او د (رسول اکرم کې سیاسي زندګي) په نامه سره یادیږي د دغه لیک عکس یا تصویر هم را وړی دی، په هغه کې دغه لیک داسې لیکل سوی دی:

﴿بسم الله الرّحمٰن الرّحیم﴾ « من محمّد رسولِ الله الی النّجاشي عظیم الحبشه، سلامٌ علٰی

(c) ketabton.com: The Digital Library

من إتبع الهدى، امابعد: فإني أحمدُ إليک الله الذي لا إله إلا هو الملکُ القدوسُ السلامُ المؤمنُ المهيمنُ، وأشهدُ أنّ عيسى بن مريم روحُ الله وكلمتُهُ ألقاها الى مريم البتول الطيبة الحصينة، فحملت بعيسى من روحه ونفخه كما خلق آدم بيده، وإني أدعو إلى الله وحده لا شريک له، والموالاة على طاعته، وأن تتبعني، وتؤمن بالذي جاءني، فإني رسولُ الله وإني أدعوک وجنودک الى الله عزّوجلّ، وقد بلغتُ ونصحتُ فاقبل نصيحتي، والسلامُ على من إتبع الهدى».

اوس نو محترم ډاکتر حميدالله پر دې تاکيد کوي چې دغه د هغه ليک لفظ او عبارت دی چې رسول الله ﷺ پسله حديبيې و نجاشي ته ليکلی دی، خوکه پسله کتلو د هغو دلايلو چې محترم ډاکتر ذکر کړي دي په دې کې هيڅ شک نه پاته کيږي چې هو! دغه هغه لفظ او عبارت دی چې رسول الله ﷺ نجاشي ته ليکلی دی مګر دا چې دا هغه ليک دی چې پسله حديبيې ليکل سوی دی د دغه د اثبات دپاره کوم دليل نسته او هغه لفظ يا عبارت چې امام بيهقي د ابن اسحاق څخه را نقل کړی دی هغه!د هغو ليکونو سره مشابه دی کوم چې رسول الله ﷺ تر حديبيې وروسته د نصاراوو و پاچهانو او آمرانو ته لېږل، ځکه په هغه کې هغه آيات شريف سته چې د دغه وخت په ليکونو کې د رسول الله ﷺ د دغه آيات شريف ليکل عادت وُ، چې هغه دغه آيات شريف دی:

﴿قُلْ يَٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ تَعَالَوْا۟ إِلَىٰ كَلِمَةٍ سَوَآءٍۭ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا ٱللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِۦ شَيْـًٔا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِّن دُونِ ٱللَّهِ ۚ فَإِن تَوَلَّوْا۟ فَقُولُوا۟ ٱشْهَدُوا۟ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ ﴿٦٤﴾﴾.

او په هغه ليک کې د اصحمه نوم هم په صراحت سره ذکر سوی دی.

مګر دغه لفظ او عبارت چې ډاکتر حميدالله ذکر کړی دی ممکن دا د هغه ليک لفظ او عبارت وي چې رسول الله ﷺ د اصحمه تر مرګ وروسته د هغه و خليفه ته ور لېږلی وي، نو ځکه يې په دغه ليک کې د اصحمه نوم هم نه دی ذکر کړی، خو بيا هم د دغه إدعا د اثبات دپاره کوم قطعي دليل نسته بېله دې څخه چې د دغو رسالو د لفظ او عبارته څخه ځيني داخلي دلايل په لاس را تلای سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

معافي غواړم! تاسي پوهېږئ چي ما ولي د دغه لیک د لفظ او عبارت د تعینولو او معلومولو دپاره د علماوو دغه مختلف قولونه را نقل کړه؟ کېدلای سوای چي دغه موضوع مي په مختصر ډول سره بیان کړې وای، مګر څرنګه چي ما مخکي هم ویلي دي چي دغه کتاب د مختلفو استعدادو خلک مطالعه کوي او هلته داسي طالب علمان سته چي د یوې موضوع پوره څېړنه غواړي، نو ځکه د دغه لیک د لفظ د تعینولو دپاره دغه ټول قولونه را نقل سوه چي د هر چا د ذوق مراعت سوی وي.

د رسول الله ﷺ لیک د عَمرو بن اُمیه الضمري په واسطه نجاشي ته ورسېدی، نجاشي د رسول الله ﷺ لیک واخیستی او پر سترګو یې کېښېناوه له خپله تخته را کښته سو او پر ځمکه کښېنستی او د جعفر بن أبي طالب رضي الله عنه پر لاس یې ایمان راوړی.

نجاشي د رسول الله ﷺ د لیک په جواب کي بل لیک ولیکی چي هغه په داسي ډول سره ؤ:

بسم الله الرّحمٰن الرّحیم، و محمّد رسول الله ته د نجاشي اصحمه له طرفه: سلامٌ علیکَ یا نبي الله! من الله و رحمة الله و برکاته، الله الّذي لا إله إلا هو، امّابعد: یا رسولَ الله! ستا هغه لیک ما ته را ورسېدی چي په هغه کي دي د عیسٰی علیه السلام حال ذکر کړی ؤ، د آسمانو او ځمکي په رب مي دي قسم وي چي عیسی علیه السلام تر هغه هیڅ زیات نه دی چي تا ذکر کړی ؤ، هغه هم واقعاً داسي دی لکه تا چي فرمایلي وه او موږ په هغه شي پوه سوو چي تا موږ ته را لیږلي وه، یا موږ په هغه شي وپوهېدلو چي ته د هغه دپاره موږ ته را لېږل سوی یې، ما ستا د اکا د زوی او ستا د اصحابو عزت وکړی او زه دا شاهدي آداء کوم چي ته د الله رسول یې، صادق او مصدوق یې او ما ستا سره بیعت کړی دی او ستا د اکا د زوی سره مي بیعت وکړی او د ده پر لاس و الله رب العالمین ته تسلیم سوم.

همدارنګه رسول الله ﷺ د نجاشي څخه دا غوښتي وه چي جعفر رضي الله عنه او د ده سره په حبشه کي مهاجر مسلمانان ورته را ولیږي، نو نجاشي دغه نفر په دوو کښتیو کي د عَمرو بن اُمیه الضمري رضي الله عنه سره ورته را ولېږل، کله چي رسول الله ﷺ په خیبر کي ؤ دوی ور ورسېدل، نجاشي د هجرت د نهم کال د رجب په میاشت کي د تبوک تر غزاء وروسته وفات سو او رسول الله ﷺ د غائب د جنازې لمونځ پر آداء کړی، کله چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

نجاشي رضي الله عنه وفات سو د ده پر ځای بل پاچا کښېنستی او رسول الله ﷺ هغه ته هم یو بل لیک ور ولېږی خو دا نه ده معلومه چي هغه مسلمان سو که یا؟ دا هغه نجاشي رضي الله عنه ؤ چي د اسلام قصه یې مخ کي هم درته بیان سوې وه مګر رسول الله ﷺ دوهم وار بیا قاصد ور ولېږی چي د ده پر اسلام تائید او تاکید وسي.

د فارس پاچا کسری ته لیک

همدارنګه رسول الله ﷺ د فارس پاچا کسریٰ ته لیک ولېږی، د دغه لیک د رسولو دپاره یې عبدالله بن حُذافه السهمي رضي الله عنه خوښ او انتخاب کړی، دغه لیک هم ساتل سوی دی مګر په خپله هغه لیک نه دی موجود ځکه هغه لیک کسریٰ څیري کړی خو د لیک مضمون یې موجود دی، د دغه وخت د فارس د پاچا نوم پرویز ؤ چي لقب یې کسریٰ ؤ، نو دغه لیک عبدالله بن حُذافه السهمي یو وړی او هلته یې په خپله وکسریٰ ته و وایه چي د ترجمان له طرفه ترجمه کېدی او لیک داسي لیکل سوی ؤ:

﴿بسم الله الرّحمٰن الرّحيم﴾

« من محمّد رسولِ الله إلی کسریٰ عظیم فارس: سلامٌ علی من إتبع الهُدیٰ، وامنَ بالله ورسوله، وشَهِدَأن لا إلٰه إلا اللهُ وحده لا شریک له، وأن محمّداً عبدُه ورسوله، وأدعوکَ بدعایة الله، فَإنّي أنا رسول الله الی النّاسِ کافه، لِیُنذرَ من کان حیّاً و یحِقّ القولُ علی الکافرین، فأسلِم تَسلَم، فَإن أبیتَ إثمَ المجُوسِ علیک ».

کله چي کسریٰ ته دغه لیک فقط دومره و ویل سو « من محمّد رسولِ الله الی کسریٰ عظیم فارس» کسریٰ سندستي په قهر سو لیک لا پوره نه دی ویل سوی کسریٰ په غضب سو په تکبر او غرور سره یې و ویل: زما د رعیت څخه یو خوار مریئ خپل نوم زما تر نامه د مخه لیکي؟ او وایي: من محمّد الی کسریٰ، ده باید لیکلي وای: الیٰ کسریٰ من محمّد، دا غرور او تکبر ؤ، لیک پوره نه دی ویل سوی چي د قاصد د لاسه یې واخیستی څیري او ټوک ټوک یې کړی، کله چي دغه خبر و رسول الله ﷺ ته ورسېدی نو یې و فرمایل: الله جلّ جلاله دي د ده پاچهي ور ټوک ټوک کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه د رسول الله ﷺ ښرا په یاد ولرئ بیا به د حضرت ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه په سیرت کې و وینئ چې د کسرٰی پاچهي څنګه ټوټې ټوټې سوه او په څلورکاله کې یې څوارلس پاچهان مړه یا رَد او بدل سوه، اوس نو کسرٰی د دغه لیک په مقابل کې څه وکړه؟ څرنګه چې باذان د کسرٰی له طرفه په یمن کې والي ؤ او دغه قصه مو مخ کې درته بیان کړې ده چې د فارس حکومت څنګه یمن ته داخل سو او یمن یې د ځان مستعمره وګرځول، هغه قصه به مو په یاد وي، نو کسرٰی دغه خپل والي ته چې باذان نومېدئ لیک ولېږئ او په لیک کې یې ورته ولیکل: دغه څوک چې په حجاز کې پیدا سوی دی او د نبوت دعوه کوي ستا له طرفه دوه قوي نفره ورولېږه چې ما ته یې راولي.

باذانِ هم د خپلو نفرو څخه دوه نفره اختیار کړه او رسول الله ﷺ ته یې د یوه لیکه سره ور ولېږل چې په هغه لیک کې یې رسول الله ﷺ امر کاوه چې د دغو دوو نفرو سره ما ته راسه چې کسرٰی ته دي ور ولېږم، دغه دوه نفره چې ږېرې یې خرولې وې او لوی لوی برېتونه یې وه مدینې منورې ته ورسېدل او رسول الله ﷺ ته یې وویل: شاهنشاه، یعني: د پاچهانو پاچا (کسرٰی) باذان ته امر وکړی چې تا ته یو څوک در ولېږي او تا کسرٰی ته ور ولي، نو باذان موږ تا ته راولېږلو چې را سره ولاړ سې، نو اوس ته باذان ته تسلیم سه چې هغه دې بیا کسرٰی ته ولېږي، رسول الله ﷺ تبسم وکړی او وې فرمایل: تاسي اوس ولاړ سی استراحت وکړی او سبا بیا ما ته راسی چې ستاسي د غوښتني جواب درته ووایم.

ورونو! د فارس د ټولو خلکو دا عقیده وه چې د کسرٰی په کورنۍ کې الٰهي نسب سته نو خود کسرٰی ته یې رب ویل او رب یې باله.

رسول الله ﷺ د دغو دوو نفرو څخه پوښتنه وکړه چې تاسي ولې ږېرې خروی او برېتونه لویوی؟ دوی و ویل: زموږ رب موږ دغسي امر کړي یو، رسول الله ﷺ وفرمایل: زما رب بیا زه امر کړی یم چې ږېره پرېږدم او برېتونه کوچني کړم.

تاسي پوه سواست چې د ږېرې پرېښوول یوازي سنت او د رسول الله ﷺ امر نه دی بلکه دا الٰهي امر دی چې خپل رسول او مسلمانان یې په امر کړي دي.

خیر سبا چې هغه دوه نفره د جواب اورېدلو دپاره رسول الله ﷺ ته ورغله رسول

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله ﷺ ورته وویل: باذان ته ووایاست: نن شپه چې د شپې اووه ساعته تېر سوي وه زما رب ستا رب کسرٰی وواژه.

ابن سعد رحمه الله وايي: "دغه شپه دسه شنبې شپه وه او د هجرت د اوم کال د جمادي الأول یوولسم تاریخ ؤ او په دغه شپه الله جل جلاله د کسرٰی زوی چې شیرویه نومېدی پر کسرٰی مسلط کړی او خپل پلاریې ووژی".

هغو دوو نفرو وویل: ته پوهېږې چې ته څه وایې؟

رسول الله ﷺ وفرمایل: هو زما له طرفه باذان ته ووایاست چې نن شپه ستا رب پرویز زما د رب په إراده د هغه د زوی شیرویه له طرفه ووژل سو.

د باذان نفرو وویل: چې هغه نن شپه وژل سوی وي نو تا ته خبر څنګه راغلی؟ د فارس څخه تر دغه ځایه په یوه میاشت خبر را رسیږي.

رسول الله ﷺ وفرمایل: زه الله جل جلاله خبر کړم.

هغو ویل: ستا دغه جواب دی؟ آیا دغه شئ وپاچا ته ولیکو؟

رسول الله ﷺ وفرمایل: هو! زما جواب دغه دی او باذان ته دغه خبر وروړی او ورته ووایاست چې زما دین او سلطه به تر هغه ځایه ورسیږي چې د کسرٰی پاچهي رسېدلې ده او ورته ووایاست: که مسلمان سوې دغه چې ستا تر لاس لاندي دي دغه به درکړم او پر خپل قوم به دي پاچا پرېږدم.

نفر هم بیرته یمن ته ولاړل او باذان ته یې دغه خبر و وایه، باذان په تعجب کي سو چې دا څنګه جواب دی؟ او تر دغه وخته یمن ته د پروېز د وژل کېدلو خبر نه ؤ را رسېدلی، باذان وویل: دغه خبر یې په کومه شپه تاسي ته و وایه؟ دوی هغه شپه ور وښوول، باذان وویل: تر هغو به انتظار وکړو چې موږ ته څه خبر را رسیږي.

خو واقعاً هم د هغه وخته څخه چې د کسرٰی لښکرو د قیصر په مقابل کي بده ماته خوړلې وه هلته په فارس کي د کسرٰی پر ضد د خپلي کورنۍ له طرفه یو لوی انقلاب شروع سوی ؤ خو په دغه شپه چې د سه شنبې شپه وه او د هجرت د اووم کال د جمادي الأول یوولسمه وه د کسرٰی زوی شیرویه خپل پلار و واژه او پاچهي یې پرخپل نامه اعلان کړه، پسله لږو شپو و یمن ته د شیرویه له طرفه لیک را ورسېدی چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

باذان ته يې د خپل پلار د وژلو سبب او تاريخ ليکلی ؤ او دا يې هم ورته ليکلي وه چي هغه څوک کوم چي د هغه په باره کي زما پلار ليک درلېږلی ؤ په هغه اوس کار مه لرى ترڅو زما امر در رسيږي، (يعني د رسول الله ﷺ موضوع تر امر ثاني پوري معطله کړه) او دا هغه شپه وه چي رسول الله ﷺ ورته ويلي وه چي نن شپه، دلته نو باذان و ويل (أشهد أن لا إله إلا الله و أن محمداً رسول الله) باذان مسلمان سو او هغه فارسيان چي په يمن کي د باذان سره وه هغه هم مسلمانان سوه، په دغه ورځ باذان اعلان وکړی چي موږ د فارس په عوض او پر ځای د مدينې منورې د حکم تابع يو، نو يمن د مسلمانانو د امر تابع سو، دا هغه معلومات وه چي اسلام څنګه ويمن ته داخل سو.

د بحرين پاچا منذر بن ساوي ته ليک

همدارنګه رسول الله ﷺ د علاء بن الحضرمي رضي الله عنه په لاس منذر بن ساوي ته چي د بحرين آمر او پاچا ؤ ليک ولېږی چي په هغه ليک کي يې اسلام ته دعوتا وه.

هغه وخت بحرين يوازي دغه اوسنۍ بحرين نه ؤ بلکه موجوده بحرين او د إحساء ټوله منطقه پکښي داخله وه، دغي ټولي منطقې ته بحرين ويل کېده او دغه ليک هم د تاريخ په کتابو کي موجود دی، د دغه ليک لفظ او عبارت هغه د کسرٰی د ليک سره يو شئ دی، څرنګه چي منذر بن ساوی عاقل او هوښيار سړئ ؤ نو يې د علاء بن الحضرمي رضي الله عنه څخه د رسول الله ﷺ په باره کي ډيري پوښتني وکړې او علاء رضي الله عنه پوره جوابونه ورته و ويل او د نجاشي په اسلام يې هم خبر کړی، د باذان د اسلام حال يې ورته و وايه او هغه نوري لويي لويي قبيلې چي اسلام ته داخلي سوي وې لکه خزاعه او داسي نوري د هغو په اسلام يې خبر کړی او ويل: اسلام په ټوله جزيرةُ العرب کي نشر سوی دی.

دلته نو د منذر بن ساوي زړه ته اسلام داخل سو او د بحرين پاچا هم مسلمان سو، وروسته يې خپل قوم هم اسلام ته دعوت کړی چي ځيني يې مسلمانان سوه او ځينو يې اسلام رَد کړی، يعني: قبول يې نه کړی، بيا نو د بحرين پاچا منذر رضي الله عنه و رسول الله ﷺ ته و ليکل: امّابعد: يا رسولَ الله! ما ستا ليک د بحرين اهل يا اوسېدونکو ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ووايه، ځينو يې اسلام خوښ کړی او پکښې داخل سوه او ځينو رَد کړی، څرنګه چي زما په مځکه کي يهود او مجوس هم سته د هغو په باره کي ستا امر را ته بيان کړه چي هغسي ورسره وکړم.

رسول الله ﷺ ورته وليکل:

﴿بسم الله الرّحمٰن الرّحيم﴾ من محمّدٍ رسولِ الله إلى منذر بن ساوی: سلامٌ عليک! فإني أحمدُ إليک الله الّذي لا إله إلا هو، و أشهد أنّ محمّداً عبدُه و رسوله، أمّا بعد:

« زه الله جلّ جلاله درپه يادوم او هر هغه څوک چي نصيحت کوي په حقيقت کي هغه خپل ځان ته نصيحت کوي (يعني: ګټه يې ده ته رسيږي) او هر هغه څوک چي زما د قاصد اطاعت کوي او د دوی د امر متابعت کوي هغه زما اطاعت او متابعت کوي، که چا دوی ته نصيحت وکړی هغه ما ته نصيحت وکړی او زما قاصدانو، ته په خير سره يادولې، زه تا ته ستا د قوم شفاعت کوم، مسلمانو ته هغه څه ور پرېږده چي دوی پر هغه اسلام راوړی دی، که ګنهکاران د ګنهو څخه توبه وکاږي توبه يې قبوله کړه، ترکومه وخته چي ته د اصلاح کارونه کوې موږ تا له خپله کاره څخه نه معزوله کوو او هر هغه څوک چي پر يهوديت او مجوسيت پاته وي پر هغو جزيه کښېږده ».

اوس نو د بحرين هغه کسان چي اسلام ته نه سوه داخل پرخپل يهوديت او مجوسيت پاته سوه د بحرين پاچا د رسول الله ﷺ په امر پر هغو جزيه کښېښوول، په دې ډول سره بحرين او د هغه شا وخوا د اسلام د امر تابع سوه، دغه د حديبيې د صلحې په موده کي رسول الله ﷺ شا و خوا ته پرله پسې ليکونه لېږل او خلک يې د يوه الله جلّ جلاله عبادت او د اسلام دين ته دعوتول.

د يمن پاچا حارث الحَميَري ته ليک

همدارنګه رسول الله ﷺ د مهاجر بن اُميه المخزومي رضي الله عنه په لاس د يمن پاچا حارث الحَميَري ته ليک ولېږی، چي دغه حارث د يمن د يوې حصې پاچا ؤ ځکه يمن په هغه وخت کي هم پر دوې حصې وېشل سوی ؤ، يوه حصه يې د فارسيانو په لاس کي وه چي باذان يې آمر او پاچا ؤ او بيا مسلمان سو او يوه حصه يې د دغه حارث

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر امر لاندي وه، خو حارث ته د لیک په رسېدلو سره ډیر قهر او غضب ورغلی او د رسول الله ﷺ دعوت یې نه کړی قبول.

د یمامې رئیس هَوذه بن علي ته لیک

دغه رنګه رسول الله ﷺ د سُلیط بن عَمرو العُمري رضی الله عنه په لاس یو لیک و هَوذه بن علي ته ولېږی چې د یمامې مشر او پاچا ؤ، یمامه د جزیرةُ العرب په منځ کې ده او دلته د بنو حنیفه قبیله اوسېدل چې دغه قبیله په جزیرةُ العرب کې هغه ډیره لویه قبیله وه او د دغې قبیلې مشر او رئیس هوذه بن علي ؤ، ویل کیږي چې هوذه سل زره جنګي نفر درلودل، رسول الله ﷺ دغه هوذه ته لیک ور ولېږی چې داسې یې ورته لیکلي وه:

﴿بسم الله الرّحمٰن الرّحیم﴾

« من محمّدٍ رسولِ الله الی هَوذه بن علي، سلامٌ علٰی من إتبع الهُدٰی، واعلم أنّ دیني سیظهر إلٰی منتهٰی الخفَّ والحافر، فأسلِم تَسلَم، وأجعلُ لکَ ما تحتَ یدیکَ».

سُلیط رضی الله عنه چې دغه لیک هوذه ته ور وړی، هوذه ته معلومه وه چې اسلام ورځ په ورځ غالبه کیږي، نشریږي او ډېرېږي نو یې د رسول الله ﷺ د قاصد سُلیط بن عَمرو رضی الله عنه ښه هرکلئ وکړی او د رسول الله ﷺ د لیک په جواب کې یې لیک ولیکی چې داسې یې لیکلي وه:

دا څومره ښه او ښایسته دین دی چې ته خلک ور بولې او عربو ته هم زما مقام او درجه ور معلوم دي نو ته ما ته په امر کې یوه حصه را کړه چې زه دې متابعت وکړم.

او سُلیط رضی الله عنه ته یې هم ښه لباس او هِدیې ورکړې، سُلیط رضی الله عنه ټول شیان و رسول الله ﷺ ته ور وړه او د خپل سفر په حال یې خبر کړی، رسول الله ﷺ چې د هَوذه لیک و وایه نو یې و فرمایل: چې د مځکې یوه ټوټه را څخه وغواړي ور به یې نه کړم، دئ او هر څه چې د ده په لاس کې دي نیست او نابود دې سي.

کله چې رسول الله ﷺ د مکې مکرمې د فتحې څخه راغلی جبریل علیه السلام خبر ور ته راوړی چې هَوذه مړ سو، رسول الله ﷺ و فرمایل: مګر یمامه! په هغه کې به یو کذّاب پیدا سي چې د نبوت دعوه به کوي او تر ما وروسته وژل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوه د اصحاب کرامو څخه وویل: یا رسولَ الله! څوک به یې وژني؟

رسول الله ﷺ وفرمایل: ته او ستا ملګري، چې داسې هم وسوه، په یمامه کې مسیلمة الکذاب پیدا سو چې د نبوت دعوه یې وکړه او د ابوبکر الصدّیقِ رضی الله عنه په خلافت کې د مسلمانانو په لاس ووژل سو.

نو هوذه د یمامې پاچا د دنیا او آمریت طمعه وکړه، د ده د اسلام قبلول د صدق او ایمان په سبب نه وه بلکه طمعه پکښې پیدا سوه، ده لیدل چې اسلام ورځ په ورځ کامیابه کیږي او په ټوله جزیرةُ العرب کې نشریږي، نو یې دا امید پیدا سو چې تر رسول الله ﷺ وروسته پر مسلمانانو خلیفه وي خو نتیجه یې هغه سوه چې پر کفر مړ سو.

د عُمان پاچا ته لیک

دغه رنګه رسول الله ﷺ د عمان پاچا ُته د عَمرو بن العاص رضی الله عنه په لاس لیک ولیږی، د عُمان دوه پاچهان وه چې دواړه ورونه وه، یو جَیفَر او بل عبد نومېدی چې د جُلندي زامن وه، دواړه ورونه په شراکت د عُمان پاچهان او رئیسان وه.

هغه لیک چې د عمان پاچهانو ته ولېږل سو داسې لیکل سوی ؤ:

﴿بسم الله الرّحمٰن الرّحیم﴾

« من محمّدِ بن عبدالله الی جیفر و عبد ابنَی الجُلندي، سلامٌ علٰی من اِتّبَعَ الهُدٰی، امّا بعد: فإنّي أدعو کُما بدعایَة الإسلام، أسلما تَسلَما، فإنّي رسولُ الله الی النّاس کآفةً لاُنذر مَن کان حیاً و یَحقّ القولَ علٰی الکافرین • فإنّکُما إن أقررتُما بالإسلام ولّیتکُما، وإن أبَیتُما أن تقرّا بالإسلام فإنّ مُلکَکُما زائلٌ، وَخیلٌ تَحِلّ بِساحتِکُما، وتَظهر نُبوّتي علی مُلکِکُما».

یعني: زه تاسې دواړه اسلام ته را بولم مسلمانان سی چې سالم پاته سی، زه ټولو خلکو ته رسول الله یم چې ژوندي انسانان د الله جل جلاله څخه وبېروم او پر کافرانو به د عذاب قول حق او صادقه سي، که تاسې په اسلام سره اقرار وکړی تاسې به پرخپله پاچهي پرېږدم او که مو د اسلام څخه انکار وکړی ستاسې پاچهي زائلېدونکې ده، آسان به ستاسې مځکه تر پښو لاندي کړي او زما نبوت به ستاسې پر ملک ښکاره او غالبه سي.

لکه څرنګه چې د مخه مو درته و ویل: رسول الله ﷺ د دغه لیک د رسولو دپاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

عَمرو بن العاص رضي الله عنه اختيار کړی، اوس نو د مديني منورې څخه تر عُمان پورې ډېره زياته لار ده خاصتًا چي په لار کي هغه رُبع خالي هم سته چي وچ دښت دی نو عَمرو بن العاص رضي الله عنه مستقيم عُمان ته نه ولاړی، اول إحساء ته ولاړی چي بحرين دی او بيا له هغه ځايه څخه پر خليج ور رهي سو څو عُمان ته ورسېدی، نورو قاصدانو چي به د رسول الله ﷺ ليک واخيستی مستقيم به و هغه پاچا ته ورغله، مګر عَمرو بن العاص رضي الله عنه چي ډېر هوښيار او ذکي سړئ ؤ داسي يې و نه کړه، بلکه څو ورځي يې په عُمان کي تيري کړې او پاچا ته نه ورغلی، د دغو دوو پاچهانو د حالاتو او خويو پوښتنه کوي، د طبيعت او اخلاقو پوښتنه يې کوي چي څه شي يې خوښ څه شي يې ناخوښ دي؟ د څه شي څخه بېرېږي او په څه شي خوشاله کېږي؟ څو په پوره تفصيل سره يې د دوی معلومات ځان ته حاصل کړه او دا يې هم و سنجول چي په کومه طريقه سره به دوی اسلام ته دعوتوم، دا معلومات يې هم وکړه چي په دوی دوو ورونو کي کوم يو حليم او نرم دی چي ژر نه په قهر کېږي، په نتيجه کي دا ور معلومه سوه چي کشر ورور چي عبد نوميږي تر جيفر پوست او حليم سړئ دی، نو يې د عبد د ملاقات غوښتنه وکړه، اوس به قصه په خپله عَمرو بن العاص رضي الله عنه ته پرېږدو.

عَمرو رضي الله عنه وايي: د مديني منورې څخه و وتم څو عُمان ته ورسېدم هلته مي د عبد د ملاقات إراده وکړه ځکه په دوی دوو ورونو کي دئ حليم او د پاسته طبيعت خاوند ؤ، نو عبد ته ورغلم او ورته و مي ويل: زه تا او ستا ورور ته د رسول الله ﷺ له طرفه قاصد يم، عبد ويل: زما ورور په عمر تر ما ډېر او په پاچهي کي تر ما د مخه دی، زه به دي هغه ته ورولم چي دغه ستا را وړی ليک و وايي او بيا يې را ته و ويل: ته موږ څه شي ته دعوتوی؟

ما ويل زما دعوت: هغه الله جل جلاله لره دی چي وَحدَهُ لاَ شَرِيکَ لَهُ دی، بېله الله به بل د هر شي عبادت پرېږدی او دا شاهدي به آداء کوی چي محمّد ﷺ د الله بنده او رسول دی.

عبد و ويل: يا عَمرو! ته د خپل قوم د يوه سردار زوی يې ستا پلار څه وکړه؟ موږ د هغه متابعت کوو، ما ويل: هغه مړ سو او پر محمّد ﷺ يې ايمان نه راوړی او زما

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا خوښه وه چې کشکي مسلمان سوی وای او د محمّد ﷺ تصدیق یې کړی وای او زه هم تر ډیره وخته د ده پر رأیه وم څو الله جل جلاله اسلام ته هدایت کړم.

عبد ویل: له کومه وخته دي د محمّد ﷺ متابعت اختیار کړی دی؟

ما ویل: د دغه نژدې وختو څخه.

عبد ویل: څنګه او چیري مسلمان سوې؟

ما ویل: د نجاشي سره او د نجاشي د اسلام قصه مي ورته وکړه چې هغه هم مسلمان سوی دی.

عبد ویل: نو د هغه قوم څه ورسره وکړه او د ده پاچهي څنګه سوه؟

ما ویل: هغو قبول کړی او د ده متابعت یې وکړی.

عبد ویل: رُهبان او اساقفه هم د نجاشي متابعت وکړی؟

ما ویل: هو.

عبد ویل: یا عَمرو! پر خپلو خبرو دي پام کوه په سړي کي بل داسي بد او رسوا کوونکی خوی نسته لکه درواغ، ما ویل: نه ما درواغ ویلي دي او نه زموږ په دین کي درواغ حلال دي.

بیا عبد و ویل: زما په خیال چي هرقل د نجاشي په اسلام نه دی خبر سوی.

ما ویل: یا! بلکه هرقل د نجاشي په اسلام خبر سو.

عبد ویل: ته څه پوه او خبر سوې چي هرقل د نجاشي په اسلام خبر سو؟

ما ویل: نجاشي و هرقل ته د کاله څه مال ورکاوه خو کله چي نجاشي مسلمان سو او د محمّد ﷺ تصدیق یې وکړی نو یې و ویل: یا والله! که هرقل د کاله یو دَرهِم را څخه و غواړي هم به یې ورنه کړم، و هرقل ته دغه د نجاشي خبره ورسېده او د هرقل ورور نیاق و هرقل ته و ویل: آیا ته هغه ستا مریئ پرېږدې چي اوس تا ته هغه کلنئ مصرف نه درکوي؟ او بېله ستا له دینه یې بل نوی دین اختیار کړی دی؟

هرقل ورته و ویل: یو سړئ ؤ یو دین یې خوښ سو او هغه یې د ځان دپاره اختیار کړی نو زه څه په وکړم؟ او په والله که زه پر خپله پاچهي نه بېربدلای ما به هم داسي کړي وای لکه ده چي وکړه.

عبد وویل: پام دي ستا چي ته څه وايې؟

ما وویل: په والله رشتیا وایم.

عبد وویل: ښه دا راته و وایه چي محمّد ﷺ خلک په څه شي امر کوي او د څه شي څخه یې منعه کوي؟

ما وویل: د الله جل جلاله په إطاعت او بندګي یې امر کوي او د هغه د معصیت او نافرمانۍ څخه یې منعه کوي، په نېکي او صلهٔ رحمي یې امر کوي، د ظلم او تجاوز، د زنا او شرابو، د بتانو او د صلیب د عبادت څخه یې منعه کوي.

عبد و ویل: دغه د ده دعوت څومره ښه دعوت دی که زما ورور زما سره موافقه وکړي موږ به دواړه ده ته ورسو پر ده به ایمان راوړو او تصدیق به یې وکړو، مګر زما ورور پر خپله پاچهي ډېر بېړېږي وایي پاچهي به مي د لاسه ووزي او زه به دغسي پاته سم.

ما ورته و ویل: که دي ورور اسلام قبول کړی رسول الله ﷺ یې پر خپل قوم پاچا پرېږدي چي د اغنیاوو څخه به زکات او صدقه اخلي او پر فقیرانو به یې وېشي.

عبد وویل: دا خو ډېر ښه کار دی مګر صدقه څه شي ده؟

ما په مالو کي د اسلام په هغهٔ فرض سوي زکات خبر کړی تر څو چي د اوښانو زکات ته را ورسېدم.

عبد وویل: یا عَمرو! آیا زموږ څخه هغه حیوانات هم اخیستل کیږي چي دښتي وُني خوري او اوبه چښي؟

ما وویل: هو.

ده وویل: والله زه فکر نه کوم چي زموږ قوم دي د دغه کار اطاعت وکړي.

عَمرو رضی الله عنه وایي: زه څو ورځي دالته ورته پاته سوم او عبد زما ټولي خبري خپل ورور ته ورسولې څو د ده ورور جَیفر یوه ورځ زه ور وغوښتم او زه هم ورغلم، په دروازه کي دروازه وانانو تر اوږو ونیولم ویل: چیري ځې؟ جیفر ویل: پرې یې ږدی، هغو پرېښوولم زه د ده مجلس ته ورغلم غواړم چي کښېنم حاضر باشانو ناستي ته نه پرېښوولم، ما جیفر ته وکتل، ده ویل: خپل حاجت دي و وایه، ما هغه د رسول الله ﷺ مهر سوی لیک ورکړی، جیفر یې مهر خلاص کړی او لیک یې تر آخره و وایه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا یې لیک خپل ورور عبد ته ورکړی هغه هم لیک و وایه، مګر ما ولیدل چې ورور یې ترده نرم او پوست ؤ، نو جیفر پوښتنه را څخه وکړه چې قریشو څه وکړه؟

ما ویل: د محمّد ﷺ متابعت یې وکړی، یا دا چې دغه دین یې خوښ ؤ په خپله یې اختیار کړی یا د توري په زور تابع سوه؟

ده ویل: د محمّد ﷺ سره نور څوک ملګري دي؟

ما ویل: هغه خلک چې اسلام یې خوښ سو او تر نورو ادیانو یې ښه وباله، اسلام یې په خپلو عقلو سره و پېژندی، سره د هغه هدایته چې الله جل جلاله دوی پوه کړه چې دوی په ضلالت او ګمراهي کې وه، یعني: الله جل جلاله دغه توفیق ورکړی چې حق او باطل یې سره و پېژندل او د حق متابعت یې وکړی، او ما ته په دغه منطقه کې بېله تا بل څوک نه دی را معلوم چې پر خپل دین دې پاته وي او که ته نن ورځ مسلمان نه سې او د محمّد ﷺ متابعت و نه کړې ستا مځکه به د مسلمانانو د آسانو تر پښو لاندې سي او ستا کښتونه به ټول نېست او نابود سي نو مسلمان سه چې سالم پاته سې او رسول الله ﷺ به دې پر خپل قوم آمر پرېږدي ستا منطقې ته به نه انسانان او نه آسان راځي (یعني: لښکر به نه درته راځي) جیفر وویل: نن ورځ مهلت راکړه او سبا راسه.

د ده څخه ولاړم او بیا د ده ورور عبد ته ورغلم، عبد راته وویل: یا عَمرو! زه ګمان کوم چې ورور به مې مسلمان سي که پر پاچهي و نه بېرېدی، خیر دغه ورځ تېره سوه او سبا جیفر ته ورغلم خو دروازه وانانو اجازه را نه کړه چې ورسم، بېرته د ده ورور عبد ته ورغلم او ورته ومې ویل: زه یې ستا ورور ته نه ورپرېښوولم.

عبد و جیفر ته وروستم او جیفر را ته وویل: ما په هغه شي کې فکر وکړی چې تا ور ته دعوت کړم ستا د دعوت معنٰی دا سوه چې زه تر ټولو عربو ضعیفه یم که مې دغه سړي ته (مقصد یې رسول الله ﷺ ؤ) که مې دغه سړي ته ټول هغه شیان ورکړه چې زه یې مالک یم نو د ده آسان دلته نه راځي مګر هو، دا دې هم درته معلومه وي: که د ده لښکر دلته راغلی داسې جنګ او مقابله به و وینې چې د هغه نورو جنګو په مثل به نه وي چې ده کړي دي.

ما ویل: ما خپله وظیفه پای ته ورسول او زه سبا له دې ځایه ځم، کله چې یې زما

(c) Kitabton.com: The Digital Library

د تللو یقین سو نو هغه وروریې چې عبد نوښدی د ده سره کوښه سو او ورته ویې ویل: مور باید د هغو کسانو څخه نه سو چې د محمد ﷺ مقابله یې کړې ده او هر چا ته چې یې قاصد ورلېږلی دی هغو یې دعوت قبول کړی دی.

کله چې سهار سو ما ته یې نفر را ولېږی او دواړو ورونو اسلام قبول کړی او د رسول الله ﷺ تصدیق یې وکړی، ما ته یې هلته د اسلامي احکامو په عملي کولو کي اختیار راکړی او د هغه چا په مقابل کي چې زما مخالفت به یې کاوه دوی زما ښه کومکیان وه.

د دغي قصې څخه دا معلومیږي چې دغه لیک د نورو پاچهانو تر رسالو ډېر وروسته لېږل سوی دی او ښایي د دغه لیک لېږل د مکې مکرمې تر فتحې وروسته وه.

اوس نو د دغو رسالو په لېږلو سره رسول الله ﷺ خپل دعوت د مځکي و ډېرو پاچهانو ته ورساوه چې چا ایمان راوړی او چا انکار وکړی، په هر حال د کافرانو فکر په دغه موضوع مشغوله سو او دوی د رسول الله ﷺ د نامه او دینه سره آشنا او باخبره سوه.

دا د رسول الله ﷺ د رسالو او لیکونو په باره کي معلومات وه چې د هغو په نتیجه کي دا را معلومه سوه چې د جزیرةُ العرب د شا وخوا پاچهان څنګه اسلام ته داخل سوه.

د ځینو سَرِیو لېږل

په دغه موده کي د رسول الله ﷺ له طرفه د شا وخوا وځینو سرکښو قبیلو ته سَرِیې یا ټولۍ هم لېږل کېدلې چې د هغې جملې څخه دغه د هجرت د اتم کال د ربیع الأول په میاشت کي رسول الله ﷺ شجاع بن وهب ﷺ هوازن ته ولېږی چې هغو ته یې جزاء هم ورکړه او غنیمتونه یې هم څني راوړل.

دغه رنګه رسول الله ﷺ یوه لس نفریزه ټولۍ د غالب بن عبدالله ﷺ په مشرۍ و قُدید او د بني مُلَوِّح قبیلې ته ولېږل چې غالب ﷺ د هغو څخه ډېر غنیمتونه راوړل، حال دا چې دغه قبیله ډېره لویه او قوي قبیله وه د مسلمانانو څخه وتښتېدل او مسلمانانو یې حیوانات په غنیمت را وستل، سره د دې چې د مسلمانانو شمیر فقط لس نفره وُ خو د دغي کامیابۍ سبب دا وُ: چې د دغه بنو مُلَوِّح د قبیلې مشر حارث بن مالک

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل منظم لښکر د یو بل ځای د حملې او چورولو دپاره لېږلی ؤ، په دغه وخت کې چې د هغو لښکر د حملې دپاره بل ځای ته تللی ؤ غالب بن عبدالله رضي الله عنه حمله پر وکړه او غنیمتونه یې ځنې را رهي کړه، کله چې د مسلمانانو دغه کوچنی ډله د بنو مُلَوّح څخه را و وتل د هغو لښکر را ورسېدی او قوم حال ورته و وایه چې مسلمانانو حمله راباندې وکړه زموږ مالونه یې واخیستل او حیوانات یې بوتله، هغه لښکر په مسلمانانو پسې رارهي سو، اوس نو د بني مُلَوّح پوره لښکر په لسو نفرو مسلمانانو پسې دی.

غالب رضي الله عنه وايي: د دوی لښکر دومره رانژدې سو چې موږ یې وینو، هغه پوره او کامل لښکر دی او موږ څو نفره یو، دا مو یقین سو چې اوس مو نیسي او وژل کیږو موږ په دغه فکر کې یو، غالب رضي الله عنه وايي: والله آسمان صاف ؤ هیڅ اوریځ نه وه چې په یوه وار پر آسمان اوریځې پیدا سوې څو باران شروع سو، هغه لښکر را پسې دی او قریبه ده چې په موږ پسې را ورسیږي، څو باران دومره شدید ؤ چې سېلونه وبهېدل (د سېل قدرت څو درمعلوم دی چې موټر د باره سره وړي) په دښتو کې چې سېل راسي لکه یوه ډېره لویه واله یا رود چې بهیږي او څوک نه سي تر اوښتلای یا پوري وتلای، غالب رضي الله عنه وايي: دغه لوی سېل زموږ مسلمانانو او د بني مُلَوّح د کفارو په منځ کې وبهېدی او بهیږي، کفار نه سي کولای چې تر دغه سېل را تېر سي او موږ الله جل جلاله د دغه سېل په واسطه د کفارو له شره خلاص کړو.

بیانو د مؤته تر جنګ د مخه آخرنی تولی چې رسول الله ﷺ ولېږل هغه د عَمرو بن کعب رضي الله عنه تولی وه، دغه تولی د هجرت د اتم کال د ربیع الأول په میاشت کې ولېږل سوه، رسول الله ﷺ څوارلس نفره ذات الأطلاع ته د دعوت او تبلیغ دپاره ولېږل، ذات الأطلاع د واديُ القرٰی و شمال ته واقع دی چې شام ته ډېر نژدې دی، دغه تولی د جنګ او حملې دپاره نه وه بلکه د دعوت او د اسلام د تبلیغ دپاره وه، د دوی سره د جنګ دپاره اسلحه هم نه وه ور سره، دغه ډله (۶۰۰) کیلو متره لیري د دین دعوت دپاره ولاړل.

د اصحاب کرامو همت او صداقت ته متوجه یاست؟ (۶۰۰) کیلو متره د کفارو په منځکه کې پیاده ځي چې هلته د الله جل جلاله عبادت ته خلک را وبولي، څو زه او ته هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

باید خپلو ځانو ته متوجه سو او په خپله د خپل ځان څخه دا پوښتنه وکړو چي آیا موږ هم په خپل کور او خپل کلي کي د اسلام د نشرولو دپاره د خپل ځان په سترۍ کولو یا د مال په مصرفولو څه کړي دي او که فقط په دغه خوشاله یو چي په خوله سره وایو: موږ مسلمانان یو، لمنځونه کوو او روژې نیسو، نور مو نو ټوله ژوند د پیسو د ګټلو دپاره دی.

خیر! دغه ډله نژدې و شام ته ورسېدل، هلته د غساسنه قبیله په خبره سوه او حمله یې پر وکړه بیله یوه نفره نور یې ټول شهیدان کړه، هغه یو نفر چي هغه هم زخمي سوی ؤ خو شهید نه سو و رسول الله ﷺ ته یې حال او خبر ور وړی.

اوس نو د غسان له طرفه پر مسلمانانو څو واره تېرئ او تجاوز وسو، دا دریم وار دی چي د دوی له طرفه پر مسلمانانو تجاوز کیږي، دلته نو رسول الله ﷺ إراده وکړه چي د غسان قبیلې ته جزاء ورکړي او د دغه مقصد دپاره یې مسلمانان راټول کړه، مګر د غسان قبیله تر اندازې زیاته لویه قبیله ده او په عین حال کي د روم سره عهد او اتفاق هم لري چي د ضرورت په وخت کي به روم د دوی مرسته کوي او همدارنګه به دوی د ضرورت په وخت کي د روم څخه دفاع کوي (لکه امریکا او اسرائیل) نو د غسان د قبیلې سره جنګ آسانه کار نه دی، خو رسول الله ﷺ د غساسنه وو پر ضد د جهاد اعلان وکړی او وې فرمایل: هر مسلمان چي دغه جنګ ته وتلای سي باید ووزي.

رسول الله ﷺ ته ټول درې زره نفره راټول سوه چي تر دغه وخته پوري د مسلمانانو هغه لوی لښکر دغه دی چي سره یو ځای کیږي، دا اول وار دی چي د مسلمانانو د لښکر شمېر درو زرو نفرو ته رسیږي، مقصد دا چي د غسان د قبیلې د جنګ دپاره درې زره نفره مسلمانان سره یو ځای سوه.

د مؤته جنګ

دغه جنګ هغه لوی او سخت جنګ دی چي مسلمانانو د رسول الله ﷺ په حیات کي کړی دی، دغه جنګ د نصاراوو د ښارو د فتحه کولو دپاره شروع او مقدمه بلل کیږي، دغه جنګ د هجرت د اتم کال د جمادي الأول په میاشت کي پېښ سو چي د ۶۲۹ عیسوي کال د اګست یا سپتمبر میاشت وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مُؤته يو کلی دی چي په شام کي د بلقاء ښار ته نژدې دی او د بيت المقدس څخه دوه منزله ليري دی او د دې جنګ اساسي سبب دا دی: لکه د مخه چي مو درته و ويل: رسول الله ﷺ د حارث بن عمير رضی الله عنه په لاس د بُصرٰی و پاچا ته ليک ولېږی، په لار کي شُرحبيل بن عَمرو الغساني پر پېښ سو چي دغه شرحبيل د شام د مځکي پر بلقاء حاکم ؤ او د رسول الله ﷺ قاصد حارث بن عمير رضی الله عنه يې ونيوی او بيا يې شهيد کړی، د سفير يا قاصد وژل دومره لويه ګناه ده چي د جنګ تر اعلان لا هم لوړه ده، دغه کار پر رسول الله ﷺ ډير سخت او شديد تاثير وکړی نو ځکه يې دغه لښکر چي شمير يې درې زره نفره ؤ د غسان د جنګ دپاره آماده کړی.

رسول الله ﷺ د دغه لښکر دپاره آمران يا قومندانان وټاکل او وې فرمايل: د لښکر آمر زيد بن الحارثه دی که چيري زيد و وژل سو بيا نو جعفر بن أبي طالب قومندان دی او که بيا جعفر هم و وژل سو نو عبدالله بن رواحه قومندان دی او که هغه هم و وژل سو بيا دي مسلمانان له خپله منځه يو نفر خوښ او انتخاب کړي.

رسول الله ﷺ دوی امر کړه چي د حارث بن عمير رضی الله عنه د وژلو ځای ته به ورسی او له هغه ځايه به د اسلام په دعوت شروع وکړی که خلکو اسلام قبول کړی خو ډير ښه او که يې اسلام نه قبلاوه نو د الله جل جلاله څخه پر دوی مدد وغواړی او جنګ ور سره شروع کړی او وې فرمايل: د هغوکسانو سره چي پر الله کافران سوي دي په بسم الله او د الله په لارکي جهاد شروع کړی، مګر هو، غدر او خيانت به نه کوی، کوچنۍ او ښځه به نه وژنی او نه به شيخ فاني سپين ږيری وژنی، نه به هغه څوک وژنی چي تنهايي يې اختيار کړې وي او په صومعه يا عبادت خانه کي ناست وي، نه به د خرما يا نوري وُني پرې کوی او نه به کوم تعمير نړوی.

سبحان الله! د رسول الله ﷺ په امر د اسلامي جنګ قوانين دغه او دغسي دي، خو تاسي يې د نن ورځي د هغو کسانو د جنګ د قوانينو سره قياس کړی چي د بشر د حقوقو بيرغ يې په لاس کي نيولی دی، ځانونه د تهذيب او تمدن پروفيسران بولي، د ښځو او ماشومانو د حقوقو په نارو خو يې د غاړو رګونه وشکېدل، آيا دوی په خپلو جنګو کي د ښځو او ماشومانو، د سپين ږيرو او بېطرفه انسانانو، د بشريت او انسانيت

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوم مراعت کړی دی؟ او که زهرآلوده بمان پر کورو او ښارو غورځوي چې د وژلو پر ته د ناروغیو او خرابیو آثار یې تر ډیرو کلو او نوو نسلو پوري پاته کیږي، پردې موضوع ډیري خبري کېدلای سي خو فقط تاسي وګوری چې دغه بشر دوستان د بشر د حقوقو څومره مراعت کوي؟ او اسلام یې څومره مراعت کړی دی؟

تبصرې به تاسي ته پرېږدم مګر د حق او عدالت په ترازو سره حکم وکړی.

دغه لښکر رسول الله ﷺ د جمعې په ورځ په حرکت امر کړی او لښکر هم د جمعې د ورځې په سهار کې حرکت وکړی، په دغه وتلو کې دې ته اشاره ده چې د جمعې په ورځ سفر جائز او روا دی، که څه هم ځیني خلک په دې کې شک لري چې آیا د جمعې په ورځ سفر جائز دی که یا؟ خو دغه لښکر د جمعې د ورځې په سهار کې حرکت وکړی، هو، د جمعې په ورځ سفر منعه دی خو هغه وخت چې د جمعې د لمانځه وخت داخل سي او لمونځ پر خلکو واجب سي بیا نو سفر منعه دی.

خیر لښکر د غسان و طرف ته حرکت وکړی، مګر عبدالله بن رواحه ﷺ د لښکر څخه پاته سو ځکه ده د ځان سره فکر وکړی چې لښکر د حرکت او وتلو په وخت کې کرار کرار ځي، خلک ځانونه سره یو ځای کوي او خپل ضروریات پوره کوي، نو دئ ﷺ د لښکر سره نه و وتی ویل: د جمعې لمونځ به د رسول الله ﷺ سره آداء کړم او بیا به په لښکر پسي ور رهي سم او ور رسېدلای سم، د جمعې تر لمانځه وروسته رسول الله ﷺ ولیده چې عبدالله بن رواحه دلې دی نو ویل: ولې پاته سوی یې؟ عبدالله بن رواحه ﷺ و ویل: یا رسولَ الله! زه په لښکر پسي ور رسېدلای سم دا مي خوښه وبلل چې د جمعې لمونځ ستاسره آداء کړم او بیا په لښکر پسي رهي سم.

یوازې د ده په فکر نه بلکه موږ ټول داسي فکر کوو چې د جمعې لمونځ او هغه هم
د رسول الله ﷺ سره دا ډیر لوی ثواب دی.

مګر رسول الله ﷺ ده ته یوه ډیره لویه خبره وکړه چې زموږ ټولو دپاره درس او عبرت دی، بلکه داسي معلومات دي چې په دیني اعمالو کې مو د هر شي په درجه او مقام خبروي، رسول الله ﷺ و فرمایل: قسم په الله که د مځکي د مخ ټول شیان خیرات کړې، هغه د دوی د سهار په حرکت کې چې کوم اجر او ثواب ؤ هغه ته به نه ورسېږې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بنه متوجه سی: هغه ثوابونه چې د مجاهدینو دغه د سهار په تګ کې موجود وه.
ویل: که ته د ځمکې د مخ ټول موجود شیان خیرات کړې خو ثواب یې د هغه ثوابه سره نه برابرېږي چې دغه مجاهدینو فقط دغه د سهار په تګ کې ګټلی دی، هغه نور جنګ او ستړیا، لوږي او زحمتونه، وژني او زخمونه چې دوی ته ور رسیږي د هغو د اجر او ثواب پوښتنه مه کوه، نو عبدالله بن رواحه ﷺ وژړل.

ذ دغه حدیث شریف روایت امام ترمذي رحمه الله کوي، عبدالله بن رواحه ﷺ وژړل، خلکو ورته و ویل: څه شي دي ژړوي؟ عبدالله بن رواحه ﷺ و ویل: والله زما سره د دنیا محبت نسته او نه مي تاسي یا ستاسي ملاقات ته ډیر شوق دی، خو ما د رسول الله ﷺ څخه د قرآن مجید یو آیات واوریدی چې په هغه کې اور ذکر سوی ؤ:

﴿وَإِن مِّنكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا ۚ كَانَ عَلَىٰ رَبِّكَ حَتْمًا مَّقْضِيًّا ﴿٧١﴾﴾.[مریم: ۷۱]

یعني: ستاسي څخه هیڅوک نسته مګر و دغه اور ته د دوږخ واردېدونکی یا ورتلونکی دی (چې مومنان پر پل صراط تېرېږي او ترهغه لاندي اور دی او کافران ور لوېږي) او دغه د اور پر تېرېدلو ستا رب یقیني حکم کړی دی.

نو عبدالله بن رواحه ﷺ ویل: زما ژړا د دغه اور له بیري څخه ده.

ورونو! دئ خو د ثواب دپاره پاته سوی ؤ او د جمعې لمانځه ته راغلی مګر ثوابونه هلته د مجاهدینو په ملګرتیا کې وه، نو ځکه یې و ویل: د اور د بیري ژاړم او بیا یې و ویل: الٰهي ستا په لار کې شهادت درڅخه غواړم.

خیر د مسلمانانو لښکر حرکت وکړی او د لښکر د حرکت خبر شا وخوا نشر سو، د مدینې منورې د یهودو څخه یوه نفر و رسول الله ﷺ ته و ویل: یا محمّد! ﷺ مونږ ته په تورات کې ویل سوي دي: که یو نبي د خلکو نومونه په داسي طریقه سره یاد کړي: که فلانئ و وژل سو بیا فلانئ او که فلانئ و وژل سو بیا فلانئ، هغه نفر ټول وژل کیږي حتّی که یې د سلو نفرو نومونه هم یاد کړي وي هغه ټول وژل کیږي، یعني: تا اوس د خپلو درو قومندانانو نومونه یادکړه، رسول الله ﷺ و فرمایل: دا داسي کار دی چې د الله جل جلاله إراده داسي وه.

د دغه لښکر سره خالد بن ولید ﷺ چې نوی مسلمان سوی ؤ هم ملګری دی،

(c) Ketabton.com: The Digital Library

لښکر د غسان پر طرف رهي سو هلته بيا روميانو ته د مسلمانانو د حرکت خبر ورسېدی ځکه د غسان رئيس او حاکم چي حارث نومېدی د روم پاچا هرقل ته حال ولېږی چي يا قيصر! د محمّد ﷺ لښکر را رهي دی څرنګه چي زموږ او ستاسي په منځ کي داسي عهد او پيمان موجود دی: که چا پر موږ حمله کول تاسي به مو مرسته کوی او که پر تاسي چا حمله وکړه موږ مو مرسته کوو نو اوس هغه دی محمّد ﷺ پر موږ حمله کوي.

دلته د هرقل کفر او اسلام معلومېږي چي اوس د رسول الله ﷺ پر ضد د غسان د قبيلو مرسته او کومک کوي که يا؟ مګر پر هرقلُ دنيا غالبه سوې وه هغه مرتد او کافر ؤ غسان ته يې حال ولېږی چي هو، زه ستاسي سره يم او سل زره نفره جنګي لښکر يې ورته را ولېږی نو د غسان قبيلې ته دوه لکه نفره سره يو ځای سوه، يو لک نفر يې خپل درلودل او يو لک نفره د روم قيصر ورته را ولېږل، اوس نو د کفارو په دغه دوه لکه نفريزه لښکر کي پنځوس زره د آس سپاره وه او دا هم درته معلومه ده چي په جنګو کي پر آس هغه قوي او مشهوره پهلوانان سپرېدل، نو و غسان ته دومره لښکر سره يو ځای سو چي مسلمانانو يوازي دا نه چي هيڅ وخت يې د دومره لښکره سره جنګ نه دی کړی بلکه دومره انسانان يې ليدلي هم نه دي، اوس خو د مسلمانانو لښکر د دښمن په شمېر هيڅ نه دی خبر او د هغو پر طرف ور رهي دی.

هلته بيا روميانو او غسان د معلوماتو دپاره مخته جاسوسان را لېږلي دي چي په دغو جاسوسانو کي يو نفر د (سدوس) په نامه سره موجود ؤ او د هغه شرحبيل بن عَمرو ورور دی چي د غسان د رئيسانو څخه ؤ او د رسول الله ﷺ قاصد حارث بن عُمير رضی الله عنه يې شهيد کړی ؤ، نو سدوس او د هغه ملګري د جاسوسۍ دپاره را رهي دی مګر دلته د مسلمانانو د لښکر قومندان زيد بن الحارثه رضی الله عنه هم د کشف او معلوماتو دپاره نفر لېږل او هلته به په مخ کي ناست وه او کمين به يې نيولی ؤ، نو د مسلمانانو دغه د کشف ټولۍ دغه سدوس او د هغه ملګري ونيول او وې وژل.

دا د رسول الله ﷺ د قاصد انتقام او بدله سوه چي ترجنګ د مخه واخيستل سوه او د غسان د قبيلې د يوه رئيس ورور و وژل سو چي دې کار نور هم د روميانو او غسان د قبيلې قهر او غضب ور زيات کړل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مسلمانانو لښکر بیا هم د شمال پر طرف رهي دی څو په (مَعان) کي یې واړول. معان د شام په مځکه کي د یوه ښار نوم دی چي د حجاز و شمال ته نژدې دی، په دغه وخت کي د مسلمانانو استخباراتو زید بن الحارثهؓ ته دا خبر راوړی چي هرقل د یو لک نفرو سره د بلقاء په مځکه کي اړولي دی او هلته د ده د لښکره سره د غسان د قبیلو یو لک نفره نور هم یو ځای سوي دي چي په دې حساب د دښمن د لښکر شمېر دوه لکه نفره کیږي.

اوس چي مسلمانان په معان کي دي او دوی ته دا خبر ورسېدی چي د دښمن لښکر دوه لکه نفره دی، مسلمانو هیڅ دا فکر نه کاوه چي دوی به د دوه لکه نفريزه دښمن سره مخامخ کیږي خو ناڅاپه په دغه مځکه کي چي د خپل مرکز څخه هم ډېره لیري وه دغه خبر ورته راغلی، نو زید بن الحارثهؓ د صحابهٔ کرامو مشران سره راټول کړه، د مهاجرینو مشران، د انصارو مشران، د لښکر مشران ټول سره یو ځای سوه او مشوره کوي چي موږ باید څه وکړو؟ موږ درې زره نفره یو او دښمن دوه لکه نفره دی لکه یو دریاب چي را بهیږي ستاسي څه فکر او نظر دی؟ مسلمانان په حیرت کي دي، په معان کي یې دوې شپې تیري کړې او په دغه باره کي مشورې سره کوي، خو دغه مشورې فقط پر دوو نظریو وې، یو نظر دا ؤ چي ویل جنګ ور سره کوو او بله نظریه دا وه چي رسول اللهﷺ ته به حال و لیږو ښایي نور مدد او مرسته را ولیږي، یا به مو په جنګ کولو امر کړي نو به جنګ کوو، د دوی په منځ کي هیڅ داسي څوک نه ؤ چي و دې وایي: دښمن ډېر دی د جنګ طاقت یې نه لرو موږ به بیرته پر شا ولاړ سو.

دغه همت او جرئت، شجاعت او شهامت ته وګوری: درې زره نفره د دوو لکو نفرو په مقابل کي جنګیږي، او په زړو کي یې بېره هم نسته.

صحابهٔ کرامو دوې ورځي د دغو دوو نظریو په باره کي مشوره وکړه چي یا جنګ، یا به رسول اللهﷺ ته حال ولیږو، خو عبدالله بن رواحهؓ ولاړ سو او ویل: یا قوم! موږ او تاسي ولي مسلمانان سوي یو؟ تاسي جنت نه غواړی؟ زموږ اسلام او مسلمانېدل اصلاً د جنت دپاره دی او اوس دغه دی جنت ستاسي مخته دی آیا تاسي شهادت نه غوښتی؟ نو ولي په تشویش کي یاست او ولي انتظار کوی؟ موږ د خلکو په

شمېر یا د اسلحې په قوت او کثرت نه جنګیږو، موږ له دویه سره د بل شي په قوت نه جنګیږو بېله دغه دینه چې الله جل جلاله موږ په مکرم کړي یو، پر دښمن درځی د دوو کامیابیو څخه یوه لاس ته را وړی، یا کامیابي یا شهادت، خو د ټولو رأیه دا سوه چې جنګ کوو د مرستي او مدد انتظار نه کوو.

پسله هغه چې اسلامي لښکر دوې شپې په معان کي تیري کړې نو یې د دښمن مځکي ته حرکت وکړی ترڅو چې د هرقل د لښکرو یوه حصه یې د بلقاء د کلو څخه په یوه کلي کي چې مشارف ورته ویل کېده ولیدل، نو مسلمانانو د (مُؤته) پر طرف حرکت وکړی، مُؤته په خپله یو کوچنئ کلی دی او مسلمانانو خیمې تر کلي دباندي و درولې، مګر وروسته زید بن الحارثه رضی الله عنه دا بهتره ولیدل چې د کلي په داخل کي واړوي ځکه که چیري محاصره هم سي بیا هم جنګ کولای سي او دا معلومه خبره ده چې دوه لکه نفره په ډېره آساني سره کولای سي چې پر درو زرو نفرو را وګرځي او له هره طرفه یې محاصره کړي، نو ویل: که موږ دننه په مؤته کي محاصره هم سو بیا هم جنګ کولای سو ځکه د دښمن دپاره د یوه کلي یا ښار په منځ کي جنګ کول د صحرا تر جنګ ډېر سخت دي او که مسلمانان په دښت کي محاصره سي هلته بیا هیڅ نه سي کولای او که د ننه په کلي کي وي بیا هم خپل جنګ ته دوام ورکولای سي، نو مسلمانانو د ننه په مؤته کي واړول او د جنګ دپاره به دباندي را وتل، اوس مسلمانان د کفارو د لښکر انتظار کوي.

دا دی د کفارو لښکر را ورسېدی دوی یې ویني د لښکر سر او شروع معلومیږي خو د پای او آخر یې درک نسته، لښکر را رهي دی خو آخر یې نه معلومیږي، د کفارو لښکر دوه لکه نفره دی د اول وار دپاره مسلمانان په دغه ډېر والي انسانان ویني، ځیني مسلمانان په بېره کي سوه چې دا څه حال دی؟ دومره لښکر رارهي دی چې پای او انتهاء نه لري نو خود و بېرېدل، په دغه وخت کي ثابت بن اقرم رضی الله عنه و درېدی او په مسلمانانو کي یې تقریر شروع کړی او ویل: زه د هغو کسانو څخه یم چې په بدر کي مي ګډون او اشتراک کړی دی، حال دا چې موږ لږ وو او کفار ډېر، مګر الله جل جلاله موږ کامیابه کړو، خبره د ډېر او لږ نه ده بلکه خبره د الله جل جلاله سره د صدق او اخلاص ده،

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوري يې هم داسې خبري وکړې چې د مسلمانانو د زړو څخه يې بېره وايستل.

بيا نو زيد بن الحارثهﷺ خپل لښکر و پنځو حصو ته و وېشی چې مقدمه، قلب، مؤخره، ميمنه او ميسره ورته ويل کيږي او د جنګ دپاره آمادګي ونيول سوه او هلته د روم لښکر سره يوځای سو، د مسلمانانو لښکر د جنګ دپاره تيار او آماده دی او سبا جنګ شروع کيږي.

په سبا سهار د لمانځه تر آداء کولو وروسته سمدستي زيدﷺ د هجوم او حملې امر وکړی، د روم او غسان د لښکرو هيڅ دا خيال نه ؤ چې دغه درې زره نفره دي پر دوی حمله وکړي ځکه دا داسې مثال لري لکه درې نفره چې پر دوو سوو نفرو حمله کوي نو روم او غسان هيڅ دا فکر نه کاوه چې حمله دي د مسلمانانو له طرفه شروع سي او ځانونه يې هم د جنګ دپاره نه وه تيار کړي ځکه سهار وختي د لمانځه وخت دی مګر مسلمانان تيار وه په روم او غسان کي يې قتل او وژنه شروع کړه، د سهار څخه تر ماښامه يې کفار و وژل، روميانو او غسانيانو مرګ وليدی حتّی و بېرېدل چې ماته او شکست خورو مګر د کفارو شمېر دومره ډېر دی چې خلاصېدل نه لري.

په دغه ورځ د کفارو څخه په سوو نفر و وژل سوه او مسلمانان ماښام بيرته خپل ځای ته صحي او سالم را غله، نه شهيد او نه زخمي پکښې موجود ؤ، روميان په تعجب کي دي چې دا څنګه خلک دي؟ دا بشر دی که جِن؟ دا انسانان دي که پېرانان؟ درې زره نفره پر دوو لکو نفرو حمله کوي او دغه حال يې پر جوړ کړی، روميان او غسانيان پوه سوه چې د يوه عادي لښکره سره نه دي مخامخ، دا شپه تېره سوه په دوهمه ورځ بيا مسلمانانو د سهار د لمانځه سره حمله پر وکړه او د روم په لښکر کي بيا نفر وژل کيږي په لسهاوو نفر پر مځکه لوېږي او مري، د دغې ورځي تر ماښامه بيا دغه حال دی ماښام بيرته مسلمانان خپل ځای ته ولاړل، د کفارو لښکر ټوک ټوک دی او په حيرت کي دي چې څنګه دغو لږو نفرو پر موږ دغه حال جوړ کړی؟ پنځه ورځي پرله پسې دغه حال ؤ چې مسلمانان د سهار د لمانځه پر وخت حمله شروع کړي او تر ماښامه کفار وژني، مګر د کفارو شمېر دومره ډېر دی چې خلاصېدل يې امکان نه لري، دوه لکه نفره نه خلاصيږي نه څه په کولای سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رومیانو چې دا حال ولیدی په شپږمه شپه کې هغو د حملې دپاره ځانونه تیار کړه او د سهار د لمانځه سره رومیانو حمله وکړه، ویل: هره ورځ حمله د دوی له طرفه شروع کیږي نن به موږ حمله پر وکړو نو د مُؤته په شپږمه ورځ ډیر لوی او شدید جنګ شروع سو، ډیر زورور جنګ دی.

هلته په مدینه منوره کې رسول الله ﷺ رغ کړه: الصّلٰوة جامعةٌ. چې دغه ناره د مسلمانانو د را ټولېدلو دپاره رغ او خبرتیا وه، ټول مسلمانان په مسجد نبوي کې سره را ټول سوه او ویل: خیر یا رسولَ الله! څه پېښه ده؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: اوس د روم او مسلمانانو په منځ کې جنګ ډیر شدید سو، رسول الله ﷺ هلته په مدینه منوره او مسجد نبوي کې پر منبر ناست دی اصحاب کرام پر را ګرځېدلي دي او د مُؤته د جنګ حالات ورته بیانوي، لکه دیٔ ﷺ چې ورته ګوري او دوی ته حالات بیانوي (د جبهې مستقیم خبرونه ورته وایي) لکه دیٔ ﷺ چې د تلویزیون پردې ته ګوري او دوی ته د هغه جنګ حالات بیانوي، رسول الله ﷺ و فرمایل: د مسلمانانو بیرغ زید واخیستی او د کفارو منځ ته ور داخل سو، زید بیرغ په لاس کفار وژني.

ورونو! زید ﷺ په همت او شجاعت په مړانه او دلاوري سره داسې شدید جنګ کاوه چې بېله هغو قهرمانانو څخه د اسلام بل څوک یې مثل او سیال نه ؤ، رسول الله ﷺ و فرمایل: اوس کفار پر ده را ټول سوه او زید په تورو او نېزو وهي، مسلمانان د ده پر شا وخوا د ده څخه دفاع کوي او کفار یې د لیري څخه په نېزو ولي ترڅو چې رسول الله ﷺ و فرمایل: زید په نېزو ټوک ټوک او زخمي سو، زید و لوېدی غځار او شهید سو. دا هغه زید ﷺ دی چې رسول الله ﷺ تر اسلام د مخه په زوی واله نیولی ؤ او زید بن محمّد ورته ویل کېده، دا هغه زید دی چې د رسول الله ﷺ په کور کې لوی سو او پر رسول الله ﷺ تر اندازې زیات ګران ؤ، دا هغه زید دی چې تر نورو ټولو خلکو د مخه په اسلام مشرف سوی دی، د زید ﷺ د ژوند څه حالات مې د بحث په شروع کې درته بیان کړي دي او نن د زید ﷺ د شهادت ورځ وه چې د مُؤته په جنګ کې شهید و وژل سو.

رسول الله ﷺ نور هم اصحاب کرامو ته د جنګ د میدان مستقیم حالات

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیانوي، کله چي رسول الله ﷺ و فرمایل: چي زید شهید سو نو ویل: اوس د مسلمانانو بیرغ جعفر بن أبي طالب واخیستی (چي د رسول الله ﷺ د اکا زوی او د حضرت علي رضی الله عنه ورور ؤ) او د روم په لښکر ور ننوتی، د روم د لښکر ډیر نفر پر را ګرځېدلي دي، د دغه حدیث شریف روایت ابو رافع رضی الله عنه کوي او وایي: رسول الله ﷺ و فرمایل: د نفرو د ډیر والي په سبب جعفر رضی الله عنه نه سي کولای چي یو قدم هم مخ ته ولاړ سي (تاسي د دغه جنګ فکر او تصور وکړی چي د کفارو ازدحام، را تولېدل او حملې پر جعفر رضی الله عنه دومره ډیري وې چي یو ګام مخ ته نه سي تلای) رسول الله ﷺ و فرمایل: جعفر له خپله آسه را کښته سو آس یې په توره و واهه او وې وژی (دا هغه اول آس دی چي په اسلامي جنګو کي وژل کیږي) او جعفر رضی الله عنه په جنګ شروع وکړه پر پښو ولاړ دی او پیاده جنګ کوي تر څو رومیانو په توره حمله پر وکړه او راسته لاس یې ور پرې کړی، جعفر رضی الله عنه بیرغ په چپه لاس ونیوی، کفارو پر چپه لاس و واهه چپه لاس یې هم پرې سو، جعفر رضی الله عنه بیرغ د لاسو په هغه پاته حصه نیولی دی پر دغه حال یې هم بیرغ لوړ ساتلی دی خو جنګ نه سي کولای ځکه دواړه لاسونه یې پرې دي، په دغه وخت کي د رومیانو څخه یوه نفر حمله پر وکړه او په توره یې داسي و واهه چي پر دوې حصې یې تقسیم کړی او جعفر رضی الله عنه دوې ټوټې پر مځکه ولوېدی.

ورونو! موږ ته اسلام په مفته او آسانه نه دی راغلی او نه تر موږ پوري په خپله را رسېدلی دی بلکه په هر وخت او هره زمانه کي د صحابهٔ کرامو څخه رانیولې بیا تر دغه اوسه پوري خلکو د اسلام د نشرولو او ساتلو دپاره مالي او ځاني قرباني ورکړي دي، د دغو قربانیو یو مثال او نمونه دغه اوسنۍ قصه ده.

خو که زه اوس ستا څخه پوښتنه وکړم چي تا د اسلام د نشرولو دپاره کومه قرباني ورکړې ده؟ د اسلام د لوړ والي او کامیابۍ دپاره دي څومره مال مصرف کړی دی؟ آیا دومره پیسې چي د یوه زوی په واده کي یې مصرفوې یو وخت دي د اسلام د ترقۍ دپاره هم مصرف کړي دي؟ د دغو پوښتنو په باره کي به ستا جواب څه وي؟ ما ته یې جواب مه وایه خو د ځان سره فکر وکړه چي آیا د اسلام د ترقۍ دپاره دي ځاني او مالي قربانۍ ورکړي دي؟ او که دي بالمقابل د اسلام په نړولو کي حصه

(c) Ketabton.com: The Digital Library

اخیستې ده؟ د اسلام نړول دا نه دي چې کلنګ دي په لاس کعبې شریفې یا یوه مسجد ته ولاړ یې او نړوې یې، یا قرآن مجید سوځې، بلکه په اوله درجه کې د اسلام نړول دا دي چې ته د اسلام د آبادولو څخه آرام او ښځمه کښېنې، که زه او ته د اسلام د ترقۍ او آبادۍ، د اسلام د نشرولو او خپرولو دپاره کار و نه کړو آیا کفار به راسي زموږ د دین د نشرولو او قائمولو دپاره به کار وکړي؟

د اسلام دوهم نړول دا دي چې په خپل ژوند، په خپل او د خپلې کورنۍ په لباس او کړو وړو کې د کفارو تقلید او متابعت اختیار کړې، اسلامي اوامر هېر او تر شا کړې.

د اسلام دریم نړول دا دي: چې یو څوک دي ښه کار ته ور وبولي ته د هغه ضد او مقابل و درېږې، پر هغه نفر حق او نا حقه عیبونه او تورونه وایې، داسي نوري ډېري خبري سته چې دغه ځای یې د بیانولو دپاره مناسب نه بولم، فقط دومره وایم چې ډېر د افسوس ځای دی چې دغه الٰهي دین کوم چې تر موږه په وینو را رسول سوی دی، خو موږ دغه ډکه پیاله په خپله چپه کوو، د اسلام احکام پرېږدو او کفري اصطلاحات یا نفساني او شهواني غوښتني په خپل ژوند کې رواجوو، په خوله اسلام اسلام وایو خو عملونه او لباسونه مو د بل چا دي، په ښکاره د اسلام نارې وهو خو زړونه مو په هغو شیانو پوري تړلي دي چې هغه ضد د اسلام دي، په هغه ورځ چې د الله جل جلاله په حضور کې و درېږو څه جواب به ورته وایو؟ او هغه ورځ هم ډېره را نژدې ده، فقط چې سترګې دي پټې سوې دغه الٰهي محکمې ته ولاړ یې.

هو کفار به د اسلام پر ضد او د مسلمانانو د سپکولو دپاره قرآن مجید سوځي، خو بد بختانه مسلمانانو د قرآن مجید تر سوځولو د مخه په قرآن مجید عمل کول پرې ایښي دي، قرآن مجید د پوښو او مچولو دپاره نه دی را لېږل سوی، د قرآن مجید آیاتونه د دېوالو د ښایسته کولو دپاره نه دي نازل سوي، بلکه قرآن مجید د مسلمانانو د ژوند طریقه او قانون دی، قرآن مجید عمل غواړي او د هغه په احکامو سره د عمل کولو پوښتنه راځخه کیږي. *بیرته به خپلې قصې ته ولاړ سو:*

راوي د حدیث ابو رافع رضي الله عنه وایي: پسله جنګه څخه چې د شهیدانو بدنونه را ټولېدل د جعفر رضي الله عنه د بدن په نیمه حصه کې څو دیرش زخمونه ولیدل سوه او په ټول

(c) ketabton.com: The Digital Library

بدن کې يې د تورو، نېزو او غشو څو نيوي زخمه موجود وه.

په بل روايت کې عبدالله بن عمر رضي الله عنه وايي: زه د مؤته په جنګ کې موجود وم موږ په جعفر بن أبي طالب رضي الله عنه پسې ګرځېدو چې په شهيدانو کې مو پيدا کړی او د ده په بدن کې مو څو نيوي زخمه وليدل چې د تورو او نېزو يا د غشو واري وه او دغه ټوله هم د ده د مخ په حصه يا طرف کې وه، د دغو احاديثو روايت امام بخاري رحمه الله کړی دی.

او هلته رسول الله ﷺ په مدينه منوره کې اصحاب کرامو ته و ويل: جعفر پسله هغه چې دواړه لاسونه يې پرې سوه شهيد و وژل سو، الله جل جلاله ده ته د دغو لاسو په عوض کې د ياقوتو وزرونه ورکړه او دئ به د قيامت تر ورځې په جنت کې په دغو وزرو سره هر چيري چې د ده خوښه وي الوزي.

نو ځکه ده رضي الله عنه ته (جعفر طيّار) ويل کيږي، يعني: الوتونکی.

دا يې تر قيامت د مخه أجر او بدله ده خو هغه درجې او نعمتونه چې الله جل جلاله يې د قيامت په ورځ ده او نورو في سبيل الله شهيدانو ته ورکوي، هغه تر دې ډيري لوړې دي چې موږ يې بيان کړو بلکه موږ يې هيڅ تصوّر او خيال هم نه سو کولای.

اوس نو د جعفر رضي الله عنه په شهادت د دوهم وار دپاره بيا د مسلمانانو بيرغ و لوېدی، خو عبدالله بن رواحه رضي الله عنه ورغلی او بيرغ يې پورته کړی، دلته رسول الله ﷺ و فرمايل: بيرغ عبدالله بن رواحه پورته کړی، بيا نو رسول الله ﷺ چپ او ساکت سو، په خبرو کې يې سکته وکړه، ځرنګه چې عبدالله بن رواحه رضي الله عنه د انصارو څخه ؤ د رسول الله ﷺ په سکته کولو يا چپېدلو سره انصار په تشويش کې سوه، وارخطا سوه چې څه پېښه سوه؟

رسول الله ﷺ ولي ساکت سو؟ ځکه هلته عبدالله بن رواحه رضي الله عنه په شک او تردد کې سو چې بيرغ واخلم که يا؟ ده وليدل: هغه دوه نفره چې بيرغ يې اخيستی ؤ د ده په حضور د جنګ په دغه شديد او خطرناکه حالت کې يو په بل پسې شهيدان سوه، نو دئ رضي الله عنه د لږ وخت دپاره په فکر او تردد کې سو او هلته رسول الله ﷺ ساکت او چپه خوله سو، په هغه نورو دوو نفرو کې به رسول الله ﷺ و ويل: فلاني بيرغ واخيستی او ور د مخه سو او د عبدالله بن رواحه رضي الله عنه په وار رسول الله ﷺ و فرمايل: عبدالله بيرغ

(c) ketabton.com: The Digital Library

واخیستی او بیا ساکت سو، نو خود د انصارو چهرو او رنګو د دې بیرې څخه تغیر وکړی چې عبدالله داسې کار نه وي کړی چې د دوی نه وي خوښ. خو عبدالله رضي الله عنه د لږ وخت دپاره په شک او تردد کې ؤ او بیرته ژر متوجه سو او دا شعرونه یې وویل:

أقسَمتُ یَا نَفسِ لَتَنزِلَنّه کَارِهَةً او لَتُطاوعَنّه

قَد اَقبَلَ النَّاسُ وَ شَدّوا الرّنّه مَالِی أرَاکِ تَکرَهِینَ الجَنّه

یعنې: اې زما نفس او ځانه! ما قسم کړی دی که خوښ یې که نا خوښ چې ته به دې میدان ته ور داخلیږې، خلک ور د مخه سوه خپلې کمانې او لېندۍ یې ټینګې کړې، زه ولې تا وینم چې جنت نه خوښوې؟ نور شعرونه یې هم وویل: چې په هغو کې یې د زید او جعفر ﷠ همت او شجاعت، مړانه او قربانې بیانول او ستایل او وې ویل:

إن تَفعَلِ فِعلاَهُمَا هُدِیت وَمَا تَمَنّیت فَقَد اُعطِیت

یعنې: که ته د هغو دوو د زید او جعفر کارونه وکړې نو هدایت درته وسو او هغه شئ چې تا غوښتی هغه درکول سو، چې مقصد یې في سبیل الله شهادت او جنت ؤ، نور بیتونه یې هم وویل: او ور د مخه سو پر کفارو یې حمله وکړه، دغه د ده د حملې او هجوم په وخت کې یو د اصحاب کرامو څخه چې د ده د اکا زوی ؤ ده ته ورغلی.

دا خو درته معلومه ده چې جنګ به د سهار څخه تر ماښامه پورې دوام درلودی په جنګ کې د تفریح، هوسایې او ډوډۍ خوړلو وخت نه ؤ. سهار چې به جنګ شروع سو تر ماښامه به پرله پسې جنګ کېدی نو خود مسلمانان به ډیر وږي وه، په دغه وخت کې چې عبدالله بن رواحه رضي الله عنه شعر وایې او غواړي چې د کفارو په لښکر ورننوزي هغه د اکا زوی یې راغلی او یو څه غوښې ور سره وې چې هغه د پسه د ورانه هډ ؤ او غوښې پورې منښتې وې، ویل: سترې او وږی یې دغه وخوره ځان قوي او تکړه کړه، عبدالله بن رواحه رضي الله عنه په دغه هډ غاښ ولګاوه او څه غوښې یې په خوله کړې خو هلته په لښکر کې د تورو شرنګئ او نارې دې نویې ځان ته وویل: ته لا په دنیا کې یې؟ غوښو ته یې وکتل او ویل: چې دغه غوښې خورم دا ډیر اوږد ژوند دی، غوښې یې وغورځولې او توري ته یې ورحمله کړه د روم په لښکر ورننوتی د روم په لښکر کې د نصرانې عربو یوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډله وه چې د غسان د قبيلې څخه وه او د هغو مشر او قومندان مالک بن رافله نومېدی پر دغه ډله يې حمله وکړه او هغه مالک د دوی مشر يې و وژی، نور يې هم شديد جنګ وکړی خو هغه نصارا عرب پر ده ﷺ را تول سوه او دیٔ ﷺ يې شهيد و وژی.

هلته رسول الله ﷺ په مدينه منوره کي خپلو اصحابو ته د دغه جنګ حالات وايي او وې فرمايل: عبدالله د کفارو سره جنګ وکړی تر څو چي شهيد و وژل سو. او بيا رسول الله ﷺ و فرمايل: دوی درې سره د سرو زرو پر چپرکټو جنت ته يو وړل سوه او زه د دوی تختونه په جنت کي وينم، مګر د ابن رواحه تخت د هغه نورو دوو د تختو څخه لږ ليري يا وروسته دی، صحابهٔ کرامو و ويل: ولي؟ يا رسولَ الله! رسول الله ﷺ و فرمايل: کله چي عبدالله بيرغ واخيستی لږ څه په تردد کي سو، دغه لږ تردد او تأخير د ده درجه د هغو نورو دوو ملګرو تر درجې لږ ورکمه کړه.

اوس د عبدالله بن رواحه ﷺ په شهادت د مسلمانانو بيرغ بيا و لوېدی او کښته سو، رسول الله ﷺ هم پسله ده څخه بل څوک د بيرغ په اخيستلو نه ؤ مکلف کړی، نو خود د مسلمانانو لښکر سره وپاشل سو، ځکه مشر، آمر او قومندان نه لري او بيرغ هم ولوېدی او تاسي ته معلومه ده چي د فوج او لښکر دپاره مهم شئ بيرغ ؤ، د لښکر افراد به پر بيرغ سره را ټولېدل، د لښکر شکست او ثبات هم په بيرغ معلومېدل، اوس چي بيرغ ولوېدی او نسته په مسلمانانو کي ماته او تېښته شروع سوه هر يو پر خپل سر يوې او بلي خوا ته ځغلي، د حديث شريف راوي ابو رافع ﷺ وايي: مسلمانانو داسي شکست وخوړی چي د دغه په مثل يې هيڅ شکست نه ؤ ليدلی او قسم په الله د مسلمانانو دوه نفره يو ځای نه سره ليدل کېدل، هر يو جلا جلا دی مسلمانان ځغلي او ميدان جنګ پرېږدي، په دغه وخت کي د مسلمانانو د پهلوانانو څخه يو قهرمان پهلوان چي ثابت بن أرقم ﷺ ؤ او دیٔ د هغو کسانو څخه دی چي بدر ته حاضر سوی ؤ، ور دمخه سو او ځان يې بيرغ ته ورساوه د مسلمانانو بيرغ يې پورته کړی.

تاسي فکر وکړی په دغسي حالت کي څوک بيرغ پورته کوي يا يې پورتهٔ کولای سي؟ په هغه وخت کي چي لښکر منظم ؤ د کوم چا څخه چي به بيرغ ور سره ؤ د هغه پر شا وخوا به ډېر شديد امنيت نيول سوی ؤ، صحابهٔ کرام به پر را ګرځېدلي وه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د هغه څخه به يې دفاع کول مګر اوس چې ثابتؓ بيرغ پورته کړی نه څوک ور سره دي او نه د ده څخه څوک دفاع کوي، لکه د مخه چې مو درته وويل: مسلمانان دوه نفره هم نه دي سره يو ځای خو بيا هم ثابت ؓ بيرغ پورته کړی، هغه مسلمانان چې په دغه منطقه کې وه او وې ليدل چې بيرغ پورته سو په کراره کراره خپل بيرغ ته ور نژدې کېدل، خو اول هغه څوک چې ثابت ؓ ته ور ورسېدی هغه خالد بن وليدؓ ؤ، په دغه وخت کې ثابت ؓ بيرغ و خالد ته ونيوی ويل واخله يا خالد! خالدؓ ويل: يا ثابت! ته تر ما مشر يې او د اهل بدر څخه يې، ثابتؓ و ويل: واخله يا خالد! په والله ما نه کړی را پورته مګر ستا دپاره دا د جنګ ميدان دی دا د بحث او نقاش وخت نه دی، دا کاريو تجربه کاره سړئ غواړي او ته د تجربې خاوند يې، خالدؓ هم نور دلايل و نه ويل او بيرغ يې واخيستی.

هلته په مدينه منوره کې رسول اللهﷺ و فرمايل: «اوس يوه سيف مِن سيوف الله خالد بن وليد بيرغ واخيستی» او د دغې ورځې څخه خالدؓ په سيف الله سره مسمّٰی سو يعني: د الله جل جلاله توره چې پر کفارو يې مسلطه کړې دی.

اوس چې خالد ؓ بيرغ واخيستی بيرغ بنوروي او په لوړ آواز ناره وهي: را تول سی، راتول سی، مسلمانانو بيرغ وليدی چې بيا پورته سو نو سره را تولېدل او يو ځای کېدل، هغه تبنتېدلو نفرو هم مراجعه وکړه او سره يو ځای کېږي، خالدؓ هم ډير ژر او سمدستي امرونه صادرول او اوامر يې په لښکر کې نشرېږي، په څو لحظو کې يې هغه تبنتېدلی لښکر بيرته منظم کړی حتّٰی روميانو هيڅ فکر نه کاوه چې مات سوی لښکر دي بيرته سره يو ځای سي، په څو لحظو کې دي هغه مات سوی او تبنتېدلی لښکر بيرته سره را تول سي دا د هيچا زړه ته نه لوېدل، کله چې لښکر سره يو ځای او منظم سو خالد ؓ امر وکړی چې د روميانو پر لښکر يو ځايي حمله وکړی، مسلمانانو هم پر روميانو حمله وکړه هغه په تعجب کې سوه يوازي دا نه چې مات سوی لښکر سره را تول سو بلکه په نوې حمله يې هم لاس پوري کړی، مسلمانانو په کفارو کې قتل او وژنه شروع کړه.

امام بخاري د خالد بن وليد ؓ څخه روايت کوي چې وايي: د مؤته په ورځ زما په

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاس کي (۹) توري ماتي سوې، په لاس کي مي ښېله يوې يمنۍ توري بله نه سوه پاته.

لکه څرنګه چي د مخه مو درته و ويل: رسول الله ﷺ هلته په مدينه منوره کي خپلو اصحابو کرامو ته د جنګ حالات بيانول او کله چي عبدالله بن رواحه رضي الله عنه شهيد سو او د مسلمانانو بيرغ و لوېدی رسول الله ﷺ و فرمايل: عبدالله شهيد سو او بيرغ ولوېدی، بيا نو رسول الله ﷺ د څه وخت دپاره چپ او ساکت سو، يقيناً صحابهٔ کرام وارخطاء او غمجن دي، رسول الله ﷺ ته ګوري او هغه هم څه نه وايي تر سترګو يې اوښکي بهيږي، خو کله چي خالد بن وليد رضي الله عنه بيرغ واخيستی دلته رسول الله ﷺ و فرمايل: اوس بيرغ سيف من سيوف الله واخيستی او جنګ شروع سو، واقعًا هم په مُؤته کي د مسلمانانو او روميانو تر منځ ډير شديد جنګ جاري ؤ، دې جنګ تر ماښامه دوام وکړی او په روميانو کي يې ډير قتل او وژنه وکړه، مسلمانان په ډير شجاعت او مړانه، په صبر او تحمل د دغه لوی لښکر په مقابل کي ودرېدل، روميان په تعجب کي وه چي دغه کوچنۍ لښکر څنګه د دغه لوی او بې پايانه لښکر د داسي حملو مخ ته لکه د درياب څپې چي را رواني وي طاقت کوي؟ کله چي ماښام سو او دوه لښکره سره جلا سوه د روميانو هيڅ زړه ته نه لوېدل، په حيرت کي دي چي دا په دوی څه وسوه؟ پسله هغه چي روم کامياب سو خبره بيرته د دوی و ماتي او شکست ته واوښتل.

د مُؤته د جنګ انتهاء

بيا نو په دغه شپه کي چي د مؤته د جنګ اوومه شپه ده خالد رضي الله عنه خپل عسکري او حربي نبوغ ښکاره کړی، د ځان سره فکر کوي چي مسلمانان څنګه او په کومه طريقه سره د دغه دام او جال څخه چي دوی پکښي لوېدلي دي خلاص کړي، دا يې حسَول چي اوس يو جنګي چم او حيله په کار ده چي د دښمن په زړه کي هم ېېره ور واچوي او هم مسلمانان په داسي قسم د جنګ له ميدانه وباسي چي د روم لښکر د دوی په شړلو او تعقيبولو پسې نه سي، خالد رضي الله عنه په دې ښه پوهېدی که موږ ښېله حيلې پر شا ولاړ سو د روم لښکر په موږ پسې کيږي او په هغه وخت کي يو مسلمان هم ژوندئ نه پاته کيږي، نو يې په دغه شپه ډيره لويه، عظيمه او با تدبيره نقشه جوړه کړه چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږ باید بېله ځاني او روحي تلفاتو پر شا ولاړ سو او نور جنګ ته دوام ورنه کړو. چې په عربي کي انسحاب ورته وايي او دا هغه کامیاب ترین انسحاب یا پر شا تګ دی چې په ټول تاریخ کي یې مثل نسته، خالد ﷺ په دغه شپه څه وکړه؟ ډېر کارونه یې وکړه.

ټوله شپه یې تر سهاره پر دغه خپله نقشه کار وکړی او ښه فکر یې پکښې وواهه، موږ پخوا هم درته ویلي وه چې د هغه وخت په جنګو کي لښکر پر پنځه حصې وېشل کېدی چې یوه حصه یې مقدمه وه چې دا به تر لښکر د مخه وه، بله حصه یې مؤخره وه چې د لښکر تر شا به وه او بله حصه یې میمنه وه چې راسته طرف ته به وه، بله حصه میسره وه چې چپه طرف ته به وه او یوې حصې ته قلب ویل کېده چې دغه حصه به د ټولو حصو یا ټول لښکر په منځ او مرکزي منطقه کي وه.

د خالد بن ولید ﷺ د دغې شپې دکارو څخه یو دا ؤ چې میمنه یې د میسره پر ځای و دروول او میسره یې د میمنه پرځای، دغه رنګه قلب، مقدمه او مؤخره یې ټول د خپلو ځایو څخه سره واړول او بل یې امر وکړی چې ټولو بیرغو ته تغیر ورکړی هغه بیرغونه چې د مخه په لښکر کي موجود وه او خلک پر را ټولېدل د ټولو بیرغو شکل او رنګ ته یې تغیر ورکړی، بیا یې د مسلمانانو څخه د سپرو یوه ډله امر کړه چې تاسي به په دغه شپه کي د مدینې منورې طرف ته ولاړ سی، کله چې ډېر ښه لیري ولاړاست تر داسي اندازې چې موږ تاسي نه وینو او تاسي موږ نه وینی، نو شپه به هلته تېره کړی، سبا چې ورځ سوه تاسي به څه کوی؟ د هغه په باره کي یې هم پوره تعلیمات ورکړه، هغه داسي: تاسي به پر خو حصو تقسیم سی، یوه یوه حصه یا ډله به پسله نیم نیم ساعته پر آسانو سپاره د مسلمانانو لښکر ته راځی، خو دغه را تګ به مو پر داسي لیارو وي چې خاورني او متني وي او ډېري دوړي کوي.

خالد ﷺ دلته د پاته خلکو سره د جنګ د اوومي ورځي په سهار کي د جنګ دپاره آمادګي ونیول، کله چې سهار سو او اوس جنګ شروع کیږي رومیان او کفار چې ورته ګوري نور نوي خلک دي او نوي بیرغونه دي، نوي خلک خو په دې ورته معلوم سوه چې د هر طرف خلک بل طرف ته تللي وه نو نوي ورته معلومېدل، کفارو سره و ویل: نوي خلک او نوي بیرغونه! موږ پر هغه درو زرو نفرو نه سوای کامیابه کېدلای

(c) ketabton.com: The Digital Library

او اوس دوی ته د شپې نور کومک هم راغلی دی، کفار په دغه بېره او خوف کې وه چې د سپرو هغه اوله ډله را رهي ده او پر داسي لار راځي چې ټوله خاوره ده او یوه لویه دوړه را رهي ده، که څه هم دوي لږ نفر وه خو د لیري او د دوړو په منځ کې داسې معلومېږي لکه بل لښکر چې را رهي وي، خالد ﷺ دا هم ورته ویلي وه چې را نژدې سی د الله اکبر تکبیرونه په لوړ آواز وایاست، دغه ډله هم په لوړ آواز تکبیرونه وایي، دلته د مسلمانانو لښکر هم تکبیرونه ور سره شروع کړه، رومیان او کفار وارخطا سوه ویل: دا خو هغه دي نور هم پسي را رهي دي، لږ وخت وروسته بله ډله پر دغه ترتیب را رهي ده، لږ وخت وروسته بله ډله پر دغه قسم را رهي ده او بیا بله ډله، د کفارو زړونه لویږي او وارخطاء کیږي چې دا څه حال دی لښکر په لښکر پسي را رهي دی، موږ په هغه اولو نفرو څه نه سوای کولای او اوس دغه دومره لښکري نوري هم را رهي دي، اصلاً دغه راتلونکي نفر لږ نفر وه خو په دوړو کي نه معلومېدل او د کفارو په خیال ډېر زیات نفر ورتله، دلته رومیان وارخطاء دي او هلته خالد ﷺ د هجوم او حملې امر وکړی، اوس نو د مؤته د اوومي ورځي جنګ شروع سو.

ابو رافع ﷺ وایي: قسم په الله چې نه مي تردغه ورځي د مخه او نه مي تر دغه ورځي وروسته دغسي شدید جنګ لیدلی دی په ټول عمر بیا ما داسي جنګ نه ولیدی، تاسي فکر وکړی چې دا به څومره شدید جنګ ؤ؟ په دغه ورځ هم د خالد ﷺ په لاس کي څو توري ماتي سوې، د اوسپني توري د انسانانو پر سرو ماتیږي دا به څنګه او څومره شدید جنګ ؤ؟!

د دې دپاره چې د خالد بن ولید ﷺ په جنګ او قوت پوه سو، خالد ﷺ په جنګ کي ډېر ماهر او په قوت دومره قوي پهلوان ؤ چې مثل یې نه لیدل کیږي، دیٔ ﷺ ډېر جګ او لوی سړیٔ ؤ پر آس چې به سپور ؤ پښې به یې مځکې ته رسېدلې، په ټولو مسلمانانو کي نه بلکه په ټولو خلکو کي که مسلمانان وه که کفار فقط دغه دوه نفره وه چې په دوو تورو یې جنګ کاوه، یو خالد بن ولید ﷺ او بل زبیر بن العوام ﷺ چې په یوه وخت کي یې په راسته او چپه لاس جنګ او وهل کول، نور ټول خلک په یوه لاس جنګ کوي خو دوی په دواړو لاسو جنګ کاوه، کله چې به خالد ﷺ په

(c) ketabton.com: The Digital Library

جنګ کې پر آس سپور ؤ پښې به يې ځکې ته رسېدلې نو آس به يې يوې او بلې خوا ته په پښو شړی، خالد ﷺ زموږ او ستاسي تر فکر لوړ جنګ کاوه چې نه يې هغه وخت مثل ؤ او نه يې اوس مثل سته.

دلته چې د مؤته په اوومه ورځ پر کفارو دغه شديده حمله شروع سوه په کفارو کې ډېر قتل او وژنه وسوه، ابو رافع ﷺ وايي: و مي ليدل چې روميان او غساسنه ځغلي، تښتې ماته يې وخوړل، د جنګ ميدان پرېږدي يوه او بل طرف ته ځغلي ځانونه باسي او مسلمانان ور د مخه کېږي خو د غسان و پاچا ته ورسېدل چې نوم يې فېدور ؤ او د هرقل ورور ؤ، دغه فېدور په دغه جنګ کې د کفارو عمومي قومندان هم ؤ، په دغه وخت کې خالد ﷺ امر وکړی چې ټول مسلمانان دي د جنګ له ميدانه را ووزي د دغه امره سره د مسلمانانو لښکر ټول پر شا ځي، روميان بيا په تعجب کې سوه چې دا څه قصه ده؟ کاميابه لښکر ولې پر شاځي؟ کفارو ويل: کمين يې راته نيولی دی دا چم دی موږ خطاباسي پام کوی چې حمله پر و نه کړی او پسې ور نه سی پرې يې ږدی، خالد ﷺ په کراره کراره د خپله لښکره سره پر شا ځي.

تاسي پوهېږی چې د لښکر د مرګ او ژوبلې دپاره خطرناکه حالت دغه د انسحاب يا پرشا تللو وخت دی، په دغه وخت کې لښکر ډېر تاوانونه او تلفات ويني ځکه هغه لښکر چې شا ته ځي پر هغه د ډېرو شديدو حملو امکانات سته، لکه څرنګه چې دغسې واقعې په تاريخ کې ډېرې پېښې سوي دي، د انسحاب او پرشا تللو په وخت کې بشري خساره او تاوان ډېر زيات وي، مګر خالد ﷺ غوښته چې بېله خسارې څخه پر شا ولاړ سي نو خالد ﷺ په کراره کراره پرشا ځي او داسي معلومېږي لکه دئ چې د روم د حملې انتظار کوي، مګر هلته د روم قومندان فيدور امر وکړی: پرې يې ږدی، پرې يې ږدی او خالد ﷺ نور هم د خپله لښکره سره پر شا ځي څو دغه انسحاب او رجوع يې تر مدينې منورې پوري وه، يعني: بيرته مدينې منورې ته ورسېدل او په دغه انسحاب کې د مسلمانانو څخه يو نفر هم و نه وژل سو.

د جنګو په ټول تاريخ کې دغه انسحاب اول او آخر انسحاب دی چې پوره لښکر دې پر شا ولاړ سي او يو نفر دې ځني و نه وژل سي، دا د خالد ﷺ لوی فکر او عظيمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نقشه وه، روميان هلته په انتظار کي وه چي مسلمانان به بيا راسي او حمله به راباندي وکړي خو هغه هيڅ نه سوه پيښي، بيا يې د معلوماتو دپاره جاسوسان ولېږل خو هغه وخت مسلمانان مديني منورې ته رسېدلي وه، وروسته نو د روم او غسان لښکري هم ولاړې.

کله چي د مسلمانانو لښکر بيرته مديني منورې ته ورسېدی، تر دوی د مخه د مديني منورې خلکو ته خبر رسېدلی ؤ چي د مسلمانانو لښکر د مُؤته له جنګه بېله کومي قطعي نتيجې څانونه خلاص کړه او بيرته را رهي سوي دي، د مديني منورې ښځي او ماشومان مخ ته ورته را وتلي وه او د دغه لښکر استقبال او ښه راغلئ يې د ډبرو په ويشتلو کاوه، يعني: دغه خپل لښکر يې په ډبرو ويشتی او ويل: دا د مسلمانانو اول لښکر دی چي تښتي، يا به کامیابه کېدلای يا به وژل کېدلای، نو يې دغه خپل لښکر په ډبرو ويشتی، ويل: د في سبيل الله جهاده څخه را وتښتېدلاست؟ او ناري يې پر وهلې يا فُرار، يا فُرار، د مسلمانانو لښکر په دې کار ډېر زهير ؤ، يو صحابي چي د مُؤته په جنګ کي يې ګډون کړی ؤ وايي: زه په مدينه منوره کي خپل کورته ورغلم خو ښځي مي دروازه نه را خلاصول کورته يې نه پرېښوولم، خپلي ښځي مي راته ويل: ته د الله جل جلاله په لار کي د جهاد څخه وتښتېدې؟ والله که زما کورته را ننوزې.

دا هغه مسلماني ښځي وې چي خپل نارينه يې په دغه طريقه سره جهاد ته تشويقول، رسول اللهﷺ ته چي دغه خبر ورسېدی نو يې امر وکړی چي خلک دي را ټول سي، کله چي خلک را ټول سوه رسول اللهﷺ و فرمايل« لَيسُوا بِالفُرَار ولٰكِنّهم الكُرّار إن شاء الله، أنا فِئَةُ كلِ مُؤمن» يعني: دوی تښتېدلي نه دي بلکه دوی بيا حمله کوونکي دي إن شاء الله او زه د هر مومن ډله يم، د رسول اللهﷺ په دغه قول کي چي زه د هر مومن ډله يم د سورةُ الأنفال و(۱۵، ۱٦) نمبر آياتو ته اشاره ده چي الله جل جلاله فرمايي:

﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا لَقِيتُمُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ زَحۡفٗا فَلَا تُوَلُّوهُمُ ٱلۡأَدۡبَارَ ۝١٥ ﴾.

يعني: اې مومنانو! کله چي په جنګ کي د هغو کسانو سره ملاقي او مخامخ سی چي کافران سوي دي، په داسي حال کي چي دوی ډېر او زيات وي نو تاسي دوی ته خپلي شاوي مه ورګرځوی چي تښتی، يا د تېښتي په نيت شاوي مه وروګرځوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر دغه ځایه پورې د دغه آیات شریف په امر او حکم د کفارو څخه تښتېدل نه دي روا، که څه هم کفار ډیر او زیات وي او په وروستني آیات شریف کې الله جل جلاله فرمايي: که چا په میدان جنګ کې کفارو ته شا ور وګرځول یعني وتښتېدی، هغه د الله عزوجل په قهر او غضب اخته او ګرفتاره سو او د هغه تښتېدلي ځای جهنم دی.

مګر هو، هغه کسان په دغه حکم کې نه دي شامل کوم چې د بلې حملې دپاره ځانونه آماده کوي، یا هلته د مسلمانانو ډلې ته ځان ور رسوي لکه څرنګه چې الله جل جلاله په وروستني آیات شریف کې فرمايي:

﴿ وَمَن يُوَلِّهِمْ يَوْمَئِذٍ دُبُرَهُ إِلَّا مُتَحَرِّفًا لِّقِتَالٍ أَوْ مُتَحَيِّزًا إِلَىٰ فِئَةٍ فَقَدْ بَاءَ بِغَضَبٍ مِّنَ اللَّهِ وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴾.

ژباړه: هر هغه څوک چې کفارو ته د جنګ په ورځ شا ور وګرځوي، بېله هغو کسانو څخه چې بیرته را ګرځېدونکي وي (یعني: د بلې حملې دپاره ځان تیاروي یا دښمن ته چم کوي) یا دا چې د مجاهدینو بلې ډلې ته ځان رسوي، بیله دغو کسانو څخه کوم نور کسان چې تښتي هغه د الله جل جلاله په غضب اخته او مبتلا سوه او د هغو د اوسېدلو ځای دوږخ دی او دغه دوږخ د ورتلو بد ځای دی.

مقصد دا چې که په جنګ کې یو څوک د مسلمانانو د یوې ډلې و طرف ته ورسي، یا د خپلې قومندې مرکز ته ورسي دلته هم دښمن ته شا ګرځول کیږي مګر دغه شا ګرځول جائز او روا دي، نو رسول الله ﷺ و فرمایل: «أَنَا فِئَةُ كُلِّ مُؤْمِنٍ» زه د هر مسلمان ډله او مرسته کوونکی یم، هغه څوک چې ما ته رجوع وکړي هغه نه دی تښتېدلی بلکه زه د دوی ډله او کومک کوونکی یم، چې ما ته راسي لکه خپل د قومندې مرکز ته چې ورسي، رسول الله ﷺ دا ښکاره او معلومه کړه چې دغه د دوی انسحاب او پر شا تګ د دوی أجر او ثواب نه ورلړوي، د دغه جنګ قدر او عظمت نه په کمیږي.

دغه د مُؤته جنګ ته غزا نه ویل کیږي، ځکه رسول الله ﷺ اشتراک نه دی پکښې کړی نو ځکه د مؤته جنګ یا د مؤته سریه ور ته ویل کیږي او د دغه جنګ په نتیجه کې د کفارو وژل سوي کسان په سوو وه خو دقیق حساب یې نه دی معلوم او

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مسلمانانو شهیدان هم ډېر دي چې صحي عدد یې نه دی معلوم، مګر هغه کسان چې نومونه یې یاد سوي دي چې وایي دغه کسان د مؤته په جنګ کې شهیدان سوي دي هغه دوولس نفره دي، خو حقیقتًا د مسلمانانو شهیدان تر دغه ډېر وه.

د مُؤته د جنګ اثر او نتیجه

د دغه جنګ په نتیجه کي که څه هم مسلمانانو د غسان د قبیلې څخه خپل هغه انتقام او بدله نه کړه حاصله کوم چې دوی د هغه دپاره دغه زحمتونه او تکالیف و زغمل مګر د دغه جنګ اثر د مسلمانانو د شهرت او عزت دپاره ډېر زیات ؤ، د مسلمانانو دغه جنګ عرب په حیرت او دهشت کي واچول، ځکه په هغه وخت کي روم د مځکي پر مخ هغه لوی دولت او عظیم قوت ؤ او عربو داسي خیال کاوه چې د روم سره جنګ کول د خپل ځان بربادي او تباهي ده او اوس د مسلمانانو دغه کوچنۍ لښکر چې ټول شمیر یې درې زره نفره ؤ د رومیانو د هغه لوی لښکره سره جنګ کوي چې شمېر یې دوه لکه نفره ؤ او په لیدلو کي داسي معلومېدی لکه یو دریاب! چې شروع یې معلومېږي خو د آخر او انتهاء یې هیڅ درک نه وي معلوم او بیا هم مسلمانان له دغه جنګه په داسي ډول سره بیرته راغله چې د یادولو وړ تاوان نه ؤ ورته پېښ سوی، دا جنګ د زمانې او تاریخ د عجائبو څخه ؤ او د دې تاکید یې کاوه چې مسلمانان بل قسم انسانان دي، دا د هغي جملې خلکو څخه نه دي چې عربو عادت ورسره درلودی یا یې پېژندل، دغه د مسلمانانو د ډلي مرسته او تائید د الله جل جلاله له طرفه څخه کیږي او د دوی لار ښوونکی په حقه سره د الله جل جلاله رسول دی.

نو ځکه موږ وینو چې د عربو هغه سر سخته او شریري قبیلې چې تر اوسه یې پر مسلمانانو حملې کولې پسله دغه جنګه یې اسلام ته مخ ورواړاوه، د بنو سُلیم، أشجع، غطفان، ذَبیان، فزاره او نوري عربي قبیلې په اسلام کي داخلي سوې.

دغه جنګ د روم سره د خونړیو جګړو شروع وه، دغه جنګ د روم د ښارو د فتحه کولو دپاره مقدمه او تمهید ؤ، دغه جنګ ؤ چې په وروسته کي یې مسلمانان پر دې قادر ه کړه چې ډیري لیري مځکي تر خپل تسلط لاندي راولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه وخت چې رسول الله ﷺ په مسجد نبوي کې مسلمانانو ته د جنګ حالات بيانول، پسله هغه چې له دغه مجلسه څخه ولاړ سو نو د جعفر رضي الله عنه کورته ورغلی، تر دغه وخته د مسلمانانو لښکر په مُؤته کې ؤ او مدينې منورې ته حال نه دی راغلی خو رسول الله ﷺ د جعفر رضي الله عنه کورته و رغلی، د دغه حديث شريف روايت په خپله عبدالله بن جعفر رضي الله عنه کوي چې دغه عبدالله په دغه وخت کې کوچنئ ؤ او بيا په وروسته کې د مسلمانانو د لويو علماوو څخه سو، نو دغه عبدالله بن جعفر رضي الله عنه روايت کوي چې د مؤته د جنګ په وخت کې رسول الله ﷺ زموږ کور ته راغلی او موږ د جعفر رضي الله عنه اولادونه پر راټول سوو، موږ يې په غيږکې و نيولو او په خپله رسول الله ﷺ ډير شديد ژړل، کله چې د جعفر رضي الله عنه ښځي وليده چې رسول الله ﷺ د دې اولادونه په غيږکې نيولي دي او ژاړي ويل: يا رسولَ الله! آيا د جعفر له طرفه کوم حال او خبر راغلی دی؟ رسول الله ﷺ و فرمايل: هو، جعفر د الله جل جلاله په لار کې شهيد و وژل سو، دښځي څخه لويه چغه وسوه، رسول الله ﷺ و فرمايل: نه به کالي څيرې او نه به ځان او ځيګر په چپلاخو وهې فقط وژاړه.

دا د رسول الله ﷺ له طرفه موږ او تاسي ټولو ته لار ښوونه ده چې د غم او مصيبت په وخت کې په پټه خوله ژړا جائزه او روا ده، مګر د کالو څيرل، د ځان وهل، د وربښتانو شکول، چغې او بغاري، ښځايه خبري يا په لوړ آواز سره ژړا نه دي روا.

په دغه وخت کې چې رسول الله ﷺ په خپله هم ژړل وې فرمايل: هر هغه څوک چې غواړي چې وژاړي پر مثل د جعفر دي وژاړي، يعني جعفر غوندي خلک په ژړا ارزي، جعفر رضي الله عنه د ښو او بهترينو مسلمانانو څخه ؤ، جعفر رضي الله عنه د هغو اولو مهاجرينو څخه ؤ چې حبشې ته يې هجرت کړی ؤ جعفر رضي الله عنه د هغو مسلمانانو څخه ؤ چې د اسلام دپاره يې ډيره قرباني ورکړې ده، اسلام يې پر خپل ځان تطبيق کړی او عملي کړی ؤ.

وروسته رسول الله ﷺ انصارو ته و ويل: د جعفر د اهل او کورنۍ څخه مه بېخبره کېږئ، يعني: حال يې نيسئ او وې فرمايل: د جعفر کورنۍ ته خواړه ور جوړ کړئ ځکه دوی په خپل غم مشغوله دي، يعني: د خوړو وجوړولو او خوړلو ته يې پام او فکر نسته نو تاسي خواړه ور ته راوړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورونو او خوندو! دا د رسول اللهﷺ له طرفه و ټول امت مسلمه ته لارښوونه ده او دغه د اسلام امر دی، کوم کورته چي د يوه قريب په وفات سره غم او مصيبت پېښ سي خواړه او د ژوند ضروريات يې تاسي ور وړی، واقعي غم شريکي او همدردي ور سره وکړی، دغه اوسني رواجونه او عادات نه صحي دي او نه شرعي دي، د هغه وفات سوي شخص کورنۍ په خپل غم مشغوله وي، دوی ته د هغه دوست په وفات سره د ځومره مشکلاتو دروازې را خلاصي سوې او د بلي خوا نور نه را بلل سوي ميلمانه هم ورسي او پر واړوي، بيا نو ښه عزت، ښه خواړه او مناسبات هم غواړي، د هغې کورنۍ پر غم يو بل تکليف او زحمت هم ور زيات کړي چي د دغه نه بلل سوو ميلمنو په خدمت او د خواهشاتو په پوره کولو مشغوله سي، خاصتاً چي بيا دغه درد رسېدلې کورنۍ غريبه او ناداره هم وي، نو د دغه اجباري مېلمنو د مصارفو د پوره کولو دپاره د پيسو و پورولو ته اړ او مجبوره سي، په زياته بيا د ښځو فاتحه، چي دوه منه د چلم خواړه تنباکو پکښي کارېږي، کشکي مونږ او تاسي د دغسي غير معقول او غير شرعي رواجو او عادتو مخه ونيسو او د غمزده سره په واقعي او اسلامي ډول غمشريکه او همدرده سو، داسي نه چي د هغه پر غم نور تکاليف هم ور زيات کړو.

مونږ خو په ودو او ښاديو کي اسراف، فسادونه او نا روا کارونه رواج کړي دي، سيالۍ او رقابتونه سره کوو خو بد بختانه نن ورځ مو فاتحې او د غم ورځي هم د فساد او سياليو څخه نه دي خالي، د فاتحو مصرفونه مو هم د سياليو او حرامو رواجو په سبب په لکو کالداري او افغانۍ کيږي او هغه هم فقط د نامه او رياء دپاره.

دغه بېځايه فخرونه او سيالۍ پرېږدی که سيالي کوی د دين او آخرت په کارو کي يې وکړی، په علم او تقوٰی کي يې وکړی، خپلو کړو وړو ته لږ متوجه سی! خپل خير او شر وسنجوی، د ښه او بد کار فرق وکړی! په فاتحو او ودو کي سيالۍ مه سره کوی.

دا د جعفرﷺ د شهادت واقعه وه او هغه د سيد البشر رحمةٌ للعالمين لارښووني وې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ذات السلاسل سريه يا ټولۍ

(ذاتُ السَلاسل) د يوه ځاى نوم دى چي د واديُ القُرىٰ شا ته پروت دى خو ابن اسحاق وايي: د مسلمانانو دغه ټولۍ يا سريې د جُذام د قبيلې په مځکه کي پر يو اوبو واړول چي دغو اوبو ته سَلسَل ويل کېده، نو ځکه دغي سريې ته د (ذاتُ السلاسل سريه) وويل سوه، د ذاتُ السلاسل سريه د مُؤته د جنګ د نتائجو څخه ده، د مؤته جنګ د هجرت د اتم کال د جمادي الأول په مياشت کي ؤ خو د دغه کال د جمادي الاٰخري په مياشت کي يعني: د مؤته تر جنګ يوه مياشت وروسته دغه سريه و هغي منطقې ته ولېږل سوه چي و مؤته ته نژدې وه.

د دغي سريې د لېږلو دپاره علماء کرام دوه سببه بيانوي څوک وايي: کله چي رسول الله ﷺ ته د هغو عربي قبيلو کومي چي د شام پر حدودو اوسېدلې موقف او دريز د مؤته په جنګ کي ور معلوم سو چي دغه قبيلې د مسلمانانو پر ضد د روم سره يو ځاى سوې، نو رسول الله ﷺ د دې دپاره يو اشد ضرورت حس کړى چي د يوه داسي حکمته څخه کار واخلي چي په هغه حکمت سره د دغو قبيلو او د روم په منځ کي تفرقه او جلا والى را ولي چي د بل وار دپاره د مسلمانانو پر ضد دومره لوى لښکر نه سي سره يو ځاى او د دې پر ځاى چي دغه قبيلې د روم سره اتحاد و لري بايد د مسلمانانو سره يې ولري، نو ځکه يې د دغي نقشې د عملي کولو دپاره عَمرو بن العاص رضی الله عنه اختيار کړى، ځکه د عَمرو بن العاص رضی الله عنه د پلار مور په دغو قبيلو کي د بلى د قبيلې څخه وه، نو يې عَمرو بن العاص رضی الله عنه د مؤته تر جنګ يوه مياشت وروسته د هجرت د اتم کال د جمادي الاٰخري په مياشت کي دغي منطقي ته ولېږى.

او ځيني علماء وايي: د مديني منورې استخباراتو و رسول الله ﷺ ته خبر را وړى چي د قضاعه قبيلې خلک راټول کړي دي غواړي چي پر مدينه منوره حمله وکړي خو په حقيقت کي ښايي دغه دواړه سببه موجود وه، هغه اول سبب خو مو درته بيان کړى او اوس به دغه دوهم سبب په تفصيل سره درته بيان سي:

هلته يوه قبيله وه چي د قضاعه قبيله ورته ويل کېده، دغي قبيلې شام او د غسان

(c) ketabton.com: The Digital Library

و قبیلو ته نژدې ژوند کاوه، کله چې دغې قبیلې د مؤته په جنګ کې د مسلمانانو پر شا تلل ولیدل د دوی هم امید پیدا سو چې د مسلمانانو څخه غنیمتونه یوسي. نو یې د دې دپاره چې پر مدینه منوره حمله وکړي تیاري او آمادګي نیول او اوس په دغه کوښښ کې وه چې رومیان او غسان هم د دغې حملې دپاره د ځان ملګري کړي، و هغو ته یې و ویل: مسلمانانو په مؤته کې ستاسي څخه ماته وخوړل او ولاړل، راسی چې اوس موږ د دوی پر مرکز یعني مدینه منوره حمله وکړو.

او اول هغه څوک چې په دغه کار یې شروع وکړه هغه د قُضاعه قبیله وه.

ورونو! یوه فرق ته متوجه سی: د عربو یوه بله قبیله سته چې د خُزاعه په نامه سره یادیږي چې هغه اکثره مسلمانان او د رسول الله ﷺ متعاهدین دي او د مکې مکرمې پرشا وخوا اوسیږي، خو دغه بیا بله قبیله ده چې قضاعه ورته ویل کیږي چې ټوله قبیله کفار وه او د شام پر حدودو اوسېدل، نو دغه د قضاعه قبیلې د مدینې منورې د حملې دپاره ځانونه تیارول او په عین وخت کې یې دا کوښښ هم کاوه چې روم او غسان دواړه د مدینې منورې د حملې دپاره را وپاروي او د ځان ملګري یې کړي.

رسول الله ﷺ د کفارو له دغه حرکته په تشویش کې سو او ویل: که دغه موضوع دغسي پاته سي او کفار ځانونه آماده کړي نو به د مسلمانانو دپاره لوی خطر وي ځکه هغه دوه لکه نفریزه لښکر چې په مُؤته کې یې مسلمانانو ته شکست ور نه کړی ښایي اوس پر مدینه منوره راسي. نو رسول الله ﷺ غوښته چې د مخه تر دې چې دغه موضوع لویه سي باید هلته په خپله ځانګو کې مړه او فیصله سي او قضاعه په خپل مقصد کې کامیابه نه سي، د دغه مقصد دپاره رسول الله ﷺ یو لښکر جوړ کړی چې پر قُضاعه حمله وکړي، هغه قضاعه چې دغه اوس د دغې لویې حملې دپاره ترتیبات نیسي، رسول الله ﷺ د دغه لښکر مشر او قومندان عَمرو بن العاص رضي الله عنه وټاکی.

خالد بن ولید رضي الله عنه د مؤته په جنګ کې د مسلمانانو د لښکر امیر او قومندان سو حال دا چې د ده د اسلام فقط شلور میاشتي کېدې او اوس عَمرو بن العاص رضي الله عنه د مسلمانانو د لښکر امیر او قومندان مقرره کیږي حال دا چې د ده د اسلام فقط پنځه میاشتي کیږي.

نو دا معلومه سوه چې د جنګ په آمریت کې دا خبره نه ده لازمه چې دغه نفر په

(c) Ketabton.com: The Digital Library

اسلام کې مقدم او د مخه دی یا یې په اسلام کې ډیر وخت تیر کړی دی بلکه خبره د لیاقت او استعداد ده خو دغه خبره یوازې په جنګ پورې هم تعلق نه لري بلکه هر څوک چې په هر کار کې پوهه او استعداد ولري هغه باید د هغه کار آمر وګرځول سي او إداره و ده ته وروسپارل سي، یعني: کار و اهل کار ته باید وسپارل سي.

د دغې سریې د جوړولو په وخت کې رسول الله ﷺ عَمرو بن العاص رضي الله عنه ته وویل: یا عَمرو! زه غواړم چې د یوې سریې یا ټولۍ قومندان دې وټاکم چې هم به غنیمتونه واخلې او هم به د الله جل جلاله څخه أجر او ثواب واخلې، مګر عَمرو رضي الله عنه وویل: یا رسولَ الله! قسم په الله ما د مال او غنیمتو دپاره ایمان نه دی راوړی، رسول الله ﷺ وفرمایل:

« نِعمَ المَالُ الصَّالِح لِرُجلِ الصَالِح »

ژباړه: پاک او حلال مال د صالح سړي دپاره ښه دی.

هو، که مال د ښه او صالح سړي سره وي ضرر نه لري ځکه هغه به یې د الله جل جلاله په لار کې مصرف کړي، ښه او صالح انسان خپل مال د جهاد، مدرسو، کتابو، علماوو، مسجدو، څاهانو، پلانو، شفاخانو، بلکه د عامو مسلمانانو د مصلحت دپاره مصرفوي، خو که د فاسد او فاجر انسان سره مال موجود وي یا خو به بخیل وي چې د ده له ماله به کومه فایده او مصلحت نه سي حاصلېدلای، یا به یې دغه مال مُضر او تاواني وي، ځکه د فاجر او فاسد سړي سره د مال د مصرفولو لاري معلومې دي، پر سینماوو، پر شراب خانو، زنا خانو، ظُلم او استبداد، تکبر او خود نمایي، فخر او سیالیو به مصرفیږي، یا به د حق د منعه کولو په لار کې استعمالیږي، نو ځکه رسول الله ﷺ فرمایي: پاک او حلال مال د صالح سړي دپاره ښه دی.

بیا نو رسول الله ﷺ یو کوچنۍ لښکر جوړ کړی چې ټوله درې سوه نفره وه او د دغه لښکر قومندان یې عَمرو بن العاص رضي الله عنه وټاکی، خو په دغه لښکر کې د صحابهٔ کرامو مشران هم موجود وه، که څه هم د عَمرو بن العاص رضي الله عنه د اسلام پنځه میاشتې کېدې خو په دغه لښکر کې د ده تر امر لاندې لوی او مشرفه اصحاب کرام موجود وه، چې د هغې جملې څخه ابوبکر الصدِّیق، سعد بن أبي وقاص، أسید بن حُضیر، سعد بن عُبادة رضي الله عنهم او داسې نور

(c) ketabton.com: The Digital Library

موجود وه، عَمرو بن العاص رضي الله عنه د دغه لښکر سره د مقصد پر طرف حرکت وکړی د شپې تګ کوي او د ورځي پټيږي، ترڅو د قضاعه قبيلې ته ور نژدې سوه، خو دلته عَمرو رضي الله عنه ته خبر راغلی چي قضاعه ډير لوی او مجهز لښکر جوړ کړی دی.

عَمرو بن العاص رضي الله عنه د قضاعه پر قبيله حمله و نه کړه بلکه رسول الله ﷺ ته يې نفر وليږل چي په حال يې خبر کړي او مرسته ځني وغواړي، رسول الله ﷺ هم نور نفر د مرستي او کومک په شکل ورته را وليږل چي د دغه کومکي لښکر مشر او آمر ابو عبيده عامر بن جراح رضي الله عنه ؤ او په دغه کومکي لښکر کي عمر بن الخطاب رضي الله عنه هم موجود ؤ، اوس نود اصحاب کرامو ټول مشران په دغه لښکر کي موجود دي، کله چي دغه کومکي لښکر رهي کېدی رسول الله ﷺ ابو عبيده رضي الله عنه ته وويل: د عَمرو سره اختلاف مه کوه.

دغه د مرستي ډله و عَمرو بن العاص رضي الله عنه ته ور ورسېدل، کله چي د لمانځه وخت سو ابو عبيده رضي الله عنه غوښته چي د مخه سي يعني: د لمانځه امام سي ځکه دئ امير دی او دا هم معلومه خبره وه چي د خلکو امامت به د هغو امير کاوه، دې ته نه کتل کېده چي هغه حافظ دی که نه دی دا بيا بله خبره ده خو اصلاً امامت د امير حق ؤ، څرنګه چي ابو عبيده رضي الله عنه د دغي کومکي ډلي امير ؤ غوښتل يې چي د مخه سي مګر عَمرو بن العاص رضي الله عنه ورته و ويل: يا ابا عبيده! ته زما کومک يې امير نه يې، امير زه يم او خلکو ته زه لمونځ ورکوم، ابو عبيده رضي الله عنه و ويل: رسول الله ﷺ امر کړی يم چي ستا سره بايد اختلاف و نه کړم. (د مخه سه)

نو د لښکر عمومي قومندان عَمرو بن العاص رضي الله عنه ؤ او د اصحاب کرامو لوی لوی مشران د ده تر امر لاندي وه حال دا چي دئ نَوَی مسلمان دی او د اول وار دپاره د لښکر امير مقررېږي، فقط پنځه مياشتي کي د مخه د کفارو د رئيسانو څخه ؤ او اوس د مسلمانانو آمر دی، خير لښکر د قضاعه پر طرف ور رهي دی د شپې تګ، کوي او د ورځي پټيږي خو بالکل د قضاعه و قبيلې ته ور نژدې سوه.

اوس چي د دوی او قضاعه په منځ کي ډيره لږ فاصله پاته ده شپه ده او ډير شديد يخ دی، دا هغه شپه ده چي سبا حمله کيږي خو په دغه شپه عَمرو رضي الله عنه ټول لښکر د اور بلولو څخه منعه کړی، خلک د يخه څخه ډير په عذاب سوه، تاسي پوهېږی چي په

(c) ketabton.com: The Digital Library

دښت کي يخ ډير شديد وي خاصتاً دغه سلسله چي د شام حدود دي ډيره يخه ده او بيا اور هم نه وي، نو خود ټول لښکر د يخه څخه په عذاب او تکليف ؤ. د حضرت عمر فاروق رضي الله عنه له طاقته و وتل او عَمرو رضي الله عنه ته ورغلی ويل: يا عَمرو! خلک دي په تکليف کړه پرېږده چي اور بل کړي، عَمرو رضي الله عنه ويل: يا، قسم په الله يو نفر به هم اور نه کړي بل، عُمر فاروق رضي الله عنه په قهر او غُصه بيرته ځني راغلی. خير شپه تېره سوه سهار سو، په شپه کي پر عَمرو بن العاص رضي الله عنه د جنابت غسل لازم سوی ؤ پسله استنجاء څخه يې تيمم و واهه، حضرت عمر فاروق رضي الله عنه وليدی چي عَمرو تيمم وهي، ويل ولي تيمم وهې؟ عَمرو رضي الله عنه ويل: پر ما د جنابت غسل لازم سوی دی، عُمر رضي الله عنه ويل: اوبه موجودي دي، عَمرو ويل: يا په اوبو غسل نه کوم، ويل: ځنګه غسل نه کوې؟ اوبه چي موجودي وي تيمم نه دی روا، عَمرو رضي الله عنه ويل: ډير زور وريخ دی غسل نه سم کولای، خير تيمم يې و واهه او خلکو ته يې هم په دغه تيمامه لمونځ ورکړی، اوس نو پر مسلمانانو دغه د ده کارونه نوّر هم درانه سوه، عُمر بن الخطاب رضي الله عنه ته قهر ورغلی مګر بيا هم غواړي چي د ابو بکر الصدّيق رضي الله عنه سره مشوره وکړي، ويل: يا ابا بکر! ته نه ويني چي عَمرو څه کارونه کوي؟ ځکه عَمرو رضي الله عنه نسبت و دوی ته نوی مسلمان ؤ د دين په کارو او مسئلو دومره نه ؤ خبر لکه دوی او پر هغه سربېره په دين کي او د دين په کارو کي پر دوی آمريت کوي او داسي مخالف کارونه کوي، نو ځکه مسلمانان دغه د ده په تصرفاتو نه وه راضي، مګر ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه چي په ټول عمر کي صديق ؤ و ويل: يا عُمر! په والله که عَمرو د دغه کار دپاره تر تا بهتر نه وای رسول الله ﷺ به پر تا نه وای آمر کړی.

دغه د صديق اکبر ژوند، عقيده او حالت ؤ، د رسول الله ﷺ پر دغه اختيار بلکه د هغه ﷺ پر هر تصرف يې پوره اطمينان درلودی، نو عمر رضي الله عنه د ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه په دغه جواب چپ او ساکت سو څه يې و نه ويل.

کله چي مسلمانان د سهار د لمانځه څخه فارغه سوه، مسلمانانو د عَمرو بن العاص رضي الله عنه په امر د قُضاعه پر قبيله په يوه وار حمله وکړه، حمله ډيره شديده او يو ځايي وه د قضاعه د قبيلې هيڅ دا خيال او ګمان نه ؤ چي مسلمانان دي پر دوی حمله وکړي، جاسوسانو يې هم خبر نه ؤ ورته را وړی دا حمله ناخاپه وه، د قضاعه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د قبیلې خلکو په تېښته شروع وکړه بالکل د خپلې منطقې څخه و وتل، خپله مځکه او قبیله یې پرېښوول، مسلمانان په پسې دي وړني یې بندیان ځني نیسي، په دغه وخت کې عَمرو بن العاص رضي الله عنه امر وکړی چې پرې یې ږدی او ځني را وګرځی.

دلته بیا مسلمانان ناراضه سوه وایي موږ اوس پر کامیابه سوو پرېږده چې بندیان ځني ونیسو، وې وړنو، هغه دي دوی تښتي، عَمرو رضي الله عنه ویل: یا، پرې یې ږدی او ځني را وګرځی، مسلمانان نور هم د ده په دغه امر سره ناراضه سوه، ویل: ممکن ټوله قبیله بندیان ونیسو، خو ده رضي الله عنه امر وکړی چې ځني را وګرځی، مسلمانان که څه هم ناراضه وه خو د خپل امیر اطاعت یې وکړی او را وګرځېدل، هغه شیان چې د قضاعه په قبیله کې موجود وه لکه پسونه، اوښان او نور سامانونه چې دوی را وړلای سوای هغه یې په غنیمت واخیستل او د غنیمتو سره بیرته مدینې منورې ته راغله.

کله چې لښکر مدینې منورې ته ورسېدی مسلمانانو و رسول الله ﷺ ته د عَمرو بن العاص رضي الله عنه د اعمالو او تصرفاتو څخه شکایت وکړی چې د دوی سره یې داسي او داسي کول، رسول الله ﷺ عَمرو رضي الله عنه راوغوښتی او ویل: یا عَمرو! ولې دي خلک په تکلیف کړه چې د اور بلولو ته دي نه پرېښوول؟ عَمرو رضي الله عنه و ویل: یارسولَ الله! زموږ شمېر او عدد لږ ؤ، قُضاعه او هغه کسان چې د دوی ترشا ولاړ وه که په موږ خبر سوي وای والله موږ ټول به یې وژلي وای، نو که موږ اور بل کړی وای یقینًا او ښله شکه هغه به موږ خبرېدل او قسم په الله چې بیا به مو نجات نه وای پیدا کړی، رسول الله ﷺ و فرمایل: صَدَقتَ، رشتیا او صحي دي و ویل.

رسول الله ﷺ بیا ورته و ویل: ولې دي د خلکو امامت وکړی او تا تیمم وهلی ؤ؟ حال دا چې اوبه هم درسره وې، عَمرو رضي الله عنه و ویل: یا رسولَ الله! دومره زورور او شدید یخ ؤ که مې غسل کړی وای هلاکېدم، مړکېدم او الله جل جلاله فرمایي:

﴿ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ ﴾. [البقره:۱۹۵]

یعني: خپل ځانونه په خپل لاس په هلاک کې مه اچوی، رسول الله ﷺ و فرمایل: صَدَقتَ. رشتیا او صحي دي و ویل.

رسول الله ﷺ بیا و فرمایل: ولې دي خلک د بندیانو د نیولو څخه منعه کړه؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

عَمروﷺ وويل: يا رسولَ الله! که دوی په هغو پسي تللي وای سره پاشل کېدل او که پاشل سوي وای بيا دښمن را باندي غالبه کېدی، دا نه ده صحي چي موږ په داسي ځکه کي چي هلته زموږ دښمنان ډېر وي يو يو او سره وپاشل سو، په داسي ځای کي چي د دښمن شمېر زيات وي لښکر بايد سره يو ځای وي او ما هم دغه امر ورته کړی دی چي را ټول سی مه سره پاشل کېږی. بيا هم رسول الله ﷺ ورته و فرمايل: صدقتَ، رسول الله ﷺ د عَمرو بن العاصﷺ ټول تصرفات او اوامر صحي او پرځای و بلل او هغه يې ور تائيد کړه.

دغه لښکر د قضاعه د قبيلې څخه په لسهاوو نفر و وژل او ډېر غنيمتونه يې څني راوړل، دغه جنګ د خپل لوی والي سره سره او هغه ډېره وژنه چي يې په قضاعه کي وکړه بيا هم د مسلمانانو څخه يو نفر نه شهيد سوی ؤ او نه زخمي سوی ؤ. بېله يوه نفره چي زخمي ؤ او د هغه زخم هم ډېر سپک او عادي ؤ.

هغه چي وايي: (زموږ قواوي خپل مرکز ته سالمي را وګرځېدې) دلته په دغه جنګ کي دغه خبره حقيقت او پر ځای وه، هيڅ خلاف او دروغ پکښي نه وه.

دا د عَمرو بن العاصﷺ عسکري پوهه او قدرت ؤ چي د اول وار دپاره په سريهٔ ذاتُ السلاسل کي ښکاره سو او په وروسته کي بيا د ده عسکري عظمت د مصر په فتحه کولو کي ښکاره او روښانه سو چي د مصر هغه لويه او کاميابه فتحه هم د عَمرو بن العاصﷺ پر لاس وسود.

دغه د مصر د فتحه کېدلو واقعات به په هغه سلسله کي واوری کومه چي زما له طرفه د (خلفاء الراشدين) په نامه سره نشر سوې ده.

دا ټوله .هغه مهم واقعات وه کوم چي د حديبيې د صلحي او د مکې مکرمې د فتحي په منځ کي پېښ سوي دي، خيبر فتحه سو. شا وخوا ټولياني ولېږل سوې، پاچهانو ته ليکونه او رسالې ولېږل سوې او بيا د مکې مکرمې تر فتحي د مخه يوه کوچنۍ واقعه پېښه سوه چي هغه د خَبَط سريه ده او دغه د خبط سريه به موږ ته هغه فرق را وښوي کوم چي د مسلمانانو په ژوندکي د مکې مکرمې په فتحه سره راغلی چي د مکې مکرمې تر فتحي د مخه او بيا تر فتحي وروسته د مسلمانانو ژوند څومره

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرق وکړی، که څه هم د مکې مکرمې تر فتحې د مخه ډيري قبيلې اسلام ته داخلې سوې وې او ډير خلک د اسلام تابع سوي وه، مسلمانانو ډيري فتحې کړي وې، خو بيا هم په مسلمانانو کې اقتصادي ضعف موجود ؤ، غريبي او مسکنت پکښې زيات وه او رسول اللهﷺ تر اوسه د هغو قبيلو په مقابل کې مقاومت کاوه چې تر اوسه اسلام او مسلمانانو ته په کمين کې ناستې وې او په موقع پسې ګرځېدې، مثلاً ټولې هغه قبيلې چې د خندق په غزاء کې د مسلمانانو پر ضد سره يو ځای سوي وې، هغه ټولې د اسلام دښمنې وې او همېشه به يې په موقع پسې کتل چې کله به پر مدينه منوره حمله وکړو، اسلام او مسلمانان له منځه يوسو، يا لږ تر لږه يو ضرر او تاوان ور ورسوو.

د خَبَط سريه

د سيرت په عامو کتابو کې ويل کيږي چې دغه سريه د هجرت په اتم کال د رجب په مياشت کې لېږل سوې ده، خو هلته داسې يو قول هم سته چې وايي: دغه د خبط سريه د حديبيې تر صلحې د مخه وه او د هغه قول ويونکي خپل ځان ته دلائل لري، خو ما د عامو کتابو په متابعت دغه سريه د هجرت په اتم کال کې ذکر او بيان کړه.

د هجرت د اتم کال د رجب په مياشت کې رسول اللهﷺ يوه سريه د ابو عبيده عامر بن الجراحؓ په مشرۍ د جُهَينه قبيلې ته د جزاء ورکولو دپاره ولېږل چې په دغه سريه کې درې سوه نفره وه او په دغو نفرو کې يو هم حضرت عمر فاروقؓ ؤ، دغه د جُهَينه قبيله د بحر احمر ساحل ته نژدې پرته وه، د دغې سريې حرکت د رجب په مياشت کې ؤ او د رجب مياشت د هغو مياشتو څخه ده چې جنګ پکښې حرام ؤ نو نقشه داسې وه چې جنګ به په شَعبان کې کيږي ځکه شعبان بيا د هغو مياشتو څخه دی چې جنګ پکښې جائز او روا دی.

مسلمانانو د خپل مقصد پر طرف حرکت وکړی خو د دوی د خوړلو دپاره فقط يوه کڅوړه يا يوه ګونۍ خرما ورسره وه چې د دوی آمر به د خوړلو پر وخت پر نفر يوه يوه خرما ورکول، د دغه سريې د افرادو څخه يو نفر وايي: ما د ځان سره و ويل: په دغه يوه دانه خرما به زموږ څه بنه وسي؟ خو د دغې يوې دانې خرما په قدر هغه وخت

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوه سوم چې هغه زموږ خرما خلاصه سوه، اوس مسلمانان پر لار دي تر مقصده لا نه دي رسېدلي چې هغه د دوی خوراکه خلاصه سوه، دا د مسلمانانو هغه د مسکنت او غریبۍ حال را ښکاره کوي چې خوراکه یې که څه هم یوه دانه خرما وه پرلاري خلاصه سوه، په هغه وخت کي ټوله جزیرةُ العرب په صورت عموم سره غریبان او مسکینان وه، کله چې د مسلمانانو خواړه بالکل ختم سوه او د خوړلو دپاره هیڅ شئ نه لري نو د لوږي او مجبورۍ څخه یې د درختو بلګونه یا د وُنو پاڼي خوړلې.

او د وُني و هغو پاڼو ته چې ښاخ راکش کړې او پاڼي یې پرې کړې په عربي کي خَبط ویل کیږي، نو دغه سریه چې په دغه طریقه سره یې د وُنو پاڼي یا د درختو بلګونه خوړل په دغه نامه سره وبلل سوه او سريةُ الخَبَط ورته ویل سوه، چې مسلمانانو د لوږي په سبب د وُنو پاڼي خوړلې.

په دغه سریه کي د مسلمانانو سره د سپرلۍ دپاره اوښ یا بل حیوان هم نه ؤ ور سره، پیاده او پر پښو تله، د دغو درو سوو نفرو سره فقط دوه اوښه ور سره وه چې پر هغو یې خواړه او اوبه بارولې، خواړه خویې پر لاري خلاص سوه.

د دغي سریې سره قیس بن سعد بن عُباده رضی الله عنه هم ملګری ؤ چې د عربو د اشرافو څخه ؤ او سخي سړئ ؤ، ده چې د مسلمانانو دغه بد حال ولیدی چې له لوږي پاڼي خوري نو یې داسي نیت وکړی چې د مسلمانانو د لوږي د لیري کولو دپاره باید یو څه وکړي، بیا یې ډېر لیري صحرایي عرب ولیدل چې د هغو سره اوښان ور سره وه، قیس رضی الله عنه هلته و عربو ته ورغلی او ورته وې ویل: د دغو اوښانو څخه یو څه پر ما نه خرڅوی؟ هغو ویل: خرڅوو یې، قیس رضی الله عنه ویل: مګر اوس زما سره مال او پیسې نسته خو کله چې موږ بیرته مدینې منورې ته ولاړ سو بیا به تاسي ته د دغو اوښانو په قیمت کي د مدینې منورې خرما درکړم، عربو ویل: د دې سودا ضامن به څوک وي؟ زموږ اوښان اوس را څخه اخلې او خرما بیا په مدینه منوره کي را کوې، قیس ویل: زه قیس بن سعد بن عُباده یم، عرب ویل: هو والله، نسب دي اصل دی پر تا یې په پور هم خرڅوم، نو قیس له دغه صحرایي عربه څخه پنځه اوښه رانیول، اوس نو دئ او هغه عرب د مسلمانانو لښکر ته راغله غواړي چې د دغي معاملې دپاره شاهدان و دروي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې دغه بیعه په پور ده، اوښان اوس تسلیموي او قېمت یې بیا وروسته په مدینه منوره کي راکوي، د شاهدانو په جمله کي یې د عمر بن الخطابؓ څخه هم شاهدي وغوښتل، مګر عمرؓ و صحرايي عرب ته و ویل: پر ده یې مه خرڅوه دئ غریب سړئ دی، دئ مال نه لري مال یې ټول د پلار دی او دئ اوس د پلار په مال سودا کوي دا نه صحي کېږي، خو صحرايي و ویل: ګمان نه کوم چې پلار دي خپل زوی وشرموي، سعد بن عُباده داسي سړئ نه دی چې زوی دي یې یو شئ را نیسي او پلار دي یې د هغه قېمت ور نه کړي، نو یې قیسؓ ته و ویل: راځه اوښان دي راوله، قیسؓ هم اوښان لښکر ته را وستل، کله چې مسلمانانو ته راغلی د هغو اوښانو څخه یې یو ور حلال کړی او په وې خوړی، سبا یې بل اوښ حلال کړی دا بله ورځ یې بل حلال کړی، خو عمرؓ په دغه کار نه ؤ راضي چې قیس د پلار بې اجازې د هغه مال مصرفوي، نو عمرؓ و ابو عبیده ؓ ته ورغلی او ویل: یا ابا عبیده! قیس د پلار په بېخبري او د هغه بې اجازې د هغه مال په نورو خوري، ابو عبیده ؓ قیس له دغه کاره څخه منعه کړی او مسلمانان بیا ورې پاته سوه.

خیر د جُهَینه د قبیلې سره هم جنګ و نه سو او مسلمانان پر دغه ساحلي منطقو ګرځي غواړي چې د دریاب د غاړي منطقې تسخیر کړي، خو وږي دي او د خوړلو دپاره شئ نه لري چې یوه عجبه پېښه وسوه، هغه دا چې الله جل جلاله دوی ته دریاب مسخره کړی، کله چې دوی بحر احمر ته نژدې رهي وه (بحر احمر د جدې سمندر یا دریاب دی) پر بحر احمر یې لکه یوه توره غونډۍ داسي شئ ولیدی، مسلمانان په تعجب کي سوه پر دریاب غونډۍ؟ عجبه ده! نو ور نژدې سوه که ګوري یو تور ماهئ دی چې الله جل جلاله له دریابه د دریاب غاړي ته را غورځولی دی، څرنګه چې مسلمانان وږي وه نو یې د دغه ماهي په خوړلو شروع وکړه، دغه ماهئ د دوی د خوړلو ذخیره سوه، دالته یې خوري او په دغه منطقه کي چې د جهادي ګزمو دپاره یوې او بلې خواته ځي خواړه د دغه ماهي د غوښو څخه ور سره اخلي، مسلمانان تقریباً یوه میاشت په دغه منطقه کي پاته سوه، په دغه منطقه کي پر هغه شا وخوا قبیلو ګرځي منطقه تر خپل تسلط لاندي کوي خو غذاء او خواړه یې له دغه ماهي څخه دي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دغه ماهي لوی والی په حديث شريف کي بيانيږي او وايي:

ابو عبيده رضي الله عنه غوښتل چي د دغه ماهي لوی والی معلوم کړي نو يې نفر امر کړه چي د دغه ماهي د سترګي په کاسه کي کښيني، پنځه نفره د ماهي د سترګي په کاسه کي کښېنستل، دا د دغه ماهي يوه سترګه وه، بيا يې د دغه ماهي د پوښتۍ دوه هډوکي دکمان يا ششک پر ډول و درول، نو يې په دغه درو سوو نفرو کي وکتل چي کوم يو ډير جګ دی خو په ټولو کي قيس بن سعد بن عباده رضي الله عنه جګ ؤ، قيس ته يې و ويل: پر اوښ په ولاړي و درېږه او اوښ رهي کړه تر دغه کمان لاندي تېر سه، قيس رضي الله عنه هم په ولاړي پر اوښ و درېدی او تر دغه کمان يا ششک لاندي تېر سو او سر يې هم نه کړي کښته ځکه هغه کمان يا د ماهي د پښتيو ځخه جوړ سوی قوس د ده تر سر لوړ ؤ، دا د دغه ماهي لوی والی ؤ.

کله چي دغه سريه بيرته مديني منورې ته تله د دغه ماهي غوښي او غوړي يې ور سره واخيستل پر لاري يې د هغه ځخه خورک کاوه تر څو مديني منورې ته ورسېدل، په مدينه منوره کي يې د سريې ټول واقعات و رسول الله ﷺ ته بيان کړه چي د واقعاتو په جمله کي دغه د ماهي قصه هم وه.

بيا نو رسول الله ﷺ و فرمايل: د هغه ماهي ځخه يو شئ اوس هم درسره سته؟ اصحاب کرامو ويل: هو، نو يې و رسول الله ﷺ ته هغه پاته ماهئ را وړی او رسول الله ﷺ هم د هغه ماهي له غوښو ځخه څه وخوړي، چي دا هم د صحابهٔ کرامو د زړه د ښه کولو دپاره ؤ، د دغي سريې لېږل هم د هغو واقعاتو ځخه دي چي د مکې مکرمې تر فتحي د مخه پيښي سوي دي.

د مکې مکرمې د فتحي غزاء

اوس به د مکې مکرمې د فتحي واقعات درته بيان سي، هغه فتحه: کوم چي الله جل جلاله په دغه فتحه سره اسلام معززه کړی، په دغه فتحه سره قريش د اسلامي حکومت تابع سوه، په دغه فتحه سره ټوله جزيرةُ العرب فتحه سوه، دا هغه لويه فتحه ده چي الله جل جلاله په هغه سره خپل دين، خپل رسول، خپل لښکر او خپله ډله معزز کړه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دغه فتحه سره الله ﷻ خپل ښار او خپل کور هغه چي د عالم دپاره يې هدايت او قبله گرځولی ؤ د کفارو او مشرکانو د لاسه وايستی، دا هغه فتحه ده چي په هغه سره به اهلُ السّماء يا ملائکو يو و بل ته زيري ورکول، د دغي فتحي په واسطه خلک د الله ﷻ دين ته په ډلو ډلو داخلېدل، د دغي فتحي په واسطه د مځکي مخ په الٰهي نور سره روښانه سو، په دغه فتحه سره د اسلام شان او شوکت پر نورو ټولو اديانو لوړ او قوي سو، اسلام معزز او منل سوی دين وگرځېدی، مکه مکرمه چي د عربو د مجد او عزت مرکز ؤ د اسلام د امر تابع سوه.

لکه څرنگه چي د حديبيې د صلحي په وخت کي مو درته و ويل: چي د دغي صلحي د مادو څخه د يوې مادې مضمون او مفهوم داسي ؤ: هره قبيله چي و غواړي چي په دغه صلحه کي د محمّد ﷺ په طرف او عهد کي شامله سي کولای سي او هره قبيله چي و غواړي چي په دغه صلحه کي د قريشو په عهد او طرف کي شامله سي کولای سي او هره قبيله چي په هر طرف کي داخله او شامله سوه هغه قبيله د هغه طرف جزء بلل کيږي او پر دغه قبيله هر تجاوز يا تعارض پر هغه اصلي طرف تجاوز او تعارض بلل کيږي.

نو د دغي مادې په اساس د خزاعه قبيله د رسول الله ﷺ او مسلمانانو په طرف کي شامله سوه او د بنو بکر قبيله د قريشو په طرف کي داخله سوه، که څه هم دغو دوو قبيلو په خپل منځ کي د جاهليت د وختو راهيسي پخواني عداوتونه درلودل، خو اوس د دغي صلحي په سبب يو د بل څخه په أمن او امان کي سوې.

(دا خو د حديبيې د صلحي ماده او نتيجه وه)

مگر د مکې مکرمې د فتحه کولو سبب هم هغه پخوانۍ دښمني سوه چي د بنو بکر اوخزاعه د قبيلو په منځ کي موجوده او پرته وه چي دغه د دوی دښمني د جاهليت د وختو څخه پيدا او موجوده وه او د هجرت تر وروسته پورې يې دوام درلودی او دغه دواړي قبيلې کافري وې، مگر د خزاعه قبيله لکه د مخه چي مو درته و ويل: د حديبيې تر صلحي وروسته د دوی ډير نفر اسلام ته داخل سوه خو په عمومي ډول د حديبيې د صلحي په واسطه د خزاعه ټوله قبيله که مسلمانان وه که کفار د مسلمانانو متعاهدين او متحالفين وه او د بنو بکر قبيله چي د خزاعه د قبيلې دښمنان

(c) ketabton.com: The Digital Library

وه د قريشو په طرف کي شامل سوه چي د هغو حلفاء او متعاهدين بلل کېدل.

څرنګه چي د بنو بکر او خزاعه د قبيلو په منځ کي د پخوا څخه جنګونه او دښمني موجود وه خو هر وخت چي به د دوی په منځ کي جنګ پېښ سو بنو بکر به ماته وخوړل، هم به يې نفر و وژل سوه هم به يې جنګ بايلاوه، څو واره بنو بکر پر خزاعه حمله کړې وه چي خپله بدله او انتقام واخلي خو بيا به هم ماته او شکست د دوی په نصيب سوه هم به يې نفر و وژل سوه هم به پرشا ولاړل، چي دغه شکست او وژني به نور هم د دوی زړونه د حسد او عناده ورډک کړه او همېشه په دې انتظار کي وه چي کله به پر خزاعه د هغو په بېخبري کي حمله وکړي چي خپله بدله او انتقام واخلي، مګر خزاعه بيا همېشه په احتياط او مسلح ګرځېدل، بنو بکر ته يې هيڅ داسي موقع نه ورکول چي هغه دي په خپل مقصد کي کامياب سي، خپل پوره احتياط يې کاوه.

(دا د بنو بکر او خزاعه د قبيلو زوړ تاريخ ؤ)

کله چي د حديبيې صلحه وسوه او بنو بکر ځان په قريشو کي داخل کړی او خزاعه بيا د مسلمانانو په طرف کي داخل سوه، اوس چي صلحه جاري او روانه ده نو زړې دښمنۍ هم آرامي سوې، هغه خزاعه چي پخوا به يې احتياط کاوه اوس مطمئن او بېغمه سوه چي صلحه وسوه او جنګونه آرام سوه، پردې سربېره دوی د رسول الله ﷺ متعاهدين او حلفاء هم دي، د حديبيې د صلحي د شرطو يا مادو څخه د يوې مادې مضمون داسي ؤ: هر تجاوز او تېرئ چي پر خزاعه وسي هغه پر مسلمانانو تېرئ او تجاوز بلل کيږي نو د خزاعه قبيلې ته پوره اطمينان حاصل ؤ چي بنو بکر اوس پر دوی حمله نه کوي ځکه چي دوی اوس په اور بند کي دي او د دغه اوربند موده هم لس کاله ده نو ځکه دوی په فارغه زړه ګرځېدل، بېله بيري او تشويشه به مکې مکرمې ته تله طوافونه او عبادتونه به يې کول، پخوا خو همېشه په ېېره کي وه مسلح او په احتياط به ګرځېدل، خو اوس يې د دغي صلحي او اتفاق په سبب هغه پخوانئ احتياط پرېښاوه.

دلته بيا د بنو بکر قبيلې وليدل چي د خزاعه د قبيلې خلک مطمئن او بېغمه دي د پخوا په شان نه احتياط کوي او نه اسلحه ورسره ګرځوي نو د بنو بکر قبيلې د غدر

(c) ketabton.com: The Digital Library

او خیانت کولو دپاره وخت او موقع مناسب وليدل.

د دغه غدر د عملي کولو دپاره د بنو بکر د قبيلې رئيس نوفل بن معاويه الدَيلي و قريشو ته ورغلی او ويل: تاسي خو وينی چي خزاعه اوس مطمئن او بېغمه دي نو زما نيت دی چي غدر ور سره وکړم او غواړم چي تاسي مي مرسته وکړی، د مکې مکرمې او قريشو د ډېرو مشرانو سره يې په دې باره کي مشورې وکړې خو د قريشو ډېرو مشرانو له دې کاره څخه منعه کړی، مګر د قريشو ځيني مشران لکه صفوان بن اُميه، عِکرمه بن أبي جهل، سهيل بن عَمرو او ځينو نورو موافقه ور سره وکړه.

دلته بنو بکر او قريشو پر غدر او خيانت اتفاق سره وکړی، هلته بيا د خزاعه د قبيلې نفر د عمرې دپاره مکې مکرمې ته را رهي سوي دي او هلته دباندي تر حرم يې په يوه منطقه کي د يو اوبو سره واړول چي دغه اوبو ته (الوَتِير) ويل کېده، دغه منطقه تر هغه لوی حرم چي مخ کي مو در ښوولی دی دباندي وه، دوی ويل: نن شپه به دلته راحت وکړو سبا به حرم ته داخل سو او بيا به د کعبې شريفي سره خپل عبادتونه کوو.

دغه د خزاعه په خلکو کي مسلمانان هم سته او کفار هم سته، مسلمانانو يې د شپې لمونځ او عبادت کاوه او مشرکان يې بيده وه، د بنو بکر قبيله چي د خزاعه په دغه ډله خبر سوه چي دلته شپه تېروي او د هرڅه څخه بې خبره دي نو يې د حملې دپاره خپل ځانونه آماده کړه او په نيمه شپه کي يې د خزاعه پر دغه ډله حمله وکړه، هغه خلک چي د خوبه سره را پورته کېدل بنو بکر بيا په دغه اوله حمله کي د خزاعه درې نفره وژلي وه، خزاعه چي دغه حال وليدی ټول د حرم شريف و طرف ته ځغلي، تښتي او د حرم شريف منطقې ته داخل سوه، په حرم شريف کي خو جنګ او وژل نه دي روا، دلته نو د بنو بکر خو نفرو هغه خپل رئيس ته ورناري کړه ويل:

يا نوفل! الحرم الحرم، إلهک إلهک.

يعني: مور او خلک حرم ته داخل سوو د الله څخه دي وبېرېږه.

د دوی مشر نوفل د ډېر لوی فسق او فساد خبره وکړه ويل:

(لاَ إله لکمُ اليوم، اُصيبُوا ثَأرَکُم، فَلَعَمري إنَّکُم لَتَسرُقُونَ فِي الحرم اَفَلا تَأخُذُونَ ثَأرَکُم فِيه؟)

ژباړه: نن تاسي لره رب او إله نسته خپله بدله مو اخلی، تاسي په حرم کي

(c) ketabton.com: The Digital Library

غلاوي کوی او اوس په حرم کي خپله بدله او انتقام نه اخلی؟
اوس نو بنو بکر د حرم شریف په داخل کي جنګ کوي او په حرم کي د خزاعه د قبیلې په خلکو پسي ګرځي، د مخه خو هغو کوښښ کاوه چي حرم ته ننوزي او ځان خلاص کړي، مګر اوس دغه فاجران توري په لاس په حرم کي هم په پسې دي اوس چیري ولاړ سي؟ نو د بُدیل بن ورقاء کور ته ورغله.
بُدیل د خزاعه د قبیلې د مشرانو څخه ؤ او په مکه مکرمه کي یې هم کور درلودی، کله چي به مکې مکرمې ته راغلی په دغه خپل کور کي به اوسېدی، بیا چي به یې عمره، زیارت او کارونه خلاص سوه بیرته به خپلې قبیلې ته ولاړی.
دغه د خزاعه د قبیلې خلک د بُدیل کورته ورغله چي هلته به خلاص سي خو نیمه شپه ده د بدیل د کور دروازه هم تړلې وه، دلته بنو بکر پسي را ورسېدل او د بُدیل بن ورقاء د کوره سره یې حملې او د تورو وارونه پر شروع کړه، د خزاعه خلکو قریش هم ولیدل چي د بنو بکر په ملګرتیا جنګ کوي، صفوان بن اُمیه، عِکرمه بن أبي جهل او ځیني نور کسان دا هم د بنو بکر سره د خزاعه په وژلو کي ملګري دي او مرسته یې کوي، دلته د بدیل بن ورقاء د کور مخ ته یا د کور د دروازې سره د خزاعه شل نفره نور و وژل سوه، که څه هم د خزاعه نفر کوښښ کوي چي د خپلو ځانو څخه دفاع وکړي مګر دفاع چیري ده؟ بنو بکر پوره لښکر دی او مسلح دي، د قریشو أشراف او مشران هم د دوی مرسته کوي، تر څو چي د سهار روښنایي ښکاره کېدل دوی لا په دغه جنګ مشغوله وه.
خو په دغه وخت کي د قریشو مشرانو ځانونه ګوښه کړه او خپلو کورو ته ولاړل، ویل: که روښنایي سوه پېژندل کیږو او پر هغه نورو یې هم رغ وکړی چي راځی ځکه موږ نه غواړو چي د دغه غدر او خیانت حال ښکاره سي، د خزاعه نفر یې پرېښوول او دوی په داسي حال کي ولاړل چي د خزاعه د قبیلې څخه یې درویشت نفره په غدر او خیانت سره وژلي وه هغه هم په حرم کي او د قریشو په حضور، حتّٰی ځینو قریشو هم په دې جنګ کي حصه واخیستل چي دغه نو په ښکاره سره د هغه لیکل سوي عهد څخه تېرئ او تجاوز ؤ او د حدیبیې د صلحي ماتېدل وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خزاعه د قبیلې مشران ډیر ژر سره یو ځای سوه ویل: موږ باید څه وکړو؟ پردې یې اتفاق سو چې تر هرڅه د مخه باید و رسول اللهﷺ ته نفر و لېږو چې هغه په دغه مسئله خبر کړي بیا چې موږ هرڅه کول د هغه دپاره به تیار او آماده سو، د خزاعه د قبیلې مشرانو عَمرو بن سالم چې شاعر هم ؤ د څو نفرو سره مدینې منورې ته ولېږی ویل: ته څو ډیر ژر و رسول اللهﷺ ته دغه خبر و رسوه او موږ هم پسې در رهي یو. عَمرو بن سالم هم په ډیر تلوار او چابکي مخ پر مدینه منوره رهي سو حتّی پر لاري د آرام او راحت دپاره هم نه معطله کېدی، د شپې او ورځي تګ کوي هیڅ راحت نه کوي، تر څو مدینې منورې ته ورسېدی او مسجد نبوي ته ورغلی، رسول اللهﷺ په مسجد کي د څو نفرو اصحاب کرامو سره ناست ؤ چې عَمرو بن سالم مسجد ته ور ننوتی خرنګه چې دئ شاعر ؤ (یوازي دئ نه بلکه ټولو عربو شعر وایه) نو یې دغه موضوع و رسول اللهﷺ ته په اشعارو سره وویل چې هغه شعرونه داسي وه:

اللّهــم إنّــي ناشــدٌ محمّــداً   حلفُنا وحلــفُ أبيــه الأتلَــدًا
قَد كُنُتم ولِــدًا وَكُنّــا والــدًا   ثَمّــةَ أسلَمنا وَلَم نَــزِع يــدًا

یعني: الٰهي زه و محمّدﷺ ته ورناري کوم او هغه حِلف وریادوم چې زموږ او د ده په منځ کي دی او هغه پخوانۍ حِلف وریادوم چې زموږ او د ده د پلار په منځ کي ؤ. [په دې کي و هغه پخواني حِلف ته اشاره ده چې د خزاعه او د بني هاشم په منځ کي د عبدالمطلب د وخته څخه موجود ؤ].

او وایي: تاسي زموږ اولاد یاست او موږ ستاسي پلرونه یو، په دې کي بیا هغي پخوانۍ دوستۍ ته اشاره ده (کومه چې د عبدمناف مور د خزاعه د قبیلې څخه وه) نو خزاعه د رسول اللهﷺ ماماګان بلل کیږي، نو ځکه یې و ویل: تاسي زموږ د اولادو څخه یاست او موږ ستاسي نیکه ګان یو، او بیا موږ مسلمانان سوو او له دغه بیعته څخه هیڅکله لاس نه کاږو.

انّ قريشًا أخلَفُوكَ المَوعِــدًا   وَنَقَضُوا مِيثَاقَكَ المُوَكَــدًا
فَانصُر هَدَاكَ اللهُ نَصرًا إعتَدًا   وَادعُ عِبادَاللهِ يَــأتوا مَــدَدًا

(c) ketabton.com: The Digital Library

بښکه قريشو ستا سره د هغې وعدې مخالفت وکړی (چې د حديبيې صلحه يې مقصد وه) او هغه ستاسره ټينګه وعده يې ماته کړه، يعني: پر موږ يې تېری او تجاوز وکړی، نو زموږ مرسته وکړه الله هدايت درته کړی دی، کومک مو وکړه څکه دوی تجاوز وکړی او د الله بندګان را وبوله چې هغه هم زموږ په مرسته راسي.

فِيهِم رسولُ اللهِ قَـد تَجَـرّدًا في طَيلَقٍ كَالبَحرِ يَجرِى مُزبدًا
هُم بَيـتُونَا بِالوَتِيرِ هُجّـدًا نَتلُوالقُرآنَ رُكَّـعًا وسُجـدًا

په هغو کې به رسول الله ﷺ وي او توري به يې لڅې کړې وي يعني: د جنګ دپاره تيار او آماده راسي په ايله سوو آسانو کې راسی چې داسې را بهيږي لکه څک کوونکی درياب، اوس عَمرو بن سالم توله قصه په شعر ورته وايي، وايي: موږ د وتير په منطقه کې ؤ چې هلته يې د شپې په داسې حال کې حمله را باندې وکړه چې موږ قرآن وايه رکوع او سجدې مو کولې، يعني: موږ لمنځونه او عبادتونه کول د بنو بکر د قبيلې خلکو حمله راباندې وکړه.

وَجَعَلُوا لِي فِي كِـدَاءِ رَصَـدًا وَزَعَمُوا أنْ لَستُ أدعُوا اَحَـدًا
وَهُــم أذلّ وَ أقَــلّ عَـدَدًا

او دوی په کِداء کې (چې ديوه ځای نوم دی) راته پټ سوي وه او دوی دا خيال کاوه چې زه به د خپل کومک دپاره څوک نه را وبولم او د دوی شمير لږ او دوی خوار دي.

رسول الله ﷺ د دغو اشعارو څخه په توله قصه پوه سو او هغه خپل مشهوره ږغ يې وکړی او وې فرمايل:

«نُصِــرتَ يا عَمرو بن سالِم! نُصِــرتَ يا عَمرو بن سالِم!»

ژباړه: مرسته دي کوو يا عَمرو بن سالم! مرسته دي کوو يا عَمرو بن سالم!

هغه اصحاب کرام چې دلته موجود او ناست وه هغه وايي: رسول الله ﷺ ته ډير شديد قهر ورغلی چې څنګه د ده ﷺ د حُلفاوو او متعاهدينو سره دننه په حرم کې غدر او خيانت کيږي د هغو سره څنګه دغه ظالمانه او وحشيانه عمل کيږي؟ نو وايي:

رسول الله ﷺ له ډيره قهره ولاړ سو او خپل مبارک ورون يې په خپله واهه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دغې وژنې او واقعې په سبب د رسول الله ﷺ قهر او غضب هغې درجې او اندازې ته رسېدلی ؤ چې ولاړ سو او خپل مبارک ورون یې په خپل لاس په خپله واهه.

هلته بیا د خزاعه مشرانو د دوهم وار دپاره یوه ډله جوړه کړه چې مشر یې بُدیل بن ورقاء ؤ او دې ډلې هم د مدینې منورې پر طرف حرکت وکړی او تر عَمرو بن سالم دوې ورځې وروسته مدینې منورې ته ورسېدل، رسول الله ﷺ ته ورغله او هغه یې په توله قصه مفصل خبر کړی، وژل سوي کسان یې ور وښوول او دا یې هم ورته و ویل: چې قریشو په دغه حمله کې د بنو بکر مرسته کول.

بېله شکه او تردیده د قریشو او د هغو د حُلفاوو دغه عمل یو ښکاره غدر او معلوم خیانت ؤ، په صریح او ښکاره ډول سره د حدیبیې د صلحې او اتفاق داسې ماتېدل وه چې قریشو د هغه دپاره هیڅ عذر نه سوای پیدا کولای، قریش ډېر ژر په خپل غدر او خیانت پوه سوه، نو خود د هغه خیانت د عواقبو او نتیجې څخه په بېره او تشویش کې سوه نو یې څه وکړه؟ د قریشو مشران ډېر ژر په دارالندوه کې سره راټول سوه او یو مشورتي مجلس یې جوړ کړی چې موږ باید څه وکړو؟

په دې اجتماع کې عبدالله بن سعد بن أبي سرح هم موجود ؤ، دغه عبدالله بن سعد هغه څوک دی چې څه موده مخ کې مسلمان سوی ؤ او هلته په مدینه منوره کې د رسول الله ﷺ سره ؤ، څرنګه چې د ده د خط لیکل زده وه نو د هغوکسانو څخه ؤ چې قرآن مجید یې لیکی، رسول الله ﷺ چې به وحيِ او قرآن مجید وایه ده هم لیکل او بیا مرتد سو یعني: د مخه د وحیو لیکونکی ؤ او بیا مرتد سو نو مکې مکرمې ته راغلی او داسې آوازې یې هم نشرولې: چې کله به ما قرآن لیکی ځیني ځایو ته مې تغیر ورکاوه، مګر رسول الله ﷺ د ده د دغې خبري په مقابل کې و فرمایل: په والله دروا غ وایي په قرآن کې تغیر نه دی راغلی او نه ده اړولی دی، هو لیکی یې مګر تغیر یې نه دی پکښې راوستلی، خو عبدالله په دغه خبره سره غوښته چې په مسلمانانو کې تشویش، شک او شبهه پیدا کړي.

خیر دغه عبدالله د قریشو په دغه ټولنه او مشورتي اجتماع کې موجود ؤ، ده و ویل: تر تاسي ټولو زه د محمّد ﷺ په خوی او اخلاقو خبر یم ځکه ما ژوند ور سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړی دی او په مدینه منوره کي مي وخت ور سره تېر کړی دی، محمّد ﷺ ترڅو چي و یوه ته د دغو درو کارو تاسي ور و نه بولي جنګ نه در سره کوي، تاسي ته اختیار درکوي په دغه درو کارو کي چي مو هر یو خوښ ؤ هغه در سره کوي، نو ستاسي څه رأیه او فکر دی؟ قریشو ویل: هغه درې کاره څه شي دي؟

عبدالله و ویل: دغه درویشت نفره چي و وژل سوه د خزاعه قبیلې ته به د هغو دیت ورکوی، دیت ورکړی خبره خلاصه ده هغه هم که خزاعه په دیت راضي سوه.
قریشو و ویل: په والله که موږ خپل ټول مالونه خزاعه ته ورکړو هغه نه راضي کیږي مالونه به هم را څخه واخلي خو راضي کیږي نه. نو موږ مال نه ورکوو.

قریشو ویل: دا خو و نه سوه، هغه دوهم به څه شي وي؟ عبدالله و ویل: دوهمه خبره دا ده: محمّد ﷺ او بنو بکر سره پرېږدی څکه بنو بکر هغه خلک دي چي غدر او خیانت یې کړی دی، نو هغه خائنان او خپل عمل سره پرېږدی تاسي خپل ځانونه ګوښه کړی او محمّد ﷺ ته و وایاست چي موږ په دغه جنګ نه راضي ؤ او نه موږ په دغه جنګ کي حصه او مداخله درلودل حتّٰی د دغه جنګ په سبب موږ د بنو بکر حلفاء او متعاهدین هم نه یو او که تاسي مسلمانان غواړی چي د بنو بکره څخه بدله او انتقام واخلی وایې خلی موږ هیڅ مداخله نه کوو، څکه دوی وه چي غدر او خیانت یې وکړی.

عبدالله دا هم ورته و ویل: چي دغه کار ستاسي دپاره عدل او انصاف هم دی، قریشو ویل: که موږ خپل حُلفاء او متعاهدین یوازي پرېږدو په راتلونکي وخت کي بیا هیڅوک زموږ سره عهد او تحالُف نه کوي او بیا موږ یوازي پاته کیږو نو څکه خپل حُلفاء هم نه سو پرېښوولای او درېیم نظر دي څه ؤ؟

عبدالله ویل: درېیم نو توره ده دیت نه ورکوی، قاتلان یوازي نه پرېږدی چي دوی خپله بدله څني واخلي د دې معنٰی دا ده چي تاسي د مجرمانو دفاع کوی او د هغو پر طرف ولاړ یاست، نو بېله جنګ او توري بله لار نسته.

قریش له جنګه هم بیرېږي څکه دوی وینی چي مسلمانان اوس ډېر قوي دي نو یې په مشورو شروع وکړه چي باید څه وکړو؟ ابوسفیان و ویل: زما سره یو فکر سته، هغه دا چي محمّد ﷺ ته به ورسو او هغه زوړ عقد به بیا ور سره نوی کړو او موده به

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوره هم پکښې زیاته کړو، یعني: د حدیبیې صلحه به نوې او تازه کړو او د صلحې موده به هم زیاته کړو نو دغه د عهد تجدید یا نوی والی او د مودې زیات والی به پسله دغې حادثې یا واقعې څخه وي، بیا نو محمّد ﷺ نه سي کولای چي تر دغه نوي عهد تېر سي.

یعني: که موږ دغه عهد پسله دغې حادثې څخه نوی کړو بیا نو محمّد ﷺ د نوي عقد څخه ځان نه سي خلاصولای، ځکه حادثه خو د پخواني عقد یا عهد په وخت کي پېښه سوې وه او دغه نوی عهد تر حادثې وروسته وسو.

نورو قریشو و ویل: آیا موږ کولای سو چي دغه عهد تر هغه د مخه نوی کړو چي دئ ﷺ په دغه حادثه خبرېږي؟ ځکه که محمّد ﷺ په دغه حادثه خبرسو بیا عهد نه نوی کوي، ابوسفیان و ویل: تلوار به وکړو چي ژر ورسو، قریشو ویل: بس نو ته دغه اوس ور رهي سه، ابوسفیان هم مخ پر مدینه منوره حرکت وکړی چي ژر و رسول الله ﷺ ته ځان ورسوي.

دا معلومه خبره ده چي عَمرو بن سالم رضی الله عنه تر دغه وخت د مخه و رسول الله ﷺ ته ورغلی ؤ او په حال یې خبر کړی ؤ بلکه بُدیل بن ورقاء هم و رسول الله ﷺ ته ورغلی دی او اوس بیرته د مدینې منورې څخه را رهي کېږي، هلته رسول الله ﷺ خپل اصحاب کرام په هغه څه خبر کړه چي اوس یې قریش د دغه غدر د پټولو دپاره کوي او وې فرمایل: لکه ابوسفیان چي اوس را رهي سوی وي او تاسي ته راځي چي دغه عهد نوی او موده یې زیاته کړي، دا د رسول الله ﷺ د نبوت د علامو څخه یوه علامه وه.

ابوسفیان له دې طرفه مدینې منورې ته ور رهي دی او بدیل بن ورقاء د هغه ځایه را رهي سو، کله چي د خزاعه د قبیلې مشر بُدیل بن ورقاء او ملګري یې د مدینې منورې څخه را و وتل نو بُدیل خپلو ملګرو ته و ویل: سره جلا سی چي څوک مو پرلاري یو ځای و نه ویني ځکه بیا قریش پوهیږي چي موږ و رسول الله ﷺ ته ورغلي وو او بیا دوی هم د جنګ دپاره خپل ترتیبات او آمادګي نیسي، د بُدیل ملګري هم سره جلا سوه هر یو پر جلا جلا لار رهي سو خو بُدیل بن ورقاء د دوو درو نفرو سره د مدینې منورې پر هغه عمومي لار رهي سو، د عسفان په منطقه کي بُدیل بن ورقاء او ابوسفیان سره مخامخ سوه، د ابوسفیان دا خیال سو چي بُدیل رسول الله ﷺ ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورغلی ؤ نو يې ورته و ويل: له کومه ځايه راغلې؟ يا بُديل! بُديل ويل: په دغه شپله کي د خُزاعه خلکو ته ورغلی وم.

ابوسفيان ويل: محمدﷺ ته نه وې ورغلی؟

بُديل ويل: يا.

ابوسفيان ويل: د مديني خرما در سره سته؟

بديل ويل: يا! خرما يې هم را سره نسته.

خير دوی سره جلا سوه هر يو پر خپله لار ولاړی، بُديل مخ پر مکه مکرمه او ابوسفيان مخ پر مدينه منوره رهي سوه.

کله چي بديل تر سترګو نهام سو ابوسفيان هغه ځای ته ورغلی چي بديلﷺ اوښ چوک کړی ؤ او د هغه د اوښ پُچي يې وکتلې وې ليده چي د بديل د اوښ په پُچو کي د خرما منډکي سته او اوښانو ته بېله مديني منورې د خلکو بل چا د خوړلو دپاره خرما نه ورکول، ځکه په مدينه منوره کي خرما ډيره وه او اوس د بُديل د اوښ په پُچو کي د خرما منډکي پيدا سوې نو ابوسفيان پوه سو چي والله خلک مديني منورې ته تللي وه او رسول اللهﷺ يې په حال خبر کړی دی.

خير ابوسفيان هم مديني منورې ته ورسېدی نو يې فکر وکړی چي اول بايد چيري ولاړ سي؟ په مدينه منوره کي و ده ته هغه تر ټولو نژدې نفر ښوک دی؟ هغه ام حبيبهﷺ وه چي د ده لور او د رسول اللهﷺ زوجه ده، نو ويل: اول د هغې کره ورځم (لور يې ده) او بل ويل: شايي ځيني معلومات هم ور سره وي او ممکن په دغه موضوع کي مي مرسته هم وکړي، ابوسفيان د خپلي لور ام حبيبهﷺ کور ته ورغلی، هغې هم دروازه ور خلاصه کړه او دئ کور ته ورننوتی، هلته پر مځکه يو زوړ فرش آوار ؤ چي هغه د رسول اللهﷺ د ناستي فرش ؤ، دا د رسول اللهﷺ د عجز او تواضع، فقر او مسکنت ژوند ؤ چي پر زاړه فرش کښېنستی.

کله چي ابوسفيان ځان جوړ کړی چي پر دغه فرش کښيني، ام حبيبهﷺ په تلوار راغله او دغه فرش يې ځني ټول کړی، ابوسفيان په تعجب کي سو او ويل: اې لوري! زه د دغه فرش لائق نه وم چي را ځخه ټول دي کړی؟ او که فرش زما لائق نه ؤ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

یعني: تا ویل: دا د قریشو سردار دی او زما پلار دی څنګه پر دغه زاړه فرش کښیني؟ یا دا چي دغه فرش ترما ښه او تر ما معتبره دی زه د دې لائق نه وم چي پر کښېنم نو را څخه ټول دي کړی؟ ام حبیبهؓ ورته وویل:

« يَا أَبَتا! هذا فِراشُ رسول الله وَأنتَ مُشرِكٌ نَجِسٌ».

اې پلاره! دا د رسول الله ﷺ فرش دی ته مشرک او نجس یې ته د دغه فرش وړ نه یې.

پلار ته یې دغسي سخت او شدید جواب ورکړی، ابوسفیان په تعجب کي سو او ویل: والله چي زما څخه جلا سوې یې شر درته پېښ سوی دی.

(پلار ته څوک داسي جواب ورکوي؟).

تاسي د ازواجو مطهراتو احترام ته وګوری چي د رسول الله ﷺ فرش یې پر خپل پلار هم نه ؤ پرېږزو چي پر کښیني ځکه چي هغه کافر او مشرک ؤ. ابوسفیان پوه سو چي د لور څخه مي فایده نه را رسیږي او مرسته هم نه راسره کوي، نو په خپله د رسول الله ﷺ پر طرف و مسجد نبوي ته وررهي سو، رسول الله ﷺ د اصحاب کرامو سره ناست ؤ او هغو ته یې و فرمایل: ګمان کوم چي اوس به ابوسفیان دلته راسي غواړي چي عهد نوی او د صلحي موده زیاته کړي.

دا ځکه چي قریشو ته بله لار نه وه پاته، په دیت نه وه راضي، خپل حُلفاء او معاهدین یې یوازي نه پرېښوول او جنګ هم نه غواړي، نو دوی ته بله لار او حیله نه وه پاته بېله دې څخه چي صلحه نوې او د عهد موده زیاته کړي، رسول الله ﷺ خپله خبره نه وه پوره کړې چي ابوسفیان ورغلی، رسول الله ﷺ و فرمایل:

یا ابا سفیان! څنګه او د څه شي دپاره راغلی یې؟

هغه ویل: یا محمد! ﷺ دغه صلحه چي زموږ او ستاسي په منځ کي ده دا د خیر صلحه ده د دغي صلحي فایدې مو ولیدلې، تجارت مو په اطمینان سره چلیږي، قافلې مو په امان تیرېږي، له جنګه فارغه یو نو غواړو چي دغه عهد او عقد نوی کړو او د صلحي موده هم زیاته کړو.

رسول الله ﷺ و فرمایل: آیا نوی شئ پېښ سوی دی؟ داسي یو کار مو کړی دی چي د هغه په سبب غواړې چي عقد نوی کړې؟ او موده یې هم زیاته کړې؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابوسفیان ویل: یا! بلکه زمونږ دغه صلحه خوښه سوه.
رسول الله ﷺ و فرمایل: مونږ پر هغه عقد یو نه غدر کوو نه خیانت.
په دې جمله کې اشاره وه چې تاسې یاست چې غدر او خیانت کوی نه مونږ.
نو رسول الله ﷺ و فرمایل: صلحه پر خپل حال باقي ده.
ابوسفیان ولیده چې عقد نه سي نوی کولای، پسله هغه چې له ځانه سره یې فکر وکړی دې نتیجې ته ورسېدی که د رسول الله ﷺ د اصحاب کرامو څخه یو څوک د خلکو په منځ کې جوار او امان را ولي نو جنګ نه پیښیږي.
یعني: که د اصحاب کرامو څخه یو نفر و وایي: ما د خلکو په منځ کې جوار او امان راوستلی دی او دغه جوار رسول الله ﷺ قبول کړي بیا نو جنګ نه پیښیږي.
دغه د جوار او امان جملې د هغه وخت د قبیلو یا قبیلوي ژوند اصطلاحات دي، که یې د لفظ په مفهوم ښه نه پوهېږی خو معنٰی یې واضحه او ښکاره ده او لږ څه تفصیل یې د مخه هم تېر سوی دی.
ابوسفیان له مسجده په دې امید راووتی چې ښایي دغه جوار یا امان د صحابهٔ کرامو د یوه مشر په واسطه منځ ته راولم او زما مقصد به حاصل سي، یعني: جنګ به نه کیږي، نو ابوبکرالصدّیق ؓ ته ورغلی او ورته ویل یې: ته د رسول الله ﷺ تر ټولو نژدې ملګری یې دغه عقد را نوی کړه او د صلحې موده را زیاته کړه، که رسول الله ﷺ په دې کار نه دی راضي نو بیا ته د خلکو په منځ کې جوار او امان را وله، دا به ستا دپاره ابدي فخر او عزت وي، ابوبکرالصدّیق ؓ ورته و ویل: مونږ پر هغه صلحه یو او مونږ هیڅکله چا ته پر رسول الله ﷺ جِوار نه سو ورکولای.
یعني: داسې څوک نسته چې رسول الله ﷺ دې موجود وي او هغه څوک دې په یوه موضوع یا یوه کار کې د خپله ځانه تصرف وکړي.
ابوسفیان پوه سو چې د ده څخه مې لاس ته شئ نه راځي نو یې فکر و واهه چې پسله ابوبکره څوک د رسول الله ﷺ په حضور قدر او عزت لري؟ دا نفر حضرت عمر ؓ ؤ، ابوسفیان و عمر ؓ ته ورغلی او ویل: یا عمر! د خلکو په منځ کې امان راوله د ټول عمر شرف او عزت به وګټې، حضرت عمر فاروق ؓ ورته و ویل: زه تاسې ته امان

(c) ketabton.com: The Digital Library

درکړم؟! زه و رسول الله ﷺ ته ستاسي شفاعت وکړم؟! والله که ستاسي د مقابلې دپاره بل څوک نه کړم پیدا بیله سُرکي میږیانو بیا به هم زه په هغو میږیانو ستاسي سره جنګیږم، ابوسفیان ویل: جزاک الله دا د شر په صلهٔ رحمي، ابوسفیان راغلی ؤ چي په ده سره له جنګه پناه او امان وغواړي او ده ﷺ ورته و ویل: که بل څوک نه کړم پیدا په میږیانو به ستاسي سره جنګیږم، دا د حضرت عمر فاروق ﷺ پر کفارو شدت ؤ.

بیا نو ابوسفیان و حضرت علي ﷺ ته په داسي حال کي ورغلی چي هغه د حضرت فاطمې ﷺ سره ناست ؤ او د دوی کوچني زوی حضرت حسن ﷺ چي هلک ؤ دالته لوبي کولې، ابوسفیان په خبرو شروع وکړه ویل: یا علي! ته موږ ته په قرابت او صلهٔ رحمي کي هغه تر ټولو نژدې نفر یې، رسول الله ﷺ ته خبري وکړه او راضي یې کړه، د خلکو په منځ کي جوار او امان راوله، علي ﷺ ورته و ویل: د رسول الله ﷺ په کارو کي هیڅوک خبري او مداخله نه سي کولای، دغه د صلحي کار یوازي د ده ﷺ کار دی هیڅوک په هغه کي څه نه سي ویلای، اوس ابوسفیان عاجزه او حیران پاته سو ځکه ټول نه دي راضي چي په دې کار کي مداخله یا د ده مرسته وکړي.

ابوسفیان و حضرت فاطمې ﷺ ته وکتل او ویل: یا فاطمه! ته د محمّد ﷺ لور یې ته د خلکو په منځ کي جوار او أمان راوله، هغې ویل: زه ښځه یم د دې کارو سره زما اړه او تعلق نسته ابوسفیان ویل: دغه زوی دي امرکړه چي رغ وکړي یا و وایي ما د خلکو په منځ کي أمان را وستلی دی، بیا نو نور هم راضي کیږي.

تاسي وګوری! د مسلمانانو ښځه د مشرکانو بیره دغي اندازې ته رسېدلې وه چي په یوه کوچني هلک یې ځان خلاصاوه، وایي (اوبو اخیستی ځګ ته لاس اچوي) خو فاطمې ﷺ و ویل: زما زوی تر دغه کم دی چي د خلکو په منځ کي أمان را ولي ځکه یو خو کوچنئ دی او بل د رسول الله ﷺ په مقابل کي هیڅوک أمان نه سي ورکولای.

ابوسفیان په فکرکي دی چي څه وکړي؟ بیا حضرت عثمان بن عفان ﷺ ته ورغلی چي هغه هم د بني أمیه ښځه دی او ابوسفیان هم دبني أمیه ښځه دی، حضرت عثمان ﷺ ته یې و ویل: یا عثمان! ته زموږ ښځه یې و موږ ته هغه تر ټولو نژدې نفر ته یې، ته او موږ له یوه قومه یو د خلکو په منځ کي جوار او امان راوله،

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت عثمان رضي الله عنه ورته و ويل: زما جوار د رسول الله ﷺ په جوار کي دی، يعني: که رسول الله ﷺ چا ته جوار ورکړی ما هم ورکړی دی او که يې هغه ﷺ دښمن ؤ زه يې هم دښمن يم، هيڅوک نه وه راضي چي د ابوسفيان سره په دغه موضوع کي مرسته وکړي، ټول دغه موضوع رَدَوي چي د خلکو په منځ کي جوار را ولي، اوس ابوسفيان په فکر کي دی چي د چا سره مشوره وکړي؟

دوهم وار بيا حضرت علي رضي الله عنه ته ورغلی او ويل: يا علي! مشوره راکړه زه څه وکم؟ حضرت علي رضي الله عنه و ويل: دا موضوع تر ما لوړه ده زه په دغه موضوع کي هيڅ رأيه او نظر نه لرم، مګر ته په خپله د مکې رئيس او د عربو د مشرانو څخه يې، ته په خپله ودريږه او د خلکو په منځ کي جوار را وله، ابوسفيان ويل: آيا زما وينا! يعني: که زه د جوار ږغ وکړم کومه فايده لري؟ حضرت علي رضي الله عنه ويل: يا، ته حل غواړې دا يې حل مګر فايده نه لري.

ابوسفيان فکر وکړی چي څه وکړي؟ رشتيا هم بل حل نه ؤ موجود، نو مسجد نبوي ته ورغلی هلته رسول الله ﷺ د اصحاب کرامو په منځ کي ناست دی ابوسفيان و دريدی او په لوړ آواز يې ږغ کړه: زه ابوسفيان د مکې رئيس يم ما د خلکو په منځ کي جوار او امان راوستلی دی، د رسول الله ﷺ طرف ته ګوري او وايي: زه ګمان نه کوم چي څوک دي دغه زما جوار را رَدکړي، رسول الله ﷺ دغه د ده خبره واوريدل او يو عجبه جواب يې ورکړی وې فرمايل: دا خبره ته کوې يا ابا سفيان! يعني: دا چي ته وايې: څوک زما جوار نه را ماتوي دا ستا وينا ده موږ داسي نه وايو.

رسول الله ﷺ د ابوسفيان د خبري په مقابل کي ساکت او چپه خوله نه سو بلکه دغه د ده خبره يې ور رَد کړه، که چيري رسول الله ﷺ جواب نه وای ورکړی او ساکت پاته سوی وای نو دغه سکوت د ابوسفيان پر خبره اقرار ؤ، چي هوستا جوار څوک نه درماتوي، دا د رسول الله ﷺ حکمت او پوهي وه، داسي يې هم نه ورته و ويل: يا موږ ستا جوار نه منو بلکه خامخا يې درماتوو، داسي يې هم و نه ويل چي يا، موږ جنګ درسره کوو، فقط دوې جملې يې د هغه په جواب کي و ويلې (دا ته وايي موږ نه وايو) ابوسفيان عاجزه او حيران پاته سو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خير ابوسفيان بيرته مکې مکرمې ته ولاړی او هلته د قريشو د مشرانو سره يو ځای سو، خپل فعاليت او د سفر حالات يې ورته و ويل او هغه خپل ټول کوښښونه يې ورته بيان کړه او بيا يې په آخر کي ورته و ويل: نور څه خو و نه سوه نو زه د علي بن أبي طالب په مشوره و درېدم او د خلکو په منځ کي مي جوار او امان را وستی. هغو ورته و ويل: والله علي ستا په عقل لوبي کړي دي، ته د مسلمانانو له طرفه خلکو ته امان ورکوې؟! مسلمانان ستا خبره هيڅکله نه مني، ته د هغو دښمن يې او اوس بيا هغه ستا د خبري تابع سي او قبوله يې کړي، قريش پوه سوه چي دوی هيڅ و نه کړه او په وسه يې هم نه ده بوره چي څه وکړي، آخر يې دا فيصله وکړه چي معلومات به کوو او د حالاتو څخه به خبرداره يو، چي آيا رسول الله ﷺ د دوی د جنګ إراده لري او که خبره بېله جنګه خلاصه سوه؟ فقط يوه موضوع وه تېره سوه.

دا خو د قريشو فکرونه وه مګر هلته رسول الله ﷺ حضرت عائشې ﷵ ته ويلي وه چي د ده ﷺ د جنګ او سفر سامان ور برابر او مجهز کړي ځکه پر مکه مکرمه د حملې إراده لرم او دغه حال هم چا ته مه وايه، دغه سِر (راز) پټ در سره وساته، په دغه وخت کي چي حضرت عائشه ﷵ د سامان په برابرولو مشغوله وه ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه د دې کورته ورغلی او وې ليده چي دا د جنګ او سفر د سامان په ټولولو مشغوله ده، اوړه خوراکي مواد او اسلحه سره يو ځای کوي، ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه ورته و ويل: يا عائشه! آيا رسول الله ﷺ امر کړې يې چي د سفر سامان ور برابروې؟ ځکه رسول الله ﷺ دغه خبر اول عائشې ﷵ ته ويلی ؤ چي سامان برابرکړه، تر اوسه يې مسلمانان نه وه امر کړي چي ځانونه د سفر او جنګ دپاره آماده کړی.

نو ځکه ابوبکرالصدّيق رضي الله عنه په حال نه ؤ خبر، عائشې ﷵ ويل هو، ابوبکرالصدّيق رضي الله عنه و ويل: د کوم ځای قصد او إراده لري؟ څرنګه چي رسول الله ﷺ حضرت عائشې ﷵ ته ويلي وه چي چا ته حال مه وايه او دغه سِر پټ وساته، اوس د عائشې ﷵ پلار او د رسول الله ﷺ نژدې ملګری پوښتنه کوي چي د کوم ځای نيت يې دی؟

دې ﷵ جواب ورنه کړی.

دغه ته د راز ساتل وايي، داسي ډېر خلک سته چي حال او سِر پټ نه سي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ساتلای، خو ښځي بیا د راز د نه ساتلو په خصلت کي ډیري مشهوره دي، مګر دغه صالحي ښځي ته وګوری چي یوازي خپل پلار نه بلکه د رسول الله ﷺ نژدې ملګري ته هم حال نه وایي، ځکه دا پوهېده چي د راز پټول ډیر لوی صفت دی او رسول الله ﷺ هم دغه د راز پټول د دې پر ذمه وراچولي وه چي ویل: چا ته حال مه وایه، اوس دا رضي الله عنها دغه راز خپل پلار ته هم نه وایي.

نو دې رضي الله عنها جواب ور نه کړی، ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه د ځانه سره و ویل: ښایي د مُؤته نیت یې وي ځکه هغه مسئله پای ته نه ده رسېدلې (لورېې جواب نه ورکوي) بیا یې و ویل: ښایي هوازن یې مقصد وي، بیا هم دا جواب نه ورکوي، ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه بیا د ځان سره و ویل: ممکن د قریشو إراده یې وي، خو حضرت عائشه رضي الله عنها جواب نه ورکوي پټه خوله او ساکته ده څه نه وایي.

دا د حضرت عائشې رضي الله عنها د رسول الله ﷺ د راز پر پټ ساتلو حرص او کوښښ ؤ.

ورونو او خوندو! ښه متوجه سی! دغه اخلاق دي موږ یې باید د أم المؤمنین حضرت عائشې رضي الله عنها او د رسول الله ﷺ د اصحاب کرامو څخه زده کړو، داسي نه چي یو څوک پټ حال راته و وایي او دا تاکید هم را باندي وکړي چي چا ته مه وایه مګر موږ په خپله په داسي چا پسي ګرځو چي ډیر ژر دغه حال ورته ووایو.

(دغه کار د امانت ضائع کول او یو قسم خیانت دی)

په دغه وخت کي رسول الله ﷺ هم کور ته راغلی، ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه پوښتنه ځني وکړه ویل: یا رسولَ الله! آیا د جنګ دپاره آمادګي نیسې؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: هو، ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه ویل: نو زه به هم ستا د ملګرتیا دپاره ځان تیار کړم؟ رسول الله ﷺ ویل: هو ځان آماده کړه، ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه و ویل: د روم نیت دي دی؟ رسول الله ﷺ ویل: یا. ویل: ښایي د هوازن إراده دي وي؟ رسول الله ﷺ ویل یا، ویل نو د قریشو نیت دي کړی دی؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: هو.

ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه و ویل: یا رسولَ الله! زموږ او د قریشو په منځ کي خو عهد دی، رسول الله ﷺ و فرمایل: یا ابا بکر! هغو عقد او عهد مات کړی غدر او خیانت یې وکړی او رسول الله ﷺ ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه امر کړی چي د سفر دپاره ځان آماده

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي، همدارنګه یې د اصحاب کرامو نور مشران امر کړه چې د جنګ او سفر دپاره ځانونه آماده کړي خو دا یې هم ورته و ویل: چې حال به پټ ساتی او چا ته مه وایاست چې موږ چیري ځو فقط خلک د ځانو په برابرولو او آماده کولو امر کړی.

اوس نو د رسول اللهﷺ دغه امر په مدینه منوره کي نشرېږي چې د جنګ دپاره ځانونه تیار او آماده کړی، رسول اللهﷺ نور هم د مدینې منورې پر شا وخوا هغو نژدو قبیلو ته حال ولېږی چې ځانونه تیار کړی چي زما سره ووزی، خلک هم را ټولیږي او یو ځای کیږي څو د مدینې منورې بنار د خلکو ډک سو، رسول اللهﷺ امر وکړی چي د مدینې منورې تر بنار دباندي خېمې و دروی او د خلکو شمېر نور هم زیاتېدی.

په عین وخت کي رسول اللهﷺ څو نفره مؤظف کړه چي د مدینې منورې ټولي عمومي لاري تر نظر لاندي ونیسی، کومي لاري چي د مدینې منورې څخه وزي یا ورته راځي پر هغو ټولو لارو یې مؤظف نفر کښېنول، ویل: کوم څوک چي مدینې منورې ته راځي اجازه ورکوی چي راسي مګر هغه خلک چي د مدینې منورې څخه وزي مه یې پرېږدی چي ووزي، اوس نو پر مدینه منوره داسي حال دی لکه محاصره چي سوه او دا محاصره د دې دپاره وه چي قریشو ته د مسلمانانو د تیارۍ او آمادګۍ خَبَر وَ نه رسیږي، ټوله لاري بندي سوې، صحابهٔ کرام بېخبره او په حیرت کي دي چي رسول اللهﷺ د کوم ځای نیت او إراده لري هیچا ته هیڅ معلومات نسته.

صحابهٔ کرامو سعد بن مالکﷺ چي د انصارو څخه ؤ او شاعر هم ؤ (دا هغه سعد بن مالک دی چي قصه مو د مخه درته کړې ده چي تر هجرت د مخه په مکه مکرمه کي و رسول اللهﷺ ته ورغلی او هغهﷺ ورته و ویل: الشاعر! او رسول اللهﷺ د ده په اسلام ډیر خوشاله سو) صحابهٔ کرامو دغه سعد و رسول اللهﷺ ته د دې دپاره ورولېږی که یې کوم معلومات ځني حاصل کړه، سعدﷺ و رسول اللهﷺ ته ورغلی او شعر وایي، په دغه شعر کي یې داسي بیتونه وه چي په هغو کي یې د رسول اللهﷺ څخه پوښتنه کول چي د کوم ځای نیت او إراده دي ده؟ او له دې سفره مقصد څه او څوک دی؟ خو رسول اللهﷺ د ده په جواب کي فقط تبسم وکړی او نور حال یې نه ورته و وایه، نو خلک په هغه بې خبري کي پاته سوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مديني منورې د ښار او اطرافو څخه (۷۵۰۰) نفر و رسول الله ﷺ ته را ټول سوه چي تر دغه وخته پوري په مسلمانانو کي دغه هغه تر ټولو لويه اجتماع او ټولنه وه، د اول وار دپاره (۷۵۰۰) مسلمانان د غزاء دپاره سره يو ځای کيږي.

په دغه وخت کي هلته په غطفان کي هغه د غطفان رئيس عُيينه بن حصن ته د اسلام حال لوړ او قوي ښکاره سو د ځان سره يې فکر وکړی ويل: که نور هم خپل اسلام او مسلمانېدل وځنډوم غنيمتونه مي د لاسه وزي نو را رهي سو چي مديني منورې ته ولاړسي او مسلمان سي، الهي تقدير دی دغه د مسلمانانو د تيارېدلو او آماده کېدلو په وخت کي مديني منورې ته را ورسېدی، عُيينه بن حصن د غطفان رئيس او سردار راغلی دی چي مسلمان سي او رسول الله ﷺ ته يې دا زېری هم ور سره را وړی دی چي د غطفان قبيله هم ټوله د ده سره مسلمانان سوه، رسول الله ﷺ د دوی په اسلام خوشاله سو.

په دغه وخت کي د بنو تميم د قبيلې يوه ډله هم مديني منورې ته راغله چي د دغي ډلي مشر اقرع بن حابس ؤ، أقرع بن حابس هم د عربو د مشرانو او سردارنو څخه يو مشر او سردار ؤ، دا ډله هم راغله چي رسول الله ﷺ ته د بنو تميم د اسلام او مسلمانېدلو خبر و وايي او دا زېری پر وکړي چي بنو تميم هم ټول په اسلام مشرف سوه، رسول الله ﷺ په دوی هم ډېر خوشاله سو مګر دغه راغلي نفر ټول سرداران او د قومو مشران دي اوس کوم لښکر نه دی ور سره چي په دغه اوسني وخت او د جنګ په حالت کي د مسلمانانو ملګرتيا وکړي بلکه راغلي کسان فقط د قبيلو مشران دي نور قوم يې نه دی ور سره.

په دغه وخت کي يوه بله واقعه پېښه سوه، هغه دا چي (حاطِب بن بَلتعه رضي الله عنه) چي د رسول الله ﷺ د اصحابو او د اهل بدر څخه هم ؤ يوه ښځه يې د يو څه مال په بدل کي مزدوره يا اجيره کړه او د دې په لاس يې يو ليک ورکړی چي دغه ليک به و قريشو ته رسوې، چي د هغه ليک په واسطه يې قريشو ته خبر ورکاوه چي رسول الله ﷺ غواړي چي پر تاسي حمله وکړي چي دغه کار ته په اوسنی اصطلاح عسکري خيانت ويل کيږي او ښځي ته يې دا هم و ويل: چي پر عمومي لار نه بلکه پر کچه لار

(c) ketabton.com: The Digital Library

به ولاړه سې چې څوک نه سي درخبر، ښځي دغه لیک په خپلو کوڅیو یا د سر په وریښتانو کي کښېښاوه او د مکې مکرمې پر طرف رهي سوه، ښځي وکولای سوای چي پر کچه لار د مدینې منورې څخه ووزيَ او تر هغو پیره دارانو چي پر عمومي لارو ناست وه تېره سي او د مکې مکرمې پر طرف په بېغمه زړه سره رهي سوه.

مګر رسول الله ﷺ ته د آسمانو د خالق له طرفه خبر راغلی چي حاطِب رضي الله عنه دغسي کړي دي، رسول الله ﷺ د خپلو اصحاب کرامو څخه دوه یا درې نفره را وغوښتل (چي په دغه عدد کي اختلاف دی) دغه نفر علي بن أبي طالب، زبیر بن العوام او مقداد رضي الله عنهم وه او ورته وې فرمایل: جبریل علیه السلام خبر راکړی چي حاطِب بن بَلتَعَه د یوې ښځي په لاس پر فلانۍ لار قریشو ته لیک لېږلی دی، لارېې هم وروښوول چي یوه کچه لار وه، نو ویل (روضة خاخ) ته چي د یو ځای نوم دی ژر رهي سی، دغه نفر هم په ډېره چابکي لکه غشي پر هغه لار ور رهي سوه واقعًا ښځه يې پر هغه لار پیدا کړه او پسي ورورسېدل، دوی ورته ویل: ستا سره د قریشو دپاره یو لیک در سره دی هغه راکړه، ښځي ویل: زما سره لیک نسته، د ښځي غوټه يې وشنل شئ يې نه کړی پیدا، بیا يې ورته و ویل: ستا سره یو لیک دی هغه را وباسه، ښځه مطلق انکار کوي وايي: زما سره لیک نسته، علي رضي الله عنه ورته و ویل: په والله رسول الله ﷺ ته د جبریل علیه السلام له طرفه خلاف نه دي ویل سوي او هغه مورږ ته خلاف نه دي ویلې په والله یا به لیک را باسې یا دي لڅه وو (یعني: د بدن تلاښي دي کوو) ښځه پوه سوه چي خبره ښکاره سوې ده او نه مي پرېږدي نو ویل: مخان واړوی او مه را ته ګورئ، دوی هم مخان واړول، ښځي د سر وریښتان خلاص کړه دننه په وریښتانو کي يې دغه لیک اېښی ؤ ځکه د هغه په ساتلو او پټولو کي يې ډېر کوښښ کاوه او لیک يې و علي رضي الله عنه ته ورکړی، حضرت علي رضي الله عنه او ملګرو يې هغه لیک و رسول الله ﷺ ته راوړی، لیک چي وکتل سو د حاطِب بن بلتعه له طرفه و قریشو ته لیکل سوی ؤ چي د رسول الله ﷺ د جنګ په إراده يې خبرول، رسول الله ﷺ حاطِب بن بلتعه رضي الله عنه را وغوښتی، هغه راوستل سو، رسول الله ﷺ هغه لیک ور ښکاره کړی او ویل: یا حاطِب دغه څه شي دی؟

دغه لیک د مسلمانانو سره ښکاره او واضحه حربي خیانت ؤ مګر حاطِب رضي الله عنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وویل: یا رسولَ الله! ته پرما تلوار مه کوه په والله زه پر الله او رسول الله ایمان لرم. نه مرتد سوی یم او نه منافق یم زه یو سړئ وم چي په قریشو پوري منبتی وم (یعني: قریش نه یم بلکه د دوی حلیف یا همسایه وم) د مدینې منورې مهاجر مسلمانان هلته په مکه مکرمه کي اهل او اقرباء لري خو هغه په خپل قوم کي دي او په هغو ساتل کیږي، مګر زما کورنۍ چي په مکه کي ده د ساتني او حفاظت دپاره قوم او اقرباء نه لري، نو ما دا خوښه و بلل چي د قریشو سره داسي یو احسان وکړم چي زما د دغي نېکۍ په سبب هغه زما کورنۍ را وساتي، نو ځکه مي دغه لیک و قریشو ته ولېږی.

مګر د حاطب ﷺ دغه فکر او دلیل صحي نه ؤ دئ غواړي چي خپل اهل او کورنۍ وساتي، نو قریشو ته خبر ورکوي چي هغه د جنګ دپاره تیار او آماده سي؟ او په مسلمانانو کي مرګ او وژنه وکړي، خپل اهل خلاصوي او په مقابل کي یې مسلمانان په قتل رسوي؟ دا ډېره لویه خطا او غلطه سودا ده، نو حضرت عُمر فاروق ﷺ توره پورته کړه ویل: یا رسولَ الله! اجازه راکړه چي غاړه یې ورپرې کړم دا منافق سوی دی، د خپلي کورنۍ د ساتني دپاره مسلمانان قرباني کوي، رسول الله ﷺ وفرمایل: پرې یې ږده یا عمر!

« فَلَعَلَّ اللَّهَ اطَّلَعَ عَلَى أَهْلِ بَدْرٍ فَقَالَ اعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ فَقَدْ غَفَرْتُ لَكُمْ » [الدارمي]

یعني: الله جل جلاله واهل بدر ته بخښنه کړې ده او دوی ته یې فرمایلي دي: هر څه چي مو زړه غواړي هغه کوی ما تاسي ته بخښنه کړې ده. د حضرت عمر فاروق ﷺ تر سترګو اوښکي راتوی سوې او ویل: الله او رسول الله ښه پوهیږي.

ورونو! دغه د حاطب ﷺ د دغي کوچنۍ قصې څخه ډېر شیان فهمول کېدلای سي او ډېر احکام په معلومیږي، که زه د هغو په تفصیل مشغوله سم اصلي مقصد پاته کیږي نو به په مختصر ډول خولړو شیانو ته اشاره وکړم.

لومړئ: دا چي د رسول الله ﷺ تائید په الٰهي وحیو سره کېدی چي خپل رب عزوجل په دغه موضوع خبر کړی او ده ﷺ خپل اصحاب ولېږل چي ورسی په فلانۍ منطقه کي ښځه ده او لیک ور سره دی، دا څوک ؤ چي رسول الله ﷺ یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حاطبؓ او د دغي ښځي په موضوع خبر کړی؟ دا وحيِ وې، نو دا معلومه سوه چي د رسول اللهﷺ ټول کارونه ترپوهي او عبقريت د مخه د نبوت کارونه وه چي د الله جل جلاله له طرفه يې تائيد او تاکيد کېدی.

دوهم: و حاطبؓ ته د رسول اللهﷺ دغه عتاب او سر زنش، او بيا د سورة الممتحنه اولني آياتونه د دغي موضوع په متعلق نازل سوه، دا ټول پر دې دلالت کوي چي يوه مسلمان ته که څه هم په هرحالت کي چي وي دا نه ده روا چي د الله جل جلاله د دښمنانو سره دوستي او محبت وکړي، يا دا چي هغو ته د ورور ګلوی او مرستي لاس ور وغځوي، سره د دې چي حاطبؓ خپل عذر و وايه چي زه قريش نه يم او په مکه مکرمه کي داسي څوک هم نه لرم چي زما اهل او کورنۍ هلته را وساتي خو بيا هم دغه د ده پر دليل سربېره حضرت عمرؓ د رسول اللهﷺ څخه د ده د وژلو اجازه وغوښتل او ويل: دا منافق سوی دی، يعني دغسي دلايل د قبلولو وړ نه دي.

ورونو! قرآن مجيد يوازي په سورة الممتحنه کي نه بلکه په نورو ډېرو صريحو آياتو سره ټول مسلمانان امر کړي دي چي ستاسي دوستي بايد يوازي د الله جل جلاله دپاره وي، د مسلمانانو ټول علاقات په هر حال کي بايد د اسلام د دين سره د اخلاص پر اساس قائم او ولاړ وي، که د يوه مسلمان ټول کارونه د الله او اسلام دپاره نه وي نو ته څنګه د هغه مسلمان څخه دا اميد او توقع کولای سې چي دئ دي د الله جل جلاله په لار کي خپل ځان او مال، خپل خواهشات او غوښتني قرباني کړي، حال دا چي هر مسلمان د اسلام دپاره د دغو ټولو شيانو په قرباني کولو سره مکلف دی، خو بد بختانه نن ورځ او په اوسني عصر کي موږ په ډېرو انسانانو کي دغه حالت وينو چي خپل ځانونه مسلمانان بولي، د لمنځو دپاره مسجدو ته ځي، چي ورته ګورې خوله يې د اذکارو او اورادو د ويلو څخه يوه لحظه نه فارغه کيږي، د تسپو دانو يې تکهاری وي، په مجلسو کي يې د انبياء عليهم السلام او اصحاب کرامو يا د اولياء الله او پيرانو قصې يوه په بله پسې وي، مګر پر دغو ټولو سربېره د خلکو سره د ده علاقات د قوميت او وطنداری، د ژبي او د شخصي ګټو، د شهواتو او خواهشاتو پر اساس ولاړ وي او په دې يې هيڅ پروا نه کيږي چي د دغو علاقاتو په لار کي حق په باطل سره خرڅ کړي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

يا دا چي الهي دين يې د خپلو د نيوي خوارو خواهشاتو دپاره يو پوښ ګرځولی وي.
دغه کسان هغه منافقان دي چي د دوی په سبب مسلمانان په قسم قسم تفرقو او ضعف اخته او مبتلا سوي دي، او دغه هغه کسان دي چي په هر وخت او هر زمان کي د دوی په مرسته او کومک د اسلام دښمنان. د اسلام او مسلمانانو پر ضد را پورته کيږي او د مسلمانانو د تباهۍ او بربادۍ سبب ګرځي.

درېيم: دا د اهل بدر درجه ده چي دغه صحابي يې د هغه وژلو څخه خلاص کړی چي د منافق په نامه سره به وژل کېدلای، که د دغه صحابي سره هغه د بدر د اشتراک او ګډون درجه نه وای ور سره، د دغه عسکري خيانت په سبب به اعدام سوی وای، مګر څرنګه چي دئ د اهل بدر څخه ؤ د فضيلت او درجې خاوند ؤ معاف کړل سو.

په دغه موضوع کي موږ ته دغه لار ښوونه هم وسوه: که د يوه صاحبُ الفضل يا يوه عالم څخه يو وخت يوه خطا پيښه سي د هغه سره بايد داسي معامله و نه سي لکه د نورو عامو خلکو سره چي کيږي، د هغه صاحب الفضل، فضيلت، درجه او مقام بايد هېر نه سي، دغه درس او ښوونه رسول الله ﷺ موږ ته را کوي او رايې کړه: که يو شريف، يو محترم، يو عالم، يو کريم سړئ په يوه غلطي کي ولويږي، بايد د نورو خلکو پر قسم معامله ور سره و نه سي لکه رسول الله ﷺ چي د دغه حاطِب ﷺ خطا يا ګناه د هغه فضيلت په سبب چي ده په بدر کي حاصل کړی ؤ ور معاف کړه.

په دغه قِسم سره الله جل جلاله قريش په بېخبري کي پرېښوول، د مسلمانانو د تيارۍ او آمادګۍ خبر پټ وساتل سو او قريشو ته هيڅ حال و نه رسېدی.

اسلامي لښکر
د مکې مکرمې طرف ته حرکت کوي

د هجرت د اتم کال د روژې د مياشتي لس ورځي تيري سوي وې چي رسول الله ﷺ د مدينې منورې څخه د مکې مکرمې پر طرف حرکت وکړی او پر مدينه منوره يې ابو ذر الغِفاري ﷺ آمر پرېښاوه، اسلامي لښکر ډېر لږ لار تللی ؤ وې ليدل چي د ها خوا يو لښکر را رهي دی، پسله معلوماتو دا معلومه سوه چي هغه د بنو سُلَيم

(c) ketabton.com: The Digital Library

قبیله ده چې مسلمانان سوي دي او د مدینې منورې پر طرف وررهي دي چې ټوله زر نفره او پر آسانو سپاره وه، یو نفر هم پیاده پکښې نسته بلکه د اوښ سپور لا نه دی ور سره، زر نفره د آس سپاره دي چې په عربي کې (فارِس) ورته وایي او جمعه یې فُرسان ده، ټوله هم په زغرو او اسلحه پټ دي دغه لښکر راغلی او مسلمانان سوي دي، رسول الله ﷺ ډیر په خوشاله سو ځکه د مسلمانانو ټول لښکر چې (۷۵۰۰) نفره دي زر نفره د آس سپاره نه لري او دغه نوي مسلمانان چې را رهي دي زر نفره دي او ټول د آس سپاره دی نو خود رسول الله ﷺ ډیر زیات په خوشاله سو، کله چې دوی را ورسېدل او د خپل اسلام اعلان یې وکړی عُیینه بن حِصن هغه د غطفان رئیس خو هم د مسلمانانو د لښکره سره ملګری ؤ هغه خواشینی سو ځکه قَدر او عزت بنو سُلَیم ځني یووړل، ده د ځان سره فکر کاوه که ما د غطفان نفر را سره راوستلي وای دغه شرف او عزت به زما وای، نو یې په بې معنی خبرو شروع وکړه وایي: دا هم فُرسان دي؟ دا خلک په جنګ نه پوهیږي، د بني سُلَیم مشر او رئیس پر را رغ کړه ویل: که دي خوښه وي سره معلومه به یې کړو، تر دښمن د مخه به اول ستا سره جنګ وکړو، سبحان الله! دا هم مسلمانان هغه نور هم مسلمانان! راغلي دي چې اسلام اعلان کړي او اوس په خپل منځ کې سیالي او لویي سره کوي؟

ځرنګه چې دوی نوي مسلمانان سوي وه هغه واقعي اسلام تر اوسه د دوی په زړو کې ځای نه ؤ نیولی، زړونه یې تر اوسه هغه د جاهلیت په ناروغۍ اخته وه نو د دوی په منځ کې بد ویل سره شروع سوه، دا خبر ؤ رسول الله ﷺ ته ورسېدی، هغه ﷺ راغلی او دوی یې د بد ویلو څخه منعه کړه وې فرمایل: دغه خلک دي چپه خوله سي، مګر عُیینه بن حصن بیا هم خواشینی دی چې دا څنګه کار پېښ سو؟

څه وخت وروسته بله قبیله را رهي ده او د مسلمانانو سره یو ځای سوه، اوس نو د دغو قبیلو په یو ځای کېدلو سره د مسلمانانو د لښکر شمېر او عدد لس زره نفره سو، خو عُیینه ډیر خواشینی دی چې د ده قوم نسته او شرف یې د لاسه و وتی نو رسول الله ﷺ ته ورغلی او ویل: یا رسولَ الله! والله موږ نه وو خبر چې تا د جنګ دپاره د وتلو اراده درلودل قسم په الله که موږ خبر وای موږ به هم د لښکره سره راغلي وای،

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله ﷺ و فرمایل: صحي ده خیر دي وي څه نه ده پېښه، مګر د عُیینه څخه شرف او عزت بل چا یو وړی، اوس نو عُیینه د مسلمانانو سره په مات زړه رهي دی چي بیا به د ده کارونه د حُنین یا د طائف په جنګ کي و وینو.

رسول الله ﷺ خپل لښکر پر پنځه حصې تقسیم کړی، مقدمه، قلب، مؤخره، میمنه او میسره، چي د لښکر مقدمه دوه سوه نفره د آس سپاره وه او تر ټول لښکر د مخه رهي وه چي د لښکر دپاره یې معلومات، رهنمایي او لار ښوونه کول، د دغي مقدمې مشر او قومندان خالد بن ولید ﷺ ؤ.

د مسلمانانو په لښکر کي بېله مشرانو څخه د اصحاب کرامو بل څوک نه دي خبر چي د رسول الله ﷺ قصد او إراده د کوم ځای ده، رسول الله ﷺ امر وکړی چي د هوازن پر طرف حرکت وکړی، اوس نو ټول لښکر وایي: چي موږ هوازن ته ځو، خیر لښکر د هوازن پر طرف رهي دی خو نژدې و طائف ته ورسېدل.

مسلمانانو به د معلوماتو او استخباراتو دپاره مخ ته نفر لېږل هغو نفرو دا حال معلوم کړی چي د هوازن قبیله ځانونه آماده کوي چي پر مسلمانانو حمله وکړي، خو په خپله د هوازن قبیلې بیا هم شا وخوا نفر لېږل چي د مسلمانانو د حال معلومات ولري.

د مسلمانانو د لښکر د مقدمې نفرو چي قومندان یې خالد بن ولید ﷺ ؤ د لیري یو نفر ولیدی چي رهي دی، خالد ﷺ نفر پسي ولېږل چي ور سی دغه نفر راولی، نفر پسي رهي سوه هغه سړئ یې ونیوی او را یې وستی، خالد ﷺ په خپله تحقیقات او پوښتني ځني کوي ویل: سړیه د کوم ځای یې؟ هغه ویل: د بني غِفار یم، حال دا چي سړئ د هوازن دی درواغ یې و ویل، ویل: د بني غِفار یم، خالد ﷺ ته بیا د بني غفار ټول ښاخونه ورمعلوم وه، نو ویل: په بني غِفار کي د کومه ښاخه یا پښې څخه یې؟ سړئ نور نه پوهېدی چي جواب ورکړي، خالد ﷺ ورته و ویل: د بني غِفار په کوم ځای کي اوسېږې؟ سړئ بیا هم نه پوهیږي چي څه و وایي، خالد ﷺ توره پر پورته کړه ویل: درواغ خو دي معلوم سوه یا رشتیا و وایه یا دې وژنم د کوم ځای یې؟ سړي ویل: د هوازن یم، خالد ﷺ چي د سړي پر سر یې توره نیولې وه ویل: د څه شي دپاره دلته راغلی وې؟ سړي ویل: د هوازن جاسوس یم و هغو ته مي خبرونه ور وړل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خالد رضی الله عنه دغه نفر و رسول الله ﷺ ته ور وستی او ویل: یا رسول الله! د هوازن جاسوس مو نیولی دی، اوس نو رسول الله ﷺ نور تحقیقات په خپله ځنې کوي ویل هوازن څه کول؟ سړي ویل: ستا د جنګ دپاره يې ځانونه تیارول او آماده کول. رسول الله ﷺ و فرمایل: د دغه کار دپاره چا تشویق کړې؟ او د دې کار مشر څوک دی؟ سړي ویل مالک بن عوف.

دغه مالک بن عوف د حنین په غزاء کې مهم شخص او سړی دی په یاد یې ولرئ.

رسول الله ﷺ د دغه جنګ دپاره د دوی د آمادګۍ او ترتیباتو مفصل معلومات ځنې کوي او بیا یې و فرمایل: چې سعد او هلال څه کول؟ چې دغه دوه نفره هم د هوازن د مشرانو څخه وه، جاسوس وویل: هغو د مالک بن عوف غوښتنه نه کړه قبوله.

رسول الله ﷺ امر وکړی چې دغه جاسوس بندي کړی، کله چې مسلمانان په دغه حال خبر سوه چې د هوازن جاسوس يې نیولی دی او رسول الله ﷺ تحقیقات ځنې وکړه او بیا یې بندي کړی د مسلمانانو به یقین سو چې زموږ جنګ د هوازن د قبیلې سره دی ځکه که د هوازن سره جنګ نه وای دغه جاسوس به یې ایله کړی وای، دغه جاسوس ته یې أمان هم ورکړی او بندي یې هم کړی نو یقیناً زموږ جنګ د هوازن د قبیلې سره دی.

مګر رسول الله ﷺ د دې دپاره د دغه جاسوس په بندي کولو امر وکړی چې دغه مسئله به نا معلومه سي چې د مسلمانانو جنګ د چا سره دی، کله چې د مسلمانانو لښکر د هوازن و طرف ته به ور نژدې سو رسول الله ﷺ امر وکړی چې مخ پر مکه مکرمه را وګرځی، اوس خلک په حیرت کې سوه چې د رسول الله ﷺ نظر ولې تغیر وکړی؟ خلک نه پوهېږي چې زموږ د لښکر مقصد څه او کوم ځای دی؟ دا د رسول الله ﷺ هغه کوښښ ؤ چې حال پټ وساتل سي او قریش په بې خبري کې پاته سي.

مخ کې خو رسول الله ﷺ لښکر پر پنځو حصو وېشلی ؤ اوس چې مخ پر مکه مکرمه رهي سوه دلته یې بیا هره حصه و قبیلو ته و وېشل، د لښکر په هره حصه کې یې هغه خپله قبیله سره یو ځای کړه، د دې تقسیم څخه بیا مقصد دا ؤ چې د هري قبیلې خلک یو د بله سره پېژني نو په جنګ کې یو د بل له شرمه نه تښتي ځکه هره قبیله چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره يو ځای وي د شرم او بد نامی د بيري نه تښتي او که وتښتي و مغې قبيلې ته پښغور ورکول کيږي، دا نو د لښکر دوهم تقسيم ؤ. کله چې د مسلمانانو لښکر مکې مکرمې ته نژدې سو رسول الله ﷺ بل دريیم تقسيم وکړی، هغه مقدمه چې دوه سوه نفره وه هغه يې زر نفره کړه چې ټول د آس سپاره او د بني سُلَيم قبيله وه، دا هغه قبيله وه چې د مدينې منورې پر لار زر نفره د آسانو سپاره د رسول الله ﷺ سره يو ځای سوي وه دغه قبيله يې د لښکر مقدمه وګرځول او قومندان يې خالد بن وليد ﷺ ؤ.

د لښکر د نورو حصو قومندانان زبير بن العوام، ابو عبيده عامر بن الجراح، سعد بن عباده ﷺ وه چې د سعد بن عُباده ﷺ ډله مهاجرين او انصار وه، اوس د مسلمانانو لښکر و مکې مکرمې ته نژدې سو، خود مکې مکرمې اوسېدونکي او قريش په هيڅ نه دي خبر حال دا چې د مسلمانانو د لښکر او د مکې مکرمې په منځ کي ډيره لږ لار پاته ده.

د مسلمانانو لښکر دلته پرېږده اوس مکې مکرمې ته راسه.

په دغه وخت کي د مکې مکرمې څخه يو سړئ د خپلې کورنيه سره د هجرت په نيت را و وتی غواړي چې مدينې منورې ته مهاجر ولاړ سي او په هيڅ حال نه دی خبر چې د مسلمانانو لښکر دلته نژدې راغلی دی، دغه مهاجر سړئ څوک ؤ؟

دا عبّاس بن عبدالمطلب ﷺ د رسول الله ﷺ اکا ؤ، مسلمان سوی دی او په زړه کي يې اسلام ځای نيولی دی (يا دا چې دغه اوس يې خپل اسلام اظهار او ښکاره کړی) نو اوس غواړي چې هجرت وکړي يو څه لار چې ولاړی که ګوري د مسلمانانو لښکر په مخه ورغلی، لښکر ته ور داخل سو او رسول الله ﷺ ته ورغلی په شهادتينو يې اقرار وکړی، رسول الله ﷺ ډير زيات په خوشاله سو، عبّاس ﷺ هغه آخرنئ مهاجر دی پسله عبّاس ﷺ څخه بيا بل چا د مکې مکرمې څخه هجرت نه دی کړی ځکه د ده تر هجرت وروسته مکه مکرمه فتحه سوه او د مکې مکرمې تر فتحې وروسته بيا د مکې مکرمې څخه هجرت نسته، رسول الله ﷺ فرمايي: «لاَهِجرَةَ بَعدَ الفتح» يعني: د مکې مکرمې تر فتحې وروسته بيا د مکې مکرمې څخه هجرت نسته، ځکه مکه مکرمه هم د اسلام ښار سو، البته د نورو کفري ملکو څخه د اسلام و ملک ته د خپلو شرايطو سره برابر هجرت سته، اجر او ثواب هم لري، بلکه په ځينو حالاتو کي هجرت کول لازم دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو عبّاس رضي الله عنه هغه آخرنۍ نفر دی چي هجرت يې وکړی او د الله جل جلاله إراده داسي وه چي دیٔ رضي الله عنه هم د هجرت په صفت مکرم او مشرف کړي، بیا چي رسول الله ﷺ څه نور هم مکې مکرمې ته نژدې سو د رسول الله ﷺ د اکا زوی ابوسفیان بن الحارث او د عمه زوی عبدالله بن أبي أمیه و لښکر ته ورغله خو رسول الله ﷺ له دوېه څخه مخ واړاوه ځکه دغه دوو نفرو و رسول الله ﷺ ته ډېر آزار ورکړی ؤ او په اشعارو کي يې د ده ﷺ ډېر ذم ویلی ؤ چي دغه بیا په خپله ډېره اوږده قصه ده.

دحیات الصحابه د نشر سوي سلسلې په شپږمه فیته کي يې واورۍ.

رسول الله ﷺ نور هم د لښکره سره مخ پرمکه مکرمه رهي دی او دا خو درته معلومه ده چي میاشت د روژې ده نو د رسول الله ﷺ او د لښکر روژه هم ده څو (کُدید) ته ورسېدل کدید يو اوبه وې چي د عسفان او قُدید په منځ کي وې، دلته رسول الله ﷺ او خلکو روژې ماتي کړې او له دغه ځایه څخه يې بیا حرکت وکړی څو د شپې يې په وادي فاطمه کي واړول چي هغه وخت (مر الظهران) ورته ویل کېده، دلته رسول الله ﷺ ټول لښکر امر کړی چي اورونه بل کړی، لس زره نفره لښکر دی او ټولو اورونه بل کړه چي تقریباً لس زره ځایه اورونه بل سوه، په دغه شپه د پیره دارانو مشرتوب د حضرت عمر رضي الله عنه پرغاړه ؤ.

(د مسلمانانو لښکر دلته پرېږده چي اورونه بلوي)

حضرت عبّاس رضي الله عنه چي د مسلمانانو په لښکرکي دی فکر وهي او د ځانه سره وايي: که دغه لښکر په زور او جنګ مکې مکرمې ته داخل سي ټول قریش تباه کېږي، د قریشو يو نفر هم ژوندیٔ نه پاته کېږي ځکه د قریشو شمېر اصلاً هم لږ دی، هو، دوی د عربو اشراف او مشران وه خو شمېر يې لږ ؤ او که اوس دغه لښکر په جنګ او وژنه مکې مکرمې ته ننوزي نو د قریشو قبیله ختمېږي او څوک يې نه پاته کېږي، عبّاس رضي الله عنه دا ښه وبلل چي د قریشو څخه وغواړي چي ښه جنګه تسلیم سي او داسي کار و نه کړي چي دغه لښکر په زور او جنګ مکې مکرمې داخل سي.

عبّاس رضي الله عنه په دغه شپه د رسول الله ﷺ پر غاتره سپور سو او د لښکره څخه د مکې مکرمې پر طرف ور و وتی غواړي چي په دغه منطقه کي يو څوک و ویني او ابوسفیان

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته يې ور وليږي چي بيله جنګه تسليم سه په والله د دغه لښکر په مقابل کي هيڅ قوت او طاقت نه لري، دا خو دلته حضرت عباس رضي الله عنه د لښکره څخه ورووتی.

هلته په مکه مکرمه کي ابوسفيان او د قريشو نور مشران سره ناست دي خبري او مشورې سره کوي، هغه نور ورته وايي: يا اباسفيان! په دغه اوس ورځو کي د مدينې منورې له طرفه هيڅ حال نه لرو او څوک هم له هغه طرفه نه راځي چي پوښتنه ځني وکړو، خبرونه او معلومات قطعه دي او دا عجبه ده پخوا به همېشه له هغه ځايه نفر راتله او حال به يې راوړی خو اوس بېخبره پاته يو او دا بېره سته چي مسلمانانو زموږ د حملې نيت کړی وي او زموږ په بېخبري کي حمله را باندي وکړي، نو ته مدينې منورې ته ولاړ سه او د محمّد ﷺ سره خبري وکړه، خو ستا اصلي مقصد به دا وي چي هلته معلومات وکړه که محمّد ﷺ ته لوی او قوي لښکر را ټول سوی ؤ نو مکه ور تسليم کړه ځکه موږ نه غواړو چي مسلمانان په جنګ او زور مکې ته را داخل سي، که بيا چيري کوچنۍ او ضعيفه لښکر ورته را ټول سوی ؤ بيرته راسه او جنګ ور سره کوو.

سبحان الله! کافر قريش تراوسه پر جنګ ټينګ دي او د جنګ خبري کوي.

ابوسفيان ته د نورو مشرانو له طرفه دغه وظيفه ورکول سوه مګر ابوسفيان غواړي چي د دغه سفره څخه ځان خلاص کړي ځکه يو وار د مخه تللی ؤ او بې فايدې بيرته راغلی اوس نه غواړي چي بيا ولاړ سي، نو په دغه شپه د مکې مکرمې څخه را ووتی، حکيم بن حزام چي د قريشو بل مشر دی دا هم ور سره ملګری دی د مدينې منورې پر لار ګوري چي ممکن له هغه طرفه يو څوک راسي او دئ معلومات ځني وکړي چي په مدينه منوره کي څه حال ؤ؟ ابوسفيان د مدينې منورې پر لار يو څه نور هم مخ ته ولاړي چي ښايي يو څوک را رهي وي، که ګوري اورونه بل دي، دومره اورونه بل وه چي مځکه يې ټوله نيولې وه ځکه د مسلمانانو د هري خېمې مخ ته اور بل ؤ، ده چي ورته وکتل پوه سو چي دا ډير لوی لښکر دی، خپل ملګري حکيم بن حزام ته يې و ويل: دا څوک دي؟ دا د چا لښکر دی؟ په والله د دې لښکر د جنګ طاقت هيڅوک نه لري، واقعاً هم په هغه وختو او په جزيرةُ العرب کي لس زره نفريزه لښکر لوی لښکر ؤ، ابوسفيان د حکيم بن حزام سره د دغه لښکر د ډېروالي په باره کي خبري کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دغه وخت کې یو بل دریم نفر هم د مکې مکرمې څخه را وتلی دی، چې هغه بُدیل بن ورقاء د خزاعه د قبیلې مشر او رئیس ؤ، هغه خزاعه چې د بنو بکر قبیلې د قریشو په ملګرتیا درویشت نفره ور وژلي وه او هغه جنګ د حدیبیې د صلحې د ماتېدلو او د مکې مکرمې د فتحې سبب وګرځېدی، دغه بُدیل هم را وتلی دی، دئ بیا ولي را وتلی دی؟ ځکه دئ پوهېدی چې رسول اللهﷺ د لښکره سره راځي نو دئ به همېشه په انتظار ؤ او تر مکې مکرمې دباندې به د معلوماتو دپاره ورو تی چې آیا د رسول اللهﷺ او مسلمانانو لښکر را رسېدلی دی که یا؟

نو بدیل بن ورقاء د مسلمانانو د لښکر د راتګ د معلوماتو دپاره را وتلی دی، ابوسفیان او حکیم بن حزام را وتلي دي ګوري چې د مدینې منورې له طرفه یې څوک راسي او دوی د حالاتو معلومات او پوښتني څني وکړي او عبّاس بن عبدالمطلبؓ بیا د مسلمانانو د لښکره څخه را وتلی دی په یو چا پسې ګرځي چې ابوسفیان ته یې ور ولیږي چې بېله جنګه تسلیم سه، دغه څلور نفره په دغه شپه کې تر مکې مکرمې دباندي راوتلي دي چې هر یو یې جلا جلا مقصد لري.

اول بُدیل بن ورقاء د ابوسفیان سره مخامخ او یو ځای سو، ابوسفیان پوښتنه څني وکړه چې دا څوک دي؟ بُدیل ویل نه یم خبر، بدیل پوهیږي چې دا د مسلمانانو لښکر دی مګر ابوسفیان ته منکره سو غواړي چې قریش نه سي پوه او بېخبره پاته وي او د دې دپاره چې د ابوسفیان فکر واړوي ویل: ښایي دا خزاعه زما قبیله وي او ستا سره یې د جنګ إراده وي ځکه تاسي د دوی نفر ور و وژل، ابوسفیان هوښیار ؤ ویل: یا بُدیل! خزاعه تر دغه لږ دي، خزاعه دومره لښکر نه لري، بُدیلؓ و ویل: ښایي هوازن وي، ابوسفیان ویل: یا، هوازن هم نه دي هغه هم دومره لښکر نه لري، دوی په دغه خبرو کي وه چې عبّاسؓ د دوی خبري واورېدې.

عبّاسؓ وایي: زه د رسول اللهﷺ پر غاتره سپور وم چې د ابوسفیان خبري مي واورېدې چې ویل: ما هیڅکله دومره اوروته او دومره لښکر نه دی لیدلی او بُدیل ورته ویل: دا خزاعه دي ستا د جنګ دپاره راغلي دي، ابوسفیان ویل: خزاعه تر دې لږ دي، عبّاسؓ وایي: ما د ابوسفیان آواز وپېژندی نو مي ورته و ویل: یا ابا حنظله!

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه ویل: څوک یې؟ ابا الفضل یې؟ ما وېل هو. وېل دا څه خبر دی او دا څوک دي؟ عبّاس رضي الله عنه وېل: دا رسول الله ﷺ دی ټول عرب یې ستا د جنګ دپاره را وستلي دي تسلیم سه، که مکې مکرمې ته په زور داخل سو والله دا به د ابد دپاره د قریشو هلاک وي، قریش نېست او نا بود کیږي، رشتیا هم ابوسفیان چې دا حال او لښکر ولیدی پوه سو چې هیڅ مي په وسه نه ده پوره.

ابوسفیان وېل: اوس حل او چاره څه ده ستا په فکر او نظر زه باید څه وکړم؟ عبّاس رضي الله عنه ورته و وېل: په والله که د مسلمانانو لاس ته ورغلې سر دي درپرې کوي نو زما سره پر دغه غاتره سپور سه چې رسول الله ﷺ ته دي ور ولم او د هغه څخه ستا دپاره امان وغواړم او مکه بیله جنګه ور تسلیم کړه چې مسلمانان مکې مکرمې ته بېله جنګه داخل سي او څوک و نه وژل سي، ابوسفیان چې بیري اخیستی ؤ وېل: اوس زما سر د دوی په کار دی او دوی د جنګ دپاره راغلي دي که ما و ویني وژني مي زه څنګه در سره ولاړ سم؟ ابوسفیان بیرېږي وایي: اوس خو صلحه پای ته ورسېده او دا لښکر د جنګ دپاره راغلی دی که زه هلته ورسم او هر چا ولیدم وژني مي، خو عبّاس رضي الله عنه ورته و وېل: ته مه بېرېږه زه امان درکوم زما سره راځه.

ابوسفیان یې د رسول الله ﷺ پر غاتره یا قچره تر شا ور سره سپورکړی او د مسلمانانو د لښکر پر طرف ور رهي سوه غواړي چې رسول الله ﷺ ته ورسي او هغه دوه نفره (یعني: بدیل بن ورقاء او حکیم بن حزام) مکې مکرمې ته ولاړل، اوس عبّاس رضي الله عنه او ابوسفیان لښکر ته را ورسېدل، لکه مخ کي چې مو درته ویلي وه د لښکر د پیره دارانو او امنیت مشر او قومندان حضرت عمرفاروق رضي الله عنه ؤ، کله چې عبّاس رضي الله عنه او ابوسفیان لښکر ته را ورسېدل هر پیره دار چې به دوی ولیدل و به یې وېل: د رسول الله ﷺ اکا او د رسول الله ﷺ پر غاتره! پرې یې ږدی اجازه ورکړی، پیره داران د شا و نفر ته نه ګوري او نه ورته متوجه کیږي چې دغه بل نفر څوک دی، خو حضرت عمر بن الخطاب رضي الله عنه ته ور ورسېدل هغه وېل: دا څوک دي او ورته را ولاړسو، کله چې یې ابوسفیان ولیدی په لوړ آواز یې و وېل: ابوسفیان د الله دښمن؟ الله لره دي حمد وي چې بېله عهده او امانه یې په لاس را کړې، یعني: اوس صلحه نسته او ته په لاس

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغلې، عمررضي الله عنه توره پورته کړه غواړي چې ابوسفیان و وژني، مګر عبّاسرضي الله عنه پر رغ کړه ویل: یا عمر! دئ زما په جوارکي دی، حضرت عمررضي الله عنه وویل: دا د کفارو شر دی ده لره جوار نسته، حضرت عبّاسرضي الله عنه بیا و ویل: دئ زما په جوارکي دی. عمررضي الله عنه غواړي چې وې وژني مګر عبّاسرضي الله عنه جوار ورکړی دی نه پوهیږي چې اوس څه وکړي، نو حضرت عمررضي الله عنه د رسول الله ﷺ د خېمې پر طرف په چابکي ور رهي سوا وځغلي، دلته عبّاسرضي الله عنه پوه سو: که عمررضي الله عنه و رسول الله ﷺ ته ورغلی او د ابوسفیان د وژلو اجازه یې ځني واخیستل نو یې وژني، ځکه ورته و به وایي: یا رسولَ الله! ابوسفیان مو ونیوی د وژلو اجازه یې راکوې؟ او که ورغلی ښایي اجازه هم ځني واخلي، عبّاسرضي الله عنه وایي: ما هم د رسول الله ﷺ د خېمې طرف ته غاتره ورچابکه کړه.

هغه یو پر پښو ورځغلي او بل بیا غاتره پسي ځغلوي، مګر عمررضي الله عنه اول د رسول الله ﷺ خېمې ته ور ننوتی او ویل: یا رسولَ الله! الله ﷻ ابوسفیان بېله عهده او ذمې په لاس را کړی، عبّاسرضي الله عنه وایي زه هم د غاترې څخه ور وغورځېدم او خېمې ته ورننوتم او ما ویل: یا رسولَ الله! ما جوار ورکړی دی، عبّاسرضي الله عنه وایي: ما د رسول الله ﷺ تر زنه لاس ورلاندي کړی (لکه څوک چې چا ته زاری کوي) او ورته و مي ویل: نن شپه به د ابوسفیان سره بېله ما بل څوک خبري نه کوي.

رسول الله ﷺ و فرمایل: یا عبّاس! ابوسفیان ستا خېمې ته در سره بوزه او سهار یې ما ته راوله، عبّاسرضي الله عنه وایي: ابوسفیان ما را سره بوتلی او په سهارکي مي رسول الله ﷺ ته ور وستی، کله چې رسول الله ﷺ ولیدی نو یې ورته و ویل: یا اباسفیان! آیا د دې وخت نه دی راغلی چې دا شاهدي آداء کړې: لا إله إلا الله؟ ابوسفیان ویل: څومره حلیم او کریم یې او څومره د صلهٔ رحمي خاوند یې! که چیري بېله یوه الله نور آلهه وای مورږ ته به یې نن فایده را رسولې وای، نو بېله دغه یوه الله نور آلهه نسته، رسول الله ﷺ ورته و ویل: آیا د دې وخت نه دی راغلی چې شاهدي آداء کې چې زه رسول الله یم؟ ابوسفیان ویل: په دغه باره کي مي تر اوسه په زړه کي یو شئ سته، یعني: تر اوسه په دې کي شکمن یم چې ته رسول الله یې.

دلته عبّاسرضي الله عنه ورته و ویل: یا اباسفیان! مسلمان سه او د مخه تردې چې سر دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرې سي شاهدي آداء کړه چي { لا إله إلا الله وأن محمّداً رسول الله} او په والله که مسلمانان په زور مکې مکرمې ته داخل سوه دا به تر ابده د قريشو ذِلت وي، اسلام غالبه او ښکاره سو او ته تر اوسه په شک کي يې، نو ابوسفيان مسلمان سو مګر په خوله اوويې ويلْ: {أشهد أن لا إله إلا الله و أشهد أن محمّداً رسول الله}.

دا خويې په خوله وويل، مګر په زړه کي يې تصديق نه ؤ، چي په دې به بيا په وروسته کي پوه سو.

ابوسفيان و رسول الله ﷺ ته و ويل: يا رسولَ الله! آيا د مکې مکرمې خلکو ته امان ورکوې؟ دلته بيا عبّاس رضي الله عنه مداخله وکړه او ويل: يا رسولَ الله! ابوسفيان داسي سړئ دی چي فخر يې خوښ دی داسي يو امتياز ورکړه چي دئ په هغه سره فخر وکړي، رسول الله ﷺ و فرمايل: هو، هر څوک چي د ابوسفيان کورته ننوزي هغه په امان دی، ابوسفيان په دې امتياز خوشاله سو مګر ويل: يا رسولَ الله! زما کور کوچنئ دی دومره نفر نه ځايوي، رسول الله ﷺ و فرمايل: که څوک مسجد الحرام ته داخل سو هغه هم په امان دی، ابوسفيان ويل: دا هم کفايت نه کوي، رسول الله ﷺ وفرمايل: هر څوک چي په خپل کورکي کښيني او په ځان پسي دروازه وتړي هغه هم په امان دی، ابوسفيان ويل: هو دا عام او پراخه امان دی، اوس نو په مکه مکرمه کي لکه بنديز چي ولګېدی، ځکه د دې خبرو معنٰی دا ده: کله چي موږ مسلمانان مکې مکرمې ته داخل سو او هر څوک مو دباندي پر لارو وليدل هغه لره امان نسته، امان چيري دی؟ د ابوسفيان په کورکي، په مسجدالحرام کي او هر څوک چي په خپل کورکي کښيني او دروازه په ځان پسي بنده کړي هغه په امان دی، مګر هر هغه څوک چي پر لارو او کوڅو وليدل سي هغه وژل کيږي.

ابوسفيان په دې امان خوشاله سو او غوارې چي ولاړسي قريش خبر کړي، ابوسفيان مخ پر مکه مکرمه رهي سو عبّاس رضي الله عنه هم ور سره دی، خو رسول الله ﷺ و عبّاس رضي الله عنه ته ور بغ کړه هغه بيرته را وګرځېدی او ابوسفيان يوازي رهي سو، دلته رسول الله ﷺ عبّاس رضي الله عنه ته ځيني امرونه او لار ښوووني وکړې، بيا نو عبّاس رضي الله عنه هم په ابوسفيان پسي رهي سو او هلته مکې مکرمې ته نژدې چي د دوو غرو په منځ کي

(c) ketabton.com: The Digital Library

مکې مکرمې ته د ننوتلو لار تېره سوې وه (چې مور تنګئ ورته وایو) دلته عباس ﷺ په ابوسفیان پسې ځان ور ورساوه او رغ یې پر وکړی ویل: یا اباسفیان! و دریږه، ابوسفیان چې په خپل چرت کې ډوب ؤ او حواس یې بایللي وه ترشا یې وکتل او وبېرېدی. ویل: غدر کوې یا بني هاشم؟ عبّاس ﷺ ویل: یا غوارم چې خبري درسره وکړم.

ابوسفیان ویل: نژدې ؤ چې زړه مي دربېدلی وای و دي بېرولم خو یو څه په آرامه به دي را ته ویلي وای چې صبر وکه یو څه درته وایم، داسي په یوه وار دي رغ را باندي وکړی چې، و دریږه، زه دي و بېرولم، عبّاس ﷺ ویل: والله ما ګمان نه کاوه چې ستا بېره دي دغي اندازې ته رسېدلې وي چې له رغه هم بېربږې، ابوسفیان ویل: ښه څه وایې؟ عبّاس ﷺ ویل: نه یم خبر فقط رسول الله ﷺ امر کړم چې د دغه دوو غرو په منځ کې دي پر دغه ځای و دروم.

دوی دالته و درېدل او هلته رسول الله ﷺ لښکر امر کړی چې حرکت وکړی، مګر هو د ابوسفیان مخ ته پر داسي قسم تېرسی چې خپل جنګي او عسکري قدرت ښکاره کړی، رسول الله ﷺ غوارې چې خپل لښکر او قواوي ابوسفیان ته وربښکاره کړي، اوس چې د سه شنبې د ورځي سهار دی او د هجرت د اتم کال د روژې د میاشتي اووه لسمه ورځ ده رسول الله ﷺ او اسلامي لښکر د وادي فاطمې څخه چې مر الظهران ورته ویل کېده د مکې مکرمې طرف ته حرکت وکړی، د لښکر اوله ډله چې مقدمه وه هغه د بني سُلَیم قبیله ده چې زر نفره د آس سپاره او ټوله په اسلحه پټ دي د خالد بن ولید ﷺ په قومنداني دغه ځای ته چې عبّاس ﷺ او ابوسفیان دواړه په غره کې ناست دي را ورسېدل ابوسفیان دغه قبیله و نه پېژندل ویل یا عبّاس! دا څوک دي؟ عبّاس ﷺ ویل: دا بني سُلَیم دي، ابوسفیان ویل: زمور او د بني سُلَیم یې سره څه زمور او د هغو په منځ کې خو هیڅ اختلاف او مشکل نسته دوی ولي راغلي دي؟ بیا بله قبیله تېره سوه بیا بله قبیله خو هره قبیله چې تیرېږي ابوسفیان د عبّاس ﷺ څخه پوښتنه کوي چې دا څوک دي او هغه یې ورښيي، ابوسفیان د هري قبیلې سره وایي: زمور او د دوی یې سره څه؟ رسول الله ﷺ ټولي قبیلې امر کړي وې کله چې د ابو سفیان پر برابرې ورسي په لوړ آواز به درې تکبیره وایاست، الله اکبر، الله اکبر، الله اکبر.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دغو قبائلو په لیدلو سره د ابوسفیان زړه نور هم ولوېدی او پوښتنه به یې کول دا څوک دي؟ دا څوک دي؟ د عربو ډېري قبیلې سره یو ځای سوي وې چې هغه قبیلې: جُهَینه، غِفار، مُزَینه، سُلَیم، تمیم، أسد او قیس څخه عبارت وې او بیا په آخر کي یوه مجموعه یا د لښکر یوه حصه تېرېدل چې دغه مجموعه تر ټوله لښکر منظمه او قوي وه، ټول په اسلحه داسي پټ وه چې بېله سترګو یې بل ځای نه معلومېدی (زرغونه ټولۍ) چې دا ټولۍ د مهاجرینو او انصارو څخه جوړه سوې وه او د دې ټولۍ قوموندان په خپله رسول الله ﷺ ؤ، په دغه ځای کي په خپله رسول الله ﷺ د دغي ټولۍ مشرتوب کاوه، ابوسفیان چې دغه ټولۍ ولیدل نو یې په تعجب سره و ویل: سبحان الله! یا عبّاس! دغه څوک دي؟ عبّاس ﷺ و ویل: تا نه و پېژندل؟ ویل: یا والله! نه یې پیژنم دا څوک دي؟

کله چې ابوسفیان د دغي ټولۍ حرکت او انظباط، عسکري او حربي قدرت ولیدی چې په نورو ټولو قبائلو کي یې داسي انتظام، قوت او حرکت نه ؤ لیدلی، نو خود په ډېر تعجب سره یې و ویل: یا عبّاس! دغه څوک دي؟ په والله هیڅوک د دغي ټولۍ مخ ته نه سي درېدلای او هیڅوک یې د جنګ او مقابلې طاقت نه لري.

عبّاس ﷺ و ویل: دا رسول الله ﷺ دی په مهاجرینو او انصارو کي.

ابوسفیان د دغه لښکرو په لیدلو سره عبّاس ﷺ ته و ویل: په والله ستا د وراره پاچهي ډېره لویه سوې ده، عبّاس ﷺ و ویل: یا اباسفیان! دا پاچهي نه ده بلکه نبوت دی، ابوسفیان و ویل: هو نبوت دی.

بیا نو رسول الله ﷺ و ابوسفیان ته د تللو اجازه ورکړه، ویل اوس نو مکې مکرمې ته ولاړ سه، د رسول الله ﷺ له دغه کاره مقصد دا ؤ چې ابوسفیان ټول لښکر د اسلحې او جنګي طاقته سره وویني ځکه که ابوسفیان دغه لښکر و نه ویني اسلحه او استعداد یې و نه ویني او مکې مکرمې ته ولاړ سي ممکن خپلي رأیي او نظر ته تغیر ورکړي او بیا د جنګ إراده وکړي، حال دا چې رسول الله ﷺ جنګ او وژنه نه غوښتل دا یې خوښه وه چې مکه مکرمه بېله جنګه تسلیم سي نو ځکه یې خپلي قواوي په ابوسفیان ولیدلې او کله چې ابوسفیان دغه قوي لښکر ولیدی هغه هم پوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سو چې جنګ فایده نه لري مکه مکرمه باید بېله ځنډه او بېله عذره تسلیم کړم.

ابوسفیان مکې مکرمې ته داخل سو او هلته یې په لوړ آواز سره ناري کړه: یا معشر القریش! دغه محمّد ﷺ دی د دومره لښکره سره درته راغلی دی چې تاسي هیڅ مقاومت نه سی ور سره کولای، د قریشو مشران چې په هیڅ نه دي خبر پر را ټول سوه، ویل څه خبر دي را وړی دی؟ ابوسفیان ویل لښکر دی، ټولیاني دي، قبیلې دي، تسلیم سی چې سالم پاته سی.

هند بنت عُتبه چې د ابوسفیان ښځه وه هغه وبېرېدل چې ابوسفیان مکه مکرمه مسلمانانو ته تسلیموي او دا کله راضي وه چې مکه مکرمه دي مسلمانانو ته تسلیم سي ځکه دا هغه مسلمانان دي چې په بدر کي یې د دې ورور، پلار او اکا ور و وژل او اوس مکه ور تسلیم سي، دا کار یې هیڅ نه ؤ خوښ او په قهر سوه، ابوسفیان یې تر ږیره ونیوی او پر نورو مشرانو یې ناري کړه: مکه مه ورتسلیموی، خو ابوسفیان وایي: یا ور تسلیم یې کړی والله تاسي ټوله وژني، هند چې ډیره په قهر او غضب کي وه ویل: ابوسفیان و وژنی دغه احمق، چاغ او پنډ وایي تسلیم سی، دئ و وژنی دا ډیر بد مشر دی، د دې پر ځای چې پر جنګ مو دلاوره کړي دئ مو په تسلیمېدلو امر کوي؟

ابوسفیان و ویل: هوښیار اوسی چې د دې په خبرو مغروره نه سی والله ټول قریش وژني، ما په خپلو سترګو ولیدل بني سُلَیم، تمیم، خُزاعه، فلانۍ او فلانۍ قبیلې مي ټوله ولیدې چې را رهي دي، والله که یې یوازي انصار او مهاجرین را وستل هیڅوک د هغو قوت او طاقت نه لري، قریشو ویل: چاره څه ده؟ ویل تسلیم سی، ویل څنګه تسلیم سو؟ ابوسفیان ویل: که څوک د ابوسفیان کور ته ننوتل په امان دي، قریشو ویل: خدای دي خوار که موږ ستا په کور کي ځاییږو؟ چې ستا په کور ننوزو، ابوسفیان ویل: که څوک مسجد الحرام ته ننوتل هغه هم په امان دي.

قریشو ویل: یا اباسفیان! په مسجد کي هم نه ځاییږو، ابوسفیان ویل: که چا د خپل کور دروازه په ځان پسي وتړل هغه هم په امان دي، قریشو ویل: هو دا عامه عفوه ده، نو ټوله مخ پر خپلو کورو رهي سوه، خپل اهل او اولادونه سره را ټولوي او په کورو ننوزي دروازې په ځانو پسي تړي، ویل: چې څوک مو دباندي او پر لارو و نه لیدل سي ځکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وژل کيږي، اوس نو د مکې مکرمې اهل او اوسېدونکو د تسليمېدلو نيت وکړی.

خو هلته د قريشو او مکې مکرمې ځينو بېباکه او مغروره خلکو دا إراده وکړه چې مورږ د مسلمانانو سره جنګيږو، نو ځيني اوباش او لچک خلک د عِکرمه بن أبي جهل، صفوان بن اُميه، سهيل بن عَمرو، حارث بن عبيد الله، حارث بن هشام، عبدالله بن ربيعه او نورو مشرانو سره يو ځای سوه ويل: که قريش کامياب سوه خو مورږ د دوی سره يو او که قريش مغلوبه سوه هر څه چې بيا مسلمانانو غوښتل هغسي به ور سره وکړو، دغه خلک په خندمه کي سره يو ځای سوه او د مسلمانانو سره د جنګ کولو إراده لري، په دغه ډله کي د بنو بکر د قبيلې يو سړی هم ؤ چې حماس بن قيس نومېدی، دغه سړي په خپل کورکي اسلحه سره برابرول او يو ځای کول، ښځي يې ورته و ويل: دغه اسلحه د څه شي دپاره يو ځای کوې؟ ده ويل: د محمّد او د هغه د اصحابو د جنګ دپاره، ښځي يې ورته ويل: په والله د محمّد او د هغه د اصحابو مخ ته هيڅوک او هيڅ شئ نه سي دربېدلای، ده ويل: والله زما دا اميد دی چې زه به د هغو څخه ځيني ستا نوکران کړم (يعني: بنديان به يې ونيسو او زمورږ مريان به وي) دغه سړی هم په هغه کسانو کي ؤ چې د مسلمانانو د جنګ دپاره د قريشو سره يو ځای سوي وه.

(په ياد يې ولری د دغه سړي چې نوم يې حماس دی پاته قصه به لږ وروسته درته بيان سي)

د دغه سرکښو قريشو د دغه کوچني لښکر غړي سره را ټول سوه او په هغه حصه کي ولاړ دي چې له هغه طرفه د خالد بن وليد ﷺ لښکر راځي، هلته بيا رسول الله ﷺ د مکې مکرمې پر څلورو اطرافو لښکر را رهي کړی، يعني: لښکر يې پر څلورو حصو ووېشی چې مکې مکرمې ته د څلورو لارو څخه ور داخل سي، په هغه اول تقسيم کي چې لښکر پر پنځو حصو وېشل سوی ؤ هلته لښکر د جنګ دپاره تيار ؤ، که قريشو جنګ کولای لښکر د جنګ آمادګي درلودل، مګر اوس مکې مکرمې ته داخلېدل و هغه تقسيم ته ضرورت نه لري نو يې لښکر و څلورو حصو ته و وېشی چې د لښکر د هري حصې مشران او قومندانان دغه نفر وه: خالد بن وليد، زبير بن العوام، ابو عبيده عامر بن الجراح او سعد بن عُباده ﷺ اجمعين، خو سعد بن عُباده ﷺ په هغه وخت کي چې د ابوسفيان مخ ته تېرېدی هغه ته يې ويلي وه: نن ورځ د قصابۍ ورځ ده،

(c) ketabton.com: The Digital Library

نن ورځ د مکې مکرمې حُرمت حلالیږي، نن ورځ الله جل جلاله قریش ذلیله کړه.
(یعني دا چې په مکه مکرمه کې جنګ او وژنه حرام دي خو نن ورځ جائزاو روا ګرځي)

دغه خبر و رسول اللهﷺ ته ورسېدی، عثمان بن عفان او عبدالرّحمٰن بن عوف رضی الله عنهما و رسول اللهﷺ ته و ویل: یا رسولَ الله! موږ بېرېږو چې سعد بن عباده رضی الله عنه به په قریشو کې قتل او وژنه وکړي، رسول اللهﷺ و فرمایل: داسې نه ده لکه دئ چې وایي بلکه نن ورځ د رحمت او مهربانۍ ورځ ده، نن ورځ داسې ورځ ده چې کعبه شریفه پکښې معظمه کیږي *(ځکه د بتانو څخه خالي کېدل)* په نن ورځ کې الله جل جلاله قریش معززه کوي *(ځکه دا د قریشو عزت دی چې اسلام ته داخل سي)* بیا نو رسول اللهﷺ امر وکړی چې د سعد بن عُباده رضی الله عنه څخه دې بیرغ واخیستل سي، سعد رضی الله عنه له قومندانیه ایسته او معزول کړل سو.

مګر د دې دپاره چې په خپله سعد رضی الله عنه او انصار دغه د ده په ایسته کولو ناراضه نه سي نو بیې بیرغ و قیس بن سعد بن عباده رضی الله عنه ته ورکړی چې د دغه سعد رضی الله عنه زوی ؤ، یعني: د پلار څخه واخیستل سو او زوی ته ورکول سو (دا د رسول اللهﷺ حکمت، پوهې او ښه تصرف ؤ چې د خپلو اصحاب کرامو سره یې څنګه معامله کول).

لښکر د څلورو طرفو څخه حرکت وکړی او ورته ویل سوي وه چې د خیف په منطقه کې به د جبل هند سره یو ځای کېږی چې دغه منطقه و مکې مکرمې ته نژدې وه.

او دا چې رسول اللهﷺ ولې دغه خِیف د مسلمانانو د لښکر د یو ځای کېدلو دپاره انتخاب کړی؟ په دې کې یو حکمت ؤ ځکه دا هغه ځای دی چې په پخوا کې د قریشو مشران په دغه ځای کې سره را ټول سوي وه او پر دې یې عهد او قسم کړی ؤ چې د همېش دپاره به د رسول اللهﷺ سره جنګیږو هیڅ وخت به نه تسلیمیږو او نه به صلحه ور سره کوو، خامخا به محمّدﷺ وژنو، د قریشو دغه وعدې او قسمونه او هغه د مقاطعې او بندیز اتفاق په دغه خیف کې سوي وه او رسول اللهﷺ د دې دپاره په خیف کې واړول چې قریش هغه خپل عهد او قسمونه په هغه ځای کې مات کړي کوم چې دوی هَلته دغه عهد او قسمونه سره کړي وه، رسول اللهﷺ د لښکر څلور سره حصې امر کړې چې ټولې د خیف په منطقه کې سره یو ځای سی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او لښکر ته يو بل امر دا هم ؤ: چي نه به د چا سره جنګ کوی او نه به څوک وژنی بېله هغو کسانو چي جنګ در سره کوي څکه چي موږ جنګ او وژنه نه غواړو. بېله لسو نفرو څخه، دغه لس نفره چي مو هرچيري پيدا کړه وژنی يې که څه هم د کعبې شريفي په پوښو څړېږي، په هر حال کي دغه لس نفره ووژنی، په دغو لسو نفرو کي شپږ يې نارينه او څلور يې ښځي وې، چي نومونه يې په داسي ډول سره دي:

١- عِکرمه بن أبي جهل، ٢- هَبّار بن الاسود، ٣- عبدالله بن سعد بن أبي سرح،
٤- مِقيَس بن صبابه الليثي، ٥- حُويرث بن نُقيد، ٦- عبدالله بن هلال.

دغه نفر نارينه وه او د نارينه وو په نومو کي هلته د سيرت په کتابو کي لږ اختلاف سته.

او ښځي يې: ١- هند بنت عتبه چي د ابوسفيان ښځه وه، دا هم د اسلام ډېره سرسخته دښمنه وه او دا هغه څوک ده چي د اُحُد په ورځ يې د سيد الشهداء سيدنا حمزه رضي الله عنه سره هغه ظالمانه او ناوړه وضعيت وکړی.

٢- ساره، چي د عَمرو بن هشام آزاده سوې مينځه وه او دا هغه څوک ده چي د حاطب رضي الله عنه ليک يې و قريشو ته وروړی او ونيول سوه.

٣، ٤ - فَرتَني او قرينه، چي دغه دوې مينځي وې او غزلي به يې ويلې (لکه زموږ د وطن مسلياني) خو په غزلو کي به يې همېشه د رسول الله ﷺ او مسلمانانو ذم او بد ويل.

عِکرمه، په دې سبب په دغو لسو کسانو کي شامل ؤ چي دئ او د ده پلار د اسلام شديد او سر سخته دښمنان وه.

عبدالله بن سعد بن أبي سرح، هغه څوک دی چي مسلمان ؤ او د مسلمانانو سره په مدينه منوره کي اوسېدی او وحي يې ليکلې، بيا مرتد سو او مکې مکرمې ته راغلی.

د مقيَس بن صبابه، جُرم دا ؤ چي دئ کافر ؤ او ورور يې چي قيس بن صبابه نومېدی مسلمان ؤ، دغه مسلمان قيس د اُحُد په ورځ په هغه بد حال کي چي په مسلمانانو کي ګډ وډي پيښه سوه او يو له بله يې نه سره پېژندل د يوه بل مسلمان له طرفه په خطا کي و وژل سو، نو دغه کافر ورور يې مِقيس بن صبابه مدينې منورې ته ورغلی او ويل: زه مسلمان يم بيا يې د ورور ديت وغوښتی، ديت هم ورکول سو څکه هغه مسلمان ورور يې د بل مسلمان له طرفه په خطا کي وژل سوی ؤ، پسله هغه چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د وروړ ديت يې واخيستی بيا په يوه فارغه وخت کې هغه د وروړ قاتل ته ورغلی او هغه يې ووژی، يعني: ديت يې واخيستی او بيا يې غدر وکړی، تر هغه وروسته مرتد سو او مکې مکرمې ته ولاړی، نو ځکه رسول الله ﷺ و فرمايل: دغه مِقيَس هم بايد ووژل سي، که څه هم د کعبې شريفي په پوښو ځړېږي.

هَبار بن الاسود هغه څوک دی چې د رسول الله ﷺ لور زينب ؓ ته د دې د هجرت په ورځ په مخ کې و دربدی او له اوښه څخه يې لاندي وغورځول او دا پر يوه ډبره ولوېده چې د دغه لوېدلو په سبب يې هغه د نس کوچنئ ولوېدی.

مقصد دا چې دغو لسو نفرو هر يوه داسي يو خاص او لوی جُرم درلودی چې د بخښني وړ او لائق نه وه. د دغو اوامرو تر اوريدلو وروسته د مسلمانانو د لښکر څلورو حصو د مکې مکرمې د ښار پر طرف حرکت وکړی.

د ابو قحافه ؓ مسلمانېدل

هلته په مکه مکرمه کې د ابوبکر الصدّيق ؓ پلار ابو قحافه ؓ چې په سترګو هم معذوره ؤ څه يې نه ليدل د کوره ليري را وتلی دی او پر يوه غره د خپلي کوچني لمسۍ سره ولاړ دی چې حالات ووينې، څرنګه چې ابو قحافه ؓ په خپله په سترګو څه نه ليدل نو به يې د دغې نجلۍ څخه پوښتني کولې چې څه شي وينې؟ هغې ويل: يوه لويه سياهي معلومېږي، ابو قحافه ؓ ويل دا لښکر دی، پسله لږه وخته يې وويل: اوس څه شي وينې؟ نجلۍ ويل: هغه سياهي سره وېشل کيږي، ده ويل: ټولۍ ځني جوړيږي، بيا يې ويل: اوس څه شي وينې؟ نجلۍ ويل: هغه سياهي زموږ پر طرف را رهي سوه، ابو قحافه وويل: اوس نو کور ته درځه بايد کور ته ځان ورسوو، مګر څرنګه چې ابو قحافه ؓ ډير سپين ږيری او ضعيفه ؤ ږيره يې داسي سپينه وه لکه سپين پنبه او په عين وخت کې په سترګو هم معذوره ؤ نو پر لاري ډير کرار تلی، کور ته نه ؤ رسېدلی چې لښکر پسي را ورسېدی او ابو قحافه ؓ يې بندي ونيوی، اول يې ابوبکر الصدّيق ؓ ته ور وستی، هغه د اسلام په دين قناعت ورکړی او بيا يې د بيعت دپاره ورسول الله ﷺ ته ورستی، ويل: يا رسول الله! دا زما پلار دی بندي يې نيولی دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دئ غواړي چې مسلمان سي، رسول الله ﷺ و فرمايل: شيخ ته مو تکليف ور کړی دی که دي ما ته ويلي وای زه به ورغلی وای چې بيعت يې را سره کړی وای.

تاسي د رسول الله ﷺ دغه رحمت او شفقت ته وګوری چې د خپلو اصحابو سره يې درلودی.

ابوبکر الصِّدّيق رضی الله عنه و ويل: يا رسولَ الله! ته د دې حقداره يې چې دئ تا ته راسي، نو ابو قحافه رضی الله عنه مسلمان سو او دا د عجائبو څخه ده چې ابو قحافه رضی الله عنه صحابي دی، زوی يې ابوبکر الصِّدّيق رضی الله عنه صحابي دی او د ابوبکر الصِّدّيق رضی الله عنه زامن او لوڼي د رسول الله ﷺ اصحاب دي، حتّٰی د ابوبکر الصِّدّيق رضی الله عنه لمسيان د رسول الله ﷺ اصحاب دي، چې مشهوره لمسی يې عبدالله بن زبير رضی الله عنه دی، څلور نسله ټول د رسول الله ﷺ اصحاب دي او بېله ابوبکر الصِّدّيق رضی الله عنه څخه بل داسي څوک نسته چې څلور نسله دي يې اصحاب وي، دا چې د يو چا څلور نسله د رسول الله ﷺ اصحاب وي دا ابدي شرف او عزت دی چې يوازي د ابوبکر الصِّدّيق رضی الله عنه په نصيب سوی دی.

اوس نو رسول الله ﷺ د لښکره سره مکې مکرمې ته په داسي ډول سره داخل سو چې سر يې په عجز او تواضع سره تر داسي اندازې کښته ځړولی ؤ چې د مبارکي ږېري وربښتان يې د هغه خپل بوده ځين ته رسېدل، دا د رسول الله ﷺ عجز او تواضع وه چې د خپل رب عزوجل په مقابل کي يې کول، که نه په حقيقت کي دا داسي وخت وو چې په هغه کي عزت او کرامت، نصرت او کاميابي وه، مګر رسول الله ﷺ په دغسي ځای کي عجز او تواضع کول، او دغه فتحه يې د الله جل جلاله له طرفه بلل اصلاً دا زموږ د پېشوا او لار ښوونکي له طرفه موږ ته درس او لار ښوونه ده چې د نصرت او کاميابۍ په وخت کي خپل رب عزوجل هېر نه کړو، فخر او لويي، غرور او تکبر را څخه و نه سي، بلکه تواضع وکړو او د دغه نعمت په مقابل کي د الله جل جلاله شکر آداء کړو.

رسول الله ﷺ مکې مکرمې ته ور رهي دی او په داسي لوړ آواز سره چې خلک يې اوري سورةُ الفتح وايي، د لښکر اوله حصه چې خيف ته ورسېدل هغه د زبير بن العوام رضی الله عنه ډله وه منطقه يې تر تسلط لاندي راوستل خپل افراد او قوه يې شا وخوا نشر کړه او د رسول الله ﷺ دپاره يې خېمه ودرول، بيا نو سرورکائنات رسول الله ﷺ خيف ته را ورسېدی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هلته د کافر قریشو هغه کوچنئ لښکر چي مخکي يې بيان درته وسو او د څو تنو څخه جوړ سوی ؤ کله يې دا قدرت درلودی چي د مسلمانانو په مقابل کي و دريږي، خو بيا هم کله چي خالد ﷺ د خپله لښکره سره مکې مکرمې ته داخليدی دغه د قريشو کوچنئ لښکر يې مخ ته و دريدی، خالد ﷺ ورته و ويل: يا عِکرمه دا د الله جل جلاله رسول دی او الله جل جلاله مکه مکرمه ور فتحه کړه تاسي هم ايمان راوړی او مسلمانان سی دا ستاسي دپاره خير دی خو هغو له اسلامه انکار وکړی، خالد ﷺ بيا ورته و ويل: خپلو کورو ته ننوزی بيا هم په امان ياست موږ کار نه در لرو، هغو د کورو ننوتل هم نه کړه قبول، خالد ﷺ ورته و ويل: رسول الله ﷺ موږ د جنګ کولو او د وژنو څخه منعه کړي يو موږ جنګ نه غواړو د لاري څخه ايسته سی پريږدی چي موږ تېر سو، دا يې هم و نه منل، ويل: والله مکې ته به نه سی را څخه داخل مګر په توره.

خالد ﷺ وليده چي لار بنده ده په مخ کي لښکر ورته ولاړ دی او په خبرو هم نه قانع کيږي نو خالد ﷺ پر خپل لښکر امر وکړی چي پر درځی، د مسلمانانو لښکر ور رهي سو او کفار په لار کي ولاړ دي نه ايسته کيږي نو خود جنګ شروع سو، ډير شديد جنګ چي د دغه جنګ په نتيجه کي اته ويشت نفره کفار و وژل سوه څليرويشت نفره د قريشو څخه وه او څلور نفره د هذيل د قبيلې هغه کسان وه چي د قريشو ملګري وه (خو د وژل سوو کسانو په شمېر کي اختلاف دی څوک يې ۱۳ يا ۱۴ نفره بولي) او د مسلمانانو څخه يو نفر هم و نه وژل سو مګر بيا هم د خالد ﷺ په لښکر کي دوه نفره په داسي ډول و وژل سوه چي هغه د لښکره څخه جلا سوي وه او پر بله لار رهي وه، چي هغه دوه نفره: کِرز بن جابر الفهري او خُنَيس بن خالد بن ربيعه وه.

کله چي کفارو دغه حال وليدی چي قتل او وژنه په دوی کي شروع ده او د مسلمانانو څخه يې يو نفر هم نه دی وژلی نو تول وتښتېدل، عِکرمه بن أبي جهل او صفوان بن أميه، تر مکې مکرمې دباندي وتښتېدل د مکې مکرمې ښار يې پرېښاوه، خالد بن وليد ﷺ په تښتېدلو نفرو پسي نفر ولېږل.

اول به د هغه حماس بن قيس قصه درته پوره کړم کوم چي د مسلمانانو د جنګ دپاره يې اسلحه سره يو ځای کول، دغه سړئ چي په دغه جنګ کي د مشرکانو سره ؤ

(c) ketabton.com: The Digital Library

او اوس يې ماته وخوړل دا هم په تېښته خپل کورته ولاړی او خپلې ښځې ته يې په تلوار سره و ويل: دروازه وتړه، ښځې يې ورته ويل: هغه ستا خبرې څه سوې چې تا ويل: په والله زما اميد دی چې ځيني مسلمانان به ستا نوکران کړم؟ حماس د خپلې ښځې جواب په شعر سره و وايه او ويل:

انَّک لَو شَـهدتَ يَـومَ الخَندمـه اذ فَرَّ صـفوان و فَرَّ عـکرمـه
واستَـقبَلنا بـسيوف المسـلـمه يَقطَعنَ کُـلَّ سـاعدٍ وجُمجُمـه
ضرباً فلا يـسمـعُ إلاّ غَمغَـمه لهم نَهيتٌ خلفَنـا و هَمـهَـمه

لم تَنطقـي في اللّـوم ادنـی کلمـه

خندمه د هغه ځای نوم دی چې د خالد بن وليد ﷺ او د مشرکانو جنګ پکښې وسو، اوس دغه حماس د خپلې ښځې په جواب کې وايي: که تا د خندمې ورځ ليدلې وای چې صفوان او عِکرمه تښتېدل او زموږ په مخه د مسلمانانو داسې توري راغلې چې بازوګان او سرونه يې پرې کول، داسې وهل يې کول چې بېله غَمغمې بل شئ نه اورېدل کېدی (غمغمه) هغه آواز ته ويل کيږي چې جنګي قهرمانانو به د جنګ په وخت کې د تورو د وهلو سره کاوه، (لکه زموږ په وطن کې چې به خلکو د بُتو يا لرګو د ماتولو سره کاوه) نو حماس وايي: مسلمانانو داسې وهل کول چې بېله دغه آوازه بل شئ نه اورېدل کېدی، موږ ځغستل او زموږ تر شا د دوی را پسې هئ هئ او غُرُمبئ ؤ، نو پام کوه چې د ملامتی يوه کوچنی کلمه هم راته و نه وايې.

دا د هغه حماس د جنګ نتيجه وه چې خپلې ښځې ته يې ويل: زما دا ټينګ اميد دی چې ځيني مسلمانان به ستا نوکران کړم.

خير مشرکان وتښتېدل او خالد بن وليد ﷺ په دغو تښتېدلو خلکو پسې نفر ولېږل، علي بن أبي طالب ﷺ هم په دغه تښتېدلو نفرو پسې دی او د هغو څخه يې دوه نفره تعقيب کړي دي چې يو يې عبدالله بن أبي ربيعه ؤ او بل يې حارث بن هشام ؤ، دغه دوه تښتي او علي ﷺ تر شا توره په لاس په پسې دی، هغه دوه ځغلي نه پوهيږي چې چيرې ولاړ سي؟ خو هغو ته هغه نژدې کور د ام هاني ﷺ کور ؤ، ام هاني ﷺ هم د ابوطالب لور او د علي ﷺ خور ده، دغه دوه نفره د ام هاني ﷺ په کور ننوتل او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ویل: یا ام هاني! امان راکړه، هغې ویل: امان مي ورکړی دی او دا دکور دروازې ته ورووتل، که ګوري یو سپور فارِس چي په زغره او اسلحه کي پټ دی په دوی پسي را رهي دی، ام هاني رضي الله عنها و پېژندی چي دغه سپور څوک دی، فارس ته یې وویل: ما دوی ته امان ورکړی دی، علي رضي الله عنه له خپله سره خول ایسته کړی، ښځي و پېژندی چي ورور مي دی، نو ویل: یا علي! ما دوی ته امان ورکړی دی، حضرت علي رضي الله عنه ورته وویل: یا ام هاني! دوی زموږ سره جنګ کاوه، هغې ویل: بیا هم زما په جِوار کي دي، علي رضي الله عنه وویل: والله تر هغو به د دغه کور تر دروازې را څخه و نه وزي ترڅو چي د دوی په باره کي د رسول الله ﷺ امر نه وي راغلی زه انتظار کوم چي د دوی په باره کي د رسول الله ﷺ څه إراده ده؟ دا هغه کسان دي چي د صلحي تولي لارې یې پرېښوولې او یوازي د جنګ لار یې خوښه او اختیار کړه، آیا اوس د دوی په باره کي د ام هاني جوار یا امان قبلیږي که یا؟ ام هاني رضي الله عنها و ویل: زه په خپله رسول الله ﷺ ته ورځم او پوښتنه ځني کوم.

ام هاني رضي الله عنها معلومات وکړی چي رسول الله ﷺ چیري دی؟

ورته وویل سوه چي په خیف کي دی، دا خیف ته پسي ورغله، په دغه وخت کي رسول الله ﷺ په خېمه کي ؤ او غسل یې کاوه چي د فتحي یا شکر لمونځ آداء کړي، رسول الله ﷺ غسل کوي او حضرت فاطمې رضي الله عنها د رسول الله ﷺ لور پرده ورته نیولې وه پټاوه یې، ام هاني رضي الله عنها اجازه وغوښتل اجازه ورکول سوه، رسول الله ﷺ د پردې د شا څخه خبري ور سره کولې، ام هاني رضي الله عنها وویل: یا رسولَ الله! حارث بن هشام او عبدالله بن أبي ربیعه ته مي امان ورکړی دی، رؤف او مهربانه رسول الله ﷺ و فرمایل: یا ام هاني! هر هغه چا ته چي تا امان ورکړی دی موږ هم امان ورکړی دی، نو هغه دوه نفره د ام هاني رضي الله عنها په جوار او امان له مرګه خلاص سوه.

دا د رسول الله ﷺ او اسلام له طرفه ښځي ته عزت او اکرام دی، تاسي وګوری د یوې ښځي په شفاعت داسي دوه نفره چي د اسلام دښمنان او د کفارو مشران وه او د مسلمانانو سره یې بېله جنګه بله هیڅ لار نه قبلول، خو بیا هم د یوې مسلماني ښځي په امان او جوار د مرګه خلاص سوه، دا هغه درجه او عزت دی چي الله جل جلاله په

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسلام کي ښځو ته ور کړی دی.

(دنن ورځي د ښځو د حقوقو د دعوه کوونکو غرض او مقصد یوازي او یوازي د ښځي جسم او خپلي شهواني غریزې دي، دوی ښځه نه مکرمه کړې ده او نه یې مکرمه کوي بلکه دوی د ښځو د عزت او شرف لوټماران دي، ښځي یې د ښځو د حرّیت او د ښځو د حقوقو په نامه سره دباندي را وایستلې چي دوی په خپله خوښه او په آساني سره چڼ پکښي وکړي او خپلي شهواني غریزې مړې کړي)

خیر د مکې مکرمې پر ښار د مسلمانانو پوره تسلط راغلی هیڅ داسي قوت او طاقت نسته چي د مسلمانانو سره دي وجنګیږي، خالد بن ولید ﷺ د هغه خپله لښکره سره خیف ته ورسېدی، رسول اللهﷺ ورېغ کړه ویل: یا خالد! آیا ما نه وې امر کړی چي جنګ مه کوه؟ خالد ﷺ و ویل: یا رسولَ الله! والله نه یې پرېښوولو لا ریې نه را کول تر څو چي جنګ ته مجبوره سوو، رسول اللهﷺ د ده عذر قبول کړی او کومه ملامتي یې نه ورته و ویل.

د هغولسو نفرو څخه چي په مرګ محکوم سوي وه عِکرمه بن أبي جهل او صفوان بن اُمیه خوتر مکې مکرمې دباندي وتښتېدل، عبدالله بنَ سعد بن أبي سرح او هَبار بن الاسود دننه په مکه مکرمه کي پټ سوه، هند بنت عتبه هم پټه سوه، نو د هغولسو نفرو څخه ځیني و وژل سوه، ځیني وتښتېدل او ځیني یې پټ سوه، هغه چي پټ سوه د هغو قصه به لږ وروسته درته بیان کړم.

رسول اللهﷺ مسجد الحرام ته داخلیږي

کله چي، حالات آرام سوه او د مکې مکرمې د فتحي ټول کارونه سرته ورسېدل، رسول اللهﷺ مسلمانان سره را ټول کړه او د کعبې شریفي پر طرف رهي سو، مهاجرین او انصار د رسول اللهﷺ پر شا وخوا ور سره رهي دي، رسول اللهﷺ مسلمانان په تکبیر ویلو امر کړه رسول اللهﷺ تکبیر وایي او مسلمانان هم د دهﷺ سره تکبیرونه وایي، د مسلمانانو لښکر لس زره نفره د کعبې شریفي و طرف ته ور رهي دي، ځیني قریش د خپلو کورو څخه ورته ګوري او د ځینو څخه بېره تللې ده دباندي

(c) ketabton.com: The Digital Library

را وتلي دي ځکه وې لیده چې مسلمانانو پر ټوله مکه مکرمه تسلط او سیطره پیدا کړه او خبره د خطر یا جنګ پېښېدلو د حالته څخه و وتل، حتّی د مکې مکرمې ځینو مشرانو ولیده چې نور نو أمن او امان دی نو را وتلي دي او ناست دي دغه منظر او حالت ته ګوري چې په دې جمله کې حارث بن هشام، هغه چې ام هانيؓ امان ورکړی هم ناست دی، ابوسفیان او خو نفره نور هم ناست دي، مسلمانانو ته ګوري، رسول اللهﷺ پر اوښ سپور دی و مسجد الحرام ته ور داخل سو، اول حجر اسود ته ورغلی هغه یې مسحه کړی او په طواف یې شروع وکړه (البته دغه طواف بېله احرامه او په کالو کې ؤ) رسول اللهﷺ پر اوښ سپور دی طواف کوي ځکه غواړي چې خلک یې و ویني او په دهﷺ پسي اقتداء او متابعت یې وکړی، رسول اللهﷺ د بیت الله طواف کوي او سورةُ الفتح په طواف کې تلاوتوي:

﴿إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِينًا ①﴾ خو تر دغه آیات شریف پوري ورسېدی:

﴿مُّحَمَّدٌ رَّسُولُ ٱللَّهِ ۚ وَٱلَّذِينَ مَعَهُۥٓ أَشِدَّآءُ عَلَى ٱلْكُفَّارِ رُحَمَآءُ بَيْنَهُمْ ۖ تَرَىٰهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِّنَ ٱللَّهِ وَرِضْوَٰنًا ۖ سِيمَاهُمْ فِى وُجُوهِهِم مِّنْ أَثَرِ ٱلسُّجُودِ ۚ﴾. تر آخره.

د رسول اللهﷺ سره یوه کوچنۍ لکړه ور سره وه په دغه طواف کې چې به هر وخت د حجر اسود و محاذاة یا برابري ته ورسېدی حجر اسود به یې په دغه لکړه مسحه کړی او بیا به یې د لکړي سر مچ کړی، پسله طوافه د زَمزَم څاه ته ورغلی غواړي چې له دغه څاه څخه اوبه وڅښي، رسول اللهﷺ و فرمایل: که زه د دې څخه نه بېرېدلای چې خلک به بیا د بني هاشم سره پر دغه اوبو منازعه کوي نو ما به په خپله سلواغه اخیستې وای، یعني: که زما بېره او خوف پر دې نه وای چې سقایه به د بني هاشم د لاسه ووزي ما به په خپله اوبه را کښلي وای (او که رسول اللهﷺ په خپله اوبه را کښلي وای نو دا به زمونږ دپاره سنت ګرځېدلي وای چې هر چا به په خپله اوبه را کښلای) چې په دغه صورت کې سِقایه د بني هاشم د تصرف او لاسه وتل.

رسول اللهﷺ رږغ کړه ویل: عبّاس چیري دی؟ ځکه عبّاسؓ د سقایې یا حاجیانو ته د اوبو ورکولو او رسولو مسؤل ؤ، نو یې هغه ته و ویل: یا عبّاس! مور ته اوبه

(c) ketabton.com: The Digital Library

را وکاږه، عبّاس رضی الله عنه د زمزم د څاه څخه د څښلو دپاره اوبه را وکښې.

بیا عبّاس رضی الله عنه د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وکړه ویل: یا رسولَ الله! ستا هغه کورته ځې چې په مکه مکرمه کې دی؟ (مقصد یې هغه کور ؤ چې رسول الله ﷺ تر هجرت د مخه ژوند پکښې کاوه، د خدیجې رضی الله عنها کور) رسول الله ﷺ و فرمایل: آیا عُقیل مورږ ته کور را پرې ایښی دی؟ عقیل د ابوطالب زوی ؤ کله چې رسول الله ﷺ د مکې مکرمې څخه هجرت وکړی او بیا د ده ﷺ لونو هجرت وکړی کور خالي پاته سو څوک نه پکښې اوسېدل، څو کاله پر دغه حال پاته ؤ بیا نو عُقیل هغه د رسول الله ﷺ کور خرڅ کړی او قیمت یې هم ده واخیستی، نو د رسول الله ﷺ مقصد دا ؤ چې کور خرڅ سوی دی او د ده ﷺ د کورنۍ څخه یو چا خرڅ کړی دی چې هغه عُقیل او د رسول الله ﷺ د اکا زوی ؤ، نو ویل اوس نه سم کولای چې سړي ته ورسم او و وایم دا زما کور دی، رسول الله ﷺ نولس ورځې په مکه مکرمه کې پاته سو او په خېمه کې اوسېدی ځکه کور یې نه درلودی چې پکښې واوسیږي.

بیا نو رسول الله ﷺ امر وکړی چې قریش دې را ووزي او را دې سي، قریش را و وتل او د کعبې شریفې سره ور ته را ټول سوه، رسول الله ﷺ د صفا غونډۍ ته وختی او ډېره عظیمه خطبه یې و ویل، د الله جل جلاله حمد، مجد او عظمت یې و وایه، د الله جل جلاله ثناء او صفت یې وکړی، پر خپل ځان یې درورد و وایه بیا یې د اسلام د احکامو په بیانولو شروع وکړه، هغه د جاهلیت عادات او کارونه لکه شرک، قتل او قتال، د وینو تویول یې لغوه کړه، په دغه ځای کې یې سود او ربا حرام کړه او وې فرمایل: د جاهلیت ټول کارونه زما تر پښو لاندې دي (یعني: عبث او بېهوده کارونه دي) تر دې وروسته نه اعتبار لري او نه عمل په کیږي، اوس اسلام او د هغه احکام د اعتبار وړ او د عمل قابل دي، اسلام او د هغه احکام پر خلکو آمر دي، د جاهلیت ټول عادات او رسومات، رواجونه او کارونه لغوه دي بېله سِدانې، سِقایې، او رفادې، یعني: د بیت الله الحرام اهتمام او غم خوردني، چې دغه ته سِدانه ویل کېده او د حاجیانو د اوبو او خوړو خدمت چې دغه ته سقایه او رِفاده ویل کېده، دغه کارونه پر خپل ځای پاته دي، د دغو دوو کارو فخر او شرف پر خپل ځای محفوظ او باقي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی ځکه دغه لوی او مهم کارؤ، خدمت او سخا پکښې وه مګر د جاهلیت نور ټول کارونه او په هغو سره فخر کول رسول الله ﷺ لغوه کړه.

بیا یې قریشو ته هغه خپله مشهوره جمله وویل او وې فرمایل:

«یا معشرَ القریش! مَا تَرونَ أنّی فَاعِلٌ بِکُم؟»

اې قریشو! څه فکر کوی چې زه به ستاسي سره څه وکړم؟ هغو وویل: د خیر امید مو دی مهربانه ورور او مهربانه وراره یې، رسول الله ﷺ و فرمایل: زه تاسي ته داسي وایم لکه یوسُف علیه السلام چې خپلو ورونو ته وویل: «لاَ تَثرِیبَ عَلَیکُمُ الیَوم» زما له طرفه نن پر تاسي هیڅ ملامتي نسته ورځی تاسي آزاد یاست، یعني: زما د جزاء څخه عفوه یاست، رسول الله ﷺ ټول اهل مکې ته عفوه وکړه او ټول یې معاف کړه.

ستاسي خو د قریشو هغه بد عملونه، بندیز، جنګونه، آزارونه، ټول په یاد دي چې د رسول الله ﷺ او مسلمانانو په مقابل کي یې کړي وه، مګر نن ورځ د بدلې او انتقام پر ځای رؤف او رحیم رسول الله ﷺ د مکې مکرمې ټولو اوسېدونکو ته عامه عفوه کوي.

اوس چې رسول الله ﷺ دلته په مکه مکرمه کي دی په مکه مکرمه کي پوره أمن او امان دی د مسلمانانو لښکر موجود دی، رسول الله ﷺ دلې دی او د خلکو په منځ کي ګرځي څوک د دین او اسلام پوښتني ځني کوي څوک سترې مسې ور سره کوي څوک یې د حال او احوال پوښتنه کوي، اسلام پر مکه مکرمه پوره مسلط دی په دغه وخت کي یوه واقعه پیښه سوه، هغه دا چې یو نفر چې فُضاله بن عُمیر اللیثي نومېدی، دغه سړي د رسول الله ﷺ د وژلو إراده درلودل، یو خنجر یې د ځان سره پټ کړی دی او غواړي چې رسول الله ﷺ په و وهي، په دغه وخت کي رسول الله ﷺ پر کعبه شریفه طواف کاوه او فضاله په ډېره آرامي سره د رسول الله ﷺ پر طرف ور رهي دی، کله چې رسول الله ﷺ ته ور نژدې سو رسول الله ﷺ ورته و ویل: فُضاله یې؟ ده ویل: هو یا رسولَ الله! فضاله یم، رسول الله ﷺ و فرمایل: د ځان سره دي څه خبري کولې؟ هغه ویل: یا رسولَ الله! د الله ذکر مي کاوه، رسول الله ﷺ ورته وخندل (د ده په نیت خبرؤ) او ویل: یا فُضاله! د الله څخه مغفرت و غواړه، هغه ویل: استغفر الله، رسول الله ﷺ خپل مبارک لاس د فضاله پر ځیګر کښېښاوه او ویل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د الله څخه مغفرت وغواړه، فضاله وویل: استغفر الله، رسول اللهﷺ خپل مبارک لاس څني را پورته کړی، فُضاله وايي: د مخه تردې چې رسول اللهﷺ لاس راباندې کښېږدي د مځکې پر مخ مې د هیچا سره دومره عداوت نه درلودی لکه د دهﷺ سره، خو لاس یې لانه ؤ را څخه پورته کړی چې د اللهﷻ په ټولو مخلوقاتو کې داسي شئ نه ؤ چې تر دهﷺ دې ما ته خوښ او ګران وي، یعني: په دغه یوه لحظه کي رسول اللهﷺ تر ټولو مخلوقاتو او موجوداتو ما ته ګران او محبوب وګرځېدی.

دا هم د رسول اللهﷺ یوه معجزه ده چې دلته ښکاره سوه.

کله چې فضاله د دې ځای څخه رهي سو او خپل کور ته ځي هلته په لار کي یوه ښځه وه چې فضاله د هغې سره ناوړه تعلقات درلودل او کله کله به د هغې ملاقات ته ورتلی، هغې ښځي ولیدی او ویل: راسه چې خبري اتري سره وکړو، فضاله د هغې ښځي غوښتنه په بیتو یا اشعارو سره ورد کړه، څرنګه چې هغه بیتونه په عربي دي زه به یې ترجمه درته را نقل کړم، فضاله وايي: دې ماته و ویل: راسه چې مجلس او خبري سره وکړو، ما ویل: یا! دغه کار الله او اسلام پر ما منعه کړی دی، که ما محمّدﷺ او د ده ډله د فتحې په ورځ نه وای لیدلې چې بتان یې ماتول زه به درغلی وای، مګر د الله دین مې د ورځي په مثل روښانه و لیدی او شرک دومره تاریک دی چې تاریکی پټوي، یعني: تر تاریکیو لا تاریک دی، نو فضاله د هغې ښځي غوښتنه نه کړه قبوله.

اوس نو ځیني خلک لمنځونه کوي ځیني طوافونه کوي رسول اللهﷺ ناست دی او اصحاب کرام شا وخوا پر را ګرځېدلي دي، داسي معلومېږي لکه د څوارلسم سپوږمۍ چې په شپول یا هاله کي وي او بیا رسول اللهﷺ ولاړ سو د خلکو په منځ کي ګرځي، هلته ابوسفیان یو ځای ناست دی په فکر او چرت کي ډوب دی په دغه حالاتو کي فکر وهي او د ځان سره وايي: اوس چې مکه مکرمه تسلیم سوه زه باید څه وکړم؟ اوس څنګه کولای سم چې اهل مکه او قریش سره را ټول کړم او د ځینو عربو څخه مرسته وغواړم بیا یو لښکر جوړ کم او د مسلمانانو سره و جنګېږم.

ابوسفیان په دغه فکر کي غمجن ناست دی د ځان سره نقشې جوړوي چې څنګه به په دې کار کي کامیابه او موفق سم؟ په خپل فکر کي ډوب دی چې پر اوږه یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو لاس کښېنوول سو، ده چې مخ ور واړاوه او ورته ویې کتل رسول الله ﷺ ور ته ولاړ دی او ورته ویې ویل: یا اباسفیان! هغه وخت به دي نو الله جل جلاله وشړیوي.

یعني: که ته لښکر سره راټول کړې نو به دي الله جل جلاله ذلیله کړي، ابوسفیان وایي دلته مي نو اسلام زړه ته داخل سو، څوک دی چې د زړه په حال خبرېږي؟ دیٔ ﷺ ځنګه پوه سو چې زه د څه شي په باره کي فکر کوم؟

حضرت بلال رضي الله عنه پر کعبه شریفه آذان کوي

وروسته عُتاب بن اُسید، ابوسفیان او حارث بن هشام د قریشو دغه درې نفره سرداران سره ناست دي او مسلمانانو ته ګوري چې څنګه پر مکه مکرمه غالبه او فاتح سوه؟ هلته د لمانځه وخت سو رسول الله ﷺ بلال رضي الله عنه امر کړی چې لوړ کعبې شریفي ته وخېژه او آذان وکړه، بلال رضي الله عنه لوړ وختی او په آذان کولو یې شروع وکړه، عُتاب بن اُسید و ویل: الله د اُسید سره ښه وکړه چې دغه مړیٔ یې نه ولیدی چې لوړ پر کعبه آذان کوي او هغه څه واوري چې دیٔ یې په قهر کاوه، حارث بن هشام و ویل: مګر زه په والله که پوه سم چې دغه دین حق دی متابعت به یې وکړم، ابوسفیان چپه خوله ناست دی څه نه وایي، ځکه ده ته لږ وخت د مخه د رسول الله ﷺ سره هغه قصه پېښه سوه چې د ده د زړه حال یې ورته و وایه، خو وروسته یې و ویل: زه والله هیڅ نه وایم که ما یو څه و ویل په والله دغه شګه به ده ﷺ ته هغه حال و وایي(یوه کوچنۍ ډبره یې په لاس کي وه و هغې ته یې اشاره وکړه) ویل دغه شګه به حال ورته و وایي، پسله لږه وخته رسول الله ﷺ دغه د دوی په منطقه کي تېرېدی نو دوی ته ور وګرځېدی او وې فرمایل: زه په هغه شي خبرسوم چې تاسي سره ویل، یا عُتاب! الله د اُسید سره ښه وکړه چې دغه مړیٔ یې نه ولیدی چې سر بېره پر کعبه آذان کوي، یا حارث! که ته پوه سې چې دغه دین حق دی متابعت به یې وکړې، یا ابا سفیان که تا یو څه و ویل هغه خبره به دغه شګه ما ته وکړي، ابوسفیان وایي: دلته مي نو اسلام پوره وزړه ته ننوتی اوزما په زړه کي یې ځای ونیوی دا مي یقین سو چې محمّد ﷺ رسول الله دی، ځکه د زړه حال هم نه ځني پټېږي، عُتاب او حارث و ویل: موږ شاهدي آداء

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوو چې ته رسول الله یې. والله، په دغو خبرو هیڅوک نه ؤ خبر او نه څوک زموږ سره وه چې موږ و وایو هغه نفر ته خبر کړې. یا هغه نفر دغه حال تا ته در ورساوه، نو بېشکه ته رسول الله یې او هغه اللهﷻ په دغه حال خبر کړې.

د بتانو ماتول

وروسته رسول اللهﷺ په داسې حال کې چې قریش او نور خلک سره را ټول وه پر اوښه سپور سو او خلک یې امر کړه چې د کعبې شریفې څخه لیرې سی، خلک لیرې سوه او ورته ګوري چې اوس رسول اللهﷺ څه کوي، رسول اللهﷺ یوازې پر کعبه شریفه طواف کوي او یوه کوچنۍ لکړه یې په لاس کې ده.

د کعبې شریفې پر شا وخوا درې سوه او شپېته بتان پراته وه چې تر دغه وخته پورې موجود وه، رسول اللهﷺ په لوړ آواز د سورةُ الإسراء (۸۱) نمبر آیات وایي:

﴿وَقُلۡ جَآءَ ٱلۡحَقُّ وَزَهَقَ ٱلۡبَٰطِلُۚ إِنَّ ٱلۡبَٰطِلَ كَانَ زَهُوقٗا ﴿٨١﴾﴾.

دغه آیات شریف وایي او د هغو موجودو بتانو څخه و یوه یوه بت ته اشاره کوي، د دغه وخت او حال حاضر خلک وایي: بېله دې چې رسول اللهﷺ دغه بت لمس کړي (یعني: لاس یا لکړه څنې ومنښلوي) فقط چې په لکړه سره به یې اشاره ورته وکړه هغه بت به چپه سو، که به یې بت ته د شا له طرفه اشاره وکړه هغه بت به پړمخې د مخ پر طرف ولوېدی او که به یې د مخ له طرفه اشاره ورته وکړه بت به پر شا ستوني ستخ غځار سو، فقط د رسول اللهﷺ په یوه اشاره بېله لمسه یا لاس ور وړلو بتان چپه کېدل، خلک او قریش ورته ګوري چې د دوی آلهه یا خدایان دغسې یو په بل پسې چپه کیږي او ماتیږي، رسول اللهﷺ دغه آیات شریف په تکرار سره وایي:

﴿وَقُلۡ جَآءَ ٱلۡحَقُّ وَزَهَقَ ٱلۡبَٰطِلُۚ إِنَّ ٱلۡبَٰطِلَ كَانَ زَهُوقٗا ﴿٨١﴾﴾. [الإسراء: ۸۱]

او د سورة سبأ (۴۹) نمبر آیات شریف هم ورسره وایي:

﴿قُلۡ جَآءَ ٱلۡحَقُّ وَمَا يُبۡدِئُ ٱلۡبَٰطِلُ وَمَا يُعِيدُ ﴿٤٩﴾﴾. [سبأ: ۴۹]

رسول اللهﷺ یوه یوه بت ته اشاره کوي او هغه لویږي، دا د مشرکانو هغه باطل

(c) ketabton.com: The Digital Library

آلهه یا خدایان وه چې په سوو کلو یې عبادت سوی ؤ او اوس یو په بل پسې لوېږي او ماتېږي، حاضرین وایي: عجبه خو دا وه: هر بت چې به غځار سو ټوټه ټوټه به سو. کوچنی کوچنی ډېري به سو هیڅ ځای یا هیڅ شئ یې روغ نه پاته کېدی حتّی لویه ډېره لا نه پکښې پاته کېدل، ښه مثال یې د اوس ناشکن لوښي یا ګلاسونه دي چې مات سي ټوک ټوک او رېزه رېزه سي، د دغو بتانو هم دغه حال ؤ.

رسول اللهﷺ ټول بتان مات کړه بېله هُبله څخه چې هغه یې آخر ته پرېښاوه، هُبل هغه تر ټولو لوی بت، د بتانو معظم او د مشرکانو د آلهه یا خدایانو رئیس ؤ، دغه هُبل ډېر لوی بت ؤ چې لوړ په ځنځیرانو تړل سوی ؤ او لاندي بیا پر ځمکه په اوسپنه ټینګ او ثابت سوی ؤ چې له ځایه څخه یې حرکت نه کاوه، رسول اللهﷺ ورغلی او دغه هُبل یې په سترګو کي واهه او ویل یې:

﴿وَقُلْ جَآءَ ٱلْحَقُّ وَزَهَقَ ٱلْبَـٰطِلُ ۚ إِنَّ ٱلْبَـٰطِلَ كَانَ زَهُوقًا ﴿٨١﴾﴾.

دلته نو هبل په ښورېدو سو په حرکت کي سو لکه زلزله چې پر کیږي، رسول اللهﷺ یې په سترګو کي وهي او آیات شریف وایي، هُبل ښوري، څرنګه چې پر ځمکه په اوسپنه ټینګ سوی ؤ په یوه وار نه سو غځار خو په دغه حرکتو کي لکهٔ یو څوک چې یې ښوروي آخر غځار سو او پر ځمکه ولوېدی.

هُبل، څرنګه چې ډېر لوی او غټ بت ؤ مات خو سو مګر لویې لویې ډېرې سو، داسي نه سو لکه هغه نور چې کوچنی کوچنی ټوټې به سوه، رسول اللهﷺ اصحاب کرام امر کړه چې نور یې هم مات کړی، هغه هم ور ولاړ سوه او هُبل یې ټوټه ټوټه کړی، دغه بت د هغو خلکو په لاسو مات سو چې یو وخت یې د دغه بت عبادت کاوه او إله یې باله، قریش خپلو آلهه او خدایانو ته ګوري چې ټوټه ټوټه سوه نو یې اسلام زړو ته داخل سو ځکه هغه باطل آلهه یا خدایان خو یې ټول تباه او برباد سوه او د هغو بې وسي هم ور معلومه سوه.

د بتانو اوله او شروع هغه وه چې د عَمرو بن لحی په واسطه و جزیرةُ العرب ته راوړل سوه او دا یې د خیر البشر سرورکائنات محمّد مصطفیﷺ پر لاس آخر او انتهاء وه، نو د بتانو عبادت چې د عَمرو بن لحی په واسطه سره شروع سوی ؤ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رسول الله ﷺ په واسطه په دغه قسم سره پای ته ورسېدی.

بيا نو رسول الله ﷺ إراده وکړه چې دننه کعبې شريفې ته ورسي، عثمان بن طلحه رضی الله عنه ته يې نفر ور ولېږی، د عثمان بن طلحه رضی الله عنه د مسلمانېدلو قصه مخ کې درته بيان سوې ده چې د عَمرو بن العاص او خالد بن وليد رضی الله عنهما سره مسلمان سو او د هغو سره يې يو ځای هجرت وکړی او د کعبې شريفې تصرف او کِلی د دغه عثمان رضی الله عنه د کورنيه سره وې، نو رسول الله ﷺ و دغه عثمان ته نفر ور ولېږی چې يا عثمان! د بني شيبه څخه کلی را وړه، بني شيبه د عبدالدار اولاده ده او د دغه عثمان بن طلحه رضی الله عنه کورنی او خاندان دی، ځرنګه چې د کعبې شريفې کلی د دوی سره وې نو د دوی بې اجازې وکعبې شريفې ته څوک نه سوای داخلېدلای.

عثمان بن طلحه رضی الله عنه ولاړی چې کلی را وړي، ځرنګه چې کلی د ده د مور سُلافه بنت سعد بن سُميه سره وې نو خپلې مور ته ورغلی او کلی يې ځنې وغوښتې مور يې ورته و ويل: يا عثمان! ستا هغه قصه نه ده په ياد چې ستا تر مسلمانېدلو د مخه ستا او د محمّد ﷺ په منځ کې پېښه سوه؟

هغه قصه مخ کې بيان سوې ده چې د رسول الله ﷺ تر هجرت د مخه يوه ورځ رسول الله ﷺ د عثمان بن طلحه څخه وغوښتل چې کعبې شريفې ته مې داخل کړه، ځرنګه چې هغه وخت عثمان پر کفر او شرک ؤ نو ويل: والله کعبې ته به نه سې را څخه داخل، رسول الله ﷺ بيا ورته و ويل: يا عثمان! کعبې ته مې داخل کړه عثمان ويل: والله هيڅکله به نه سې داخل، رسول الله ﷺ ورته و ويل: يا عثمان! کعبې ته مې د مخه ترهغه داخل کړه چې بيا کلی زما په لاس کې وي او هغه چاته يې ورکړم چې زما خوښه وي (يعني: کلی ستا د لاسه څخه وزي او زما لاس ته راځي) عثمان ويل: والله که دکعبې کلی ستا په لاس کې سوې هغه وخت نو زما دپاره د مځکې تر مخ د مځکې نس ښه او بهتر دی. (يعني: هغه وخت نو زما دپاره مرګ تر ژوند ښه دی) خو سبحان الله! دغه ده هغه ورځ راغله مګر عثمان رضی الله عنه مسلمان سوی دی او مور يې دغه قصه ور په ياد کړه، ويل: که زه کلی درکړم ته يې محمّد ﷺ ته ورکوې او هغه درته ويلي وه چې کلی د ده ﷺ لاس ته ورځي او هغه چا ته به يې ورکړي چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ده خوښه وي، عثمان و ویل: که څه هم داسي وي دا رسول الله دی او خامخا یې باید د امر اطاعت وسي کلی را کړه، مور یې کلی واخیستې او په خپلو اغوستو کالو کي یې پټي کړې، ویل: والله نه کلی درکوم او نه به یې درکړم، دغه کلی ستا! ستا د پلار او بني عبدالدار شرف دی هیڅکله یې نه درکوم، عثمان بن طلحه رضی الله عنه کوښښ کوي چي مور قانع کړي وایي: کلی را کړه چي رسول الله ﷺ ته یې ور وړم.

هلته رسول الله ﷺ په انتظار دی او عثمان وځنډېدی ځکه مور یې نه راضي کیږي چي کلی ورکړي، دلته نو رسول الله ﷺ ابوبکر الصدّیق او عمر فاروق رضی الله عنهما پسي ور ولېږل چي ورسی کلی را وړی، دوی هم د عثمان رضی الله عنه کورته پسي ورغله حضرت عمر رضی الله عنه په ډېر قوت سره دروازه وټکول او ناري یې کړه: یا عثمان! کلي دي څه کړه؟ رسول الله ﷺ په انتظار دی او ته وځنډېدې، د عثمان بن طلحه رضی الله عنه مور د ډېري بیري څخه رېږدېدل کلي یې د کالو څخه را وایستل او عثمان رضی الله عنه ته یې ورکړه ویل: چي په زور یې اخلي تر هغه دا ښه ده چي په رضاء یې درکړم، عثمان رضی الله عنه کلي واخیسته او رسول الله ﷺ ته یې ور وړه، ټول قریش ورته ګوري! د عبدالدار د اولادې شرف او عزت په دغه کلي کي دی او اوس یې دغه خپل شرف د رسول الله ﷺ په لاس کي کښېښاوه، رسول الله ﷺ پوهیږي چي د عثمان رضی الله عنه هغه پخوانی قصه په یاد ده او هغه قصه په خلکو کي مشهوره هم وه، خیر رسول الله ﷺ د کعبې شریفي دروازه خلاصه کړه وې لیده چي مشرکانو دننه په کعبه شریفه کي بتان رسم کړي دي چي په هغه جمله کي یې د ابراهیم علیه السلام او اسماعیل علیه السلام عکسونه هم رسم کړي وه او پر داسي شکل یې رسم کړي وه چي غشي یا ازلام یې تقسیمول، رسول الله ﷺ و فرمایل:

«قَاتَلَهُمُ اللّٰهُ فَعَلُوا بِشَيخِنَا هٰذا، وَاللّٰهِ مَا اسْتَقْسَمَ بِالأَزْلَامِ قَط»

ژباړه: الله دي دغه رسم کوونکي و وژني، زموږ د شیخ سره یې داسي عمل کړی دی، په والله هغو هیڅکله ازلام (غشي) نه دي تقسیم کړي.

رسول الله ﷺ په کعبه شریفه کي د کوتري یوه مجسمه ولیدل چي د لرګي څخه جوړه سوې وه، هغه مجسمه یې په خپل مبارک لاس ماته کړه، نور نو رسول الله ﷺ کعبې شریفي ته نه ور ننوتی بلکه ځیني اصحاب کرام یې امر کړه چي کعبې شریفي ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ور ننوزي او هغه رسمونه چي په کعبه شريفه کي دي پاک او زايل کړي، هغه رسمونه پاک کړل سوه بيا نو رسول الله ﷺ کعبې شريفي ته دننه ورغلی خو بيا هم د ابراهيم علیه السلام د رسم څه آثار او علامې پاته وې، رسول الله ﷺ هغه د رسمو پاته علامې په خپل مبارک کالي په خپله د دې دپاره مسلې چي پوره پاکي سي.

اوس چي دننه کعبه شريفه د بتانو د رسمو څخه پوره پاکه سوه رسول الله ﷺ ور ننوتی او دروازه يې په ځان پسي وتړل، په دغه وخت کي د رسول الله ﷺ سره دننه په کتبه شريفه کي بېله بلال او اسامه رضي الله عنهما څخه بل څوک نه وه ور سره، رسول الله ﷺ دننه په کعبه شريفه کي په دغه مبارک ځای او مبارک وخت کي دوه رکعاته لمونځ آداء کړی، د لمانځه د آداء کولو په وخت کي يې مخ هغه دېواله ته ؤ چي پر دروازه مخامخ دی او د دېواله څخه يونيم متر ليري ولاړ ؤ، په هغه وخت کي د کعبې شريفي چت پر شپږو عمودو يا پايو ولاړ ؤ (يعني: دننه په کعبه شريفه کي شپږ عموده وه) او رسول الله ﷺ په داسي ځای کي لمونځ آداء کړی چي يو عمود يې راسته طرف ته ؤ او دوه عموده يې چپه طرف ته وه او درې عموده يې تر شا وه، د لمانځه تر آداء کولو وروسته رسول الله ﷺ دننه په کعبه شريفه کي شا وخوا وګرځېدی تکبير او تهليل يې و وايه او بيا يې دروازه خلاصه کړه، قريش ټول دباندي په انتظار ولاړ دي چي اوس رسول الله ﷺ څه کوي او څه به وکړي؟ رسول الله ﷺ د کعبې شريفي د دروازې پر دوو چارچوبو لاسونه کېښوول او وې فرمايل:

﴿لا إله إلا الله وحده لا شريک له، صدق وعدَه، و نصر عبدَه، و هزم الأحزاب وحدهُ﴾.

يا معشر القريش! الله جل جلاله ستاسي د جاهليت فخرونه او په پلرو سره ځانونه لوی بلل ايسته کړه، ټول انسانان د آدم علیه السلام څخه دي او آدم علیه السلام د خاورو څخه دی او بيا يې د سورةُ الحُجُرات (۱۳) نمبر آيات تلاوت کړی چي الله جل جلاله فرمايي:

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنَّا خَلَقۡنَٰكُم مِّن ذَكَرٖ وَأُنثَىٰ وَجَعَلۡنَٰكُمۡ شُعُوبٗا وَقَبَآئِلَ لِتَعَارَفُوٓاْۚ إِنَّ أَكۡرَمَكُمۡ عِندَ ٱللَّهِ أَتۡقَىٰكُمۡۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٞ (١٣)﴾.

ژباړه: اې خلکو! بېشکه چي موږ، تاسي ټوله د يوه سړي او يوې ښځي څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیدا کړي یاست (چې آدم علیه السلام او حواء دي) او موږ تاسي د دې دپاره فرقې او قبیلې ګرځولي یاست چې یو د بله سره و پېژنی، بېشکه چې په نېز د الله جل جلاله معزز او مکرم هغه څوک دی چې په تاسي کې ډېر متقي او د ښو اخلاقو خاوند وي.

ورونو! د نن ورځې د حالاتو او د هغو بېځایه فخرو چې په قوم یا وطن سره فخر کېږي د حقیقت د ښکاره کولو دپاره به د دغه آیات شریف لږ تفسیر بیان کړل سي:

نن ورځ چې یو څوک د یو چا غیبت کوي یا یې بد وایي او د نورو خلکو په عیبو پسي ګرځي او بیا د هغو عیبونه بیانوي، د دې ټولو منشأ او اساس کبر او غرور دی، هغه انسان چې خپل ځان تر نورو لوړ بولي او نورو ته د حقارت په سترګه ګوري هغه دغه کارونه کوي، مګر الله جل جلاله موږ ته دا را وښوول چې یوه انسان لره نه ښایي چې په خپل اصل او نسب، عزت او لويي، مال او دارایي مغروره سي او فخر په وکړي، بلکه انسان باید پوه سي چې د انسان دپاره اصلي او اساسي عزت او محترم والی په دې کې دی چې ښه عمل او ښه اخلاق ولري او همېشه د الله جل جلاله څخه وېرېږي.

په ښو اخلاقو او تقوٰی سره یو انسان د الله جل جلاله په دربار کې معزز، محترم او مکرم کېدلای سي، د نسب او قومیت اصلي حقیقت دا دی چې ټول انسانان د آدم او حواء څخه پیدا سوي دي، سیادت او حضرتوالی، صاحبزاده او آخندزاده، عثماني او فاروقي، صدیقي او انصاري، هاشمي او قریشي، شیخي او خاني او نور ټول دغسي د تعریف او ستاینې الفاظ لکه دُرانئ او فلانئ زی، دغه ټول د ښه علم او ښه عمل، د ښو اخلاقو او ښې معاملې، د تقوٰی او پرهېزګارۍ په مقابل کې هیڅ هم نه دي.

دغه خانداني صفتونه او ستاینې فقط د دې دپاره دي چې خلک په وپېژندل سي، ښېله دغه پېژندګلوۍ بل قدر او قېمت نه لري، د انسان اصلي قدر او قېمت په دې کې دی: چې متقي او پرهېزګار، عالم او د پوهې خاوند وي، هو، هلته داسي کسان سته چې الله جل جلاله په یوه شریفه او معززه کورنۍ کې پیدا کړي وي، دا یو داسي شرف دی چې د الله جل جلاله له طرفه و انسان ته ورکول کېږي، د دې مثال داسي دی لکه ځیني کسان چې الله جل جلاله خوبصورته او ښایسته جوړ کړي وي، خو یوازي هغه ښایست د فخر او ناز وړ نه دی او نه د یوه انسان د کمال دپاره دغه ښایست معیار اېښوول

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېدلای سي او نه دغه ښايسته انسان دا حق لري چي د خپل ښايست په سبب دي نورو ته په سپکه سترګه وګوري، هو، د دغه نعمت که ښايست دی او که په ښه کورنۍ کي پيدا سوی دی شکر دي آداء کړي، چي الله جل جلاله دغه نعمت ده ته بېله د ده د اختياره او بېله د ده د تصرفه څخه ورکړی دی، خو د شکر يو اساسي شرط دا دی چي په دغه نعمت سره پر نورو فخر او غرور و نه کړي او دغه نعمت بايد په بد اخلاقيو او بدو خويو سره خراب نه کړي، مقصد دا چي د مجد او شرف، د عزت او فضيلت اصلي معيار نسب نه دی بلکه علم او تقوٰی، ښه اخلاق او پاک ژوند د عزت او فضيلت معيار بلل کيږي او متقي سړئ هيڅکله نورو انسانانو ته په سپکه سترګه نه ګوري.

(دا هم د رسول الله ﷺ يوه خطبه وه چي په دغه ځای کي يې وفرمايل)

پسله هغه چي رسول الله ﷺ د کعبې شريفي څخه راووتی راغلی په مسجد الحرام کي کښېنستی او د کعبې شريفي کُلي يې په لاس کي ده، عبّاس بن عبدالمطلب رضي الله عنه ډېر ژر ورغلی او ويل: يا رسولَ الله! سِقايه او رفاده او د کعبې شريفي کِلی دا ټوله شرف ما ته راکړه سِقايه او رِفاده خو د عبّاس رضي الله عنه په لاس کي وه، که اوس دَ کعبې شريفي کلی هم ورکول سي نو د کعبې شريفي ټول شرف د ده سو، څکه يې د رسول الله ﷺ څخه کلی هم وغوښتې، رسول الله ﷺ و فرمايل: عثمان بن طلحه چيري دی؟ عثمان رضي الله عنه حاضر سو، رسول الله ﷺ و فرمايل: يا عثمان! دغه دي کلی دي «اليومُ يومُ بِرٍ و وفاء. اليومُ يومُ بِرٍّ ووفاء» واخلی د عبدالدار اولادې! د شيبه اولادې! او تر ابده يې واخلی د قيامت تر ورځي دغه کلی ستاسي دي، ستاسي څخه به يې څوک وا نه خلي مګر ظالم، الله جل جلاله تاسي د ده پر بيته امينان کړي ياست کوم شئ چي د دغي بيتې څخه تاسي ته در رسيږي په ښه طريقه سره يې خوری.

نو څکه د کعبې شريفي کلی تر نن ورځي پوري د بني شيبه څخه دي، دوی دي چي د کعبې شريفي دروازه خلاصوي، بېله اجازې څخه د بني شيبه نه پاچا او نه رئيس او نه بل د عزت خاوند کعبې شريفي ته ننوتلای سي، دغه تولّي د رسول الله ﷺ په امر سره د دوی ده او که چا څني واخيستل هغه څوک د رسول الله ﷺ په شاهدي سره ظالم دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مګر کله چي رسول اللهﷺ په کعبه شریفه کي لمونځ آداء کړی او بیا را ووتی، سمدستي عبدالله بن عمر بن الخطابؓ کعبې شریفي ته ور ننوتی او د بلالؓ څخه یې پوښتنه وکړه چي رسول اللهﷺ پرکوم ځای لمونځ آداء کړی؟ ځکه عبدالله بن عمرؓ د رسول اللهﷺ پر متابعت ډیر حریص ؤ هرکار چي به رسول اللهﷺ کاوه یا به یې کړی ؤ عبدالله بن عمرؓ د هغه کار د کولو ډیر کوښښ کاوه نو ځکه سمدستي کعبې شریفي ته ورننوتی او د بلالؓ څخه یې پوښتنه وکړه چي رسول اللهﷺ پر کوم ځای لمونځ آداء کړی؟ حضرت بلالؓ هغه ځای ور وښاوه او عبدالله بن عمرؓ پر هغه ځای لمونځ آداء کړی او وایي: دا مي هېر سوه چي د بلالؓ څخه پوښتنه وکړم چي رسول اللهﷺ څو رکعاته لمونځ آداء کړی؟

د بیعت اخیستل

کله چي اللهﷻ و رسول اللهﷺ او مسلمانانو ته مکه مکرمه ور فتحه کړه، نو اهل مکې ته حق وربښکاره سو او په حق پوه سوه، دا ورمعلومه سوه چي کامیابي ته بله لار نسته بېله اسلامه، نو ټول اهل مکې د مسلمانېدلو إراده وکړه او د رسول اللهﷺ سره د بیعت دپاره ښځي او نارینه سره یو ځای سوه، رسول اللهﷺ د صفا پر غونډۍ کښېنستی او حضرت عمرؓ تر دهﷺ کښته ناست ؤ د خلکو څخه یې بیعت اخیستی، ټولو خلکو پر دې بیعت ور سره وکړی چي د دهﷺ اوامر به اوري او تر کومه ځایه چي یې په وسه پوره وي اطاعت به یې کوي، د رسول اللهﷺ سره چي به نارینه بیعت کاوه، د بیعت کولو په وخت کي به رسول اللهﷺ لاس ورکړی.

کله چي رسول اللهﷺ د نارینه وو د بیعت څخه فارغه سو نو یې د ښځو څخه په بیعت اخیستلو شروع وکړه او د ښځو څخه یې بیعت فقط د خولې په خبرو سره اخیستی، ښځو ته یې لاس نه ورکاوه، امام بخاري د حضرت عائشيؓ څخه روایت کوي چي وایي: رسول اللهﷺ د ښځو سره د خولې په خبرو بیعت کاوه او هیڅکله د رسول اللهﷺ لاس د ښځي د لاسه څخه نه دی مښتی بېله هغو ښځو چي اللهﷻ دهﷺ ته حلالي کړي وې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو رسول الله ﷺ د صفا پر غونډۍ لوړ ناست ؤ او حضرت عمر رضي الله عنه تر ده ﷺ کښته ناست دی د ښځو سره يې د رسول الله ﷺ په امر بيعت کاوه، يعني: د رسول الله ﷺ خبري يې دوی ته ور رسولې، د ښځو په جمله کي هند بنت عتبه د ابوسفيان ښځه هم راغلې وه، دا هغه ښځه ده چي د اُحُد په ورځ يې د سيد الشهداء سيدنا حمزه رضي الله عنه تر شهادت وروسته د هغه پزه او غوږونه ور پرې کړه او ځيګر يې ور ځيري کړی او د هغه اينه يې را وکښل، دا هغه هند ده چي رسول الله ﷺ په هغو لسو نفرو کي ياده کړې وه چي ويل: که د کعبې شريفي په پوښو هم ځړېدلي وينې وژنی، اوس دغه هند د ښځو په منځ کي راغلې ده مخ يې پټ دی نه پېژندل کېږي، دا غواړي چي مسلمانه سي او په مسلمانېدلو سره امان پيدا کړي، اوس چي رسول الله ﷺ د ښځو څخه د بيعت په اخيستلو شروع وکړه وې فرمايل: تاسي به زما سره بيعت کوی چي الله جل جلاله لره به هيڅ شئ نه شريکوی، هند وويل: يا رسولَ الله! هغه چي نن مات کړل سوه که هغه آلهه يا خدايان وای نن به يې زموږ سره يو څه مرسته کړې وای.

رسول الله ﷺ بيا و فرمايل: او غلا به نه کوی، هند و ويل: يا رسولَ الله! ابوسفيان يو بخيل سړی دی ما د ده د ماله څخه څه اخيستي دي او نه يم خبره چي هغه ما ته حلال وه که حرام، ابوسفيان چي دالته ولاړ ؤ هغه و ويل: هغه چي پخوا دي اخيستي دي هغه مي در بخښلی دی.

رسول الله ﷺ و فرمايل: ته هند بنت عتبه يې؟ دې ويل: هو زه هند يم يا نبيَ الله! پر هغه تېرو سوو عفوه را ته وکړه الله دي تا ته عفوه وکړي.

رسول الله ﷺ و فرمايل: زنا او فاحش کارونه به نه کوی، هند و ويل: آيا حُره ښځه زنا کوي؟ ځکه د جهالت او کفر په وخت کي هم عربو زنا بد کار باله، حُرو ښځو هيڅکله زنا نه کول، فقط هغه مينځي وي چي خپلو مالکانو به د پيسو د ګټلو دپاره دغه کارونه په کول، په حرو ښځو کي زنا شاذ او نادره پېښېدل، نو هند په تعجب کي سوه چي زموږ څخه څنګه د نه زنا کولو بيعت اخيستل کېږي؟

خوندو! رسول الله ﷺ د ټولو مسلمانو ښځو څخه په دغه لفظ بيعت اخيستی دی: چي زنا او فاحش کارونه به نه کوی، په جاهليت کي هم د مشرکانو ښځو زِنا

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه کول، د ښځي دپاره عفت او ځان پاک ساتل شرف او عزت دی، هغه کسان چي نن ورځ په غیر شرعي ډول د ښځو د حقوقو ناري وهي: په والله هغه ستاسي غمخوره نه دي او نه ستاسي حقوق درکوي، بلکه هغه غواړي چي خپل شهواني غوښتني او خواهشات په آسانه سره لاس ته ور وړي، د خپل شیطاني هوس د پوره کولو دپاره ستا عزت او شرف درڅخه واخلي، دوی غواړي چي په لارو او کوڅو کي مو بېله ستره او حجابه وویني، دوی غواړي چي په بازارو او دفترو کي مو وویني، دوی غواړي چي په دکانو او موسسو کي مو و ویني او دوی په خپله خوښه په تاسي کي څڼ او خوښول وکړي او په آساني سره خپلي شهواني غوښتني پوره کړي، په دغسي حالت کي نو تا ته کوم شرف او عزت یا کوم قدر او قیمت پاته کیږي؟ آیا ستا د عزت او شرف لوټول ستا حقوق دي چي تا ته درکول کیږي؟

خوري! که پیسې یا مال و لرې پټ یې ساتې، که یو امېل او لاکټ و لرې پټ یې ساتې چي څوک یې درڅخه غلا نه کړي، خو د عزت او شرف مرغلره تر دغو شیانو لوړه او مهمه ده، د شرف قیمت په هیڅ شي کي نسته د هغه په ساتلو کي ډېر کوښښ کوه، نن ورځ ستا د شرف او عزت لوټماران اوخائنان ډېر دي، د دوی د خولې په خوږو خبرو مه خطاوزه دا ټوله د صیاد او ښکاري لومکي او دامونه دي.

او بیا رسول الله ﷺ و فرمایل: او خپل اولادونه به نه وژنی، ځکه مشرکانو ژوندي اولادونه ښخول، هند و ویل: موږ کوچني لوی کړه او تاسي په بدر کي په لوی واله و وژل تاسي او هغه ښه پوهېږی، دایې ځکه و ویل: چي د دې پلار او ورور او اکا په بدر کي و وژل سوه او په یوه روایت کي راغلي دي چي د دې زوی حنظله هم په بدر کي وژل سوی ؤ. حضرت عمر رضی الله عنه دغه د دې پرخبرو ډېر وخندل او رسول الله ﷺ هم تبسم وکړی، رسول الله ﷺ چي هره خبره کوي هند په مقابل کي یو څه وایي.

بیا رسول الله ﷺ و فرمایل: تاسي به بُهتان نه وایاست (هغه چي یو څوک په بل چا پوري د عیب خبري تړي)

هند و ویل: والله بُهتان ډېر بد کار دی او ته موږ نه امر کوې مګر په ښو او معقولو اخلاقو.

بیا رسول الله ﷺ و فرمایل: په ښو کارو کي به زما نا فرماني نه کوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هند وویل: په والله مورې په دې مجلس کې داسې نه یو کښېنستلې چې زموږ په زړوکې دې دا وي چې مورې به ستا نا فرماني کوو، یعني: مورې دلته په صدق او اخلاص راغلي یو او دا مو إراده ده چې ستا اوامر به منو او عملي کوو.

کله چې هند کورته ولاړه هغه بت چې دوی په خپل کورکې درلودی هغه یې مات کړی او د ماتولو په وخت کې یې ورته ویل: مورې په تا خطاوتلي وو.

دا د رسول الله ﷺ سره د ښځو بیعت ؤ او رسول الله ﷺ ټولو ښځوته د مغفرت دعاء وکړه.

د عبدالله بن سعد بن أبي سرح اسلام

مورې مخ کې وویل: چې رسول الله ﷺ د لسو نفرو د وژلو امر کړی ؤ چې په هغه جمله کې عبدالله بن سعد بن أبي سرح هم ؤ او دئ هغه څوک دی چې وحې یې لیکلې او بیا مرتد سو، دئ هم په مکه مکرمه کې پټ ؤ څرنګه چې عبدالله بن أبي سرح د حضرت عثمان بن عفان رضي الله عنه د خاله زوی او رضعي وررو ؤ، نو یې و عثمان رضي الله عنه ته نفر ور ولېږی چې زه په فلاني ځای کې پټ یم، عثمان رضي الله عنه هلته ورغلی عبدالله ورته وویل: زه باید څه وکړم؟ عثمان رضي الله عنه ورته وویل: رسول الله ﷺ ستا د وژلو امر کړی دی په والله که مسلمانانو د کعبې شریفې پرپوښو پیدا کړې هم دې وژني.

عبدالله ویل: چاره څه ده؟

ویل: چاره دا ده چې مسلمان سې بېله اسلامه بله د خلاصون لار نه لرې.

عبدالله ویل: اسلام مې قبول دی او مسلمانېږم خو تر رسول الله ﷺ پوري څنګه ورسم؟

عثمان رضي الله عنه وویل: ځان وپېچه مول ووهه او درځه زه به دې ورولم.

ده هم مخ پټ کړی او د عثمان رضي الله عنه سره رهي سو، دا خو معلومه خبره ده کوم څوک چې د عثمان رضي الله عنه سره ملګری او رهي وي څوک کار نه په لري، څو د رسول الله ﷺ خېمې ته ورسېدل، هلته د رسول الله ﷺ سره د اصحاب کرامو یوه ډله ناسته وه چې د هغو په جمله کې یو انصاري هم موجود ؤ، دغه انصاري پر خپل ځان دا نذر اېښی ؤ: که عبدالله بن سعد بن أبي سرح په لاس راغلی که څه هم د کعبې

(c) ketabton.com: The Digital Library

شریفې تر پوښتو لاندې وي په والله زه یې وژنم، یعني: د دغه عبدالله بن سعد وژنه یې پرخان نذر کړې وه، اوس دغه انصاري صحابي هم د رسول الله ﷺ په مجلس کې ناست دی دا دی عثمان بن عفان رضي الله عنه چې عبدالله بن سعد بن أبي سرح ور سره ملګری دی د رسول الله ﷺ خېمې ته ورغله، اول عثمان رضي الله عنه خېمې ته ورننوتی او ویل: یا رسولَ الله! زما سره عبدالله بن أبي سرح را سره دی راغلی دی چې مسلمان سي بیعت ور سره وکړه، په دغه وخت کې عبدالله هم خېمې ته ورننوتی اوس هغه څوک چې وینه او مرګ یې د رسول الله ﷺ له طرفه مباح ګرځول سوي دي غواړي چې په مسلمانېدلو سره خپل ځان له مرګه خلاص کې او غواړي چې بیعت وکړي، عبدالله بن سعد د بیعت دپاره خپل لاس و رسول الله ﷺ ته ور اوږد کړی، مګر رسول الله ﷺ لاس نه ورته را وغځاوه، رسول الله ﷺ خپل لاس ټول نیولی دی او ساکت دی څه نه وایي، خلک ورته ګوري عبدالله لاس ور غځولی دی او رسول الله ﷺ لاس نه ور کوي، څو لحظې سکوت او خاموشي وه څو عبدالله هم خپل لاس ور ټول کړی، رسول الله ﷺ د ده د بیعته څخه ممانعت او خود داري وکړه ځکه دا هغه سړئ دی چې یو وار مسلمان او بیا مرتد سو او دا آوازې یې هم اچولې چې قرآن مجید مُشوّه او اړول سوی دی، شخصاً ما تغیر پکښې راوستلی دی تر دې لویه ګناه چیري ده چې پر الله ﷻ درواغ و وایي؟ نو ځکه رسول الله ﷺ د ده له بیعته ځان وژغوری یا منعه کړی.

عثمان رضي الله عنه بیا و ویل: یا رسولَ الله! پر اسلام بیعت ور سره وکړه، دوهم وار بیا عبدالله د بیعت دپاره لاس ور اوږد کړی خو رسول الله ﷺ دوهم وار هم لاس نه ور وغځاوه خلک ورته ګوري دا اول وار دی چې رسول الله ﷺ د بیعت دپاره چا ته لاس نه ورکوي، یو نفر راغلی دی غواړي چې مسلمان سي او رسول الله ﷺ یې نه قبلوي لاس یې ټول نیولی دی، په مجلس کې سکوت او خاموشي ده هیڅوک څه نه وایي.

دریم وار بیا عثمان رضي الله عنه و ویل: یا رسولَ الله! بیعت ور سره وکړه په والله غواړي چې مسلمان سي، دریم وار بیا عبدالله لاس ور وغځاوه بیا هم رسول الله ﷺ د څه وخت دپاره لاس ټول نیولی ؤ او بیا وروسته یې مبارک لاس ور وغځاوه او پر اسلام یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیعت ور سره وکړی.

عبدالله بن سعد مسلمان سو او په دغه طریقه د وژلو څخه خلاص سو، اوس په أمن او امان کي سو او د رسول اللهﷺ د خپمي څخه و وتی، رسول اللهﷺ ناستو خلکو ته وکتل او وې فرمایل: «أَلَیسَ فِیکُم رَجُلٌ رَشِید؟» آیا په تاسي کي یو پوه او عاقل سړئ نسته؟ کله چي ما د ده له بیعته لاس را ټول کړی چي ور ولاړ سوی وای او وژلی یې وای.

بیا رسول اللهﷺ هغه انصاري ته وکتل چي د دغه عبدالله وژل یې پرځان نذر کړي وه او ویل: ما د ده له بیعته ممانعت نه کاوه (ځان نه ژغوری) مگر د دې دپاره چي ستا نذر پرځای سوی وای، تا د ده وژل پرځان نه وه نذر کړي؟ اوس هغه ستا په حضور او مخ ته ؤ او بېله امانه ؤ تا و لیدم چي ما د ده له بیعته امتناع وکړه او ته نه ور ولاړېدلې چي وې وژنې، هغه انصاري و ویل: یا رسولَ الله! والله نه سوم پوه، که تا ما ته په سترګو اشاره کړې وای ما به وژلی وای، رسول اللهﷺ و فرمایل:

«مَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَن يَقتُلَ بِخَائِنَةِ الأَعيُنِ»

ژباړه: نبي لره دا نه ښایي، یا نبي داسي کار نه کوي چي څوک دي د سترګو په اشاره و وژني، انبیاء علیهم السلام څوک د سترګو په اشاره نه وژني، د انبیاوو وژل په صریح امر سره وي.

نو عبدالله بن سعد بن أبي سرح په دغه طریقه سره له مرګه خلاص سو.

د عِکرمه بن أبي جهل مسلمانېدل

عِکرمه د ابوجهل زوی چي دئ هم یو د هغو لسو نفرو څخه ؤ چي رسول اللهﷺ یې د وژلو امر کړی ؤ بالکل د مکې مکرمې څخه دباندي تښتېدلی ؤ او جدې ته ولاړ څرنګه چي اوس د جزیرةُ العرب ډېره حصه د اسلام تر حکم او تسلط لاندي ده نو عِکرمه د پټېدلو ځای نه درلودی هلته په جده کي په یوه کښتۍ کي سپور سو غواړي چي تر جزیرةُ العرب دباندي وتښتي، په دغه وخت کي چي عِکرمه وتښتېدی د عِکرمه ښځي ایمان را وړی او مسلمانه سوه، نو رسول اللهﷺ ته ورغله او ویل: یا رسولَ الله!

(c) ketabton.com: The Digital Library

که مي عِکرمه مسلمان درته را وستی أمان ورکوې؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: هو، که عکرمه مسلمان راغلی په امان دی او امان ورکوم، د عِکرمه ښځې و ویل: یا رسول الله! زه یې مسلمان راولم.

بیا نو ښځې د عِکرمه معلومات وکړی ورته معلومه سوه چي هغه جدې ته تللی دی، ښځه یې جدې ته پسي ولاړه هلته چي یې معلومات وکړی خلکو ویل: هغه په کښتۍ کي سپور سو او ولاړی، خو په هغه وخت کي چي عِکرمه په کښتۍ کي سپور دی دریاب طوفاني سو څپې یې وهلې، هغه خلک چي په کښتۍ کي سپاره وه خپل مرګ یې په سترګو ولیدی او ټولو په دعاء شروع وکړه، که څه هم د کښتۍ سپاره خلک ټول کفار او مشرکان وه خو رجوع او دعاء یې ټوله و یوه الله ته وه، د یوه بت نوم هم نه یادوي، عکرمه ورته ګوري چي دغه خلک ټول بت پرستان دي خو مرسته او مدد بېله الله جل جلاله بل د هیڅا څخه نه غواړي هغه د دوی آلهه او خدایان هغه چي دوی یې عبادت کوي هغه یې ټول پرېښوول او مرسته نه ځني غواړي.

اوس هم ټول کفار او نصارا دغسي دي، کله چي زلزله یا بل لوی آفت پر راسي دوی نه وایي: یا عیسی! بلکه وایي: یا الله!

عموماً ټول انسانان د واقعی آفت او مصیبت په وخت کي فطرتاً بېله الله جل جلاله څخه بل څوک نه یادوي او نه د بل چا څخه مرسته غواړي.

اوس هم عِکرمه ویني او ورته ګوري دغه خُلک ټول هغه خلک دي چي د بتانو عبادت کوي د بتانو پر نامه حیوانات حلالوي، مګر اوس د یوه بت نوم هم نه یادوي بلکه ټول و یوه الله جل جلاله ته نارې وهي، نو عِکرمه د ځان سره و ویل: هغه چي په سمندر او دریاب کي رب دی او مخلوق ته نجات ورکوي په وچه کي هم هغه ذات، رب او نجات ورکوونکی دی، په دغه وخت کي یې اسلام زړه ته لار وکړه، کله چي دریاب آرام سو عکرمه و ویل: ما بیرته ساحل ته بوزی او کښته مي کړی.

عِکرمه یې بیرته جدې ته را وستی او کښته یې کړی په جده کي یې خپله ښځه ولیدل ویل: څنګه راغلې یې؟ ښځې یې ورته و ویل: که رسول الله ﷺ ته مسلمان ورسې هغه امان درکوي، ده ویل: والله زما زړه ته هم ایمان ننوتلی دی، عِکرمه بیرته

(c) ketabton.com: The Digital Library

مکې مکرمې ته راغلی او مسلمان سو، رسول الله ﷺ هم د ده په ایمان ډیر خوشاله سو، ځکه د دې امت د فرعون زوی، د مکې مکرمې د مشرک قریشو یو مشر. د رسول الله ﷺ او مسلمانانو لوی دښمن مسلمان سو.

د صفوان بن امیه مسلمانېدل

که څه هم صفوان بن اُمیه د هغو کسانو څخه نه ؤ چې رسول الله ﷺ دي د ده د وژلو امر کړی وي خو بیا هم دئ په دې صفت چې د قریشو د مشرانو څخه یو مشر ؤ پر خپل ځان و بېرېدی او د مکې مکرمې څخه وتښتېدی، کله چې د صفوان ښځې چې مسلمانه سوې وه ولیدل چې عِکرمه په امان سو نو عمیر بن وهب الجُمَحي ﷺ ته ورغله او د صفوان د أمان په باره کي یې خبري ور سره وکړې، عمیر بن وهب ﷺ د صفوان د ښځې په ملگرتیا و رسول الله ﷺ ته ورغلی او د صفوان دپاره یې امان څني وغوښتی، رسول الله ﷺ و فرمایل: هو، که صفوان مسلمان سو امان ورکوم، دوی ویل: یا رسولَ الله! صفوان د ضد او عناد خاوند دی که مسلمان نه سي امان ورکوې؟ ویل هو، را دي سي څلور میاشتي امان ورکوم، عمیر بن وهب و ویل: یا رسولَ الله! د صفوان د امان دپاره یوه علامه راکړه چې دئ په قانع کړم، رسول الله ﷺ خپله مبارکه لنگوټه یا پټکئ هغه چې د مکې مکرمې د فتحې په ورځ یې تړلې وه ورکړه، ویل: دغه زما د امان علامه ده، عمیر بن وهب ﷺ پسې ولاړی صفوان یې هم په جده کي پیدا کړی، صفوان غوښته چې په کښتۍ کي سپور سي او یمن ته ولاړ سي، خو عمیر بن وهب ﷺ ورته و ویل: راځه که څه هم پر هغه خپل کفر او شرک پاته یې رسول الله ﷺ څلور میاشتي امان درکوي مگر ښه خبره دا ده چې اوس مسلمان سې، صفوان ویل: یا، د مسلمانېدلو إراده مي نسته خو دغه امان مي قبول دی، نو صفوان پر هغه خپل شرک ؤ او د رسول الله ﷺ د امان په سبب مکې مکرمې ته راغلی او رسول الله ﷺ ته یې و ویل: ما ته دوې میاشتي وخت راکړه چې د اسلام په باره کي فکر وکړم، رسول الله ﷺ و فرمایل: څلور میاشتي اختیار لرې، بیا یې د حُنین په غزاء کي که څه هم مشرک ؤ اشتراک وکړی چې دغه غزاء د مکې مکرمې تر فتحې

(c) ketabton.com: The Digital Library

لږ وروسته پېښه سوه، چې بیان به يې وروسته درته وسي.
مګر صفوان د امان د مودې تر ختمېدلو د مخه مسلمان سو.

دا د قریشو سرداران وه او دا يې وإسلام ته د داخلېدلو حالات وه.

اوس چې رسول الله ﷺ ته مکه مکرمه چې د ده ښار، وطن او د زېږېدلو ځای ؤ فتحه او تسلیم سوه، په انصارو کې دا ېېره پیدا سوه چې رسول الله ﷺ دې دلې پاته سي، نو انصارو په خپل منځ کې سره و ویل: آیا پسله دغه چې الله جل جلاله خپل رسول ﷺ ته د ده وطن او ښار ور فتحه کړی دا فکر نه کوی چې رسول الله ﷺ دې د اوسېدلو دپاره دلې پاته سي؟

په دغه وخت کې رسول الله ﷺ د صفا پر غونډۍ ولاړ ؤ او دعاء يې کول، کله چې د دعاء څخه فارغه سو ویل: تاسې څه سره ویل؟ دوی ویل: څه مو نه ویل یا رسولَ الله! بیا هم رسول الله ﷺ ورته و ویل: په کومه موضوع کې چې مو خبرې کولې را ته و وایاست، انصارو هغه خپل حال ورته و وایه، رسول الله ﷺ و فرمایل: معاذ الله ژوند مې هم ستاسې سره دی او مرګ مې هم ستاسې سره دی.

رسول الله ﷺ نولس ورځې په مکه مکرمه کې پاته سو چې په دغه موده کې يې خلکو ته د هدایت او تقوٰی، دیني او اسلامي لار ښوونې کولې او د دغه ځایه څخه يې د اسلامي دعوت او د شا و خوا د بتانو د ماتولو دپاره ډلې یا سرېې لېږلې چې د مکې مکرمې د شا و خوا په قبیلو کې يې ټول موجود بتان مات کړه او په مکه مکرمه کې داسې اعلان وسو: هر څوک چې پر الله او د آخرت پر ورځ ایمان لري په خپل کور کې دې هیڅ بت بېله ماتولو نه پرېږدي او په دغه نولس ورځو کې رسول الله ﷺ لمونځ سفریانه کاوه چې په عربي کې قصر ورته وایي (یعني: څلور رکعتیزه فرضي لمونځ يې دوه رکعاته کاوه) خو لمنځونه يې نه سره یو ځای کول چې جمعه ورته ویل کیږي، هغه دا چې د ماپښین او ماځیګر، یا د ماښام او ماخستن لمونځ سره یو ځای کړي، رسول الله ﷺ لمونځ قصر کاوه خو جمعه يې نه ده کړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مکې مکرمې څخه د سريو یا ټولیانو لیږل

کله چې رسول اللهﷺ د دغو نولسو ورځو په جریان کې د مکې مکرمې د پوره او کاملې فتحې څخه فارغه او مطمئن سو نو یې له دغه ځایه څخه د مکې مکرمې د شا وخوا قبیلو ته سریې یا ټولیاني لیږلې چې د دغو قبیلو بتان ورمات یا ونړوي او خلک یې اسلام ته دعوت کړي چې اوس به د دغو سریو حالات په ترتیب سره درته بیان سي:

۱ - د هجرت د اتم کال د روژې د میاشتې پر پنځه ویشتمه رسول اللهﷺ خالد بن ولیدؓ د دیرشو نفرو سپرو په ملګرتیا د هغه بت د ماتولو او نړولو دپاره ولېږی چې د (عُزیٰ) په نامه سره یادېدی او په هغه ځای کې ؤ چې نخله ورته ویل کېده، چې دغه بت د مشرکانو د هغه عظیمو بتانو څخه ؤ، دغه بت د قریشو او د بني کنانه د ټولې قبیلې دپاره ؤ، خالدؓ هلته ولاړی او بېله مقاومته د هغو خلکو یې عُزیٰ مات او ونړاوه.

کله چې خالدؓ بیرته راغلی رسول اللهﷺ پوښتنه ځني وکړه چې آیا یو شئ دي ولیدی؟ خالدؓ ویل: یا، رسول اللهﷺ و فرمایل: نو نه دي دی نړولی بیرته ورسه او وې نړوه، خالدؓ هم په ډیر قهر سره بیرته ور رهي سو هلته چې ورغلی توره یې د پوښه کښلې وه او د هغه بت ځای ته ور ننوتی له هغه ځایه یوه توره لڅه ښځه ورته را و وتل چې د سر ورېښتان یې ایله او پاشلي وه، هغه د بت خدمتګار (چې موږ ملنګ ورته وایو) پر ښځه نارې وهلې، خو خالدؓ توره ور سره کړه او ښځه یې دوه ځایه کړه، بیا و رسول اللهﷺ ته راغلی او دغه قصه یې ورته وکړه، رسول اللهﷺ و فرمایل: هو دغه عُزیٰ ؤ او د دې څخه نا امیده سو چې بیا دي یې ستاسي په ملک کې عبادت وسي.

۲ - دغه د روژې په میاشت کې رسول اللهﷺ عَمرو بن العاصؓ هغه بت ته ورولېږی چې د (سُواع) په نامه سره یادېدی چې دا د هُزیل د قبیلې بت ؤ او د مکې مکرمې څخه درې میله لیري د رِهاط په منطقه کې پروت ؤ، کله چې عَمرو بن العاصؓ هلته ورغلی د بت خدمتګار یا ملنګ ورته و ویل: د څه شي دپاره راغلی یې؟ عَمروؓ ویل: رسول اللهﷺ امر کړی یم چې دغه بت ونړوم، ملنګ و ویل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا کار نه سي کولای، عَمرو رضي الله عنه ويل: ولې؟ ملنګ ويل: نه دي پرېږدي، عمرو رضي الله عنه وويل: وَيحَکَ ته تراوسه پر هغه باطل دين يې؟ آيا دغه بت شئ اوري که يېويني؟ نو عَمرو رضي الله عنه ورتېر سو او بت يې مات کړی بيا يې خپلو ملګرو ته وويل: چې دغه خونه شا وخوا تړله ونړوی، خونه ونړول سوه خو شئ يې نه کړی پکښې پيدا، بيا يې هغه ملنګ ته وويل: څنګه سو؟ ملنګ ويل: ما هم د الله دپاره د اسلام دين قبول کړی دی.

۳ - دغه د روژې په مياشت کي رسول الله ﷺ سعد بن زيد الأشهلي رضي الله عنه د شلو نفرو ملګرو سره د هغه بت د ماتولو دپاره ولېږی چي د (مَناة) په نامه سره يادېدی چي دغه بت په مُشَلِل کي د قُديد سره ؤ، دغه بت د أوس، خزرج، غسّان او ځينو نورو قبيلو دپاره ؤ، کله چي سعد رضي الله عنه هلته ورغلی د هغه بت خادم يا ملنګ ورته و ويل: د څه شي دپاره راغلی يې؟ سعد رضي الله عنه ويل: د مناة د نړولو او ماتولو دپاره، ملنګ ويل: ته او هغه ښه سره پوهېږی، سعد د بت پر طرف وررهي سو، د بت له طرفه يوه لڅه توره ښځه چي د سر ورېښتان يې شکېدلي او پاشلي وه په چغو او نارو ورته را و وتل او خپل ځيګر يې په چپلاخو يا څپېړو واهه، هغه ملنګ ورته ويل: يا مناة ځيني نافرمانه خلک راغلي دي ځان ځني ساته، خو سعد رضي الله عنه په توره ووهل او ښځه يې و وژل، بيا هغه بت ته ورتېر سو هغه يې هم ونړاوه.

۴ - کله چي خالد بن وليد رضي الله عنه د عُزّٰی د ماتولو او نړولو څخه راغلی رسول الله ﷺ د بني جُذَيمه قبيلې ته د دعوت دپاره ولېږی نه د جنګ کولو دپاره، د خالد رضي الله عنه سره درې سوه او پنځوس نفره د مهاجرينو، انصارو او د بني سُليم د قبيلې خلک ملګري دي، خالد رضي الله عنه چي هلته ورغلی هغه ټول قوم د ده د استقبال دپاره د اسلحې سره د ده مخ ته را و وتل، د هغو د جنګ إراده نه ده مګر په هغه وختو کي د عربو دا قانون ؤ چي د يوه لوی او معتبره سړي استقبال او ښه راغلي ته به د اسلحې سره ور وتل، اوس دغه قوم هم د خالد بن وليد رضي الله عنه مخي ته مُسلّح را و وتل، د خالد رضي الله عنه بيا دا خيال سو چي دوی د جنګ دپاره را وتلي دي، خالد رضي الله عنه ورږغ کړه أَسلِمُو! مسلمانان سی، هغو ويل: صَبَأ نَا صَبَأ نَا، يعني: د دينه وتلي يو، هغو په خپله اصطلاح و ويل: د دينه وتلي يو يعني: هغه پخوانۍ دين مو پرې ايښی دی،

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسي يې نه و ويل: أسلمنَا، چې مسلمانان سوي يو. مګر د مسلمانانو او نورو عربو په اصطلاح صَابِئ يعني: کافر، نو د مسلمانانو په اصطلاح د دوی د خبري معنٰی دا سوه: چې کافران سوي يو، خالد رضي الله عنه د حملې امر وکړی چې جنګ شروع کړی ځکه دوی کفار دي، دغه د خبرو په غلط فهمي سره جنګ شروع سو، په هغه قبيله کي هم نفر ووژل سوه هم يې بنديان ځني ونيول او دغه بنديان يې د خپل لښکر پر افرادو تقسيم کړه، وروسته هغو وويل: أسلمنَا، خالد رضي الله عنه وويل: د توري د بيري مسلمانان سواست.

خالد رضي الله عنه په شپه کي امر وکړی چې دغه درسره بنديان هم ووژنی ځکه د ده په خيال کفار دي، مګر عبدالله بن عمر رضي الله عنه او ځينو نورو اصحاب کرامو يعني: مهاجرينو او انصارو دغه کار و نه کړی، خپل ور سره بنديان يې نه ووژل، ويل: اوس چې دوی اسلام قبول کړی موږ يې ځنګه ووژنو؟ خو يوازي د بني سُليم قبيلې چې نوي مسلمانان سوي وه خپل بنديان و وژل، مقصد دا چې دلته يو د بل د خبرو د نه پوهېدلو يا د يوه سوء تفاهم په سبب د بني جُذَيمه ډير نفر ووژل سوه.

کله چې خالد رضي الله عنه بيرته مکې مکرمې ته راغلی او رسول الله ﷺ ته دغه خبر و ويل سو، رسول الله ﷺ ډير په قهر سو لاس يې پورته کړی او وې فرمايل:

«اللّهم إنّي أبرأ إليکَ ممّا صَنَعَ خالدٌ»

ژباړه: الٰهي زه له هغه کاره بري او بېزاره يم چې خالد کړی دی، دغه د ده په کار نا خوښه يم (دوه واره يې دغه جمله تکرار کړه) او بيا يې وفرمايل:

«إنّ في سيفِ خالدٍ لَرَهَقاً» ببشکه چې د خالد په توره کي وينه بهول سته.

يعني: دئ پر قتل او وژنه دلاوري لري.

خو ځرنګه چې په دغه مسئله کي هغه د الفاظو او اصطلاحاتو د اختلاف او نه پوهېدلو په سبب شُبهه او خطاء موجود وه، بيا هم رسول الله ﷺ خالد رضي الله عنه ته عفوه وکړه جزا يې ور نه کړه، ځکه په دغه حال کي د دواړو خبرو احتمال موجود ؤ، يا دا چې مسلمانان سوه يا دا چې د جنګ دپاره را وتلي وه، خو په وروسته کي بيا د دغه موضوع په باره کي د خالد بن وليد رضي الله عنه او عبدالرّحمٰن بن عوف رضي الله عنه په منځ کي د شر خبري سره رَد او بدل سوې، دا حال و رسول الله ﷺ ته ورسېدی، رسول الله ﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

و خالد بن ولید ته و فرمایل: یا خالد! احتیاط کوه، زما په اصحابو کار مه لره، په والله که د اُحُد غر د سرو زرو سي او ستا وي او ته یې بیا د الله جل جلاله په لار کي مصرف کړې زما د اصحابو هغه یو د سهار د تګ یا د شپې د تګ درجه او ثواب به نه کړې حاصل.

یعني: دوی چي هغه د ضعف او مسکنت په حال کي د جهاد دپاره په سهار یا ماښام کي یو تګ کړی دی د هغه ثواب نه سې حاصلولای، هغه نور کارونه خو یې پرېږده.

ورونو! دغه خبره زمونږ او ستاسي ټولو دپاره لوی درس او تعلیم دی مونږ او تاسي د صحابهٔ کرامو سره باید څومره ادب او احترام ولرو، که څه هم خالد بن ولید رضي الله عنه په خپله صحابي دی (سیفٌ من سیوف الله) دی جهاد او غزاوي یې تاسي ته در معلومي دي مګر د هغه سابقون الأولون درجې ته نه سي رسېدلای، نو مونږ او تاسي باید څه وکړو؟

دا د مکې مکرمې د فتحې غزاء وه، دغه هغه فیصله کوونکی جنګ ؤ چي په جزیرةُ العرب کي د کفر رئیسانو او رهبرانو ماته وخوړل، قریش هغه قوم ؤ چي همېشه به یې د رسول الله ﷺ سره عناد او دښمني کول، دوی هغه څوک وه چي د عربو نوري قبیلې یې د اسلام د قبلولو څخه منعه کولې، رسول الله ﷺ په داسي ډول سره مکه مکرمه فتحه کړه چي قریشو د هغې د فتحه کولو هیڅ فکر نه کاوه، دا هم د الله جل جلاله فضل او کرم ؤ چي دغه فتحه بېله وژني او بېله وینې تویولو سر ته ورسېدل.

رسول الله ﷺ په أمن او سلامتیا مکې مکرمې ته داخل سو دا هغه عظیمه فتحه ده چي په جزیرةُ العرب کي یې د بت پرستۍ اساس او رېښې ورو کښېې او د هغه باطل دین د پاته کېدلو دپاره هیڅ امید نه سو پاته، د جزیرةُ العرب ټولو مشرکو قبیلو د دې انتظار کاوه چي له دغه جنګه څخه چي د مسلمانانو او بت پرستانو په منځ کي له ډېره وخته راهیسي شروع سوی دی څه نتیجه راوزي؟ او څوک کامیابه کېږي؟

د دغو قبیلو دا یقین او عقیده وه چي پر بیت الله الحرام هغه څوک کامیابه کېدلای سي چي پر حق وي او دغه عقیده بیا ډېره هغو واقعاتو ور تائید او تاکید کړې وه چي نیم قرن د مخه د اصحاب الفیل او د دغه حرم په منځ کي پېښي سوي وې.

نو د حدیبیې صلحه د دغي لوی فتحې دپاره مقدمه او توطئه وه، په هغه صلحه سره خلک خاصتاً مسلمانان په امان سوه، ځینو د ځینو نورو سره خبري کولای سوای

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دلائل یې ور سره ویلای سوای، هغه مسلمانان چې په مکه مکرمه کې وه او خپل دین یې پټاوه هغو وکولای سوه چې خپل دین ښکاره کړي او خلک ورته را دعوت کړي او پر خپل دین دلائل و وایي، د حدیبیې د صلحې په واسطه ډېر انسانان اسلام ته داخل سوه، تاسي ولیدل چې په تیرو ټولو غزاوو کې د مسلمانانو شمېر تر درې زره نفره نه دی زیات سوی مګر په دغه غزاء کي لس زره نفره مسلمانان سره یو ځای سوه او دغه فیصله کوونکې غزاء د خلکو سترګي ور خلاصي کړې، په دغه غزاء سره د خلکو د سترګو څخه هغه آخرني پردې چې د دوی او د اسلام په منځ کي وې ایسته سوې، په دغه غزاء سره مسلمانانو په ټوله جزیرةُ العرب کي سیاسي او دیني سیطره حاصله کړه، دیني صدارت او دنیوي ریاست دواړه و مسلمانانو ته ور تسلیم سوه، هغه مرحله چې د حدیبیې په صلحه سره شروع سوې وه په دغه فتحه سره پوره او کامله سوه او تر دې وروسته یوه بله مرحله شروع سوه چې هغه مرحله په تمامه معنٰی د مسلمانانو په ګټه او مصلحت وه، د عربي قبیلو دپاره بل څه نه وه پاته ببله دې څخه چې په ډلو ډلو و رسول الله ﷺ ته ورتله او اسلام ته داخلېدل او بیا یې له دغه ځایه څخه و عالَم ته دعوت ور سره وړی او دغه کار په دوو راتلونکو کلو کي په پوره ډول سره پای ته ورسېدی.

که مورږ د مکې مکرمې د فتحي و حالاتو او واقعاتو ته په غور او دقت سره متوجه سو د هغه څخه خورا ډېر دیني او سیاسي، اخلاقي او اجتماعي احکام او تجربې، حتّٰی نبوي حکمتونه را ایستلای سو، خو څرنګه چې زموږ بحث د دغسي موضوعاتو د بیانولو دپاره نه دی، نو که د دیني احکامو په را ایستلو او بیانولو شروع وسي زموږ بحث ډېر اوږدېږي، په دې سبب چې بحث مو اوږد نه سي د ډېرو موضوعاتو تر بیانولو به تېر سم خو فقط دغه څو موضوعاتو ته باید ښه متوجه سو او دابه زموږ دپاره درس وي چې د رسول الله ﷺ د سیرت د ویلو او اورېدلو څخه څنګه او په کومه طریقه سره حکمتونه او عبرتونه را ایستلای سو.

۱ – تاسي خو اوس د دغي لویې فتحي واقعات ولوستل یا واورېدل چې الله جل جلاله خپل رسول ﷺ او د هغه اصحاب ﷺ په دغه فتحه سره مکرم او معزه کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس تاسي کولای سی چي د هغه پخواني دعوت او د هغه دعوت د ترخو واقعاتو او تکاليفو، د هغو عذابو او زحمتو د هغو لوړو او تندو چي پر رسول اللهﷺ او اصحاب کرامو تېر بدل نتيجه او ثمره په خپلو سترګو وويني.

اوس چي دي د مکې مکرمې د فتحي قصه واورېدل ته کولای سې چي د هغه هجرت چي څو کاله د مخه د دغه مکې مکرمې څخه سوی ؤ ارزښت او اهميت وسنجوې، ته بايد په دې پوه سې چي د الله او اسلام په لار کي د مځکي او وطن، د مال او کورنۍ، د قوم او اقرباوو قرباني کول قرباني نه ده، که اسلام پاته وي دغه شيان دي ټول بيرته لاس ته درځي او که اسلام نه وي دغه ټول شيان تا ته فايده نه سي دررسولای.

اوس ته د دغي لويي فتحي په واقعو کي ښه غور وکړه! تا ته به در معلومه سي چي تر دغه فتحي د مخه هغه جهاد او شهادتونه، هغه لوړي او تندي، هغه زحمتونه او تکليفونه، عبث او بيهوده نه وه، د يوه مسلمان يو څاڅکی وينه هم بې فايدې نه وه توی سوې، مسلمانانو چي په هغه خپلو سفرو او جنګو کي کوم تکاليف زغملي وه هغه ټول د دوی دپاره د دوی په بانکي حساب کي جمعه کېدل، هغه ټوله تکليفونه د دغه فتحي او نصرت قيمت ؤ چي دوی په کښتو يا اقساطو سره په پخوا کي جمعه کړی ؤ او دا هم د اللهﷻ په خپلو بندګانو کي قانون او طريقه ده، بېله صحي اسلامه څخه نصرت نسته او اسلام بېله عبوديته څخه نسته او عبوديت بېله تضحيې او قربانيه نسته.

د اللهﷻ په لارکي به جهاد کوې، تر هرڅه به تېرېږې، نو ته واقعي د اللهﷻ بنده او عبدالله يې او د اللهﷻ نصرت دي ملګری کيږي، ستا هغه ورځ په ياد ده چي رسول اللهﷺ د خپل وطن مکې مکرمې څخه ووتی؟ او څنګه ووتی؟ د غرو او شېلو په منځ کي د شپې په تاريکيو کي په پټه و مدينې منورې ته مهاجر ووتی، چي ځيني اصحاب يې تر دهﷺ د مخه مهاجر سوي وه او ځيني تر دهﷺ وروسته پسي ورغله، هغه وخت د اصحاب کرامو شمېر لږ او هم د ضعف په حالت کي وه، هغو ټولو مال او کورنۍ، مځکه او وطن د دې دپاره پرېښوول چي دين ورپاته سي.

دغه دي: هغه ټوله اصحاب کرام نن ورځ خپلو مالو او خپلو کورنيو، خپل وطن

(c) ketabton.com: The Digital Library

او خپلو اقرباوو ته راغله، کله چي تله لږ وه او اوس ډېر دي، کله چي تله ضعيفه وه او اوس قوي دي او هغه کسان چي پرون يې دوی په جبر او ستم سره ايستلي وه نن په خشوع او خضوع سره د دوی استقبال کوي، په ذِلّت او کښتو سترګو سره دوی ته ګوري، د مکې مکرمې هغه اهل چي د قرآن مجيد اورېدل يې منعه کړي وه، اوس په ډلو ډلو د الله جل جلاله دين ته داخلېږي.

هغه حبشي بلال رضي الله عنه چي همېشه به د مکې مکرمې په سرو او تودو ريګو کي د مشرکانو پر لاس عذابونه ورکول کېدل اوس د کعبې شريفي بام ته خيژي او په لوړ آواز سره د الله اکبر، الله اکبر تکبيرونهٔ وايي، دا هغه آواز دی چي يوه ورځ يې د عذاب تر چلاخواو وهلو لاندي په زګېروي سره ويل: احدٌ احد، احدٌ احد.

دغه دی نن ورځ لوړ پر کعبه شريفه ولاړ دی په لوړ او خواږه آواز سره وايي (أشهد أن لا إله إلا الله، و أشهد أنّ محمّدا رسول الله) او ټول قريش چپ او هم يې غوږ ورته نيولی دی، دا ټوله هغه يو حقيقت دی چي دوهم نه لري، چي هغه اسلام دی، نو هر هغه انسان څومره احمق او جاهل دی چي بېله اسلامه د بل شي دپاره جنګ او جهاد کوي.

ځيني جاهل انسانان فقط د هغو خيالاتو او اوهامو دپاره کوښښ کوي چي هيڅ حقيقت نه لري، موږ او تا سي څومره ډېر سره بيرغونه وليدل او څومره ډېري د هورا نارې مو واورېدې چي د دوی د ساتني دپاره د دوی ترشا څومره سرې لښکري ولاړې وې، هغه ټوله څه سوه؟ څرنګه چي د هغو خلکو جنګ او جهاد فقط د باطلو اوهامو دپاره ؤ په هغه خپله ځانګو کي نېست او نابود سوه او اسلام چي يو حقيقي او الهي دين دی که څه هم په ظاهره نه لښکري لري او نه فوجونه خو بيا هم د (۱۴۴۴) کلو را هيسي پر خلکو او د خلکو پر عقيدو مسلط او قائم دی.

۲ – تاسي د فتحې په ورځ د ابوسفيان و عمل او کار ته نه ياست په تعجب کي، دئ هغه اول سړئ دی چي خپل قوم ته ورغلی او د رسول الله ﷺ د جنګ او د هغه د اصحابو څخه يې بېرول او په تسليمېدلو سره يې امر کول.

ابوسفيان له خپله قومه څخه هغه اول سړئ دی چي په دغه ورځ اسلام ته داخل

(c) ketabton.com: The Digital Library

سو، حال دا چې دئ هغه څوک ؤچې د مکې مکرمې څخه د رسول الله ﷺ د جنګ دپاره هیڅ داسې لښکر نه دی وتلی چې د ابوسفیان په امر او لار ښوونه سره دې نه وي.

ښایي د الهي حکمت دا خوښه وه چې مکه مکرمه دې بېله جنګه څخه فتحه سي او د مکې مکرمې اهل دې و رسول الله ﷺ ته بېله جنګه تسلیم او تابع سي، که نه خو دوی هغه کسان وه چې دئ ﷺ یې آزاراوه، دوی وه چې دئ ﷺ یې د مکې مکرمې له ښاره وایستی، دوی وه چې جنګونه یې ور سره کول او نن ورځ بېله هیڅ کوښښه د مسلمانانو د ابوسفیان د مسلمانېدلو اسباب په خپله برابر سوه، دا د دې دپاره چې دئ خپل قوم ته ورسي او د هغو له دماغه څخه د جنګ فکرونه وباسي، د مکې مکرمې هوا د صلحې دپاره مناسبه کړي چې په نتیجه کې د شرک او جاهلیت ژوند او تاریخ ښخ سي، د توحید او اسلام لمر وځلېږي او د دغه کار دپاره تمهید او مقدمه د رسول الله ﷺ هغه اعلان ؤ چې وې فرمایل: که څوک د ابوسفیان کورته ننوتی هغه په امان دی.

تاسې د دغې خبرې په حکمت او قېمت پوهېږئ؟ په والله یو ساعت د دغې خبرې پر حکمت خبرې کېدلای سي، بیان او تبصرې پر کېدلای سي، که څه هم هلته په انصارو کې ځیني داسې کسان پیدا سوه چې د دغې خبرې حکمت نه ور معلومېدی. کله چې رسول الله ﷺ و فرمایل: که څوک د ابوسفیان کورته ننوتی هغه په امان دی، ځینو انصارو وځینو نورو ته و ویل: په والله د رسول الله ﷺ خپل ښار او خپل وطن ته میل پیداسو او پر خپل قوم مهربانه سو، ابو هریره رضی الله عنه وایي: په دغه وخت کې وحي نازلې سوې او په هغه وخت چې په هغه کې به وحي نازلېدلې موږ پوهېدلو (یعني: علامې یې را معلومې وې) نو دغه د وحیو د نزول په وخت کې به د وحیو د نزول تر آخره وخته، هیڅا و رسول الله ﷺ ته سترګې هم نه ور اړولې، کله چې د وحیو نزول پای ته ورسېدی رسول الله ﷺ و فرمایل: یا معشرَ الانصار! هغو ویل: لبیک یا رسولَ الله! رسول الله ﷺ و ویل: تاسې سره و ویل چې د رسول الله ﷺ خپل ښارته میل پیدا سو؟ هغو ویل: هو داسې پېښه سوه.

رسول الله ﷺ و فرمایل: هیڅکله داسې نه ده، زه د الله بنده او د الله جل جلاله

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول يم ما و الله او تاسي ته هجرت درکړی دی، ژوند به مي هم ستاسي سره وي او مرګ به مي هم ستاسي سره وي، انصارو په ژړا ژړا و رسول الله ﷺ ته و ويل: په والله موږ دغه خبره نه ده کړې مګر د دې دپاره چي الله او رسول الله مو خوښ دي او دا مو خوښه ده چي رسول الله زموږ سره زموږ په وطن کي و اوسيږي.

ورونو! دغه د ايمان او اسلام فرق دی. اسلام هغه دی چي په ظاهره مسلمان وي لکه اوس چي ابوسفيان مسلمان سو او ايمان دغه دی چي د انصارو په زړو کي ښخ ؤ چي د رسول الله ﷺ پر ملګرتيا او همسايه توب حريص وه او په مکه مکرمه کي يې د ده ﷺ پاته کېدل نه غوښته.

۳ - د رسول الله ﷺ د حکمتو څخه يو دا ؤ: بسله هغه چي ابوسفيان خپل اسلام اعلان کړی رسول الله ﷺ عبّاس رضی الله عنه امر کړی چي د هغه تنګي په خوله کي يې و دروي چي هلته د رسول الله ﷺ لښکري، تېريږي، دا د دې دپاره چي ابوسفيان يې په خپلو سترګو وويني چي د اسلام قوت کومي درجې ته رسېدلی دی او د هغو لږو، پاشلو او ضعيفه مهاجرو حال وکوم حالت ته اوښتی دی، نو اولاً خو به دغه ليدنه د ابوسفيان د دين او عقيدې دپاره ثابتوونکې او قائموونکې سي او دوهم: د ابوسفيان له دماغه به د جنګ خبري په کُلي ډول سره ووزي.

اوس چي دغه اسلامي لښکري يوه پسله بلي د ابوسفيان مخ ته تيريږي او دئ په تعجب سره ورته ګوري په حيرت کي پاته دی نو يې عبّاس رضی الله عنه ته وکتل او ورته ويې ويل: په والله ستا د وراره پاچهي نن ورځ ډيره لويه سوې ده، مګر عبّاس رضی الله عنه د هغه پخواني غفلته څخه را ويښ کړی او ورته ويې ويل: يا اباسفيان! دا نبوت دی، دغه چي ته يې وينې دا پاچهي نه ده بلکه دا نبوت دی.

رسول الله ﷺ پاچهي او مشرتوب، مال او دولت ټول په هغه ورځ تر پښو لاندي کړه چي تاسي په مکه مکرمه کي پر عرض کړه او ورکول مو او هغه هم په هغه وخت او حالت کي وه چي ده ﷺ ستاسي آزارونه او عذابونه زغمل او تحملول او په آخر کي تاسي له خپله وطنه و هجرت ته مجبوره کړی، دا ټوله په دې سبب وه چي ده ﷺ نه غوښته چي خپل نبوت هغه چي تاسي يې ايمان بالله ته د: وتولاست ستاسي په

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاچهي بدل کړي، نو ځکه یې ورته و ویل: "یا اباسفیان دا پاچهي نه ده بلکه نبوت دی" مال او دولت، مشرتوب او پاچهي. خو تاسي د دعوت د پرېښوولو په مقابل کې ورکول او ده ﷺ نه قبلول. نو دا پاچهي نه ده بلکه نبوت دی.

دغه د عباس رضي الله عنه جمله داسي جمله ده چي الهي حکمت د عباس رضي الله عنه پر ژبه جاري کړه، دپاره د دې چي دغه جمله د قیامت تر ورځي د هغو کسانو دپاره جواب وګرځي چي دوی دا فکر کوي چي د نبوت دعوه د دې دپاره وه چي پاچهي او زعامت، مشرتوب او حاکمیت لاس ته راوړي، یا قومیت او عصبیت په را ژوندئ کړي، خو دغه د عباس رضي الله عنه جمله داسي جمله ده چي د رسول الله ﷺ د ټول حیات دپاره اول تر آخره عنوان ګرځېدلای سي، په حقیقت کي د ده ﷺ د عمر او ژوند ټولي لحظې او ساعتونه، مرحلې او دورې د دې دلیل دي چي دئ ﷺ خلکو ته د رسالت د رسولو او تبلیغولو دپاره مبعوث کړه سوی دی نه د خپل ځان د آمریت او پاچهۍ دپاره.

۴ - د رسول الله ﷺ یو حکیمانه تدبیر دا ؤ چي خپل اصحاب یې امر کړه چي مکې مکرمې ته د څلورو مختلفو لارو څخه ور داخل سی او وې فرمایل: د یوې لاري څخه مه ور داخلېږی، دا کار د دې دپاره ؤ چي د مکې مکرمې خلکو ته د جنګ کولو موقع ورنه کړي، ځکه که اهل مکه د جنګ إراده هم وکړي نو مجبوره دي چي خپلي قواوي به د مکې مکرمې و ټولو لارو ته سره ویشي، چي په دغه ډول سره د قریشو د مقاومت اسباب ضعیفه کیږي او د جنګ امکانات یې لږېږي او رسول الله ﷺ دا کار د دې دپاره وکړی چي ترکومه حده ممکنه وي په بلد الحرام کي جنګ و نه سي او وینې و نه بهول سي، نو ځکه یې مسلمانانو ته هم داسي امر وکړئ: ویل: تر څو پوري چي چا جنګ نه وي در سره کړی تاسي به جنګ نه کوی او دا اعلان یې هم ور سره وکړی: "هر هغه څوک چي په خپل کور کي وئي او د کور دروازه په ځان پسي بنده کړي هغه په امان دی" دغه ټوله حکمتونه او احتیاطونه د څه شي دپاره وه؟ د خلکو د سلامتیا او امان دپاره وه، رسول الله ﷺ نه غوښته چي د چا وینې توی سي.

۵ - د ښځو د بیعت څخه مور دغه احکام او عبرتونه را ایستلای سو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

اول: په ټولو هغو مسئولیتو کې چې مسلمانانو او اسلامي ټولني ته ترقي ورکوي نارینه او ښځې سره یو شئ دي، یعني د مسلمانانو او اسلامي ټولني د ترقۍ دپاره نارینه او ښځې یو قسم مسئولیت لري نو ځکه پر یوه مسلمان پاچا او رئیس دا لازمه ده چې د ښځو څخه هم داسي عهد او بیعت واخلي چې د اسلامي ټولني د جوړولو دپاره به په ممکنه مشروع وسائلو سره عمل کوي او کار به ځني اخلي، لکه څرنګه چې دغه عهد او بیعت د نارینه څخه اخیستل کیږي، د نارینه او ښځې په منځ کې فرق او تمیز نسته، له دغه ځایه څخه دا معلومه سوه لکه پر نارینه، دغه قسم پر هري مسلماني ښځې دا لازمه ده چې د خپل دین احکام زده کړي او ټوله هغه ممکني او مشروعي لاري د دې دپاره عملي کړي چې د علومو په اسلحه سره مسلحه سي او د دغو علومو په واسطه د اسلام د دښمنانو په کمین او حېلو ځان پوه کړي.

ښځه باید پوه سي چې د اسلام دښمنان د کومو لارو څخه غواړي چې پر موږ غالبه او کامیابه سي، د دغو علومو په واسطه دا کولای سي چې هغه عهد چې د دې پر ذمه دی او هغه بیعت چې د دې په غاړه کې دی په صحي ډول سره آداء کړي، دا واضحه او ښکاره خبره ده کومه ښځه چې د خپل دین په حقیقت نه وي خبره، د اسلام د دښمنانو په چم او حیله نه وي پوه، دا څنګه کولای سي چې د دغه عهد او بیعت حقوق آداء کړي؟

دوهم: موږ ولیدل چې رسول الله ﷺ د ښځو سره څنګه بیعت کاوه، د ښځو سره يې بیعت فقط د خولې په خبرو سره ؤ بېله دې څخه چې لاس يې ونیسي، حال دا چې د نارینه سره بیعت داسي نه ؤ، نو دا پردې دلالت کوي چې د یوه نارینه دپاره و پردۍ ښځې ته لاس ورو‌ړل نه دي روا او پر دغه مسئله د مسلمانانو د علماوو اختلاف هم نه دی را معلوم، بلکه ټول علماء کرام دغه کار ناروا بولي، بېله هغه د ضرورت د وختو څخه لکه د ډاکتر معاینه یا د غابن کښل او داسي نور شرعي ضرورتونه او دا چې د ښځو سره مصافحه یا په لاس سترې مسې کیږي دا هیڅ ضرورت نه دی، عُرف او اصطلاح، رواج او عادت د شرعي و هغو احکامو ته چې په کتاب الله او سنةِ رسولِ الله ﷺ سره ثابت وي هیڅ تغیر نه سي ورکولای.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه نن ورځ چي د ورېنداري مخ د عُرف او اصطلاح، یا درواج او اتفاق په نامه سره ولېوره یا د مېړه ونورو اقرباوو ته لڅ دی حرام او ناروا کار دی، آیا رسول الله ﷺ نه فرمایي: «اَلحَمو ُالمَوتُ» [رواه: البخاري] یعني: د مېړه اقرباء لکه د مېړه ورور، د مېړه اکا او ماما، د اکا زامن، د ماما زامن او داسي نور، د ښځي دپاره مرګ دی، یعني: نسبت و نورو پردیو خلکو ته د دغو اقرباوو ځخه په آساني سره د شر د پېښېدلو امکانات سته، آیا موږ د رسول الله ﷺ دغه امر تر خپل عُرف او اصطلاح پوري هیڅ نه بولو؟ حال دا چي ځانو نه مسلمانان هم بولو.

آیا دا د افسوس ځای نه دی؟ چي د مسلمانانو په کورنیو کي پېغله خور، د ځوان ورور په حضور، یا ځوانه ورېنداره د ځوان لېوره په حضور پتلون یا چسپ او نیم لڅ غوندي لباس او کالي اغوندي، ځان جوړوي، د سر ورېښتان قسم قسم جوړوي، عطر استعمالوي او دغه کورنۍ بیا هم د فتنې او فساده نه بېرېږي؟ آیا دوی خپل ځانونه تر اسلامي شریعت پوه بولي؟ زه به نوره تبصره نه کوم خو دغه یوه قصه واوری:

یوه عالِم چي د دغسي موضوعاتو په باره کی یې خبري کولې د خپل وعظ او نصیحت په منځ کي دغه قصه بیان کړل: عالِم و ویل زه د خپلو نورو ملګرو سره په رېل ګاډۍ کي په سفر تلم چي یو سپین پوسته سړئ چي سپین قمیص، پتلون او نېکټایي یې اغوستي وه را وختی او زما د کُرسۍ پر مقابل په هغه بله کُرسۍ کي کښېنستی زه د خپل کتاب په مطالعه مشغول وم او ده پرله پسې ما ته کتل، کله چي ما ده ته وکتل داسي معلومېدی لکه دئ چي زما د کتلو په انتظار کي ؤ او را ته و یې ویل: یا شیخ داسي ښکاري لکه ته چي عالِم او د اهلِ دین ځخه یې او زه یوه پوښتنه لرم آیا اجازه راکوې چي هغه پوښتنه در ځخه وکړم؟ ما ویل: هو، په دلاوري سره خپله پوښتنه کوه ده و ویل: آیا دا صحي دد چي اسلام ښځي ته دا اجازه نه ورکوي چي د نارینه سره دي په تعلیم او نورو وظیفو کي بېله ستره یا حجابه ګډون او اشتراک وکړي؟

ما ویل هو.

ده ویل: ولي؟

ما ویل: دا کار په اسلام کي په آیات او حدیث سره منعه دی او بیا مي د دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

موضوع په باره کې نور شرعي دلایل ور ته بیان کړل. په دغه باره کې زما او د ده خبرې ډیرې اوږدې سوې څو په آخر کې ده را ته و ویل: اصلاً د نارینه او ښځو په ګډ ژوند کې پر هر انسان د خپل ځان کنترولول لازم دي او کله چې صبر او کنترول موجود سي بیا نو د نارینه او ښځې د ګډون څخه کوم ممانعت نسته، دا چې یو انسان خپل ځان کنترول کړي بیا نو اختلاط یا ګډ ژوند څه پروا لري؟

ده په خپلو خبرو کې دغه د ځان د کنترولولو جمله څو واره تکرار کړل ما د خپله ځانه سره و ویل: دغه نفر د هغو کسانو څخه دی چې الله جل جلاله د هغو په باره کې فرمایي:

﴿فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى ٱلْأَبْصَـٰرُ وَلَـٰكِن تَعْمَى ٱلْقُلُوبُ ٱلَّتِى فِى ٱلصُّدُورِ ﴿٤٦﴾﴾. [الحج: ۴۶]

ژباړه: د دوی ظاهري سترګې نه دي ړندې مګر د دوی هغه زړونه چې په سینو کې دي ړانده دي.

دغسې کسان په شرعي نصوصو او دلایلو سره پر لار نه برابرېږي، نو مې د ده د قانع کولو دپاره یوه بله لار، یا بله حیله اختیار کړه، هغه دا چې د خپل بکس څخه مې یوه دانه لیمو را وایستی او په چاړه مې دوه درې ځایه کړی او بیا مې ده ته و ویل:

په صدق او وجدان سره قسم درکوم چې بېله حقه به بل څه نه وایې او حق د دې حقداره دی چې متابعت یې وسی، آیا د دغه لیمو په پرې کولو سره ستا په خوله کې ناړې نه سوې پیدا؟ زموږ په اصطلاح خولې دي اوبه ونه کړې؟ سړي ویل: هو.

ما ویل: هغه صبر او د ځان کنترولول چې تا په تکرار سره یادول څه سوه؟ چاړه او لیمو زما په لاس کې وه او لیمو ما پرې کړی ستا خولې ولې اوبه وکړې؟

ده ویل: کله چې یو تریو شئ د چا مخ ته پرې کېږي خامخا یې خوله اوبه کوي.

ما ویل: کله چې سترګې څلور سي او غوږې د لمر مخ ته کښېښوول سي خامخا ویلې کېږي، نو د اختلاط څخه خامخا فساد پېښېږي او شیطان د انسان د ویني په رګو کې ګرځي او نفس خامخا انسان په بده سره امر کوي، الله جل جلاله فرمایي:

﴿إِنَّ ٱلنَّفْسَ لَأَمَّارَةٌۢ بِٱلسُّوٓءِ إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّىٓ﴾. [یوسف: ۵۳]

ژباړه: بېشکه چې نفس خامخا او هر وخت په بدې سره امر کوونکی دی، بېله هغه نفسه چې زما رب مهرباني پر کړې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

إن شاء الله د قصې په مطلب به پوهېدلي یاست، زه د واضحه او صریحه خبرو څخه ځان ژغورم که نه په دغه باره کې ډېرې واقعې او صریحه قصې را سره سته.

دریم: دغه د بیعت حدیث شریف پر دې دلالت کوي چې د ضرورت په وخت کې د ښځې د آواز اورېدل مباح دي، یعني: د ښځې آواز د ضرورت په وخت کې نه دی عورت، خو د حنفي مذهب ځینې علماء وايي چې د ښځې آواز عورت دی.

اوس مو ولیدل چې د رسول الله ﷺ د سیرت څخه څنګه او په کومه طریقه سره احکام، حکمتونه او عبرتونه را ایستل کېدلای سي، چې د فرد او ټولنې دپاره مفید وي. نور به بحث نه اوږدوم او بیرته به خپلې قصې ته ولاړ سم.

په تېر بحث کې مو د مکې مکرمې د فتحې غزاء بیان کړه، اوس به د مدینې منورې د ژوند دریمه مرحله درته بیان سي.

د مدینې منورې د ژوند دریمه مرحله

دغه مرحله د رسول الله ﷺ د ژوند د مرحلو آخرنۍ مرحله ده، په دغه مرحله کې پسله اوږده جهاده، پسله تکالیفو او ستړیاوو، پسله لوږو او مشکلاتو، پسله تشویشاتو او اضطراباتو، پسله خونړیو جنګو، اسلامي دعوت نتیجه او ثمره ورکوي.

په تیرو سوو کلو کې د مکې مکرمې فتحه کول د دعوت هغه ډېره لویه نتیجه وه چې د مسلمانانو لاس ته ورغله، په دغه فتحه سره د ورځو تېرېدلو تغیر وکړی، د جزیرةُ العرب هوا په بدله سوه، دغه فتحه د تېر سوي وخت او د را تلونکي وخت په منځ کې یو فاصل او جلا کوونکی ؤ. د عربو په نظر قریش د بت پرستی د دین ساتونکي او انصار وه او نور عرب په دغه کار کې د دوی تابع وه، نو اسلام او مسلمانانو ته د قریشو تسلیمېدل په جزیرةُ العرب کې د بت پرستۍ د دین ختمېدل وه.

اوس نو دغه دریمه مرحله ممکن و دوو صفحو ته و وېشل سي چې یوه صفحه د جهاد او جنګو ده او دوهمه صفحه و اسلام ته د عربي قبیلو داخلېدل او مسلمانېدل دي او د دغو دوو صفحو واقعات سره مښتي دي یوه واقعه د بلې په منځ کې پېښېدل په خپل منځ کې یې ترتیب، تقدیم یا تاخیر نه درلودی چې زه یې پر هغه ترتیب درته

(c) ketabton.com: The Digital Library

بيان کړم، مګر ما دا مناسب وليدل چې هره صفحه جلا جلا په ترتيب سره بيان سي خو څرنګه چې د جنګو او غزاوو صفحه زموږ د دمخني بحث سره مشابهت لري نو مې دا بهتره وبلل چې اول د جنګو او غزاوو صفحه بيان کړل سي.

د حُنين غزاء

تاسي وليدل چې مکه مکرمه په يوه سريع او داسي چابکه حمله سره فتحه سوه چې ټول عرب يې په حيرت او دهشت کې واچول؟ د شا وخوا همسايه قبيلو ته دغه خبر ناڅاپه او ناګهاني ورغلی، هيڅ ته دا ممکنه نه وه چې د دغه کار مخ ونيسي، نو ځکه د شا وخوا قبيلو د تسليمېدلو څخه منعه و نه کړه او هغه هم تسليم سوې، بېله ځينو شريرو او متکبرو قبيلو څخه چې د هغو شريرو قبيلو په مقدمه کي د هوازن او ثقيف قبيلې وې، نو دغو دوو قبيلو ته د ځينو نورو قبيلو خلک چې د نصر، جُشم، سعد بن بکر او هلال خلک وه هم راټول سوه، دغه قبيلې چې سرکښه او متکبري قبيلې وې دا يې نه قبلول چې د مسلمانانو دغه نصرت او کاميابي ته سر کښته کړي، د دغو شريرو او متکبرو قبيلو مشران د مالک بن عوف په ځای کې د مشورې دپاره سره يو ځای سوه چې په نتيجه کې يې د مسلمانانو سره پر جنګ کولو اتفاق وکړی، په دغه وخت کې هوازن او دغو نورو قبيلو پوره ترتيبات ونيول، تقريباً شل زره جنګي نفر يې سره را ټول کړه او ځانونه يې د مکې مکرمې د حملې دپاره تيار او آماده کړه، په دغه وخت کې چې رسول الله ﷺ او مسلمانان په مکه مکرمه کې دي، دغو قبيلو دا إراده وکړه چې پر مکه مکرمه حمله وکړي او ترخپل تسلط او تصرف لاندي يې را ولي، دا خو هوازن، بنو بکر او ثقيف سره يو ځای سوه، مګر هلته د هوازن ځيني قبيلې وې چې هغو اشتراک نه وو ور سره کړی چې د هغې جملې څخه کعب او کلاب وه، که څه هم دغه قبيلې د هوازن څخه وې مګر ويل: موږ په دې موضوع کې ګډون نه در سره کوو.

اوس نو د قبيلو مشران سره کښېنستل او ويل: موږ بايد په دې جنګ کې يو رئيس او پاچا ولرو چې د دغې حملې مشرتوب د هغه پر غاړه وي، نو بې يو نوی ځوان د دغه مشرتابه دپاره خوښ او انتخاب کړی چې د شريفي او لوړي کورنۍ څخه وُ او نوم يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مالک بن عوف ؤ، ویل کیږي چي په دغه وخت کي د مالک بن عوف عمر ځلیرویشت کاله ؤ، سره د دې چي عمر يې کم او لږ ؤ مګر څرنګه چي نسب او کورنۍ يې لوړ وه نو يې د هوازن د ټولو قوااوو مشر و ټاکی.

رسول الله ﷺ ته د هوازن د قبیلو دغه حالات ورسېدل چي د جنګ دپاره ځانونه جوړوي، رسول الله ﷺ هم د معلوماتو دپاره نفر ولېږل چي د هغو نفرو څخه یوه نفر چي ابو حدرد الأسلمي رضي الله عنه نومېدی وکولای سوای چي طائف ته ولاړ سي او هلته د هوازن او ثقیف په لښکرو ور ننوزي، پوره معلومات يې راټول کړه او بیرته و رسول الله ﷺ ته ورغلی، خپل لیدلي حالات يې ورته و ویل: چي هو، هوازن خپل ځانونه د مکې مکرمې د حملې دپاره آماده کړي وه، رسول الله ﷺ مسلمانان امر کړه چي د هوازن د جنګ دپاره د مکې مکرمې څخه دروزی.

رسول الله ﷺ ولي د مکې مکرمې په داخل کي جنګ نه ورسره کاوه؟

هغه ډیر لوی او مهم سبب درلودی، هغه دا چي د مکې مکرمې خلک نوي مسلمانان سوي دي پر اسلام او مسلمانېدلو يې فقط څو ورځي تیري سوي دي نو که په مکه مکرمه کي جنګ پېښ سي دا امکان لري چي اهل مکه دي هم غدر او خیانت وکړي چي دا کار به مسلمانانو ته ډیر سخت او مشکل تمام سي ځکه یو لښکر به د دباندي څخه جنګ شروع کړي او بل مخالف لښکر به دننه په مکه مکرمه کي ورته پیدا سي چي د دې نتیجه به و مسلمانانو ته ډیره سخته او مشکله وي، نو رسول الله ﷺ نه غوښتل چي د مکې مکرمې له داخله جنګ وکړي، نو ځکه رسول الله ﷺ امر وکړی چي لښکر دي د هوازن د مقابلې دپاره تر مکې مکرمې دباندي ورووزي.

هلته د هوازن لښکر د هغه مسلمان جاسوس تر را رهي کیدلو وروسته سمدستي د مکې مکرمې پر طرف حرکت وکړی، رسول الله ﷺ ته دا معلومات نه وه چي د هوازن لښکر را رهي سوی دی، د مسلمانانو دا فکر او خیال ؤ چي د هوازن لښکر تر اوسه په طائف کي دی، د رسول الله ﷺ إراده دا وه چي پر طائف حمله وکړي نو خود د مسلمانانو د لښکر حرکت هم د طائف پر طرف ؤ، حال دا چي د هوازن لښکر له هغه طرفه د مکې مکرمې پر خوا حرکت کړی ؤ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چي مالک بن عوف او نورو قبائلي مشرانو د مسلمانانو سره پر جنګ کولو اتفاق وکړی نو د مالک بن عوف په امر د کفارو د لښکر ټول افراد په دې مکلف کړل سوه چي خپلي ښځي، خپل اولادونه او خپل حیوانات ټول ور سره را رهي کړي، دا دَ دي دپاره چي لښکر يې و نه تښتي، ولي که شکست او ماته هم وخوري د مالو، اولادو او خپلو ښځو په سبب نه سي تښتېدلای، دغه شیان پر میدان نه پرېږدي، لږ تر لږه د دغه خپلو ښځو، اولادو او مالو دپاره جنګيږي، نو د کفارو لښکر د خپلو ښځو، اولادو، او مالو په ملګر تیا را رهي سوی دی څو په (اوطاس) کي يې واړول، اوطاس د هوازن په منطقه کي یوه ډیره لویه او برداره شېله ده چي د حُنین و شېلې ته نژدې ده مګر په خپله د حُنین شېله نه ده.

او حنین بیا د سیل کبیر سره یوه بله شېله ده چي د مکې مکرمې څخه تقریباً اتلس، نولس میله لیري ده، کله چي د هوازن او طائف لښکري دغه د اوطاس شېلې ته را ورسېدې مالک بن عوف ته هم دا خبر رسېدلی ؤ چي محمّد ﷺ هم د لښکره سره د مکې مکرمې څخه را وتلی دی، نو مالک بن عوف دغه شېله د جنګ دپاره اختیار کړه، دالته یې خېمې ودرولې او لښکر واړول، ویل: د جنګ دپاره دغه ځای مناسب ځای دی.

دُرَید بن الصِمّه

د مالک بن عوف په لښکر کي یو مهم شخص، پوه او تجربه کاره سړئ موجود ؤ، چي ډېر لوی جنګي پهلوان او شجاع ؤ د عربو د مشهوره او نامداره پهلوانانو څخه ؤ، ډیري جنګي تجربې یې درلودې د دغه سړي نوم دُرَید بن الصِمّه ؤ، دُرید د جاهلیت په وختو کي د جنګ په میدان کي ډېر مشهوره نوم ؤ، مګر دغه سړئ اوس بوډا او سپین ږیری دی، ویل کیږي چي د حنین په ورځ یې عمر یو سل او شپېته کاله ؤ، نو دُرَید زوړ، ضعیفه، او په سترګو هم ړوند ؤ، بدن یې مات او بې طاقته ؤ، څرنګه چي پر اوښ یې ځان نه سوای تکیه کولای، دئ به یې په داسي کجاوه کي سپراوه لکه د ښځو کجاوه، خو د ښځو سره به نه تلی، په کجاوه کي به ؤ او د نارینه وو سره به رهي ؤ، د جنګ په کارو کي به یې د ده څخه مشوره اخیستل، هرکار یې د ده په مشوره

(c) ketabton.com: The Digital Library

او مصلحت سره کاوه، ځکه تجربه کاره پهلوان او د جنګ په کارو پوه ؤ، اوس چي د هوازن لښکر واړول دُرید و ویل: په کومه شپله کي یاست؟ خلکو ویل: د اوطاس په شپله کي، ده و ویل: هو د آسانو د ځغلولو دپاره ښه ځای دی نه ډیري لوړي لري چي ځوک نه سي ور ختلای او نه آوار دښت دی.

کله چي هغه ښځي او ماشومان، حیوانات او مالونه چي د لښکر ترشا وه را ورسېدل، دُرید د ښځو او ماشومانو، پسو او اوښانو آوازونه واورېدل په تعجب کي سو او ویل: دا څه شي دي چي زه یې اورم؟ د اوښانو رمباړي، دخرو هرهاری، د ماشومانو ژړاوي، د پسو ناري؟ خلکو ویل: دا د مالک بن عوف امر دی چي ټول مالونه، اولادونه او ښځي مو درسره را ولی، دُرید ویل: مالک بن عوف ما ته را ولی، خرنګه چي د دُرید له امره چا مخالفت نه کاوه نو مالک بن عوف ورته راغلی، درید ورته وویل: د پسو، اوښانو او ماشومانو آوازونه اورم دا څه قصه ده؟

مالک ویل: دا کارمي د دې دپاره کړی دی چي ما غوښته د هر سړي تر شا د ده مال او اولاد وي او د هغو څخه د دفاع دپاره جنګ وکړي او و نه تښتي.

دُرید ویل: والله اوس هم د پسو یو چوپان یې په جنګ نه پوهېږې آیا مات سوی لښکر په یو شي را ګرځي؟ که انسان مات سو او پر خپل مرګ و بېرېدی والله هیڅ شئ یې نه سي را ګرځولای، دُرید نور هم و ویل: که کامیابي ستا وه بل شئ فایده نه در رسوي ببله سړئ او د هغه توره او نېزه او که کامیابي د هغه بل طرف وه نو خپل مال او اولاد دي هم د لاسه ور کړه.

یا مالک! ته په دې سره نه سې کامیابه کېدلای چي د هوازن هګۍ دي د آسانو مخ ته کښېښوول، دوی خپل وطن او خپلو قبیلو ته ولېږه او بیا دي پهلوانان د جنګ دپاره د آسانو پر شا سپاره کړه، که کامیابي ستاسي وه اهل او اولادونه به مو در پسي راسي او که دښمن کامیابه سو مال او اولادونه به دي ساتلي وي.

خلکو غوښته چي د دُرید د نظریې إطاعت وکړي اهل او اولادونه بیرته و لېږي، د لښکر ټول مشران د درید د رأیي إطاعت کوي، مالک بن عوف د لښکر عمومي قوماندان وبېرېدی چي د ده آمریت ولاړ‌ی او خلک د دُرید اطاعت کوي، نو یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وویل: والله دا کار به و نه سي ته ضعیفه سوې او عقل دي هم درسره ضعیفه سو.

مالک بن عوف یو بل عاطفي حرکت هم وکړی: توره یې واخیستل او د لښکر مشرانو ته یې ورېغ کړه، هغه چي را ټول سوه ده د توري لاستی پر مځکه کښېښاوه او د توري تېره سر یې پر خپل ځیګر کښېښاوه (د رکوع پر قسم و درېدی او پر توره یې تکیه وکړه) او وې ویل: والله یا به هوازن زما اطاعت کوي یا به دغه توره زما تر ملا وزي (یعني ځان وژنم) مالک بن عوف نه غواړي چي په دغه جنګ کي د دُرید نوم یاد سي یا د هغه د نظر متابعت وسي، نو ویل: یا به زما امر منی یا د دُرید، د لښکر مشران سره یو ځای دي په خپل منځ کي یې سره وویل: دُرید په ستر ګو ړوند، سپین ږیری او ضعیفه سړئ دی د جنګ إداره نه سي کولای، که موږ سر له اوسه د مالک بن عوف پر مشرۍ اختلاف وکړو نو سره و پاشل سوو، زموږ ملګرتیا د مالک بن عوف سره که څه هم په عمر لږ دی د دُرید تر ملګرتیا ښه ده، د لښکر او قبیلو مشرانو وویل: موږ ستا اطاعت کوو یا مالک بن عوف! نو د لښکر مشرانو د درید امر نه کړی قبول، ښځي او ماشومان، مالونه او حیوانات پاته سوه.

د الله جل جلاله إراده داسي وه چي دغه انسانان او حیوانان د مسلمانانو په نصیب سي، دُرید بن الصِّمّه وویل: دا داسي ورځ او کار دی چي نه ځني غائب یم او نه پکښي حاضر یم، یعني: زه خو حاضر یم مګر نظر مي بل شئ دی، نو لکه نه چي یم حاضر، بیا درید پوښتنه وکړه چي دا کوم ځای دی؟ ویل دا وادي اوطاس ده د وادي حُنین څنګ یا بغل ته، دُرَید و ویل: هو، دغه ځای د جنګ دپاره ښه او مناسب ځای دی، نو یې مالک بن عوف ته وویل: په اوله خبره کي دي زما اطاعت و نه کړی په دُغه دوهمه خبره کي مي امر و منه، هغه دا چي د مسلمانانو د لښکر په لارکي کمینونه ورته ونیسه دا ځای د کمینو دپاره ډیر ور او مناسب ځاي دی، مالک بن عوف هم د ده خبره ومنل او د مسلمانانو په لار کي یې کمینونه ورته و نیول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله ﷺ
د مکې مکرمې څخه د حنین پر طرف حرکت کوي

د هجرت د اتم کال د شوال په شپږمه ورځ چي د شنبې ورځ وه رسول الله ﷺ د مکې مکرمې څخه د طائف پر طرف حرکت وکړی چي دغه ورځ و مکې مکرمې ته د رسول الله ﷺ د داخلېدلو نولسمه ورځ وه، په دغه غزاء کي د رسول الله ﷺ سره دوولس زره نفره مسلمانان ملګري وه چي لس زره نفره يې هغه لښکر ؤ چي د مکې مکرمې د فتحې دپاره ور سره را وتلی ؤ او دوه زره نفره د اهل مکې څخه ورسره ملګري سوه او د دغه لښکر اکثره نفر نوي مسلمانان وه، حتّی د مکې مکرمې په نفرو کي ځيني مسلمانان وه او ځيني يې تر اوسه پر هغه خپل شرک پاته وه مګر د را وتلو سبب يې هغه پخوانۍ دښمني وه چي د هوازن او اهل مکې په منځ کي پرته وه، د جاهليت د وختو څخه دغه دښمني موجوده وه، د هغو کسانو څخه چي مشرکان وه او جنګ ته را ووتل يو هم صفوان بن اُميه ؤ هغه چي رسول الله ﷺ څلور مياشتي امان ورکړی ؤ، کله چي د مسلمانانو لښکر را ووتی رسول الله ﷺ وليدل چي په لښکر کي د ډيرو نفرو سره اسلحه نسته ځکه نه يې درلودل او رسول الله ﷺ ته وويل سوه چي د صفوان سره اسلحه سته، نو رسول الله ﷺ صفوان بن اُميه ته چي د اسلحې تاجر ؤ او په دغه ورځ مشرک ؤ رجوع وکړه، ويل: يا صفوان! اسلحه راکړه، صفوان وويل: يا محمّد! ﷺ په غصب او زور يې غواړې؟ رسول الله ﷺ وفرمايل: يا په عاريت يې غواړم (کار ځني اخلو او بيرته يې درکوو) او دا ضمانت هم درکوم چي بيرته به پوره درکول کيږي، صفوان وويل: هو درکوم يې، دغه اسلحه يې هم د قوم پرستۍ په سبب ورکړه چي په عربي کي (حَمِيه) ورته ويل کيږي، نو صفوان و رسول الله ﷺ ته سل زغري او د سلو نفرو دپاره نوره ضروري اسلحه په عاريت ورکړه.

اوس نو دې خبري ته راغلو چي رسول الله ﷺ د دغه مشرک څخه مرسته

(c) ketabton.com: The Digital Library

وغوښتل، آيا د مسلمانانو يوه امام، خليفه يا مشر لره دا جائزه او روا ده چې د مشرک يا کافره څخه مرسته و غواړي؟ هغه علماء چې د مشرک او کافر څخه مرسته اخيستل جائز بولي د هغو دليل د رسول الله ﷺ دغه عمل او کار دی او هغه علماء چې د کفارو څخه مرسته اخيستل جائز او روا نه بولي هغه بيا وايي: دغه مرسته د يوه مشرک فرد څخه وه، نه د يوه کافر دولت څخه يا د يوې کافري ډلي څخه خو د دغې مسئلې حکم به إن شاء الله تعالیٰ د قصې تر بيانولو وروسته مفصل درته بيان سي.

او دا چې رسول الله ﷺ د صفوان څخه اسلحه په عاريت واخيستل نه په زور په دې کې موږ ته د رسول الله ﷺ عظمت او رحمت را معلوميږي ځکه مسلمانانو مکه مکرمه فتحه کړه کولای يې سوای چې د اهل مکې ټول مال او دولت په زور واخلي مګر دا د رسول اکرم ﷺ رحمت او شفقت ؤ چې ټول مالونه يې ورپرېښوول حتّی اسلحه يې هم نه ځني واخيستل او کله چې يې اسلحې ته ضرورت پيدا سو بيا يې هم د اسلحې د خاوند په اجازه ځني واخيستل چې دغه کار د اسلام رحمت، عظمت او کرم ثابتوي.

رسول الله ﷺ وليدل چې د لښکر ډير نفر خواره او د ضرورت نور سامان نه لري نو يې د اهل مکې څخه په قرض او پور مالونه واخيستل او د لښکر د غريبو خلکو سره يې مرسته په وکړه، رسول الله ﷺ چې د مکې مکرمې څخه را وتی عُتاب بن اُسيد رضی الله عنه يې پر مکه مکرمه حاکم او والي پرېښاوه چې د رسول الله ﷺ په غياب کې مکه مکرمه اداره کړي، عُتاب رضی الله عنه د هغو کسانو څخه ؤ چې نوي مسلمانان سوي وه مګر څرنګه چې رسول الله ﷺ په ده کې صدق او اخلاص وليدی او بل دئ قوي ځوان او د مکې مکرمې د اشرافو څخه ؤ، د مکې مکرمې د إداره کولو قدرت يې درلودی نو يې دئ د دغه کار دپاره وټاکی.

عُتاب بن اُسيد رضی الله عنه د رِدت په وخت کې (چې دا بيا د رسول الله ﷺ تر رحلت وروسته د ابوبکر الصدّيق رضی الله عنه د خلافت په وختو کې پېښ سو) کله چې نوري شا وخوا قبيلې د اسلامه څخه مرتدي سوې، بيا هم دئ پر اسلام ثابت او قائم پاته سو، کله چې نوري قبيلې مرتدي سوې او اهل مکې هم غوښته چې مرتد سي نو سهيل بن عَمرو رضی الله عنه په بيانيو او خطبو اسلام ته را بلل او عُتاب بن اُسيد رضی الله عنه په خپل همت

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ثبات پر اسلام ثابت پاته کړه، د دغه عُتاب د اسلام یا مسلمانېدلو فقط څو ورځې کېدلې چې رسول الله ﷺ پر مکه مکرمه والي مقرره کړی.

رسول الله ﷺ چې د طائف پر طرف حرکت وکړی ده ﷺ هم د معلوماتو دپاره خلک لېږل او د دښمن د حالاتو څخه نه ؤ بېخبره، حال ورته راغلی چې د هوازن لښکر را وتلی دی او حنین ته را رسېدلی دی او د جنګ میدان یې هم خوښ کړی دی، رسول الله ﷺ هم دا مقرره کړه چې په حُنین کې به د دوی سره جنګ او مقابله کوي، مسلمانانو ته د دښمن حالات او اخبار معلوم سوه دا جنګ په بې خبري کې نه دی پېښ سوی، که څه هم په اول کې مسلمانان بېخبره وه خو رسول الله ﷺ دا کشف کړه چې د کفارو لښکر له طائفه را وتلی دی.

د دغې ورځې په سهار کې چې مسلمانانو د مکې مکرمې څخه حرکت وکړی دوی دوولس زره نفره دي او د اول وار دپاره د مسلمانانو دومره لوی لښکر جوړېږي نو د ځینو خلکو په زړو کې إعجاب، لویي او غرور پیدا سوه چې والله دوولس زره نفره یو هیڅوک مو نه سي ماتولای حتّی ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه و رسول الله ﷺ ته و ویل: یا رسولَ الله! د لښکر د لږ والي په سبب نه مغلوبه کېږو، یعني: اوس زموږ مسلمانانو شمېر دومره نه دی چې د لږ والي په سبب دي ماته وخورو، که مو شکست خوړی د هغه به بل سبب وي، نو د دغه ډېر والي غرور په لښکر کې نشرېدی، ځیني ضعیف النفسه مسلمانان هغه چې نوي اسلام ته داخل سوي وه د دغه ډېر والي تر تاثیر لاندې راغله توکل او اعتماد یې پر دغه شمېر او عدد سو چې موږ ډېر یو، دغه د لښکر پر ډېر والي د مسلمانانو اعتماد! الله جل جلاله په سورةُ التوبه کې بیانوي او فرمایي:

﴿لَقَدۡ نَصَرَكُمُ ٱللَّهُ فِي مَوَاطِنَ كَثِيرَةٖ وَيَوۡمَ حُنَيۡنٍ إِذۡ أَعۡجَبَتۡكُمۡ كَثۡرَتُكُمۡ فَلَمۡ تُغۡنِ عَنكُمۡ شَيۡـٔٗا وَضَاقَتۡ عَلَيۡكُمُ ٱلۡأَرۡضُ بِمَا رَحُبَتۡ ثُمَّ وَلَّيۡتُم مُّدۡبِرِينَ ٢٥﴾. [التوبه: ۲۵]

ژباړه: خامخا الله جل جلاله ستاسې سره په ډېرو ځایو کې مرسته کړې ده خصوصاً د حنین په ورځ کې، کله چې ستاسې ډېر والي تاسې په تعجب کې واچولاست نو هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډیر والي ستاسي څخه هیڅ شئ ایسته نه کړی، یعني: د دښمن حملې یې نه درڅخه وګرځولې او پر تاسي باندي مځکه تنګه سوه سره د دې چي مځکه ډیره پراخه ده بیامو دښمن ته په داسي حال کي شا ور وګرځول چي تښتېدلاست.

الله جل جلاله په دغه آیات شریف کي هغه غرور او اعجاب ته اشاره وکړه چي د ډیر والي په سبب د خلکو زړو ته ور داخل سوی ؤ.

اوس نو د مسلمانانو لښکر د مکې مکرمې څخه د طائف پر طرف رهي دی په لار کي پر داسي عربو ورغله چي د یوې وُني سره یې عبادت کاوه بلکه د دغي وُني عبادت یې کاوه چي دغي وُني ته یې ذاتِ أنواط ویل، عربو به پر دغه ونه د تبرک دپاره لاسونه تېرول، ربنکیاني او تورکان به یې په ځړول په اخترو کي به یې هلته مېلې کولې، خپلې اسلحې به یې پرځړولې، د دغي وُني سره به یې حیوانات حلالول، د دغي وُني سره به د عبادت په نیت ناست وه نو د ذاتِ أنواط نوم هم په دغه سبب پر ایښوول سوی ؤ چي دغه ربنکی او تورکان په ځړېدل.

په لښکرکي هغه کسان چي اوس یې تازه ایمان را وړی ؤ او د هغه بت پرستۍ شوق یې لا تر اوسه په دماغ کي ؤ رسول الله ﷺ ته و ویل: یا رسولَ الله! موږ ته هم دغسي یو ذات أنواط را جوړ کړه لکه دوی چي یې لري، مسلمانانو هم دغسي ونه غوښته لکه د مشرکانو چي د تبرک دپاره ځانونه پوري مُږي او ربنکیاني په وځړوي رسول الله ﷺ په ډیر قهر سره و فرمایل: الله اکبر! په والله تاسي داسي خبره وکړه لکه د موسیٰ علیه السلام قوم چي موسیٰ علیه السلام ته و ویل:

﴿ٱجۡعَل لَّنَآ إِلَٰهٗا كَمَا لَهُمۡ ءَالِهَةٞۚ قَالَ إِنَّكُمۡ قَوۡمٞ تَجۡهَلُونَ﴾. [الاعراف: ۱۳۸]

یعني: موږ ته هم داسي إله او معبود را جوړ کړه لکه مشرکان چي قسم قسم آلهه او خدایان لري؟ موسیٰ علیه السلام ورته و ویل: تاسي یو جاهل قوم یاست.

په وُنو او ډبرو پوري ځانونه مښل او د هغو څخه د نفعي او ضرر امید درلودل حتّی وُني او ډبري مشرف او مبارک بلل دا د مشرکانو کارونه دي، وُني او ډبري نه نفعه او نه ضرر رسولای سي، رسول الله ﷺ دغو خلکو ته و فرمایل: تاسي څنګه زما څخه دغسي شیان غواړی؟ رسول الله ﷺ دغه کسان امر کړه چي پر دغه خبره توبه وباسي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د الله جل جلاله څخه بخښنه وغواړی، هغو هم توبه وایستل او د الله جل جلاله څخه یې عفوه او مغفرت وغوښتل.

د مسلمانانو لښکر د حنین پر طرف وررهي دی لکه د مخه چې مو درته وویل: رسول الله ﷺ ته خبر راغلی ؤ چې د هوازن لښکر په حنین کې دی نو مسلمانان هم د چارشنبې په شپه چې د شوال د میاشتې لس ورځې تیرې سوې وې حنین ته ورسېدل. مسلمانانو د حنین تر شېلې د مخه خپلې خېمې و درولې، اوس نو د هوازن لښکر د حنین د شېلې پر هغه بله غاړه دی او مسلمانان تر شېلې دباندې د مکې مکرمې و طرف ته دي.

کله چې مسلمانانو خیمې و درولې رسول الله ﷺ یو د اصحاب کرامو څخه امر کړی چې ته به د آسه سره یوې لوړې غونډۍ ته وخېژې او پر هغه آس به سپور یې د هوازن معلومات به کوې حرکتونه او کمینونه یې ټول تر نظر باسه او د شپې په آخرکې به د معلوماتو سره راسې، بېله لمانځه او انساني ضرورته به له خپله ځایه نه ښورې، سړئ هم پر آس سپور سو او یوې لوړې غونډۍ ته وختی د شپې تر آخره هلته ولاړ ؤ حتّی د آسه څخه هم نه سو کښته او د شپې په آخرکې رسول الله ﷺ ته ورغلی، رسول الله ﷺ پوښتنه ځني وکړه چې یو شئ دې ولیدی؟ سړي ویل: یا، کوم خاص یا د یادولو وړ شئ مې نه و لیدی، د کفارو لښکر پر هغه خپل حال ؤ زه و فلاني او فلاني غره ته وختلم مګر هوازن مې ولیدل چې ښځې، حیوانات او پسونه یې ټول را وستلي دي، رسول الله ﷺ تبسم وکړی او وې فرمایل: إن شاء الله سبا دغه ټول مالونه د مسلمانانو دپاره غنیمتونه دي.

مګر په دغه وخت کې و مالک بن عوف ته دُرَید بن الصُمّه ځیني لار ښووني کړي وې او مالک بن عوف عملي کړي وې، سره د دې چې دُرَید په سترګو نه لیدل خو د عقل او تجربې څخه یې کار اخیستی چې د هغو لار ښوونو څخه یې یوه دا وه: ویل: دغه اضافه اوښان چې مو را وستلي دي (کفارو خو خپل ټول اوښان را وستلي وه چې ټول بېکاره او د دوی تر ضرورت زیات وه) نو دُرَید و ویل: ښځې او ماشومان ټول پر دغه زایدو اوښانو سپاره کړی او د لښکر تر شا یې و دروی ځکه په دې کارکې دوې فایدې سته یو دا چې که مو ماته وخوړل دوی کولای سي چې د اوښانو سره وتښتي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او بله فايده يې دا ده چي څوک د ليري ورته ګوري هغه ته دا نه معلوميږي چي دا نارينه دي که ښځي، نو لښکر تر هغه خپل واقعي شمېر څو چنده زيات معلوميږي ځکه اوښان دي او خلک پر سپاره دي، مالک بن عوف هم ښځي او ماشومان پر اوښانو سپاره کړه، واقعًا هم دومره لښکر ځني جوړ سو چي آخر يې نه معلومېدی، حتّٰی ځينو مسلمانانو به ويل چي د کفارو د لښکر شمېر اتيا زره دی که څه هم په حقيقت کي د هوازن ټول لښکر د شلو زرو نفرو په شا وخوا کي ؤ.

(د دغه لښکر په شمېر کي اختلاف سته، څوک يې دوولس زره نفره بولي)

که څه هم شل زره يا دوولس زره نفره لښکر ډير لوی لښکر دی، خو د کفارو په دغه کار سره د دوی شمېر تر اصلي حساب څو واره زيات معلومېدی.

او بل هغه کار چي دُرَيد کړی ؤ هغه دا ؤ: څرنګه چي د هوازن لښکر تر مسلمانانو د مخه دغي منطقې ته راغلی ؤ، نو مالک بن عوف د دُرَيد په مشوره او لارښوونه په دغه شپه د خپل لښکر ډير نفر د حنين د شېلې په لارو، تنګيو، فرعي شېلو او نورو ډيرو پټو ځايو کي د کمين دپاره کښېنولي وه او دا امر يې ورته کړی ؤ: کله چي مسلمانان دغي شېلې ته را کښته سي اول د غشو باران پر جوړ کړی او بيا په يوه وار ټوله يوه حمله پر وکړی، اوس د هوازن د لښکر ډيره حصه د شپې د حنين په شېله کي په خپلو کمينو کي سره ځای پر ځای سوه او د مسلمانانو د لښکر د راتګ انتظار باسي.

د مسلمانانو د لښکر لوی مشکل دا ؤ چي د حنين د شېلې څخه ډير لوړ وه او شېله ډيره کښته وه نو کښتي شېلې ته د لښکر کښته کېدل ډير سخت او مشکل وه، ځکه لار داسي کښته ده لکه ښوَيَندوکی، لږ کښته نه وه بلکه شېله داسي کښته ده چي نفر بايد په ځغستا ور کښته سي ځان نه سي تکيه کولای.

د دغې شپې په آخر کي رسول الله ﷺ خپل لښکر و ټوليانو ته و وېشی او بيرغونه يې ور و وېشل، اوله ټولۍ د بني سُليم قبيله ده هغه زر نفره د.آس سپاره چي د مسلمانانو د لښکر مقدمه وه او د رسول الله ﷺ سره د مکې مکرمې تر فتحې د مخه د مدينې منورې په لار کي ملګري سوه، د دې ټولۍ قومندان خالد بن وليد رضي الله عنه ؤ.

د شپې په آخر کي و شېلې ته د کښته کېدلو آمادګي ونيول سوه او د سپېدو تر چاودلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته د وادي حُنين پر طرف حرکت شروع سو، دلته مالک بن عوف خپل لښکر ته اوامر صادروي ویل توري را وباسی، توري را وایستل سوې، ویل پوښونه یې مات کړی ځکه بیا رجوع نسته او په یوه وار به حمله او هجوم پر ور وړی، مالک ویل: نه غواړم چي جنګ څو ورځي دوام وکړي، بلکه په یوه ورځ به جنګ پای ته رسیږي، د هوازن لښکر د تورو پوښونه مات کړه توري یې په لاسو کي دي د حملې دپاره تیار او آماده ولاړ دي.

د رسول الله ﷺ د معلوماتو خلک د هوازن د لښکر په ټولو حالاتو خبر وه او هر څه یې سنجولي وه فقط په دغه کمینو نه وه خبر او د هغو دپاره یې هیڅ فکر نه ؤکړی.

اوس نو د هغه لوړي څخه و وادي حنین ته د مسلمانانو را کښته کېدل شروع سوه، اول هغه څوک چي را کښته سوه! خالد بن ولید رضي الله عنه دی او بني سُلیم ور سره دي، کله چي دغه اوله ټولۍ ور کښته سوه او دوهمي ټولۍ په کښته کېدلو شروع وکړه د کمینو له طرفه اول د غشو باران پر شروع سو چي په دغو غشو یې ډیر مسلمانان زخمیان او زوبل کړه او بیا د دښمن ډلو یو ځایي شدیده حمله شروع کړه، څرنګه چي و شېلې ته کښته کېدل ډیر سخت وه ځکه یو دم کښته وه یوازي یو نفر چي به کښته کېدی خپل ځان یې نه سوای تکیه کولای هغه د مخ نفر به یې پوري واهه، نو په بني سُلیم کي د کښته کېدلو په سبب بد حال پېښ ؤ، د دغه بده حاله سره سره د کمینو له طرفه حملې هم پر شروع سوې، د دوی خیال ؤ چي د دښمن لښکر مو مخ ته دی هلته به ورځو جنګ او مقابله به ور سره کوو، خو هغه ناڅاپه د دواړو طرفو څخه د کمین نفرو حملې شروع کړې، په خپله پر خالد رضي الله عنه وهل او وارونه شروع سوه د خالد رضي الله عنه بدن ټوک ټوک او زخمي سو د ډیرو زخمو په سبب ولوېدی غځار سو، کفارو د بني سُلیم پر خلکو وهل او وارونه شروع کړه.

د بني سُلیم خلک خو نوي مسلمانان سوي وه په تېښته یې شروع وکړه مګر چیري وتښتي؟ راسته طرف ته یې کمین دی، چپه طرف ته یې کمین دی، مخ ته یې د دښمن لښکر دی د تیښتي دپاره بله لار نسته ښله دې څخه چي پر شا ولاړ سي، نو یې د شا پر طرف مخ ونیوی، د هغه طرفه بیا د مسلمانانو هغه نور لښکر را کښته کیږي، هغه کسان چي راکښته کیږي خپل ځانونه نه سي تکیه کولای او بني سُلیم غواړي چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورو خیژي، هغه چا چي دا حال لیدلی دی هغه وایي: خلک یو د بل پر اوږو سره سپاره اوپراته وه، دلته په دغه شېله کي د هوازن د لښکر له طرفه پر مسلمانانو قتل او وژنه شروع سوه، د مسلمانانو هغه نور لښکر چي پسي را رهي دی هغه يې نهويني او نه دي خبر چي په شېله کي څه پېښه ده، هغو خپل پر مخ تګ ته دوام ورکړی دی غواړي چي ور کښته سي او دلته بد حال جوړ دی، د کښته خلک غواړي چي لوړ وخیژي او د لوړي خلک غواړي چي ور کښته سي، پسله ډېره وخته هغه نور لښکر هم په دې حال خبر سو چي په شېله کي کمین دي او خلک وژل کیږي هغو په تېښته شروع وکړه.

هلته مالک بن عوف خپل ټول لښکر تقریباً شل زره نفره امر کړه چي په یوه وار حمله او وهل شروع کړی او دلته مسلمانان په دغه بد حال مبتلاء دي، د مسلمانانو په لښکر کي عمومي تېښته شروع سوه او هري خوا ته ځغلي، ځینو يې په ځغستا مکې مکرمې ته ځان و رساوه او ټول لښکر وتښتېدی، رسول اللهﷺ ناري وهي غواړي چي دغه مات سوی لښکر را وګرځوي خو څوک نه دریږي.

رسول اللهﷺ یوازي پر میدان پاته سو، هغه صحابۀ کرام چي ثابت پاته دي او نه تښتي هغه هم یو یو او جلا جلا دي، شل زره نفره په دغه بد حالت کي پر را ګرځېدلي دي، خلک ځغلي او رسول اللهﷺ ناري وهي إِلَيّ عِبَادَ الله، خو یو هم تر شا نه ګوري، ډېر بد شکست او ماته وه، ابوسفیان چي په دغه وخت کي نوی مسلمان سوی ؤ هغه و ویل: د دغه مات سوو خلکو مخ به بل شئ نه را وګرځوي بیله د جدې دریاب، یعني: تر هغه ځایه پوري به ځغلي.

جِبله یا کَنده بن جُنید چي منافق ؤ هغه ناري کړه: نن ورځ يې سحر باطل سو.

دلته نو د اللهﷻ له طرفه هغه لوی امتحان شروع سو، د مسلمانانو د ایمان امتحان په دغسي ځایو کي اخیستل کیږي.

په دغه وخت کي یو د هغو کفارو څخه چي په ظاهره مسلمان سوی دی او نوم يې شیبه بن عثمان بن أبي طلحه دی "عثمان بن ابي طلحه" د دغه شیبه پلار د هغو کسانو څخه ؤ چي د اُحُد په ورځ يې د کفارو بیرغ پورته کاوه او د مسلمانانو له طرفه و وژل سو، دغه شیبه د هغه عثمان زوی دی او د مسلمانانو د لښکر سره را وتلی دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

غواړي چي په مناسب وخت کي رسول الله ﷺ و وژني او د خپل پلار بدله او انتقام په نن ورځ کي واخلي، په دغه بد حالت کي رسول الله ﷺ يوازي ولاړ دی او يوازي جنګ کوي، هيڅوک نه دي ور سره او ناري وهي: إِلَيَّ عِبَادَ الله!

شيبه چي يو خنجر ور سره دی د خپل مقصد د پوره کولو دپاره د رسول الله ﷺ و طرف ته ورغلی، رسول الله ﷺ شيبه وليدی ويل: يا شيبه! څه خبر دی؟

شيبه ويل: يا رسولَ الله! غواړم چي ستا څخه دفاع وکړم، رسول الله ﷺ ويل: دلته راسه، شيبه ورغلی او رسول الله ﷺ د شيبه پر ځيګر خپل مبارک لاس کښېښاوه او ويل: د الله څخه بخښنه وغواړه، شيبه ويل: استغفر الله.

شيبه وايي: رسول الله ﷺ چي فقط لاس را څخه پورته کړی دئ ﷺ تر ټولو خلکو راته ګران او محبوب وګرځېدی، شيبه دلته ودرېدی او د رسول الله ﷺ څخه يې دفاع کول، اصلاً دئ د رسول الله ﷺ د وژلو دپاره راغلی ؤ، مګر سبحان الله! اوس د رسول الله ﷺ څخه دفاع کوي.

رسول الله ﷺ بيا هم ناري وهي إِلَيَّ عِبَا دَ الله! د ده ﷺ آواز هغو اصحاب کرامو چي شا وخوا په ميدانِ جنګ کي موجود وه لکه ابوبکر الصدِّيق، عمر فاروق او څو نورو مهاجرينو رضوان الله عليهم واورېدی، هغه هم راغله پر رسول الله ﷺ را وګرځېدل مګر د دغو اصحاب کرامو شمېر ډېر لږ ؤ، د شلو زرو نفرو په مقابل کي څه کولای سي؟ په دغه ځای کي د رسول الله ﷺ سره لږ مهاجرين او د ده ﷺ اهل بيت ور سره وه چي ټوله دوولس يا نولس نفره وه او په بل روايت کي وايي اتيا نفره وه، په دغه ځای کي د رسول الله ﷺ هغه شجاعت او دلاوري ښکاره سوه چي مثل يې نه ليدل کيږي، خپله غاتره يې د کفارو پر طرف ور ځغلول او ويل يې: «أَنَا النَّبيّ لاَ كَذِب، أَنَا ابنُ عبدِالمطلب» په دغه وخت کي ابوسفيان بن الحارث رضي الله عنه د رسول الله ﷺ د غاتري رِکاب نېولی ؤ او عبّاس رضي الله عنه يې قيضه نيولې وه چي چابکه ولاړه نه سي، په دغه وخت کي رسول الله ﷺ د خپله ربه څخه د نصرت غوښتنه وکړه او وې فرمايل: اَللّهم أَنزِل نصرکَ، الهي ستا نصرت را نازل کړه.

کله چي عبّاس رضي الله عنه راغلی رسول الله ﷺ د ده په راتګ ډېر خوشاله سو، دا ولي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه عبّاس رضي الله عنه داسي لوړ آواز درلودی چي په ټولو عربو کي يې مثل نه ؤ، د ده رضي الله عنه د آواز په باره کي وايي: د جاهليت په وختو کي عبّاس رضي الله عنه د خپلو پسو او اوښانو دپاره چوپانان درلودل، چوپانانو به اوښان او پسونه د مکې مکرمې څخه ډير ليري بېول، نورو خلکو که به خپل چوپانان غوښته نفر به يې پسي لېږل چي را يې ولي مګر عبّاس رضي الله عنه خوک نه پسي لېږل دلته په مکه مکرمه کي به يوې لوړي ته وختی او ور ناري به يې کړه، ډير لوړ آواز يې درلودی، رسول الله ﷺ د ده د آواز په باره کي فرمايي: «صَوتُ العبّاس فِي المَعركة بِألف رَجُلٍ» يعني: په جنګ کي د عبّاس آواز پر زرو نفرو حساب دی، اوس چي عبّاس رضي الله عنه راغلی رسول الله ﷺ ورته و ويل: يا عبّاس! زما اصحابو ته ور ناري کړه، عبّاس رضي الله عنه هم په لوړ آواز په نارو شروع وکړه او ويل: اې مسلمانانو! رسول الله ﷺ دغه دی خو چا تر شا نه کتل، دلته نو رسول الله ﷺ ورته و ويل: و اصحاب سَمُره ته ورناري کړه (سَمُرَه يعني: ونه يا درخته) چي مقصد يې هغه ونه ده چي د حديبيې په ورځ اصحاب کرامو تر هغې وُني لاندي د رسول الله ﷺ سره بيعت کړی ؤ، حضرت عبّاس رضي الله عنه هم ناري کړه (يَا أصحابَ السّمُره أينَ بَيعَتُكم؟) اې د وُني ملګرو هغه بيعت مو څه سو؟ ځيني اصحابِ کرام چي د هغه بيعت په ورځ يې په بيعت کي ګډون او اشتراک کړی ؤ هغو دغه ناره واورېدل او په بيرته را ګرځېدلو يې شروع وکړه، هغه خپل عهد يې ورپه ياد سو غواړي چي پرخپله وعده وفاء وکړي او پر رسول الله ﷺ را ټولېدل دغه د اصحاب کرامو د بيرته را ګرځېدلو حال ځيني هغه کسان بيانوي چي په دغه جنګ کي حاضر وه، هغه وايي: يو نفر چي د اهلِ شجره څخه ؤ پر اوښ سپور ؤ او تښتېدی خو کله چي يې دغه ناره واورېدل اوښ يې داسي تېز رهي ؤ چي ده دا قدرت نه درلودی چي خپل اوښ و دروي او را وې ګرځوي نو دئ ځني را وغورځېدی او اوښ يې پرېښاوه پر پښو يې په جنګ شروع وکړه.

د بيعت الرِّضوان خلک په داسي حيرت انګېزه چابکي سره را ګرځېدل چي بيان يې نه سم کولای او دغه به يې ويل: لبيک يا رسولَ الله! لبيک يا رسولَ الله! تر داسي اندازې چي دوی به کوښښ کاوه چي خپل اوښ را وګرځوي، خو د اوښ د را ګرځولو قدرت چي به يې نه کړی پيدا، خپله توره او سپر به يې ځني را حمله کړه او

(c) Ketabton.com: The Digital Library

له اوښه به را غورځېدل، اوښ به يې خپل سر ته پرېښاوه، ترڅو چې د رسول الله ﷺ پر شا وخوا د دغو نفرو څخه سل نفره را ټول سوه او په جنګ يې شروع وکړه، اوس نو دغه سل نفره چې سره يو ځای سوه د شلو زرو نفرو سره جنګ کوي، داسي جنګ شروع سو چې د انسانانو ترخيال او تصور لوړ دی، هغو کسانو چې دغه حالت يې ليدلی دی وايي: په والله دغو سلو نفرو داسي جنګ کاوه چې هيڅ شئ يې مخ ته نه سوای درېدلای، په هوازن کي يې قتل او وژنه شروع کړه، دغه سل نفره په هغو شلو زرو نفرو کي قتل او وژنه کوي او هيڅوک يې مخ ته هم نه سي درېدلای، په دغه وخت کي د جنګ قومندان په خپله رسول الله ﷺ ؤ هم جنګ کوي هم اداره، دا د چا په وسه پوره ده؟ دا کوم همت او شجاعت دی چې سل نفره دي د شلو زرو په مقابل کي جنګيږي؟ دا رسول الله ﷺ ؤ او دغه يې شجاعت ؤ نو ځکه حضرت علي ﷺ وايي: کله چې به جنګ ډېر شديد سو موږ به و رسول الله ﷺ ته رجوع کول، ځکه موږ پوهېدلو چې هغه ﷺ د همت او شجاعت خاوند دی نه تښتي او نه بيريږي.

د حضرت علي ﷺ دغه قول د حُنين د جنګ په باره کي نه دی بلکه دغه خبره يې عامه کړې ده چې په ټولو جنګو کي همېشه زموږ دغه حال ؤ، چې د جنګ د شدت په وخت کي زموږ رجوع و رسول الله ﷺ ته وه او په هغه سره مو ځانونه ساتل دغه د حُنين په ورځ هم دغو سلو نفرو د رسول الله ﷺ د شجاعت او ثابته پاته کېدلو په واسطه د رسول الله ﷺ تر شا جنګ کاوه، په دغو سلو نفرو کي دوې ښځي هم موجودي وې چې يوه اُم عمّاره او بله اُم سُلَيم وه، چې د خپل خاوند ابو طلحه سره ملګرې وه، دغو ښځو جنګ نه کاوه مګر د رسول الله ﷺ سره ثابته پاته وې، د ام سُليم سره يو خنجر ور سره ؤ، رسول الله ﷺ پوښتنه ځني وکړه: يا اُم سُلَيم! په دغه خنجر څه کوې؟ دې و ويل: که د مشرکانو څخه يو څوک را نژدې سو نس يې ور څيرم، سبحان الله! دا داسي ورځ وه چې نارينه تښتي مګر دغه ښځي ثابته پاته دي بيا اُم سليم و رسول الله ﷺ ته و ويل: اجازه راکوې چې دغه تښتېدلي کسان داسي و وژنم لکه ته چې هغه کسان وژنې چې جنګ در سره کوي؟ دوی څنګه تا په دغسي حال کي يوازي پرېږدي؟ رسول الله ﷺ و فرمايل: يا پرې يې ږده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا په دغه جنګ کي د مسلمانو ښځو ثبات ؤ، په دغه ورځ کي رسول الله ﷺ دا اعلان هم وکړی: که هر چا د کفارو څخه یو څوک و وژی او د هغه پر وژلو یې شاهدان درلودل د وژل سوي سړي سامان د هغه دی.

ابن اسحاق او نور د انس بن مالک رضی الله عنه څخه روایت کوي چي د حنین په ورځ یوازي ابو طلحه د شلو نفرو کفارو سامان واخیستی، یعني: یوازي ده شل نفره کفار وژلي وه، تردغه وروسته و انصارو ته ناره کول شروع سوه: یا معشرَ الأنصار! یا معشرالأنصار! اوس بیرته د مسلمانانو ډلي یوه پسله بلي څخه را ګرځي او شدید جنګ شروع دی، رسول الله ﷺ جنګ ته وکتل او وې فرمایل: اوس جنګ تود سو اوبیا رسول الله ﷺ د مځکي څخه یو مټ شګي یا خاوره را پورته کړه او د کفارو مخان یې په و ویشتل، دغه یو مټ خاوره د کفارو د لښکر د هر فرد و سترګو ته ورسېدل او ټوله د خپلو سترګو په مښلو مشغول سوه او له دې طرفه د مسلمانانو حملې پر شروع دي، بیا نو رسول الله و ویل: د محمّد په رب مي دي قسم وي چي کفار مات سوه، هلته په هوازن کي داسي قتل او وژنه شروع دي چي د مالک بن عوف هیڅ زړه ته نه لویږي چي سلو نفرو دي داسي حال را باندي جوړ کړی وي.

په دغه وخت کي د الله جل جلاله له طرفه نصرت او بریٔ، مرسته او معجزه را نازل سوه چي هغه له آسمانه د ملائکو نزول ؤ، د آسمانه څخه ملائکې را کښته سوې دا دوهم جنګ دی چي ملائکې ورته را کښته کیږي پسله بدره څخه دغه یواځنیٔ جنګ دی چي ملائکې پکښې را کښته سوي دي، په حدیث شریف کي راغلي دي چي مسلمانانو دغه ملائکې د یوې سیاهۍ په شکل ولیدلې، وایي: موږ په آسمان کي یوه سیاهي ولیدل چي مځکي ته را کښته سوه او په وادیِ حُنین کي سره وپاشل سوه او بیا دغه سیاهي موږ ته را نژدې سوه و مو لیده چي تور غټ مېږیان وه، صحابهٔ کرام وایي: چي موږ د دغو مېږیانو د ډیروالي په سبب خپل کالي څني څنډل چي پر کالو مو ګرځېدل، مسلمانانو فقط دغه حال ولیدی مګر کفارو بیا و لیدل چي ډیر زیات خلک چي سپین کالي یې اغوستي دي او پر ابلکو آسانو سپاره دي او پر دوی وررهي دي، کفارو چي په هغه سلو نفرو څه نه سوای کولای او اوس ویني چي دغه لوی لښکر

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ډيري ډلي پر دوی ور رهي دي په زړو يې ډېره ننوتل او په تېښته يې شروع وکړه، ملائکو په دغه جنګ کي، جنګ او وهل نه دي کړي لکه په بدر کي چي يې کړي وه، دلته فقط د ملائکو را تګ د کفارو په زړو ډېره ننه ايستل، او د جنګ له ميدانه په تېښته سوه، لکه څرنګه چي الله جل جلاله فرمايي:

﴿لَقَدْ نَصَرَكُمُ ٱللَّهُ فِى مَوَاطِنَ كَثِيرَةٍ ۙ وَيَوْمَ حُنَيْنٍ ۙ إِذْ أَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ فَلَمْ تُغْنِ عَنكُمْ شَيْـًٔا وَضَاقَتْ عَلَيْكُمُ ٱلْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ ثُمَّ وَلَّيْتُم مُّدْبِرِينَ ﴿٢٥﴾﴾. [التوبه:۲۵]

يعني: خامخا الله جل جلاله ستاسي سره په ډيرو ځايو کي مرسته کړې ده خصوصاً د حنين په ورځ، کله چي ستاسي ډير والي تاسي په تعجب کي واچولاست، نو هغه ډير والي ستاسي څخه هيڅ شئ ايسته نه کړی، يعني: د دښمن حملې يې نه در څخه وګرځولې او پر تاسي مځکه تنګه سوه سره د دې چي مځکه ډيره پراخه ده، بيا مو دښمن ته په داسي حال کي شا وروګرځول چي تښتېدلاست.

﴿ثُمَّ أَنزَلَ ٱللَّهُ سَكِينَتَهُۥ عَلَىٰ رَسُولِهِۦ وَعَلَى ٱلْمُؤْمِنِينَ وَأَنزَلَ جُنُودًا لَّمْ تَرَوْهَا وَعَذَّبَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ ۚ وَذَٰلِكَ جَزَآءُ ٱلْكَـٰفِرِينَ ﴿٢٦﴾﴾. [التوبه:۲۶]

او بيا الله جل جلاله خپل سکون او اطمينان پر خپل رسول او پر مومنانو نازل کړی او الله جل جلاله داسي لښکري را ولېږلې چي تاسي نه ليدلې او عذاب يې ورکړی و هغو کسانو ته چي کافران سوي وه او هم دغه عذاب د کافرانو سزا ده.

د هوازن لښکر د مکې مکرمې د شمال شرق له طرفه راغلی ؤ او مسلمانان د دوی په جنوب غرب کي واقع وه اوس د هوازن لښکر پر درې طرفه تښتي ځيني يې طائف ته ځي، ځيني يې نخله ته ځي او ځيني يې وادي اوطاس ته ځي، په هغو کسانو پسي چي اوطاس ته تښتېدل رسول الله ﷺ يوه ډله ولېږل چي مشر يې ابو عامر الاشعري رضي الله عنه ؤ، د مسلمانانو د دغي ډلي او د کفارو په منځ کي لږ جنګ وسو چي په نتيجه کي کفارو سخته ماته وخوړل، خو په دغه جنګ کي ابو عامر الأشعري رضي الله عنه شهيد سو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه رسول الله ﷺ یوه بله ډله په هغو کفارو پسي ولېږل چي د نخله پر طرف تښتېدل، چي په دغه تښتېدلو خلکو کي یو هم دُرَید بن الصّمّه ؤ، هغه سپین ږیری او ړوند، د جاهلیت لوی پهلوان، دغه دُرَید د مسلمانانو څخه یوه ځوان ونیوی چي د دغه ځوان عمر شپاړس کاله ؤ او نوم یې ربیعه بن رُفیع الأسلمي ؤ، دُرَید په کجاوه کي سپور ؤ او مسلمان فکر وکړی چي ښځه ده غواړي چي په بندیانو کي یې بوزي، دغه ځوان اوښ تر مهار ونیوی او کش یې کړی، دُرَید بن الصمه پر ږغ کړه اوښ چیري بیایې؟ ځوان پوه سو چي په دې کجاوه کي سړئ دی نو یې اوښ چوک کړی، دُرَید بېغمه ناست دی ضعیفه سړئ دی یو سل او شپېته کاله یې عمر دی، دئ په خپله نور ژوند او عمر نه غواړي، ربیعه بیا ځوان او بې تجربه دی د اول وار دپاره په جنګ کي ګډون کوي، حتّٰی په توره سره یې د وهلو طریقه هم پوره نه ده زده، توره یې پورته کړه دُرَید یې پر اوږه په و واهه، خرنګه چي د دُرَید هډوکي زاړه هډونه وه او غوښه یې هم نه درلودل توري تاثیر نه پر وکړی د یو سلو شپېتو کلو وچ هډونه دي او عمر یې هم په جنګو کي تېر سوی دی، دې واري هیڅ تاثیر پر و نه کړی.

دُرَید و خندل او ویل: اې وراره! نوم دي څه شي دی؟

ځوان ویل: ربیعه بن رُفیّع الأسلمي دُرَید و ویل: یا ربیعه! ما ستاسي د ښځو څخه دفاع کړې ده مګر بیا هم راسه چي د وهلو طریقه در وښیم، که ته غواړې چي څوک و وهې پر هډوکي یې مه وهه هډوکی نه ماتیږي د وهلو ځای دغه دی د سر او اوږو په منځ کي (خپل مغزي ته یې لاس ور وړی) اوس د وهلو ځای هم ور ښیي او ویل: دغه ستا توره بېکاره ده ورسه هغه زما توره را واخله د ځین په شا کي پرته ده، ربیعه هم هغه د دُرَید توره راوړل، دُرَید ویل: پر دغه ځای مي و وهه بیا نو ولاړ سه مور دي خبره کړه چي ما دُرَید و وژی، ما همېشه د هغو څخه دفاع کړې ده، ربیعه هم توره واخیستل خرنګه چي دُرَید ور ښوولي وه هغسي یې و واهه او وې وژی.

ربیعه پسله جنګه خپلي مورته دغه قصه وکړه، موریې و ژړل او وې ویل: چي ده درته و ویل: ما ستا د ښځو څخه همېشه دفاع کول تا څنګه وژی؟ ربیعه ویل: نه زه د ده په قصه خبر وم او نه د ده په خبرو پوه سوم چي دئ څه وایي، موریې ورته و ویل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جاهلیت په وختوکي زه، زما مور او زما خوندي بندیاني ونیول سوو او هغه څوک چي موږ يې له بندي ګرته خلاصي او ايله کړو هغه دغه دُرَيد بن الصمه ؤ، ده وساتلو، ربيعه ويل: زه څه خبر وم؟ که زه په دغه قصه خبر واى مابه نه واى وژلى، مقصد دا چي د دُرَيد بن الصمه آخري حال دغه ؤ چي درته بيان سو.

اوس چي دغه سل نفره مسلمانان پر شلو زرو يا دوولسو زرو کفارو غالبه او کامیابه سوه، د مسلمانانو د لښکر هغه نور تښتېدلي نفر لا تر اوسه نه دي راغلي، هغه بيا ډير وروسته هغه وخت راغله چي دغو سلو نفرو د جنګ په میدان کي غنیمتونه ټولول، مقصد دا چي دغو شلو زرو نفرو ته چي يې ماته او شکست ورکړی هغه فقط دغه سل نفره وه، دا د الله جل جلاله قدرت ؤ چي د حنين په ورځ ښکاره سو.

کله چي کفارو شکست وخوړی رسول الله ﷺ دغه سل نفره امر کړه چي اوس غنیمتونه پرېږدی په کفارو پسي ور رهي سی او هغه تعقیب کړی.

دغه خبر چي کفار مات سوه په کراره کراره و هغه نورو تښتېدلو مسلمانانو ته ورسېدی، هغوهم په بيرته را ګرځېدلو شروع وکړه، په دغه وخت کي چي مسلمانان کفار تعقيبوي رسول الله ﷺ پوښتنه وکړه چي خالد بن وليد چيري دی؟ پسي وګوری او پيدا يې کړی، په دغه وخت کي چي اصحاب کرام په خالد رضي الله عنه پسي ګرځي د کفارو مشر او عمومي قومندان مالک بن عوف هغه ځای ته ور رهي دی چي هلته د ده مات سوی لښکر سره يو ځای کيږي، هلته ورغلی غواړي چي خپل لښکر بيرته سره يو ځای او منظم کړي او بيا د حملې دپاره را وګرځي، د مسلمانانو څخه هغه د بني سُليم د قبيلې څو نفره په ده پسي ور رهي سوه، مسلمانان لا تراوسه ټول نه دي سره يو ځای سوي شمير يې اوس هم لږ دی، هلته مالک بن عوف د خپل لښکر ډير نفر سره يو ځای کړه غواړي چي د حملې دپاره بيا را وګرځي، خو وې ليدل چي د بني سليم قبيله ورته ولاړه ده، مالک بن عوف پوښتنه وکړه چي دا څوک او کومه قبيله ده؟

ورته وويل سوه: دا د بني سُليم قبيله ده.

په هغه وختو کي هري قبيلې خپلي نېزې او توري پر يوه خاص ډول اېښوولې چي په هغه سره پېژندل کېدې چي دا فلانۍ قبيله ده، دغه د بني سُليم قبيلې خپلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیزې د آسانو پر سرو ایښوولې، نو مالک بن عوف پوښتنه وکړه چې دا څوک دي چې زموږ مخ ته و درېدل؟ ویل دا بني سُلیم دي، ویل د دوی څخه مه ببرېږی ځانونه تیار کړی، مالک بن عوف د دوهم وار دپاره و حنین ته نژدې ډیر لښکرسره یو ځای کړی او د مسلمانانو لښکر هم دلته سره یو ځای کیږي، په دغه وخت کې انصار د مالک بن عوف پر طرف ور رهي سوه چې هغو بیا نېزې د ځانو تر شا پر آسانو ایښوولې، مالک پوښتنه وکړه چې دا څوک دي؟ ورته و ویل سوه: دا د یثرب څخه د محمّدﷺ اصحاب دي، ده ویل د دوی څخه هم مه ببرېږی، بیا هم مالک د نور لښکر په یو ځای کولو او ترتیبولو مشغوله سو چې د مسلمانانو یوه بله ډله تیاره سوه چې دغه ډله مهاجرین وه او دوی بیا نېزې د آسانو پر غوږو ایښوولې او د دې ډلي مشر او قوماندان زبیر بن العوامؓ ؤ.

مالک بن عوف بیا پوښتنه وکړه چې دا څوک دي؟ مالک ویني چې دغه ډله د هغو نورو څخه فرق لري او د نور لښکر پر قسم نه معلومیږي، ورته و ویل سوه: دا د أهل مکې څخه د محمّد اصحاب دي، مالک و ویل: په دوی کې هغه نفر چې ژړه لنګوټه یا پټکئ یې تړلی دی څوک دی؟ ویل دا زبیر بن العوام دی، مالک ویل: در تښتي چې زبیر راغلی نور نو زموږ طاقت ختم دی، هغه لښکر یې نه کړی پوره چې مالک بن عوف او ملګري یې بیا په تېښته شروع وکړه، فقط د زبیرؓ د نامه او را تګ څخه وبېرېدل او طائف ته وتښتېدل، مګر په خپله مالک بن عوف په طائف کې یوې منطقې ته وتښتېدی چې (لَیه) ورته ویل کیږي او هلته یې یوه قلا درلودل، نو په لیه کې هغه خپلې قلا ته ورغلی.

د هوازن او ثقیف لښکرو په دغه ډول او طریقه سره ماته او شکست وخوړل.

مګر څرنګه چې د هوازن د لښکرشمېر او تعداد ډیر زیات ؤ او دوی فقط د خپلو ځانو په خلاصولو مشغوله وه د ښځو او ماشومانو، مالو او حیواناتو، و تښتولو ته نه سوه فارغه او نه هغو په خپله وکولای سوای چې وتښتي، نو ټول د جنګ پر میدان پاته سوه، ښځې او ماشومان، پُسونه او اوښان ټول پاته سوه، فقط نارینه خلکو وکولای سوای چې وتښتي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هلته صحابهٔ کرامو خالد بن ولید رضی الله عنه پیدا کړی چي ټول بدن یې په زخمو ډک دی او ويني ځني بهیږي، هلته یو اوښ چوک ؤ دیٔ رضی الله عنه ورته ناست دی پر هغه اوښ یې تکیه کړې ده، ځرنګه چي ډیره وینه ځني تللې وه له ضعفه یې هیڅ حرکت نه سوای کولای، رسول الله ﷺ ورغلی او دیٔ رضی الله عنه پر دغه حال ؤ، رسول الله ﷺ کالي ځني وکښل پر زخمو یې ور ټوکي او لاس پر تېروي، ځو ټوله زخمونه یې په دغه لحظه جوړ سوه، بیا نو رسول الله ﷺ ورته و ویل: ولاړ سه یا خالد! او په کفارو پسي ولاړ سه، تعقیب یې کړه او وې شړه، هغه خالد رضی الله عنه چي ځو لحظې د مخه پر هغه حال ؤ چي د ضعفه څخه یې حرکت نه سوای کولای اوس پر آس سپور سو او په کفارو پسي ور رهي سو، دا هم د حنین په غزاء کي د رسول الله ﷺ د معجزو څخه یوه بله معجزه ده چي پر خالد رضی الله عنه ښکاره سوه.

۵ جنګ د جریان په وخت کي رسول الله ﷺ پر یوه ښځه ورغلی چي وژل سوې وه او خلک پر را ټول وه، رسول الله ﷺ پوښتنه وکړه چي څه پېښه ده؟ خلکو ویل: یوه ښځه ده چي خالد بن ولید وژلې ده، رسول الله ﷺ ځينو هغو نفرو ته چي د ده ﷺ سره ملګري وه و ویل: په خالد پسي ځان ور ورسوی او ورته و وایاست: رسول الله ﷺ دي له دې څخه منعه کوي چي کوچنیٔ، ښځه او نوکر و وژنې.

د حُنین د غزاء غنیمتونه

رسول الله ﷺ د خپلو اصحاب کرامو سره د جنګ پر میدان کامیابه او مسلط سو او مسلمانانو د جنګ له میدانه غنیمتونه را ټول کړل.

د حُنین غنیمتونه په داسي ډول سره وه: اته زره ښځي بیله ماشومانو، څلیرویشت زره اوښان او تر څلویښتو زرو زیات پسونه، څلور زره اوقیه سپین زر.

مالک بن عوف دغه شیان د دې دپاره را وړي او راوستلي وه چي لښکر یې شکست و نه خوري، مګر د دُرَید بن الصُمّه خبره صحي وه چي ویل: مات سوی لښکر په هیڅ شي نه را ګرځي او د هیڅ شي پروا نه لري.

نو د حنین په جنګ کي د هوازن ډیري ښځي او کوچنیان، ټول مالونه او

(c) ketabton.com: The Digital Library

حیوانات د مسلمانانو لاس ته ورغله، رسول الله ﷺ امر وکړی چې ټول غنیمتونه دي جُعرانې ته یووړل سي او هلته یې سره یو ځای کړی.

(جُعرانه) و مکې مکرمې ته نژدې د یوه ځای نوم دی، نو ټول انسانان او حیوانان هلته بوتله سوه او مالونه هم هلته یووړل سوه.

د رسول الله ﷺ رضعي خور شیماء بنتُ الحارث

د مخه تر دې چې انسانان او حیوانات جعُرانې ته بوتلل سي د بندیانو څخه یوه ښځه نارې وهي، یوه سپین سرې ښځه ده چې تقریباً اویا کاله یې عمر دی وایي: ما پرېږدی زه ستاسي د نبي خور یم، زه ستاسي د ملګري خور یم، صحابهٔ کرامو ویل: زموږ ملګری رسول الله ﷺ خور نه لري موږ د هغه د خور نه دي اورېدلي، خو ښځه ټینګه ده او وایي: تاسي ما ور ولی، د دې د ډېرو زاریو په سبب یې دا د بندیانو له ځایه را وایستل او رسول الله ﷺ ته یې ور وستل او ویل: یا رسولَ الله! دغه ښځه دعوه کوي چې زه ستا خور یم، رسول الله ﷺ ښځې ته و ویل: څوک یې؟ ویل: شیماء بنتُ الحارث د حلیمهٔ سعدیه لور، دغه شیماء د رسول الله ﷺ رضعي یا د تي رودلو خور وه، رسول الله ﷺ چې کوچنئ او په بني سعد کي ؤ د دغي شیماء عمر اووه کاله ؤ او دې د خپلي مور سره د رسول الله ﷺ روزنه کول او دې به رسول الله ﷺ په شا او غېږ کي ګرځاوه، رسول الله ﷺ نه و پېژندل او ښایي هره ښځه دغه دعوه وکړي چې زه ستا خوریم نو رسول الله ﷺ و فرمایل: څه علامه او نښاني لرې چي هغه دا ثابته کړي چي ته زما خور یې؟ شیماء و ویل: نښاني مي زما پر اوږه ستا غاښ دی، کله چي ما ته په شا ګرځولې پر اوږه دي غاښ را ولګاوه، رسول الله ﷺ و فرمایل: صدقتِ، چي دغه دي هم په یاد دي او راته و دي ویل نو ته شیماء او زما خور یې، رسول الله ﷺ خپل پټو ورته آوار کړی او دا یې پر کښېنول د دې عزت یې وکړی هدیې او تُحفې یې ورکړې او دا هم مسلمانه سوه.

څرنګه شیماء د بني سعد د قبیلې وه او خلکو ولیده چي د رسول الله ﷺ خور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بني سعد د قبيلې ښځه ده نو ټول هغه بنديان چي د بني سعد د قبيلې ښځه وه د رسول الله ﷺ د عزت دپاره يې ايله کړه او بيا رسول الله ﷺ شيماء ته و ويل: زما سره ځې او که بيرته خپل قوم ته ځې؟ څرنګه چي شيماء سپين سرې وه د خپل قوم او قبيلې سره يې عادت درلودی ويل: خپل قوم ته ځم، نو رسول الله ﷺ شيماء ته تُحفې او هديې ورکړې او دا خپل قوم ته مسلمانه او په عزت سره ولاړل، دا د رسول ﷺ د رضعي خور شيماء بنتُ الحارث رضي الله عنها قصه وه چي د حليمهٔ سعديه لور وه.

سُراقه بن مالک

کله چي د هوازن قبيلې ماته او شکست وخوړی ټول نفر يې پر دې نه سوه کاميابه چي وتښتي، هو ډير نفر يې طائف ته ولاړل ځيني يې سره وپاشل سوه او ځيني يې بنديان ونيول سوه چي د بنديانو په جمله کي يو هم سُراقه بن مالک الجُشعُمي ؤ چي د اهل طائف ښځه ؤ، دا هغه سُراقه بن مالک دی چي د رسول الله ﷺ د هجرت په ورځ په رسول الله ﷺ پسې ؤ او غوښتل يې چي د قريشو د انعام اخيستلو دپاره رسول الله ﷺ ونيسي، دغه سُراقه هم بندي ونيول سو، ده و ويل: ما پرېږدی زما سره ستاسي د نبي له طرفه د أمان ليک را سره دی چي په هغه ليک کي يې ماته امان راکړی دی، سبحان الله! دغه الٰهي کارو ته وګوری: د نن ورځې ښځه يې اته کاله د مخه د رسول الله ﷺ ښځه د خپل ځان دپاره د امان ليک اخيستی ؤ او نن د هغه ليک ثمره او مېوه خوري، صحابهٔ کرامو ويل: هغه د امان ليک دي کومه دی او چيري دی؟ سُراقه و ويل: زما سره دی او اوس به يې در ښکاره کړم، سُراقه د رسول الله ﷺ هغه ليک را وايستی چي د اوښ د اوږې پر هډوکي ليکل سوی ؤ دغه ليک ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه ليکلی ؤ او په هغه ليک کي رسول الله ﷺ د هجرت په ورځ سُراقه بن مالک ته امان ورکړی ؤ.

اصحاب کرامو سُراقه و رسول الله ﷺ ته را وستی او ويل: يا رسولَ الله! دغه نفر وايي چي ستا له طرفه د امان ليک لرم، آيا رشتيا دغه ليک ستا د طرفه دی؟

رسول الله ﷺ و فرمايل: هو، «يومُ برٍّ و وفاء يومُ برٍّ و وفاء» نن د نېکی او وفاء ورځ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده نن د وفاء ورځ ده ايله يې کړی، سراقه د هغه ليک په واسطه چې د هجرت په ورځ رسول الله ﷺ ورليکلی ؤ خلاص او ايله سو، بيا سمه اته کاله يې پر هغه خپله وعده وفاء ورسره وکړه.

لکه څرنګه چې د مخه مو درته وويل: د غنيمتو دپاره د رسول الله ﷺ په امر په جُعرانه کې ډير لوی ځای جوړ کړل سو او ډيره لويه پيره پر و درول سوه ځکه اته زره يوازي ښځې دي، پسونه، اوښان، سپين زرتر حساب تېر، نو يې د لښکر ډير نفر پر دغه غنيمتو پيره داران مقرره کړه او د پيره دارانو مشر يا قومندان يې مسعود بن عَمرو الغفاري مقرره کړی، رسول الله ﷺ دغه غنيمتونه تر هغو نه و وېشل ترڅو چې د طائف د محاصرې څخه فارغه سو او وې فرمايل: دغه غنيمتونه دي تر هغو دلته وي چې بيا زه تصرف پکښې کوم، کله چې مسلمانانو د جنګ له ميدانه غنيمتونه ټول کړه د مسلمانانو نورې قواوې او لښکر د کفارو د تعقيب له طرفه بيرته راتله او سره يو ځای کيدل، ځکه غنيمتونه ټول سوه او جنګ خلاص سو، رسول الله ﷺ هم ټول لښکر سره يو ځای او منظم کړی، خالد بن وليد او زبير بن العوام رضي الله عنهما هم د کفارو د تعقيبولو څخه فارغه سوه او راغله بيا نو د طائف محاصره شروع سوه.

د طائف محاصره

د طائف محاصره او غزاء په حقيقت کې د حنين د غزاء پاته حصه ده که څه هم ځيني علماء دغه د طائف محاصره او جنګ بله غزاء بولي مګر دغه غزاء د حنين د غزاء تکمله او پوره کېدل دي او دغه غزاء په دې سبب پېښه سوه چې د هوازن او ثقيف تښتېدلي خلک د خپل عمومي قومندان مالک بن عوف سره په طائف کې سره يو ځای او سره جمعه سول، رسول الله ﷺ پسله هغه چې د حنين له جنګه فارغه سو غنيمتونه يې په جُعرانه کې سره يو ځای کړه او د مسلمانانو لښکر هم سره يو ځای او منظم سو نو د خپله لښکره سره يې د طائف پر طرف حرکت وکړی، د لښکر د مقدمې قومندان خالد بن وليد المخزومي رضي الله عنه دی، دا پسله هغه چې الله جل جلاله يې د رسول الله ﷺ په معجزه زخمونه ورجوړ کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مسلمانانو لښکر طائف ته ورسېدی مګر د طائف خلک کله چي د حنين څخه وتښتېدل نو یې په طائف کي خپلي قلاوي ټينګي کړې اسلحه یې سره يو ځای کړه، خواړه او ارتزاقي مواد یې سره جمعه کړه، چي په دې ډول سره یې د محاصرې دپاره آمادګي ونيول، له بله طرفه د مسلمانانو لښکر د طائف قلاوي محاصره کړې.

اوس رسول الله ﷺ إراده وکړه چي د اهل طائف سره خبري وکړي چي يا مسلمانان سی يا جزيه قبوله کړی يا جنګ در سره کوو، نو یې يزيد بن زُمعه ﷺ د خبرو دپاره ور ولېږی، يزيد ﷺ هم د هغو د قلا و طرف ته ور نژدې سو او ويل: ما لره امان سته درتلای سم؟ هغو ويل: هو په امان يې، يزيد ﷺ بنه ور د مخه سو غواړي چي د رسول الله ﷺ پيغام ور ورسوي، کله چي بنه ور نژدې سو اهل طائف له هغه طرفه په غشو و ويشتی او شهيد يې کړی ﷺ او د ده قاتل هم هُذيل بن أبي صلت ؤ، يزيد ﷺ قاصد او سفير ؤ، قاصد او سفير هيڅ وخت نه وژل کيږي مګر اهل طائف په دغه اندازه له اسلامه منکره او د مسلمانانو دښمنان وه چي د رسول الله ﷺ قاصد يې شهيد کړی، رسول الله ﷺ پوه سو چي دغه خلک پر جنګ ټينګ دي او نه غواړي چي خبري وکړي.

رسول الله ﷺ مسلمانان امر کړه چي ځانونه د هجوم او حملې دپاره آماده کړی، په دغه وخت کي چي مسلمانان خپل ځانونه آماده کوي هغه د يزيد ﷺ قاتل هُذيل بن أبي صلت د قلا څخه را و وتی غواړي چي د مسلمانانو د لښکر معلومات وکړي بېغمه پر آس سپور دی، د ده په فکر هر وخت چي و غواړي په ځغستا بيرته قلا ته ننوتلای سي، دلته بيا يعقوب بن زُمعه ﷺ وليدی (يعقوب د هغه شهيد سوي يزيد ورور دی) نو يعقوب د شا له طرفه ورغلی او ځان يې قلا ته ور نژدې کړی او بيا يې پر دغه هُذيل قاتل د شا له طرفه حمله وکړه، هُذيل وارخطا سو د مخ پر طرف يې وځغستل، مخ ته د مسلمانانو لښکر ؤ هغو ونيوی، اوس نو د يزيد ﷺ قاتل د مسلمانانو سره بندي دی، دغه هُذيل د هغه مشهوره شاعر أُميه بن أبي صلت ورور دی، کوم چي رسول الله ﷺ د هغه په باره کي فرمايي: دئ بايد د خپل حکمت او پوهي په سبب مسلمان سوی وای، هُذيل اوس د مسلمانانو سره بندي دی، يعقوب بن زمعه ﷺ و رسول الله ﷺ ته ورغلی او ويل: يا رسولَ الله! دغه هذيل زما د ورور قاتل دی او دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه خائن دی چې قاصد یې و وژی، رسول الله ﷺ و فرمایل: هو، غاړه یې ور ووهه، نو یې هذیل بن أبي صلت و وژی ځکه ده د رسول الله ﷺ قاصد وژلی ؤ.

وروسته د مسلمانانو د پهلوانانو څخه یوې ډلي ځانونه آماده کړه او د طائف پر قلا یې حمله وکړه غواړي چې د یوې لاري و قلا ته ور ننوزي مګر اهل طائف په غشو ویشتل او د قلا څخه یې لیري کړه، ډیر غشي یې پر واورول او ډیر صحابهٔ کرام یې زخمیان کړه چې مسلمانانو د هغو غشو په سبب خپله حمله نه کړه پوره او پر شا تګ ته مجبوره سوه، وروسته رسول الله ﷺ په څو کارو سره امر وکړی.

لومړئ: د رسول الله ﷺ له طرفه د طائف و مریانو ته دا اعلان وسو: هر مریئ چې د قلا څخه را ووزي او مور ته راسي هغه حُر او آزاد دی، د دغه اعلان په سبب درویشت نفره مریان په هره طریقه سره چې وه خپل ځانونه یې د مسلمانانو لښکر ته ورسول چې په دې جمله کي یو هم ابوبکره ؤ، ابوبکره یو مریئ ؤ چې د قلا و دېواله ته وختی او له هغه ځایه څخه د یوه څرخ یا یوې غرغرې په واسطه د قلا د دېواله څخه لاندي مځکي ته را کښته سو او مسلمانانو ته یې ځان ورساوه (غرغره) هغه ګردی ارغړی ده چې د څاهانو څخه اوبه په را کښل کیږي، په هغه وختو کي هم دغسي ارغړی د اوبو او نورو درنو شیانو د پورته کولو دپاره استعمالېدلې او دغي ارغړی ته په عربي کي (بَکره) ویل کیږي، څرنګه چې دغه مریئ د دغي ارغړی په مرسته را کښته سو نو رسول الله ﷺ د دغې ورځې څخه پر دغه مریي د ابوبکره نوم کښېښاوه.

دوهم: د رسول الله ﷺ په امر د طائف د قلاوو پر شا وخوا تېره او کنج داره اوسپني وپاشل سوې، د طائف د قلاوو پر شا وخوا یې ډیري تېرې اوسپني ورته وپاشلې، دا د دې دپاره چې اهل طائف پر بله خوا و نه تښتي، ځکه هغه تېرې اوسپني د دوی او د دوی د اوښانو او آسانو په پښو ننوتلې، اصلاً دغه تېرې اوسپني د هغه وخت مینونه وه، د اوس مینونه هم د دغسي مقصد دپاره استعمالیږي، نو د طائف پر شا وخوا دغه مینونه ورته وپاشل سوه، فقط هغه طرف یې خالي پرېښاوه چې پر هغه طرف د مسلمانانو لښکر پروت ؤ، هغه هم د دې دپاره چې مسلمانان حمله پر وکولای سي چې په دې ډول سره اهل طائف له یوه طرفه په لښکر او د نورو طرفو څخه په مینو سره محاصره سوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم وار بیا مسلمانانو حمله پر وکړه، دوهمه حمله یې هم د هغه غشو د ویشتلو په سبب نا کامه سوه، رسول اللهﷺ د جنګ د یوه سیاست پر قسم چي دښمن و تسلیمېدلو ته مجبوره کړي امر وکړی چي باغونه یې قطعه کړی او وې سوځی، طائف د انګورو ډېر باغونه درلودل ویل: دغه وُني یې ور قطعه کړی، صحابهٔ کرامو د باغو په قطعه کولو شروع وکړه خو د طائف د مشرانو څخه یوه نفر چي عبدیالیل نومېدی و رسول اللهﷺ ته حال ورولېږی.

دا هغه عبدیالیل دی چي رسول اللهﷺ د غم تر کال وروسته طائف ته د دعوت دپاره ورغلی او د طائف په شروع کي چي یې د هغه اولو نفرو سره ولیدل هغه دغه عبدیالیل او د ده ورونه وه، ده او د ده ورونو د رسول اللهﷺ دعوت رَد کړی او بیا یې مریان او هلکان وګمارل چي رسول اللهﷺ په ډبرو ولی، اوس دغه عبدیالیل د طائف د عمومي مشرانو د غیاب په سبب د طائف مشر ؤ.

دا خو درته معلومه ده چي د طائف او ثقیف عمومي مشر او رئیس عُروه بن مسعود الثقفي ؤ مګر دغه عُروه بن مسعود دغه د طائف د محاصرې په وخت کي په طائف کي نه ؤ موجود اُردن ته تللی ؤ او په جَرَش کي ؤ، هلته یې د ځینو جنګي ثقیله اسلحو او مشین آلاتو چي منجنیق او دبابات ورته ویل کېده جوړول زده کول، ځرنګه چي اهل طائف پر مسلمانانو د حملې نیت او إراده درلودل غوښته یې چي دغه ثقیله اسلحه ورته برابره کړي، نو عروه بن مسعود او د طائف یو بل مشر د ثقیلي اسلحې د جوړولو د زده کړي دپاره شام ته تللي وه، دلته دغه ټولي واقعې لکه د مکې مکرمې فتحه، د حنین غزاء او د طائف محاصره د هغو په غیاب کي پیښي سوې.

عروه بن مسعود چي د طائف عمومي مشر ؤ نسته او مالک بن عوف هم په وادي لیه کي دی نو د طائف مشرتوب عبدیالیل ته ور پاته ؤ، دغه عبدیالیل و رسول اللهﷺ ته حال ولېږی ویل: یا محمّد!ﷺ د وُنو څه ګناه ده؟ که کامیابه سواست هغه ستاسي دي او که موږ کامیابه سوو د الله او صِلهٔ رحمي په خاطر یې را پرېږده، د باغو په قطعه کولو کي ستاسي څه فایده ده؟ رسول اللهﷺ هم باغونه ورپرېښوول.

دلته د عُیینه بن حصن څخه ځیني کارونه ښکاره سوه، هغه عُیینه چي د غطفان

(c) ketabton.com: The Digital Library

رئیس ؤ او په پخوا کي رسول الله ﷺ د احمقِ مُطاع نوم پر ایښی ؤ او په وروسته کي مسلمان سو خو د ده اسلام هم د غنیمتو دپاره ؤ، حتّٰی د مکې مکرمې فتحې ته هم د غنیمت دپاره راغلی ؤ او اوس طائف ته هم په دغه مقصد راغلی دی، دغه عُیینه و رسول الله ﷺ ته و ویل: یا رسولَ الله! اجازه راکړه چي زه د طائف د مشرانو سره خبري وکړم او ما وژلای هم نه سي ځکه زه د غطفان رئیس او سردار یم، رسول الله ﷺ هم اجازه ورکړه چي هو ورسه خبري ور سره وکړه، عُیینه بن حصن و اهل طائف ته ورغلی اول یې امان و غوښتی امان ورکول سو او دئ هلته دننه و قلا ته ورغلی د طائف مشران ورته را ټول سوه ویل: څه خبر دي را وړی دی؟ ده ورته و ویل: خبره دا ده چي زموږ لښکر ضعیفه دی د جنګ طاقت نه لري تاسي نه ولیدل چي په حنین کي په اوله حمله مات سوه، ورته ټینګ سی او صبر وکړی په تاسي هیڅ نه سي کولای تاسي په قلاوو کي یاست مسلمانان ستاسي سره د جنګ کولو طاقت نه لري پام کوی چي تسلیم نه سی، سبحان الله! دا اوس د رسول الله ﷺ قاصد دی او خبري ټوله د مسلمانانو پر ضد کوي، د اهل طائف هم اطمینان حاصل سو او نیت یې وکړی چي نه به تسلیمیږو، که څه هم د مخه بیربدل او په شک کي وه چي تسلیم سو که یا؟ مګر اوس چي عُیینه بن حصن ورغلی او دغه خبري یې ورته وکړې اهل طائف د تسلیمېدلو خبري رَد کړې او د جنګ نیت یې وکړی، عُیینه بن حصن بیرته و مسلمانانو ته ورغلی.

رسول الله ﷺ پوښتنه ځني وکړه چي ها! کومي نتیجې ته ورسېدې؟

عُیینه و ویل: یا رسولَ الله! و مي بېرول ستا او ستا د لښکر قوت مي ورته بیان کړی، ورته و مي ویل: تاسي څوک یاست چي د محمّد ﷺ سره جنګېږی؟ خیبر په هغه اسلحه او هغه قلاوو نه سو ورته ټینګ! تاسي ورته ټینګېدلای سی؟ تسلیم سی، رسول الله ﷺ و فرمایل: دغسي دي ورته و ویل؟ ده ویل هو، رسول الله و فرمایل: یا! بلکه تا داسي او داسي ورته و ویل، عمر فاروق رضی الله عنه ولاړ سو او توره یې پورته کړه ویل: یا رسولَ الله! اجازه راکړه چي غاړه یې ور پرې کړم دا منافق دی، رسول الله ﷺ و فرمایل: پرې یې ږده یا عمر! بیا به خلک وایي چي محمّد خپل ملګري وژني، حضرت ابوبکر رضی الله عنه ولاړ سو، هغه حلیم، نرم او سینه درلودونکي ابوبکر رضی الله عنه هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه حال نه سواى زغملاى چي د رسول الله ﷺ قاصد دي وكفارو ته د زړه داړ وركړي او هغه دي د مسلمانانو و جنګ ته تشويق كړي، ويل: يا عُيينه! داسي كارونه كوې او داسي درواغ وايې! حال دا چي ته په كلمه سره د {لا إلٰه إلاّ الله و أن محمّداً رسول الله} شاهدي آداء كوې آيا دا د مسلمان كار دى؟ عُيينه په عذر او زاريو شروع وكړه ويل بخښنه غواړم زه ضعيفه يم بيا داسي نه كوم، خطاوتم عذرونه وايي.

ورونو! دغسي معلومات زموږ او ستاسي دپاره درس او عبرت دى، اسلامي ټولنه هيڅ وخت د دغسي ضعيف الإيمانه او منافق مزاجه انسانانو څخه نه خالي كيږي، دا نبوي عهد ؤ او دغسي اشخاص پكښي پيدا كېدل. خو بيا هم هلته الٰهي وحيِ نازلېدې او دغسي اشخاص لكه عبدالله بن أبيّ بن سلول، يا عُيينه بن حصن او داسي نور پكښي رسوا كېدل، اوس خو وحيِ نسته او د زړو مالک الله دى، نو ويښ او بيداره اوسى په اشخاصو او د هغو په نظرياتو پسي مه ځى، د خپل ځان پيشوا او مقتداء كلام الله او رسول الله ﷺ او د هغه غوره اصحاب وګرځوى، نو به مو د جنت د داخلېدلو اميد پر ځاى وي، په پوره ډول سره ځانونه د واقعي اسلام په احكامو خبر كړى د رسول الله ﷺ په ژوند او احاديثو ځان خبر كړى او عمل په وكړى، ځكه نن ورځ داسي شيطان صفته انسانان د مسلمانانو او علماوو په نامه سره پيدا سوي دي چي د كلام الله او احاديثِ رسولِ الله ﷺ معناوو ته هم د خپلو شيطاني مقصدو د حاصلولو دپاره تغير وركوي، د خپلو شخصي ګټو د حاصلولو دپاره يې د دين په تغير او اړولو هيڅ پروا نه كيږي، دپاره د دې چي د دغسي كسانو په دام كي و نه لوېږى فقط د پخوانيو علماوو پر تفاسيرو او د احاديثو د كتابو پر شروحو اعتماد كوى، نه د دغو بې پروا مسلمانانو پر فتواوو.

خير اهل طائف د خپلو قلاوو څخه هيڅ نه را وزي او مسلمانانو څو واره د حملې كوښښونه وكړه خو هغه ټول كوښښونه د اهل طائف د غشو ويشتلو په سبب بې نتيجې سوه او مسلمانان هيڅ نه سي ور د مخه كېدلاى، خالد بن وليد رضي الله عنه ور و وتى او د قلا مخ ته ورته ګرځي د پهلوانى حركتونه ورته كوي د طائف و مشرانو ته ور ناري كړي چي څوک جنګ او مبارزه را سره كوي؟ خو د ها خوا هيڅوک نه ورته راوزي.

خالد رضي الله عنه د قلا پر شا وخوا ورته ګرځي د خپل همت او غيرت او بيا د دوى د بې

(c) ketabton.com: The Digital Library

غیرتي خبري ورته کوي چي ګوندي یو څوک را ووزي او بیا ورته وایي چي څوک مبارزه را سره کوي؟ بیا هم څوک نه ورته را وزي، دیؓ بیا هم ناري وروهي خو آخر عبدیالیل ورته را بږغ کړه ویل: یا خالد! که یو کال پر دغه ځای و درېږې په والله که څوک در ووزي، خالدؓ هم بیرته راغلی، حتّی د مبارزې دپاره هم څوک نه را وزي.

بیا نو مسلمانانو دبابه جوړه کړه هغه چي په خیبرکي یې لیدلې او استعمال کړې وه او هلته مو درته ویلي وه چي دبابه یوه لویه ځنه ده چي د لرګي عربې لري او په څو نفرو پوري وهل کیږي، د مخ د خوا په څرمنو او پوستو د دې دپاره پټه ده که دښمن په غشو ویشتل غشي په هغه څرمنو کي بندیږي او هغه څوک چي پر دغه ځنه وي و هغه ته دغه غشي نه ور رسیږي، دغه څرمني او پوستونه یې بیا په اوبو لندول ځکه که په اور هم وویشتل سي بیا هم دغه پوستونه اور نه اخلي، نو مسلمانانو دغه دبابه جوړه کړه او سل نفره اصحاب کرام د دغي دبابې ترشا دي او پوري وهي یې غواړي چي دغه ځنه د قلا و دېواله ته ورسوي او هلته یې ورته کښېږدي پر ور وخېژي او قلا ته ور واوړي، اهل طائف ورته ګوري چي مسلمانانو په ثقیله اسلحه شروع وکړه، ځکه دا د هغه وخت لویه او درنه اسلحه وه، واقعاً هم دغه دبابه د طائف و قلا ته ور نژدې سوه، د اهل طائف سره بیا یوه بله اسلحه ور سره وه لکه کوچنۍ منجنیق چي ډبري یې په ویشتلې، هغو بیا دغه اسلحه ورته کښېښوول او دغه د مسلمانانو دبابه په لویو لویو ډبرو ولي، په غشو یې نه ولي ځکه غشي تاثیر نه پر کوي بلکه په ډبرو یې ولي په دغه ډبرو دا دبابه ماته سوه ځکه دغه دبابه د پخوا څخه مضبوطه نه وه جوړه سوې دالته یې د کار چلولو دپاره په رَسیانو سره بنده کړې وه، موقتي شئ ؤ، نو دبابه ماته سوه او بیا یې پر اصحاب کرامو د غشو باران جوړ کړی حتّی څو نفره یې زخمیان هم کړه، مسلمانان بیرته پر شا ولاړل او دغه حمله هم ناکامه سوه.

د طائف محاصرې د شلو ورځو په شا وخوا کي دوام وکړی، د مسلمانانو له طرفه دغه حملې او کوښښونه پرله پسې جاري دي چي قلا ته ور ننوزي خو ټوله کوښښونه بې فایدې وه، یوه بله ورځ بیا مسلمانانو حمله وکړه چي هغه هم بې فایدې سوه ابوبکر الصدّیقؓ د رسول الله ﷺ سره ناست دی او د رسول الله ﷺ سره په دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

باره کي خبري کوي چي باید څنګه او په څه ډول حمله پر وکړو؟

رسول الله ﷺ و فرمایل:

«یا ابا بکر! إن الله لم یأذن لي بفتحها»

ژباړه: یا ابا بکر! الله جل جلاله د طائف د فتحي اجازه را نه کړه.

او دغه د طائف نه فتحه کېدل الله جل جلاله تر دغه د مخه په خپل کتاب قرآن مجید کي ذکر کړي وه چي د سورة الفتح په (۲۱) نمبر آیات کي فرمایي:

﴿وَأُخْرَىٰ لَمْ تَقْدِرُوا عَلَيْهَا قَدْ أَحَاطَ اللَّهُ بِهَا ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا ﴿٢١﴾﴾

ژباړه: یو بل ځای سته چي اوس د هغه د فتحه کولو قدرت نه لری.

ډیر مفسرین دغه بله فتحه د طائف فتحه بولي، الله جل جلاله دغسي مقدره کړې وه چي اوس یې نه سی فتحه کولای، ابوبکرالصدّیق رضی الله عنه چي دا خبره واورېدل ویل: یا رسول الله! خلکوته د کوچ او بارېدلو اجازه ورکړو؟

یعني: دا چي طائف نه فتحه کیږي نو خلک په بارېدلو سره امر کړو؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: هو، ځکه وحيِ نازلي سوي وې چي نه یې سی فتحه کولای، کله چي ابوبکرالصدّیق رضی الله عنه د رسول الله ﷺ له خېمې را و وتی غواړي چي خلک په باریدلو سره امر کړي وې لیدل چي د عمر فاروق رضی الله عنه او ابو المحجن الثقفي په منځ کي یو تود بحث یا سوال او جواب شروع دی، ابو المحجن الثقفي چي د قلا پر بام ولاړ دی او حضرت عمر رضی الله عنه پر مځکه ولاړ دی په لوړ آواز او نارو یو له بله خبري سره کوي، ابو المحجن ورته وایي: تاسي څوک یاست؟ ستاسي جنګ نه دی زده، تاسي د جنګ خلک نه یاست، عمر رضی الله عنه بیا ورته وایي: تاسي لکه کربوړي په غار کي پټ یاست چیري به را څخه ولاړ سی؟ قسم په الله یو کال به درته ولاړ یو تر څو ورا وتلو ته مجبوره سی.

اوس ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه د خېمې څخه را و وتی چي خلک په بارېدلو سره امر کړي او دلته د عمر رضی الله عنه او ابو المحجن په منځ کي دغه سوال او جواب شروع دی، ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه واورېدل چي عمر رضی الله عنه ورته وایي: والله یو کال به دلته انتظار درته وباسو، ابوبکرالصدّیق رضی الله عنه ورته و ویل: داسي مه وایه یا عمر! الله جل جلاله د طائف د فتحه کولو اجازه نه ده کړې، عمر رضی الله عنه ورته وایي: تا دغه خبره د رسول الله ﷺ څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

واورېدل؟ ویل: هو، ویل: نو بارېږو؟ ویل: هو، مسلمانانو ته داسې امر وسو چې سبا بارېږو.

اوس چې د بارېدلو امر په مسلمانانو کې نشر سو ځینې د جهاد شوقیان ځوانان خاصتاً هغه کسان چې د حنین په ورځ تښتېدلي وه او پر هغه خپله تېښته غمجن او پښېمانه وه، خپلو ځانو ته یې قهر راغلی ؤ اوس غوارې چې د ثقیف او هوازن څخه خپله بدله او انتقام واخلي هغو و ویل: موږ نه بارېږو ترڅو طائف فتحه نه کړو، نو دغه کسان و رسول الله ﷺ ته ورغله ویل: یا رسولَ الله! طائف مو نه دی فتحه کړی او څو؟ موږ جنګ ور سره کوو، رسول الله ﷺ و فرمایل: الله جل جلاله یې د فتحه کولو اجازه نه ده کړې، دوی ټینګ وه ویل: ته مو تجربه کړه یا رسولَ الله! رسول الله ﷺ و فرمایل: ښه دی ورسئ حمله پر وکړی.

هغه احساساتي ځوانان سره یو ځای سوه او د طائف پر قلا یې ډېره شدیده حمله وکړه، خو د قلا له طرفه په غشو ویشتل کېدل دومره غشي یې پر واورول چې ټوله یې زخمیان کړه یو هم بېله زخمه نه سو پاته، ځوانان بیرته ټوله زخمیان راغله.

رسول الله ﷺ بیا و فرمایل: سبا بارېږو إن شاء الله، خلک هم په دغه فیصله خوشاله وه او هیڅا هیڅ و نه ویل، خلک د بارېدلو د پاره د سامان په تړلو مشغوله سوه او رسول الله ﷺ له خپله ځانه سره خندل.

په سهار کي مسلمانان را بار سوه او طائف نه سو فتحه اوس چې د مسلمانانو لښکر له طائفه څخه کوچ وکړی او رهي سو رسول الله ﷺ و فرمایل: دغه الفاظ وایاست:

آیبون، تائبون، عابدون، لربنا حامدون.

په لار کي بیا ځیني هغه اصحاب کرام چې په دې سره خواشیني او ناراضه وه چي طائف ولي نه سو فتحه و رسول الله ﷺ ته ورغله او ویل: یا رسولَ الله! و ثقیف ته ښرا وکړه، رسول الله ﷺ نبي الرّحمه و فرمایل: «اللّٰهم اهدِ ثَقِيفًا وأْتِ بِهِم» یعني: الٰهي ثقیف ته هدایت وکړې او مسلمانان یې راولې، د ښرا پر ځای یې دعاء ورته وکړه او واقعاً هم لږ موده وروسته الله جل جلاله ثقیف ته هدایت وکړی او د دوی ډله مدینې منورې او رسول الله ﷺ ته د خپل اسلام د اعلانولو د پاره ورغله او اسلام ته داخل سوه.

دغه د طائف د خلکو مسلمانېدل به بیا پر خپل وخت درته بیان سي، إن شاء الله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په جُعرانه کې د غنيمتو وېشل

کله چې رسول الله ﷺ د طائف محاصره پرېښوول نو جُعرانې ته ولاړ، جُعرانه هغه ځای دی چې د حنين غنيمتونه پکښې یو ځای سوي وه، رسول الله ﷺ دلته په جعرانه کې اوسيږي او غنيمتونه نه تقسيموي انتظار کوي چې ښايي د ثقيف او هوازن خلک راسي او مسلمانان سي او رسول الله ﷺ دغه د دوی بنديان او مالونه بيرته ورکړي، يا خو به هغه خلک لږ تر لږه د دغه خپلو ښځو او ماشومانو طلب وکړي، رسول الله ﷺ د پنځلسو ورځو په شا وخوا کې دلته د دوی د را تګ انتظار وکړ چې ګوندي یو څوک راسي، خو بيا هم د ثقيف او هوازن له طرفه هيڅوک نه راغله، رسول الله ﷺ د شوال پر شپږمه د مکې مکرمې څخه را وتلی ؤ د شوال مياشت پای ته ورسېدل حتّی ذو القعده هم پر تېرېدلو ده تقريباً دوې مياشتې کيږي چې رسول الله ﷺ د مکې مکرمې څخه را وتلی دی، رسول الله ﷺ وليده چې کفار د خپلو ښځو او اولادو دپاره هم نه راځي نو رسول الله ﷺ امر وکړ چې غنيمتونه دي و وېشل سي، ښځې، ماشومان، زر، اوښان، پسونه، دا ټول وېشل کيږي.

د غنيمتو څخه يې اول هغو کسانو ته تقسيم ور شروع کړ چې په عربي کې (مُؤَلَّفَةَ قُلُوبُهُم) ورته ويل کيږي، (مُؤَلَّفَةَ قُلُوبُهُم) څوک دي؟ دوی د عربو هغه اشراف او رئيسان دي: چې نوی يې ايمان راوړی دی تازه مسلمانان سوي دي خو اسلام يې تر اوسه ضعيفه دی د تزلزل په حالت کې دي، دا امکان يې سته چې په لږه خواشيني سره دي له اسلامه واوړي، نو د دغو غنيمتو څخه په دې سبب و هغو ته خاصه برخه ورکول کيږي چې زړونه يې اسلام ته راجذب سي، پر اسلام ټينګ سي او اسلام يې قوي سي، يا خو هغه څوک دي چې تر اوسه مشرکان دي خو رسول الله ﷺ د هغو د اسلام اميد لري، نو ځکه دوی ته هم په غنيمتو کې حصه ورکوي.

د مؤلفة قلوبهم په جمله کې اول هغه څوک چې ډېره لويه حصه ورکول سوه ابوسفيان ؤ، رسول الله ﷺ په خپله د دغو غنيمتو تقسيم کوي او اول هغه څوک چې حصه ورکول سوه ابوسفيان ؤ، رسول الله ﷺ و فرمايل: سل اوښه ورکړئ، د سرو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپينو زرو سل اوقيه ورکړی، دا ډېر زيات مال ؤ، سل اوښه پوره سرمايه وه، حتّٰی نن ورځ هم سل اوښه ډېر مال بلل کيږي، يو اوښ په څو دی؟ په سل کي يې ضرب کړه نو په هغه وختو کي به څومره زيات مال ؤ، ابوسفيان ډېر خوشاله سو چي دا څنګه سخا او ورکړه ده؟ ابوسفيان پټو آوارکړی د زرو سل اوقيه يې پکښي ور واچول.

ابوسفيان ويل: يا رسولَ الله! زما د زوی معاويه حصه؟ ويل د معاويه دپاره هم سل اوښه او سل اوقيه د زرو دي، د زرو دغه سل اوقيه هم په هغه پټو کي ور واچول سوه، ابوسفيان بيا و ويل: زما د زوی يزيد حصه؟ رسول الله ﷺ و فرمايل: هغه لره هم سل اوښان او سل اوقيه د زرو دي، دغه سل اوقيه هم په هغه پټو کي ور واچول سوه.

ابوسفيان چي اوس خپل پټو سره را ټول کړی او غواړي چي په شا يې کړي نه يې سي پورته کولای ډېر درانه وه، دا د رسول الله ﷺ عطاء او ورکړه وه، فکر وکړی دا څومره زر وه چي يوازي ابوسفيان ته ورکول سوه؟ چي ابوسفيان يې په شا کولای نه سي، نو ابوسفيان و ويل: مرسته راسره وکړی را پورته يې کړی، رسول الله ﷺ ويل يا، په خپله يوازي به يې پورته کوي او وړې، ابوسفيان مجبوره سو زوروونه زوروونه څو اوږه يې تر لاندي کړه او پورته يې کړه دباره سره رهي سو، رسول الله ﷺ په تعجب سره سر وښوراوه چي دغه مال او پيسې څنګه د انسان زړه ته ننوزي.

دا هغه اوله ورکړه او حصه وه.

بيا يې حکيم بن حزام ته سل اوښه ورکړه، هغه سل نور وغوښتل، سل يې نور هم پسي ورکړه، صفوان بن اُميه ته يې سل اوښه ورکړه، بيا يې سل اوښه ورکړه، بيا يې سل اوښه ورکړه، حارث بن الحارث بن کلده ته يې سل اوښه ور کړه، بيا يې عُيينه بن حصن ته ور بغ کړه (عُيينه هغه سړئ دی چي هغه ټول مخالف کارونه يې کړي وه) بيا هم رسول الله ﷺ و فرمايل: ده ته سل اوښه او سل اوقيه د زرو ورکړی، ده ته هم ورکول سوه، اقرع بن حابس ته سل اوښه او سل اوقيه د زرو ورکول سوه، دغه رنګه نورو مشرانو ته سل اوښه او سل اوقيه د زرو ورکول سوه، چي دغه خلک د تاريخ او سيرت په کتابو کي د (اهلُ المِئين) په نامه سره ياديږي، يعني: په دغه غنيمت کي يې په سوو حصه اخيستې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه رنګه نورو مشرانو ته پنځوس پنځوس ځلوېښت ځلوېښت، اوښان ورکول سوه، تر داسي اندازې چي په خلکو کي دا خبره نشر سوه چي محمّد ﷺ دا سي ورکړه کوي چي له فقره نه بيرېږي.

کله چي مشران خلاص سوه په نورو عامو خلکو يې شروع وکړه هغو ته حصې او مالونه ورکول کيږي، په دغه وخت کي د عربو د نورو قبائلو څخه خلک را شروع سوه چي په دغه غزاء کي يې اشتراک هم نه ؤ کړی او مالونه غواړي، يو اعرابي راغلی د رسول الله ﷺ څخه يې څه مال و غوښتی، رسول الله و فرمايل: دغه شېله چي په پُسو ډکه ده دا ده ته ورکړی، خلکو ورته و ويل: واخله دغه پسونه يې ستا، ډير زيات پسونه وه اعرابي ويل: يا محمّد! ﷺ پُسخند را وهې؟ رسول الله ﷺ و فرمايل: پسخند نه دی ورسه بويېزه، اعرابي هم ورغلی پسونه بيايي خو په دغه انتظار کي دی چي اوس به ږغ راباندي وسي چي چيري يې بيايې؟ يو څوک به مي د پُسو د بېولو څخه منعه کړي، خو هغه نه چا منعه کړی نه يې څه ورته و ويل، ده پسونه رهي کړي دي او تر شا ګوري چي اوس به مي يو څوک را وګرځوي، خو نه څوک ستيه او نه چا څه ورته و ويل، څو خپل قوم ته ورسېدی او قوم ته ناري ور وهي وايي: ورسی مسلمانان سی! ورسی مسلمانان سی! محمّد ﷺ د هغه چا ورکړه کوي چي له فقره نه بيرېږي، يعني: داسي ورکړه يې ده چي ځان ته هيڅ شئ نه پرېږدي او هيڅ دا فکر نه کوي چي زه به يوه ورځ محتاج سم.

ورونو! هر څوک چي هر څومره سخي هم وي د ځان د ضرورت دپاره څه مال را ګرځوي يا لږ تر لږه د خپل احتياج د وخت فکر ور سره وي، مګر اعرابي وايي: د محمّد ﷺ سره له فقره څخه هيڅ بېره نسته، قوم چي دا د ده رمه او پسونه وليدل هغه هم مسلمانان سوه، دغه هغه د زړو را جذبول دي (مُؤَلَّفَةُ القُلُوب) چي په دغو مالو سره يې خلک و اسلام ته را جذب کړه.

اوس نو رسول الله ﷺ دغه د غنيمت مالونه ويشي او ويشي، اعراب پر را ټوليږي څوچورا و ازدحام جوړ سوا و هر يو څه غواړي، حتّی رسول الله ﷺ د ډير ازدحام په سبب له خپله ځايه نه سي ښوربدلای، د خلکو له ډيروالي حرکت نه سي کولای خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

له مجبوریه له خپله ځایه ښخه څه پر شا ولاړې هلته بیا خلک پر راټول سوه هر یو زور او نارې وهي: یا رسولَ الله! ما ته یې راکړه، ما ته یې راکړه، څو رسول اللهﷺ یې په دغه زورو او پوري وهلو کي یوې وُني ته ورساوه، د ډیر چور او پوري وهلو په سبب د رسول اللهﷺ د اوږو پټو یا خو په ونه پوري بند سو یا د خلکو د چور په سبب کش کړل سو او د رسول اللهﷺ مبارک بدن ښکاره سو، رسول اللهﷺ ناري کړه: «اَیّـهَا النّاس! رُدّو عَلَیّ رِدائی رُدّو عَلَیّ رِدائی» اې خلکو! زما پټو راکړی، زما پټو راکړی، په والله که زما سره د تهامې د وُنو په شمېر حیوانات وي ټوله به دربانديي تقسیم کړم، تاسي به ما نه بخیل نه بیې زړه او نه درواغجن و وینی، یعني: زه نه بخیل یم چي شئ درنهِ کړم او نه له فقره بېرېږم چي ځان ته یې کښېږدم او نه درواغ وایم په والله هیڅ شئ نه درڅخه ګرځوم، هلته و رسول اللهﷺ ته نژدې یو اوښ ولاړ وُ د هغه پر بوک یې لاس تېر کړی د اوښ یو څه وړئ په لاس ورغلې هغه وړئ یې په لاس کي پورته کړې او وې فرمایل: اې خلکو! په والله په دغه غنیمتو کي د دغو وړیو پر اندازه شئ زما نه دی بېله خُمسه (یعني: پنځمه حصه) او هغه خُمس ټوله پر تاسي وېشم ځان ته هیڅ شئ نه پرېږدم.

په دغه وخت کي یو اعرابي راغلی، اعرابي څو پیژنی؟ هغه صحرایي عرب ته ویل کیږي کوم چي په خېمو او قبیلو کي اوسیږي، اعرابي راغلی او رسول اللهﷺ یې ترکالي ونیوی او کالئ یې په زوره کش کړی، چي د دغه کشېدلو په سبب د رسول اللهﷺ پر مبارکه غاړه سور داغ پاته سو او ویل: یا محمّد!ﷺ ما ته یې هم راکړه او عدل وکړه قریش ظالم قوم دی، حضرت عمرؓ د دې خبري تحمّل نه سوای کولای اجازه یې وغوښتل چي دغه سړئ و وژني، ځکه دغه خِطاب یې و رسول اللهﷺ ته وُ او رسول اللهﷺ قریش دی، خو رسول اللهﷺ و فرمایل: پرې یې ږده یا عمر! او دغه اعرابي ته یې مالونه ورکړه او ورکړه څو په آخر کي رسول اللهﷺ ورته وویل: راضي سوې؟ اعرابي ویل هو راضي یم.

دا د خلکو سره د رسول اللهﷺ ژوند، اخلاق، معامله او ورکړه وه، او دغه یې حِلم یا پراخه سینه وه چي په دغسي بې ادبه خبرو هم نه په قهر کېدی، دغه وېش تر

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوسه په خُمس یا د غنیمتو په پنځمه حصه کې ؤ چې د هغه د مصرفولو اختیار د رسول الله ﷺ په لاس کې ؤ او د غنیمتو هغه پاته څلور حصې پر لښکر تقسیمیږي، پسله هغه چې رسول الله ﷺ د خُمس د وېشلو څخه فارغه سو نو یې زید بن ثابت ﷺ امر کړی چې نور غنیمتونه او خلک دې را حاضر سي او بیا یې هغه پاته غنیمتونه پر لښکر ووېشل، چې و هر سړي ته څلور اوښه او څلوېښت پسونه ور و رسېدل او هغه څوک چې آس به ور سره ؤ هغه ته دوولس اوښه! یوسل او شل پسونه ور ورسېدل.

اوس به د دغه ورکړې په باره کې د امام غزالي رحمه الله قول درته را نقل کړم.

امام غزالي رحمه الله وایي: د رسول الله ﷺ دغه د مالو وېشل پر یوه حکیم سیاست جوړ او بناوه، ځکه په دنیا کې ډېر داسي قومونه سته چې حق ته په نس سره ور وستل کیږي نه په عقل سره (یعني: نس یې ورچاغ کړه نو یې حق ته ور وله) لکه څرنګه چې حیوانات په یوه مټ شپیشتو سره خپلې لارې ته را وستل کیږي، دغه شپیشتې به دې ورته نیولې وي او هغه حیوان دریسې وي څوېږي هغه د ده کوټې ته په أمن او امان ور ولېږي،دغه رنګه ځیني انسانان دې ته اړ او محتاجه دي چې یو قسم فن به ور سره کاروې ترڅو د ایمان سره اُلفت پیدا کړي او ورته را جذب سي، یعني: په عقل سره سمې لارې ته نه راوستل کیږي، بلکه نس یې ورموړ کړه او حق ته یې را وبوله، بیا نو دئ د حق متابعت کوي.

د انصارو په زړو کې نا امیدي

یوه شي ته متوجه سی: د دښمن څخه غنیمت هر شئ او هر څومره چې وي پر پنځه حصې ویشل کیږي چې پنځمې حصې ته یې خُمس ویل کیږي او د دغه خُمس تصرف د وخت د آمر په لاس او اختیار کې دی څرنګه چې یې لازم بولي پر هغه قسم به د اسلام او مسلمانانو د مصلحت دپاره تصرف پکښې کوي او پاته سوې هغه څلور حصې هغه د لښکر حق دی او پر دوی وېشل کیږي، اوس چې رسول الله ﷺ خلکو ته دغه ډېر ډېر مالونه ورکول هغه ټول د خُمس څخه وه او د مصرفولو اختیار یې د رسول الله ﷺ په لاس کې ؤ او دغه ذکر سوو خلکو ته یې ورکړه چې و دغه ورکړو ته عطیّه یا

(c) ketabton.com: The Digital Library

عَطیّات وبلل کېږي او دغه عطیّات چې تر خپلې حصې زیات یو امتیاز و ټول قریشو یا د نورو عربي قبیلو و مشرانو یا اعرابو ته ورکول سو، د دغه امتیازاتو څخه په انصارو کي هیچا ته هیڅ شئ نه ورکول سو او پاته د غنیمت نوري ځلور حصې و خپلو حقدارانو ته که مهاجرین وه که انصار او که د نورو قبیلو خلک وه پر ټول لښکر په صحي تقسیم سره و وېشل سوې او هر چا ته خپله حصه پوره ورکول سوه.

مګر څرنګه چي په عَطیّاتو کي و انصارو ته هیڅ شئ نه ورکول سو نو د دوی په زړو کي څه نا امیدي پیدا سوه او په دغه باره کي خبري کېدلې، یوه د انصارو څخه و ویل: رسول الله ﷺ د خپل قوم سره یو ځای او د هغو په منځ کي سو موږ یې هېر کړو، بل بیا و ویل: الله دي رسول الله ﷺ ته مغفرت وکړي قریشو ته یې ورکوي او موږ پرېږدي حال دا چي زموږ د توړو څخه تر اوسه د دوی وینې څڅېږي، یعني: تر نن ورځي موږ د دوی سره په جنګو کي ولاړ وُ او نن دوی تر موږ زیات غنیمتونه وړي، انصار په دغه شکایتو کي وه او دننه په زړو کي خواشیني وه، سعد بن عُباده ﷺ چي د انصارو د مشرانو څخه وُ رسول الله ﷺ ته ورغلی او ویل: یا رسولَ الله! دغه د انصارو ډله په خپلو زړو کي په دغه کار ناراضه دي، ځکه خپل قوم او د عربو ټولو قبیلو ته دي لوی لوی عطیّات ورکړه بېله انصارو، رسول الله ﷺ و فرمایل: یا سعد! ته په خپله په دغه باره کي څه وایې؟ سعد ﷺ ویل: یا رسولَ الله! زه هم زما له قومه یو سړئ یم، رسول الله ﷺ ولیده چي د سعدِ بن عباده ﷺ په زړه کي هم یو څه ورګرځي، نو رسول الله ﷺ و فرمایل: ټول انصار په یوه ځای کي سره یو ځای کړه چي ټول یو ځای او پوره سوه بیا ما ته خبر راکړه.

سعد ﷺ هم د رسول الله ﷺ څخه را و وتی او ټول انصار یې په یوه ځای کي سره یو ځای کړه، په دغه جمله کي څو نفره د مهاجرینو هم راغله هغو ته یې اجازه ورکړه او بیا نور مهاجرین راغله هغه یې منعه کړه، ځکه رسول الله ﷺ فرمایلي وه چي بېله انصارو به بل څوک نه وي موجود، کله چي ټول انصار سره یو ځای سوه او یو نفر یې هم نه سو پاته، نو سعد ﷺ و رسول الله ﷺ ته ورغلی او ویل: یا رسولَ الله! د انصارو ټول نفر سره یو ځای سوه، رسول الله ﷺ ورغلی او دوی ته یې په خطبه ویلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

شروع وکړه، لومړئ يې د الله جل جلاله حمد او ثنا و ویل او بیا یې درود و وایه او وې فرمایل:

یا معشر الأنصار! دا څه خبره ده چې ما ته ستاسي په باره کي را ورسېدل؟

هغه دا چې ستاسي په زړو کي پر ما یو شئ پیدا سوی دی.

آیا زه تاسي ته په داسي حال کي نه درغلم چې تاسي په ګمراهي کي واست او الله جل جلاله زما په واسطه هدایت درته وکړی؟

آیا زه په داسي حال کي نه درغلم چې تاسي غریبان واست او بیا الله جل جلاله غنیان کړاست؟

آیا زه په داسي حال کي نه درغلم چې تاسي سره پاشلي او مختلف واست او الله جل جلاله سره یو ځای او متفق کړاست؟

هره جمله چې رسول الله ﷺ ورته وایي انصارو به په جواب کي ورته ویل: مننه او احسان الله او رسول الله لره دي. یعني: هو، دا د الله او رسول الله احسان دی موږ یې منو، د رسول الله ﷺ د خبرو تصدیق کوي او مني یې، بیا رسول الله ﷺ و فرمایل: یا معشرَالأنصار! آیا زما د خبرو جواب نه را کوی؟ هغو ویل: په څه شي سره جواب درکړو؟ یا رسولَ الله! مننه او احسان الله او رسول الله لره دي څه و وایو؟

رسول الله ﷺ و فرمایل: که مو خوښه وای ویلي به مو وای او دغه ستاسي خبره به هم حق او هم پر ځای وای.

ویلي به مو وای: ته موږ ته په داسي حال کي راغلې چې خلکو دي تکذیب کاوه او موږ دي تصدیق وکړی.

مغلوبه راغلې موږ دي مرسته وکړه.

شړل سوی راغلې موږ ځای درکړی.

غریب راغلې موږ خپل مال در شریک کړی.

انصارو به بیا هم د هري جملې په جواب کي ویل: بلکه الله او رسول الله لره مننه او احسان دی، رسول الله ﷺ هغه د خپل ورتګ فایدې او نتیجې ورته بیان کړې او هم یې هغه د دوی احسان ورته بیان کړی.

رسول الله ﷺ نور هم و فرمایل: یا معشرَ الأنصار! تاسي د فاني او بې ارزښته دنیا په سبب ناراضه سواست؟ هغه چې زه په هغه سره د خلکو زړونه و اسلام ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

را جلبوم او ما تاسي ستاسي و قوي اسلام او مظبوطه ایمان ته پرېښوولاست، یعني: دا چي ما تاسي ته شئ در نه کړی زه ستاسي پر ایمان باور لرم او بیا رسول الله ﷺ و فرمایل: یا معشرالأنصار! آیا تاسي نه یاست راضي چي خلک د پسو او اوښانو سره خپلو کورو ته ځي او تاسي د رسول الله ﷺ سره خپلو کورو ته ځی؟ په والله هغه چي تاسي یې درسره بیایاست هغه تر هغه خیر دی چي خلک یې ورسره بیا یي.

یواري انصارو نارې کړې: رَضِینا رَضِینا، راضي یو راضي یو،

هو، رسول الله ﷺ غواړو، انصار ډېر شدید او په لوړ آواز ژاړي.

رشتیا هم دا هیڅ نه سره قیاسیږي او نه سره نژدې کېدلای سي، چي خلک پسونه او اوښان بیایي او انصار د رسول الله صلوات الله علیه والسّلام سره ملګري وي.

بیا رسول الله ﷺ و فرمایل: په والله که هجرت نه وای زه به د انصارو څخه یو سړئ وای، یعني: که د هجرت فضیلت نه وای ما به خپل ځان د انصارو څخه بللای او که خلک پر یوه لار ولاړ سي او انصار پر بله لار، زه به د انصارو پر لار ور سره ولاړ سم او بیا رسول الله ﷺ انصارو ته دعاء وکړه او ووې فرمایل:

«اللهمّ ارحَمِ الأنصار، وأبناءِ الأنصار، وأبناءِ أبناءِ الأنصار».

الٰهي پر انصارو ورحمېږې د انصارو پر زامنو ورحمېږې او د انصارو د زامنو پر زامنو ورحمېږې.

انصارو دومره و ژړل چي ږېري یې په اوښکو لندې سوې او ویل: موږ په دې راضي یو چي رسول الله ﷺ زموږ حصه او برخه وي او انصار رضی الله عنهم اجمعین د رسول الله ﷺ په دعاء ډېر خوشاله سوه.

د رسول الله ﷺ په حکمت او ښه تصرف هغه مشکل چي د انصارو په زړو کي پیدا سوی ؤ پای ته ورسېدی، که نه ممکن د هغه مشکل په سبب په انصارو کي یوه فتنه جوړه سوې وای. صلواتُ الله وسلامه علیک یا رسولَ الله.

د هوازن یوه ډله

اوس چي غنیمتونه ټول و وېشل سوه رسول الله ﷺ او صحابهٔ کرام ځانونه تیاروي چي مکې مکرمې ته ولاړ سي، د مخه تر دې چي دوی حرکت وکړي له

(c) ketabton.com: The Digital Library

هوازنه څخه یوه ډله راغله، هغو هلته مشوره سره کړې وه چې ښځې او اولادونه مو تول د لاسه و وتل، بېله هغو ژوند مشکل دی او مالونه مو هم تول د لاسه و وتل، نوېې یوه ډله چې ټوله څوارلس نفره وه او مشر یې زُهیر بن صَرد ؤ و رسول الله ﷺ ته ور ولېږل، په دې ډله کې د رسول الله رضعي اکا ابو برقان هم ؤ، د رسول الله ﷺ څخه یې وغوښتل چې د دوی اولادونه او مالونه بیرته ورکړي او ویل: یا محمّد! ﷺ رحم را باندې وکړه موږ ته هیڅ نه سوه را پاته، نه ښځې نه اولاد، نه مال نه حیوانات، را باندې ورحمېږه، نورې یې هم ډیرې داسې خبرې وکړې چې د چا زړه په نرم سي، رسول الله ﷺ و فرمایل: دغه دومره موده چې زه دلته پاته وم په والله د بل شي دپاره نه وم پاته بېله دې چې ستاسي انتظار مي کاوه ما غوښتل چې پر تاسي رحم وکړم تر یوې میاشتې زیاته موده کیږي چې زه دلته ستاسي په انتظار وم، شل ورځې په طائف کې محاصره واست نه سواست تسلیم او تر لس ورځې زیات دلته ستاسي په انتظار وم نه راغلاست نه مو د خپلو ښځو او اولادو طلب وکړی، اوس چې ما غنیمتونه و وېشل نو تاسي راغلاست؟ اوس هغه شیان و وېشل سوه د خلکو ملکیت وګرځېدی اوس څه نه سم کولای، هغو بیا هم زاری کولې او ویل: یا محمّد! ﷺ یوه چاره مو وکړه، رسول الله ﷺ و فرمایل: تاسي زما سره دغه خلک وینی؟ یعني: زه یوازې نه یم چې د خپلې خوښې سره موافق تصرف وکړم، بلکه دغه خلک مي هم ملګري دي او ماته تر هرڅه رشتیا ویل خوښ دي، اوس تاسي و وایاست چې ښځې او اولادونه مو خوښ دي که مالونه؟ یو د دغو دوو څخه اختیارکړی ټول شیان نه سم در رَدَولای، یا به مالونه غواړی یا به ښځې او ماشومان غواړی، هغو و ویل: د اولادو سره هیڅ شئ نه برابروو، ویل: (لَا نَعدِلُ بِالأحسابِ شَیئاً) یعني: ښځې او ماشومان غواړو، رسول الله ﷺ و فرمایل: کله چې موږ د ماپښین لمونځ آداء کړی تاسي ولاړ سی او و وایاست: موږ مومنانو ته رسول الله ﷺ شفیع کوو او رسول الله ﷺ ته مومنان شفیع کوو چې موږ ته زموږ بندیان راپرېږدی.

(اوس و دوی و بندیانو د خلاصون لار هم رسول الله ﷺ ورښوي)

کله چې مسلمانان د ماپښین د لمانځه دپاره سره یو ځای سوه د هوازن ډله ولاړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوه او دغه خبره یې وکړه، رسول اللهﷺ و فرمایل: ستاسي د بندیانو څخه چې هر څوک زما او د بني عبدالمطلب سره دي هغه یې ستاسي او ستاسي دپاره به د خلکو څخه هم دغه غوښتنه وکړم، مهاجرینو چې د رسول اللهﷺ حال ولیدی چې د هوازن سره یې رحمت او مهرباني وکړه (رسول اللهﷺ قصداً دا کار وکړی څکه دهﷺ دا غوښته چې نور مسلمانان یې هم متابعت وکړي) نو مهاجرینو و ویل: هغه نفر چې زموږ سره دي یعني: موږ ته په حصه کي را رسېدلي دي هغه یې هم ستاسي او دا هم د رسول اللهﷺ د عزت په سبب، انصارو هم دغه خبره وکړه ویل: چې زموږ سره دي هغه یې ستاسي، عُیینه بن حصن ولاړ سو او ویل: زه او بنو فُزاره (چې د ده قبیله وه) یا، هغه چې زما سره دي هغه نه ورکوم، اقرع بن حابس و ویل: مګر زه او بنو تمیم یا، هیڅ شئ نه ورکوم، عبّاس بن مرداس چې د بني سُلیم رئیس ؤ ولاړ سو او ویل: هغه چې زما او د بني سُلیم سره دي هغه هم نه ورکوم (دغه دلاوري یې د عُیینه څخه زده کړه) مګر د بني سُلیم د قبیلې افراد په خپله ولاړ سوه ویل: یا، هغه چې د بني سلیم سره دي هغه یې ستاسي، عبّاس بن مرداس ویل: و مو شرمولم سپک موکړم، نو بني سُلیم د هغه خپل مشر اطاعت و نه کړی او د هوازن بندیان یې د رسول اللهﷺ د عزت دپاره ور ایله کړه.

بیا نو رسول اللهﷺ یو عام اعلان وکړی او وې فرمایل: دغه خلک مسلمانان راغله او ما چې د غنیمتو په ویشلو کي دغه ډیر ځنډ وکړی هغه هم د دوی په سبب ؤ او اوس ما دوی ته اختیار ورکړی چې مالونه غواړي که اولادونه؟ خو دوی د ښځو او اولادو سره شئ نه کړی برابر، نو اوس که د چا سره د دوی د ښځو او اولادو څخه یو څوک ور سره وي او په خپله خوښه یې ورپرېږدي خو ډیر ښه او که څوک غواړي چې د مال په عوض او مقابل کي یې ورپرېږدي هم دي یې ورپرېږدي او هغه لره د هري حصې په مقابل کي شپږ حصې د هغه ماله څخه ورکوم چې اللهﷻ یې اول ما ته په لاس راکړي (یعني: هر هغه غنیمت چې اول په لاس راغلی دغه د ده حق شپږ چنده ځني ورکوم) خلکو په یوه وار ناري کړې: موږ یې د رسول اللهﷺ د عزت د پاره په خپله خوښه ور ایله کوو، رسول اللهﷺ و فرمایل: په دې ډول سره چې ټولو ناري

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړه ما ته نه را معلومیږي چي څوک راضي دي او څوک نا راضه، اوس ولاړ سی او ستاسي مشران دي بیا ما ته حال راوړي.

دغه ته عدالت او حقیقي مساوات ویل کیږي، رسول الله ﷺ یوازي په دې سره کفایت و نه کړی چي په مجموعي ډول سره ټولو ناري کړه چي موږ یې په خپله خوښه ور ایله کوو، بلکه د دغه رضائیت د تاکید دپاره یې دا موضوع وځنډول او وې فرمایل: چي یا دي هر شخص په خپله و رسول الله ﷺ ته و وایي، یا دي د خپلو مشرانو او وکیلانو په واسطه دغه خپله رضاء اعلان کړي.

دا داسي عدالت او مساوات نه ؤ لکه د نن ورځي د بشر د حقوقو تش په نامه ټولنه چي په ښکاره سره ټولنه لري، په الفاظو او شعارو کي د بشر حقوق موجود دي خو په حقیقت کي هیڅ وجود نه لري، هغه کسان چي د بشر د حقوقو ناري وهي په یوه لاس کي یې سوټئ دی او په بل لاس کي یې د وېښتو حق، اول دي په سوټي وهي او بیا چي ملګري ملتونه (ملل متحد) ستا د مظلومیت په سبب یوه فیصله صادره کړي هغه فیصله د دوی له طرفه په وېښتو کولو سره رَد کړل سي، دا عجبه نه ده چي د وېښتو حق هم هغو ظالمانو ته ورکول سوی دی چي په خپل ظلم سره یې دنیا خرابه کړې ده.

بیا په وروسته کي ټولو مشرانو و رسول الله ﷺ ته دا خبر را وړی چي د لښکر ټول افراد خپله حصه بندیان په خپله خوښه او ستا د رضاء دپاره ور ایله کوي، چي په نتیجه کي ټولو خلکو خپل بندیان ایله کړه بېله دوو نفرو، چي یو یې د بنو تمیم رئیس أقرع بن حابس ؤ او بل یې عُیینه بن حصن د غطفان رئیس ؤ، رسول الله ﷺ دغه دوه نفره ور وغوښتل او ویل بندیان یې ور ایله کړی، هغو ویل: یا رسولَ الله! دا اوس زموږ ملک وګرځېدل نه یې ور پرېږدو، رسول الله ﷺ و فرمایل: ور ایله یې کړی او زه به انصاف در سره وکړم بدله به یې درکړم، عُیینه ویل: څو یا څه شي را کوې؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: د هر بندي په عوض کي شلور اوښان درکوم، عُیینه ویل: راضي یم، نو د هوازن هغه پاته بندیان په دغه طریقه سره ور ایله او خلاص سوه او بیا رسول الله ﷺ هر بندي ته یوه یوه جوړه کالي هم ورکړه، مګر د هوازن قبیله سره د دې چي ټول بندیان، ښځي او ماشومان یې ور ایله او خلاص سوه بیا هم پر هغه خپل کفر پاته سوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مالک بن عوف اسلام

په دغه وخت کې د يوه داسي سړي و زړه ته اسلام لار وکړه چې د هغه د اسلام او مسلمانېدلو هيڅ اميد نه کېدی چې هغه د هوازن رئيس او سردار (مالک بن عوف) ؤ، دئ هلته په خپله قلا کې په وادي لَيه کي ؤ او د بيري د قلا څخه نه سواى را وتلاى، حتّى طائف ته هم د بيري نه سي تلاى نويې په زړه کي د اسلام شوق پيداسو او ويل: ټول خلک د محمّد ﷺ سره دي موړ هيڅ نه سو ور سره کولاى او که موږ نور هم پر دغه کفر پاته سو هيڅ وخت طائف ته هم نه سو تلاى، نويې و رسول الله ﷺ ته نفر ولېږى او د هغه ﷺ څخه يې امان وغوښتى، رسول الله ﷺ هم امان ورکړى، پسله امانه څخه مالک بن عوف و رسول الله ﷺ ته ورغلى او مسلمان سو، رسول الله د مالک بن عوف د اسلام د امتحانولو دپاره دئ د سپرو د يوې ډلې آمر وګرځاوه او ويل: پر طائف حمله وکه، مالک بن عوف هم هغه ډله ور سره رهي کړه پر طائف او خپل قوم يې حملې کولې ترڅو چې رسول الله ﷺ ورته و ويل: پرې يې ږده، نو اهل طائف وليدل چې هغه د دوى سردار مالک بن عوف هم مسلمان سو، مګر بيا هم دوى پر شرک او کفر باقي پاته وه او د طائف خلکو د لات عبادت کاوه چې (ربه) يې ورته ويل.

خو د ابن اسحاق په روايت کي د مالک بن عوف د مسلمانېدلو کيفيت داسي بيانيږي: کوم وخت چې د هوازن ډله د خپلو بنديانو د خلاصولو دپاره رسول الله ﷺ ته ورغله او هغه ﷺ يې بنديان ور ايله کړه نويې د هوازن د دغي ډلي څخه پوښتنه وکړه چې مالک بن عوف څه وکړه؟ هغو ورته و ويل: چې په طائف کې د ثقيف سره دى، رسول الله ﷺ ورته و ويل: مالک ته و واياست: که دئ ما ته مسلمان راغلى زه به يې اهل او مال ټول ورکم او سل اوښه به هم ورکم، نو دغي ډلي و مالک بن عوف ته دغه خبر ورساوه، مالک بن عوف هم و رسول الله ﷺ ته ور رهي سو، د جُعرانې او مکې مکرمې په منځ کي پسي ور ورسېدى، رسول الله ﷺ د ده اهل او مال ورکړه او پر هغه سربېره يې سل اوښان هم ورکړه، مالک بن عوف مسلمان سو او پر خپل اسلام ثابته او قائم پاته سو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جعرانې څخه عمره

اوس خو د هوازن جنګ خلاص سو غنيمتونه و وېشل سوه، په ټوله منطقه کې أمن او امان قائم سو، فقط طائف پاته دی چې نه سو فتحه او د فتحه کېدلو امید یې هم نه ؤ نو رسول الله ﷺ د جعرانې څخه احرام وتړی او مکې مکرمې ته د عمرې د آداء کولو دپاره ولاړی چې و دغې عمرې ته (عمرةُ الجُعرانه) ویل کیږي، چې دغه عمره هم د ذوالقعدې په میاشت کې وه، د عمرې تر آداء کولو وروسته پسله هغه چې عُتاب بن أُسید رضي الله عنه یې د مکې مکرمې آمر پرېښاوه رسول الله ﷺ د مدینې منورې پر طرف حرکت وکړی او مدینې منورې ته د رسول الله ﷺ حرکت یا رجوع د هجرت د اتم کال د ذوالقعدې د میاشتې پر ځلیرویشتم تاریخ وه او د ذوالحجې په اولو ورځو کې رسول الله ﷺ مدینې منورې ته ورسېدی او د دغه کال حج یې نه کړی آداء.

سبحان الله! مدینې منورې ته د دغه رجوع چې الله جل جلاله یې د فتحې او کامیابی تاج پر سر ور ایښی دی او د هغه ورتګ چې دغه ښار ته اته کاله د مخه ورغلی خومره فرق دی، هغه وخت د مکې مکرمې څخه په پټه تلی او د مدینې منورې د خلکو څخه یې امان غوښتی، په هغه ځای کې نابلده او بېګانه ؤ، د خلکو څخه یې اُنس او الفت غوښتی، د هغه ځای اهل یې عزت وکړی، ځای یې ورکړی او د ده ﷺ نصرت یې وکړی او د هغه نُور متابعت یې وکړی چې د ده ﷺ سره نازل سوی ؤ او د ده ﷺ دپاره یې د ټولو خلکو او ټولو عربي قبیلو دښمني قبوله کړه.

خو دا دی اوس بیا پسله اته کاله څخه د مکې مکرمې څخه و مدینې منورې ته ور داخلیږي، دا هغه ښار دی چې د ده ﷺ استقبال یې د هجرت او بیرې په حالت کې کړی ؤ مګر دا واریې استقبال په داسې شکل سره کیږي چې اهل مکه ورته تابع سوي دي، خپله کبریاء او جاهلیت یې د ده ﷺ په پښو کې غورځولي دي، چې دئ ﷺ یې په اسلام سره معززه کړي او تر پخوانیو خطاوو ور تېر سي.

الله جل جلاله د سورة یوسُف په (۹۰) نمبر آیات کې فرمایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿إِنَّهُۥ مَن يَتَّقِ وَيَصۡبِرۡ فَإِنَّ ٱللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجۡرَ ٱلۡمُحۡسِنِينَ ﴿٩٠﴾﴾.

ژباړه: بېشکه هر هغه څوک چې د الله جل جلاله څخه وبېرېږي او صبر وکړي (د طاعت پر تکالیفو صبر وکړي، پر مصیبت صبر وکړي، د معصیت یا ګناه د لذته څخه صبر وکړي) نو بېشکه چې الله جل جلاله د نیکوکارانو اجر نه ضائع کوي.

دغه دی مکه مکرمه فتحه سوه، د مسلمانانو تر امر لاندي او تابع سوه.

د رسول اللهﷺ د حیات په آخري درو کلو کي د مشرکانو پخوانئ مرکز مکه مکرمه د اسلام د حکم تابع وه او رسول اللهﷺ دغه د هجرت په اتم کال د حج آمر عُتاب بن اُسید رضي الله عنه وټاکی، چي هم د مکې مکرمې آمر ؤ او هم د دغه کال د حج آمر وټاکل سو او د هجرت په نهم کال کي د رسول اللهﷺ له طرفه حضرت ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه د حج آمر وټاکل سو او د هجرت د لسم کال حج په خپله رسول اللهﷺ آداء کړی، خو په دغه اول کال چي مکه مکرمه فتحه سوه د حج آمر عُتاب بن اُسید رضي الله عنه ؤ، مقصد دا چي د هجرت د اتم کال د ذوالحجې په میاشت کي رسول اللهﷺ مدینې منورې ته تشریف یو وړی.

ورونو او خویندو! د حنین د غزاء څخه هم لکه د رسول اللهﷺ نور ژوند ډیر شرعي احکام، عبرتونه او نصیحتونه را وزي چي زه به د هغو څخه څو مهم ټکي درته بیان کړم:

اول: د حنین غزاء د اسلامي عقیدې داسي درس دی چي مسلمان باید پر اسبابو توکل او اعتماد و نه کړي، بلکه د یوه مسلمان ټول توکل او اعتماد باید پر یوه الله جل جلاله وي، هو، د اسبابو برابرول یو لازمي کار دی مګر پر هغو توکل او اعتماد کول د اسلامي عقیدې څخه مخالفت دی، لکه څرنګه چي دغه درس د بدر په غزاء کي هم موجود ؤ، کله چي د بدر غزاء وه مسلمانانو دا ومنل چي د دښمن په مقابل کي د دوی لږ والی دوی ته ضرر نه رسوي په دې شرط چي دوی صابرین او متقین وي.

او د حنین غزاء مسلمانانو ته دا ثابته کړه: که دوی صابرین او متّقین نه وي د دوی ډیر والی دوی ته فایده نه رسوي، لکه څرنګه چي الله جل جلاله هم په دغه باره کي آیاتونه نازل کړه، د بدر په غزاء کي د الله جل جلاله له طرفه مسلمانانو ته و ویل سوه: که تاسي متّقین او صابرین یاست ضرر نه در رسېږي او د حنین په غزاء کي آیاتونه نازل

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوه که تاسي متّقين او صابرين نه یاست ستاسي ډير والی تاسي ته فايده نه در رسوي، په بدرکي د مسلمانانو شمېر نسبت و دښمن ته تر هغه د مخنيو ټولو مقابلو چي دوی د دښمن سره مخامخ سوي وه لږ او کم ؤ، خو په دې سبب چي دوی په اسلام کي صادقه وه، ايمان يې کامل ؤ، د الله او رسول اللهﷺ سره يې ټينګ او پوره محبت او دوستي درلودل نو د ماتي او شکست هيڅ علامه نه سوه پر ښکاره.

او دلته په حنين کي د مسلمانانو شمير نسبت و هغه د مخنيو ټولو جنګو ته چي دوی کړي وه ډير ؤ، مګر بيا هم دغه د دوی ډير والي هيڅ فايده نه ور و رسول، ځکه چي د دوی ډير والی په هغو کسانو سره ؤ چي تر اوسه پوري يې په زړو کي پوره ايمان نه ؤ ثابت سوی او د اسلام واقعي مفهوم د دوی په رګو کي نه ؤ نشرسوی، دغه خلک په دغه اسلامي لښکر کي فقط په شکل او جسم شامل سوي وه، حال دا چي د دوی د زړو حرکت تر اوسه پوري په دنيوي خواهشاتو او نفسي غوښتنو پوري تړلی ؤ او دنيوي امور د دوی پر نفسو غالبه وه او دا ډيره ليري خبره ده چي د جسمو او شکلو ډير والی دي د نصرت او کاميابۍ دپاره اثر ولري، نو په هم دغه سبب د مسلمانانو دغه لوی لښکر چي د دښمن د کمينو سره ناڅاپه مخامخ سو پر شا ولاړی او د حنين په وادي کي سره وپاشل سو او دا ليري خبره نه ده چي د دغه جديد الإسلامه خلکو تيښته دي په شروع او ابتداء کي د هغه صادقه او واقعي مسلمانانو پر زړو تاثير نه وي کړی، مګر بيا هم مهاجرينو او انصارو چي د رسول اللهﷺ له طرفه آواز او نارې واورېدې بيرته د حملې دپاره را وګرځېدل او د رسول اللهﷺ پر شا وخوا سره را تول سوه او هغه شديد جنګ يې شروع کړی، حال دا چي د دغو کسانو شمېر او عدد تر دوو سوو کسانو نه زياتېدی، مګر بيا هم دغه دوو سوو مسلمانانو نصرت او کاميابي حاصل کړه، د دوی په زړو کي سکون او اطمينان پيدا سو او الله جل جلاله د دوی دښمن ته بده ماته ورکړه، حال دا چي دغه مسلمانان په شروع کي دوولس زره نفره وه مګر د خپلو ځانو دفاع يې نه سوای کولای.

دوهم: د مسلمانانو مشر، امام، يا خليفه کولای سي چي د مشرکانو يا کفارو څخه بلکه د اسلام د دښمنانو څخه اسلحه په استعاره سره واخلي، دا حکم يوازي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اسلحې په باره کې نه دی بلکه هر هغه شئ چې اسلامي لښکر د جنګ دپاره ضرورت ورته لري کولای سي چې هغه شئ د کفارو څخه په استعاره، په قیمت، یا مفت ځني واخلي او دا هغه کار دی چې رسول اللهﷺ په دغه غزاء کې وکړی چې د صفوان بن اُمیه څخه چې په دغه وخت کې مشرک هم ؤ اسلحه په استعاره سره واخیستل، (استعاره) یعني شئ ستا دی اوس یې ما ته راکړه چې زه کار ځني واخلم، خو ترکار اخیستلو وروسته به یې بیرته درکړم، دغه ته استعاره ویل کیږي.

اوس د رسول اللهﷺ له دغه کار څخه د هغې مسئلې په باره کې چې آیا د جنګ په وخت کې مسلمانان د کفارو څخه یا په کفارو سره مرسته غوښتلای سي که یا؟ یو عمومي حکم را ایستلای سو.

هغه داسي: په کفارو سره مرسته پر دوه قسمه ده، یو دا چې د کفارو څخه نفر وغوښتل سي چې د مسلمانانو په صفو کې دي د دوی د دښمنانو پر ضد جنګ وکړي، په دې باره کې عام یا جمهور علماء کرام وایي: چې په کفارو سره په جنګ کې مرسته اخیستل نه جائز دي او نه روا.

او بل دا چې دکفارو څخه یوازې د دوی مالونه وغوښتل سي لکه اسلحه او نور د جنګ ضروریات د دغې مرستې اخیستلو په روا والي کې د علماوو اختلاف نسته مګر په دې شرط چې په دغه کار سره به د مسلمانانو عزت او کرامت ته کوم ضرر نه رسیږي، په دغه کار سره به مسلمانان د هغو کفارو یا د بل چا تر امر نه لاندې کیږي، یا به د دغې مرستې په سبب د مسلمانانو څخه د اسلامي واجباتو یو واجب نه پاته کیږي.

تا ولیدل؟ کله چې صفوان بن اُمیه و رسول اللهﷺ ته اسلحه په اعاره سره ورکول صفوان د ضعف او مغلوبیت په حالت کې ؤ او رسول اللهﷺ د قوت او غلبې په حالت کې ؤ نو په دغسې حالت کې چې مسلمانان دکفارو څخه په مرسته اخیستلو نه تر شرطو لاندې کیږي او نه یې عزت او کرامت مخدوشه کیږي او نه یې کوم اسلامي فرض یا واجب پاته کیږي، دغه مرسته اخیستل ورته روا او جائز دي او بېله دغو شرطو دکفارو څخه مرسته اخیستل منعه او نا روا دی.

دریېم: په دغه جنګ کې د رسول اللهﷺ جرئت او شجاعت در معلوم سو،

(c) ketabton.com: The Digital Library

په حقه سره چي دا يو نادره جرئت او شجاعت دی، ټول خلک د حنين په شپلو کي سره وپاشل سوه د جنګ ميدان ته يې په تېښته سره شاوي وګرځولې، پر ټول ميدانِ جنګ بېله رسول اللهﷺ څخه بل څوک نه سوه پاته او د دهﷺ پر شا وخوا هم هغه د دښمن کمينونه دي، مګر رسول اللهﷺ په يوه عجيب او نادره ثُبات سره د جنګ پر ميدان و دربدی، چي دغه د دهﷺ ثُبات د هغه تښتېدونکو اصحابو پر زړو تاثير وکړی او بيرته را وګرځېدل.

ابن کثير رحمه الله په خپل تفسير کي وايي: دا د شجاعت هغه لوړه او انتهايي درجه ده چي په دغسي ورځ د دښمن په منځ کي په داسي حال کي چي د دهﷺ لښکر دي هم ځني تللی وي او دیﷺ دي پر غاتره يا قچره سپور وي او تاسي پوهېږی چي غاتره تېزه نه سي ځغستلای، غاتره په جنګ کي نه د تيښتي وړ ده نه د حملې، خو رسول اللهﷺ دغه غاتره د دښمن پر طرف ورځغلوي او خپل نوم دي هم يادوي او وايي: أَنَا نبيٌّ لاکَذِب، أنا ابن عبدالمطلب، هغه څوک چي نه يې پيژني لا به يې هم وپيژني. (صلوات الله و سلامه عليه دائماً و أبداً)

دا ټول بل څه نه وه بېله پر الله جل جلاله توکل او اعتماد، دا يې يقين وُ چي الله جل جلاله به نصرت ورکړي او هغه رسالت به پوره سي چي د هغه دپاره دیﷺ را لېږل سوی دی او د دهﷺ دين به پر ټولو اديانو قوي او غالبه سي.

څلورم: په دغه غزاء کي دا معلومه سوه چي په جهاد کي د ښځو، ماشومانو او نوکرانو وژل حرام دي، ځکه کله چي رسول اللهﷺ هغه ښځه وليدل چي د خالد بن وليد رضي الله عنه له طرفه وژل سوې وه رسول اللهﷺ نفر پسي ولېږل چي خالد ته و وايي: ښځي، ماشومان او نوکران مه وژنه او د ټولو امامانو او علماوو پر دغه حکم اتفاق دی، مګر هغه وخت بيا وژل کيږي که دغه ذکر سوو ډلو مستقيماً د مسلمانانو سره جنګ کاوه او تر هغو يې د وژلو اجازه سته چي مخ په مخ جنګ کوي، که وتښتېدل يا يې وځغستل بيا به هم مسلمانان ځني راګرځي او نه به يې وژني، که چيري کفارو خپلي ښځي او ماشومان د خپلو ځانو دپاره سپر وګرځول او مسلمانان د کفارو و وژلو ته بېله دې نه سوای ور رسېدلای چي دغه ښځي او ماشومان و نه وژني، بيا يې نو وژنه جايزه او روا ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم: دجهاد معنٰی دا نه ده چې موږ دکفارو سره حسد او عناد لرو، چې پر دغه خبره هغه حالت دلالت کوي چې ځينې صحابهٔ کرامو د طائف څخه د بېرته راتلو په وخت کې و رسول اللهﷺ ته و ویل: یا رسولَ الله! و ثقیف ته ښرا وکړه او رسول اللهﷺ و فرمایل (اللّهمّ أهدِ ثقیفاً وأتِ بِهِم)

یعني: الٰهي د ثقیف قبیلې ته هدایت وکړې او مسلمانان یې را ولې.

د دې څخه هدف او مقصد دا سو چې جهاد بل شئ نه دی بېله دې چې د امر بالمعروف او نهی عن المنکر وظیفه آداء کول دي، حتّٰی د ټولو مسلمانانو په منځ کې یو د بل سره دغه امر بالمعروف او نهی عن المنکر لازمي وظیفه ده، مسلمانان باید د امر بالمعروف او نهيِ عن المنکر په واسطه سره خپل ځانونه د قیامت د ورځې د ابدي عذابه څخه خلاص کړي، نو د دې جهته د مسلمانانو دعاء ونورو قومو او خلکو ته باید د هغو د اصلاح او هدایت دپاره وي، یعني: که غواړې چې کفارو ته ښرا وکړې د ښرا پر ځای یې د هدایت غوښتنه کوه، ځکه د جهاد د مشروعیت څخه هم دغه لار ښوونه مقصد او حکمت دی.

شپږم: په دغه غزاء کې موږ د انصارو فضیلت ولیدی او دا مو ولیدل چې رسول اللهﷺ د دوی سره څومره محبت لري، رسول اللهﷺ صادق المصدوق دی چې فرمایي (شیطان د ابن آدم د وینو په رګوکې ګرځي) شیطان غوښتل چې د انصارو د ځینو اشخاصو په زړو کې د رسول اللهﷺ پر هغه سیاست او حکمت څه اعتراض پیدا کړي چې د غنیمتو په وېشلو کې یې عملي کړی، بنایي شیطان دا کوښښ ډیر کړی وي چې په انصارو کې دا تشویش پیدا کړي چې پر رسول اللهﷺ د خپل قوم او خپلو وطنوالو محبت غالبه سو او د هغو په مقابل کې یې انصار هېر کړه، مګر کله چې رسول اللهﷺ ته دغه خبر ورسېدی، رسول اللهﷺ دوی ته څه و ویل؟

د رسول اللهﷺ هغه بیانیه چې د دغو وسوسو په مقابل کې یې دوی ته ایراد کړه د رحمت او عالي ذوق معاني ځني را تویېږي، د انصارو سره د شدید محبت مشاعر ځني اُوري او په عین حال کې په دغه بیانیه کې داسي زړه دردوونکې ګیله هم سته چې دئﷺ د داسي چا له طرفه د هغو په هېرولو سره متهمیږي، چې هغه قوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

و ده ﷺ ته تر هر څه خوښ او محبوب قوم دی (ته یو وار نه بلکه څو واره د رسول الله ﷺ هغه بیانیه واوره یا و وایه) او فکر پکښې وکړه، ته به و وینې چې په هغه بیانیه کې د زړه خفیف حرکتونه یا غورځېدل سته، ته به و وینې چې په هغه کې هغه لطیف او ألطف احساسات سته، چې دغه خفیفو قلبي حرکتو د انصارو مشاعر وښورول، شدید تکان یې ورکړه، چې په دغه ښورولو سره یې هغه وسوسې چې د دوی په مشاعرو پورې مښتې وې ځنې تکوهلې لیرې یې کړې، زړونه او مشاعر یې په دغه تکوهلو سره د وسوسو څخه ورپاک کړه، نو ځکه د دوی آوازونه په ژړا سره پورته سوه، دوی په خپل نبي خوشاله سوه، په دغه تقسیم کې یې په خپله حصه سره فخر کاوه.

د رسول الله ﷺ په مقابل کې مال، پسونه او اوښان څه شي دي؟ دا چې دوی د رسول الله ﷺ ملګري وي او رسول الله ﷺ د دوی ملګری وي او خپل وطن ته ځي او د رسول الله ﷺ ژوند او مرګ د دوی په منځ کې وي، دا څومره فضیلت دی.

د رسول الله ﷺ پر وفاء، خالص محبت او دوستی، تر دې لوی دلیل چیري دی؟ چې رسول الله ﷺ خپل وطن او د زېږېدلو ځای پرېږدي او د ژوند پاته شپې د دوی په منځ کې تېروي.

که تر دغې خبرې تېر سو او ووایو چې د رسول الله ﷺ په ترازو کې بیا کله مال د عزت او محبت دلیل ؤ؟ یعني: دا چې رسول الله ﷺ چا ته مال ورکړي نو هغه پر ګران دی او که یې چا ته مال ورنه کړی نو هغه یې هیر کړی او محبت نه ور سره لري؟

هو، رسول الله ﷺ قریشو ته ډېر مالونه او غنیمتونه ورکړه آیا د دغو مالو څخه یې د خپل ځان دپاره هم یو شئ کښېښاوه؟ او که یې خپل ځان هم لکه انصار په خالي لاس وایستی؟ هغه خُمس چې الله جل جلاله یې د مصرفولو اختیار د رسول الله ﷺ په لاس کې ایښی ؤ هغه یې د شا وخوا پر اعرابو و وېشی، نو دا معلومه خبره ده که رسول الله ﷺ چا ته مال ورکړي دا د رسول الله ﷺ پر محبت دلالت نه کوی بنایي هغه د بل مقصد او هدف دپاره وي.

ورونو! د رسول الله ﷺ د هري ورځي د اقوالو او اعمالو څخه په سلهاوو احکام، عبرتونه او نصیحتونه را وزي او را ایستل کېدلای سي خو زه به په دغه لږ سره کفایت

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړم نور نو تاسي هم يو څه فکر وکړی.

د عروه بن مسعود الثقفي رضي الله عنه مسلمانېدل

په دغه وخت کي چي رسول الله ﷺ د حنين د غزاء او د جعرانې د عمرې څخه بيرته مدينې منورې ته ولاړی يوه لويه حادثه پېښه سوه چي دغې حادثې د بني ثقيف پر قبيلې او اهل طائف ډېر لوی اثر وکړی، هغه دا چي عروه بن مسعود الثقفي چي د طائف عمومي مشر او رئيس ؤ دا هغه سړی دی چي مشرکانو به ويل: که قرآن پر يوه د دغو دوو نفرو نازل سوی وای چي دوه لوی او معتبره خلک دي مونږ به منی او متابعت مو يې کاوه، چي يو د هغو دوو نفرو دغه عروه بن مسعود الثقفي ؤ او بل يې وليد بن مغيره ؤ، چي د خالد بن وليد پلار دی او د مکې مکرمې دی، الله جل جلاله دغه د مشرکانو قول په قرآن مجيد کي ذکر کړی او بيان کړی دی چي فرمايي:

﴿وَقَالُوا۟ لَوْلَا نُزِّلَ هَٰذَا ٱلْقُرْءَانُ عَلَىٰ رَجُلٍ مِّنَ ٱلْقَرْيَتَيْنِ عَظِيمٍ ۝٣١﴾[الزخرف:۳۱]

يعني: کفارو به ويل: ولي دغه قرآن پر يوه سړي د دغو دوو قريو نه سو نازل، چي مکه مکرمه او طائف دي، چي دغه سړی هم ډېر لوی دی.

چي په مکه مکرمه کي يې وليد مقصد ؤ او په طائف کي يې عُروه بن مسعود مقصد ؤ، دا په عربو کي د عروه درجه او مقام ؤ، لکه څرنګه چي د مخه مو درته و ويل د مکې مکرمې په فتحه کي، د حنين په غزاء کي او د طائف په محاصره کي د دغو ټولو واقعاتو په جريان کي عُروه بن مسعود نه ؤ موجود، دئ اُردن ته په سفر تللی ؤ چي د ثقيلي اسلحې جوړول زده کړي او دغه ټول کارونه د ده په غياب کي پېښ سوه.

دغه عروه بن مسعود د هغه خپل سفره څخه د بيرته را تګ په حال کي ؤ چي دغه حالات ټول ورته و ويل سوه: مکه مکرمه فتحه سوه، ثقيف او هوازن ماته وخوړل، طائف محاصره سو، ټول حالات په تفصيل سره ورته بيان سوه، د دغو حالاتو په اورېدلو سره د عُروه و زړه ته اسلام ننوتی، نو طائف ته نه ولاړی بلکه مدينې منورې ته ولاړی يعني: د اُردن څخه د ده رجوع او بيرته را تګ د طائف پر ځای مدينې منورې ته وه او هلته يې د رسول الله ﷺ په حضور خپل اسلام اعلان کړی، رسول الله ﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ده په اسلام ډېر خوشاله سو ځکه د عربو ډېر لوی مشر اسلام ته داخل سو.

بیا نو عروه د رسول الله ﷺ څخه اجازه وغوښتل ویل: یا رسول الله! غواړم چي خپل قوم ته ولاړ سم او هغه و اسلام ته دعوت کړم، رسول الله ﷺ ته د اهل طائف عنات ور معلوم ؤ نو یې عُروه ﷺ ته و ویل: که ته مسلمان ورسې وژني دي، عروه ﷺ و ویل: که څه هم و مي وژني خو زه یې باید دعوت کړم، اجازه راکړه چي ور سم، رسول الله ﷺ په تکرار سره ورته و ویل: وژني دي، عروه ﷺ ویل: که څه هم و مي وژني خو زه باید خپل قوم اسلام ته را وبولم، رسول الله ﷺ د تلو اجازه ورکړه او عروه ﷺ په دې نیت د خپل قوم پر طرف رهي سو چي خپل قوم اسلام ته را وبولي.

د عروه قوم چي د ثقیف قبیله ده په دې نه دي خبر چي عروه مسلمان سوی دی ځکه دئ په اُردن کي ؤ او له هغه ځایه مدینې منورې ته ولاړی او مسلمان سو، عروه بن مسعود ﷺ طائف ته ورسېدی هلته یې د قوم له طرفه ډېر تود هرکلئ او استقبال وسو، خلکو د ده په راتګ خوشالي جوړې کړې، د طائف د مشرانو دا عادت ؤ کله چي به له سفره راغله اول به هغه خپل بت (لات) ته ورتله سجده به یې ورته کول ځان به یې د تبرک دپاره پوري مښی بیا به کورو ته تله، یعني: د مخه تر دې چي کور ته ولاړ سي د دوی په اصطلاح (رَبه) ته به ورتله، مګر عروه بن مسعود چي را ورسېدی خلکو یې استقبال وکړی دئ ربه ته نه ورغلی بلکه خپل کور ته ولاړی، خلک په تعجب کي سوه، بیا یې سره و ویل: له اوږده سفره راغلی دی ښایي ستړی وي.

یوه ورځ وروسته د عروه دپاره لویه مهماني جوړه سوه د ثقیف ټول مشران ور سره ناست دي ده و اسلام ته د دوی په دعوتولو شروع وکړه، هغو د ده په جواب کي بد ویل شروع کړه، هغه د ده د رتبې او مرتبې په سبب یې وهل او ټکول ور نه کړه فقط په بدو الفاظو یې کفایت وکړی، عروه ﷺ إراده کړې ده چي په هره طریقه سره وي باید خپل قوم اسلام ته دعوت کړي او د اسلام شعائر ښکاره کړي، نو کله چي د لمانځه وخت سو عروه د خپل کور پر بام وختی او په آذان یې شروع وکړه د اسلام آذان کوي، د ثقیف نورو مشرانو نور صبر نه سوای کولای وبېرېدل چي د ده په واسطه به ټول ثقیف مسلمانان سي، نو هغه نورو مشرانو زيات صبر و نه کړی او عروه ﷺ یې دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د آذان کولو په وخت کي په غشو و ويشتی او شهيد يې کړی، عروه بن مسعود الثقفي رضي الله عنه په داسي حال کي شهيد سو چي خپل قوم يې د الله جل جلاله دين او اسلام ته را بلی.

اهل طائف و اسلام ته داخليږي

اوس د ثقيف د قبيلې مشکلات نور هم ډير سوه د طائفه څخه د بيري نه سي وتلای ځکه په هر ځای کي مسلمانان سته او موجود دي، نو د طائف خلکو مشوره سره وکړه چي بايد څه وکړو؟ آخر يې پر دې اتفاق سره وکړی چي موږ بايد مسلمانان سو، هو، اسلام قبلوو مګر په شرطو، مسلمانان به زموږ شرطونه قبلوي نو موږ اسلام ته داخليږو او شرطونه يې هم په خپل منځ کي سره معلوم کړه چي زموږ شرطونه دغه دي، بيا نو اهل طائف د کنانه بن عبديا ليل په مشری يوه ډله مدينې منورې ته ولېږل، دوی چي مدينې منورې ته نژدې سوه مغيره بن شعبه رضي الله عنه وليدل چي دغه مغيره بن شعبه رضي الله عنه هم د ثقيف د قبيلې څخه ؤ، نو يې د دوی استقبال وکړی او دا يې هم ور وښوول چي د رسول الله ﷺ سره د ملاقات په وخت کي بايد د اسلام، سلام ورته و واياست، خو دوی دا کار و نه کړی بلکه هغه د جاهليت سلام يې ورته و وايه.

رسول الله ﷺ د ثقيف يا طائف د خلکو په ورتګ خوشاله سو او د دوی دپاره يې د مسجد په ميداني کي خېمې و درولې، دا د دې دپاره چي قرآن واوري او د مسلمانانو لمونځ و ويني، د طائف ډله ځو ورځي په مدينه منوره کي پاته سوه چي د رسول الله ﷺ سره به يې خبري کولې او رسول الله ﷺ به د دوی خېمو ته ورتلی او دوی به يې اسلام ته دعوتول.

ابن سعد رحمة الله عليه وايي: رسول الله ﷺ به هره شپه د ماخستن تر لمانځه وروسته د دوی خېمو ته ورتلی او هلته به د خبرو دپاره دومره ورته ولاړ ؤ چي پښې مبارکي به يې وچي سوې، کله به يې پر يوه پښه تکيه کول او کله پر بله پښه.

د طائف په دغه ډله کي د عثمان بن أبي العاص په نامه سره يو نفر موجود ؤ او تر ټولو په عمر کم ؤ، کله چي به دغه د طائف خلک د رسول الله ﷺ مجلس ته د خبرو دپاره ورتله دئ به يې په خپل ځای کي پرېښاوه چي د دوی سامانونه ګوري، بيا چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

به دغه ډله د رسول الله ﷺ له مجلسه راغله او د غرمې په وخت کې به بیده سوه، عثمان بن أبي العاص به رسول الله ﷺ ته ورغلی د دین پوښتني به یې ځني کولې او قرآن مجید یې ځني زده کاوه، رسول الله ﷺ ته دغه د عثمان بن أبي العاص ورتګ ځو واره ؤ ځو په دغه موده کي یې د دین ډیر احکام زده کړه او که به یې ولیدل چي رسول الله ﷺ د راحت دپاره کور ته تللی دی نو به ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه ته ورغلی او دین به یې زده کاوه، خو دغه خپل حال یې د خپلو ملګرو ځخه پټاوه هغه یې په حال نه خبرول، دغه د دینه سره د عثمان بن العاص علاقه د رسول الله ﷺ ډیره خوښه سوه او دئ هم پر ګران ؤ، ځو په آخر کي د ثقیف د ډلي زړو ته اسلام ننوتی، نو یې رسول الله ﷺ ته و ویل: یا رسولَ الله! موږ اسلام قبلوو مګر په شرطو، رسول الله ﷺ ویل: شرطونه مو څه شي دي؟ دوی ویل: موږ یو قوم یو چي همېشه سفرونه کوو او په سفر کي د زناء کولو ځخه چاره نه لرو نو د زنا کولو اجازه به راکوې، رسول الله ﷺ و فرمایل: هغه دین چي په هغه کي زنا وي هغه دین نه دی، الله جل جلاله فرمایي:

﴿وَلَا تَقْرَبُوا۟ ٱلزِّنَىٰٓ ۖ إِنَّهُۥ كَانَ فَـٰحِشَةً وَسَآءَ سَبِيلًا ۝٣٢﴾.[الاسراء: ٣٢]

یعني: زناء ته مه ورنژدې کېږئ بېشکه چي دغه زنا فاحش کار او بده لار ده.

اهل طائف ویل: نو نه مسلمانېږو، رسول الله ﷺ و فرمایل: زه هم داسي اسلام نه در ځخه قبلوم چي په هغه کي دي زنا موجوده وي.

د طائف ډله ولاړه سوه او بیا یې مشوره سره وکړه ویل تر زنا به تېر سو، بیا راغله او ویل: یا رسولَ الله! مسلمانېږو په دې شرط چي د شراب څښلو اجازه به را کوې ځکه دغه شراب زموږ د ځکي شربت دي موږ د هغه ځخه چاره نه لرو، رسول الله ﷺ و فرمایل: شراب الله جل جلاله حرام کړي دي هیڅا ته د هغه د څښلو اجازه نه ورکوم، رسول الله ﷺ پر اسلام او د هغه پر احکامو ورته ټینګ دی تر هیڅ شي نه ور تېرېږي، دوی ولاړ سي هلته مشوره وکړي او بیا راسي خو فایده نه لري، بل وار بیا راغله او ویل: یا رسولَ الله! تر هغه نورو خبرو به موږ تېر سو مګر د سُد یا رباء اجازه به را ته کوې، رسول الله ﷺ و فرمایل: بېله قید او شرطه به مسلمانېږی، هر هغه شئ چي الله جل جلاله حرام کړی دی هغه حرام دی، د الله جل جلاله په دین کي تر هیڅ شي نه سم تېرېدلای.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اهل طائف بیا ولاړل او پسله مشورې بیا راغله ویل: یا رسولَ الله! اسلام قبلوو صحي ده زنا را باندي حرامه کړه، شراب او سود را باندي حرام کړه مګر لمونځ را معاف کړه، لمنځونه نه کوو، رسول الله ﷺ و فرمایل: په هر هغه دین کي چي لمونځ نه وي په هغه دین کي خیر نسته، اهلِ طائف ولاړل او پسله مشورې بیا راغله ویل: یا رسولَ الله! اسلام قبلوو زنا، شراب، رباء، را باندي حرام کړه لمنځونه هم کوو فقط (ربّه) لات، هغه چي د دوی معبود بت ؤ مه را باندي حرامه وه، یوازي لات را پرېږده، رسول الله ﷺ و فرمایل: یا! والله هیځکله به یې درپرې نږدم، موږ په هیڅ شکل او هیڅ صورت بتان نه قبلوو او نه یې پرېږدو.

اهل طائف وایي: ته هغه زموږ إله ربه نړوې؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: هو، نړوم او ماتوم یې، دوی بیا ولاړل مشوره یې سره وکړه وې لیدل چي هیڅ شرط یې نه قبلیږي او څه یې هم په وسه نه ده پوره، ځکه طائف د هره طرفه محاصره دی، طائف داسي ځای نه دی لکه نوري لیري قبیلې، بلکه طائف و مکې مکرمې ته ډیر نژدې دی او مکه مکرمه هم د مسلمانانو تر تصرف لاندي ده، اهل طائف ولیدل چي بېله تسلیمېدلو بله لار نه ده پاته، پسله مشورې راغله او ویل: یا رسولَ الله! موږ اسلام ته داخلیږو خو فقط دغه یو شرط مو و منه، رسول الله ﷺ ویل: هغه شرط مو څه شي دی؟ ویل: هغه دا چي (ربّه - لات) هغه د دوی بت موږ نه نړوو بل څوک به یې نړوي، رسول الله ﷺ و فرمایل: هو، دا شرط مو منم، بل څوک به درولېږم چي ویې نړوي، بیا نو د طائف ډلي د رسول الله ﷺ څخه د تنو اجازه وغوښتل، رسول الله ﷺ هم اجازه ورکړه د دوی عزت یې وکړی او په ښه طریقه سره یې رخصت کړه او د دوی آمر یې عثمان بن أبي العاص ﷺ وټاکی، ځکه رسول الله ﷺ د اسلام پر زده کولو د هغه حرص ولیدی او په دغه وخت کي یې د قرآن مجید څو سورته هم په یاد کړي وه.

بیا نو رسول الله ﷺ په دوی پسي یوه ډله د هغه (ربّه یا لات) د نړولو او ماتولو دپاره ور ولېږل، چي د دغه ډلي مشر خالد بن ولید ﷺ ؤ او په دې ډله کي مغیره بن شعبه ﷺ، ابوسفیان بن حرب ﷺ هم وه، چي هغه د طائف د خلکو رب ور ونړوي.

د رَبّه د نړولو په وخت کي د طائف ښځي را و وتلي او پر هغه خپل معبود یې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

افسوس او ارمان سره ژړل چې نړول کیږي، مغیره بن شعبهؓ کُلنګ واخیستی او خپلو ملګرو ته یې و ویل: والله نن ورځ به مو پر ثقیف وخندوم، نو هغه د بت د خوني دروازې ته چې یې اول کُلنګ ور سره کړی خپل ځان یې پر مځکه واچاوه او لغړې، یو وار په اهل طائف کي نارې سوې چې الله مغیره ورک کړی او ربّه و وژی، مغیره بن شعبهؓ بیرته جګ و دریدی او ویل: الله مو خوار کړه دغه بت ډبرې او لرګي دي او بیا یې د هغه خوني دروازه و وهل او ماته یې کړه، د مغیره بن شعبهؓ کُلنګ په لاس کي دی او بت وهي، هر واری چې پر وکړي ابوسفیان د هغو ښځو د غم او ژړا پښېې کوي او د هر واري سره دغه بت ته وایي: آهًا لک، واهًا لک، د طائف خلکو سره و ویل: اوس ورته ګوری که یې ربّه ونړاوه نو موږ اسلام ته داخلیږو او که ربّه دئ و وژی نو اسلام نه قبلوو، دوی سره پریږدی، اوس نو ټول اهل طائف او ثقیف سره را ټول سوي دي و مغیره بن شعبهؓ ته ګوري چې څه ورته پېښیږي؟ مغیره بن شعبه د بت په وهلو او نړولو شروع وکړه او هغه یې د دوی په حضور مات او ټوک ټوک کړی، د دوی هغه إله او معبود یې ورمات کړی چې په سوو کلو یې د هغه عبادت کړی ؤ، کله چې ربّه یا لات مات او ونړول سو نو اهل طائف ټول اسلام ته داخل سوه او د رسول الله ﷺ هغه دعاء قبوله سوې وه چې ویل: (اللّهمّ أهدِ ثقیفاً و اْتِ بهم)

اوس نو د عربو لوی لوی قبیلې اسلام ته داخلې سوې چې د هغې جملې څخه یوه هم د ثقیف قبیله وه، ستا به په یاد وي؟ دا هغه ثقیف یا اهل طائف دي چې رسول الله ﷺ د دعوت دپاره هلته ورغلی ؤ او دوی یې په ډیره بده طریقه سره استقبال وکړی او په ډېره بد اخلاقي سره یې له خپله ښاره وایستی خپل هلکان او ناپوهان یې امر کړه چې رسول الله ﷺ په ډبرو و وُلي او پسخندونه په و وهي، رسول الله ﷺ یې پر مبارکو پښو په ډبرو ویشتی او د ده ﷺ تر پښو ویني بهیدې، دغه خلک نن ورځ مدینې منورې ته ورغله د الله جلّ جلاله دین ته په صداقت او اطاعت سره داخل سوه، ستا په یاد دي؟ په کومه ورځ چې رسول الله ﷺ له طائفه بیرته مکې مکرمې ته تلی زید بن حارثهؓ چې د رسول الله ﷺ ملګری ؤ او ورته ویل یې: یا رسولَ الله! ته څنګه مکې ته ورځې او دوی ځني وایستلې؟ رسول الله ﷺ په جواب کي ورته

(c) ketabton.com: The Digital Library

وویل: یا زید! الله جل جلاله د دغو مشکلاتو څخه د وتلو لار او مخرج پیدا کوي او الله جل جلاله د خپل دین ناصر او د خپل نبي ﷺ غالبه کوونکی دی.

دغه اوس چي تاسي د طائف د خلکو د مسلمانېدلو واقعات و لوستل او تر دغه د مخه مو د مکې مکرمې د فتحي حالات و لوستل، دا د رسول الله ﷺ د هغه قول او هغي خبري تصدیق دی چي زید رضی الله عنه ته یې فرمایلې وه: الله جل جلاله د دغو مشکلاتو څخه د وتلو لار پیدا کوي او الله د خپل دین او خپل نبي ناصر دی.

نو دا هغه طائف دی او هغه، هغه مکه ده او نوري هم ډېري قبیلې په ډلو ډلو اسلام ته داخلې سوې.

د هجرت نهم کال

اوس چي د هجرت اتم کال پای ته رسېدلی دی او د هجرت نهم کال شروع او داخل سوی دی، دغه د هجرت و نهم کال ته (عامُ الوُفود) ویل کیږي، یعني: د ډلو کال، وَفد په عربي کې ډلي ته وایي او (وُفود) د وَفد جمعه ده او دغه کال ته ولي عَامُ الوُفُود ویل کیږي؟ هغه په دې سبب: کله چي مکه مکرمه فتحه سوه او قریش اسلام او مسلمانانو ته تسلیم سوه، هوازن شکست وخوړ، طائف هم فتحه سو، اوس د رسول الله ﷺ او مسلمانانو سیطره د جزیرة العرب پر غربي ساحل پوره او ټینګه سوه، هغه بتان چي خلکو یې عبادت کاوه مات او ونړول سوه، د جزیرةُ العرب ټولو قبیلو ته د اسلام د کامیابۍ خبر ورسېدی، دلته نو د شا وخوا څخه خلک را شروع سوه مدینې منورې ته ورځي او د الله جل جلاله دین ته په ډلو ډلو داخلیږي، ډله پسله ډلي مدینې منورې ته ورځي او مسلمانیږي، نو دغه کال د ډلو د کال په نامه سره وبلل سو.

اوس نو موږ په اختصار سره ویلای سو: له کومه وخته چي رسول الله ﷺ مدینې منورې ته هجرت وکړی موږ ولیدل چي د رسول الله ﷺ ژوند او وخت په پرله پسې غزاوو او د سریو یا ټولیانو په لېږلو سره تېرېدی، ټول وخت یې د دعوت او جهاد دپاره ؤ، رسول الله ﷺ او اسلام د جزیرةُ العرب پر ډېره حصه تسلط پیدا کړی، او د جزیرةُ العرب ډېر خلک مسلمانان سوه.

(c) Katabton.com: The Digital Library

د هجرت په اتم کال کي مکه مکرمه فتحه سوه، د هوازن قبيلو په هغه لوی جنګ کي چي د حنين جنګ ؤ ماته وخوړل، د هوازن هغه کسان چي د حنين په جنګ کي و تښتېدل د مسلمانانو له طرفه تعقيب او په طائف کي محاصره سوه، مګر د الله جل جلاله د طرفه د طائف د فتحي اجازه نه وه سوې نو طائف نه سو فتحه او مسلمانانو د ذوالحجې په مياشت کي د عُتاب بن اُسيد په مشرتابه حج آداء کړی، د هجرت اتم کال په دغه واقعاتو سره پای ته ورسېدی او بيا د هجرت نهم کال داخل سو، هغه کال چي د سيرة او تاريخ په کتابوکي عامُ الوُفُود ورته ويل کيږي، هغه چي د مسلمانېدلو دپاره پرله پسې ډلې مدينې منورې ته ورتلې، د هجرت د نهم کال د رجب په مياشت کي د تبوک غزاء پېښه سوه، مګر هغه ډلي چي مدينې منورې ته د اسلام را وړلو دپاره ورتلې ډېري زياتي ډلي ورغلي دي او مؤرخينو د تاريخ په کتابو کي د دغو ډلو دقيق تاريخ يعني: د ورځي او مياشتي معين تاريخ نه دی ذکر کړی، خو يقيني خبره دا ده چي ځيني ډلي د تبوک تر غزاء د مخه ورغلي دي، او ځيني ډلي د تبوک تر غزاء وروسته ورغلي دي او د تبوک غزاء د هجرت د نهم کال په منځ کي وه چي د رجب مياشت وه، نو اول به د تبوک د غزاء حالات درته بيان سي او بيا به د ډلو د ورتللو حالات په مفصل ډول سره درته بيان سي، ځکه د ډلو معين تاريخ لکه د مخه چي مو و ويل نه دی معلوم خو د کعب بن زُهير بن سُلمیٰ د اسلام قصه په يقيني ډول د هجرت د نهم کال په شروع کي وه چي هغه قصه داسي ده:

کعب بن زُهير په خپله شاعر او د عربو د هغه مشهور او لوی شاعر زوی دی خو دئ مشرک ؤ او په اشعارو کي به يې د رسول اللهﷺ ذم او هجوه ويل، خو په عين وخت کي د دغه کعب ورور بُجيررضي الله عنه مسلمان ؤ نو، د نه مسلمان ورور و هغه مشرک کعب ته داسي ليک او رساله ور ولېږل چي رسول اللهﷺ د هغو ټولو شاعرانو په وژلو امر کړی دی کوم چي په اشعارو کي يې د رسول اللهﷺ بد او ذم ويلی وي بېله هغو کسانو چي اسلام ته داخل سي او توبه وکاږي هغو ته عفوه کوي، زما و تا ته دغه نصيحت دی چي مدينې منورې ته مسلمان او توبه کوونکی راسه نو به خلاص سې، که نه نو د خپل ځان د ژوندي پاته کېدلو دپاره بل ځای وګوره په جزيرةُ العرب کي ژوند نه سې کولای.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کعب یوازي دا نه چي د ورور نصیحت یې نه کړی قبول بلکه په جواب کي یې داسي اشعار ور ولېږل چي په هغو کي یې خپل ورور په مسلمانېدلو سره ملامتاوه چي ته داسي دین ته اوښتی یې چي نه دي پلار او نه دي مور پر هغه دین وه او نه دي ورور پر هغه دین دی، بُجیر ﷺ دغه د مشرک کعب اشعار و رسول الله ﷺ ته و ویل، رسول الله ﷺ په قهر سو او د کعب په وژلو سره یې امر وکړی، بُجیر ﷺ دوهم وار بیا خپل ورور کعب ته لیک ولېږی چي ورته لیکلي یې وه: زما د لیک په رسېدلو سره باید سمدستي مدینې منورې ته مسلمان راسې ځکه رسول الله ﷺ پسله اسلامه هغه د مخني ګنهونه ټول معافوي که نه نو ځان مړ و بوله، کعب هم مسلمان سو او مخ پر مدینه منوره رهي سو، کله چي مدینې منورې ته ورسېدی خپل اوښ یې د مسجد په دروازه کي چوک کړی او دئ مسجد ته ور ننوتی، رسول الله ﷺ د اصحاب کرامو سره ناست ؤ، کعب وایي: رسول الله ﷺ مي په هغو اوصافو سره وپېژندی کوم چي د ده په باره کي مي اورېدلي وه که نه تر دغه د مخه مي رسول الله ﷺ نه ؤ لیدلی، نو وایي: د خلکو په منځ کي ور تېر سوم او سلام مي ورته و وایه او ورته و مي ویل: یا رسولَ الله! تا ته مي پناه را وړې ده امان غواړم آیا وکعب ته چي توبه کوونکی او مسلمان راسي امان ورکوې؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: هو، تا ته امان دی، بیا نو کعب هغه خپله مشهوره قصیده چي د رسول الله ﷺ په مدحه او صفت کي ده و ویل چي هغه قصیده د (بَانَت سُعَاد) یا (قصیدهٔ بُرده) په نامه سره یادېږي او د هغې قصیدې اول بیت داسي دی:

بَانَت سُعَادُ فَقَلبِی الیَومَ مَتبُـــولٌ مُتَیم إثرَهَا لَم یُفــدَ مَکبُـــولُ

دغه قصیده د رسول الله ﷺ په مدحه او صفت کي ډېر اعلیٰ او خوندور بیتونه دي چي د دغي قصیدې په ویلو سره رسول الله ﷺ خپله اغوستې بُرده چي یو قسم چپنې یا پټو ته ویل کیږي دغه کعب ته په انعام کي ورکړه او بیا په وروسته کي حضرت معاویه ﷺ دغه بُرده د کعب ﷺ څخه په لس زره درهمه وغوښتل خو کعب وویل: د رسول الله ﷺ لباس مي بېله زما خپله ځانه پر بل چا نه دی پېرزو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې کعبؓ وفات سو دغه بُرده معاویهؓ د کعب د کورنۍ څخه په شل زره درهمه رانیول او دغه بُرده تر ډیري زمانې پوري د یوه خلیفه څخه بل خلیفه ته په میراث پاته کېدل، اوس هم ویل کېږي چې هغه برده د ترکیې په موزیم کې پرته ده.

څرنګه چې کعبؓ د قصیدې په ویلو سره د رسول اللهﷺ بُرده په انعام وګټل نو د قصیدې نوم يې هم (قصیدهٔ بُرده) سو او د دغې بُردې د جنسیت قېمت دومره نه ؤ چې په لس یا شل زره درهمه ارزېدل بلکه هغه د رسول اللهﷺ تبرک دغه برده و دغې درجې ته ورسول چې د وخت د خلیفه سره به ساتل کېده.

سعديرحمه‌الله وايي:

جامهٔ کعبه را که می بوسند — او نه از کرم پیله نامی شد

باعزیزی نشست روزي چند — لاجرم همچو او گرامی شد

ژباړه: دا چې خلک د کعبې شریفې پوښ مچوي د هغه سبب دا نه دی چې هغه د چنجي د ورېښمو څخه جوړ سوی دی، بلکه د هغه د شرافت سبب دا دی چې څو ورځې د یوه عزتمن سره کښېښوول سو نو دئ هم خامخا هغه غوندي عزتمن سو. اوس به بیرته هغه خپلې قصې ته چې د تبوک غزاء وه ولاړ سو.

د تبوک غزاء د هجرت د نهم کال د رجب په میاشت کي وه څرنګه چې د مکې مکرمې فتحه د حق او باطل په منځ کي یوه فاصله او جلا کوونکې غزاء وه، پسله دغې فتحې څخه و عربو ته د رسول اللهﷺ په رسالت او نبوت کي هیڅ شک نه سو پاته، نو ځکه د وخت حالاتو په تمامه معنٰی او پوره ډول فرق او تغیر وکړی، د دې پر ځای چې خلکو به د مسلمانانو سره د جنګ کولو دپاره لښکري سره یو ځای کولې او پر مسلمانانو به يې حملې کولې اوس خلک د اللهجل‌جلاله دین ته په ډلو ډلو داخلیږي، چې د دغو ډلو بیان به إن شاء الله د وُفود یا ډلو په فصل کي په تفصیل سره درته بیان سي او دغه حالت چې خلک و اسلام ته په ډلو ډلو داخلېدل تا ته به د مسلمانانو د هغه شمېر او عدد څخه درمعلوم سي چې د رسول اللهﷺ سره يې د هجرت د لسم کال په حج یا په حجة الوداع کي ګډون او اشتراک کړی ؤ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تبوک د غزاء سبب

اوس د مسلمانانو داخلي ستړياوي پای ته ورسېدې او مسلمانان د دې دپاره فارغه سوه چې د الله جل جلاله د دين احکام او قوانين زده کړي او د اسلام دپاره دعوت نشر کړي، مګر بيا هم په دغه وختو کي هلته يو قوت موجود ؤ چې بېله کوم سببه او دليله يې پر مسلمانانو تعارض او تېرئ کاوه چي هغه د روم قوت ؤ او په هغه وختو کي دغه قوت د مځکي د مخ هغه لوی عسکري قوت بلل کېدی، لکه څرنګه چي موږ مخ کي درته و ويل چي د روم د تعرض او تجاوز شروع د رسول اللهﷺ د قاصد (حارث بن عُمير الأزديرضي الله عنه) په وژلو سره وسوه، کله چي دغه حارث د رسول اللهﷺ رساله د بُصرىٰ و آمر ته وروړل او په لار کي د شرحبيل بن عَمرو الغساني له طرفه شهيد کړل سو او تر هغه وروسته رسول اللهﷺ د هغه مسلمان قاصد د بدلې او انتقام اخيستلو دپاره د زيد بن الحارثهرضي الله عنه په مشرى يو لښکر مؤته ته ولېږى او هلته په مؤته کي د روم د لښکر سره لوی او شديد جنګ وسو خو بيا هم اسلامي لښکر خپل انتقام او بدله د هغو ظالمانو څخه لکه څرنګه چي لازمه وه نه واخيستل، مګر بيا هم دغه جنګ د ليري او نژدې عربو په زړو کي ډېر مهم تاثير پرېښاوه.

او د روم پاچا (قيصر) هم د مؤته د جنګ هغه لوی تاثير چي د مسلمانانو د مصلحت او شهرت دپاره يې پرېښاوه نه د فکره څخه ايستلی ؤ او نه يې هېراوه، دئ بېرېدی چه پسله دغه جنګه به د ډېرو عربي قبيلو په دماغ کي دا فکرونه پيدا سي چي د روم څخه خپل استقلال لاس ته راوړي او د مسلمانانو سره به صلحه وکړي.

دغه د مسلمانانو قوت يو خطر ؤ چي قدم پر قدم د روم و حدودو ته ور نژدې کېدی او د روم د مملکت هغه حدود چي د شام په طرف کي او د عربو په همسايتوب کي پراته وه تهدېدول.

نو قيصر پر خپل ځان دا لازمه وبلل چي د مسلمانانو قوت د مخه تر دې چي د يوه لوی او عظيم خطر په شکل ميدان ته را ووزي او بيا يې هيڅ چاره نه کيږي د منځه يوسي او د مخه تر دې بايد مسلمانان ختم او فيصله کړم چي په نورو عربي منطقو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي زما پر ضد انقلابونه او بنوربنونه پيښيږي.

ورونو! د نن ورځي د يهودو او نصاراوو سره عيناً هغه د قيصر فکرونه او نظريې موجود دي، نه غواړي چي مسلمانان د ټولي مځکي پر مخ کامیابه، قوي او مستقل دولت ولري، تاسي دغه قصه او د نن ورځي حالات سره قياس کړی.

نو د مؤته پر جنګ يوکال نه ؤ تېر سوی چي د روم پاچا قيصر د دغو مصلحتو او خطرو د مخ نيوي دپاره د مسلمانانو د جنګ اراده وکړه او د يوه لوی لښکر په جوړولو يې شروع وکړه، دغه لښکر يې د روميانو او هغو عربي قبيلو څخه سره يو ځای کاوه چي د قيصر تابع وې، لکه غسان او داسي نوري د عربي نصاراوو قبيلې.

قيصر د مسلمانانو سره د يوې فيصله کوونکي او خونړۍ جګړې دپاره تياري او آمادګي نيسي، دغه خبرونه مدينې منورې ته ورسېدل چي روم د مسلمانانو پر ضد د يوې خونړۍ جګړې دپاره ځانونه تياروي، د دغو خبرو په اورېدلو سره مسلمانان په هره لحظه کي د روم د حملې څخه په بېره کي وه، حتّی مسلمانانو چي به يو غير عادي رِغ او آواز واورېدی دا به يې ګمان سو چي د روميانو لښکر را ورسېدی، د مسلمانانو دغه د بيري حالت په هغه قصه او کيفيت کي ښه معلوميږي چي و حضرت عمر بن الخطاب رضی الله عنه ته پېښ سو چي هغه قصه داسي وه:

د رسول الله ﷺ ازواجو مطهراتو وليدل چي ټول مسلمانان ماړه او هوسا سوه، نو دوی فکر وکړی چي ښايي زموږ د ښه ژوند دپاره هم وسائل او اسباب پيدا سي، نو د دوی د جملې څخه ځينو ازواجو مطهراتو د رسول الله ﷺ سره په دغه باره کي خبري وکړې او ځني وې غوښتل چي زموږ د ښه ژوند دپاره هم پراخه نفقه او وسائل را برابر کړه چي موږ هم د نورو مسلمانانو پر قسم هوسا ژوند ولرو، پر رسول الله ﷺ دغه خبره درنه سوه او قسم يې ياد کړی چي تر يوې مياشتي پوري به د هيڅ زوجې کور ته نه ورځم نو مسجد ته نژدې په يوه بالا خانه کي اوسېدی، اصحاب کرام د دغه حاله څخه مضطرب او وارخطا سوه، ځرنګه چي دوی د واقعې په حقيقت نه وه خبر نو يې په شروع او ابتداء کي دا خيال سو چي رسول الله ﷺ خپلي ټولي ازواجي مطهراتي طلاقي کړي دي، دا قصه اوږده قصه ده خو اوس د دغي قصې د بيانولو څخه زما مقصد دا دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي مسلمانان د روم د راتګ او حملې څخه څومره او په کومه اندازه پرېشانه وه؟

حضرت عمر رضي الله عنه چي د دغي قصې روایت کوي وایي: ما یو انصاري ملګری درلودی کله چي به زه د یوه کار په سبب د رسول الله ﷺ د مجلس څخه غائب سوم دغه انصاري به هلته حاضر ؤ او بیا چي به زه راغلم د هغه مجلس په واقعاتو به یې خبرولم (څکه د رسول الله ﷺ د مجلس حالات د مسلمانانو دین وو) او که به دئ غائب سو بیا به ما د رسول الله ﷺ د مجلس حالات ورته بیانول او موږ دواړه د مدینې منورې د عوالي په منطقه کي اوسېدلو او په نوبت سره د رسول الله ﷺ مجلس ته ورتلو، په دغه وختو کي موږ د غسان په پاچا سره بېرول سوي وو چي پر موږ مسلمانانو حمله کوي نو خود زموږ مسلمانانو زړونه په تشویش ډک وه.

یوه ورځ مي هغه انصاري ملګري ناڅاپه دروازه را وټکول! په تلوار او وارخطایي یې را ته و ویل: دروازه خلاصه کړه دروازه خلاصه کړه، ما ویل: غسان راغله؟ ملګري مي ویل: یا بلکه تر دې مهمه پېښه ده، خو چي خبر یې را ته و وایه هغه دغه د رسول الله ﷺ خبر ؤ چي د خپلو ازواجو مطهراتو څخه جلا سوی ؤ، تر دغه ځایه پوري مي د دغي قصې څخه مقصد دا ؤ چي مسلمانان په دغه اندازه د روم او غسان د حملې څخه په تشویش کي وه چي د وارخطایۍ هره خبره به پېښه سوه، یا به په تلوار دروازه وټکول سوه د دوی په فکر کي د روم او غسان حمله ورګرځېدل.

او د امام بخاري په روایت کي د قصې د دغه ځای الفاظ داسي روایتیږي: چي عمر رضي الله عنه وایي: موږ ته ویل سوي وه چي غسان د مسلمانانو د جنګ دپاره څوټي په پښه کړي دي (یعني: را رهي سوي دي) او زما ملګری د ده د نوبت په ورځ د مسجد نبوي څخه ماخستن راغلی او زما دکور دروازه یې په ډېر شدت را وټکول او ویل: آیا دئ بیده دی؟ زه په وارخطایي ورته را و وتم چي څه پېښه ده؟ ملګري مي را ته و ویل: ډېره لویه خبره پېښه ده، ما ویل: آیا غسان راغله؟ ده ویل: یا تر هغه هم لویه او اوږده خبره ده! رسول الله ﷺ خپلي ښځي طلاقي کړي دي.

نو دغه واقعه او قصه پر دې دلالت کوي چي مسلمانان د روم د جنګ او حملې څخه په څومره تشویشي او خطرناکه حالت او موقف کي وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر دې سربېره هغه شئ چي د روم او غسان د حملې تاکيد يې کاوه هغه، هغه کار ؤ چي د مدينې منورې منافقانو د دغه خبر په اورېدلو سره وکړی، که څه هم منافقانو د رسول الله ﷺ کاميابي يوازي د جنګ په ميدان کي نه بلکه د ژوند په هره مسئله کي په خپلو سترګو سره ليدلې وه او دا ورته معلومه وه چي د مځکي پر مخ داسي قدرت نسته چي د رسول الله ﷺ او مسلمانانو په مخ کي دي ثبات او مقاومت وکړي بلکه هر شئ او هر قدرت چي د رسول الله ﷺ په لار کي دريږي هغه په خپله ويلي کيږي.

پر دغه ټولو سربېره بيا هم دغه منافقان په دې اميد وه چي هغه د دوی د زړو پټ مقصدونه دي حاصل سي او اوس چي يې دا اميد پيدا سو چي د روم په واسطه به د دوی د زړو غوښتني ژر تر ژره سر ته ورسيږي، نو يې د خپلو دسيسو او مؤامرو دپاره يوه د شر ځالګې هم جوړه کړه چي دغه ځالګې يې په ظاهره د مسجد په نامه او د مسجد په شکل سره جوړه کړه، چي دغه د منافقانو د شر ځالګې (مسجد ضِرار) دی.

دوی دغه مسجد د څه شي دپاره جوړ کړی؟ د خپل کفر د تقويت، د مسلمانانو د تفرقې او د هغو کسانو د اجتماع او ټولنو دپاره يې جوړ کړی چي د الله او رسول الله سره جنګيږي او بيا يې د رسول الله ﷺ څخه وغوښتل: چي ته به په دغه مسجد کي د تبرک دپاره لمونځ آداء کړې، خو د دوی اصلي مقصد دا ؤ چي مسلمانان خطاء باسي او د دوی په هغه مقصد نه سي پوه چي دوی دغه مسجد د هغه دپاره جوړ کړی دی، چي هغه د مسلمانانو پر ضد دسيسې او مؤامرې وې او مسلمانان و هغه شي ته نه سي متوجه چي دغه مسجد ته وارديږي او څني صادريږي، ځکه په ظاهره به يې نوم د مسجد وي او په حقيقت کي به د مدينې منورې د منافقانو او د اسلام د هغو دښمنانو دپاره ځالګې وي چي تر مدينې منورې دباندي په شام کي اوسيږي، لکه ابو عامر الفاسق، مګر رسول الله ﷺ د دغو منافقانو د دغه غوښتني چي رسول الله ﷺ دي زموږ په مسجد کي د تبرک دپاره لمونځ آداء کړي په جواب کي و فرمايل: زه خو اوس د تبوک د غزاء دپاره په آمادګي مشغوله يم خو کله چي بيا د تبوک څخه راسم بيا به يې سره ګورو، نو د منافقانو دغه دسيسه هم نه سوه کاميابه، بلکه رسول الله ﷺ پسله هغه چي د تبوک د غزاء څخه راغلی په عوض د دې چي په دغه مسجد کي لمونځ

(c) ketabton.com: The Digital Library

آداء کړي هغه مسجد يې وسوځاوه او ونړاوه.

ورونو! څرنګه چي د ابو عامر الفاسق نوم يو وار د اُحُد په غزاء کي ذکر سوی دی او بيا اوس ياد سو، نو د دې دپاره چي دغه فاسق وپيژندل سي د هغه مختصره سوانح او د دغه مسجد ضرار په جوړېدلو کي به د ده رول او اهميت درته بيان سي.

ابو عامر الفاسق

کله چي رسول الله ﷺ د مکې مکرمې څخه مدينې منورې ته هجرت وکړ هلته تر مدينې منورې دباندي يې د بني عَمرو بن عوف په کلي کي واړول او هلته يې يو مسجد جوړ کړی چي د مسجدِ قُباء په نامه سره مشهوره دی او رسول الله ﷺ به په وروسته کي ډېر ځله د شنبې په ورځ د مدينې منورې څخه دغه مسجد ته ورتلی او هلته به يې دوه رکعاته لمونځ کاوه، د دغه مسجد او په هغه کي د لمونځ کولو ډېر فضيلتونه رسول الله ﷺ بيان کړي دي، چي يو د فضيلتو څخه يې دا دی چي رسول الله ﷺ فرمايي: که څوک په خپل کور کی اودس تازه کړي او بيا مسجد قباء ته ولاړ سي او هلته دوه رکعاته نفل لمونځ آداء کړي د يوې عمرې اجر او ثواب لري.

نو ځينو منافقانو غوښتل چي د دغهِ مسجد پرضد او نژدې و دغه مسجد ته يوه بله بناء يا تعمير د مسجد په نامه سره جوړ کړي او د قُباء د مسجد خلک سره جلا او متفرق کړي، خو په حقيقت کي د دغه ناپاکه عمل اصلي محرک او سبب يو سړئ ؤ چي ابو عامر الراهب ورته ويل کېدل، ابو عامر الراهب څوک ؤ؟ د خزرج د قبيلې يو نفر ؤ، چي د رسول الله ﷺ تر هجرت د مخه نصراني سوی ؤ او د نصاراوو د راهبانو يا عابدانو ژوند يې اختيار کړی ؤ، د مدينې منورې د شا وخوا خلک خاصتاً د أوس او خزرج د قبيلو خلک د ده و زُهد او فقيری ته عقيده درلودل او د ده يې ډېر زيات عزت، تعظيم او احترام کاوه.

د رسول الله ﷺ تر بختور او مبارک قدوم يا ورتګ وروسته چي په مدينه منوره کي د علم او ايمان لمر را وختی او د اسلام په نور سره شا وخوا رڼا سوه، نو د داسي مصنوعي او تقلبي فقيرانو مقام او شرف له منځه ولاړ او ده ته چا اهميت نه ورکاوه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه د لمر په راختلو سره ځوک په هغه ځراغ پسي نه ګرځي چې تېل یې خلاص سوي وي، ابو عامر د دغه کیفیته څخه ډیر خواشیني او ناراضه ؤ او د حسد په اورکي نیني نیني سو.

خو بیا هم رسول الله ﷺ دغه ابو عامر الفاسق ؤ اسلام ته دعوت کړی او ورته ویې ویل: ما د خپل ځان سره ابراهیمي صحي دین را وړی دی، ابو عامر و ویل: زه خو د پخوا څخه پر ابراهیمي دین وم مګر تا د خپله ځانه څخه په ابراهیمي دین ځیني مخالف شیان ګډ کړي دي، رسول الله ﷺ دغه د ده خبره په شدت سره رَد کړه، خو د خبرو په آخر کي د ابو عامر د خولې څخه دا خبره را و وتل: (په موږ دوو کي چې هریو درواغجن وي الله جل جلاله دي هغه له خپله وطنه لیري او یوازي په غُربت او مسکنت کي مړ کړي) رسول الله ﷺ و فرمایل: آمین.

دبدر تر غزاء وروسته چې د اسلام اساس او بنیاد نور هم ټینګ سو د حاسدانو ستر کي او زړونه نور هم د مسلمانانو په کامیابۍ سوځل کېدل، نو ابو عامر وارخطا سو او مکې مکرمې ته د دې دپاره و تښتېدی چې مشرکان د رسول الله ﷺ جنګ او مقابلې ته نور هم تشویق کړي او د اسلام سره یې د جنګ دپاره تیار کړي، تاسي ولیدل چې دغه ابو عامر د اُحُد په غزاء کي د مشرکانو سره راغلی ؤ او د جنګ تر شروع کېدلو د مخه و میدان ته را ووتی د مدینې منورې انصارو خصوصاً د خزرج و قبیلې ته چې د جاهلیت په وختو کي د ده مخلص مریدان وه خطاب وکړی او له دویه څخه یې وغوښتل چې زما طرف ته راسی، مګر دغه احمق په دې نه پوهېدی چې د رسول الله ﷺ په مقابل کي هغه د ده پخوانۍ کوډي او جادو کله چلیږي، نو ځکه انصارو د ده په جواب کي و ویل: اې فاسقه! او اې د الله دښمنه! الله دي ذلیله کړه موږ به څنګه رسول الله ﷺ پرېږدو او ستا ملګرتیا به کوو؟ د انصارو د دغه مایوس کوونکي جواب تر اورېدلو وروسته ابو عامر الفاسق ډیر په قهر سو او داسي یې و ویل: یا محمّد! ﷺ تردې وروسته چې هر قوم ستا د جنګ دپاره راځي زه به د هغو ملګری یم، نو د حنین تر جنګه پوري بېله ناغې د کفارو په ملګرتیا د مسلمانانو سره جنګېدی، د اُحُد په غزاء کي هم دئ ؤ چې د جنګ په میدان کي یې غارونه کِندلي او جوړ کړي وه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او رسول اللهﷺ ویوه ته د هغو غار وور ولوېدی.

د حنین تر جنګ وروسته ابو عامر فاسق دا حس کړه چې اوس هیڅ یوه عربي قوه د مسلمانانو په مخ کې نه سي درېدلای نو په تېښته سره یې ځان شام ته ورساوه او د مدینې منورې منافقانو ته یې خط ولیکی چې زه به د روم د قیصره سره ملاقات وکړم او د هغه د یوه زورور لښکره سره د محمّدﷺ جنګ ته در تلونکی یم چې د سترګو په رپ کې به د مسلمانانو ټول امیدونه د خاورو سره برابر سي او مسلمانان به بالکل ختم او فیصله کړي، خو تاسي اوس یو تعمیر د مسجد په نامه سره جوړ کړی چې هلته به د لمانځه په نامه سره را ټولېږی او د اسلام پر ضد به خپلي خبري او مشورې سره کوی او زما قاصدان به هم هلته زما لیکونه او پیغامونه در رسوي او که زه هم مجبوره سوم هلته به د مسلمان په نامه سره درسم او دغه مسجد به زموږ د اجتماع او مشورو ځای وي له هغه ځایه به د اسلام ضد کارونه نشروو.

د دغو خبیثو مقاصدو دپاره د مسجد قُباء په مقابل کې د ضِرار د مسجد په جوړولو شروع وسوه او رسول اللهﷺ ته یې دا بهانه وکړه چې یا رسولَ الله! په الله مو دي قسم وي چې زموږ د بدو نیت نه دی خو د یخ او باران په سبب خاصتاً د مریضو او ضعیفه خلکو په سبب چې تر مسجد قباء پورې نه سي تلای موږ دغه مسجد جوړوو چې لمونځ کوونکو ته سهولت او آساني وي.

د تبوک د غزاء د شروع په وخت کې د دغه مسجدِ ضرار بناء پای ته ورسېدل نو یې رسول اللهﷺ ته حال ولېږی چې یا رسولَ الله! که تاسي یو وار هلته راسی او په دغه مسجد کې لمونځ آداء کړی ستاسي به مهرباني وي او زموږ دپاره به د سعادت او برکت سبب وګرځي او دغه غوښتنه یې هم په دې سبب سره وه چې د دوی په فکر د رسول اللهﷺ د دغه عمل په لیدلو سره به د ځینو ناپوه او ساده مسلمانانو ګمانونه ښه سي او بیا به د منافقانو د مکر او حیلې په دام او لومکه کې بند سي.

رسول اللهﷺ په دغه وخت کې تبوک ته د تلو دپاره په تیاري او آمادګي مشغوله ۇ نو یې و فرمایل: زه خو اوس مشغوله یم خو کله چې له تبوکه راسم بیا نو خرنګه چې د الله جل جلاله إراده وي هغسي به وسي، رسول اللهﷺ تبوک ته و وتی

(c) ketabton.com: The Digital Library

او په دغه نوي جوړ سوي مسجد ضِرار کي يې لمونځ نه کړی آداء، ځکه دغه مسجد اصلاً د فساد دپاره جوړ سوی ؤ، دغه مسجد د اسلام پر ضد د جنګ کولو مرکز ؤ. مګر کله چي رسول الله ﷺ د تبوک د غزاء څخه فارغه سو او مديني منوري ته نژدې سو نو د الله جل جلاله له طرفه دغه آيات شريف نازل سو چي فرمايي:

﴿ وَٱلَّذِينَ ٱتَّخَذُواْ مَسۡجِدٗا ضِرَارٗا وَكُفۡرٗا وَتَفۡرِيقَۢا بَيۡنَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ وَإِرۡصَادٗا لِّمَنۡ حَارَبَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ مِن قَبۡلُۚ ﴾. [التوبه:۱۰۷]

ژباړه: او هغه منافقان چي د مومنانو د ضرر رسولو دپاره يې مسجد جوړ کړی دی او د کفر دپاره يې جوړ کړی دی او د مومنانو په منځ کي يې د تفرقې اچولو دپاره جوړ کړی دی او جوړ کړی يې دی دپاره د انتظار د هغه چا چي پخوايې لا د الله او رسول الله ﷺ سره جنګ کړی دی (چي هغه څوک دغه ابو عامر الفاسق دی).

﴿وَلَيَحۡلِفُنَّ إِنۡ أَرَدۡنَآ إِلَّا ٱلۡحُسۡنَىٰۖ ﴾

او دوی قسمونه يادوي چي زموږ اراده بېله خيره او نېکيه د بل شي نه ده.

﴿وَٱللَّهُ يَشۡهَدُ إِنَّهُمۡ لَكَٰذِبُونَ ۝١٠٧﴾. [التوبه:۱۰۷]

او الله جل جلاله شاهدي آداء کوي چي بېشکه دوی په دغه خپلو قسمو کي خامخا درواغجنان دي.

دا د الله جل جلاله له طرفه شاهدي ده چي دوی درواغ وايي.

منافقانو دغه مسجد ضِرار اصلاً د خپلو مشورو د مرکز دپاره او د مسجد قُباء پر ضد جوړ کړی ؤ نو د دغه آيات شريف په واسطه الله جل جلاله رسول الله ﷺ د منافقانو په خبيثو نقشو او غرضو خبر کړی او د ضِرار د مسجد د جوړولو اصلي او اساسي مقصد يې ښکاره او بيان کړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مسجد ضِرار نړول

کله چې رسول اللهﷺ د تبوک د غزاء څخه د بیرته را تګ په وخت کې مدینې منورې ته ور نژدې سو د خپلو اصحابِ کرامو څخه یې دوه نفره، په بل روایت کې خلور نفره چې مالک بن خُشُم، معن بن عدی، عامر بن سکن وه (او یو بل څلورم نفر چې نوم یې نه دی ذکر سوی) مدینې منورې ته ولېږل چې دغه تعمیر چې نوم یې د فریب او چم پر اساس مسجد ایښوول سوی ؤ ونړوي او د مځکې سره یې برابر کړي، دغه اصحاب کرام هم د رسول اللهﷺ د حکم د عملي کولو دپاره تر لښکر د مخه سوه هلته ولاړه او دغه مسجد ته یې اول اور ور واچاوه او بیا یې د هغه دېوالونه ونړول، منافقانو کوښښ وکړی چې دغه نفر له دغه کاره څخه منعه کړي، خو اصحاب کرامو وویل: دا د رسول اللهﷺ امر دی چې دغه مسجد باید وسوځل سي او ونړول سي.

نو د فاسق ابو عامر او منافقانو ټول ارمانونه د دوی په زړو کې پاته سوه او ابو عامر الفاسق په خپله دعاء او د رسول اللهﷺ په آمین په شام او په (قِنسرین) نومي ځای کې د خلکو څخه جلا او د پردېسی په مرګ مړ سو.

اللهﷻ نور هم په سورةُ التوبه کې د دغه مسجد په باره کې فرمايي:

﴿لَا تَقُمۡ فِيهِ أَبَدٗاۚ لَّمَسۡجِدٌ أُسِّسَ عَلَى ٱلتَّقۡوَىٰ مِنۡ أَوَّلِ يَوۡمٍ أَحَقُّ أَن تَقُومَ فِيهِۚ﴾.

هیڅکله په دغه مسجد ضِرار کې د لمانځه دپاره مه درېږه، خامخا هغه د قُباء مسجد چې اساس او تاداو یې د اولي ورځې څخه پر تقوی او پرهېزګاری ایښوول سوی دی د دې ډېر لائق دی چې د لمانځه دپاره په هغه کې و درېږې.

﴿فِيهِ رِجَالٞ يُحِبُّونَ أَن يَتَطَهَّرُواْۚ وَٱللَّهُ يُحِبُّ ٱلۡمُطَّهِّرِينَ ۝١٠٨﴾. [التوبه: ۱۰۸]

په دغه مسجد قُباء کې داسې خلک دي چې دا خوښ لري چې خپل ځانونه د ګنهو او نجاستو څخه پاک وساتي او اللهﷻ هغه ښه ځان پاکوونکي خوښ لري.

دغه معلومات د مسجد ضرار، ابو عامر فاسق او منافقانو په باره کې وه، اوس بیرته هغه د مخنې بحث ته چې د تبوک د غزاء په باره کې مو خبري کولې رجوع کوم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه د روم د حملې خبرونه او معلومات د لیري ځخه د آوازو پر قسم مسلمانانو ته را رسېدل ځو بالاخره په دغه وختو کي د انباط یوه ډله مدینې منورې ته راغله (انباط) یو قوم ؤ چي له شامه به یې مدینې منورې ته تجارتي مالونه راوړل خاصتًا نباتي غوړي، دغو خلکو دغه خبر په تفصیل او تاکید ور سره را وړی چي هرقل د مسلمانانو د حملې دپاره یو قوي لښکر جوړکړی دی چي شمېر یې ځلوېښت زره نفره دی او د دغه لښکر مشرتوب او قومنداني یې د روم د ډېرو لویو مشرانو ځخه یوه مشر ته ورکړي دي او د دغه لښکر سره یې هغه نوري عربي قبیلې هم یو ځای کړي دي کومي چي نصرانیت ته اوښتي او د روم تابع دي (تاسي ته معلومه ده چي د عربو هغه قبیلې چي د شام پر حدودو پرتې وې د پخوا ځخه د نصرانیت دین ته داخلي سوي وې او د روم تر حکم لاندي وې) نو ویل: دغه عربي قبیلې لکه لخم، جُذام او نوري هم ور سره یو ځای سوي دي او د دغه لښکر مقدمه تر بلقاء پوري را رسېدلې ده، د دغه خبر په را رسېدلو سره د مسلمانانو دپاره ډېر لوی خطر پیدا سو او هغه شئ چي دغه خطر یې نور هم زیاتاوه هغه دا ؤ: چي وخت او موسم هم د ډېري شدیدي ګرمۍ ؤ، خلک په وچ کالي او مشکلاتو اخته وه، حیوانات یې هم لږ سوي وه او د مدینې منورې مېوې هم تازه پر پخېدلو او رسېدلو وې، نو د ټولو خلکو دا خوښه وه چي په خپلو مېوو او سایو کي و اوسیږي، د هیچا دانه وه خوښه چي دغسي د ګرمۍ په وخت او دغسي د مفلسۍ په حال کي د خپلو کورو ځخه په سفر ولاړ سي او پر دې ټولو سربېره د مدینې منورې او شام په منځ کي مسافه هم ډېره زیاته وه، لاريې وچه او سخته وه.

مګر رسول الله ﷺ دغو حالاتو ته په حکیم او دقیق نظر سره کتل، هغه د روم آمادګي دغه د مدینې منورې تر داخلي مشکلاتو مهمه وه، رسول الله ﷺ پوهېدی که د دغو مشکلاتو په سبب د روم سره په مقابله کي لږ تاخیر او کسالت وسي او روم ته دا موقع ورکول سي چي و هغو منطقو ته ور ننوزي چي د مسلمانانو تر نفوذ او سیطرې لاندي دي او بیا د هغه ځایه ځخه د مدینې منورې پر طرف را رهي سي، پر اسلامي دعوت او د مسلمانانو پر عسکري شهرت به د دې کار ډېر بد اثر ولویږي او هغه جاهلیت به بیرته را ژوندۍ سي چي د حنین په جنګ سره یې سخته او شدیده ضربه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوړلې وه او اوس آخري نفسونه کاږي.

رسول الله ﷺ ته دا هم ور معلومه وه: هغه داخلي منافقان چې په داسې موقع پسې ګرځېدل چې کله به پر مسلمانانو حمله وکړي اوس د روم د پاچا سره د ابو عامر الفاسق په واسطه ارتباطونه نيسي، نو به هغه وخت چې روم د مخ له طرفه پر مسلمانانو حمله وکړي داخلي منافقان به د شا له طرفه د مسلمانانو نسونه په خپلو خنجرو ور څيري، چې په دې ډول سره به د رسول الله ﷺ او د ده د اصحابو هغه کوښښونه چې د اسلام د نشرولو دپاره يې کړي وه عبث او بيهوده سي او هغه کاميابۍ چې دوی پسله ډيرو پرله پسې خونړيو جنګو او سرِيو لاس ته راوړي وې په مفته د لاسه ورکړي.

حکيم او دانا رسول الله ﷺ په دغو ټولو کارو او نتيجو ښه پوره پوهېدی، نو ځکه يې د دغې ګرمۍ او مفلسۍ سره سره دا مقرره کړه چې مسلمانان بايد د روم سره يو فيصله کوونکی جنګ د هغو پر سرحد وکړي او روميانو ته دا موقع ور نه کړي چې ودار الإسلام يا د مسلمانانو ملک ته ور داخل سي، کله چې رسول الله ﷺ دا فيصله وکړه چې موږ بايد د داخلي، اقتصادي او موسمي مشکلاتو په سبب د روم سره په جنګ کولو کي ځنډ او تاخير و نه کړو نو يې په صحابهٔ کرامو کي اعلان وکړی چې د روم سره د جنګ دپاره خپل ځانونه تيار او آماده کړی.

همدارنګه يې د شا و خوا عربي قبيلو او مکې مکرمې ته حال ولېږی چې د جنګ او سفر دپاره تيار سی او مدينې منورې ته راسی، د رسول الله ﷺ همېشه داعادت ؤ چې جنګ ته به وتی تَوريه به يې کول يعني: په صراحت سره به يې نه ويل چې چيري او د چا جنګ ته ځي، مقصد به يې يو ځای ؤ او نوم به يې د بل ځای ياداوه، دا د دې دپاره چې دښمن د مسلمانانو په حرکت نه سي خبر (ځکه که دښمن خبرسي يا خو تښتي او ځای پرېږدي، يا د جنګ دپاره آمادګي نيسي) نو رسول الله ﷺ په هيڅ وخت کي په صراحت سره د مقصد د ځای نوم نه ياداوه بېله تبوک او خيبره څخه، چې په دغو دوو ځايو کي امر واضح او صريح ؤ، د خيبر په غزاء کي په دې سبب صراحت ؤ چې د الله جل جلاله طرفه د خيبر د فتحه کولو وعده سوې وه، نو و تَوريې ته ضرورت نه ؤ او دلته د تبوک په غزاء کي بيا په دې سبب صراحت ؤ چې مسافه ډيره

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیري وه او بنایي جنګ به هم ډېر شدید وي نو د دې جنګ دپاره باید پوره او لازمه آمادګي ونیول سي، مسلمانان باید په دې خبر وي چي دغه جنګ مو د هغه دولت سره دی چي په هغه وختو کي د دنیا هغه لوی مملکت بلل کېدی چي هغه د روم پاچهي وه او د دې جنګ دپاره عادي او معمولي تیاري نه ود کافي.

ځکه دا ممکنه وه چي دغه جنګ دي ډېر وخت په برکي ونیسي، نو مسلمانان باید حتماً په دې پوهېدلي وای چي جنګ اوږد او سفر سخت دی نو خامخا باید پوره استعدادات ورته نیول سوي او برابر سوي وای، نو ځکه رسول الله ﷺ د مقصد ځای په وضاحت او صراحت سره اعلان کړی او مسلمانان یې و جهاد ته تشویق کړه، همدارنګه د سورةُ التوبه ډېر آیاتونه په دغه وخت کي د دې دپاره نازل سوه چي مسلمانان جهاد او سفر ته تشویق او ترغیب کړي او رسول الله ﷺ دې ته هم تشویق کړه چي خپل هغه ښه او نفیس مالونه د الله جل جلاله په لار کي مصرف کړي.

مسلمانان د روم د غزاء دپاره ځانونه آماده کوي

دغه سفر او د دغه جنګ دپاره آمادګي د ډېري سختي او شدیدي ګرمۍ په وخت کي وه، بارانونه ځنډېدلي وه او وچکالي پېښه وه، دا وخت داسي وخت وُ چي مېوې د پخېدلو په حالت کي وې (یعني تر اوسه نه وې پخې سوي خو و پخېدلو ته نژدې وې) د خلکو زړونه دِ دغه خپلو حاصلاتو سره تړلي وه، دا یې خوښه وه چي حاصلات واخلي او بیا ولاړ سي، مګر د رسول الله ﷺ له طرفه امر واضح او صریح وُ، چي خامخا باید دغه جنګ ته دغه اوس د موجودو مشکلاتو سره سره ووزی.

د دې جنګ په وتلو کي اختیاري معامله نه وه بلکه صریح امر وُ: هر هغه مسلمان چي د اسلحې د وړلو قدرت لري پر هغه دا واجب او لازمه ده چي دغه جنګ ته ووزي، په دغسي حالاتو کي صادق مسلمان د منافق او ضعیف الإیمانه مسلمانه څخه پېژندل کېږي مجاهد او منافق سره معلومېږي، ځکه دا امر اختیاري نه وُ بلکه واجبي او لازمي امر وُ.

دغه د تبوک غزاء ته (غَزوةُ العُسره) هم ویل کېږي ځکه دغه غزاء د ګرمۍ او مفلسۍ، تکالیفو او مشکلاتو په وخت کي وه، دغه غزاء د مسلمانانو دپاره ډېر لوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

امتحان ؤ، د دغي غزاء او د هغې د واقعاتو په باره کي په سورةُ التوبه کي ډير آياتونه نازل سوي دي چي د دغي غزاء او د هغې حادثات بيانوي، که څه هم په سورةُ التوبه کي د نورو موضوعاتو په باره کي لکه د مکې مکرمې فتحه او داسي نور بيان هم سته، خو په هغه جمله کي د تبوک د غزاء واقعات او هغه حادثات چي د تبوک تر غزاء وروسته پېښ سوي دي هم بيانوي، د سورةُ التوبه د ډيرو آياتو په ترجمه تر هغو نه سو پوهېدلای ترڅو د تبوک د غزاء د واقعاتو معلومات و نه لرو، دا خبره يو وار بيا تکراروم: ترڅو چي په سيرةُ النبي صلی الله علیه وسلم نه يو خبر د قرآن مجيد په ډيرو حصو نه سو پوهېدلای، الله جل جلاله د سورةُ التوبه په (۴۱ ، ۴۲) نمبر آياتو کي فرمايي:

﴿ ٱنفِرُواْ خِفَافًا وَثِقَالًا وَجَٰهِدُواْ بِأَمْوَٰلِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ ۚ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾ ﴾.

ژباړه: اې مسلمانانو! تاسي که سپک ياست که درانه بايد خامخا جهاد ته ولاړ سی (د سپک او درانه څخه مقصد دغه ټول حالات دي يعني: که پياده ياست که سپاره، که ماړه ياست که غريبان، که زاړه ياست که ځوانان، که روغ ياست که رنځوران، که بې اسلحې ياست يا مسلح، که آزاد ياست که مريان، که مجرد ياست که د کور خاوندان، پر هر حال چي ياست بايد غزا ته ووزی) او تاسي د الله جل جلاله په لار کي د اعلاء کلمةُ الله او د الهي دين د ترقۍ دپاره په خپلو مالو او په خپلو ځانو جهاد وکړی، دغه جهاد ته ستاسي تګ، ستاسي د دنيا او آخرت دپاره خير دی که تاسي په خپله ګټه او تاوان وپوهېږی.

د جهاد اُخروي ګټې هر چا ته معلومي دي چي په جنت کي لوړي درجې او ډير نعمتونه دي، مګر د جهاد دنيوي ګټې څه شي دي؟ تر هرڅه د مخه د کفارو څخه غنيمتونه او تر هغه وروسته د عزت ژوند دی، تاسي نن ورځ د مسلمانانو دغه د ذِلت ژوند ته متوجه ياست؟ هر چيري چي مسلمان دی هغه ذليله او د ځان اختيار نه لري، د دغه ذلّت اساسي سبب او علت دا دی چي نن ورځ مسلمانانو جهاد پرې ايښی دی.

نو کله چي واقعي مسلمانانو د رسول الله صلی الله علیه وسلم اعلان واورېدی چي د روم د جنګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپاره یې وربولې د دغه امر د عملي کولو دپاره لکه په مسابقه کې چې وه هریو کوښښ کوي چې تر هغه بل د مخه خپل ځان تیار او آماده کړي، نو خود مدینې منورې ته له هره طرفه د قومو او قبیلو را تګ شروع سو، د مسلمانانو څخه یو نفر هم په دې نه ؤ راضي چې د دغې غزاء څخه پاته سي ښله هغو کسانو چې په زړو کې یې د نفاق مرض ؤ، څرنګه چې د دغې غزاء دپاره سفر پر نفس سخت او مشکل ؤ او په دغه سفر کې لویه ابتلاء او سخت امتحان ؤ، نو د منافقانو نفاق په خپله ځان ښکاره کاوه او له دې سخته سفره څخه یې په یوه او بله بهانه ځان خلاصاوه، الله ﷻ د دغو منافقانو په باره کې د سورۃ التوبه په (۴۲) نمبر آیات کې فرمایي:

﴿لَوْ كَانَ عَرَضًا قَرِيبًا وَسَفَرًا قَاصِدًا لَّاتَّبَعُوكَ﴾.

که دغه سفر سپک او بې تکلیفه وای او دا امید یې وای چې غنیمتونه او ولجې په لاس ورځي نو به یې ستا متابعت کړی وای په دغه سفر کې به دې ملګري سوي وای.

﴿وَلَٰكِنۢ بَعُدَتْ عَلَيْهِمُ ٱلشُّقَّةُ﴾

مګر دغه لار او مسافه پر دوی لیري سوه نو ځکه نه در سره ولاړل.

﴿وَسَيَحْلِفُونَ بِٱللَّهِ لَوِ ٱسْتَطَعْنَا لَخَرَجْنَا مَعَكُمْ يُهْلِكُونَ أَنفُسَهُمْ وَٱللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّهُمْ لَكَٰذِبُونَ﴾.

یعنې: کله چې تاسې بیرته له دغې غزاء څخه راسی نو دوی به په الله سره قسمونه یادوي او وایي به: که چیري زموږ د سفر کولو طاقت وای نو خامخا به موږ ستاسره وتلي وای، دوی خپل ځانونه دغه د دروا غو په قسمو سره هلاکوي او الله ﷻ عالم دی چې دوی خامخا درواغجنان دي.

د منافقانو په باره کې دغه آیاتونه نازل سوه چې د دوی حال یې رسوا کړی.

ورونو! یوازې دا نه بلکه د تبوک په غزاء کې ډیر واقعات پېښ سوي دي چې په هغو کې منافقان کشف سوي او رسوا سوي دي، د تبوک غزاء که څه هم په هغه غزاء کې د روم سره جنګ مقصد ؤ مګر په نتیجه کې ډیري شدیدې ضربې او واري پر منافقانو وه، حقیقي او واقعي جنګ د منافقانو سره ؤ نه د روم سره، لکه څرنګه چې بیا

(c) ketabton.com: The Digital Library

به يې موږ په راتلونکو واقعاتو کي ووينو.

کله چي رسول الله ﷺ د دغي غزاء د وتلو دپاره امر او اعلان وکړی نو أعراب او منافقان و رسول الله ﷺ ته ورغله او داسي عذرونه يې ويل او جوړول چي د منلو وړ نه وه، هر يو به په يوه عذر پسي ګرځېدی چي د هغه عذر په واسطه د غزاء د وتلو او تللو څخه ځان پاته کړي.

منافقان او ضعيف الإيمانه مسلمانان ولي دغي غزاء ته نه تله؟ ولي غوارې چي ځانونه پاته کړي؟ ځکه د روم او روميانو سره جنګ، داسي جنګ نه ؤ لکه د خيبر د يهودو سره چي آسانه او نژدې ؤ، دا داسي غزاء وه چي په هغه کي د هغه وخت د دنيا د لوی مملکت سره جنګ کېدی، نو د منافقانو دا يقين ؤ چي مسلمانان ماته او شکست خوري، ډير خلک يې وژل کيږي او ډير تکليف وررسيږي.

بل دا چي موسم هم د ګرمۍ دی او مسافه هم ډيره ليري وه، نو منافقان وبېرېدل او په عذرو پسي ګرځېدل، ځيني هغه کسان چي په غير معقول يلبېځايه عذر سره به يې ځان پاته کاوه په قرآن مجيد کي ذکر سوي دي چي يو د هغو څخه جَد بن قيس دی، جَد بن قيس منافق ؤ او دئ هغه څوک دی چي د حديبيې د صلحي په ورځ د دې دپاره چي د رسول الله ﷺ سره بيعت و نه کړي د هغه سره اوښ تر شا به پټېدی او دئ هغه څوک دی چي رسول الله ﷺ و فرمايل: تاسي ټوله جنت ته داخليږی بېله خاونده د سره اوښ، هغه دغه جَد بن قيس ؤ او اوس بيا د هغه دپاره بل امتحان راغلی.

کله چي د رسول الله ﷺ له طرفه ښکاره او واضحه امر وسو چي د تبوک غزاء ته وتل واجب او لازمي دي دغه جَد بن قيس چي منافق او دننه کافر دی خو په ظاهره سره د اسلام دعوه کوي و رسول الله ﷺ ته ورغلی غوارې چي يو عذر پيدا کړي، مګر عذر نه لري نو بيې څه و ويل؟ ويل: يا رسولَ الله! ټولو خلکو ته دا معلومه ده چي په ټولو عربو کي زما په مثل څوک نسته چي ډير ژړدي د ښځو په سبب په فتنه او فساد اخته کيږي او د روم ښځي ډيري ښايستې دي، که زما سترګي پر ومښلي ځان نه سم ځني ساتلای، نو ما هلته مه بيايه، ځکه زه پردې بېرېږم که مي هغه ښځي وليدلې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په يوه فساد او فتنه به اخته سم، ما معذوره و بوله د پاته کېدلو اجازه راکړه او ما زما په دين کې په فساد او فتنه مه اخته کوه، رسول اللهﷺ هم د پاته کېدلو اجازه ورکړه، الله جل جلاله د دغه سړي په باره کې په سورة التوبه کې فرمايي:

﴿ وَمِنْهُم مَّن يَقُولُ ٱئْذَن لِّى وَلَا تَفْتِنِّىٓ ۚ أَلَا فِى ٱلْفِتْنَةِ سَقَطُوا۟ ۗ وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌۢ بِٱلْكَـٰفِرِينَ ﴿٤٩﴾ ﴾. [التوبه: ۴۹]

يعني: ځيني د دغو منافقانو هغه څوک دی چې وايي: ماته د پاته کېدلو اجازه راکړه او ما د ګمراهی په فتنه کې مه اچوه، الله جل جلاله فرمايي: چې خبر اوسه: دوی د ښخوا څخه لا په ګمراهي کې لوېدلي وه او بېشکه چې جهنم خامخا پر کافرانو را ګرځېدونکی دی. نو الله جل جلاله دغه سړي ته د ده د عمل په سبب دا زېری ورکړی چې دوږخ ته تلونکی يې.

او بيا الله جل جلاله خپل معزز او مکرم رسولﷺ ته په وروستني آيات شريف کې په ډېره نرمه لهجه سره فرمايي: الله عفوه درته کړې ده، ولې دې دغو نفرو ته د پاته کېدلو اجازه ورکړه؟

﴿ عَفَا ٱللَّهُ عَنكَ لِمَ أَذِنتَ لَهُمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَكَ ٱلَّذِينَ صَدَقُوا۟ وَتَعْلَمَ ٱلْكَـٰذِبِينَ ﴿٤٣﴾ ﴾. [التوبه: ۴۳]

الله عفوه درته کړې ده ولې دې دوی ته د پاته کېدلو اجازه ورکړه؟ او ولې دې تر هغو پورې نه پرېښوول چې تا ته هغه کسان معلوم سوې وای چې په دغه خپل عذر کې صادق دي او درواغجنان دې معلوم کړي وای.

ځينو منافقانو به په خپل منځ کې سره ويل (يا به يې مومنانو ته ويل) اوس په دغه ګرمي کې جنګ ته مه وزی، صبر وکړی مېوې به تولي کړو او هوا به هم سړه سي بيا به ووزو، الله جل جلاله د دوی په جواب کې و فرمايل:

﴿قُلْ نَارُ جَهَنَّمَ أَشَدُّ حَرًّا ۚ لَّوْ كَانُوا۟ يَفْقَهُونَ ﴿٨١﴾ ﴾. [التوبه: ۸۱]

يعني: اې محمده!ﷺ دوی ته و وايه: د دوږخ اور نسبت و دغي ګرمی ته ډېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

زيات ګرم دی، که دوی پوهېدلای نافرماني به يې نه وای کړې.

مقصد دا چې د سورۀ التوبه په ډېرو آياتو کې د منافقانو رد ويل سوی دی. اوس مسلمانان ځانونه آماده کوي د سفر او جنګ دپاره سامان برابروي، مګر ډېر خلک غريبان دي هيڅ شئ نه لري، نه پيسې، نه د سپرېدلو دپاره بوده، نه اسلحه او نه د خوړلو مواد، حتّى د اغوستلو دپاره کالي هم نه لري،

تاسي د مسلمانانو د دغه مسکنت او غريبۍ د حال تصور وکړی، خو پر دغه سربېره بيا هم د هغه وخت د مځکي د مخ د لوی قدرت او طاقت سره جنګېږي، واقعي مسلمانان همېشه هم داسي وي، خبره د قوت او اسلحې نه ده بلکه خبره د ايمان او د الله جلّ جلاله سره د سودا او معاملې ده، د مسلمانانو قوت د لښکر په ډېر والي او د اسلحې په زياتوالي کې نه دی بلکه د مسلمانانو قوت د دوی په ايمان سره دی.

نو دغه غريب او مسکين خلک و رسول الله ﷺ ته ورغله او ويل: يا رسولَ الله! ځينو غني کسانو ته و وايه چې زموږ سره د سپرلۍ دپاره د يوه بوده يا حيوان او نفقې يا خوراکي موادو مرسته وکړي، موږ غواړو چې ستا سره ووزو مګر هيڅ شئ نه لرو.

ورونو! داخو در ته معلومه ده چې د مدينې منورې او تبوک په منځ کې تقريبًا (۷۰۰) کيلو متره لار ده، خو دغه لار اوس (۷۰۰) کيلو متره ده چې لار او سړکان پاخه او پر عصري ډول جوړ سوي دي، مګر په هغه وختو کې چې لاري کږې وږې وې، غرونه او شېلې وې ممکن تر (۱۰۰۰) کيلو متره هم زياته وه، نو په دغه اندازه اوږده لار چې هم وچه او رېګ وي، د سعودي عربستان په سخته او شديده ګرمي کې پر پښو يا پر اوښانو تګ کول آسانه او معمولي کار نه دی، دا خو يوازي د لاري مشکلات وه، هلته بيا د يوه قوي مملکت سره جنګ او مقابله کېږي، نو رسول الله ﷺ د ځينو کسانو سره مرسته وکړه مګر د پاته نورو کسانو دپاره يې شئ نه درلودی او هغو ته يې جواب ورکړی چې زما سره شئ نسته چې ستاسي مرسته په وکړم، د هغو کسانو د جملې څخه چې رسول الله ﷺ جواب ورکړی او د هغو د سپرلۍ دپاره يې بوده او حيوان نه درلودی يو هم سالم بن عُمير رضي الله عنه او عَمرو بن الحمام رضي الله عنه او داسي نور صحابۀ کرام وه، دغه خلک چې رسول الله ﷺ ته ورغله او

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خپل نه قدرت او مسکنت په سبب يې د رسول الله ﷺ څخه مرسته وغوښته او د رسول الله ﷺ له طرفه هم د شي نه درلودلو په سبب منفي جواب ورکول سو، په ژړا ژړا د رسول الله ﷺ د مجلسه څخه نا اميده رهي سوه او د ژړا سبب يې هم دغه ؤ چي د خپل مسکنت په سبب د جهاد څخه پاته کېدل، الله جل جلاله هغه کسان چي د يوه واقعي عذر په سبب د دغه غزاء او جهاد څخه پاته سوي دي په قرآن مجيد کي ذکر کړي دي او د سورة التوبه په (۹۱، ۹۲، ۹۳) نمبر آياتو کي فرمايي:

﴿لَّيْسَ عَلَى ٱلضُّعَفَآءِ وَلَا عَلَى ٱلْمَرْضَىٰ وَلَا عَلَى ٱلَّذِينَ لَا يَجِدُونَ مَا يُنفِقُونَ حَرَجٌ إِذَا نَصَحُوا۟ لِلَّهِ وَرَسُولِهِۦ ۚ مَا عَلَى ٱلْمُحْسِنِينَ مِن سَبِيلٍ ۚ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٩١﴾﴾. [التوبه: ۹۱]

يعني: پر ضعيفه خلکو، پر مريضو خلکو او پر هغو کسانو چي د جهاد او غزاء دپاره خرڅ او نفقه نه سي پيدا کولای په دغه سبب چي دوی د غزاء څخه پاته سوه هيڅ ګناه او حرج نسته، کله چي دوی د الله جل جلاله او رسول الله ﷺ سره اخلاص کوي او زړونه يې صاف وي، پرنېکو کارانو د إلزام او ملامتيا هيڅ لار نسته او الله جل جلاله ښه بخښونکی او د ډير رحم خاوند دی.

﴿وَلَا عَلَى ٱلَّذِينَ إِذَا مَآ أَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ قُلْتَ لَآ أَجِدُ مَآ أَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِ تَوَلَّوا۟ وَّأَعْيُنُهُمْ تَفِيضُ مِنَ ٱلدَّمْعِ حَزَنًا أَلَّا يَجِدُوا۟ مَا يُنفِقُونَ ﴿٩٢﴾﴾. [التوبه: ۹۲]

او نسته ګناه په سبب د دغه پاته کېدلو پر هغو کسانو: کله چي دوی تا ته د دې دپاره راغله چي د سپرلۍ دپاره بوده ورکړې او تا ورته و ويل: زه داسي شئ نه سم پيدا کولای چي تاسي پر هغه نقل کړم، دوی په داسي حال کي ولاړل چي تر سترګو يې اوښکي بهېدلې، دوی په دې سبب غمجن وه چي دوی هغه شئ نه کړی پيدا چي په جهاد کي يې خرڅ او مصرف کړي، د جهاد دپاره يې نفقه نه کړه پيدا.

﴿إِنَّمَا ٱلسَّبِيلُ عَلَى ٱلَّذِينَ يَسْتَـْٔذِنُونَكَ وَهُمْ أَغْنِيَآءُ ۚ رَضُوا۟ بِأَن يَكُونُوا۟ مَعَ ٱلْخَوَالِفِ وَطَبَعَ ٱللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٩٣﴾﴾. [التوبه: ۹۳]

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلکه ملامتیا پر هغو کسانو ده چې دوی اغنیاء دي او د پاته کېدلو اجازه غواړي، دوی په دې راضي سوه چې دوی د پاته کسانو سره وي (چې هغه ښځې او نجوني دي) او الله جل جلاله د دوی پر زړو مهر لګولی دی نو دوی په خپله بده خاتمه نه پوهیږي.

دغه تلاوت سوي آیاتونه یوازي دا نه چې پر منافقانو رد دی بلکه د هغو د شرمولو دپاره یوه شدیده ضربه همده.

کله چې رسول اللهﷺ ولیدل چې ډېر داسي خلک سته چې د تللو نیت او اراده لري مګر د هغو سره د تللو دپاره مال او بوده نسته نو یې په مسجد نبوي کي مسلمانان سره را ټول کړه او د هغو څخه یې وغوښتل چې د دغو غریبو خلکو سره مرسته وکړي، صدقه او د تبرع مال ورته را ټول کړي، رسول اللهﷺ وفرمایل: څوک دغه جیش العُسره مجهز کوي؟ یعني: د دغه غریب لښکر سره څوک مالي مرسته کوي؟ د رسول اللهﷺ په دغه غوښتنه په مسلمانانو کي داسي حال پېښ سو لکه د خیرات او صدقې په ورکولو کي چې په مسابقه کي سوه، هر یو له مسجده وزي او خپل کور ته ځي، هر یو غواړي چې د خپل قدرت پر اندازه هغه د ده سره موجود مال را وړي.

د اصحاب کرامو څخه یوه نفر ډېر مال را وړی، منافقان په مسجد کي ناست دي او نه ولاړل، اوس چې هغه سړي دغه ډېر مال راوړی، ډېر زیات مال ؤ او رسول اللهﷺ په خوشاله سو، منافقانو وویل: دا سړئ ریاء کوي ځان ښکاره کوي، حال دا چې دوی په خپله منافقان دي هیڅ یې نه راوړل او نه یې ورکړه، خو هغه مسلمان چې په خپله خوښه د الله جل جلاله او رسول اللهﷺ د رضاء دپاره مال را وړی دوی ویل: دا ریا کاره دی او بیا وروسته د اصحاب کرامو څخه یو بل نفر چې غریب او مسکین سړئ ؤ شئ یې نه درلودی فقط یوه کاسه خواړه یې را وړل، منافقان بیا په خپل منځ کي سره وایي: دغه یوه کاسه خواړه څه فایده کوي؟ تر دې خو دا بهتره وه چې شئ دي نه وای را وړی، الله جل جلاله دغه موضوع ته هم اشاره کړې ده او په سورة التوبه کي فرمایي:

﴿ ٱلَّذِينَ يَلۡمِزُونَ ٱلۡمُطَّوِّعِينَ مِنَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ فِي ٱلصَّدَقَٰتِ وَٱلَّذِينَ لَا يَجِدُونَ إِلَّا جُهۡدَهُمۡ فَيَسۡخَرُونَ مِنۡهُمۡ سَخِرَ ٱللَّهُ مِنۡهُمۡ وَلَهُمۡ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴾. [التوبه: ۷۹]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: هغه منافقان چې د مومنانو څخه پر ډېر خیرات کوونکو عیب وايي (مُطوّعِ هغه چا ته ویل کیږي چې ډېر مال په صدقه کي ورکړي) پر دغه مُطوّعینو عیب وايي چې دا ریاء کوي او بل پر هغه بې وزله غریب عیب وايي چې د خپل وَس او قدرت پر اندازه یې لږ مال را وړی، نو رخه یې په وسه نه وه پوره، نو دغه منافقان په دغه سړي پسخند وهي، الله جل جلاله به دوی ته د دغه پسخند او ملنډو سخته جزاء ورکړي او دوی لره دردناکه عذاب سته. *دا هم د منافقانو د عمل رَد بلکه شدید رَد دی.*

ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه هم له مسجده و وتی چې یو شئ را وړي، عمر فاروق رضی الله عنه هم ولاړ سو غواړي چې یو شئ راوړي، حضرت عمر رضی الله عنه وايي: دغه د مال او صدقې غوښتنه په داسي وخت کي وه چې زما سره مال موجود ؤ او دا اول وار دی چې زه د مال خاوند وم او مال لرم (نو دا زما دپاره یوه موقع وه چې ممکن تر ابوبکر رضی الله عنه د مخه سم) عمر رضی الله عنه وايي: نو مي د څانه سره و ویل: نن به تر ابوبکر د مخه کېږم، نو حضرت عمر رضی الله عنه د هغه ماله څخه چې د ده سره موجود ؤ نیم مال را وړی، یعني: د ټول هغه مال چې د ده سره موجود ؤ پوره نیم یې را وړی او په صدقه کي یې دغه غریب لښکر ته ورکړی (چې جیش العسره ورته ویل کیږي) رسول الله ﷺ په خوشاله سو د خیر او برکت دعاء یې ورته وکړه، پسله لږه وخته ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه راغلی او خپل ټول مال هرڅه چې یې درلودل هغه یې راوړل او رسول الله ﷺ ته یې کښېښوول، څرنګه چې رسول الله ﷺ ته د ده اقتصادي حال ور معلوم ؤ پوه سو چې خپل ټول مال یې راوړی دی، نو یې و فرمایل: یا ابا بکر! خپل اهل ته دي شئ نه پرېښاوه؟ ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه و ویل: هغوته مي الله او رسول الله پرېښوول، سبحان الله! دا د صدّیق اکبر صدق او اخلاص، ایمان او یقین ؤ چې رزق د الله جل جلاله له طرفه دی او واقعي توکل یې پر هغه الله ؤ نه پر مال، رسول الله ﷺ د خیر او برکت دعاء ورته وکړه.

حضرت عمر فاروق رضی الله عنه ولیدل: په دغه وخت کي چې ده دا نیت او إراده هم کړې وه چې تر حضرت ابوبکر الصدیق رضی الله عنه به د مخه کېږم، بیا هم نه سو د مخه، نو ویل: یا ابا بکر! والله هیڅ وخت ترتا نه سم د مخه کېدلای او دا هغه د خیر په کارو کي تنافس، مسابقه او مقابله ده لکه الله جل جلاله چې فرمايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿وَفِي ذَٰلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ ٱلْمُتَنَٰفِسُونَ ﴿٢٦﴾﴾ [المطففين:٢٦]

حضرت عثمان بن عفان ذي النورين رضي الله عنه چي يوه تجارتي قافله يې د شام دپاره جوړه کړې وه په هغه قافله کي دوه سوه اوښه وه، دغه ټول اوښان يې د مال او سامانه سره او دوه سوه اوقيه د سپينو زرو، د دغه جيش العُسره دپاره د رسول الله ﷺ په اختيار کي کېښوول، مګر بيا هم دغه را ټول سوي مالونه د پوره لښکر د مجهز کولو دپاره بس او کافي نه وه، رسول الله ﷺ ډير لوی خير او صدقه غوښتل چي د ډيرو خلکو ضروريات ورپوره کړي او لوی لښکر جوړ سي.

بيا هم ټول مسلمانان په مسجد نبوي کي سره يو ځای دي، رسول الله ﷺ ولاړ سو په خطبه ويلو يې شروع وکړه او په دغه خطبه سره يې غنيان خلک مقصد وه، ځکه اغنياء کولای سي چي واقعي مرسته وکړي، حتّی د رسول الله ﷺ په وخت او زمانه کي هم دغسي کارونه غنيانو مخ ته بېولای سوای، که څه هم د غريبانو او مسکينانو څخه د خير په کارو کي ګډون او حصه اخيستل په کار دي چي بايد د خپل قدرت پراندازه حصه پکښي واخلي مګر حقيقي او واقعي مرسته اغنياء کولای سي، دوی دي چي په خپل مالي قدرت سره د جهاد، دعوت او د اسلام د نشرولو کارونه مخ ته بېولای سي.

نو رسول الله ﷺ غوښتل چي دغه اغنياء څه مرسته وکړي او وې فرمايل: څوک جيش العُسرة ته د جنګ سامان او ضروريات ور برابروي؟ او هغه لره د دغه خير په مقابل کي جنت دی، دا د رسول الله ﷺ له طرفه وعده وه: که چا دغه لښکر مجهز کړی هغه لره جنت دی.

حضرت عثمان بن عفان ذي النورين رضي الله عنه ولاړ سو او ويل: يا رسولَ الله! زه سل اوښه سره د ټولو هغو شيانو چي دغه سل نفره ضرورت ورته لري (لکه اسلحه خوراکه او نور د احتياج سامان) ورکوم، رسول الله ﷺ د خير دعاء ورته وکړه او عثمان رضي الله عنه کښېنستی، څرنګه چي ضرورت تر دغه ډير زيات ؤ، رسول الله ﷺ بيا و فرمايل: څوک جيش العسره مجهز کوي؟ او هغه لره جنت دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم وار بیا حضرت عثمان رضی الله عنه ولاړ سو او ویل: سل اوښه د ټولو ضروریاتو سره پرما دي، رسول الله ﷺ د خیر دعاء ورته وکړه، رسول الله ﷺ بیا هغه خبره کوي او په هر وار کي عثمان رضی الله عنه ولاړېږي او سل اوښه د ټولو ضروریاتو سره پر ځان ایږدي، څو (۷) واره ولاړ سو، چي په نتیجه کي د عثمان رضی الله عنه خیرات او صدقه و (۹۰۰) اوښانو او (۱۰۰) آسانو ته ورسېدل، بیله هغه نقدو زرو چي رسول الله ﷺ ته یې ورکړي وه او بیا عثمان رضی الله عنه د سرو زرو زر دیناره راوړل او د رسول الله ﷺ په لمن کي یې ور واچول، رسول الله ﷺ دغه دینارونه سره اړول او عثمان رضی الله عنه ته یې یوه خبره وکړه، تاسي پوهېږئ چي دغه خبره به څومره قیمت او ارزښت لري؟ په والله دغه خبره د ټولي دنیا تر مالو او نعمتو ښه او بهتره ده، رسول الله ﷺ و فرمایل: «مَا ضَرَّ عثمان مَا فَعَلَ بَعدَ الیوم» یعني: عثمان رضی الله عنه چي پسله نن ورځي څخه هر کار وکړي ضرر نه وررسوي، د عثمان رضی الله عنه دغه صدقه د ده د تیرو سوو او را تلونکو ګنهو کفاره سوه.

سبحان الله! دا د صدقې او خیرات فضیلت دی خاصتًا چي د الله جل جلاله د دین د ترقی او لوړ والي دپاره مصرفیږي، که د مسلمانانو سره ن هغو د غریبی او سختیو په وخت کي مرسته وکړې الله جل جلاله به څومره د خیر معامله در سره وکړي، عبدالرّحمٰن بن عوف رضی الله عنه د سپینو زرو دوه سوه اوقیه راوړل، حضرت عبّاس رضی الله عنه ډیر مال را وړی، طلحه، سعد بن عُباده، محمّد بن مسلمه ټولو صحابهٔ کرامو یو په بل پسي مالونه را وړل، عاصم بن عدي رضی الله عنه (۹۰) وثقه خرما را وړه (وثق لکه خروار) هر یو د خپل قدرته سره برابر یو څه را وړي، حتّی ځیني خلک چي څه یې نه درلودل دوې درې لپي خواړه به یې را اخیستي وه.

ښځو د خپله قدرته سره موافق خپلي ګېڼې را لېږلې، چا والي، چا غاړګی، چا پای زېبونه، چا انګشتری رالېږل، هیچا پر خپل مال لاس و نه نیوی او نه یې بُخل وکړی بېله منافقانو، مال خو یې نه راوړی بلکه لغازونه یې لا هم ویل چي دې ریاء وکړه! او د دې دغه لږ مال ته هیڅ ضرورت نه ؤ او داسي نوري خبري.

په دغه وخت کي چي دلته د لښکر د جوړولو او وتلو آمادګي نیول کیږي ځیني صحرایي عرب و رسول الله ﷺ ته راځي او د نه تللو دپاره عذرونه وایي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله ﷺ هم د دوی عذرونه قبلول ځکه رسول الله ﷺ پوهېدی کوم خلک چي په دغسي وخت کي عذرونه وايي اصلاً په هغو کي خير او فايده نسته لو نه له دويه څخه ګټه اخيستل کېدلای سي، ډېرو خلکو عذرونه او بهانې جوړي کړې او پاته سوه.

رسول الله ﷺ خپل لښکر د مديني منورې څخه وايستی او ترمدينې منورې دباندي يې خېمې ودرولې او هلته يې د هغو خلکو انتظار کاوه چي د دغه غزاء دپاره پسي ور وتل، رسول الله ﷺ ته ديرش زره نفره راټول سوه، دا اول وار دی چي د مسلمانانو لښکر ديرشو زرو نفرو ته رسيږي.

لکه مخکي چي وويل سوه دغه غزاء د هجرت د نهم کال د رجب په مياشت کي وه او تر دغه لس مياشتي د مخه د هجرت د اتم کال د روژې په مياشت کي مکه مکرمه فتحه سوه چي په هغه وخت کي د رسول الله ﷺ سره لس زره نفره وتلي وه، نو د يوه کال بلکه د لسو مياشتو په جريان کي د مسلمانانو د لښکر شمېر ديرشو زرو نفرو ته ورسېدی، کله چي رسول الله ﷺ د خپل لښکره سره تر مديني منورې دباندي خېمې و درولې، رئيس المنافقين عبدالله بن اُبئ د خپلو منافقو ملګرو سره هم ور ووتی او هلته يې جلا خېمې و درولې، د رسول الله ﷺ او د مسلمانانو د خېمو سره يې نه واړول بلکه د خپل ځان دپاره يې په بله منطقه کي جلا خېمې و درولې او خلک تشويقوي چي د دوی سره واړوي، ځينو خلکو هم د دوی سره واړول.

کله چي رسول الله ﷺ د تبوک و طرف ته حرکت کاوه عبدالله بن اُبئ وويل: دغه اوس د ګرمۍ وخت او د حاصلاتو موسم دی دا وخت د وتلو دپاره نه دی مناسب، چي مېوې پخې سوې او هوا يخه سوه بيا به ووزو، دغه منافق دا کار قصداً کوي غواړي چي نور خلک هم د ده د خبرو تر تاثير لاندي سي او پاته سي، د رسول الله ﷺ لښکر د تبوک پر طرف حرکت وکړی او عبدالله بن اُبئ د خپلو نورو منافقانو په ملګرتيا د مديني منورې پر طرف رهي سو، نو د اُبئ زوی منافق عبدالله په دې غزاء کي ګډون او اشتراک و نه کړی، دئ او د ده ملګري منافقان ټول پاته سوه.

کله چي رسول الله ﷺ د تبوک پر طرف حرکت کاوه محمّد بن مسلمه رضي الله عنه يې پر مدينه منوره حاکم پرېښاوه او د خپلي کورنۍ د سرپرستۍ دپاره يې د ځان نائب او

(c) ketabton.com: The Digital Library

خليفه حضرت علي رضي الله عنه پرېښاوه، دلته بيا منافقانو يوه آوازه واچول، هغه دا چې دوی به ويل: رسول الله ﷺ چې علي رضي الله عنه پرېښاوه د هغه سبب دا ؤ چې د علي رضي الله عنه زړه نه غوښتل چې دغه غزاء ته ووزي، دغه آوازه په خلکو کي دومره نشر سوه چې تر علي رضي الله عنه پوري ورسېدل، معلومه خبره ده چې په دغه آوازه سره حضرت علي رضي الله عنه خواشينی سو، نو يې خپله اسلحه واخيستل او په لښکر پسي ور رهي سو او هلته ور ورسېدی، رسول الله ﷺ چې وليدی ويل: يا علي! ولي را و وتې؟ آيا ما ته د ځان خليفه و نه ګرځولې؟ علي رضي الله عنه و ويل: يا رسولَ الله! خلکو ويل: تا زه په دې سبب پرېښوولم او د ځان خليفه دي وګرځولم چې په ماکي دي دروندوالی او کاهلي وليدل، رسول الله ﷺ و فرمايل: هيڅکله داسي نه ده آيا ته نه يې راضي چې ما ته په هغه درجه کي سې لکه هارون چې و موسی ته ؤ؟ عليهما السلام، مګر ترما وروسته نبي نسته، چې د حديث شريف لفظ داسي دی:

«أَلَا تَرْضَى أَنْ تَكُونَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى إِلَّا أَنَّهُ لَيْسَ نَبِيٌّ بَعْدِي» [متفق عليه]

کله چې موسٰی عليه السلام د الله جل جلاله د ملاقات دپاره ولاړی هارون عليه السلام چې د ده ورور ؤ د ځان خليفه يې وګرځاوه، چې د موسٰی عليه السلام په غياب کي د بني اسرائيلو دکارو مسئوله وي، خو رسول الله ﷺ په دغه خپل قول کي يوه مهمه جمله د دې دپاره پر زياته کړه چې خلک د رسول الله ﷺ د قوله څخه بده استفاده و نه کړي يا غلط مقصد ځني وانه خلي، هغه دا: کله چې موسٰی عليه السلام هارون عليه السلام د ځان خليفه وګرځاوه په خپله هارون عليه السلام هم نبي ؤ، نو به خلکو دا ويلای چې علي رضي الله عنه هم په دغه حديث او په دغه مثال سره نبي دی، خو رسول الله ﷺ د دغه اشتباه د ليري کولو او پورته کولو دپاره پر هغه خپل قول دا جمله هم زياته کړه چې وې فرمايل: مګر ترما وروسته نبي نسته، يعني: هو، ته ما ته په هغه درجه کي يې کوم چې هارون عليه السلام و موسٰی عليه السلام ته ؤ، فقط د نائب او خليفه پر اندازه مګر نبي نه يې.

نو حضرت علي رضي الله عنه په دغه خبره راضي سو او بيرته مدينې منورې ته وګرځېدی، د رسول الله ﷺ په امر په مدينه منوره کي پاته سو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله ﷺ د پنجشنبې په ورځ د مدینې منورې د شمال پر طرف د تبوک په نیت په داسي حال کي حرکت وکړی چي ډېر لوی لښکر ور سره دی. دیرش زره نفره دي، تر دې د مخه هیڅکله د مسلمانانو لښکر په دومره شمېر او ډېرواله نه ؤ وتلی، سره د هغه چي مسلمانانو خپل مالونه د دغه لښکر د تجهیزاتو او سامانو د پوره کولو دپاره په پوره صدق او اخلاص سره وښندل خو بیا هم په لښکر کي د اوښانو او نفقې ډېره سخته کمي او لږوالی وو، تر داسي اندازې چي اتلس نفره به په یوه اوښ سره شریکان وه خپل د ضرورت سامان به یې پر بار کړی ؤ، ځیني به په نوبت سپرېدل او ځانونه به یې هوسا کول او ډېر ځله په لار کي د وُنو د پاڼو وخوړلو ته اړ سوه، حتّی چي د پاڼو د خوړلو څخه یې شنډان وپړسېدل نو ځکه دغه لښکر ته (جیش العُسره) ویل کیږي.

او د هغو اصحاب کرامو څخه چي په صدق او ایمان سره مشهوره وه تقریبًا یوولس نفره پاته سوه او دې غزاء ته نه و وتل، چي د هغو د جملې څخه یو هم ابو خَیثُمه ﷺ ؤ.

لښکر حرکت وکړی او رهي سو، ابو خیثمه ﷺ وایي نن پسي ځم سبا پسي ځم، په دغه نن او سبا کي لښکر ډېر لیري ولاړی او ابو خَیثُمه ﷺ پاته سو، ابو خیثمه ﷺ دوې ښځي درلو دې ځرنګه چي موسم د ګرمۍ ؤ په دغه وخت کي دوی په خپلو باغو کي ژوند کاوه او هري ښځي یې هلته هغه د دوی په باغ کي د خپل ځان دپاره عریش درلودی (عریش) په عربي کي و بې سره منا ته ویل کیږي، یا بې سره خېمه، چي شا وخوا یې پردې را ګرځولي وي او سرېې لځ وي، دغه ته عریش وایي.

نو یوه ورځ ابو خیثمه ﷺ کورته راغلی، وې لیده چي دواړو ښځو یې د عریش پرشا وخوا مځکه د اوبو په پاشلو یخه کړې ده او په دغه وخت کي هغه نوی ګل میوه هم رسېدلې وه، یعني: هغه اولي مېوې پخ سوي وې دغه مېوې هم پرتې دي، ابوخَیثُمه کور ته ورغلی مځکه آب پاشي ده، د څښلو دپاره یخي سوي اوبه پرتې دي، اول ګل میوه راوړه سوې ده د خوړلو دپاره خواړه تیار دي، دواړو ښځو یې د هغه وخت فیشن کړی دی، لباس او ځانونه یې پاک کړي دي، ابو خیثمه ﷺ چي دا حال ولیدی د خپل ځانه سره یې وویل: سبحان الله! یا ابا خیثمه! ته په سایه او یخو اوبو کي یې، د دوو ښځو په منځ کي یې، شا وخوا مېوې درته پرتې دي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله ﷺ په دښت او ګرمي کي، په سفر او مزلو کي، په لوږو او تندو کي دی. آیا دا عدل او انصاف دی؟ دا ځنګه کېدلای سي چي یو سړی دي مومن او مسلمان وي او په دې دي کړدي راضي وي؟ د پښتو او پښتنولوی شاعر حمید بابا وایي:

سزا وار د هر ستم او هر پېغور یم چي مي یار په سفر تللی زه پر کور یم

نو ابو خیثمه رضی الله عنه قسم یاد کړی ویل: والله دغه عریش ته نه در ننوزم تر څو زما د سفر دپاره بوده او خوراکه را برابر نه کړی چي په رسول الله ﷺ پسي رهي سم. واقعاً هم ابو خیثمه رضی الله عنه هغه عریش ته نه ورغلی څو د ده د سفر دپاره بوده او خوراکه برابر سوه او سمدستي په رسول الله ﷺ پسي رهي سو، عادتًا لښکر چي څه تګ او مزل وکړي بیا په یوه ځای کي د راحت دپاره اړوي، مګر ابو خیثمه رضی الله عنه بېله اشد ضرورته نه اړوي او نه پاته کېږي پرله پسې تګ کوي. (ابوخیثمه رضی الله عنه دغه د تګ په حال کي پرېږده)

د رسول الله ﷺ دا عادت ؤ چي په لښکر کي به ګرځېدی د خلکو د حالاتو معلومات به یې کاوه، دا ور معلومېدل چي څوک پاته دي؟ یا د لښکر څخه څو به څوک نه وي ورک سوی یا پاته سوی؟

زموږ دپاره دا هم یوه د غور او دقت موضوع ده چي رسول الله ﷺ ته دا ور معلومېدل چي د دیرشو زرو نفرو څخه څوک سته او څوک نسته؟ څوک خوبه ورک سوی یا پاته سوی نه وي؟ او که به څوک نه وو موجود د هغه طلب به یې کاوه چي څه سو کوم تکلیف خو به په لار کي نه وي ورته پېښ سوی؟ دا د رسول الله ﷺ د خپلو اصحابو پر ساتنه او سلامتیا حرص او کوښښ ؤ.

نو رسول الله ﷺ ته دا ورمعلومه سوه چي په لښکر کي ابو خیثمه، کعب بن مالک، هلال بن اُمیه، مراره بن ربیع او د اصحاب کرامو څخه څو نفره نور نسته، خلکو پر دغه پاته سوو خلکو عیب ویل شروع کړه، رسول الله ﷺ و فرمایل: عیب مه پر وایاست، هر یو که په دوی کي ښه او د خیر سړی ؤ هغه به الله جل جلاله را ولي او که بل قسم وه الله جل جلاله ځني فارغه او بېغمه کړلاست، خلک په دغه خبرو کي وه چي د لیري څخه یې یو نفر ولیدی چي پر اوښ سپور دی او په لښکر پسي را رهي دی، دا معلومه خبره ده چي د لیري څخه څوک نه پېژندل کېږي نو هر یوه د ځانه څخه ګمان کاوه چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا به فلانئ وي، هغه بل به ویل: یا! فلانئ یې بولم، بل به ویل: ښایي فلانئ وي،
رسول الله ﷺ و فرمایل: کُن ابا خیثمه، پسله لږه وخته هغه نفر را نژدې سو. خلکو
ویل: یا رسولَ الله! هو دغه سړئ ابو خیثمه دی، خیر ابو خیثمه لښکر ته را و رسېدی
د رسول الله ﷺ سره یې ولیدل، خو رسول الله ﷺ ورته په قهر ؤ او شدیده خبره یې
ورته وکړه، هغه دا چي وې فرمایل: «أو لا لکَ یا ابا خیثمه! أولا لکَ یا ابا خیثمه!»
ابو خیثمه عذر وایي خو رسول الله ﷺ په تکرار سره دغه جمله ورته وایي: أولا لکَ یا
ابا خیثمه! مفسرین د (أولا لکَ) ترجمه داسي کوي: هلاک ته یې نژدې کړې یا ابا
خیثمه!، یعني: قریبه وه چي هلاک سې که د الله جل جلاله رحم نه وای دربانديِ سوی.

او بیا نبي الرّحمه ﷺ عفوه ورته وکړه بلکه د خیر دعاء یې هم ورته وکړه نو ابو
خیثمه رضی الله عنه د دغه خپل عدل او صحي قضاوت د برکته د الله جل جلاله له عذابه خلاص سو.

لښکر رهي دی په لار کي حِجر ته ورسېدل (حِجر) د یوه ځای نوم دی چي
مدائن صالح هم ورته ویل کیږي او دغه ځای د صالح علیه السلام د قوم چي ثمودیان دي د
استوګني ځای ؤ، رسول الله ﷺ تر دغه حِجر دباندي خېمې و درولې، اوس د
مسلمانانو سره اوبه هم نسته نو مسلمانان ولاړل د هغه څاهانو څخه یې اوبه راوړې
چي په دغه حِجر کي موجود وه، په دغو اوبو سره یې اوړه خشته یا لانده کړه او نور
هم د خپل ضرورت دپاره دغه اوبه استعمالوي، رسول الله ﷺ ته معلومات نه وه چي
دغه اوبه یې له کومه ځایه راوړي دي، بیا په وروسته کي معلومات ورته وسوه چي دغه
اوبه د حِجر یا مدائن صالح څخه را وړل سوي دي، رسول الله ﷺ په قهر سو، ځکه
هغه قوم چي دلته اوسېدی هغه ثمودیان وه او پر هغو د الله جل جلاله قهر او غضب نازل
سوی ؤ، د الله جل جلاله لعنت پر سوی ؤ او الله جل جلاله د دوی په کورو او ځایو کي اوسېدل منعه
کړي وه، الله جل جلاله فرمایي:

﴿وَسَكَنتُمْ فِي مَسَٰكِنِ ٱلَّذِينَ ظَلَمُوٓاْ أَنفُسَهُمْ وَتَبَيَّنَ لَكُمْ كَيْفَ فَعَلْنَا بِهِمْ وَضَرَبْنَا لَكُمُ ٱلْأَمْثَالَ ﴿٤٥﴾﴾. [ابراهیم: ۴۵]

ژباړه: تاسي د هغو کسانو په کورو کي اوسېدلاست چي پر خپلو ځانو یې په کفر

(c) ketabton.com: The Digital Library

او کنهو سره ظلم کړی ؤ او تاسي ته معلومه او ښکاره سوه چي موږ په هغو څنګه کار وکړی یا څه وکړل او تاسي ته موږ مثالونه بیان کړي دي.

نو ځکه رسول الله ﷺ د دغه قوم د هر شي استعمالول منعه کړه، که د دوی اوبه وې که کورونه، رسول الله ﷺ امر وکړی چي ټوله هغه اوبه چي د حِجر څخه مو را وړي دي چپه او توی کړی او هر هغه اوړه چي د حِجر په اوبو خشته یا لانده سوي دي اوښانو ته یې ورکړی د هغه څخه دي مسلمانان خورک نه کوي او بیا رسول الله ﷺ له دغه ځایه څخه د بارېدلو امر وکړی او وې فرمایل: که تاسي د هغو خلکو د کورو سره تېرېدلاست چي پر خپلو ځانو یې ظلم کړی دی چابک تېرېږی، مخان مو پټ کړی او ژاړی، دپاره د دې چي تاسي په هغه مصیبت او آفت اخته او مبتلا نه سی کوم چي دوی په اخته سوي وه.

نو زموږ دپاره دا سنت سوه او سنت دي چي پر هغه قوم یا هغه منطقه تېرېږو کوم چي د الله جل جلاله عذاب پر نازل سوی وي، خسف سوي یا هلاک سوي وي، موږ باید تر هغه ځای ژر او په چابکي سره تېر سو، مخان پټ کړو او دا دعاء وایو:

«اللّٰهمّ لاتَجعَلنِي مِنَ القَومِ الظّالِمِينَ»

ژباړه: الهي ما د ظالمانو له قومه مه ګرځوې.

خیر لښکر تر حِجر تېر سو مګر اوس اوبه نه لري، هغه اوبه چي یې له حِجره را وړي وې هغه د رسول الله ﷺ په امر چپه او توی سوې، مسلمانان د اوبو د نه درلودلو په سبب په تکلیف سوه، نو رسول الله ﷺ ته په شکایت ورغله ویل: یا رسول الله! هیڅ اوبه نه لرو (دیرش زره نفره لښکر دی او اوبه نه لري) رسول الله ﷺ دعاء وکړه، اصحاب کرام وایي: والله په آسمان کي هیڅ اوریځ نه وه خو اوریځي پیدا سوې او سره یو ځای سوې، باران په اورېدلو شروع وکړه صحابهٔ کرامو غسلونه وکړه اوبه یې وڅښلې او خپل لوښي یې ټوله په ډک کړه او بیا چي دوی له دغه ځایه رهي سوه پر ټوله لار باران نه ؤ سوی بېله هغه ځایه چي دوی هلته اړولي وه، الله لره دي پاکي وي فقط د دوی د ضرورت د پوره کولو دپاره یې باران پر و اوراوه او نوره ټوله لار وچه وه، دا هم د رسول الله ﷺ د معجزو څخه یوه معجزه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام احمد د ابو هریره ﷺ څخه روایت کوي چې وايي: د تبوک په غزاء کې د خلکو خوراکي مواد خلاص سوه او په لوږه اخته سوه. نو ویل: یا رسولَ الله! که ته اجازه را ته وکړې چې موږ د خپلو اوښانو څخه ځیني حلال کړو او وې خورو.

تاسي ته د مسلمانانو د اوښانو لړوالی هم در معلوم دی چې څو نفره به د خپلو سامانو د وړلو دپاره په یوه اوښ شریکان وه او اوس د لوږي څخه د دغو اوښانو د حلالولو اجازه غواړي، رسول الله ﷺ و فرمایل: حلال یې کړی، حضرت عمر ﷺ و ویل: یا رسولَ الله! که دوی اوښان حلال کړي د سامانو د وړلو دپاره مو حیوانات لږیږي، ته دوی امر کړه چې هغه لږ خواړه کوم چې د دوی سره پاته دي هغه دي راوړي او بیا ته د برکت دعاء ورته وکړه، ښایي الله جل جلاله دغه د دوی په خوړو کي برکت واچوي، رسول الله ﷺ هم امر وکړی چې یو فرش آوار کړی او ویل: ستاسي سره چې کوم خواړه پاته دي هغه راوړی، چا یو مُټ جواري را اخیستي وه، چا یو مټ خرما را وړل، چا د ډوډی یوه ټوټه را اخیستې وه پر دغه فرش یې ایږدې، څو پر دغه فرش د خوړلو لږ شیان کنبېښوول سوه، د ټول لښکر سره دغه پاته وه، بیا نو رسول الله ﷺ دعاء وکړه او د لښکر خلکو ته یې وویل: په خپلو لوښو کي دغه خواړه وړی، هر یو راځي خپل لوښی ډکوي او ځي، ترڅو په لښکر کي داسي لوښی نه سو پاته چې ډک یې نه کړی او ټولو هم ترماړه نسه وخوړل، خو بیا هم پر دغه فرش خواړه پاته وه، رسول الله ﷺ و فرمایل: «أشهد أن لا إله إلا الله وأني رسول الله» هر بنده چې په دغه کلمه کي شک و نه لري د الله جل جلاله سره به نه سي ملاقي چې د هغه څخه دي جنت پټ کړل سي، یعني: هر هغه څوک چې پر دغه کلمه په صدق او اخلاص سره ایمان ولري هغه به جنت ته ځي (البته د ګنهو تر جزاء وروسته) دا هم د رسول الله ﷺ معجزه وه.

ورونو! تاسي کولای سی چې د دغه کتاب څخه د رسول الله ﷺ معجزې را وباسی او په یوه خاصه کتابچه یا دفتر کي یې جلا و لیکی، نو به د رسول الله ﷺ د معجزو یوه ډیره لویه مجموعه ولری. که څه هم علماء کرامو د رسول الله ﷺ د معجزو یو خاص کتاب لیکلی دی او په کتاب پلورنځیو کي پیدا کیږي.

خیر لښکر د تبوک پر طرف رهي دی خو ابو ذر ﷺ کرار کرار د لښکر څخه تر شا

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاته کیږي، څو دومره تر شا سو چي نور نو نه معلومېدی. کله چي رسول الله ﷺ د لښکر د افرادو معلومات کاوه چي څوک نسته یا څوک پر لار پاته سوي دي؟ معلومه سوه چي ابو ذر رضی الله عنه په لښکر کي نسته، ځینو کسانو پر ابو ذر رضی الله عنه عیب ویل شروع کړه. ویل: زموږ سره ؤ او تر شا پاته سو دنیا ورکش کړی، رسول الله ﷺ و فرمایل: داسي مه وایاست که په ده کي خیر ؤ الله جل جلاله به یې را ولي او که غیر له دغه څخه ؤ الله جل جلاله ځني خلاص او فارغه کړلاست.

اوس نو ابو ذر رضی الله عنه ته څه پېښه ده چي تر شا پاته سو؟ هغه دا چي هغه د ده اوښه چي دئ پر سپور ؤ ناجوړه او ناروغه سوه، کرار کرار ځي، ابو ذر رضی الله عنه چي هر څه کوښښ وکړي چي اوښه یې د لښکر سره یو ځای ولاړه سي خو هغه ناروغه دده نه سي تلای، نو خود کرار کرار تر شا کېدی څو تر سترګو نهام سو، بالآخره اوښه داسي حال ته ورسېدل چي هیڅ نه سي تلای (پرېوتل) ابو ذر رضی الله عنه هرڅه کوښښ کوي چي ولاړه یې کړي خو هغه د ولاړو نه ده او پیاده تګ هم سخت او مشکل دی ځکه تبوک ډېر لیري دی، اوس ابو ذر رضی الله عنه په حیرت کي دی چي بیرته مدیني منورې ته ولاړ سم او که پرېښو په لښکر پسي رهي سم؟ خو دواړه کاره سخت او مشکل دي، ځکه که مدیني منورې ته ولاړ سي د جهاده څخه پاته سو او که په لښکر پسي پیاده ځي ډېره زیاته لار ده او دغه سامان چي ور سره دی څه به وکړي؟ خو په آخر کي ابو ذر رضی الله عنه دا فیصله وکړه چي په لښکر پسي به پیاده ځم، اوښه یې پر دغه ځای پرېښوول، هغه سامان او خوراکي شیان چي پر اوښه بار وه دومره یې ور سره واخیستل چي ده ورلای سوای نو پلنده په شا په لښکر پسي پیاده رهي سو، نور ټول لښکر سپاره دي، هو ځیني اوښان داسي وه چي یو اوښ به په څو نفرو شریک ؤ، خو لږ تر لږه د دغو نفرو سامان به پر هغه اوښ بار ؤ او یوه یوه به په نوبت سره خپل ځان هم هوسا کاوه، خو پر مخ پیاده نفر په لښکر کي نه ؤ موجود چي خپل خواړه دي یې هم پر اوږو ور سره اخیستي وي بیله ابوذر رضی الله عنه څخه چي پیاده په لښکر پسي رهي دی او پلنده یې هم په شاده، لښکر پر لاري د استراحت دپاره اړوي خو ابو ذر رضی الله عنه پرله پسې تګ کوي آرام او استراحت نه کوي غواړي چي د رسول الله ﷺ په ملګرتیا جهاد وکړي او له جهاده پاته نه سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو لښکر ته ور نژدې سو، خلکو د ليرې څخه وليدل چې يو نفر ترشا پياده او پر پښو پسې ور رهي دی، خلک په تعجب کې سوه چې په دې ګرمي او وچ دښت کې يو نفر څنګه پر پښو په دوی پسې ور رهي دی؟ د خلکو څخه هر يو وايي: دا به فلانئ وي يا به فلانئ وي، خو رسول الله ﷺ و فرمايل «كُن أبا ذر» کُن په عربي کې د امر لفظ دی يعني: ابا ذر سه، مګر دلته مقصد دعاء ده يعني: الله دي وکړي چې ابو ذر وي او هغه هم ابو ذر رضي الله عنه ؤ او په لښکر پسې ور ورسېدی، رسول الله ﷺ ته يې د خپلې اوښې د ناروغۍ او ناجوړې حال ووايه، رسول الله ﷺ دعاء ورته وکړه او وې فرمايل:

« رَحِمَ اللّٰهُ أبا ذر يَمشي وَحدَهُ وَ يَمُوتُ وَحدَهُ وَ يُبعَثُ وَحدَهُ » [مستدرک]

يعني: الله جل جلاله دي پر ابو ذر رضي الله عنه ورحميږي يوازي تګ کوي او يوازي به مري او د قيامت په ورځ به يوازي را پاڅول کيږي. دا د ابو ذر رضي الله عنه درجه او مقام دی، يعني: دئ رضي الله عنه په خپله لکه يو امت د قيامت په ورځ به جلا او يوازي را پاڅول کيږي.

ورځې او کلونه تېرېدل د حضرت عثمان رضي الله عنه د خلافت په وختو کې ابو ذر رضي الله عنه په (ربذه) کې تنها ژوند کاوه، ربذه د مدينې منورې پر شا وخوا يوه منطقه ده او ابو ذر رضي الله عنه هلته يوازي اوسېدی. د خلکو سره د ده ژوند په تکليف ؤ، يا دا چې خلکو د ده سره ژوند نه سوای کولای ځکه دئ رضي الله عنه د حق په ويلو کې ډېر صريح ؤ د هرې موضوع په باره کې يې په ښکاره او واضحه الفاظو حق بياناوه، خلکو دغه د ده حق ويل نه سوای زغملای څو دئ رضي الله عنه دې ته مجبوره سو چې يوازي و اوسيږي، نو هلته په ربذه کې يوازي اوسېدی، فقط يو دئ، يوه يې ښځه او يو يې کوچنئ مريئ ؤ او هلته په تنهايي کې يوازي وفات سو، د ده د وفات په وخت کې دئ پوهېدی چې ښځه يې نه سي ښخولای او هغه هم سپين سرې وه نو يې خپلې ښځې ته و ويل: که زه مړ سوم پسله غسل او کفنه مې د مدينې منورې پر دغه عمومي لار کښېږده ښايي يوه قافله به تيرېږي و هغو ته و واياست: دا د رسول الله ﷺ ملګری ابو ذر دی، هغه د قافلې خلک به مې ښخ کړي او بيا وفات سو، ښځې او مريي هم پسله غسله او کفنه دغه د ده جسد پر هغه عمومي لار کښېښاوه چې له عراقه و مدينې منورې ته راتله، په دغه وخت کې د عراق له

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوري يوه قافله راغله چي عبدالله بن مسعود رضي الله عنه هم ور سره ملګری ؤ، د قافلې خلکو وليدل چي د لاري په منځ کي يوه جنازه پرته ده، هغه کوچنۍ مريۍ ور ولاړ سوا او ويل: دغه جنازه د رسول الله ﷺ د ملګري ابو ذر ده په ښخېدلو کي يې مرسته را سره وکړی، عبدالله بن مسعود رضي الله عنه چي ژړل يې و ويل: زه شاهدي آداء کوم چي ما د رسول الله ﷺ څخه واورېدل چي وي فرمايل:

«رَحِمَ اللهُ أبَاذر يَمشِي وَحدَهُ وَ يَمُوتُ وَحدَهُ وَ يُبعَثُ وَحدَهُ».

يعني: الله دي پر ابو ذر و رحمېږي يوازي تګ کوي او يوازي به مري او د قيامت په ورځ به يوازي را پاڅول کيږي.

او بيا د قافلې خلکو ښخ کړی، دا په دنيا کي د ابو ذر رضي الله عنه درجه وه او په آخرت کي ده رضي الله عنه لره خاصه درجه او مقام سته چي يوازي به را پورته کيږي.

خير د مسلمانانو لښکر د تبوک طرف ته رهي دی اوس چي تبوک ته ور نژدې سوه رسول الله ﷺ و فرمايل: سبا به إن شاء الله تعالٰی د تبوک و چينې ته ورسېږی چي (وَشَل) ورته ويل کېده، وشل په لار کي يوه لويه ډبره وه چي د هغې څخه لږ اوبه را څڅېدې، دومره لږ اوبه چي په څاڅکو يا قطرو ځني را توېدې چي هغه جمعه سوي او يو ځای سوي اوبه فقط د څو نفرو بسېدې، نو رسول الله ﷺ و فرمايل: موږ په لار کي پر دغه وشل ورځو او هلته تر هغو نه سی ور رسېدلای ترڅو چي ورځ پخه نه سي، يعني: ښه لمر را پورته نه سي، اوکه يو څوک تر موږ د مخه هلته ور ورسيږي له دغو اوبو څخه دي شئ نه اخلي ترڅو زه ور رسېږم، دا خبر په لښکر کي نشر سو او ټول خلک په خبر سوه چي موږ په لار کي پر وشل ورځو او که څوک د مخه ور و رسيږي اوبه دې نه اخلي، معاذ بن جبل رضي الله عنه وايي: په سبا کي موږ هغه ځای ته ورغلو خو تر موږ د مخه دوه نفره هلته ورغلي وه، موږ چي ور و رسېدلو د وشل څخه لږ لږ اوبه را څڅېدې او هغه نوري جمعه سوي اوبه دغو دوو نفرو اخيستي وې، رسول الله ﷺ د دغو دوو نفرو څخه پوښتنه وکړه چي آيا تاسي د دغو اوبو څخه څه اخيستي دي؟ هغو ويل: هو، رسول الله ﷺ ته قهر ورغلی او ويل لَعَنَهُمُ الله آيا ما نه وه ويلي: که څوک تر موږ د مخه ور و رسېدی د اوبو څخه دي شئ نه اخلي؟ او بيا يې دغه څاڅکو ته انتظار

(c) ketabton.com: The Digital Library

کاوه خولې اوبه سره جمعه سوې، رسول الله ﷺ په دغو اوبو خوله، لاسونه او مخ پرېمنځل او پر دغه ډبره یې توی کړې. خلک ورته ګوري وایي موږ په دغه ډبره کي داسي آواز اورېدی لکه د رَعَد یا تالندي غږمبهاری او بیا ډبره و چاودل، د اوبو یوه چینه ځني را ایله سوه، خلکو دغه اوبه وڅښلې او خپل لوښي یې په ډک کړه، رسول الله ﷺ و فرمایل: لَعَنَهُمُ الله که یې هغه اوبه پرېښي وای په جزیرةُ العرب کي به یوه لویه واله یا نهر بهېدلای، معاذ رضي الله عنه وایي: بیا رسول الله ﷺ را ته و ویل: یا معاذ! که چیري ستا ژوند اوږد سو ته به و ویني چي دغه شېله او منطقه به په باغو ډکه وي.

اوس د تبوک او د هغه د شا وخوا ټول باغونه او زراعت د دغه وشل ځخه دي او که هغو دوو نفرو هغه اوبه پرېښي وای بیا به په جزیرةُ العرب کي یوه لویه واله بهېدلای.

د تبوک په لار کي یا په خپله په تبوک کي (دغه دوه روایته دي) چي څوک وایي په لار کي او څوک وایي: کله چي تبوک ته ورسېدلو، رسول الله ﷺ و فرمایل: نن شپه پر تاسي ډېر شدید باد را الوزي نو هیڅوک دي نه ولاړېږي او که اوښ ور سره وي د هغه ځنګون دي ټینګ وتړي چي ولاړ نه سي، واقعًا هم د شپې باد را والوتی، له ټوله لښکره یو سړئ په دغه باد کي ولاړ سو، باد دغه سړئ په هوا کړی او د طئ په غرو کي یې وغورځاوه، د دغه حدیث روایت امام بخاري او امام مسلم کوي.

په تبوک کي د اسلامي لښکر اړول

تبوک چي یو کوچنئ کلی او د روم مځکه وه، رسول الله ﷺ او اسلامي لښکر دلته واړول دلته یې خېمې و درولې او د ځان معسکر یا قرارګاه یې وګرځاوه، مسلمانان د دښمن د مقابلې دپاره تیار او آماده دي، رسول الله ﷺ د خپل لښکر په منځ کي ودرېدی او په خطبه ویلو یې شروع وکړه، ډېري مختصري او معنٰی درلودونکي جملې یې و ویلې، مسلمانان یې د دنیا او آخرت و خیر ته تشویق کړل، په دغه خطبه سره یې د مسلمانانو معنویات او روحیات لوړ او ورپورته کړل، په مسلمانانو کي چي کومه مادي کمبودي موجوده وه لکه د خوراکي موادو، اسلحې، نقلي وسائلو او داسي نور، هغه نُقص او خلل یې په دغه خطبه سره ورپوره او جبیره کړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مګر رومیانو او د هغو متحدینو چې د رسول الله ﷺ د راتلو خبر واورېدی، په زړو يې بېره ننوتل دا جرئت يې سلب او د زړو څخه ایسته سو چې د مسلمانانو د جنګ دپاره خپلي لښکري تبوک ته را ولي، کوم لښکر چې يې سره يو ځای کړی ؤ هغه هم دننه په خپلو حدودو او په ښارو کي سره وپاشل سوه، دې کار دننه په جزیرةُ العرب او دباندی شا وخوا کي د مسلمانانو پر عسکري شهرت ډېر ښه اثر وکړی. په دغه کار سره چې روم د اسلامي لښکر مقابله ونه کړه مسلمانانو ډېري لويي او ګټوري داسي سیاسي ګټي لاس ته راوړې، که فرضاً هلته جنګ او مقابله هم سوي وای او کامیابي د مسلمانانو وای ښايي مسلمانانو په دغه اندازه سیاسي شهرت او ګټي لاس ته نه وای را وړي ځکه يو جنګ ؤ وسو، مګر دا چې روم د خپل قوت او طاقته سره سره وتښتېدی او مقابلې یا جنګ کولو ته هيڅ نه سو حاضر دا ډېره لويه خبره ده.

اوس چې مسلمانانو په تبوک کي اړولي دي رسول الله ﷺ و فرمايل: دغه نژدې او د شا وخوا قبیلو ته ولاړ سی، یا به اسلام قبلوي، یا به جزیه راکوي، یا جنګ ور سره وکړی، نو يې خالد بن ولید ﷺ د أيله د جنګ دپاره ولېږی، د أيله خلکو ولیدل چې لښکر ور رهي دی، د أيله مشر چې يُحنه بن رُؤبه نومېدی د خبرو غوښتنه وکړه ویل: اول به خبري سره وکړو، څو د رسول الله ﷺ سره يې ملاقات وکړی او پرجزیه يې صلحه ور سره وکړه، نو أيله هغه اول ښار دی چې مسلمانانو ته تسليمېږي، دغه ښار مسلمانانو ته تابع سو او د دغه کال جزیه يې هم مسلمانانو ته ورکړه.

دغه رنګه د أذرُح او جَرباء خلک و رسول الله ﷺ ته راغله او پر جزیه يې صلحه ور سره وکړه، أذرُح او جَرباء په شام کي دوه ښاره دي چې د دوی په منځ کي بیا د درو ورځو لار ده، رسول الله ﷺ د دغو دوو ښارو خلکو ته يو يو ليک ورولیکی چې په هغه ليک کي د دوی دپاره امان ليکل سوی ؤ، اوس نو د دغې منطقي ټولي قبیلې د هغي بیري په سبب چې د مسلمانانو له لښکره د دوی په زړو ننوتلې وه بېله جنګه تسليمېږي ځکه دومره لوی لښکر په جزیرةُ العرب کي شاذ او نادر تېر سوی ؤ.

رسول الله ﷺ يو ليک د روم پاچا هرقل ته ولېږی چې ورته ليکلي يې وه: زه په تبوک کي يم یا مسلمان سه، یا جزیه قبوله کړه، یا راسه جنګ وکړه، په دغو درو کارو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي چي هر يو اختياروې سنا خوښه ده. قاصد د ليکه سره د هرقل پر طرف رهي سو او دلته مسلمانان هغه کلي او منطقې چي د تبوک پر شا وخوا دي که ليري دي که نژدې فتحه کوي د هغو ليرو منطقو څخه چي فتحه سوې يوه هم د دومة الجندل منطقه ده.

د دومة الجندل فتحه کېدل

دومة الجندل د تبوک په شمال شرق کي واقع دی په پخوا کي هم مسلمانانو کوښښ کړی ؤ چي دومة الجندل فتحه کړي مګر د هغه ځای خلکو جنګ و نه کړی او وتښتېدل، اوس رسول اللهﷺ خالد بن وليدؓ دومة الجندل ته ولېږی چي ولاړ سه او دغه ځای فتحه کړه، رسول اللهﷺ و فرمايل: اُکَيدِر دومة الجندل ته ورسه. (اُکَيدِر د دومة الجندل پاچا او رئيس ؤ) نو خلکو اُکيدر دومة الجندل ورته ويل، د پاچا نوم اُکَيدر بن عبدالملک الکُندي ؤ او د ورور نوم يې حَسّان ؤ، رسول اللهﷺ خالدؓ فقط د څلورو سوو او شلو نفرو په ملګرتيا د دومة الجندل پر طرف ولېږی او اُکيدر په دومة الجندل کي پاچا دی او هلته قلاوي دي او شا وخوا د واديُ القُرٰی نور ډير کلي پراته دي، نو خالد بن وليدؓ و رسول اللهﷺ ته و ويل: چي د کلب او انمار د قبيلو په منځ کي په دغه لږو نفرو اُکيدر ونيسم؟ او دومة الجندل فتحه کړم؟ رسول اللهﷺ و فرمايل: هو، اُکيدر به په داسي حال کي و وينې چي د بقر ښکار به کوي (بقر يو قسم لوی لوی وحشي اُوسی دي چي موږ ګوَز ورته وايو) خالدؓ په تعجب کي سو چي اصلاً په جزيرةُ العرب کي ګوَز نسته او بيا اُکيدر خبر دی چي دغي منطقې ته د مسلمانانو لښکر راغلی دی او دلته موجود دی، نو څنګه به د ښکار دپاره را ووزي؟ دغه تسلّي د جنګ په وخت کي نه ده کافي، مګر د رسول اللهﷺ قول دی و يې منل او د هغه خپلو ملګرو سره د دومة الجندل پر طرف رهي سو څو د شپې د دومة الجندل منطقې ته ور ورسېدی، دغه شپې هم هغه په سپوږمۍ سره روښانه شپې دي چي سپوږمۍ ښه پوره روښنايي کوي، خالد بن وليدؓ هلته کمين ونيوی د دومة الجندل د قلاوو مراقبت او څارنه کوي، ټوله قلاوي تړلي دي پر بامو يې پيره داران ولاړ دي، خالدؓ په انتظار دی چي ګوَز به راسي او اُکيدر به د هغو د ښکار

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپاره را ووزي خو هلته نه ګوز سته نه بل شئ، دئ بیا هم د رسول الله ﷺ پر قول ایمان لري، څه وخت تېر سو وې لیده چي د ګوزو یوه ګله را رهي ده، دئ ورته ګوري او په انتظار ناست دی، څو ګوزونه د دومهٔ الجندل و قلاوو ته ور نژدې سوه.

په دغه وخت کي بیا اُکیدر د خپلي ښځي سره د قلا پر بام ولاړ دی، هغه هم و تبوک ته د مسلمانانو په راتګ خبر دی خار او مراقبت کوي، دوی پوهېدل چي په هره لحظه کي د مسلمانانو د حملې امکانات سته، که ګوري د ګوزو یوه ګله را رهي ده او قلا ته ور نژدې سوه، اُکیدر چي د ښکار ډېر شوقي ؤ مګر دغه وخت د وتلو نه دی ځکه د جنګ او حملې امکانات سته نو د ځانه سره وایي یا، نه وروزم، ګوزونه نور هم ور نژدې کېږي ترداسي اندازې چي په خپلو ښکرو د قلا دېوالونه وهي، دئ ورته ګوري په ټول عمر داسي نژدې ښکار نه ؤ ورته راغلی، د اُکیدر ښځه ورته وایي: یا اُکیدر آیا دغه ګوزونه وینې؟ ده ویل: هو، وینم یې، ویل: دغه ښکار څوک پرېږدي؟ ده ویل: یا والله دغه ښکار د پرېښوولو نه دی او ویل: د ښکار سامان مي راکړه، ځکه ښکار ډېر نژدې ورته راغلی دی لیري تګ او سترېا نه غواړي ویل: ښکار کوم او بیرته راځم.

د اُکیدر سره د وتلو دپاره څو نفره نور هم تیار سوه چي یو هم د اُکیدر ورور حسّان ؤ، په دغه شپه حسّان هغه خپل ښه او ښایسته کالي یا چپنه اغوستې وه چي د ورېښمین توکره څخه وه او د زرو طلایي کار پر سوی ؤ، حسان خپل کالي نه کړه بدل غواړي چي فقط تر قلا ور ووزي دغه ګوزونه ښکار کړي او بیرته قلا ته ننوزي.

په دغه وخت کي چي دوی ځانونه برابرول ګوزونه د قلا څخه څه لیري سوه، دوی چي ځانونه تیار او آماده کړه او را و وتل د ګوزو ګله څه نوره هم لیري سوې وه، دوی په پسې دي ګوزونه د خالد رضی الله عنه پر طرف ور رهي دي، د مخه تر دې چي دوی ګوزو ته ور و رسېږي د خالد رضی الله عنه د کمین له طرفه حمله پر وسوه او جنګ شروع سو، حسّان د اُکیدر ورور و وژل سو، اُکیدر او هغه نور ملګري یې ټول بندیان ونیول سوه.

پاچا د خپلي عملې سره په دغه آسانه طریقه سره بندي ونیول سو او ورور یې و وژل سو، نه د دومهٔ الجندل سره جنګ وسو نه د قلاوو محاصره او فتحه کېدل وه نه نور جنګي مشکلات، مسلمانانو اُکیدر و رسول الله ﷺ ته راوستی او د حسّان هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښایسته کالي یې هم ورسره راوړي وه، مسلمانانو نور ټول شیان هېر کړه هغه د حسان ښایسته کالي پرله اړوي او ګوري یې، په ټول عمر یې داسي ښایسته، پاسته، ګران قیمته، په زرو نقش سوي کالي نه وه لیدلي لاس پر لاس کېږي او هر یو هغه بل ته وایي: تا داسي کالي لیدلي وه؟

خوک وایي: چي دغه ښایسته کالئ په خپله د اُکیدر چپنه وه چي و رسول الله ﷺ ته یې په هدیه او تحفه کي ورکړه.

په هر صورت یا یې د حسّان کالي یا د اُکیدر چپنه خو د اصحاب کرامو تر هغه تعجب وروسته چي د دغه کالي په ښه والي کي یې ښکاره کړی رسول الله ﷺ و فرمایل: آیا تاسي د دغو کالو د ښه والي او ښایسته ښخه په تعجب کي یاست؟ په والله په جنت کي د سعد بن معاذ ؓ دسملونه تر دغه کالي ډېر ښه او ښایسته دي.

(دسمال خو هغه شئ دی چي فقط د نظافت دپاره استعمالېږي نه د ښایست دپاره نو دا چي د جنت د دسمال ښایست دومره وي، نو د جنت د ښایست شیان به څنګه او څومره ښایسته وي؟)

دا د رسول الله ﷺ له طرفه درس دی چي تاسي باید د آخرت سره تعلق پیدا کړی د دنیا ښایست ابدي نه دی او دغه اوسني حرام خوندونه پر ځان حرام وګرځوی.

ورونو! دا فقط وعظ نه دی بلکه درس دی، خپلو ځانو ته متوجه سی.

کله چي رسول الله ﷺ د اُکیدر سره خبري شروع کړې، اُکیدر مجبوره او عاجزه دی دئ بندي دی او ورور یې وژل سوی دی، د مسلمانانو هغه لوی لښکر یې هم ولیدی پوه سو چي د ډې لښکره سره مي څه په وسه هم نه ده پوره، نو یې د رسول الله ﷺ سره پر جزیه خبري شروع کړې چي مونږ به جزیه درکوو.

رسول الله ﷺ و فرمایل: ته بندي یې د دې ضمانت څوک کوي چي ستا خبري ستا پر قوم چلیږي؟ اُکیدر و ویل: والله زما قوم زما خبره نه را رَدوي، رسول الله ﷺ هم پر جزیه صلحه ورسره وکړه، صلحه یې پر څه شي وه؟ دوه زره اوښان، اته سوه پسونه، څلور سوه زغري، څلور سوه نېزې؛ دا خو به اوس ورکوي او بیا به د کاله جزیه ورکوي، اُکیدر خپل قوم ته ولاړی او هغو هم دغه جزیه قبوله کړه، نو دومهٔ

(c) ketabton.com: The Digital Library

الجندل هم د خالد بن وليد رضي الله عنه پر لاس بېله جنګه فتحه او د مسلمانانو تابع سو.

هو! پاچا يې اکيدر ؤ مګر مسلمانانو ته يې جزيه ورکول او د اسلام د حکم تابع وه، دا د دومهٔ الجندل فتحه وه.

د هرقل له طرفه قاصد

د رسول الله ﷺ قاصد هرقل ته ور ورسېدی، هرقل هم اسلام او هم رسول الله ﷺ پېژني ځکه تر دغه د مخه هم رسول الله ﷺ ليک او رساله ور لېږلي وه مګر مسلمان سوی نه ؤ، هرقل غوارې چي د رسول الله ﷺ د رسالت نور هم تاکيد وکړي، نويې د قاصده څخه ليک واخيستی او ويل: زموږ جواب به بيا درسي.

هرقل خپل قوم ته و ويل: داسي يو ځوان راته را ولی چي هوښيار او عرب وي او زما پر دين وي، يعني: نصراني عرب وي، هرقل هوښيار او نصراني، ځوان عرب غواړي، د هرقل عمله پسي وګرځېدل او د هرقل د غوښتني سره مطابق ځوان يې پيدا کړی، چي د دغه ځوان نوم تنوخي ؤ، هرقل تنوخي ته و ويل: زه غواړم چي زما ليک او رساله محمد ﷺ ته ورسوې او غواړم چي دغو علامو ته چي زه يې درته وايم متوجه سې، پام کوه چي دغه علامې درڅخه پاته او هيري نه سي.

ورونو! هغه ليک چي رسول الله ﷺ هرقل ته لېږلی ؤ په هغه کي يې ليکلي وه: السلام على مَن إتبع الهُدٰى، زه دي داسي جنت ته رابولم چي بَر يا عرض يې د ځمکي او آسمانو پر اندازه دی او که مسلمان نه سې د بزګرانو ګناه هم ستا پر غاړه ده.

اوس نو هرقل يوازي دا نه چي د روم پاچا ؤ بلکه د نصاراوو د علماوو څخه هم ؤ، په تورات او انجيل کي عالم او د معلوماتو خاوند ؤ، نو هرقل تنوخي ته و ويل: ته په محمد ﷺ کي فقط دغه درې علامې را وګوره.

اول: وګوره چي د ده هغه ليک په ياد دی چي ما ته يې را لېږلی ؤ که يا؟

دوهم: وګوره چي په خپلو خبرو کي شپه يادوي که يا؟

دريم: وګوره چي د اوږو په منځ کي يې کومه علامه سته که يا؟

چي د دغي علامې څخه يې هغه د نبوت مهر مقصد ؤ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تنوخي هم د هرقله ځخه رهي سو او د رسول الله ﷺ دپاره د هرقل ليک ور سره دی، تنوخي تبوک ته ورسېدی او د رسول الله ﷺ سره يې وليدل. د هرقل ليک يې ورسول الله ﷺ ته ورکړی چي په هغه ليک کي هرقل ليکلي وه:

د هرقل عظيم الروم له طرفه و محمّد بن عبدالله ته! پسله سلامه يې ليکلي وه: تا زه داسي جنت ته وبللم چي عرض يا بَريې د مځکي او آسمانو پر اندازه دی، کله چي مځکه او آسمانونه ټول جنت ونيول نو اور چيري دی؟

رسول الله ﷺ ته چي د هرقل ليک و ويل سو، نو يې د تنوخي ځخه پوښتنه وکړه چي هرقل زما په ليک څه وکړه؟ دا هغه اوله علامه وه چي هرقل و تنوخي ته ويلې وه چي ويل: وګوره هغه ليک چي ما ته يې رالېږلی ؤ په ياد دی که يا؟

رسول الله ﷺ هغه خپل ليک وریاد کړی.

تنوخي و ويل: هغه يې واخيستی، رسول الله ﷺ و فرمايل: مګر کسرٰی زما ليک خيري کړی او الله جَلّ جَلالهُ د ده پاچهي ور ټوک ټوک کړه او هرقل چي زما ليک وساتی الله جَلّ جَلالهُ به د ده پاچهي ور وساتي او خلک به له ده ځخه تر هغو بيرېږي چي په ژوند کي يې خير وي.

او دا چي د هرقل په ليک کي ليکل سوي وه: مځکه او آسمانونه چي ټول جنت وي نو اور چيري دی؟ رسول الله ﷺ و فرمايل: سبحان الله! کله چي ورځ راسي نو شپه چيري ده؟

دا هغه دوهمه علامه وه چي رسول الله ﷺ په خپلو خبرو کي شپه ياده کړه.

مګر اوس د تنوخي دپاره هغه درېيمه علامه چي د نبوت مهر دی سخته ده ځنګه يې و ويني؟ ځکه د نبوت مهر د رسول الله ﷺ د اوږو په منځ کي دی او رسول الله ﷺ کالي اغوستي دي، تنوخي نه سي کولای چي هغه علامه و ويني، نو يې د رسول الله ﷺ ځخه اجازه وغوښتل چي زه به څو ورځي دلې واوسېږم، اجازه ورکول سوه.

د تنوخي د اوسېدلو څو ورځي تيري سوې رسول الله ﷺ ورته و ويل: يا تنوخي! اسلام داسي دين نه دی چي د هغه ښه والی او حقانيت دې د چا ځخه پټ پاته سي، مسلمان سه، تنوخي ويل: زه له خپله قومه ځخه يو نفر يم که هغه مسلمانان

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوه زه هم مسلمانېږم رسول الله ﷺ دغه آيات شريف تلاوت کړی:

﴿إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَن يَشَاءُ﴾. [قصص: ۵۶]

ژباړه: اې محمده! ﷺ بېشکه ته هغه چا ته هدايت نه سې کولای چې ستا خوښ وي بلکه الله جل جلاله هغه څوک پر سمه لار برابروي چې د ده جل جلاله خوښه او رضاء وي.

تاسي وګورئ رسول الله ﷺ خاص کوښښ وکړی چې تنوخي مسلمان سي مګر هدايت د الله جل جلاله له طرفه دی، د رسول الله ﷺ په هغه خپل عظمت او د دعوت په هغه ښه طريقه چې د ده ﷺ سره موجوده وه بيا هم بد بخته تنوخي مسلمان نه سو، نو دا يقيني خبره ده چې دغه کار د بندګانو په لاس او اختيارکي نه دی بلکه د الله جل جلاله په إراده پوري تعلق لري.

تنوخي دلته اوسيږي او کوښښ کوي چې هغه درېيمه علامه چې د نبوت مهر دی هم و ويني مګر په وسه يې نه ده پوره، څنګه کولای سي چې ويې ويني؟ د دغې علامې دليدلو دپاره داسي وخت په کار دی چې رسول الله ﷺ لباس نه وي اغوستی او دا کار نه سي کېدلای نو تنوخي نور هم پاته سو او رسول الله ﷺ پوهېدی چې دئ د درېيمي علامې د ليدلو دپاره څنډېږي، نو يوه ورځ يې ورته و ويل: يا تنوخي! راسه، هغه هم ورغلی، رسول الله ﷺ چې پر مبارکو اوږو کوم پټو اچولی ؤ هغه يې کښته کړی او ويل: ورته وګوره دا دي هغه درېيمه علامه ده چې ته د هغې د ليدلو دپاره څنډېږې، تنوخي هم هغه د نبوت مبارک مهر وليدی او ولاړی هرقل يې په ټولو علاموخبر کړی.

د هرقل اوس يقين سو چې محمّد ﷺ نبي دی، هغه علامې چې دئ پسي ګرځېدی هغه ټولي موجودي دي نو يې د قوم مشران را تول کړه او ويل: تاسي خبر ياست چې د محمّد ﷺ لښکر راغلی دی؟ هغو ويل هو، موږ هم د ده د جنګ دپاره تياري نيولې ده، د روم لښکر هم د وتلو دپاره تيار او آماده دی چې د مسلمانانو سره په تبوک کي وجنګيږي، هرقل چې د قوم او لښکر د مشرانو سره يو ځای دی و ويل: غوږ ونيسئ: تاسي ټوله خبر ياست او پوهېږئ چې زه په إنجيل او تورات کي ډېر معلومات لرم، قوم ويل: هو، دا رامعلومه ده، هرقل ويل: او په دې هم خبر ياست

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي يو نبي پاته دی او تر اوسه نه دی پيدا سوی، په والله د هغه نبي ټولي علامې پر محمّد ﷺ موافقي او برابري دي، نو زه تاسي ته دعوت درکوم چي پر ده ايمان را وړی او مسلمانان سی، د هرقل قوم انکار وکړی ويل: اسلام نه قبلوو، هرقل ويل: چي دانه قبلوی نو مي دوهمه خبره عملي کړی هغه دا چي محمّد ﷺ نبي دی خوک جنګ نه سي ور سره کولای چي نه مسلمانېږی نو جزيه ورکړی، قوم ويل دا زموږ دپاره عيب او پېغور دی، موږ په دنيا کي تر ټولو لوی او قوي دولت يو او اوس و ده ته جزيه ورکړو؟ خلک به څه وايي؟ دا نه سي کېدلای، نور خلک موږ ته جزيه را کوي موږ به مسلمانانو ته جزيه ورکوو؟ هرقل ويل: نو مو د دريیم کار ته را بولم او زما سره نو بيا بېله دغه بله خبره نسته، قوم ويل: هغه څه شي ده؟ هرقل ويل: جنګ مه ور سره کوی په والله ماته او شکست درکوي، قوم ويل: دغه آخري خبره دي منو هو، په دې کي دي اطاعت کوو، دلته نو د روم لښکر ته اوامر صادر سوه چي جنګ ته به نه وزی، دا هغه د روم د لښکرو د نه وتلو او د پاشل کېدلو سِر او سبب ؤ.

هلته رسول الله ﷺ او مسلمانان د روم د لښکر د راتګ انتظار کوي چي اوس به د جنګ دپاره راسي، مګر دلته د روم لښکر د هرقل په امر او د قومو د مشرانو په مشوره د وتلو او جنګ کولو څخه منعه سو او نه غواړي چي ور ووزي.

د رسول الله ﷺ له طرفه بيا حال ورغلی چي را ووزی، په جواب کي ورته و ويل سوه: که ته دلته يو کال انتظار وکړې موږ نه در وزو او ستا سره نه جنګيږو، رسول الله ﷺ هم په دغومره کفايت وکړی او هلته په تبوک کي د نولسو ورځو په شا وخوا کي پاته سو او ټولو خلکو دا خبر واورېدی چي رسول الله ﷺ د روم سره د جنګ کولو دپاره تبوک ته راغلی ؤ چي تبوک هم اصلاً د روم مځکه وه، تبوک يې هم ونيوی او هغه منطقې چي د تبوک پر شا وخوا وې هغه يې هم تر خپل تسلط لاندي را وستې، د روم د لښکر د راتلو انتظار يې هم ډېر وکړی، خو د روم لښکر دا هيڅ نه کړه قبوله چي د دوی سره جنګ وکړي، دا خبر په ټولو عربو کي په بنکاره ډول سره نشر سو چي بني أصفر د محمّد ﷺ څخه وبېرېدل (په هغه وختو کي روميانو ته بني أصفر ويل کېدل او نن ورځ اروپايان ورته ويل کيږي) رسول الله ﷺ په دغه سره کفايت

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړي او هغه مقصد حاصل سو چې روميان و بېرول سوه، بيا نو رسول الله ﷺ مديني منورې ته په رجوع کولو سره امر وکړی، ځکه هغه اساسي هدف او مقصد حاصل سو.

د دغې غزاء او دغه وتلو څخه دوه اساسي مقصده وه، يو دا چې دغه دين پوازې د عربو د پاره نه دی بلکه د ټولو انسانانو د پاره دی او بل دا چې هغه د روم د حملې مخه ونيول سوه، د اسلام او مسلمانانو درجه او مقام داسې اندازې ته ورسېدل چې د روم پاچا هم ځني بيربږي، او دا کار د دې سبب سو چې په ډلو ډلو خلک راتله او اسلام ته داخلېدل، ځکه خلکو وليدل چې د مسلمانانو څخه روميان هم بيربږي.

مديني منورې ته رجوع

اسلامي لښکر د تبوک څخه د نصرت او کاميابۍ په حالت کي بيرته د مديني منورې پر طرف رهي سو، الله جل جلاله مسلمانان د جنګ د مشکلاتو څخه وساتل، د دښمن له طرفه هيڅ ضرر او تاوان نه ور ورسېدی او په لار کي څه واقعات پېښ سوه چې په تفصيل سره به درته بيان سي.

۱ – ابو رُهم رضي الله عنه چې د غفار د قبيلې دی وايي: موږ پر لاري رهي وو څو پر رسول الله ﷺ زحمه، ګڼه ګوڼه او تنګېدل شروع سوه يعني: ډير خلک په جمعه واري او يو ځای د رسول الله ﷺ پر شا وخوا رهي وه او زه هم په دغو خلکو کي وم، ابو رُهم رضي الله عنه وايي: په دغه وخت کي پر ما خوب غالبه سو او پرېشانۍ يو وړم، پر بوده سپور يم او بيده سوم، په دغه خوب کي چې په ځان هيڅ نه وم خبر زما بوده د رسول الله ﷺ د بوده سره پر څنګ يا بغل رهي ؤ، په دغه خوب کي مي يو آواز يا کښهاری واورېدی چې و مي کتل هغه زما بوده د رسول الله ﷺ مبارکه پښه ور زخمي کړې وه، رسول الله ﷺ په چلاخه يا قمچينه و وهلم، ابو رُهم رضي الله عنه وايي: زه ويښ او متوجه سوم، خو د دوهم وار د پاره بيا بيده سوی وم او بيا زما بوده د رسول الله ﷺ مبارکه پښه ور وګرزل، وايي: زه ډير و بېرېدم او د بيري په سبب د لښکر شا ته ولاړم، بيا چې لښکر د راحت د پاره واړول ما د مسلمانانو پسونه رهي کړه پيايم يې چې ماړه سي، خو د دغه کاره څخه زما اصلي مقصد دا ؤ چې ځان ګوښه او تهام کړم چې رسول الله ﷺ دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

موضوع هېره کړي.

کله چې بیرته لښکر ته راغلم نو مې پوښتنه وکړه چې چا خو به زما پوښتنه او حلب نه وي کړی؟ راته و ویل سوه چې رسول الله ﷺ ستا پوښتنه کول. وایي ډیر وارخطاء سوم اصلاً زه د دغه شي څخه بېرېدم او ځان مي پټاوه. و بېرېدم چې زما په باره کي وحيِ او قرآن نه وي نازل سوی ځکه د رسول الله ﷺ پښه مي ور زخمي کړې وه. نو بیا ېې رسول الله ﷺ ته وروستلم او زه ډیر په بېره کي یم، رسول الله ﷺ را ته و ویل: یا ابا رَهن! خوږ دي کړم زخمي دي کړم، ما عذرکاوه چې یا رسولَ الله! عفوه را ته وکه د الله جل جلاله څخه زما دپاره بخښنه وغواړه، رسول الله ﷺ و فرمایل: یا ابا رَهَن! ما په چلاخه یا قمچینه و وهلې دغه چلاخه واخله او ما په ووهه ځکه ستا قصد او إراده نه وه چې ما خوږ کړې ستا له طرفه په بېخبري او نا فهمي کي دا کارپېښ سو او ما و وهلې نو چلاخه واخله او ما و وهه، ما ویل: یا والله هغه مي در بخښلي دي یا رسولَ الله!

ورونو! هر انسان په دې شرط چې متعَصِّب نه وي که په دقیق نظر د رسول الله ﷺ و ادب او اخلاقو، عدل او مساوات، ښې ګذارې او معاملې ته وګوري بېله اختیاره به و وایي: (أشهد أنّ محمّداً رسولُ الله) دا څنګه اخلاق دي؟! د روم پاچا ځني بېرېږي او دیٔ ﷺ په خپله بېله دې څخه چې د الله جل جلاله رسول دی د جزيرةُ العرب د پاچا په درجه کي هم دی، بیا هم خپل یوه ملګري ته یا د لښکر و یوه عادي فرد ته چلاخه ورکوي چې ما و وهه او هغه ویل: یا والله ما دغه وهل در بخښلي دي.

بیا رسول الله ﷺ امر وکړی چې ده ته دي څه مال او پسونه ورکول سي، ابو رَهن رضي الله عنه وایي: دا هغه اول مال دی چې زه یې خاوند او مالک وګرځېدم، یعني: غریب وم شئ مي نه درلودی او د اول وار دپاره د مال خاوند سوم او وایي: الله جل جلاله په دغه مال کي برکت را واچاوه او ډیرېدی او بیا رسول الله ﷺ پوښتنه را څخه وکړه ویل: یا ابا رَهن! ستا له قومه یعني: د غِفار د قبیلې څخه څوک پاته سوي دي؟ ما ور یاد کړه چې فلانیٔ او فلانیٔ، بیا یې و فرمایل: ستا د قوم هغه جګ خلک نه وینم، ما ویل یا رسولَ الله! هغه پاته سوي دي، بیا یې و فرمایل: هغه کو تاه قده او غنم رنګه خلک چیري دي؟ ما ویل یا رسولَ الله! په موږکي داسي کو تا ه قده خلک نسته،

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله ﷺ و فرمایل: یا په تاسي کي کې نا ه قده او غنم رنګه خلک وه او هغه اوس نسته، سبحان الله! په دیرشو زرو نفرو کي رسول الله ﷺ ته ور معلومیږي چي څوک سته او څوک نسته.

ابو رَهن رضي الله عنه وايي: ما ورته و ویل: یا رسولَ الله! هغه خلک د غِفار د قبیلې نه دي، هغه د أسلم د قبیلې دي او زموږ حُلفاء دي چي زموږ سره دي لیدلي دي هغه هم پاته سوي دي، بیا رسول الله ﷺ و فرمایل: هغه د عزت خاوندان هغه خلک چي ماته را نژدې دي هغه مهاجرین، انصار، غِفار او أسلم دي، دغه هغه خلک دي چي ما د دوی پاته کېدل نه غوښتل، ځکه دغو خلکو د رسول الله ﷺ په حضور درجه درلودل.

او د دې خبرو څخه د رسول الله ﷺ مقصد دا ؤ چي هغه پاته نفرو ته دا خبر ور ورسیږي چي ستاسي درجه او مقام تر دې لوړ دي چي تاسي دي پاته سی، اصلاً دا و هغه پاته قومو ته تعلیم او ښوونه وه.

۲ – لښکر رهي دی او د شپې یې یو ځای واړول، عبدالله بن مسعود رضي الله عنه وايي: د شپې مي د کِندلو آواز تر غوږ سو، وايي ور ولاړ سوم چي په دغه نیمه شپه او موږ په لاړ او سفر کي یو او مځکه کِندل کیږي! دا څه پېښه ده؟ نو د کِندلو طرف ته ور رهي سوم، و مي لیدل چي عبدالله ذوالبُجادَین رضي الله عنه وفات سوی دی او هغه څوک چي دئ رضي الله عنه ښخوي هغه رسول الله ﷺ، ابوبکر الصدِّیق او عمر فاروق رضي الله عنهما دي، په حیرت کي سوم چي دا کوم شرف دی؟ رسول الله ﷺ دننه په قبر کي ولاړ دی او هغه چي جسد ورکښته کوي ابوبکر او عمر رضي الله عنهما دي، سبحان الله! رسول الله ﷺ یې په خپله ښخوي؟ عبدالله بن مسعود رضي الله عنه وايي: ما د رسول الله ﷺ څخه واورېدل چي وې فرمایل:

«اللّهمّ إنّي أمسَیتُ رَاضیًا عَنهُ فَارضی عنه»

الٰهي زه د ده څخه نن شپه راضي وم ته څني راضي سې.

عبدالله بن مسعود رضي الله عنه وايي: ما ویل کشکي زه د دغه قبر خاوند وای، دا کومه خوشبختي، کومه درجه، کوم شرف دی؟ چي رسول الله ﷺ وايي: الٰهي زه څني راضي یم او ته څني راضي سې او په خپله رسول الله ﷺ یې د ابوبکر او عمر رضي الله عنهما په ملګرتیا ښخوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالله ذو البُجادین د هغو خلکو څخه دی چې په خپل قوم او قبیله کې د مسلمانېدلو په سبب د مشرکانو له طرفه ډېر آزارېدی، د ده پلار مړ ؤ او دئ د خپل اکا سره اوسېدی، کله چې دئ مسلمان سو اکایې د ده مال ټول ځني واخیستی او کله چې ده غوښتل چې هجرت وکړي هیڅ شئ یې نه درلودی بېله یوې زړې او زېږې شړېه چې په عربي کې (بُجاد) ورته ویل کېږي ځکه ټول شیان کفارو بلکه د ده اکا ځني اخیستي وه، نو ده د هجرت په وخت کې دغه یوه زېږه شړۍ درلودل حتّی نور د اغوستلو کالي یې هم نه درلودل، نو یې دغه شړۍ ڵنګ کړه، لوړ ځیګر او اوږې یې لڅې وې، کله چې بیا مدینې منورې ته ور نژدې سو دغه شړۍ یې نیمئ کړه نیمه یې ڵنګ کړه او نیمه یې لوړه پر اوږو واچول، نو ځکه ده ته ذوالبُجادین و ویل سوه او دغه یې لقب سو یعني (د دوو شړیو خاوند) هغه یې د هجرت حال ؤ او دغه اوس یې د وفات حال دی، د مدینې منورې او تبوک تر منځ په لار کې ښخ کړل سو.

۳ – لښکر پر لار رهي دی د رسول اللهﷺ او لښکر په مخه عقبه ورغله (عَقَبَه) هغه لوړ ځای یا هغې لوړي ته ویل کېږي چې نه لوی غر وي او نه غونډۍ، بلکه د دغو دوو په منځ کې یوه لوړه ده چې لاښ هم لري، رسول اللهﷺ و فرمایل: زه دغې لوړي ته خېژم او څوک دې نه پسې راځي، د اصحاب کرامو څخه فقط دوه نفره ور سره ملګري دي چې یو یې عمّار بن یاسرؓ دی او بل یې حذیفه بن یمانؓ دی، عمّار بن یاسرؓ یې د اوښ مهار نیولی دی او حذیفه بن یمانؓ ترشا په پسې دی، رسول اللهﷺ تر لښکر د مخه سو عقبه یا هغې غونډۍ ته ور ورسېدی عمّار او حذیفه ور سره دي او دغه لوړي ته وختل، نور لښکر په لاندي شېله کې تېرېږي.

رسول اللهﷺ پر دغه لوړه و درېدی او لښکر ته ګوري چې د دهﷺ مخ ته تېرېږي، لښکر تر نظر باسي د لښکر نظم او انظباط ته ګوري، دلته بیا د منافقانو یوه ډله چې د بني تمیم د قبیلې څخه وه، په ظاهره نوي مسلمانان سوي دي او په زړو کې پر هغه خپل کفر دي، هغو په خپل منځ کې سره و ویل: په والله سړئ بل وار پر دغه حال په لاس نه درځي (چې مقصد یې رسول اللهﷺ ؤ) ویل: د اول وار دپاره د لښکر څخه جلا سوی دی، ځکه دئﷺ همېشه د لښکر په منځ کې وي موږ نه سو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ور رسېدلای او اوس فقط دوه نفره ور سره دي، موږ به هم ورسو او دغي لوري ته به ور وخېژو هلته به پر را تول سو ځای به پر تنګ کړو او له دغي لوري څخه به يې را واچوو او و به وژل سي، نو د بنو تميم د قبيلې څخه دوولس يا څوارلس نفره منافقان سره يو ځای سوه مولونه يې و وهل هغه لوري ته ورغله او ور خيژي، رسول الله ﷺ دوی وليدل او ډېر زيات په قهر سو.

حذيفه بن يمان ﷺ وايي: د رسول الله ﷺ په مخ کي مي د قهر او غضب علامې وليدلې او دا نادره پېښېدل چي رسول الله ﷺ ته دي قهر ورسي او هغه هم په داسي اندازه چي د ده ﷺ پر مخ او چهره دي معلوم سي، حذيفه ﷺ وايي: زما خيال سو چي د رسول الله ﷺ قهر په دې سبب ؤ چي د ده ﷺ له امره څخه يې مخالفت وکړی ځکه رسول الله ﷺ ويلي وه: څوک دي نه پسي راځي او دوی راغله، وايي: زه د هغو نفرو طرف ته په تلوار او چابکي ور رهي سوم چي د راتګ څخه يې منعه کړم او ورته و وايم چي ولاړ سی، په دغه وخت کي زما سره فقط يوه لکړه را سره وه او د دغو نفرو طرف ته په ځغستا ورغلم، سبحان الله! هغه د منافقانو ډله د دغه يوه نفره څخه و ببرېدل وايي: کله چي يې زه وليدم چي د دوی پرطرف د لکړي سره ور رهي يم بيرته پرشا ولاړل او وتښتېدل، زه بيرته و رسول الله ﷺ ته راغلم، رسول الله ﷺ راته و ويل: يا حذيفه! ته خبر يې چي د دوی څه نيت او إراده وه؟ ما ويل: يا، يا رسولَ الله! ويل: يا حذيفه! د هغو مقصد دا ؤ چي ما پر دغه لوړه تنګ او يوه طرف ته کړي او بيا مي لاندي واچوي، يعني: د دوی مقصد دا ؤ چي ما و وژني او بيا رسول الله ﷺ راته و ويل: يا حذيفه! تا و پيژندل چي څوک وه؟ ما ويل يا، يا رسولَ الله! هغو مولونه وهلي وه مګر د آسانو د علامو څخه يې دا معلومېدل چي د بني تميم د قبيلې څخه وه، رسول الله ﷺ و فرمايل: هغه فلانئ او فلانئ او فلانئ وه د تولو نومونه يې وریاد کړه، يو يو يې حذيفه ﷺ ته وروښوول، حذيفه ﷺ و رسول الله ﷺ ته و ويل: يا رسولَ الله! د دوی قبيلو ته نفر نه ورلېږې چي هره قبيله هغه خپل نفر و وژني او سر يې را ورې؟ رسول الله ﷺ و فرمايل: يا، چي خلک و نه وايي: محمّد ﷺ خپل ملګري وژني، نبي الرّحمه ﷺ دغه خلک هغه د دوی د دغه بده

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیته او بده حرکته سره بېله سزاء او جزاء ورکولو پرېښوول. صلوةُ الله و سلامُهٗ علیه

نو حذیفه بن یمان ﷺ د رسول الله ﷺ د سر او پټ راز ساتونکی ؤ او دغه منافقان هغه ته ور معلوم وه حتّی د رسول الله ﷺ تر رحلت وروسته چې به مسجد نبوي ته جنازه را وړل سوه او حذیفه ﷺ به حاضر ؤ خلکو به ده ته کتل، که به حذیفه ﷺ پر هغه مړي د جنازې لمونځ آداء کاوه نورو خلکو به هم د جنازې لمونځ پر کاوه اوکه به حذیفه ﷺ د هغه د لمانځه څخه انکار وکړی خلک به پوه سوه چې دغه سړئ منافق دی، هغو به هم د جنازې لمونځ نه پرکاوه ځکه رسول الله ﷺ د دغو او نورو منافقانو نومونه حذیفه ﷺ ته ویلي او ورښوولي وه او دا یې هم ورته ویلي وه چې دغه خلک چا ته مه ورښوه، نو ځکه حذیفه ﷺ ته کاتِمُ السِّر رسولِ الله ﷺ ویل کیږي، دغه د عقبې حادثه په قرآن مجید کي ذکر سوې ده الله ﷻ فرمایي:

﴿وَهَمُّوا بِمَا لَمْ يَنَالُوا﴾ [التوبه:۷۴]

یعني: دوی د هغه شي قصد اوإراده وکړه چې دوی نه ور ورسېدل، دوی د عقبې څخه د رسول الله ﷺ د را اچولو قصد کړی ؤ، مګر خپل مقصد ته نه ورسېدل، دغه آیات شریف تر آخره د دغو نفرو په باره کي نازل سوی دی.

۴ - بیا هم لښکر مخ پر مدینه منوره رهي دی څو داسي ځای ته ورسېدل چې یو منزل لار مدینې منورې ته پاته وه، له دغه ځایه رسول الله ﷺ مالک بن دُخشُم او مَعَن بن عدی ﷺ د دوو نورو نفرو سره و یوه ډېر عجیب کارته ولېږل چې رسول الله ﷺ د اول وار دپاره داسي کار کوي، هغه دا چې دغه دوه نفره یې ولېږل چې د مدینې منورې د مساجدو څخه یو مسجد وسوځي او ونړوي، دا مسجد هغه مسجد ضِرار ؤ چې منافقانو د بدو مقاصدو دپاره جوړ کړی ؤ او قصه یې مخ کي درته بیان سوې ده.

۵ - رسول الله ﷺ دغه آخري منزل ته را ورسېدی او په دغه آخري منزل کي د مدینې منورې تر رسېدلو د مخه یوه بله واقعه هم پېښه سوه، هغه دا چې د سهار د لمانځه پر وخت رسول الله ﷺ د مسلمانانو د نظره څخه لیري سو، د حاجت د آداء کولو دپاره لیري منطقې ته تللی ؤ او ځنډېدی، مسلمانان د رسول الله ﷺ په

(c) ketabton.com: The Digital Library

انتظار دي چي لمانځه ته به راسي خو رسول الله ﷺ وځنډېدی قريبه ده چي لمر را وخېژي بيا هم رسول الله ﷺ نه راغلی، خلک نه پوهېږي چي څنګه وکړي؟ اوس بېله رسول الله ﷺ لمونځ آداء کړي؟ او که د رسول الله ﷺ انتظار وکړي؟ او که انتظار کوي ښايي لمر را وخېژي او که لمر را وختی د سهار د لمانځه وخت تېر سو. نو صحابهٔ کرام پر دې متفق سوه چي الله جل جلاله لمونځ پرخپل وخت فرض کړی دی او دا نه ده جائزه چي لمر را وخېژي او موږ لمونځ نه وي کړی، صحابهٔ کرامو عبدالرّحمٰن بن عوف رضی الله عنه د مخه کړی چي د دوی د لمانځه امامت وکړي. عبدالرّحمٰن بن عوف رضی الله عنه هم په لمانځه شروع وکړه، اول رکعات لمونځ يې آداء کړی پر دوهم رکعات رسول الله ﷺ راغلی او په عبدالرّحمٰن بن عوف رضی الله عنه پسي يې اقتداء وکړه، کله چي خلک د لمانځه څخه فارغه سوه وې ليده چي رسول الله ﷺ ولاړ دی او هغه تېر سوی رکعات لمونځ پوره کوي، خلک په بېره او تشويش کي سوه چي دا مو څنګه کار وکړی رسول الله ﷺ موجود ؤ موږ ولي بېله هغه لمونځ آداء کړی؟ ولي مو د هغه انتظار نه کاوه؟ او دا څنګه کېدلای سي چي يو څوک دي د رسول الله ﷺ امامت وکړي؟ د مسلمانانو په زړوکي دغسي تشويشونه پيدا سوه او دوی ته يې تکليف ور کاوه، کله چي رسول الله ﷺ د لمانځه څخه فارغه سو وې فرمايل:

«أحسَنتُم وأصبتُم» ښه مو وکړه او حق ته ورسېدلاست.

پرخپل وخت د لمانځه آداء کول تر انتظار ښه او بهتر دي، دا پر خپل وخت د لمانځه د آداء کولو درجه ده حتّی د رسول الله ﷺ انتظار هم نه دی لازم او بيا رسول الله ﷺ و فرمايل: آيا ما تر دغه د مخه نه وه درته ويلي؟ چي تر هغو نه قيامت کيږي تر څو يو ستاسي د خپل نبي امامت و نه کړي.

تاسي پوهېږی چي د دغه څخه مقصد څه دی چي د اُمت څخه دي يو نفر د خپل نبي امامت کوي؟ دا ډېره مهمه خبره ده، د دې کار څخه مقصد دا دی چي دغه دين پوره سو يا مخ پر پوره کېدلو دی او دين چي پوره سي د رسول او نبي وظيفه پای ته رسيږي او له دنيا څخه رحلت کوي، نو خود په امت کي يو بل داسي څوک په کار دی چي د دعوت او جهاد مسئوليت پر غاړه واخلي، لکه څرنګه چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رسول الله ﷺ په غیاب کې د لمانځه امامت بل چا ته پاته کېږي، دغه رنګه د رسول الله ﷺ تر رحلت وروسته باید د اسلام ټول مسئولیتونه د یو چا پر غاړه وي چې هغه ته د رسول الله ﷺ خلیفه یا امیرالمؤمنین ویل کېږي، دین باید هیڅ وخت بېله امیره او بېله سرپرسته نه سي پاته.

سبحان الله! رسول الله ﷺ دغه واقعه د هغې تر پېښېدلو د مخه بیان کړې وه، نو عبدالرّحمٰن بن عوف ﷺ هغه ځوک دی چې د رسول الله ﷺ امامت یې کړی دی، په یوه روایت کې ویل کېږي چې ابوبکر الصدّیق ﷺ هم د رسول الله ﷺ د ناروغۍ په وخت کې د رسول الله ﷺ امامت کړی دی، مګر د عبدالرّحمٰن بن عوف ﷺ د لمانځه او امامت روایت واضح او صریح دی او دا چې یو امتي د رسول الله ﷺ امامت کوي د دې ځخه مقصد او معنٰی دا ده چې د الله جل جلاله له طرفه دین پوره کېږي او کاملېږي، اوس نو ستاسي ځخه باید یو ځوک د تبلیغ او دین نشرولو امانت پر غاړه واخلي او دغه امانت اوس تاسي ته درسپارل کېږي.

رسول الله ﷺ و اصحابِ کرامو ته داهم و فرمایل: په مدینه منوره کې داسي خلک سته چې تاسي داسي تګ نه دی کړی او نه تر کومي شېلې تېر سوي یاست مګر هغه نفر ستاسي سره وه او هغو لره هم دغومره أجر او ثواب دی لکه ستاسي أجر او ثواب، صحابهٔ کرامو و ویل: یا رسولَ الله! هغه خلک په مدینه منوره کې دي او را وتلي هم نه دي او ثوابونه یې زموږ د ثوابو پر اندازه دي؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: هو، هغه خلک خپل واقعي عذر بند کړي وه. یا پاته کړي دي.

ورونو! هغه انسان چې په واقعي او حقیقي عذر سره معذوره وي او کوم د خیر کار د هغه عذر په سبب ځني پاته سي هغه لره پوره أجر او ثواب ورکول کېږي، د ده پر نیت معامله ور سره کېږي، د یوه واقعي عذر په سبب د خیر د کاره ځخه پاته کېدل هیڅ أجر او ثواب نه کموي او دا د رسول الله ﷺ له طرفه زېری دی: که یو انسان ته عذر پېښ سو هغه ته د خپل نیت ثواب پوره ورکول کېږي، علماء کرام وایي:

که د یو چا عادت وُ چې په دوشنبې او پنجشنبې یې روژه نیول او بیا یې د سفر یا مرض په سبب د دغو ورځو روژه و نه نیول ده ته د هغه روژو ثواب ورکول کېږي، لکه ده چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه روژې نیولې وي، که یو چا د خیرات او صدقې ورکولو عادت درلودی بیا غریب سو په لاس کې یې څه نه درلودل، بیا هم هغه ثواب ورکول کیږي، دغه قسم د نورو ټولو عبادتو ثواب ورکول کیږي، دا د الله جل جلاله رحمت او مهرباني ده که یوه انسان د خیر او ښو کارو عادت درلودی او بیا په یوه عذر هغه کارونه څني پاته سوه ده ته کامل او پوره أجر ورکول کیږي، لکه هغه کار چې یې پوره کړی وي، سبحان الله! تاسي د الله جل جلاله لطف او کرم ته متوجه یاست؟ چې پر خپلو بندګانو څومره مهربانه دی؟

رسول الله ﷺ چې د لیرې څخه د مدینې منورې علامې ولیدلې نو یې وفرمایل: دغه طابه ده او هغه اُحُد دی، اُحُد داسي غر دی چې موږ خوښ لرې او موږ یې خوښ لرو، نو اُحُد مشرفه غر دی.

د مدینې منورې خلک د رسول الله ﷺ په را تګ سره ډیر خوشاله وه ښځو او نجونو، هلکانو او ماشومانو د رسول الله ﷺ په را تګ سره خوشالي کول، د رسول الله ﷺ او لښکر مخ ته ورووتل او دغه ترانه یې ویل:

طلع البدرُ علینا من ثنیات الوداع   وجب الشکر علینا ما دعا لله داع

رسول الله ﷺ د رجب په میاشت کې د تبوک غزاء ته وتلی ؤ او د روژې په میاشت کې مدینې منورې ته را ورسېدی، د دغه سفر ټوله موده پنځوس ورځې وه، چې شل ورځې یې په تبوک کې تیرې کړې او نوره موده یې په تګ او را تګ کې تېره سوه، دغه غزاء د رسول الله ﷺ آخرنۍ غزاء ده، تر دغه وروسته بیا رسول الله ﷺ بله غزاء نه ده کړې.

دغه غزاء په دغه خپلو خاصو شرائطو چې ګرمي وه او لار لیرې وه، غریبي او مفلسي وه د دنیا د لوی قوت او طاقت سره جنګ ؤ، د الله جل جلاله له طرفه یو سخت او لوی امتحان ؤ چې په دغه امتحان سره واقعي مومنان د منافقانو څخه جلا او کامیابه سوه او دا د الله جل جلاله قانون دی چې په دغسي امتحانو سره صادق له کاذبه څخه جلا کوي، واقعي مومن د منافق څخه جلا کوي، الله جل جلاله فرمایي:

﴿مَا كَانَ اللَّهُ لِيَذَرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَىٰ مَا أَنتُمْ عَلَيْهِ حَتَّىٰ يَمِيزَ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ﴾ [آل عمران: ۱۷۹].

(c) ketabton.com: The Digital Library

یعني: الله جل جلاله داسي نه دی چي مومنان پر دغه نا معلومه حال چي دغه اوس تاسي پر هغه باندي یاست پرېږدي، ترڅو چي الله جل جلاله نا پاکه د پاکو څخه جلا نه کړي او په خپله خلکو ته صادق او کاذب ور معلوم نه سي.

ورونو! لکه څرنګه چي په دنیا کي د کفارو دپاره آرام او هوسا ژوند د دې دلیل نه دی چي دوی د الله جل جلاله په دربار کي خوښ او مقبول دي همدارنګه مخلصو مسلمانانو ته د آفتو او مصیبتو راتله (لکه د اُحُد په غزاء او نورو کي) د دې دلیل نه دی چي دوی د الله جل جلاله په دربار کي مغضوب او مقهور دي، بلکه اصلي خبره دا ده چي الله جل جلاله مسلمانان بېله امتحانه نه پرېږدي، ځکه که انسانان بېله امتحانه پاته سي په دغه صورت کي به ډېرو کفارو د نفاق پر قسم د اسلام کلمه ویلای او د مسلمانانو سره به یې ګډ ژوند کولای، چي د دوی د دغه ظاهري حالاتو په لیدلو سره چا دوی ته منافق نه سوای ویلای نو ځکه دا لازمه ده چي الله جل جلاله په هغه وخت او تر هغه وروسته په نورو وختو کي داسي حالات او واقعات پېښ کړي چي د هغو په واسطه سره پاک او نا پاک، اومه او پاخه سره جلا سي، صادقه مومنان او منافقان سره وپېژندل سي.

نو دغي غزاء ته هم هر هغه څوک چي صادق مومن ؤ ووتی او د دغي غزاء څخه پاته کېدل د نفاق علامه وه، نو ځکه هرڅوک چي به رسول الله ﷺ ته وریاد کړل سو چي فلانئ پاته سوی دی، رسول الله ﷺ به وفرمایل: پرې یې ږدی که خیر پکښې ؤ دریسي را به سي او که بېله دغه څخه بل شئ ؤ الله جل جلاله ځني بېغمه کړلاست، د دغي غزاء څخه بل څوک نه سوه پاته، یا داسي کسان پاته سوي وه چي واقعي عذر یې درلودی، یا هغه کسان پاته سوي وه چي الله جل جلاله او رسول الله ﷺ ته یې درواغ ویل، چي هغه منافقان وه او دغه د درواغو په عذرو یې ځانونه پاته کړل، یا خو هغه کسان وه چي هیڅ اجازه یې و نه غوښتل او پاته سوه.

مګر هو هلته څو نفره صادقه مسلمانان هم وه چي بېله عذره پاته سوي وه او دا هغه کسان دي چي الله جل جلاله مبتلاء او امتحان کړه او بیا یې د دوی توبه قبوله کړه، چي تفصیل به یې په وروسته کي درته راسي.

کله چي رسول الله ﷺ مدیني منورې ته ورسېدی اول مسجد نبوي ته ورغلی او

(c) ketabton.com: The Digital Library

هلته یې دوه رکعاته لمونځ آداء کړی، اوس نو هغه خلک چي له دغي غزاء څخه پاته سوي وه و رسول الله ﷺ ته راځي او خپل عذرونه وایي. خو هلته په مسجد کي (۷) نفرو خپل ځانونه د مسجد په پایو یا عمودو پوري تړلي وه، او ویل: موږ د رسول الله ﷺ څخه پاته سوي یو موږ به هیڅوک نه خلاصوي ترڅو چي رسول الله ﷺ مو په خپل لاس نه کړي خلاص، رسول الله ﷺ و فرمایل: زه به یې تر هغو خلاص نه کړم چي الله جل جلاله د دوی توبه قبوله نه کړي، څرنګه چي د دوی توبه په صدق او اخلاص سره وه الله جل جلاله د دوی توبه قبوله کړه او عفوه یې ورته وکړه.

د دغو اوو نفرو په باره کي چي ابو لُبابه او د ده ملګري وه آیاتونه نازل سوه، الله جل جلاله فرمایي:

﴿ وَءَاخَرُونَ ٱعۡتَرَفُواْ بِذُنُوبِهِمۡ خَلَطُواْ عَمَلٗا صَٰلِحٗا وَءَاخَرَ سَيِّئًا عَسَى ٱللَّهُ أَن يَتُوبَ عَلَيۡهِمۡۚ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٞ رَّحِيمٌ ﴿١٠٢﴾ ﴾. [التوبه:۱۰۲]

ژباړه: ځیني نور خلک دي چي پر خپلو ګنهو یې إقرار او إعتراف کړی دی، دوی نېک عمل د بل بد عمل سره ګډ کړی دی (نېک عمل یې توبه او پښېماني ده) او (بد عمل یې د جهاد څخه پاته کېدل دي) نو دوی بد هم وکړه او بیا یې ښه هم وکړه، قریبه ده چي الله جل جلاله به د دوی توبه قبوله کړي، بېشکه چي الله جل جلاله بخښونکی او ډېر رحم خاوند دی.

علماء کرام وایي: کله چي الله جل جلاله د یوه شي په باره کي د عَسیٰ لفظ و فرمایي یعني: واجب سو، نو په قرآن کریم کي د عَسیٰ د کلمې ترجمه او معنیٰ څه شي سوه؟ واجب او لازم سو، که څه هم اصلاً په عربي کي د عَسیٰ ترجمه یعني: قریبه او نژدې ده، خو علماء کرام وایي: د الله جل جلاله له طرفه د عسیٰ د لفظ استعمال د وجوب او لزوم په معنیٰ سره دی. نو په دغه آیات شریف کي چي الله جل جلاله فرمایي:

﴿ عَسَى ٱللَّهُ أَن يَتُوبَ عَلَيۡهِمۡ ﴾

یعني: پر الله جل جلاله لازمه ده چي د دوی توبه قبوله کړي.

نو الله جل جلاله دوی ته عفوه وکړه، بیا نو دغو اوو نفرو خپل ټول مالونه و رسول

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله ﷺ ته راوړل او ويل: يا رسول الله! هغه چې موږ يې پاته كړو هغه دغه زموږ مالونه وه، په دغو خپلو مالو مشغوله وو، نو زموږ د توبې څخه يو هم دا دی چې موږ تر دغه خپل ټول مال تېريو نه يې غواړو، رسول الله ﷺ و فرمايل: زه نه يم امر كړه سوی چې ستاسي مالونه واخلم ما ته فقط ستاسي د ايله كولو امر وكړل سو، خو دوی زاري كوي او وايي: يا رسولَ الله! دغه مالونه زموږ د فتنې سبب وګرځېدل را څخه قبول يې كړه، نو رهم زاري كوي څو د الله جل جلاله دا قول نازل سو چې فرمايي:

﴿خُذۡ مِنۡ أَمۡوَٰلِهِمۡ صَدَقَةٗ تُطَهِّرُهُمۡ وَتُزَكِّيهِم بِهَا وَصَلِّ عَلَيۡهِمۡۖ إِنَّ صَلَوٰتَكَ سَكَنٞ لَّهُمۡۗ وَٱللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ۝﴾. [التوبه: ۱۰۳]

يعني: د دوی د مالو څخه صدقه واخله چې دوی د ګنهو څخه بنه پاك كړې او د هغې صدقې په سبب يې با بركته كړې او دوی ته د خير دعاء وكړه، بېشكه چې ستا دعاء د دوی دپاره سكون او اطمينان دی او الله جل جلاله پوره اورېدونكی او پوره عالم دی.

بيا نو رسول الله ﷺ د دوی د مالو څخه لږ څه مال واخيستی او ويل: دا امر نه دی راته سوی چې ټول مال مو واخلم، ځكه الله جل جلاله فرمايي:

﴿ خُذۡ مِنۡ أَمۡوَٰلِهِمۡ ﴾

يعني: د دوی د مالو يو جزء واخله نه ټوله.

نو يې يوه حصه ځني واخيستل او نور يې ور رَد كړه، دا هغه د دوی د توبې قبلېدل وه.

اوس نو منافقان و رسول الله ﷺ ته ورځي او د خپل پاته كېدلو په سبب و رسول الله ﷺ ته قِسم قِسم عذرونه وايي او رسول الله ﷺ هم د دوی عذرونه قبلوي كه څه هم عذرونه يې غير معقول او جوړي سوي بهانې دي خو رسول الله ﷺ يې قبلوي، دغه د دوی ظاهري خبري او قسمونه يې قبول كړه، د دوی دپاره يې د مغفرت دعاء وكړه او د دوی باطني حال يې الله جل جلاله ته پرېښاوه.

دغه ټول پاته سوي نفر څو نفره وه؟ د انصارو څخه هغه پاته سوي منافقان (۸۲) نفره وه او هغه چې د اعرابو څخه پاته سوي وه او عذرونه يې ويل چې د بني غِفار او نورو قبيلو څخه وه هغه هم (۸۲) نفره وه، مګر عبدالله بن اُبيّ بن سلول منافق او د ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

له قومه د ده ډله ډېر نفر وه چې پاته سوي وه، د پاته سوو خلکو په جمله کې درې نفره نور هم وه چې يو يې کعب بن مالک ؓ ؤ او دوه نور اصحاب کرام وه چې د اصحاب بدر څخه وه، د کعب بن مالک ؓ قصه عجبه قصه ده، د ده د پاته کېدلو قصه په بخاري شريف او د احاديثو په نورو کتابو کې روايت سوې ده، راسی چې د کعب بن مالک ؓ قصه په خپله ده ته پرېږدو چې را ته بيان يې کړي.

کعب بن مالک ؓ خپله قصه په يوه ډېر اوږده حديث شريف کي روايتوي چې امام بخاري او امام مسلم دواړو روايت کړی دی، چې په هغه حديث شريف کي د کعب ؓ دا قول راغلی دی چې وايي: په دغه وخت کي چې زه د دغي غزاء څخه پاته کېدم هيڅ وخت مي اقتصادي حالت تر دغه وخت ښه نه ؤ، سهار چې به له کوره را وتم د ځان سره به مي و ويل: زه هم بايد د خپل ځان ضروريات پوره کړم چې د مسلمانانو سره ووزم، خو کله چې به کور ته راغلم هيڅ به مي نه وه کړي، د ځان سره به مي و ويل: زه قدرت لرم پروا نه لري زه خپل ضروريات ډېر ژر برابرولای سم، په دغه خبرو ورځي راباندي تېرېدې خو چې خلک په رشتيا سره د وتلو دپاره تيار سوه او ما د ځان دپاره هيڅ نه وه برابر کړي، خو خلک د تبوک پر طرف رهي سوه بيا هم ما د ځان سره دا قصد وکړی: چې زه به هم پسي رهي سم او ځان به پسي ور ورسوم، (کشکي مي دغه کار کړی وای) خو دا مي هم و نه کړه، رسول الله ﷺ او لښکر ولاړی زه په مدينه منوره کي پاته يم، تر دې وروسته چې به هر وخت له خپله کوره دباندي را ووتم ډېر به غمجن سوم، ځکه ما بېله هغو کسانو بل څوک نه ليدل چې يا به په منافقت کي ډوب وه يا يو معذوره سړئ چې الله جل جلاله به معاف کړی ؤ.

کله چې د رسول الله ﷺ د رجوع يا بيرته را تلو خبر را ورسېدی دلته نو هَم او غَم را باندي را وګرځېدل، د ځان سره به مي درواغ جوړول او ويل به مي چې سبا به د رسول الله ﷺ له قهره په څه شي سره ځان خلاصوم؟ او د خپلي کورنۍ د هر غړي سره به مي په دې باره کي مشورې کولې چې څه ورته و وايم؟ کله چې مي واورېدل چې رسول الله ﷺ را ورسېدی هغه باطلي او درواغ خبري ټولي را څخه ولاړې او دا مي قصد وکړی چې رشتيا به ورته وايم، بېله رشتيا څخه مي بل شئ نه خلاصوي، هو،

(c) ketabton.com: The Digital Library

په درواغ ویلو سره په ظاهره څوک خلاصیږي خو د ننه په زړه کې به زهیر وي.

کعب رضی الله عنه وايي رسول الله ﷺ ته ورغلم او سلام مي ورته و وايه، رسول الله ﷺ راته وکتل او د قهر تبسم يې راته وکړی، بیا يې و ویل: راسه، زه هم ورغلم او د ده ﷺ مخ ته کښېنستم، ویل: څه شي پاته کړې؟ آیا تا د خپل ځان دپاره بوده نه ؤ رانیولی؟

کعب رضی الله عنه وايي: ما ویل هو، بوده مي را نیولی ؤ خو په والله که بېله تا څخه د اهل دنیا د هر چا په حضور کي کښېنستلی وای تا به لیدلي وای چي زه د هغه له قهره څخه په یوه عذر سره ځان خلاصوم، ځکه الله جل جلاله داسي ژبه راکړې ده چي دلائل په ویلای سم، مګر په والله زه په دې پوهېږم که نن ورځ زه درواغ درته و وایم ته به زما څخه په هغه درواغو راضي سې، مګر قریبه ده چي الله به دي پر ما په قهر کړي او که مي رشتیا درته و ویل، هو، ته به مي په هغه کي ملامت کړې مګر په دغه رشتیا کي مي د الله جل جلاله څخه دا امید دی چي عفوه به راته وکړي، په والله ما هیڅ عذر نه درلودی او ما هیڅ وخت دومره مال نه درلودی لکه په دغه ورځ چي ستا څخه پاته سوم، یعني: پاته کېدل مي د غریبۍ یا بل عذر په سبب نه وه، والله هیڅ عذر مي نه درلودی فقط إهمال، بې پروایي او ضعیفه همت ؤ چي زه يې پاته کړم.

رسول الله ﷺ و فرمایل: دغه سړي رشتیا و ویل، په دې کي اشاره وه چي کومو نورو نفرو چي عذرونه ویل درواغ يې ویل، مګر دغه سړي رشتیا و ویل او ویل ولاړ سه تر څو چي الله جل جلاله ستا په باره کي حکم کوي، په خپله رسول الله ﷺ د ده په باره کي حکم و نه کړی، نه يې عفوه ورته وکړه نه يې کوم عِقاب او عذاب د ده دپاره مقرره کړی، ویل صبر وکړه تر څو چي الله جل جلاله ستا په باره کي حکم کوي.

نو د دغو درو نفرو په باره کي چي کعب بن مالک، هلال بن اُمیه او مراره بن ربیع وه چي حق او رشتیا يې و ویل د سورةُ التوبه (۱۰۶) نمبر آیات نازل سو، الله جل جلاله فرمايي:

﴿وَءَاخَرُونَ مُرۡجَوۡنَ لِأَمۡرِ ٱللَّهِ إِمَّا يُعَذِّبُهُمۡ وَإِمَّا يَتُوبُ عَلَيۡهِمۡۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٞ ﴿١٠٦﴾﴾

یعني: د دغو کسانو د جملې څخه چي د تبوک د غزاء څخه پاته سوي دي نور درې نفره دي (چي نومونه يې د مخه ذکر سوه) چي د الله جل جلاله د حکم دپاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرېښوول سوي دي، یا به الله جل جلاله دوی ته عذاب ورکړي یا به یې توبه قبوله کړي، د دوی په باره کې حکم وروسته ته معطله سو، کعب بن مالک رضی الله عنه وایي: ما هغه خپل حقیقت و وایه نو هوسا سوم، پرخپل قصور او کوتاهۍ مې اعتراف وکړی خو زما قوم او کورنۍ راته راغله او ویل: سړیه! ټولو خلکو یو عذر و وایه او رسول الله ﷺ هم د هغو دپاره د مغفرت غوښتنه وکړه تا هیڅ داسي شئ نه کړی پیدا چي هغه د ځان دپاره عذر او بهانه وګرځوې؟ یو عذر پیدا کړه او ولاړسه هغه ورته و وایه، که رسول الله ﷺ ستا دپاره د بخښني طلب وکړی الله جل جلاله به عفوه درته وکړي.

کعب رضی الله عنه وایي دا خبري یې دومره ډېري راته وکړې چي دا إراده مي وکړه چي بیرته و رسول الله ﷺ ته ورسم او یو عذر ورته و وایم، کعب رضی الله عنه وایي: وَلَقَد أُوتِيتُ جَدَلًا. یعني: زما سره داسي ژبه وه چي دلائل مي په ویلای سوای، خلکو ته مي قناعت ورکولای سوای، په هرځای کي مي ځان په خلاصولای سوای، نو د دوستانو ډېر ویل په دې قانع کړم چي بیرته و رسول الله ﷺ ته ورسم او ژبه واړوم، خو بیا مي پوښتنه وکړه چي بېله ما بل چا هم دغسي خبره کړې ده؟ یعني: ویلي یې وي چي عذر مو نه درلودی فقط کاهلۍ پاته کړو، ویل هو، ما ویل: هغه څوک وه؟ ویل: هِلال بن اُمیه او مُراره بن ربیع، کعب رضی الله عنه وایي: داسي دوه صالح نفر یې را یاد کړه چي د اهل بدره څخه وه، د بدر غزاء ته حاضر سوي وه او اوس د تبوک څخه پاته سوي دي، نو ما د ځان سره و ویل: ما ته هم هغه را پېښېږي کوم چي دوی ته ور پېښېږي، هغه دوه د اهل بدر څخه دي زه هم د هغو سره یم.

نو د هغه خپلي رشتیا خبري څخه نه واوښتم، پسله څه وخته د رسول الله ﷺ د طرفه و ټول اهل مدینې ته امر وسو چي د دغو درو نفرو سره خبري کول منعه دي، هیڅوک به خبري نه ورسره کوي، کعب وایي: خلکو خبري را سره بندي کړې حتّی سلام ور واچوم جواب یې نه را کوي، کعب رضی الله عنه وایي: مځکه هم را ته بدله سوه هغه مځکه نه وه چي ما ته را معلومه وه، وایي: هغه دوه نفره چي په پاته کېدلو کي زما ملګري وه یعني: هلال بن اُمیه او مُراره بن ربیع په خپلو کورو کي کښېنستل شپه او ورځ یې په ژړا تېرول، مګر ما صبر کړی ؤ بازار ته ځم، مسجد ته ځم خو هیڅوک

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبري نه را سره کوي.

ورونو! دا امتحان دی د هغه انسان به څه حال وي چې په ټول ښار کي څوک خبري نه ور سره کوي؟ نه خپل نه پردئ. کعب رضی الله عنه وايي: بيا مي هم صبر کاوه. وايي: مسجد ته به ولاړم رسول اللهﷺ به پسله لمانځه د خپلو اصحابو سره ناست ؤ ما به سلام ورته و وايه خو هيڅا زما د سلام جواب نه راکاوه، ما به رسول اللهﷺ ته کتل چي آيا زما د سلام جواب د شونډانو په ښوروللو سره راکوي که يا؟ بيا به مي نژدې و رسول اللهﷺ ته نفل لمونځ کاوه او په لمانځه کي به مي رسول اللهﷺ ته د سترګو تر ګنجانو کتل چي ما ته ګوري که يا؟

خو کله چي به زه په لمانځه مشغوله وم راته کتل به يې چي بيا به ما د دهﷺ و طرف ته وکتل مخ به يې را څخه واړاوه، څلوېښت ورځي پر دغه حال پاته سوم، کعب رضی الله عنه وايي: يوه ورځ د مديني منورې په بازار کي رهي وم چي د شام د تاجرانو څخه يو سړئ چي له شامه يې ارتزاقي يا خوراکي مواد راوړي وه او د مديني منورې په بازار کي يې خرڅول او د خلکو څخه پوښتني کوي چي کعب بن مالک به څوک را وښيي؟ خلکو زما و طرف ته اشاره وکړه چي هغه دی، نو دغه تاجر راغلی ما ته يې يو ليک راکړی او ويل: دغه ليک د غسان د پاچا له طرفه ستا دپاره دی، ليک چي مي خلاص کړي د غسان پاچا پسله سلام او احترامه راته ليکلي وه: موږ ته خبر را ورسېدی چي ستا ملګري ستا سره جفا وکړه، الله جل جلاله نه ته خوار کړی يې او نه يې ضائع کړی يې، موږ ته راسه چي عزت او احترام دي وکړو.

ورونو! دا ليک امتحان په امتحان کي ؤ، په مدينه منوره کي ټولو خلکو مقاطعه ور سره کړې ده څوک خبري نه ور سره کوي او هلته بيا يو بل ښار يا بله منطقه ده د هغه پاچا يې دعوتوي او وايي: موږ ته راسه عزت او احترام به دي وکړو.

کعب رضی الله عنه وايي: دغه ليک چي مي و وايه د ځان سره مي و ويل: دا هم د الله جل جلاله له طرفه امتحان دی نو د دې دپاره چي په زړه کي مي شئ را و نه ګرځي او د دغه ليک سره مي تعلق نه سي پيدا ليک مي په تناره کي واچاوه او و مي سوځی، زه پر هغه خپل حال پاته يم، کله چي پر دغه حال څلوېښت ورځي را باندي تيري سوې د رسول اللهﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

له طرفه قاصد راغلی او ویل: رسول الله ﷺ دي امر کوي چي د خپلي ښځي څخه جلا سه، ما ویل: طلاقه یې کړم؟ یعني: امر یې کړی دی چي خپله ښځه طلاقه کړم؟

ورونو! دغه مسلمانان وه او دغه یې اطاعت ؤ، قصد او إراده یې کړې ده چي په هر کار سره امر کړل سي هغه عملي کوي، خپل ځان او خپل ژوند یې و الله جل جلاله او رسول الله ﷺ ته تسلیم کړي دي، قاصد ویل: یا، طلاقه وه یې مه بلکه ته ځني جلا سه یوازي ژوند کوه او هغه زما دوو ملګرو ته یې هم دغسي امرونه ور لېږلي وه، کعب رضي الله عنه وايي نو مي خپلي ښځي ته وویل: ته د خپل پلار کره ولاړه سه هلته اوسېږه تر څو چي الله جل جلاله په دې موضوع کي فیصله کوي، ښځه مي هم ولاړل خو د ښځي کورنۍ او دوستان یې راغله او ویل: هلال بن اُمیه او مُراره بن ربیع خپلي ښځي په خپلو کورو کي ور سره پرېښوولې، فقط دوی ځني جلا سوه او تا له کوره وایستل! کعب رضي الله عنه وویل: یا، هغه دوه په عمر ډېر دي مګر زه ځوان یم بیا به رسول الله ﷺ څه وايي؟ زما ښځه باید د خپل پلار په کور کي و اوسېږي، کعب رضي الله عنه یوازي په کور کي پاته سو، په تیرو څلویښتو ورځو کي فقط دغه یوه ښځه وه چي د ده سره یې خبري کولې ځکه په کور کي ور سره وه او اوس هغه هم ولاړل، نو په کور او دباندي کي یوازي سو، کعب رضي الله عنه وايي: داسي حال ته ورسېدم چي ټوله دنیا راباندي تنګه سوه په خپل ځان کي نه ځایېږم، پنځوس ورځي کېږي چي نه څوک خبره راته کوي او نه مي چا ته خبره کړې ده، حتّی د سلام جواب هم څوک نه را کوي.

ورونو! دغه حال ډېر سخت او مشکل دی تاسي یې پر خپل ځان فرض کړی: په پنځوس ورځو کي دي هیڅا خبره نه وي در سره کړې حتّی خپله ښځه دی هم در څخه جلا سي او هلته بیا د خپل قُصور او کو تاهۍ په سبب د الٰهي عذاب بېره هم سته، نو هم دنیوي ژوند تریخ او په تکلیف سو او هم د الٰهي عذاب بېره موجوده ده. کعب رضي الله عنه وايي: پسله پنځوسو ورځو ما په خپل کور کي د سهار لمونځ وکړی او په داسي حال کي وم چي هغه حال مي الله جل جلاله په قرآن مجید کي بیان کړی دی او فرمايي:

﴿حَتَّىٰٓ إِذَا ضَاقَتۡ عَلَيۡهِمُ ٱلۡأَرۡضُ بِمَا رَحُبَتۡ وَضَاقَتۡ عَلَيۡهِمۡ أَنفُسُهُمۡ﴾. [التوبه: ۱۱۸]

ژباړه: دغه خلک تر داسي اندازې په تکلیف کي وه چي ځمکه د خپل پراخوالي

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره سره پر دوی تنګه سوه او له ډیره غمه د دوی ژړونه پر دوی تنګ سوه.

لکه موږ چي وایو (د ډیري خواشینۍ مي زړه وچاودی) نو وایي: کله چي مي د سهار لمونځ آداء کړی زه د خپل کور پر بام په دغه غمجن او دردوونکي حالت کي ناست وم چي د یوه ناره کوونکي آواز مي واورېدی چي و جبلِ سلع ته ختلی ؤ او په لوړ آواز یې ناري کړه: زېری مي درباندي یا کعب بن مالک! وایي: زه دستي د شکر پر سجده پرېوتم پوه سوم چي خوشالي راغله، رسول الله ﷺ د سهار تر لمانځه وروسته زموږ د توبې د قبلېدلو اعلان کړی ؤ، که مي کتل چي دوه نفره را رهي دي، یو پر آس سپور ؤ او بل پر پښو را رهي ؤ، اصلاً زموږ د توبې د قبلېدلو آیاتونه نازل سوي وه، نو دغه دوه نفره را رهي وه چي زېری را باندي وکړي او هر یو غواړي چي تر هغه بل را د مخه سي او تر هغه بل د مخه دغه د خوشالۍ خبر راته و وایي، هغه چي پر پښو را رهي ؤ پوه سو چي سپور ترما د مخه ور رسیږي نو یوې لوړي ته وختی او په لوړ آواز یې په نارو شروع وکړه، غواړي چي آواز یې تر هغه سپاره د مخه را ورسیږي، کعب ﷺ وایي: ما هم و دغه زېري کوونکي ته چي ما یې آواز اورېدلی ؤ زېری ورکړی او په والله ما بل هیڅ شئ نه درلودی بېله هغه خپلو اغوستو کالو، هغه کالي چي ما اغوستي وه هغه مي په زېري کي ورکړه او بیا ما د خپلو اقرباوو څخه په استعاره کالي واخیستل او وامي غوستل (استعاره دا ده چي ته اوس دغه ستا شئ راکړه چي ما خپل کار په اجراء کړی بیرته به یې درکړم) او بیا د مسجد نبوي و طرف ته رهي سوم، د مسجد په لار کي په ډلو ډلو خلک را باندي را ټولیږي او مبارکي را ته وایي، چي دغه د خلکو ډیر والي او د خلکو مبارکي زه د مسجد څخه وځنډولم، هر یو دغه را ته وایي: یا کعب بن مالک! د توبې د قبلېدلو دي مبارک سه، (مُبارکٌ عَلیکَ توبةُ الله) څو وایي: مسجد ته ورسېدم او د خلکو د ډیر والي په سبب مسجد ته نه سوای ننوتلای.

کله چي مسجد ته ور داخل سوم رسول الله ﷺ د اصحاب کرامو د مشرانو سره ناست ؤ د مهاجرینو څخه طلحه بن عبیدالله ﷺ په ځغستا را وغورځېدی څو تر ما پوري راغلی مصافحه یې را سره وکړه او مبارکي یې را ته و ویل، کعب ﷺ وایي: په والله د مهاجرینو څخه بېله ده بل څوک نه سوه را ولاړ او زه به د طلحه ﷺ دغه ورځ هیڅکله

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېره نه کړم، کعب رضي الله عنه وايي: زه ور تېر سوم او رسول الله ﷺ ته مي سلام و وايه، رسول الله ﷺ په داسي حال کي چي د خوشالۍ شغلې يې له مخه ولاړېدې را ته و ويل:

«أَبْشِرْ بِخَيْرِ يَوْمٍ مَرَّ عَلَيْكَ مُنْذُ وَلَدَتْكَ أُمُّكَ»

يعني: د هغي ښې او مبارکي ورځي زېرى درکوم چي ستا په ژوند کي له کومه وخته چي ستا مور ته زېږولى يې پر تا راغلې ده. يعني: نن ورځ ستا دپاره داسي نېکمرغه او مبارکه ورځ ده چي ستا په ټول عمر کي تر دغه ښه ورځ نه ده درباندي راغلې.

کعب رضي الله عنه وايي: ما ورته و ويل: يا رسولَ الله! دغه د توبې قبلېدل مي ستا له طرفه دي که د الله جل جلاله له طرفه؟ رسول الله ﷺ و فرمايل: يا زما له طرفه نه دي بلکه د الله جل جلاله له طرفه دي، نو وايي: ما ورته و ويل: يا رسولَ الله! زما د توبې څخه يو هم دا دی چي زه خپل ټول مال د الله جل جلاله او رسول الله ﷺ دپاره صدقه پرېږدم.

رسول الله ﷺ و فرمايل: خپل ځيني مال دي د ځان دپاره وګرځوه دا ستا دپاره خير دی او بيا ما و ويل: يا رسولَ الله! زه خپلو رشتيا ويلو خلاص کړم او زما د توبې څخه يو هم دا دی: تر څو چي ژوندئ يم بېله رشتيا به بله خبره و نه کړم.

ورونو! اوس نو دغه ټول حالات، دغه خوابدي، دغه د خبرو مقاطعه د څه شي په سبب وه؟ دا له جهاده د پاته کېدلو په سبب وه او دا ټوله د دې دپاره وه چي په اسلام کي د جهاد درجه او مقام را معلوم سي، په دغه قصه کي يوه نفر جهاد پرې اېښی ؤ دغه يې حال ؤ او که ټول امت مسلمه جهاد پرېږدي څه حال به يې وي؟ د جهاد پرېښوول يا د جهاده څخه پاته کېدل کوچنۍ او آسانه مسئله نه ده، د دغي قصې څخه مورږ ته د جهاد د وجوب او فرضيت اندازه را معلومېږي، جهاد د اسلام او مسلمانانو د سر لوړی او عزت دپاره، د اسلام حتمي او ضروري جُزء دی، بې جهاده اسلام ته اسلام نه ويل کېږي، د مسلمانانو ژوند بېله جهاده د ذِلّت ژوند وي او مورږ ته نن ورځ دغه تجربه په يقيني ډول سره حاصله ده.

نو الله جل جلاله د کعب بن مالک رضي الله عنه او د ده د هغه دوو ملګرو توبه قبوله کړه او دغه توبه الله جل جلاله د سورةُ التوبه په (۱۱۸) نمبر آيات کي ذکر کړې ده، چي رب عزوجل فرمايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿ وَعَلَى ٱلثَّلَٰثَةِ ٱلَّذِينَ خُلِّفُواْ حَتَّىٰٓ إِذَا ضَاقَتۡ عَلَيۡهِمُ ٱلۡأَرۡضُ بِمَا رَحُبَتۡ وَضَاقَتۡ عَلَيۡهِمۡ أَنفُسُهُمۡ وَظَنُّوٓاْ أَن لَّا مَلۡجَأَ مِنَ ٱللَّهِ إِلَّآ إِلَيۡهِ ثُمَّ تَابَ عَلَيۡهِمۡ لِيَتُوبُوٓاْۚ إِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلتَّوَّابُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١١٨﴾ ﴾. [التوبه:۱۱۸]

ژباړه: او خُصوصاً پر هغو درو نفرو چي د توبې د قبلېدلو څخه پاته سوي وه (يعني: د توبې قبلېدل يې ځنډېدلي وه) تر هغه وخته چي مځکه پر دوی تنګه سوه، سره د پراخوالي د دغي مځکي او پر دوی د دوی د زړونه له ډيره غمه تنګ سوه او د دوی يقين سو چي د الله ﷻ له قهره بل د ساتني او پناه ځای نسته مګر هم ده الله ته پناه وروړو او بيا الله ﷻ پر دوی رجوع وکړه چي د توبې توفيق يې ورکړی، دپاره د دې چي دوی توبه وکاږي، بېشکه چي الله ﷻ ښه توبه قبلوونکی دی او د ډير رحم خاوند دی.

دا د هغو درو نفرو قصه وه چي له جهاده پاته سوي وه او الله ﷻ يې پسله دغه امتحانه توبه قبوله کړه.

الله ﷻ دي موږ او تاسي ته هم عفوه وکړي، زموږ او ستاسي توبې دي قبولي کړي، الله ﷻ دي صدق او رشتيا ويل زموږ عادت وګرځوي، آمين.

د تبوک د غزاء اثر او نتيجه

د تبوک غزاء په جزيرةُ العرب کي د مسلمانانو د سُلطې پر پراخوالي او تقويت ډير لوی اثر او تاثير واچاوه، خلکو ته دا ور معلومه سوه چي بېله اسلامه بل هيڅ قوت په جزيرةُ العرب کي ژوند نه سي کولای، ځيني هغه مشرکان او منافقان چي د مسلمانانو د زهيرولو، خوړولو او د شکست دپاره په موقع پسي ګرځېدل د هغو اميدونه او غوښتني هم باطلي او تر خاورو لاندي سوې، ځکه دوی خپل لوی اميدونه په روم او روميانو پوري تړلي وه او اوس روم په خپله د مسلمانانو د مقابلي څخه بيرېږي نو طبعاً هغه پاته مشرکان او منافقان و حقيقت ته تسليم سوه او بېله تسليمېدلو يې بله چاره هم نه درلودل، نو ځکه اوس هغه وخت را ورسېدی چي مسلمانان بايد د منافقانو سره نرمه او پسته ګذاره و نه کړي، بلکه الله ﷻ خپل رسول ﷺ او مسلمانان امر کړه چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کفارو او منافقانو سره باید تشدّد او سختي وسي الله جل جلاله فرمایي:

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ جَٰهِدِ ٱلۡكُفَّارَ وَٱلۡمُنَٰفِقِينَ وَٱغۡلُظۡ عَلَيۡهِمۡۚ وَمَأۡوَىٰهُمۡ جَهَنَّمُۖ وَبِئۡسَ ٱلۡمَصِيرُ ﴾. [التوبه: ۷۳]

یعني: اې نبي محمّده! ﷺ د کفارو او منافقانو سره جهاد کوه او پر دوی سختي کوه او د دوی د ورتلو آخري ځای جهنم دی او دغه جهنم د ورتللو ډېر بد ځای دی.

الله جل جلاله خپل رسول له دې څخه منعه کړی چي د منافقانو صدقات قبول کړي او پر دوی د جنازې لمونځ آداء کړي او د دوی دپاره د مغفرت طلب وکړي او د دوی و بڼخولو ته حاضرسي، الله جل جلاله امر وکړی چي د منافقانو د دسیسو او مؤامرو هغه مرکز ور ونړوي چي د مسجد په نامه سره یې جوړ کړی ؤ، د منافقانو په باره کي داسي آیاتونه نازل سوه چي دوی یې پوره رسوا او شرمنده کړل، د دغو آیاتو تر نزول وروسته د دوی په پېژندلو کي هېڅ پټوالی نه ؤ، هغه کسان چي په مدینه منوره کي اوسېدل ټول منافقان یې په نامه سره پېژندل.

د دغي غزاء په نتیجه کي د شا وخوا عرب په ډلو ډلو رسول الله ﷺ ته د اسلام را ورلو دپاره را تله، که څه هم د دغو ډلو را تګ د مکې مکرمې تر فتحي وروسته شروع سوی ؤ مګر د دغو ډلو ډېر والی د تبوک تر غزاء وروسته ؤ، د سورةُ التوبه ډېر آیاتونه د تبوک د غزاء په متعلق نازل سوي دي چي ځیني یې د مخه تر وتلو نازل سوه او ځیني یې پسله وتلو چي رسول الله ﷺ په سفر کي ؤ نازل سوه او ځیني یې هغه وخت نازل سوه چي رسول الله ﷺ بیرته مدینې منورې ته راغلی، په دغو آیاتو کي د غزاء حالات، د منافقانو رسوایي، د مخلصه مجاهدینو فضیلت، د صادقه مسلمانانو د توبې قبلېدل او نور حالات ذکر سوي او بیان سوي دي.

د تبوک د غزاء څخه ډېر شرعي احکام، نصیحتونه او عبرتونه را وزي، خو دلته به د وخت د مراعت سره سم د اختصار پر ډول څو مهمو او د غَوَر وړ شیانو ته اشاره وسي.

۱ - **په مال سره د جهاد اهمیت:** د اسلام د دښمنانو سره جهاد کول یوازي دا نه دي چي زه غزاء ته و وتم وبس، بلکه کله چي جهاد و اسلحې، نفقې او مال ته ضرورت پیدا کړي پر مسلمانانو دا واجب او لازمه ده چي د خپل قدرت پر اندازه به د جهاد

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپاره خپل مالونه هم ورکوي، لکه څرنګه چي موږ وليدل چي اصحاب کرام په خپله هم غزاء ته وتل او هم يې مالونه د رسول الله ﷺ ته را وړل، حضرت عثمان بن عفان رضي الله عنه نه سوه اوښه، سل آسه، دوه سوه اوقيه سپين زر او د سرو زرو زر ديناره و رسول الله ﷺ ته راوړل او رسول الله ﷺ وفرمايل:

«مَا ضَرَّ عُثْمَانَ مَا عَمِلَ بَعْدَ الْيَوْمِ» [رواه: احمد والترمذي]

يعني: تر نن ورځي وروسته چي عثمان رضي الله عنه هرځه وکړي ضرر نه ور رسوي.

په دغه حديث شريف کي هغو کسانو ته زجر او تأديب دی چي د حضرت عثمان ذي النورين رضي الله عنه د خلافت په وختو کي د ده رضي الله عنه پر سياست تبصرې کوي او ځيني ليکوالان ډيري اوږدې اوږدې صفحې ليکي چي حضرت عثمان رضي الله عنه په خپل سياست کي يو طرفه او ضعيفه ؤ، دوی په دغه کار سره (چي د اسلام پر تاريخ په درواغو او د خلکو په خطايستلو سره رنګارنګ تورونه او تهمتونه وتړي) خپل غربي باداران خوشاله کوي، دغه کسان خپل ځانونه د عفت او نَزاهت، پوهي او صداقت په لوړو بُرجُو کي کښېنوي او له هغه ځايه د حضرت عثمان رضي الله عنه پر سياست تبصرې او اعتراضونه کوي، په حقيقت کي دغه کسان تر هرځه دمخه دې ته اړ او محتاجه دي چي اول خپلې ناروغۍ تشخيص او پيدا کړي او بيا د هغو ناروغيو علاج د حضرت عثمان رضي الله عنه د سيرت په ويلو او په هغه پسي په اقتداء کولو وکړي، د دوی د قلبي امراضو د علاج يواځنی لار هم دغه ده چي د عثمان رضي الله عنه په ژوند ځان خبر کړي او بيا اقتداء پسي وکړي.

د حضرت عثمان رضي الله عنه سياست چي هرځه ؤ خو د رسول الله ﷺ د دغه مبارک قول:

«مَا ضَرَّ عُثْمَانَ مَا عَمِلَ بَعْدَ الْيَوْمِ»

تر اورېدلو وروسته به کوم ادب چا ته دا اجازه ورکړي چي د حضرت عثمان ذي النورين رضي الله عنه پر سياست دي تبصره او اعتراضونه وکړي؟

۲ ــ **منافقان: او اسلام ته د هغو خطر**: د تبوک په غزاء کي چي په کومه اندازه آياتونه د منافقانو د خطرو په باره کي نازل سوي دي او د هغو حالات يې بيان کړي دي، په بله هيڅ غزاء کي داسي نه ده پېښه سوې، ته به په سورةُ التوبه کي آياتونه نه بلکه ډيري صفحې و وينې چي اکثره آياتونه يې د جهاد في سبيل الله اهميت بيانوي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

جهاد بالنفس، جهاد بالمال او فرمايي: چې دغه جهاد د مسلمان پر صداقت او اخلاص يواځنۍ دليل دی، د مومن او منافق په منځ کې هغه مهم فرق جهاد دی او مسلمانان که واقعاً هم مسلمانان وي، بايد د راحت او استراحت په کونج کې نه کښېني. هغه تکاليف او زحمتونه چې دوی ته د الله جل جلاله په لار کې پېښېږي لوی و نه بولي. لکه منافقانو چې به ويل: اوس د ګرمۍ او د مېوو د پخېدلو يا حاصلاتو اخيستلو وخت دی، انتظار وکړئ چې هوا يخه سي بيا به ولاړ سو.

په دغه غزاء کې د منافقانو د حالاتو څخه مونږ دغه درس اخيستلای سو چې په هر عصر او هره زمانه کې د منافقانو نفاق د مسلمانانو دپاره لوی خطر او لوی ضرر دی او دا ويلای سو چې د اسلام دعوه (يعني: چې وايي زه مسلمان يم) دا په خوله سره يو دعوه ده، د دغي دعوې د اثبات دپاره شاهدان په کار دي او هغه شاهدان د الله جل جلاله په لار کې جهاد او د تکاليفو قبلول دي، دغه تکليفونه د دې دپاره قبلول کېږي چې صادق د کاذب څخه معلوم او جلا سي او د مومنانو ايمان د منافقانو د جَدل او سبسطې څخه و پيژندل سي، نو د تبوک غزاء د دغه الهي قانون دپاره چې امتحان دی مهمه او عظيمه ماده وه، ځکه هلته د مسلمانانو امتحان ډېر لوی او داسي امتحان ؤ چې منافقان يې د صادقه مسلمانانو څخه جلا کړه او هلته داسي آياتونه هم نازل سوه چې مسلمانان يې دې ته متوجه کړه چې په هر ځای او هره زمانه کې بايد د منافقانو له شره ځان وساتي، مسلمانان يې په دې پوه کړه چې مسلمانانو ته شر نه راځي او نه راتلای سي مګر د منافقانو له طرفه، د اسلام دښمنان نه سي کولای چې مسلمانانو ته دي ځان ور ورسوي مګر د منافقانو د لاري يې ور رسولای سي.

مسلمانان د دوی کافر دښمن داسي نه سي خطا يستلای لکه منافقان چې يې خطا باسي، مسلمانانو ته د ضعف، کهالۍ او تفرقې مرض بل څوک نه سي را وستلای بېله منافقانو، مسلمانانو ته لوی خطر د منافقانو له طرفه ور پېښېږي، ځکه منافقان د اسلام سره د اسلام په نامه جنګيږي، و اسلام ته د اسلام په اسلحه چمونه جوړوي، اسلامي احکامو ته د اصلاح په نامه سره تغير ورکوي، د اسلام په نامه سره جوړي سوي او اړول سوي فتواوي د خپلو مقصدو د حاصلولو او د بادارانو د خوشاله کولو دپاره را باسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دغې غزاء څخه باید مسلمانان کوم درس او عبرت واخلي؟

هغه درس او عبرت دا دی: چې د دباندني دښمن څخه دي یو وار ځان ساتي او د داخلي منافقانو څخه دي زر واره ځان ساتي او تر هرڅه د مخه دي د منافقانو سره د دې دپاره و جنګېږي چې په دوی کې نفاق نشر نه کړي.

۳ - د منافقانو، د صادقه مومنانو او خپلو اصحابو سره د رسول الله ﷺ سیاست:

پر موږ اوس دا لازمه ده چې د رسول الله ﷺ په هغه سیاست کې فکر وکړو چې د منافقانو سره يې کاوه او هغه سیاست ته متوجه سو چې دصادقه مسلمانانو او خپلو اصحابو سره يې کاوه، تا ولیدل چې ډېر منافقان د تبوک د غزاء څخه پاته سوه او بیا و رسول الله ﷺ ته راغله قِسم قِسم عذرونه يې ورته ویل، پر دغه سر بېره رسول الله ﷺ دوی ته عفوه وکړه او د دوی باطني حال يې و الله جل جلاله ته پرېښاوه.

او لږ شمېر مسلمانان چې بېله شکه او نفاقه صادقه مومنان وه د دغې غزاء څخه پاته سوه او بیا رسول الله ﷺ ته راغله بېله عذره او درواغ جوړولو يې عفوه ځني غوښتل، خو رسول الله ﷺ عقاب ورکړی او عفوه يې نه ورته وکړه، تا هغه سزاء ولیده چې رسول الله ﷺ صادقه مومنانو ته ورکړه، څومره سخته او شدیده سزاء وه.

دلته دا پوښتنه پیدا کیږي چې رسول الله ﷺ ولي د منافقانو سره نرمي او د عفوي لار اختیار کړه؟ او د صادقه مسلمانانو سره يې شدت او د عقوبت لار اختیار کړه؟

جواب: په دغسي ځای کې شدت او عقوبت د شرف او اکرام علامه ده، دا هغه کسان وه چې په وروسته کې د دوی د عفوي او توبې د قبلېدلو دپاره آیاتونه نازل سوه او د قیامت تر ورځي به ویل کیږي، خو منافقان د دغه شرف او اِکرام وړ او مستحِق نه وه چې د دوی په باره کې دي د عفوي او توبې آیاتونه نازل سي.

بل دا چې منافقان په دوږخ سره محکوم دي، دوی په حقیقت کې کفار دي، دغه دوی چې په دنیا کې په ظاهره سره اسلام ښکاره کوي دغه اسلام يې د قیامت په ورځ د جهنم له اوره نه خلاصوي، الله جل جلاله موږ امر کړی یو چې دوی او د دوی دغه ظاهري حال سره پرېږدو او دنیوي شریعت او احکام د دوی پر ظاهره عملي کړو، دځه دپاره د دوی د عذرو او د خبرو د حقیقت څېړنه او تحقیق کوو، موږ د دوی سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

فقط هغه د دوی پر ظاهري شکل معامله کوو او احکام پر جاري کوو. لکه څرنګه چې دوی هم مور ته فقط خپل ظاهري حال او ظاهري عقیده را ښکاره کوي.

ابن قیم رحمه الله وايي: الله جل جلاله هم د خپلو بندګانو سره د دوی د ګنهو په عذاب او عقاب کې دغسې معامله کوي، خپل هغه مومن بنده ته چې الله جل جلاله یې خوښ لري او د ده په دربار کې عزت لري په یوه کوچنۍ خطا او ښویېدلو سره ادب ورکوي چې همېشه ویښ او بیداره و اوسي او هر هغه څوک چې د الله جل جلاله په دربار کې کښته او سپک وي دئ او د ده ګنهونه سره پرېږدي، هر وخت چې یوه ګناه وکړي په دنیا کې یو بل نعمت ورکړي.

په دغه غزاء کې نور هم ډېر احکام او عبرتونه سته خو تر هغو به د مضمون د اوږد والي د بیري تېر سو او څه به تاسي ته هم د فکر کولو ته وخت او موقع درکړم چې نور څه شي ځني را ایستلای سی؟

ورونو! د تبوک غزاء چې د هجرت په نهم کال کې د رجب په میاشت کې وه د رسول الله ﷺ آخرنۍ غزاء ده، نو اوس دا ښه او لازمه بولم چې د رسول الله ﷺ ټولي غزاوي د ځوا‌ړخو څخه وڅېړو او ځیني نتیجې ځني را وباسو.

اول: د رسول الله ﷺ ټولي غزاوي (۲۷) یا د علماوو په بل قول (۲۸) غزاوو ته رسیږي او ټولي سرِیې یا ډلي چې رسول الله ﷺ لیږلي دي و (۶۰) سَرِیو ته رسیږي او په ټولو غزاوو او سریو کې جنګ نه دی پېښ سوی، ځکه ځیني غزاوي او سریې بېله جنګه پای ته رسېدلي دي، خو په دغو ټولو غزاوو او سریو کې د مسلمانانو او کفارو د وژل سوو کسانو شمېر تر یو زر او اتلسو نفرو نه زیاتیږي (۱۰۱۸) او دا هغه عدد او شمېر دی چې د جزیرةُ العرب د ټولو جنګو په تاریخ کې تر دغه لږ وژنه او تلفات نسته.

هو! تر اسلام او اسلامي جنګو د مخه په جزیرةُ العرب کې جنګونه کېدل او بې حسابه خلک پکښې وژل کېدل، خو هغو جنګو بېله دښمنۍ او عداوته، بېله تفرقې او عناده، بېله چور او چپاوله بله نتیجه نه درلوده، مګر اسلامي غزاوو په دغه لږ تلفات هغه بېحسابه فایدې په وجود را وړې چې اول یې د یوه الله جل جلاله عبادت (توحید) او د بتانو ماتول دي، أمن خو هغې اندازې ته ورسېدی چې د حِیره یا قادسیې څخه به

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوې ښځي کولای سوای چي یوازې رهي سي پر بیت الله الحرام طلواف وکړي او بیرته خپل کلي او وطن ته په أمن او امان سره ولاړه سي او په دې سفر کي به بېله الله جل جلاله بل د هیچا څخه نه بېرېدل او دا هغه جزیرةُ العرب وه چي د ځنګله قانون پر مسلط ؤ، هر قوي به ضعیفه خوړی، چور او چپاول، غلا او وژنه، د ښځو او ماشومانو په اسارت نیول او بیا د مینځو او مریانو په شکل په نورو ځایو کي خرڅول، دغه د دوی د ژوند قانون او اساس ؤ، یوه تجارتي قافله د یوه لښکر بې حفاظته تر خپل مقصده نه سوای رسېدلای، خو بالمقابل اسلامي غزاوي او سریې، بلکه اسلامي ټول جنګونه د قرآن مجید پر هغه دوه اصله او قانونه بِناء وه.

الف: هغه چي رب عزوجل فرمایي:

﴿وَٱلۡفِتۡنَةُ أَشَدُّ مِنَ ٱلۡقَتۡلِۚ﴾ [البقره:۱۹۱]

فتنه، یعني: په خلکو کي بېره، بې امنیتي، د مال او اولاد نه حفاظت، إغواء او د خلکو د اولادو تښتول، دا تر قتل او وژني أشد دي.

د هغې ټولني په ژوندکي به څه خوند او څه مزه وي چي هلته نه سکون وي نه اطمینان، نه أمن وي نه امان، هلکان یې د پیسو دپاره تښتول کیږي، نجوني یې په زور ځني بېول کیږي حتّی هغه کسان چي یوه ګوله ډوډی لري د مال دپاره إغواء کیږي.

یا دا چي د شپې په آرامهٔ نه سي بیدېدلای د ظالمانو او فتنه ګرانو له طرفه چاپې درباندي وهل کیږي کور او د کور سامانونه دي د ښځو په منځ کي تلاښي کیږي، د بېګناه انسانانو په سر کځوړي ور اغوستل کیږي جېلو او زندانو ته بېول کیږي دغه ته فتنه وایي، دغسي فتنې تر مرګ او وژني بدي او سختي دي.

باء: الله جل جلاله فرمایي:

﴿وَلَكُمۡ فِي ٱلۡقِصَاصِ حَيَوٰةٞ يَٰٓأُوْلِي ٱلۡأَلۡبَٰبِ لَعَلَّكُمۡ تَتَّقُونَ ١٧٩﴾ [البقره:۱۷۹]

او تاسي لره په قصاص کي ژوند دی اې د عقل او بصیرت خاوندانو!

په کومه ټولنه کي چي قاتل، غل او ظالم نیول کیږي او د خپل ظالمانه عمل جزاء ورکول کیږي، هلته دا ممکنه نه ده چي څوک دي پر قتل یا د یو چا پر وژلو، یا په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناحقه سره د چا پر مال اخیستلو اقدام وسي، مګر د دغه پر عکس که په یوه ټولنه کې ژوند او عادت داسي وي چي هر چا چي هر څه وکړه، نه بیا د هغه پلټنه کیږي او نه جزاء ورکول کیږي، دلته نو د قتلو او وژنو، د غلا او تجاوزونو شمېر تراندازې وزي.

د دغه آیات شریف مقصد داسي سو چي د یوه قاتل په قصاصولو سره د سلو نه بلکه د زرو نورو قتلو مخه ونیول سوه او که دغه قاتل پرېښوول سو د سلو نه بلکه د زرو نورو قتلو اجازه صادره سوه، نو اسلامي جنګونه او جزاوي د دې دپاره وه او دي چي شر او فساد، فتنه او وژني ورک کړي او ورک هم سوه، د جزیرةُ العرب په ژوند او قانون کي دغه ډیر لوی فرق په دغه لږ موده کي د دغه اسلامي غزاوو په سبب راغلی.

دغه غزاوي او د هغو تلفات تأدیبي شکل لري نه تعذیبي، د اسلامي غزاوو مثال داسي دی لکه د جراحۍ یو ډاکټر چي د انسان له جسمه یا بدنه څخه یوه لږ حصه څیري او زخمي کوي، یا یې بالکل قطعه کوي، خو ټول جسم او بدن په اصلاح کیږي.

دوهم: که د اسلام د نشرېدلو و سرعت او چابکۍ ته وګورو!

د هجرت په شروع کي د مسلمانانو تر حکم لاندي ځمکه (۲۷۴) مربع میله وه او پسله لسو کلو څخه تریو میلیون مربع میله زیاته ځمکه د مسلمانانو د حکم تابع وه، سبحان الله! یوڅه دقیق او متوجه سي مسلمانانو د دغي ډیري او پراخه ځمکي په تسلط او لاس ته را وړلو کي څومره قرباني ور کړې ده؟ که د مسلمانانو شهیدان پر وخت او زمانه و وېشو، و به وینو چي مسلمانانو د میاشتي یو نفر په قرباني کي ورکړی دی، خو د خیر، أمن او إصلاح مېوه او ثمره یې تر اوسه موږ خورو.

دریم: د اسلامي جنګو او غزاوو تلفات او شهیدان به د دوو جهاني جنګو سره قیاس او مقایسه کړو: اول جهاني جنګ چي په (۱۹۱۴) عیسوي کال کي شروع او تر (۱۹۱۸) کال پوري یې دوام درلودی، یوه محقق لیکوال د بریطانیې په دائرة المعارف کي لیکلي دي: په اول جهاني جنګ کي د وژل سوو کسانو شمېر شپږ میلیونه او څلور لکه نفره دی.

مګر په دوهم جهاني جنګ کي د وژل سوو کسانو شمېر د پنځه دیرش ملیونو او شپېتو ملیونو په منځ کي دی، دا خو یې قتل، وژنه او بربادي وه مګر نتیجې ته یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم وګورئ! ټولو خلکو ته معلومه ده چې دغو دواړو جنګو و بشر ته نه ديني نه دنيوي نه ډېره نه لږ فايده رسولې ده، خو بالمقابل هغه د اسلامي جنګو تلفات چې په مجموعي ډول سره (۱۰۱۸) نفره کيږي او هغه يې فايدې او ګټې وې.

خو يوه د ډېر تعجب خبره دا ده: چې د هغو کسانو زامن او لمسيان چې دغه جهاني جنګونه يې د هغه خپلو خرابيو سره سره په وجود راوړي دي پر هغه خپلو ټولو وژنو او بربادېو يې سترګې پټې کړي دي او مسلمانانو ته ترهګر يا تروريستان وايي، په دې باره کې که زه هر څه و وايم هغه لږ دي، کتاب يا فيتې د هغه د ځايولو دپاره نه دي کافي، خو په خپله ويونکي او اورېدونکي په دې موضوع کې د فکر آس د خپلو معلوماتو او د خپل علمي قدرت پر اندازه ځغلولای سي.

څلورم: که موږ د رسول الله ﷺ غزاوو او سريو ته وګورو په نتيجه کې نه موږ او نه بل هغه چا ته چې د جنګو د حالاتو په مثبت او منفي اړخو پوهيږي، دا ممکنه نه ده چې بل څه و وايو بېله دې څخه: چې رسول الله ﷺ په ټول تاريخ او ټوله دنيا کې هغه لوی او تر ټولو پوه عسکري قائد يا قوماندان ؤ، تر ټولو خلکو په ثُبات، عميق فِراست او باخبري کې لوړ ؤ، رسول الله ﷺ د عسکري او حربي قيادت په صفت کې يو نادره عبقريت درلودی، لکه څرنګه چې د نبوت او رسالت په مقام کې سيد او سردار د انبياوو ؤ، دغه رنګه يې په عسکري ميدان کې هم تر ټولو انسانانو تفوق او لوړ والی درلودی، هيڅ جنګ ته نه دی داخل سوی مګر په يوه وړ او مناسب وخت کې او په داسي طريقه سره داخلېدی چې د حزم، شجاعت او تدبيره څخه به ډکه وه، نو ځکه په يوه جنګ کې د جنګو هم داسي نه دی ناکامه سوی چې هغه ناکامي دي د حکمت د غلطيا، يا د لښکر د نه تنظيمولو، يا د استراتيجي ځای د نه نيولو؛ په سبب راغلې او پېښه سوې وي، په هر جنګ کې يې د مقابلې دپاره هغه ښه او مناسب ځای اختيار کړی دی او د مقابلې دپاره يې ډېره ښه او معقوله نقشه ترتيب کړې ده.

بلکه رسول الله ﷺ په خپلو ټولو جنګو کې دا ثابته کړې ده چې د ده ﷺ قيادت يو بل نوی قسم قيادت ؤ، داسي قيادت نه ؤ لکه خلکو ته چې ور معلوم ؤ، يا د دنيا په نورو قوماندانانو کې ليدل کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر څه چې په اُحُد او حنين کې ځينې د شکست حالات وليدل سوه هغه د قائد د تصرف په سبب نه وه، بلکه په حنين کې يې د لښکر د ځينو افرادو ايماني ضعف سبب ؤ او په اُحُد کې يې د قائد د اوامرو څخه نا فرماني سبب وه، د لښکر افرادو په هغه حِکمت او نقشه عمل و نه کړی، کوم چې د دوی د قائد له طرفه په عسکري لحاظ پر دوی لازمه سوې وه، خو بيا هم د رسول الله ﷺ عبقريت او شجاعت په دغو دواړو غزاوو کې هغه وخت ښکاره سو چې مسلمانانو ماته وخوړل، په دغه وخت کې رسول الله ﷺ د دښمن مخ ته ثابت ودرېدی او په خپل نابغه حِکمت سره يې وکولای سوه چې دښمن خپل هدف او مقصد ته و نه رسيږي، لکه دا کار چې يې په اُحُد کې وکړی.

يا يې د جنګ صفحه واړول، شکست يې په نصرت سره بدل کړی، لکه دا کار چې يې په حُنين کې وکړی، سره د دې چې په جنګ کې د دغسې خطرناکه حالاتو پېښېدل او دغسې واضحه او معلومداره شکست خوړل د قوماندانانو حواس ځني وړي، د هغو پر اعصابو ډير بد اثر پرېږدي، په دغسې حالاتو کې ډير مشهوره او منل سوي قوماندانان د خپل ځان د خلاصېدلو په فکر کې کيږي، مګر رسول الله ﷺ بېله شکه رسول الله دی، دا خو د رسول الله ﷺ د عسکري او حربي قيادت اړخ ؤ، اوس د دغو غزاوو د أمن او أمان اړخ ته راسه:

پنځم: رسول الله ﷺ وکولای سوای چې په دغو غزاوو سره په ټوله جزيرةُ العرب کې أمن او امان، سلامتي او سلام خپور او نشر کړي، د فتنو اورې و وژی، د اسلام د دښمنانو، د مشرکانو او بت پرستانو شان او شوکت يې داسي ورمات کړی چې هغو صلحي ته رجوع وکړه او صلحه يې و غوښتل او د الٰهي دين دعوت ته لار خلاصه او ايله سوه، د دغو جنګو په نتيجه کې رسول الله ﷺ خپل صادقه اصحاب کرام د هغو منافقانو څخه و پېژندل چې په زړو کې يې غدر او خيانت ساتی.

شپږم: رسول الله ﷺ په دغو غزاوو او جنګو سره داسي قوماندانان تربيه کړه چې د ده ﷺ تر رحلت وروسته د فارس او روم سره د عراق او شام پر مځکه وجنګېدل او د هغو تر مشهوره قوماندانانو د جنګ په نقشه او اداره کې لوړ او پوه وه، دغه په اسلام کې روزل سوو قوماندانانو وکولای سوای چې هغه قوي مملکتونه د هغو د مځکو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

وطنه ځخه وشړي، د هغو د هغو مالو او باغو ځخه يې وشړي چې دوی په أمن او امان، په عيش او عشرت، نعمتو او راحتو کې هلته اوسېدل.

اووم: رسول الله ﷺ وکولای سوای چې د دغو غزاوو په برکت خپلو بې وزله ملګرو مسلمانانو ته د اوسېدلو ځايونه، مځکې، کارونه، اوکسبونه ور تهيه او مهياء کړي، چې په دغه واسطه سره د ډېرو هغو مهاجرينو مشکلات ليري سوه چې نه يې مال درلودی نه کور، او په دغو غزاوو سره يې اسلحه، سامان او نفقه برابر کړه، خو دغه ټوله يې په داسي شکل سره لاس ته را وړل چې مثقال ذرّةٍ ظلم او تېرئ يې هم پر چا نه دی کړی.

اتم: د رسول الله ﷺ غزاوو د جنګو و هدفو او مقصدو ته تغير ور کړی، په جاهليت کي چې د کوم مقصد دپاره جنګونه کېدل هغه مقصد او هدف ته تغير ور کول سو. د جاهليت جنګونه چور او چپاوُل ؤ، وژنه او تجاوز ؤ، ظلم او بغاوت ؤ، دبدلې او انتقام اخيستل وه، د ضعيفه ټکول وه، د آباديو او کورو نړول او خرابول وه، د ښځو د حرمت ايسته کول وه، پر سپين ږيرو، ماشومانو، او هلکانو شدت ؤ، د کښت او نسل هلاکت ؤ، بالآخره فساد في الارض ؤ، دغه جنګونه په اسلام کي و مقدس جهاد ته واوښتل. چې پاک هدف، لوړ غرض او داسي ښه نتيجه په لاس را وړي چې په هغه سره انساني او بشري ټولنه په هرځای او هر وخت کي فخر وکړي، هغه د جهالت جنګونه په داسي جهاد سره بدل سوه چې انسان د ظلم او تجاوز له قانونه د عدالت او انصاف و نظام ته بيايي، هغه نظام چې قوي به ضعيف خوړی د جهاد په واسطه داسي نظام ته واړول سو چې قوي د دې دپاره ضعيفه سي چې د مظلوم حق ځني واخيستل سي.

جهاد د سپين ږيرو، ښځو او ماشومانو حقوق را ژوندي کوي، جهاد د الله جل جلاله مځکه د غدر او خيانت، ګناه او تجاوز ځخه پاکوي.

جهاد د ګناه او تجاوز، ظلم او ستم، په عوض او بدل کي بشری ټولني ته أمن او سلامتيا، رحمت او محبت، د حقوقو مراعت او مُروّت راوړي.

رسول الله ﷺ د جنګ دپاره شريف او محترم قوانين کښېښوول خپل لښکر او

(c) ketabton.com: The Digital Library

قومندانان يې د دغو قوانينو په مراعتولو سره مکلف کړه، هيڅ ته يې دا إجازه نه ده ورکړې چې د دغو قوانينو څخه په هيڅ حال کې سر غړونه او مخالفت وکړي.

امام مسلم د سليمان بن بُريده ﷺ څخه روايت کوي چې وايي: کله چې به رسول الله ﷺ يو ځوک پر لښکر يا په ټولۍ امير مقرره کړی نو به يې داسې وصيت او نصيحت ورته کاوه: د خپل ځان په باره کې د الله جل جلاله له عذابه و بېرېږه.

ستا د ملګرو مسلمانانو سره ښه ګذاره او معامله کوه.

او بيا به يې ورته وويل: د الله په نامه في سبيل الله جهاد ته ووزه، د هغه چا سره جنګ کوه چې پر الله جل جلاله کافر وي، غدر او تجاوز مه کوه، د چا اندامونه مه ور پرې کوه، کوچنۍ مه وژنه او بيا به يې ورته ويل: «يَسِّرُوا وَلَا تُعَسِّرُوا» د خلکو سره آسانې کوی سختې مه ور سره کوی، «وَسَكِّنُوا وَلَا تُنَفِّرُوا» په خلکو کې سکون او اطمينان راولی او مې متنفره کوی.

په خپله رسول الله ﷺ که به د شپې د يوه قوم کلي او منطقې ته وُر ورسېدی په هغه شپه يې حمله نه پرکول تر سهاره به يې انتظار ورته کاوه، تاسي پوهېږی چې دا ولې؟ ځکه د شپې به ښځې او ماشومان، ضعيفه خلک او مريضان ټول بيده وه، رسول الله ﷺ نه غوښتل چې دغه شپه او خوب پر خراب کړي او په سهار کې به بيا هغو ته د تيښتې لار خلاصه وه.

رسول الله ﷺ د دې څخه سخته منعه کړې ده چې ځوک دې په اور و سوځل سي، د ماشومانو او ښځو د وژلو او وهلو څخه يې منعه کړې ده، دچور او چپاوُل څخه يې منعه کړې ده، تر داسې اندازې چې فرمايي: چور کوونکی تر هغه چا په کمه نه دی چې د (مَيْتِې) يعني: مړه سوي او مردار سوي حيوان غوښې حلالې بولې يا خوري.

رسول الله ﷺ د باغو او کښتو د سوځلو او د وُنو د پرې کولو څخه منعه کړې ده، مګر په هغه وخت کې بيا اجازه سته چې دغه کار ته جنګې شديد ضرورت پيدا سي او بېله دغه کاره د دښمن تسليمېدل امکان و نه لري.

د مکې مکرمې د فتحې په وخت کې رسول الله ﷺ و فرمايل: زخمي مه وژنی، بندي مه وژنی، هغه چې تښتې او ځغلې په هغه مه پسې کېږی او دغه قانون يې جاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

او عملي وګرځاوه چي قاصد نه وژل کيږي، د معاهدينو د وژلو څخه يې په شدت سره منعه کړې ده، تر داسي اندازې چي فرمايي: که چا معاهد و وژی د جنت بوی به نه وُر ورسيږي او د جنت بوی د څلويښتو کلو د لاري څخه و يو چاته ور رسيږي. يعني: د ده او د جنت په منځ کي به د څلويښتو کالو د لاري پر اندازه ليري والی وي.

معاهد څوک دی؟ معاهد هغه چا ته ويل کيږي چي اسلامي حکومت د هغه سره د امان عهد او وعده لري، لکه زموږ په وطن کي هندوان، يا په پاکستان کي عيسايان، يا هغه کسان چي د اسلامي حکومت له طرفه د امان وعده ورکول سوې وي چي په دې کي ټول هغه کفار شامل دي چي اسلامي ملک ته د مسلمانانو په اجازه او ويزه سره ورځي، رسول الله ﷺ نور هم د جنګو دپاره داسي پاک او سپېڅلي قوانين ايښي دي چي جنګونه يې د جاهليت د خيرونو او لغړونو قوانينو څخه پاک کړه او مقدس جهاد يې وګرځول.

د مدينې منورې د منافقانو سره په ښکاره مقابله

مخکي و ويل سوه چي رسول الله ﷺ د تبوک د غزاء څخه مدينې منورې ته تشريف را وړی او د تبوک په غزاء کي د منافقانو دريز او موقف ښه ښکاره او واضحه سو، نو رسول الله ﷺ إراده وکړه چي پر منافقانو آخرنۍ شديده او جِدّي ضربه وارده کړي، رسول الله ﷺ امر وکړی چي خلک دي په مسجد نبوي کي سره را ټول سي، کوم نفر چي موجود وه او خبر ورو رسېدی هغه ټول راغله او په مسجد نبوي کي سره يو ځای سوه، په دغو حاضرو خلکو کي ډېر منافقان هم موجود وه، رسول الله ﷺ ولاړ سو او په خطبه ويلو يې شروع وکړه چي دغه خطبه د رسول الله ﷺ د عظيمو خطبو څخه ده.

پسله هغه چي رسول الله ﷺ د الله جل جلاله حمد او ثناء و ويل او پر خپل ځان ﷺ يې درود و وايه نويې وفرمايل: اې خلکو! په تاسي کي منافقان سته د هر چا نوم چي ياد کړم هغه دي ولاړ سي او له مسجده دي ووزي، خلک د بيري څخه په رېږدېدلو سوه، هر يو بېرېږي چي اوس زما نوم ياد نه کړي، دا د رسوايي او فضيحت ورځ ده،

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شرم او خجالت ورځ ده، رسول الله ﷺ د نومو په یادولو شروع وکړه او فرمایي: قُم یا فُلان! هغه ولاړېږي او له مسجده وزي، قُم یا فلان! قُم یا فلان! څو د منافقانو د مشرانو څخه یې شپږ دېرش نفره یاد کړه، خلک په بېره کي دي چي دا څه حال دی؟ اوس د منافقانو سره په ښکاره او واضحه ډول مقابله کېږي، ځکه د هغو جرئت زیات سوی ؤ، غوښتل یې چي د دسیسو او مؤامرو دپاره د مسجد په نامه سره یو مرکز جوړ کړي، نور یې هم داسي کارونه کول چي د تحمّل وړ نه وه، ستاسي په یاد دي چي د تبوک د غزاء دپاره یې لښکر وایستی او د رسول الله ﷺ څخه یې جلا واړول او بیا بیرته پاته سوه نه ولاړل؟ او بلي ډلي بیا غوښتل چي رسول الله ﷺ د هغي لوړي څخه لاندي وغورځوي، منافقانو جرئت پیدا کړی ؤ، نو اوس باید خامخا د دوی ریښې کښل سوي وای نو ځکه رسول الله ﷺ په دغه ښکاره ډول مواجهه او مقابله ور سره شروع کړه.

حضرت عمر فاروق رضی الله عنه وایي: په دغه ورځ زه له مسجد نبوي څخه څه لیري وم او لږ نا وخته راغلم، کله چي مسجد نبوي ته را ورسېدم رسول الله ﷺ د منافقانو نومونه یاد کړي وه، و مي لیدل چي د منافقانو څخه یو نفر د مسجد د دروازې سره ناست دی مضطرب او پرېشانه معلومېږي، ما ورته و ویل: څه درته پېښه ده ولي تر مسجد دباندي ناست یې؟ ده ویل: رسول الله ﷺ د منافقانو په جمله کي حساب کړم، وایي: ما ورته و ویل: الله دي ذلیله کړه د خپل عمل اقرار نه کوې او پټوې یې، بیا وایي: رسول الله ﷺ په منافقانو کي حساب کړم.

دغه ورځ د منافقانو دپاره د فضیحت او رسوایي ورځ وه ټول رسوا او شرمنده سوه.

خو رسول الله ﷺ د عبدالله بن اُبئ رئیس المنافقین نوم د منافقانو په جمله کي نه کړی یاد ځکه هغه مشهور او معروف ؤ، د هغه په رسوایي کي ډېر آیاتونه نازل سوي وه مګر نور منافقان یې یاد او رسوا کړه، پسله دغي ورځي د منافقانو فعالیت ډېر پټ او سرِّي ؤ، بیا یې په ښکاره سره کوم د نفاق عمل نه دی کړی، دا د منافقانو سره د ښکاره او علني مقابلې او مواجهې ورځ وه.

بیانو د دې دپاره چي رسول الله ﷺ په خپلو خبرو کي موازنه او برابري را وستلې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي نو يې په دغه ورځ مسلمانانو ته هم د حيره د فتحه کولو زيرى ورکړى (حيره) په عراق کي د کافرو عربو پايتخت ؤ، او له دغه زيري څخه د رسول الله ﷺ مقصد دا ؤ چي دغه منافقان کوم چي تاسي وليدل هيڅ ارزښت، او اهميت نه لري بلکه نصر او فتوحات ستاسي مسلمانانو دي نو يې و فرمايل: تاسي به حيره فتحه کړى، والله لکه زه چي دغه اوس د حيره و قصرو ته ګورم او فتحه کيږي، زه دغه اوس د يوې قلا دروازې ته ګورم او هغه قلا فتحه کيږي، اول هغه څوک چي له دغي قلا څخه د تسليمېدلو دپاره را وزي هغه شيماء بنت نُفَيله ده، دغه شيماء پر ابلکه غاتره سپره ده تورپوړنى يې پر سر دى او دا اول هغه څوک ده چي تسليميږي، د حيره فتحه يې تهوله په تفصيل سره تر ييښېدلو د مخه بيان کړه: د قلا دروازه خلاصيږي، فلانى راوزي، دا ټول د مسلمانانو دپاره اطمينان ؤ چي فتوحات او کاميابي، نصرت او برئ ستاسي دى.

يو د صحابهٔ کرامو څخه چي زکريّا بن يحيٰى نومېدى صادقه مومن او د رسول الله ﷺ پر قول يې يقين ؤ، پوه سو چي دغه کار حتماً کېدونکى دى، نو ولاړ سو او عجبه خبره يې وکړه، ويل: يا رسولَ الله! دغه شيماء ما ته راکړه، يعني: له غنيمتو څخه يې ما ته را وبخښه، رسول الله ﷺ و فرمايل: هغه يې ستا، په وروسته کي بيا زکريّا بن يحيٰى رضي الله عنه د حيره په فتحه کولو کي ګډون او اشتراک وکړى او حيره د خالد بن وليد رضي الله عنه پر لاس فتحه سوه، کله چي حيره تسليم سوه او د قلا دروازه خلاصه سوه اول هغه څوک چي له دغي قلا څخه را ووتى هغه يوه سپين سرې ښځه وه چي دا هغه شيماء وه پر ابلقه غاتره سپره وه او تورپوړنى يې پر سر ؤ.

دغه ښځه را ووتل او زکريّا بن يحيٰى د هغې غاتره تر غاړه ونيول ويل: دا زما ده، خلکو پر وخندل ويل: مور تر اوسه غنيمتونه نه دي وېشلي ته صبر وکړه، ده ويل: يا، دا تر وېش د مخه زما ده، خلکو ويل: څنګه ستا ده؟ ده ويل: دا ما ته رسول الله ﷺ را کړې ده، خلکو ويل: رسول الله ﷺ ډېره موده مخ کي رحلت کړى دى ته څنګه دغه خبره کوې؟ ده ويل: رسول الله ﷺ تر خپل رحلت د مخه د دغي فتحي زيرى را کړى دى او دغه شيما يې په هغه ورځ ما ته را کړې ده، خلک په تعجب کي سوه او د لښکر قوماندان خالد بن وليد رضي الله عنه ته ورغله، خالد رضي الله عنه ورته و ويل: يا رجُل! هر سړئ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولای سي چي دغسي دعوه وکړي، ته د دغه خپلي دعوې دپاره شاهدان لرې؟ ده ویل: هو، ویل: ورسه رایې وله، زکریّا بن یحیٰی ﷺ وایي: ولاړم په لښکر کي وګرځېدم چي څوک په دغه ورځ حاضر وه؟ فقط دوه نفره مي پیدا کړه چي یو یې محمّد بن مسلمه ﷺ ؤ او بل یې محمّد بن بِشر ﷺ ؤ، دغه دوه نفره په هغه ورځ حاضر وه او راغله ویل: هو موږ شاهدي آداء کوو چي رسول الله ﷺ دغه شیماء ده ته ور کړې ده، نو خالد ﷺ و ویل: هو، واخله دا ستا ده، خیر حیره تسلیم سوه او عبد المسیح بن نُفیله چي د شیماء ورور ؤ را و وتی، دغه عبد المسیح پسله صلحي را و وتی، مګر خور یې شیماء تر صلحي د مخه د بندي په شکل و نیول سوه، نو عبد المسیح و زکریا ته ورغلی ویل: دغه زما خور را پرېږده، زکریا ویل: یا، نه یې در پرېږدم، عبدالمسیح ویل: هر شئ او هرخومره مال چي ته غواړې در به یې کړم خو دا را پرېږده، زکریا ویل: والله تر هغو به یې درپرې نږدم چي لس سوه درهمه را نه کړې.

لس سوه درهمه فقط زر درهمه کیږي لږ پیسې وې، عبد المسیح په تعجب کي سو، ویل: واخله دغه یې لس سوه درهمه، زکریا زر درهمه واخیستل او شیماء یې ور پرېښوول، مسلمانانو زکریا ملامتاوه ویل: سړیه! تا څنګه په زر درهمه ور پرېښوول؟ په والله که دي سل زره درهمه ځني غوښتي وای درکول یې، زکریا ویل: سبحان الله! آیا په حساب کي تر لس سوه زیات عدد هم سته؟ لس سوه خو هغه آخري حساب دی.

تاسي دغه بسیط او عادي ژوند ته وګوری چي مسلمانانو درلودی، د دغو خلکو حساب نه ؤ زده، په ساینس او ټکنالوجي نه پوهېدل، د اوسني علومو او کشفیاتو څخه په هیڅ نه وه خبر، مګر صادقه او واقعي ایمان، د صدق او اخلاص ایمان، چي په زړه کي ځای ونیسي او د بشري طاقت پر اندازه کوښښ ور سره یو ځای سي دنیا تابع کولای سي، د دغي خبري دپاره ښکاره او واضحه مثال د هغه وخت مسلمانان او هغو دښمنان کفار دي، کفارو جایدادونه، پیسې او د هغه وخت ټول ممکن وسایل درلودل، خو مسلمانانو که هغه شیان نه درلوده ایمان یې درلودی، نو ځکه د اسلام د دښمنانو په وسه نه سوه پوره چي د مسلمانانو په مقابل کي و دریږي او شکست پسله شکسته یې خوړی، اصلي خبره په صدق او اخلاص کي ده، الله جل جلاله فرمایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿إِن تَنصُرُوا۟ ٱللَّهَ يَنصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ ۝٧﴾. [محمد: ۷]

ژباړه: که تاسي په صدق او اخلاص سره د الله جل جلاله د دين نصرت وکړئ الله جل جلاله به ستاسي نصرت وکړي. مسلمانان په عقيده او ايمان جنګيږي نه په شمېر او اسلحه.

بيرته به خپلې قصې ته را وګرځو:

کله چې د منافقانو سره دغه په ښکاره مواجهه او مقابله وسوه، او مخکي يې د دسيسو او مشورو مرکز چې د مسجد په نامه سره جوړ سوی ؤ وسوځول سو او د دوی مشران رسوا سوه دا مسئله پر عبدالله بن اُبئ منافق ډيره درنه سوه، نو د ډېر غَم او هَم په سبب د هجرت په دغه نهم کال کي د الله جل جلاله په امر مړ سو.

کله چې دغه منافق پوه سو چې د مرګ وخت مي راغلی دی دا غوښتنه يې وکړه چي رسول الله ﷺ دي را ته راسي، رسول الله ﷺ نبی الرّحمه هم د هغه منافق کور ته په داسي حال کي ورغلی چې هغه د مرګ پر بستر پروت ؤ او د ځان سره يې خبري کولې، وايي: هغه زما حُلفاء او معاهدين يهود چيري دي؟ چي مرسته او عزت مي وکړي، کشکي دوی زما سره وای، دغه منافق ځان مسلمان بولي په ظاهره يې اسلام ښکاره کاوه، مګر اوس د مرګ پر وخت يهود غواړي، د زړه تعلق يې د هغو سره ؤ، رسول الله ﷺ و فرمايل: آيا ما ته د يهودو له دوستيه نه وې منعه کړی؟ عبدالله منافق و ويل: اسعد بن زُراره چي يهود خوابدي کړه څه فايده ورورسېدل؟

اسعد بن زُراره چي د انصارو څخه ؤ او قصه يې مخ کي تېره سوې ده، اوس د اُبئ زوی منافق هغه يادوي چي د هغه د يهودو څخه بد راتله دغه د يهودو دښمني څه فايده ورته وکړه؟ رسول الله ﷺ ته قهر ورغلی، عبدالله ويل: يا رسولَ الله! دا د عتاب او ملامتيې ويلو وخت نه دی زه د مرګ پرحال يم، مګر دغه منافق د مرګ په وخت کي هم د يهودو صفت کوي او بيا يې رسول الله ﷺ ته و ويل: که زه مړ سوم ستا دغه اغوستی قميص به زما کفن کړې او ته به د جنازې لمونځ را باندي آداء کړې، بل چا ته مه وايه چي هغه د جنازې لمونځ را کړي، رسول الله ﷺ نبي الرّحمه و فرمايل: دا به در سره وکړم، عبدالله بن اُبئ بن سلول مړ سو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله ﷺ خلک را ټول کړه غواړي چې د جنازې لمونځ پر آداء کړي، حضرت عمر فاروق رضی الله عنه و ویل: یا رسولَ الله! دا منافق دی او ټولو خلکو ته معلوم دی لمونځ مه پر کوه، ته څنګه د منافق پر جنازه لمونځ کوې؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: پرې مې رده یا عمر! عمر رضی الله عنه بیا و ویل: یا رسولَ الله! دا منافق دی لمونځ مه پر کوه، رسول الله ﷺ و فرمایل: الله جل جلاله ما ته اختیار را کړی دی او فرمایي:

﴿ٱسۡتَغۡفِرۡ لَهُمۡ أَوۡ لَا تَسۡتَغۡفِرۡ لَهُمۡ﴾ [التوبه: ۸۰]

یعني: که ته د منافقانو دپاره بخښنه وغواړې که یې و نه غواړې.

نو دغه دواړه حالته زما اختیار ته پرېښوول سوي دي، منعه کړه سوی نه یم، رسول الله ﷺ إراده وکړه چې لمونځ پر آداء کړي اوس غواړي چې تکبیر ووایي، حضرت عمر رضی الله عنه ور نژدې سو او رسول الله ﷺ یې را کش کړی او ویل: یا رسولَ الله! دا منافق دی لمونځ مه پر کوه الله جل جلاله منعه کړی یې او فرمایي:

﴿إِن تَسۡتَغۡفِرۡ لَهُمۡ سَبۡعِينَ مَرَّةً فَلَن يَغۡفِرَ ٱللَّهُ لَهُمۡ﴾ [التوبه: ۸۰]

یعني: که ته دوی لره اویا واره بخښنه وغواړې الله جل جلاله به دوی ته هیڅکله بخښنه و نه کړي.

نبي الرّحمه ﷺ و فرمایل: تر اویا واره به زیات د مغفرت طلب ورته وکړم، ښایي چې الله جل جلاله یې وبخښي.

دا د رئیس المنافقین عبدالله بن اُبئ سره د رسول الله ﷺ رحمت او مهرباني وه، دا هغه منافق دی چې پر قسم قسم آزارو سر بېره یې د رسول الله ﷺ په ناموس کي هم خبري کړي وې، خو بیا هم رسول الله ﷺ د هغه رحمت او مهربانۍ پر اساس چې الله جل جلاله په ده ﷺ کي ایښي وه او دئ ﷺ یې په غوره کړی ؤ پر دغه منافق د جنازې لمونځ آداء کړی او عبدالله بن اُبئ ښخ کړل سو، د ده تر ښخېدلو وروسته د الله جل جلاله له طرفه آیاتونه نازل سوه چې په هغو کي د حضرت عمر رضی الله عنه د رأيي او نظر تائید موجود ؤ، الله جل جلاله فرمایي:

﴿وَلَا تُصَلِّ عَلَىٰٓ أَحَدٍ مِّنۡهُم مَّاتَ أَبَدًا وَلَا تَقُمۡ عَلَىٰ قَبۡرِهِۦٓۖ إِنَّهُمۡ كَفَرُواْ بِٱللَّهِ

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿وَرَسُولِهِۦ وَمَاتُواْ وَهُمۡ فَٰسِقُونَ ﴿٨٤﴾﴾ [التوبه: ۸۴]

یعني: او پر هیڅ یوه د دغو منافقانو چي مړ سي د جنازې لمونځ مه کوه او هیڅکله د ده پر قبر د دعاء او استغفار دپاره یا د ښخولو د اهتمام دپاره مه دریږه، بېشکه چي دغه منافقان پر الله جل جلاله کافران سوي دي (چي شریک یې ورته نیولی دی) او پر رسول الله ﷺ کافران سوي دي (چي د زړه د اخلاصه یې نه مني) او په داسي حال کي مړه سوه چي دوی فاسقان وه.

دا د حضرت عمر فاروق رضي الله عنه د موقف تائید او تاکید ؤ، مګر حضرت عمر رضي الله عنه به ویل: دا ټول کارونه پېښ سوه زه په تعجب کي نه سوم، زما ډېر تعجب دغه ځای ته ؤ چي ما څنګه دغه جرئت وکړی چي رسول الله ﷺ دي را کش کړم چي لمونځ مه پر کوه زه څنګه دومره دلاوره او د جرئت خاوند سوم چي رسول الله ﷺ را کشوم او منعه کوم، د رسول الله ﷺ په مقابل کي دغه جرئت ما ته ډېر عجب ښکاره کېدی، خولکه چي د الله جل جلاله إراده وه چي داسي دي وسي.

د رسول الله ﷺ د لور أم کلثوم رضي الله عنها وفات

دا خو تاسي ته معلومه ده چي د ام المؤمنین حضرت خدیجې رضي الله عنها څخه د رسول الله ﷺ اولادونه دوه زامن او څلور لوڼي وې، اوله او تر ټولو مشره لور یې زینب رضي الله عنها وه چي د ابوالعاص رضي الله عنه په نکاح کي وه او قصه یې مخ کي درته بیان سوې ده او دوهمه لور یې: رُقَیه رضي الله عنها نومېدل او د حضرت عثمان رضي الله عنه ښځه وه، رقّیه رضي الله عنها په هغه ورځ وفات او ښخه سوه چي مسلمانان د بدر د غزاء څخه راغله.

او بیا رسول الله ﷺ خپله دریمه لور چي أم کلثوم رضي الله عنها نومېدل د حضرت عثمان رضي الله عنه په نکاح کړه، چي په هم دغه سبب عثمان رضي الله عنه ته ذي النورین ویل کېږي (یعني: د دوو روښنایيو خاوند) چي هغه دوه نوره یا روښنایي د رسول الله ﷺ دوې لوڼي دي چي ده رضي الله عنه په نکاح کړي دي او په ټول تاریخ کي داسي نه ده پېښه سوې چي یو چا دي د یوه نبي دوې لوڼي په نکاح کړي وي، یوازي عثمان رضي الله عنه دی چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه شرف یې په برخه سوی دی او د هجرت په نهم کال د رسول الله ﷺ دغه دریمه لور ام کلثوم ؓ چه د حضرت عثمان بن عفان ؓ ښځه وه وفات سوه.

رسول الله ﷺ د دې په وفات ډیر غمجن سو او دا ؓ په مدینه منوره کي ښخه سوه، اوس چي ام کلثوم ؓ وفات سوه رسول الله ﷺ و حضرت عثمان ؓ ته و فرمایل: که مي بله لور درلودلای هغه به مي هم ستا په نکاح کړې وای.

او د رسول الله ﷺ څلورمه لور چي حضرت فاطمه ؓ ده د حضرت علي ؓ په نکاح کي وه چي د رسول الله ﷺ تر رحلت شپږ میاشتي وروسته وفات سوې ده.

د حضرت ابوبکر الصدِّیق ؓ حج

د هجرت نهم کال پای ته ورسېدی او د حج موسم راغلی، رسول الله ﷺ دا إراده درلودل چي حج وکړي خو بیا یې و فرمایل: اوس د حج کولو دپاره مشرکان هم راځي او په لڅ بدن طواف کوي، نو دا زما نه ده خوښه چي په دغسي حالت کي حج آداء کړم، نو یې د دغه کال د حج دپاره ابوبکر الصدِّیق ؓ و لېږی چي د حج آمر هم دئ ؓ ؤ، امام بخاري د ابو هریره ؓ څخه روایت کوي چي رسول الله ﷺ ابوبکر الصدِّیق ؓ هغه حج ته ولېږی چي تر حجةُ الوداع د مخه ؤ او دئ ؓ یې د دغه حج آمر مقرره کړی او ویل: په خلکو کي به دا اعلان هم وکړې چي پسله سږ کاله څخه دي بیا مشرکان حج ته نه راځي او پر بیت الله به هم څوک لڅ طواف نه کوي، ابوبکر الصدِّیق ؓ د نورو مسلمانانو په ملګرتیا حج ته رهي سو، په دغه کال د مسلمان حاجیانو شمېر ډیر زیات نه ؤ.

ابوبکر الصدِّیق ؓ د حج په نیت مکې مکرمې ته رهي دی چي دلته په مدینه منوره کي پر رسول الله ﷺ د سورةُ التوبه ځیني داسي آیاتونه نازل سوه چي د هغو آیاتو نشرول او تر خلکو پوري رسول ضروري وه، او د دغو آیاتو نزول څه په تلوار ؤ، ځکه په دغو آیاتو کي ځیني داسي عمده او رئیسي شرعي احکام موجود وه چي د هغو احکامو بیانول او تبلیغول په حج کي او د عامو خلکو په حضور مطلوب او ضروري وه.

دا خو تاسي ته معلومه ده چي د قرآن مجید د هرسورت په شروع کي بسم الله

(c) ketabton.com: The Digital Library

سته، خو یوازېنۍ سورة چې په سر او شروع کې یې بسم الله نه ده نازله سوې هغه دغه سورۃُ التوبه دی او د دې دپاره چې د دغه سورة په شروع کې ولي بسم الله نسته علماء کرام ډېر سببونه بیانوي، ځیني علماء کرام وایي: چې د دغو احکامو د رسولو د تلوار په سبب د دغه سورة په شروع کې بسم الله نه ده نازله سوې او ځیني علماء وایي: چې په دغه سورة کې د بسم الله د نه وجود سبب دا دی چې په دې سورة کې پر کفارو شدت دی، د کفارو څخه جلا والی او لیري والی دی، څرنګه چې په بسم الله کې رحمت او مهرباني ده ﴿بِسمِ اللهِ الرّحمٰنِ الرَّحِیم﴾ او په دغه سورة کې د کفارو دپاره رحمت او امان نسته، دلته داسې حالت او موقف دی چې په هغه کې رحمت نه ښایي، نو ځکه په دغه سورة کې بسم الله نه را ورل سوه، په دغه سورة کې د بسم الله د نه وجود دپاره علماء کرامو نور سببونه هم بیان کړي دي، چې د بحث د اوږد والي په سبب د هغو تر بیانولو تېرېږم.

کله چې دغه آیاتونه نازل سوه رسول الله ﷺ و فرمایل: د دې آیاتو ابلاغ او بیانول باید داسې څوک وکړي چې زما د اهله څخه وي، نو یې حضرت علي رضي الله عنه امر کړی چې ولاړ سه او په حج کې دغه آیاتونه او د هغو احکام خلکو ته ورسوه، حضرت علي رضي الله عنه د مدینې منورې څخه د مکې مکرمې پر طرف رهي سو او د حج پر لار په حضرت ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه پسې ور ورسېدی، ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه ورته و ویل: امیر یې که مأمور؟ یعني: ته وروسته را پسې راغلې د حج امیر یې که بله وظیفه درکول سوې ده؟ حضرت علي رضي الله عنه و ویل: یا، مأموریم، زما سره څو داسې آیاتونه او احکام را سره دي چې هغه باید په حج کې تر خلکو پوري و رسوم، نو هر وخت چې به خلک سره یو ځای سوه ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه به حضرت علي رضي الله عنه امر کړی چې هغه آیاتونه تبلیغ کړه او تر خلکو پوري یې ورسوه.

د عرفات په ورځ چې ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه خطبه و ویل بیا یې حضرت علي رضي الله عنه ته و ویل (قُم یَا عَلي! وَبَلِّغ) ولاړ سه یا علي! او هغه آیاتونه تر خلکو پوري ورسوه، حضرت علي رضي الله عنه ولاړ سو او هغه آیاتونه او احکام یې بیان کړه، حضرت علي رضي الله عنه وایي: خبر سوم چې دغه احکام تر ځینو خلکو پوري نه دي رسېدلي ځکه ځیني

(c) Ketabton.com: The Digital Library

داسي خلک وه چي د عرفات خطبې ته نه وه حاضرسوي، نو به زه د خلکو په منځ کي ګرځېدم او هغه آیاتونه به مي په لوړ آواز ویل، تر څو چي آواز مي و دربېدی.

د محمّد بن کعب القرظيﷺ او نورو صحابهٔ کرامو څخه روایت دی چي رسول اللهﷺ ابوبکر الصدّیقﷺ د هجرت د نهم کال د حج آمر وټاکی او تر هغه وروسته یې علي بن أبي طالب ﷺ د سورهٔ التوبه د دیرشو یا څلویښتو آیاتو سره پسي ور ولېږی چي خلکو ته یې بیانول او رَسَول، چي په هغو آیاتو کي مشرکانو ته څلور میاشتي وخت او مهلت ؤ چي په مځکه کي په اطمینان او امان سره ګرځېدلای سي، چي هغه څلور میاشتي د عرفات د ورځي څخه شروع کېدلې او د ربیع الاخري پر لسمه پای ته رسېدې.

عليﷺ دغه آیاتونه خلکو ته د دوی په خېمو کي تلاوتول او ور رسول، دا به یې هم ورته ویل: چي تر سږ کال وروسته به مشرکان حج ته نه راځي او نه به پر کعبه شریفه لڅ طواف کیږي، هغه آیاتونه چي حضرت عليﷺ خلکو ته رسول هغه د سورهٔ التوبه اولني آیاتونه وه چي اللهﷻ فرمایي:

﴿بَرَآءَةٌ مِّنَ ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦٓ إِلَى ٱلَّذِينَ عَـٰهَدتُّم مِّنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿١﴾﴾.

ژباړه: هغو مشرکانو ته چي د اسلام په مځکه کي اوسېږي اعلان او خبر تیا ده: کوم عهدونه چي زموږ او ستاسي په منځ کي وه هغه پای ته ورسېدل. یعني: مسلمانانو چي د ځینو کفارو سره کومه صلحه درلودل دا د هغې صلحي انتهاء او آخر دی.

ورونو! په هغه وخت کي د جزیرة العرب کفار یا مشرکان پر دوه قسمه وه، یو داسي کفار وه چي مسلمانانو د هغو سره د صلحي عهد او وعده درلودل او یو بیا هغه کفار وه چي د دوی او مسلمانانو په منځ کي هیڅ قسم عهد او عقد نه ؤ موجود، هغه اوله ډله چي مسلمانانو د هغو سره د صلحي عهد او عقد درلودی هغه هم پر دوه قسمه وه.

اول: هغه کفار وه چي د مسلمانانو او د دوی تر منځ د صلحي دپاره یو معین وخت ایښوول سوی ؤ.

دوهم: هغه قسم کفار وه چي د هغو سره صلحه موجوده وه، خو دغي صلحي معین وخت نه درلودی.

نو هغه کفار چي اصلاً صلحه نه وه ور سره موجوده او هغه کفار چي صلحه ور سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

موجوده وه څو وخت يې نه ؤ ټاکلی شوی، د کفارو دغو دوو ډلو ته څلور مياشتي وخت ورکول سو، پسله دغو څلورو مياشتو که د دوی څخه هر مشرک په جزيرة العرب کي پيدا او ونيول سو هغه وژل کيږي او هر هغه څوک چي د مسلمانانو سره تر معين وخت پوري عهد او اتفاق لري د هغو موده د عهد تر آخري وخته پوري ده، په دې شرط چي دوی په دغه موده کي د هغه خپلي معاهدې څخه هيڅ مخالفت و نه کړي.

او که د جزيرة العرب د باندي څخه يو څوک دلته راسي چي اسلام او احکام يې واوري، هغه لره امان دی را دي سي، خو چي اسلام يې واورېدی او مسلمان نه سو نو به د جزيرة العرب څخه وزي هغه لره هم امان نسته، الله ﷻ فرمايي:

﴿ بَرَآءَةٌ مِّنَ ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦٓ إِلَى ٱلَّذِينَ عَٰهَدتُّم مِّنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ۝١ ﴾.

يعني: د الله ﷻ له طرفه او د رسول الله ﷺ له طرفه هغو کسانو ته چي مشرکان دي او تاسي عهد ورسره کړی دی بېزاري ده.

﴿ فَسِيحُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِى ٱللَّهِ ۙ وَأَنَّ ٱللَّهَ مُخْزِى ٱلْكَٰفِرِينَ ۝٢ ﴾.

نو اې مشرکانو! تاسي په دغه ځمکه کي څلور مياشتي ګرځئ او اې مشرکانو! تاسي پوه سی چي هيڅ کله تاسي الله ﷻ نه سی عاجزه کولای او پوه سی چي الله ﷻ د کافرانو رسوا کوونکی او ذليله کوونکی دی.

﴿ وَأَذَٰنٌ مِّنَ ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦٓ إِلَى ٱلنَّاسِ يَوْمَ ٱلْحَجِّ ٱلْأَكْبَرِ أَنَّ ٱللَّهَ بَرِىٓءٌ مِّنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ۙ وَرَسُولُهُۥ ۚ فَإِن تُبْتُمْ فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ ۖ وَإِن تَوَلَّيْتُمْ فَٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِى ٱللَّهِ ۗ وَبَشِّرِ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ۝٣ ﴾.

او د الله او رسول الله له طرفه ټولو خلکو ته د دغه لوی حج په ورځ خبرول يا اورول دي چي الله ﷻ او رسول الله ﷺ د مشرکانو څخه بېزاره دي، نو که تاسي د شرک څخه توبه وکړه دا ستاسي دپاره خير دی او که مو د اسلام او توبې څخه مخ واړاوه نو پوه سی چي تاسي الله ﷻ نه سی عاجزه کولای او هغو کسانو ته چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

کافران سوي دي، د آخرت په سخت او درد ناکه عذاب سره زېرى ورکړه.

﴿إِلَّا ٱلَّذِينَ عَٰهَدتُّم مِّنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ثُمَّ لَمْ يَنقُصُوكُمْ شَيْـًٔا وَلَمْ يُظَٰهِرُوا۟ عَلَيْكُمْ أَحَدًا فَأَتِمُّوٓا۟ إِلَيْهِمْ عَهْدَهُمْ إِلَىٰ مُدَّتِهِمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلْمُتَّقِينَ ﴿٤﴾﴾.

مګر د مشرکانو څخه هغه کسان چي د هغو سره تاسي عهد کړى دى، بيا هغو ستاسي سره د دغه عهد په پوره کولو کي هيڅ مخالفت او کوتا هي نه ده کړې او د هيچا سره يې ستاسي په مقابل کي مرسته نه ده کړى (يعني: پر خپلو ټولو وعدو ثابت او قائم ولاړ دي) نو د دغو مشرکانو سره دغه د دوى عهد تر هغه خپلي مو دې پوري پوره کړى، بېشکه چي الله متقيان خوښوي،

﴿فَإِذَا ٱنسَلَخَ ٱلْأَشْهُرُ ٱلْحُرُمُ﴾

نو کله چي دغه حرامي مياشتي تيري سوې (د دغه أشهُرُ الحُرُم څخه رجب، ذوالقعده، ذوالحجه او محرم نه دي مقصد) بلکه د أشهُرُ الحُرُم څخه مقصد هغه څلور مياشتي دي چي کفارو ته وخت ورکول سو، نو کله چي دغه اَشهُرُ الحُرُم تيري سوې يا مسلمانان سى يا د جزيرةُ العرب څخه ووزى.

الله جل جلاله و مسلمانانو ته فرمايي:

﴿فَٱقْتُلُوا۟ ٱلْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدتُّمُوهُمْ وَخُذُوهُمْ وَٱحْصُرُوهُمْ وَٱقْعُدُوا۟ لَهُمْ كُلَّ مَرْصَدٍ ۚ فَإِن تَابُوا۟ وَأَقَامُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُا۟ ٱلزَّكَوٰةَ فَخَلُّوا۟ سَبِيلَهُمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٥﴾﴾.

نه چي دغه څلور مياشتي تيري سوې نو مشرکان چي په هرځاى کي په لاس درسي وژنى يې، بنديان يې کړى، په قلاوو کي يې محاصره کړى او دوى ته د څارلو او تېرېدلو په هر ځاى کي کښېنى اوکه بيا دوى له کفره توبه وايستل، لمونځ يې د خپلو ټولو حقوقو سره آداء کړى، زکات يې ورکړى، نو د دوى لار ور ايله او خلاصه کړى، بېشکه چي الله جل جلاله بخښونکى او ډېر مهربان دى.

دغو مبارکو آياتو د کفارو سره د ژوندکولو او معاملې مسائل شرحه کړه او په نورو

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروستنیو آیاتو کې د دغسې مسائلو پوره تفصیل ستته، نو علي رضي الله عنه د دغو آیاتو احکام او هغه نور احکام چې رسول الله ﷺ ورته ویلي وه اعلانول، چې د هغې جملې څخه یې یو دغه اعلان هم کاوه (لَا يَدْخُلُ الجَنَّةَ إِلَّا نَفسُ المُؤمِنَة) یعنې: جنت ته بېله مسلمانه بل څوک نه داخلیږي، جنت فقط د مسلمانانو ځای دی.

(وَلَا يَطُوفُ بِالبَيتِ عُريَانٌ) او پر کعبه شریفه به لڅ انسان طواف نه کوي.

موږ مخ کې ویلي وه چې د بیت الله الحرام حج او عمره د هغو کارو څخه وه چې عربو ته د ابراهیم علیه السلام له دینه په میراث ورپاته سوي وه او دغه شئ یې تر اوسه پوري ساتلی ؤ، مګر په حج او عمره کې یې هم د جاهلیت ډیر خیرن او باطل شیان ګډ کړي وه، تر داسي اندازې چې دغه حج او عمره! په عوض د دې چې د توحید پر عقیده یو عبادت وي، د شرک د اعمالو څخه یو عمل ؤ، ابن عائذ رحمه الله وایي: مشرکانو د مسلمانانو سره ګډ حج کاوه، مګر مشرکانو به په تلبیه کې هغه د شرک جملې او کلمې د دې دپاره په لوړ آواز ویلې چې مسلمانان په خپله تلبیه کې غلط کړي او د مشرکانو څخه به ځینو کسانو لڅ طواف کاوه، چې دغه کار یې د بیت الله تعظیم باله او ویل به یې: زه پر کعبه شریفه داسي طواف کوم لکه مور چه زېږولی وم، زما پر بدن د دنیا د شیانو څخه هیڅ داسي شئ نسته چې ظلم دي په ګډ وي، نو یوازې په مکه مکرمه کې نه بلکه په ټولو عربو کې د عورت لڅوالی عادي او معمولي کار ؤ، حتّی طواف یې هم لڅ کاوه، دغه لڅ طواف د هجرت په نهم کال کې منعه سو.

او بل امر دا ؤ چې مشرکان به تر سږ کال وروسته د حج و آداء کولو ته نه راځي، په راتلونکو کلو کې به بېله مسلمانانو بل څوک په حج کې نه وي موجود، نو دغه د هجرت د نهم کال حج، هغه آخري حج ؤ چې مشرکان ورته راغلي وه او په راتلونکي کال کې چې د هجرت لسم کال ؤ رسول الله ﷺ په خپله حج آداء کړی، چې په هغه حج کې هیڅ مشرک او کافر نه ؤ موجود.

اوس نو د مسلمانانو ګوښه کېدل او جلا کېدل یوازې د منافقانو څخه نه وه، بلکه د کفارو او مشرکانو څخه هم جلا او مستقل سوه، دا د هجرت نهم کال ؤ چې د تبوک غزاء پکښې وه او دغه یې هم د حج حالات وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلک د الله جل جلاله دین ته په ډلو ډلو داخلیږي

هغه ډلي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم ته د خپلو قبیلو له طرفه د اسلام را وړلو او اسلام اعلانولو دپاره راغلي دي او د سیرت په کتابوکي ذکر سوي دي تر اویا ډلو زیاتي دي، که زه د ټولو ډلو د حالاتو په را نقلولو شروع وکړم بحث ډیر اوږدیږي او د هغو ټولو په بیانولو کي کومه خاصه فایده هم نسته، دلته به فقط د هغو ډلو حالات په اجمالي ډول سره بیان کړل سي چي هَغه ډلي تاریخي اهمیت لري، یا د هغو ډلو په ملاقات کي کوم عبرت موجود وي، خو لوستونکي او اوریدونکي ته دي دامعلومه وي چي په صورت عموم د ډیرو قبیلو ډلي د مکې مکرمې تر فتحې وروسته راغلي دي، خو هلته ځیني داسي قبیلې هم سته چي ډلي یې د مکې مکرمې تر فتحې د مخه راغلي دي.

د بنو تمیم وَفد یا ډله

یوه د هغو مهمو ډلو څخه چي مدینې منورې ته د مسلمانیدلو دپاره راغلي دي د بنو تمیم ډله ده، بنو تمیم د عربي قبائلو څخه یوه لویه او قوي قبیله وه، د دغي قبیلې ډله د عُطارِد بن حاجب، اقرع بن حابس، زبُرقان بن بدر او داسي نورو نفرو په مشری مدینې منورې ته د ماپښین په وخت کي را ورسېدل او د رسول الله صلی الله علیه وسلم کور ته ورغله، نارې وهي: یا محمّد! أُخرُج لَنَا. یا محمّد! صلی الله علیه وسلم مورِ ته را ووزه، صحرایي عرب دي د کور مخ ته ولاړ دي نارې وهي، رسول الله صلی الله علیه وسلم په تعجب کي سو چي څه پېښه ده؟ ټکنده غرمه او د عربستان شدیده ګرمي ده په دغه وخت کي خلک په کورو کي آرام او راحت کوي دوی ولاړ دي او نارې وهي، رسول الله صلی الله علیه وسلم له کوره را و وتی ویل: څه پېښه ده؟ څه وایاست؟ د څه شي دپاره راغلي یاست؟ دوی ویل: غواړو چي ممادحه درسره وکړو (ممادحه) یعني: د ځان مدحه او صفت.

په هغه وخت کي د عربو دا عادت ؤ چي دوې قبیلې به سره مخامخ سوې یا به سره کښېنستې نو به هري قبیلې د خپل ځان اوصاف بیانول، هري قبیلې چي به ډیر اوصاف درلودل هغه به تر هغې بلې لوړه او د عزت خاونده وه او د دغو اوصافو د بیانولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپاره يې خاص خلک درلودل، هغه څوک چې په خبرو به يې خپل اوصاف بيانول هغه ته خطيب ويل کېده او هغه څوک چې په شعر به يې د خپلې قبيلې اوصاف بيانول هغه د دغې قبيلې شاعر ؤ، نو هرې قبيلې د ځان دپاره خطيب او شاعر هم درلودی.

اوس دغه د بنو تميم مشران د خپل خطيب او شاعره سره راغلي دي غواړي چې د رسول الله ﷺ سره داسې بيان وکړي چې تاسې د فخر شيان ډېر لرئ که موږ؟ نو ويل: غواړو چې ممادحه درسره وکړو.

مګر دوی په سره غرمه رسول الله ﷺ ته د دغې موضوع دپاره راغلي دي او دکور د دباندې څخه نارې وروهې، اصلاً په جاهليت کې د عربو ژوند دغسې د اخلاقو څخه ليرې ؤ نه يې اخلاق پېژندل او نه يې مراعتول، دغه د دوی ژوند ؤ، نو دغه خلک د هغه خپل ژوند سره موافق پر دغه طريقه راغله، رسول الله ﷺ چې کريم او حليم ؤ هيڅ يې نه ورته وويل، د دوی د غوښتنې سره سم يې وويل ښه دی، په مسجد کې نور مسلمانان هم سره راټول سوه، بنو تميم چې خپل خطيب او شاعر ورسره دي کښېنستل، رسول الله ﷺ هم د خپل طرف خطيب او شاعر را وغوښتل، د بنو تميم خطيب عُطارِد بن حاجِب ولاړ سو او په بيانيه يې شروع وکړه خو ټول بيان يې د بنو تميم په مدحه او صفت کې ؤ.

رسول الله ﷺ و فرمايل: يا ثابت بن قيس! ولاړ سه (ثابت بن قيس رضي الله عنه د مسلمانانو خطيب ؤ) ثابت بن قيس رضي الله عنه ولاړ سو او په خبرو يې شروع وکړه د اسلام او الهي دعوت خبرې يې وکړې او بيا يې وويل: کوم فخر به تر دې لوی او لوړ وي چې رسول الله ﷺ په موږ کې دی؟ بل فخر به څه شي او څنګه وي؟ زموږ مسلمانانو څخه چې هر څوک مړ سي جنت ته ځي، کوم فخر به د اسلام تر فخر لوړ وي؟ موږ پر يوه الله ايمان لرو هو، تاسې په خپل قوم او نسب فخر کوی مګر زموږ فخر په آخرت دی، زموږ فخر په جنت دی، زموږ فخر په هغه رسول الله ﷺ دی چې له آسمانه الهي وحې پر نازلېږي، د بنو تميم مشرانو وويل: ستاسې خطيب زموږ تر خطيب ښه او بهتر دی.

بيا د بنو تميم شاعر زِبرقان ولاړ سو داسې شعرونه او بيتونه يې و ويل چې ټول د بنو تميم په مدحه او صفت کې وه، رسول الله ﷺ حَسّان بن ثابت رضي الله عنه ته و ويل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

قُم یا حَسّان! حَسّان ﷺ خو پېژنی؟ د رسول الله ﷺ د حضور او د مسلمانانو لوی شاعر، حَسّان ﷺ ولاړ سو او هغه د زبرقان پر وزن او قافیه یې اشعار و ویل، سمدستي په هغه مجلس کي یې پر هغه وزن بیتونه و ویل او اشعار یې هم ټوله د الله جل جلاله په وحدانیت کي وه د رسول الله ﷺ، مهاجرینو او انصارو په مدحه او صفت کي وه، د جنت او آخرت بیان پکښې ؤ، د بنو تمیم ډلي بیا و ویل: ستاسي شاعر زموږ تر شاعر ښه او بهتر دی او دغه ډله اسلام ته داخله سوه، رسول الله ﷺ هم هدیې او تحفې ورکړې.

د سورة الحجرات اولني مبارک آیاتونه د دغي ډلي د اخلاقو په باره کي نازل سوي دي چي په هغه کي یواځي دوی ته نه بلکه ټولو مسلمانانو ته د رسول الله ﷺ سره د ګذارې او معاملې کولو لارښوونه ده، الله جل جلاله فرمایي:

﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تُقَدِّمُوا۟ بَيْنَ يَدَىِ ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ ۖ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ۝١﴾

ژباړه: اې هغو کسانو چي ایمان مو را وړی دی! خپلي مفکورې او نظریې د الله جل جلاله او رسول الله ﷺ د اوامرو تر صادرېدلو د مخه مه وړاندي کوی، بلکه د هغو د اوامرو انتظار باسی او د الله جل جلاله څخه و بېرېږی، بېشکه چي الله جل جلاله ښه اورېدونکی او په هرڅه خبر دی. د دغه آیات شریف څخه مقصد دا دی چي په هره موضوع او هره معامله کي باید د الله جل جلاله او رسول الله ﷺ اطاعت وسي، انساني فکر، رأیه او قانون کم او ناقص دي، په سل کي سل یې نتیجه ناکامي او بربادي ده او بیا رب عزوجل فرمایي:

﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تَرْفَعُوٓا۟ أَصْوَٰتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ ٱلنَّبِىِّ وَلَا تَجْهَرُوا۟ لَهُۥ بِٱلْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ أَن تَحْبَطَ أَعْمَـٰلُكُمْ وَأَنتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ۝٢﴾.

ژباړه: اې هغو کسانو چي ایمان مو راوړی دی! خپل آوازونه د نبي ﷺ تر آواز مه لوړوی او په لوړ آواز خبري مه ورته کوی، لکه ځیني ستاسي چي د ځینو نورو سره په لوړ آواز خبري کوی، دا بېره سته چي ستاسي ښه عملونه به ضائع سي او تاسي به نه یاست په خبر.

﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ يَغُضُّونَ أَصْوَٰتَهُمْ عِندَ رَسُولِ ٱللَّهِ أُو۟لَـٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ ٱمْتَحَنَ ٱللَّهُ قُلُوبَهُمْ لِلتَّقْوَىٰ ۚ لَهُم مَّغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ ۝٣﴾.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: بېشکه هغه کسان چې خپل آوازونه د رسول الله ﷺ په حضور کې کښته کوي (په کښته آواز خبرې کوي) دا هغه کسان دي چې الله جل جلاله د دوی زړونه د پرهېزګارۍ او د الله جل جلاله څخه د بيرې دپاره آماده کړي دي. يعنې: خپل الهي توفيق يې د دوی سره ملګری کړی دی، دغو کسانو لره مغفرت، بخښنه او لوی ثواب دی.

ورونړو! په اسلام کې لوی شعائر څلور شيان دي: قرآن مجيد، رسول الله ﷺ، کعبه شريفه او لمونځ؛ نو تر هر څه د مخه دا لازم دي چې د دغو څلورو شيانو عزت او احترام وساتل سي، د دغو شيانو سره بې احترامي د اسلام بې احترامي ده.

﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ يُنَادُونَكَ مِن وَرَآءِ ٱلْحُجُرَٰتِ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٤﴾﴾.

هر هغه کسان چې د کور د دباندې له طرفه تا ته نارې در وهي اکثره د دوی عقل نه لري، چې دا هغه د بنو تميم ډله وه.

﴿وَلَوْ أَنَّهُمْ صَبَرُوا۟ حَتَّىٰ تَخْرُجَ إِلَيْهِمْ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ ۚ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٥﴾﴾.

که چيرې دوی تر هغو صبر کړی وای ترڅو چې ته ورته را وتلای، دغه به د دوی دپاره خير او ښه وای او الله جل جلاله ډير بخښونکی او مهربانه دی.

دا هغه آياتونه وه چې د بنو تميم د ډلې په باره کې نازل سوه او د ټول امت دپاره درس او لارښوونه ده، چې د خپل رسول او نبي سره بايد څنګه ژوند او معامله وکړي.

د بني عامر وَفد يا ډله

بيا يوه بله داسې ډله راغله چې د هغو د راتګ هيڅ اميد نه ؤ چې هغه د بني عامر ډله وه، د دغې ډلې مشران عامر بن طُفيل او أربَد بن قيس وه.

که ستاسې هغه د (بئر معونه) فاجعه په ياد وي کوم چې د رسول الله ﷺ اويا نفره اصحاب کرام پکښې و وژل سوه، د هغه سبب د دغه عامر بن طُفيل غدر او خيانت ؤ، دغه وژل سوو مسلمانانو ته د دغه عامر بن طفيل اکا چې په ملاعبُ الأسِنه سره مشهوره ؤ جِوار او امان ورکړی ؤ، خو دغه عامر بن طفيل هغه جوار مات کړی او په خيانت سره يې ټول مسلمانان شهيدان کړه، اوس راغلی دی چې په ظاهره سره مسلمان سي، دغه خائن عامر بن طفيل او أربد بن قيس نه غوښتل چې مسلمانان سي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

مګر څرنګه چې د دوی شا وخوا قبيلې اسلام ته داخلي سوي وې نو د دوی قوم دوی مجبوره کړه چې ولاړ سی او مسلمانان سی، د قوم د غوښتني په سبب دغه دوه نفره د قوم د نورو مشرانو په ملګرتيا مديني منورې ته ولاړل، مګر دغه دوه نفره چې د قوم عمده رئيسان او د دغي ډلي مشران وه نو د قوم او خپلو ملګرو په وکالت او استازي توب دوی خبري کولې، خو په لار کي عامر بن طفيل و أربد بن قيس ته ويلي وه: يا أربد! زه والله إسلام نه غواړم، أربد ويل: والله زه يې هم نه غواړم، عامر ورته و ويل: واوره! زه به محمّد ﷺ په خبرو مشغوله کړم، کله چې دي وليدی چې دئ زما سره په خبرو مشغوله دی او تا ته يې فکر نسته نو ته د توري واری پر وکړه، دغو دوو نفرو په لار کي د رسول الله ﷺ پر وژلو اتفاق سره وکړی او دغه ډلي چې به راتلې اسلحه نه ځني اخيستل کېدل ځکه هغه هم د قبيلو او قومو مشران وه، دا اجازه ورکول کېدل چې د خپلي اسلحې سره د رسول الله ﷺ سره کښيني او ملاقات ور سره وکړي، صحابهٔ کرام به هم موجود او د رسول الله ﷺ پر شا وخوا به حاضر وه، دغه دوه نفره راغله او اوس يې اميد دی چې رسول الله ﷺ به د دوی سره تنهاء سي او دوی به هغه خپله خائنانه نقشه عملي کړي.

دغه ډله د رسول الله ﷺ سره په مسجد کي کښېنستل، عامر بن طفيل چې د قوم او ډلي رئيس دی په خبرو شروع وکړه او ويل: يا محمّد! ﷺ خَالِنِي، يعني: زما سره يوازي سه زه غواړم چې په تنهايي کي خبري در سره وکړم، رسول الله ﷺ و فرمايل: يا والله، ترڅو چې تا پر الله جل جلاله ايمان نه وي را وړی او دا شاهدي آداء نه کړې چې الله يو دی او هغه لره هيڅ شريک نسته در سره تنهاء به نه سم، عامر بيا و ويل: يا محمّد! خَالِنِي، زما سره يوازي او تنها کښېنه زه خبري در سره کوم، رسول الله ﷺ بيا و فرمايل: «لَا وَاللهِ حَتّٰى تُؤمِنَ بِاللهِ وحدهُ لا شريکَ لهُ» دغه خائن عامر بن طفيل په دې سبب خبري اوږدوي چې أربد د توري واری وکړي، مګر أربد چې توره ور څخه ده حرکت نه کوي، که څه هم عامر بن طفيل به رسول الله ﷺ په خبرو مشغوله کړی.

په دغه وخت کي چې عامر بن طفيل د رسول الله ﷺ سره خبري کولې أربد د مسجد په بل طرف کي ناست دی کولای سي چې پر رسول الله ﷺ د توري واری

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړي، خو آرام ناست دی هیڅ حرکت نه کوي، عامر بن طفیل په احمقانه او بې معنی خبرو شروع دی، وایي: یا محمّد!ﷺ په والله که زما پر رأیه را سره ولاړ نه سې زه به مدینه په لښکر او آسانو ډکه کړم، یعني: ستا د جنګ دپاره به پر آسانو سپاره راسو، رسول اللهﷺ جواب نه ور کوي.

په هغه حدیث شریف کي چي امام بخاري یې روایتوي وایي: عامر بن طفیل و رسول اللهﷺ ته ورغلی او ورته ویل یې: په درو شیانو کي تا ته اختیار درکوم هر یو چي دي خوښ وي هغه عملي کړه، یو دا چي د دښتو خلک یې ستا او د غرو خلک یې زما، که دا نه وي نو مي د ځان خلیفه وګرځوه، یعني: تر تا وروسته به حکم زما وي، که دا هم نه وي نو دریېمه خبره دا ده چي د غطفان لښکري به په زرو ابلقو یا برګو (سکاڼ) آسانو او زرو ابلقو مادیانو کي درباندي راولم.

عامر دغه خبري کوي او په دې انتظار دی چي ملګری یې د توري وار وکړي، مګر هغه آرام ناست دی، عامر بیا و ویل: یا محمّد! خَالِنِي، رسول اللهﷺ و فرمایل: تر څو چه تا پر یوه الله چي شریک نه لري ایمان نه وي راوړی نه در سره تنهاء کېږم، عامر و ویل: والله زر اشقر او زر شقراء به درباندي راولم، یعني: زر ابلق آسان او زر ابلقي مادیاني به درباندي راولم، چي دا د عامر د لښکر د سپرو شمېر او عدد ؤ، یعني: داسي لښکر به ستا د جنګ دپاره را ولم چي ټول به پر ابلقو (سکاڼ) آسانو سپاره وي، عامر په دغه خبرو رسول اللهﷺ بېروي او مشغوله کوي، خو رسول اللهﷺ د ده د خبرو جواب نه ورکوي، سړئ بیعقل دی او دا د خبرو طریقه نه ده نو ځکه رسول اللهﷺ د ده د خبرو جواب نه ورکوي، په آخر کي عامر بن طفیل و ویل: والله نه مسلمانېږم او له مسجده و وتی رهي سو.

هغه نورو ملګرو یې ورته و ویل: سړیه دا دي څه وکړه؟ ده ویل: زه نه مسلمانېږم، وروسته په لار کي عامر وأربد ته وایي: والله په ټولو عربو کي تر تا قوي، شجاع او دلاوره نه دی را معلوم نو ولي دي نه واهه؟ ما به په خبرو مشغوله کړی او ته به آرام ناست وې آیا وېرېدې؟ بې همته سوې؟ أربد ویل: یا والله! مګر هر وخت چي به ما غوښتل چي د توري واری پر وکړم ته به زما او د ده په منځ کي وې، عامر ویل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه چیري وم ته چیري؟ سړئ زما څخه ډیر لیري ناست ؤ، أربد ویل: یا والله. هر وخت چي به ما غوښتل چي وې وهم ته به مي مخ ته راغلې، غواړې چي ته مي وهلی وای؟ عامر په تعجب کي سو.

ورونو! د هجرت په اولو وختو کي به رسول الله ﷺ د ځان دپاره محافظ، پیره دار او ساتونکی دراوه چي اوس (باډي ګارډ) ورته ویل کیږي، مګر کله چي د الله جل جلاله دغه قول نازل سو چي فرمايي:

﴿وَٱللَّهُ يَعۡصِمُكَ مِنَ ٱلنَّاسِۗ﴾ [المائده: ٦٧]

یعني: الله جل جلاله دي د خلکو څخه ساتي.

نو رسول الله ﷺ هغه پیره دار یا محافظ له ځانه ایسته او لیري کړی، د دغه آیات تر نزول وروسته یې د ځان د حفاظت دپاره څوک نه دراوه.

نو دلته هم الله جل جلاله په خپل حفظ سره وساتي.

د بنو عامر ډله چي رهي سوه په لارکي یې د شپې د تېرولو دپاره د بنو سلول په قبیله کي واړول، بنو سلول یوه بد نامه قبیله وه په عربو کي په غدر او خیانت سره مشهوره وه، خو د دوی او د بنو عامر په منځ کي تعلق او شناخت ؤ، مګر نورو ټولو عربو پر بنو سلول بد ویل، اوس دغه د بنو عامر ډلي په بنو سلول کي واړول او په خپله عامر بن طفیل د یوې ښځي په کور کي بیده سو، سهار چي را ویښ سو ستوني یې پړسېدلی ؤ، چا ویل: د طاعون مرض دی او څوک وایې: سرطان ؤ، خو اصلاً د الله جل جلاله إراده داسي وه چي په یوه شپه یې ټول ستوني وپړسېدی او عامر پوه سو چي مرم، نو یې یوه خبره وکړه چي هغه د ده خبره په عربو کي متل سوه، عامر بن طفیل و ویل:

أغُدّةٌ كَغُدّةِ البَكرِ وَمَوتٌ فِي بَيتِ سَلُولِيَه!

غُده پاړسوب او مرغړي ته ویل کیږي او بِکر کوچني اوښ یا جونګي ته ویل کیږي، دغه مرغړئ په اوښانو کي یوه ناروغي ده چي ستوني یې و پړسیږي او بیا مري، نو عامر و ویل: دا څومره بد بختي او ذِلّت دی، په عوض د دې چي په جنګ کي وژل کېدلای د اوښانو په مرض مرم او د یوې سلولۍ ښځي په کور کي مرم، عرب به بیا زما کورنۍ ته پېغور ورکوي، عامر متکبر او مغروره ؤ دغسي مرګ یې نه ؤ خوښ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځو له دغي ناروغيه داسي حال ته ورسېدی چي د ولاړېدلو نه ؤ، خو بيا يې هم و ويل: زما آس را ولی، آس را وستل سو، ويل: پر آس مي سپور کړی او زما اسلحه: توره او نېزه مي را کړی، هغه يې هم ورکړه، آس يوه او بل طرف ته ګرځوي اسلحه پورته او کښته کوي ځو د آسه ولوېدی، خلک ورغله چي وې کتی دئ مړ ؤ، دغه د غادر او خاين عامر بن طفيل مرګ ؤ، په دغه ذليل ډول د خپل کلي او کوره ليري مړ سو.

قوم يې دئ ښخ کړی او رهي سوه ځو بني عامر ته ورسېدل، د قبيلې ټول خلک ور ته را ټول سوه پوښتني ځني کوي چي څه مو وکړه او کومي نتيجې ته ورسېدلاست؟ دوی د خپل سفر حالات ورته و ويل، قوم پوښتنه ځني وکړه چي څه شي ته يې دعوتولاست؟ أربد بن قيس چي اوس د قوم مشر دی بې حيايي او بې ادبي يې وکړه، د الله جل جلاله په مقابل کي يې جرئت او دلاوري وکړه او ويل: موږ يې و خپل إلٰه ته دعوت کړو، که د محمد ﷺ إلٰه زما مخ ته وای دغه اوس به مي په غشي ويشتلی او وژلی وای (العياذ بالله) دا يې د الله جل جلاله سره بې ادبي او بې پروايي وه.

بيا نو دغه أربد په داسي حال کي چي اسلام يې رَد کړی دی پر خپل اوښ سپور او رهي سو، اوس د قوم مشر أربد بن قيس دی، چا د ده د خبرو په جواب کي څه نه و ويل، دئ د خپل کور په لار کي يوې لوړي ته وختی، په دغه وخت کي برېښنا، صاعقه، چي موږ ټکه ورته وايو پر را ولوېدل أربد بن قيس او د ده اوښ يې د خلکو په حضور وسوځل، خلک ورته ګوري چي أربد او اوښ يې دواړه د دغي برېښنا يا صاعقې په واسطه وسوځل سوه.

دا د هغه جرئت او دلاورۍ نتيجه وه چي ده د الله جل جلاله په مقابل کي درلودل، د أربد بن قيس په باره کي د سورةُ الرعد (۱۲، ۱۳) نمبر آياتونه نازل سوه، الله جل جلاله فرمايي:

﴿هُوَ ٱلَّذِي يُرِيكُمُ ٱلۡبَرۡقَ خَوۡفٗا وَطَمَعٗا وَيُنشِئُ ٱلسَّحَابَ ٱلثِّقَالَ ﴿١٢﴾﴾.

ژباړه: دغه الله جل جلاله هغه ذات دی چي تاسي ته برېښنا درښکاره کوي، دپاره د بيري د هغه چا چي ضرر ور رسوي، يا دپاره د طمعي د هغه چا چي ګټه او فايده ور رسوي او دغه الله جل جلاله په اوبو درنې اوريځي په هوا کي را پورته کوي.

يعني: دغه د برېښنا ليدل د دوو حالتو څخه خالي نه دي، ځيني هغه کسان دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي د تاوان څخه يې بېرېږي هغه په بېروي او ځيني هغه کسان دي چي د باران په اميد دي هغه په خوشاله کوي چي په زړو کي يې د باران طمعه پيدا سي.

مقصد دا چي د الله جل جلاله ذات د انعام او نعمتو، د انتقام او عذابو، د دواړو جامع دی، چي يو مثال يې دغه دی: چي په دغه اوريځ، تالنده او برېښنا کي په يوه وخت کي دوه متضاد کيفيتونه موجود دي، چي بېره له عذابه او اميد د رحمت دي.

مثلاً کله چي اوريځي راسي، تالنده او برېښناوي شروع سي نو خلک په دې اميد سي چي باران به واوريږي، خو په عين وخت کي دا بېره هم ورته پيدا سي چي چيري ټکه يا تندره و نه لوېږي چي د انسانانو د هلاکت سبب به وګرځي.

يا کله چي په اوبو ډکي درنې اوريځي راسي خلک په خوشاله سي چي ښه بارانونه به وسي او د الهي رحمت سبب به وګرځي، خو په عين وخت کي دا بېره هم ور سره پيدا سي چي د دغو بارانو څخه يو لوی طوفان جوړ نه سي او د انسانانو د هلاک سبب و نه ګرځي، نو د انسانانو دپاره دا لازمه ده چي د الله جل جلاله د رحمت اميدواره وي، او په عين وخت کي يې له عذابه هم وبيرېږي.

﴿ وَيُسَبِّحُ ٱلرَّعۡدُ بِحَمۡدِهِۦ وَٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ مِنۡ خِيفَتِهِۦ وَيُرۡسِلُ ٱلصَّوَٰعِقَ فَيُصِيبُ بِهَا مَن يَشَآءُ وَهُمۡ يُجَٰدِلُونَ فِي ٱللَّهِ وَهُوَ شَدِيدُ ٱلۡمِحَالِ ﴿١٣﴾ ﴾.

او تسبيح وايي رعد په حمد او ثناء د دغه الله او نوري ټولي ملائکې د الله جل جلاله د بيري او هيبته څخه تسبيح وايي او دغه الله جل جلاله ټکي، تندري پر هغه چا را لېږي چي د الله جل جلاله إراده وي، حال دا چي دغه خلک د الله جل جلاله په شان کي جدل او جګړې کوي، حال دا چي د الله جل جلاله عقوبت او نيول ډير سخت دي.

د بنو عامر قبيلې چي دغه حالات وليدل چي عامر بن طفيل ته څه ورپېښه سوه؟ او أربد بن قيس ته څه ورپېښه سوه؟ نو بنو عامر ټول پر اسلام و درېدل او اسلام ته داخل سوه. دا د بنو عامر د قبيلې د اسلام سبب ؤ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بني عبد القيس ډله يا وفد

د بني عبد القيس د قبيلې څخه يوه ډله د مسلمانېدلو دپاره مدينې منورې ته راغله چې شمېر يې څلوېښت نفره ؤ، دغه خلک اسلام او مسلمانېدلو ته په ډېر شوق وه، کله چې د مسجد نبوي ساحې يا ميداني ته ورسېدل اوښان او سامان يې دغسې پرېښوول حتّٰی اوښان يې هم و نه تړل په ډېر تلوار او چابکي د مسجد پر طرف ور رهي سوه، هر يو غواړي چې تر هغه بل ور د مخه سي او د رسول الله ﷺ سره پر اسلام بيعت وکړي، د دوی په جمله کي يو پوه او هوښيار سړئ ؤ چې نوم يې أحنف ؤ او أشَجِّ عبد القيس هم ورته ويل کېدل، دغه أحنف په پوره احتياط او آرامي، په سړه سينه د اوښانو څخه سامانونه کښته کړه، اوښان يې و تړل پر سامانو وګرځېدی بيا نو مسجد ته ورغلی، هغه نورو ټولو بيعت کړی ؤ اسلام ته داخل سوي وه، دئ په آخر کي راغلی او د رسول الله ﷺ سره يې پر اسلام بيعت وکړی، د رسول الله ﷺ دغه د ده کار ډېر خوښ سو او په خوشاله سو نويې و فرمايل: يا أحنف! په تا کي دوه خويونه يا صفته سته چې د الله او رسول الله خوښ دي، أحنف و ويل: يا رسولَ الله! هغه دوه صفته يا خويونه څه شي دي؟ رسول الله ﷺ و فرمايل: حِلم او احتياط، آرامي او سړه سينه، دغه أحنف رضی الله عنه ډېر حليم ؤ.

د حلم او احتياط فايده دا ده چې يو انسان په خپلو تصرفاتو کي نه غلطېږي، د أحنف د حلم قصې خورا ډېري دي خو دغه يوه قصه يې دلته واوری:

وايي: أحنف يوه مېنځه درلودل، يو وخت د دغي مېنځي څخه يو لوښی ور څخه ؤ چې په هغه لوښي کي ايشولي اوبه وې، د مېنځي څخه دغه لوښی د أحنف پر يوه کوچني زوی ولوېدی، هغه وسوځل سو او مړ سو، خو أحنف مېنځي ته هيڅ هم و نه ويل (دايې حلم ؤ) او بل د ده خوی او خصلت احتياط او آرامي وه، په هيڅ کار کي يې تلوار نه کاوه، رسول الله ﷺ د احتياط صفت کړی دی او هغه يې ښه بللی دی، رسول الله ﷺ فرمايي: احتياط او آرامي په هر شي کي ښه ده ښېله د خير او آخرت په کارو کي، په هغو کي څند مه کوه دا مه وايه: ته و درېږه چې زه فکر او مشوره وکړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مثلاً يو چا د خير او صدقې کار ته ورو بللې، بيله فکره او حسابه، جمعه او ضرب مه ورته کوه، پلمې او بهانې مه جوړوه هغه د خير کار وکړه، مګر په دنيوي کارو کي احتياط او فکر کول د انسان دپاره خير دی.

بيا نو أحنف ﷺ د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وکړه او ويل: يا رسولَ الله! دغه دوه خويونه ما زده کړي او د ځان عادت مي ګرځولي دي؟ که الله جَلَّ جَلَالُهُ زما په طبيعت کي پيدا کړي دي؟ رسول الله ﷺ و فرمايل: بلکه الله جَلَّ جَلَالُهُ ته پر دغو خويو پيدا کړی يې، أحنف ﷺ و ويل: الحمدلله چي الله جَلَّ جَلَالُهُ په ما کي داسي دوه خويونه ايښي دي چي د الله جَلَّ جَلَالُهُ او رسول الله ﷺ خوښ دي، دا د الله جَلَّ جَلَالُهُ احسان دی چي ده جَلَّ جَلَالُهُ را پکښي پيدا کړي دي او بيا يې خوښ کړي دي، نو بنو عبد القيس مسلمانان سوه.

د بنو حنيفه وفد يا ډله

بنو حنيفه يو قوم او قبيله ده چي د نجد په يمامه کي اوسېدل، ويل کيږي چي دغي قبيلې د جنګ دپاره يو لک نفره درلودل يعني: ډيره لويه او قوي قبيله وه، د دغي قبيلې اووه لس نفره مشران د هجرت په نهم کال کي مدينې منورې ته د اسلام را وړلو دپاره ورغله، چي په دغه ډله کي مسيلمة الکذاب هم ؤ، مسيلمه بن ثمامه، بن کبير، بن حبيب د دغه بنو حنيفه د قبيلې څخه دی، دغي ډلې د انصارو څخه د يوه سړي په کورکي واړول او بيا و رسول الله ﷺ ته بېله مسيلمه څخه د اسلام راوړلو دپاره ورغله، مسيلمه هلته هغه خپل د اړولو په ځای کي پاته سو، مسيلمه مدينې منورې ته راغلی دی خو په اسلام او مسلمانېدلو نه دی راضي، څرنګه چي مسيلمه د خپل قوم د مشرانو څخه ؤ نو د قوم څخه يې مخالفت نه سوای کولای، د قوم سره راغلی دی مګر رسول الله ﷺ ته نه ورغلی، د قوم دغه راغلو خلکو د رسول الله ﷺ سره بيعت وکړی او اسلام ته داخل سوه.

رسول الله ﷺ دوی ته هديې او تحفې ورکړې (دا د رسول الله ﷺ عادت ؤ چي دغسي راغلو خلکو ته به يې هديې ورکولې) نو قوم و ويل: يا رسولَ الله! په موږ کي يو سړئ سته چي زموږ د مشرانو څخه دی مګر سړئ اوس زموږ سره دلته نه دی راغلی،

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله ﷺ و فرمایل: څرنګه چي دئ ستاسي د سامانو ساتنه او حفاظت کوي او ستاسي خدمت کوي نو بد سړئ نه دی، دغه هدیه د هغه دپاره هم ورسره واخلی.

قوم هم هغه هدیه چي د رسول الله ﷺ له طرفه د مسیلمه دپاره وه ور سره واخیستل او مسیلمه ته ورغله او ویل: رسول الله ﷺ دغه هدیه ستا دپاره را کړې ده او رسول الله ﷺ و فرمایل: څرنګه چي دئ ستاسي خدمت او مرسته کوي د سامانو ساتنه مو کوي نو بد سړئ نه دی، مسیلمه و ویل: وګوری محمّد ﷺ زما صفت وکړی، د مسیلمه ټول ملګري مسلمانان سوه بېله ده څخه، خو د دوهم وار دپاره مسیلمه د خپلو ملګرو سره و مسجد نبوي ته ورغلی او هلته په مسجد کي ناست دي، دئ او د ده قوم خبري سره کوي (مسجد نبوي خو تاسي ته در معلوم دی چي د رسول الله ﷺ کور د مسجد سره مښتی دی فقط یو دېوال یې ترمنځ ؤ او په دغه دېوال کي د کور او مسجد تر منځ یوه دروازه وه چي پرده پر ځړېدل او رسول الله ﷺ به د دغي لاري څخه مسجد ته ورتلی) نو مسیلمه او قوم یې په مسجد کي ناست دي او خبري سره کوي، د مسیلمه شا د رسول الله ﷺ د کور و طرف ته وه، د شا طرف نه ویني، د مسیلمه ملګرو د مسیلمه څخه پوښتنه وکړه چي ته څه وخت اسلام ته داخلېږې؟ مسیلمه ویل: هر وخت که محمّد ﷺ زه د ځان خلیفه وګرځولم، یعني: که یې تر ده وروسته حکم ما ته راکړی نو زه مسلمانېږم، په دغه وخت کي رسول الله ﷺ له خپله کوره مسجد ته ور داخل سو او د مسیلمه خبري یې واورېدې، رسول الله ﷺ په دغه سړي کي شر ولیدی او پوه سو چي د دغه سړي إراده نوره ده، نو رسول الله ﷺ د مځکي څخه یوه کوچنۍ خاشه را پورته کړه چي په عربي کي (عُرجُون) ورته وایي او ویل: والله که ته زما څخه دغه خاشه و غواړې در به یې نه کړم خلافت خو څه کوې بلکه خاشه نه درکوم او والله نه را معلومېږې بېله دروغجنه او والله ته هغه څوک یې چي په خوب کي را ښکاره کړه سوې او که بېله اسلامه بیرته ولاړې الله ﷺ به دي خوار او حقیر کړي، دا ټولي سختي او شدیدي خبري وې، خیر د مسیلمه ملګري ټول اسلام ته داخل سوه مګر مسیلمة الکذاب نه سو مسلمان.

په وروسته کي چي د بنو حنیفه ډله د مدینې منورې څخه ولاړه صحابهٔ کرامو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وکړه ویل: یا رسولَ الله! د دې خبرې څخه دې څه مقصد ؤ چې ته هغه څوک یې چې په خوب کې را ښکاره سوې؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: ما په خوب کې ولیدل چې د ټولې مځکې خزانې ما ته را جمعه کړه سوې او بیا مې په خپلو لاسو کې د سرو زرو دوه وښې ولیدل چې زما ښه نه ځنې راغله، وحيِ را ته وسوې چې پوه یې کړه، ما هم دغه وښې پوه کړه او هغه په هوا سوه، صحابهٔ کرامو و ویل: یا رسولَ الله! د دغو وښیو ترجمه دې په څه شي سره وکړه؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: د هغو ترجمه مې په دوو دروغجنانو سره وکړه چې په جزیرةُ العرب کې به پیدا کیږي، دوه نفره چې په دروغو سره به د نبوت دعوه کوي او الله جل جلاله به یې ذلیله کړي.

واقعاً هم د رسول الله ﷺ تر رحلت د مخه دوه نفره چې په دروغو یې د نبوت دعوه وکړه په جزیرةُ العرب کې پیدا سوه چې یو یې دغه مسیلمة الکذاب په یمامه کې ؤ چې د هجرت په لسم کال کې یې د نبوت دعوه وکړه او د ابوبکر الصدِّیق رضی الله عنه په خلافت کې چې د هجرت دوولسم کال او د ربیع الأول میاشت وه د هغه وحشي چې د حمزه رضی الله عنه قاتل ؤ او ابودُجانه رضی الله عنه له طرفه ووژل سو او بل نفر یې اسود العُنسي ؤ چې په یمن کې ؤ او د رسول الله ﷺ تر رحلت یوه ورځ د مخه د فیروز له طرفه و وژل سو، د ده د وژل کیدلو خبر د وحیو په واسطه رسول الله ﷺ ته راغلی او صحابهٔ کرامو ته یې هم دغه خبر و وایه، خو ابوبکر الصدِّیق رضی الله عنه ته چې د رسول الله ﷺ خلیفه ؤ دغه خبر د خلکو په واسطه له یمنه را ورسېدی.

د مسیلمة الکذاب قصه اورېده ده، خو کله چې مسیلمه خپل وطن یمامې ته ولاړی د خپل ځان او د نبوت په باره کې یې فکر کاوه تر څو چې داسې دعوه یې وکړه چې دیٔ د الله جل جلاله له طرفه د رسول الله ﷺ سره په نبوت کې شریک کړل سو او د ځان دپاره یې د نبوت دعوه وکړه، له خپله ځانه یې د شعر پر قسم بې معنٰی جملې جوړولې او ویل به یې چې دغه وحيِ دي او ما ته رانازلیږي، خپل قوم ته یې شراب او زناء ور حلال کړه، خو پر دغه سربېره یې دا شاهدي هم آداء کول چې رسول الله ﷺ نبي دی، نو یې د یمامې څخه و رسول الله ﷺ ته لیک ولېږی چې په هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي يې ليکلي يې وه: مِن مسيلِمَةِ رسول الله إلى محمّد رسول الله: خبر اوسه چي ما ته هم دغه د نبوت په کار کي ستا سره شراکت را کړل سو، د ځکي نيم امر او حکم زموږ دی او نيم يې د قريشو دی مګر قريش داسي قوم دی چي تېرئ او تجاوز کوي.

رسول اللهﷺ يې په جواب کي ليک ور ولېږی چي ورته ليکلي يې وه:

«بسم الله الرّحمٰن الرحيم، مِن محمّد رسولِ الله الى مسيلمة الكذاب».

(له دغه وخته د مسيلمه لقب کذّاب يعني درواغجن سو)

السّلام علىٰ من إتّبع الهُدىٰ، امّا بعد:

ځکه د الله جل جلاله ده او هغه چا ته يې ورکوي چي د ده جل جلاله خوښه وي او آخرت د پرهېزګارانو دی.

مسيلمة الكذاب له دغه وخته ځخه و خپلو کاذبو إدعا ګانو ته دوام ورکړی او د ده دغه د درواغو دعوې د يوه مسلمان نفر په مرتد کېدلو سره نور هم شهرت پيدا کړی، چي هغه قصه داسي وه:

کله چي د بنو حنيفه ډله مسلمانان سوه د هغې ډلي ځخه يو نفر چي نهار بن عُنفوه نومېدی دالته په مدينه منوره کي پاته سو، قرآن کريم يې په ياداوه او د اسلام احکام يې زده کول، سورةُ البقره او سورةُ آل عمران يې د أُبئ بن کعب رضي الله عنه په مرسته او کومک په ياد کړه نور د اسلام احکام يې هم زده کړه، ځو د ده سره کافي علم او معلومات جمعه سوه، د قرآن مجيد ځخه يې ډېره حصه په ياد کړه، ابو هريره رضي الله عنه په يوه حديث کي روايت کوي او وايي: زه او دغه نهار او د انصارو ځخه بل دريم نفر سره ناست وُ چي رسول اللهﷺ راغلی او يوه عجيبه خبره يې وکړه، موږ دری نفره ناست يو رسول اللهﷺ وفرمايل: ستاسي ځخه يو نفر په اورکي دی، يعني: ستاسي درو نفرو ځخه يو نفر دوږخ ته ځي، ابو هريره رضي الله عنه وايي: زه پر خپل ځان ډېر زيات وېرېدم او پسله څه مودې هغه انصاري هم پر اسلام وفات سو، وايي زما بېره نوره هم زياته سوه ځکه د هغو درو نفرو ځخه زه او نهار پاته سوو او نهار عابد، عالم او د قرآن مجيد حافظ دی، همېشه لمونځ او عبادت کوي، د قرآن مجيد په يادولو او حفظولو مشغوله دی، نو زه پر خپل ځان ډېر بېرېدم چي هغه دوږخي به زه يم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او بيا رسول الله ﷺ دغه نهار د بنو حنيفه قبيلې ته ولېږی چې هغوته اسلام او د اسلام احکام ور وښيي، ځکه ده د اسلام څخه ډېر شيان زده کړي وه. نو ويل: بنو حنيفه ته ورسه (چي په خپله د دغه نهار قبيله وه) د دين احکام ور وښيه، نهار هم رهي سو او يمامې ته ورسېدی، د مخه تر دې چې د خلکو سره يو ځای سي مسيلمة الکذاب ور وغوښتی او ورته وي ويل: يا نهار! که دي خلکو ته و ويل چې مسيلمه نبي دی زه به دي د ځان وزير وګرځوم، د نهار هم د دنيا طمعه پيدا سوه، دئ فقير او غريب سړئ ؤ او اوس په يوه وار د مسيلمه وزير ځني جوړېږي نو دنيا ورکش کړی، کله چي د بنو حنيفه مسلمانان او کفار ورته را ټول سوه او د ده څخه يې پوښتنه وکړه چي محمّد ﷺ څه ويل؟ نهار و ويل: محمّد ﷺ ويل: مسيلمه هم ما غوندي يا زما پر قسم نبي دی، د بنو حنيفه څخه هغه کسان چي مسلمانان سوي وه هغه خلک د دغه نهار په واسطه بيرته مرتد سول او د بنو حنيفه خلکو مسيلمه په نبوت ومنی، چي د نهار دغه کار د مسيلمة الکذاب د نبوت د شهرت سبب وګرځېدی.

دغه قصه موږ ته يوه ډېره مهمه لار ښوونه کوي، هغه دا چي موږ خلک نه سو پېژندلای، هو، رسول الله ﷺ د دغه نهار په باره کي د الٰهي وحيو او معلوماتو په سبب پېش ګويي کړې وه او موږ وليدل چي هغه څه وکړه؟ خو موږ امت عاجزه بندګان يو بېله هغه څه چي الله جل جلاله او رسول الله ﷺ په خبر کړي يو او بېله ظاهري حالته نور څه نه سو ويلای.

حتّی رسول الله ﷺ کله چي د تبوک د غزاء څخه بيرته مدينې منورې ته راتلی پر لارې يو ځای واړول، ځينو نفرو د لښکر اوښان بوتله او څارل يې، خو د دغو نفرو څخه د رسول الله ﷺ اوښه ورکه سوه نو صحابهٔ کرام په دغه اوښه پسي ګرځېدل چي پيدا يې کړي، هلته بيا په لښکر کي يو منافق ؤ چي نوم يې زيد بن لُصيط القينقاعي ؤ، دغه منافق په دې سفر کي د عمّاره بن حَزم الأنصاري رضي الله عنه په ډله کي ؤ، چي دغه عمّاره رضي الله عنه د اهل بدر او د هغو کسانو څخه دی چي د عقبې په بيعت کي حاضر وه، نو دغه منافق د عمّاره په خېمه کي ناست دی، مګر په خپله عمّاره رضي الله عنه په دغه وخت کي د رسول الله ﷺ سره د هغه په خېمه کي دی چي هغه خېمه بيا د لښکر په بله منطقه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي وه، کله چي د رسول الله ﷺ د اوښي د ورکېدلو خبر په لښکر کي نشر سو، دغه زید منافق چي د عمّاره رضی الله عنه په خېمه کي دی و وېل: آیا محمّد نه وایي چي زه نبي یم او د آسمان په خبر مو خبروي؟ مګر اوس دئ نه دی خبر چي د ده اوښه چیري ده؟ دا خو دلته د عمّاره رضی الله عنه په خېمه کي د منافق زید خبره وه.

رسول الله ﷺ چي هلته لیري په خپله خېمه کي ناست دی او عمّاره رضی الله عنه هم هلته ور سره ؤ و فرمایل: یو سړئ وایي: (چي مقصد يې دغه زید منافق ؤ) چي محمّد وایي زه نبي یم او د آسمان په خبر مو خبروي، مګر اوس نه دی خبر چي خپله اوښه يې چیري ده، رسول الله ﷺ نور هم و فرمایل: زه نه یم خبر مګر په هغو شیانو چي الله جل جلاله په خبر کړی یم، (یعني: تر هغه څه چي الله جل جلاله په خبر کړی یم زیات غیب نه دي را معلوم) نو الله جل جلاله خبر کړم چي زما اوښه په فلانی شېله کي او په فلاني ځای کي ده، قیضه یا تناوېي په یوه و نه پوري بند دی نو اوښه هغې ونې بنده کړې ده ولاړ سی او را يې ولی، نفر پسي ولاړه واقعاً هم اوښه په هغه ځای کي پر هغه قسم په خپل تناو بنده سوې وه او اوښه يې راوستل.

د دغي واقعې تر لیدلو او اورېدلو وروسته عمّاره رضی الله عنه د رسول الله ﷺ د خېمې څخه خپلي خېمې ته راغلی او په خپله خېمه کي دغه بیان کوي او وایي: چي والله اوس عجبه واقعه پېښه سوه او رسول الله ﷺ عجبه خبره وکړه، مقصد هغه قصه يې ټوله بیان کړه، د خېمې د خلکو څخه یوه نفر چي په دغه خېمه کي موجود ؤ عمّاره رضی الله عنه ته و وېل: دغه خبره ستا تر را تګ د مخه دغه زید وکړه، عمّاره رضی الله عنه پر زید مخ را واړاوه او پر څټ يې په سکانو وهي او ورته وایي: الله دي مړ کړه ته د رسول الله ﷺ په باره کي دغه خبري کوې؟ تر هغو يې واهه چي خلکو ځني خلاصاوه او بیا يې د خپلي خېمې څخه وشړی.

مقصد دا چي غیب بېله الله جل جلاله څخه بل هیچا ته که په ځمکه کي دي که په آسمانو کي دي نه دي ور معلوم، الله جل جلاله فرمایي:

﴿قُل لَّا يَعۡلَمُ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ ٱلۡغَيۡبَ إِلَّا ٱللَّهُۚ﴾. [النمل: ٦٥]

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو رسول الله ﷺ په نهار باور او اعتماد وکړی چې بنو حنیفه ته یې ولېږی، مګر نهار مرتد سو او دغسې فتنه انګېزه یا د فتنې ډک کاریې وکړی، نو ځکه علماء کرام وایي: که څوک غواړي چې په یو چا پسې اقتداء وکړي او د هغه متابعت وکړي. نو دي د داسې چا متابعت کوي چې هغه پر اسلام وفات سوی وي او پر خیر یې خاتمه سوې وي، مګر ژوندئ انسان؟ د هغه د فتنې او خرابېدلو ضمانت څوک نه سي کولای، ته نه یې خبر چې څه وخت او کله؟ څنګه او چیري؟ په کوم فساد او کومه فتنه اخته کیږي، او د حقي لاري څخه اوړي، لکه نن ورځ چې داسې ډېره پېښه ده، ډېر خلک وه چې په ښه علم، په ښه جهاد، په ښه نامه او ښه عمل سره مشهوره وه، خو په یوه وار بلي ډیري فاسدي لاري ته واوښتل، خو د دغه پر عکس داسې هم پېښه ده چي ډېر پر باطله لار تلونکي خلک حقي لاري ته اوښتي دي، الله ﷻ دي موږ او تاسې ټول پر هغه مستقیمه لار ثابت او قائم وګرځوي چې د الله ﷻ رضاء او زموږ د دارینو خیر پکښې وي، الله ﷻ مو دي آخره خاتمه پر ایمان بالله او اسلام کړي.

د طئ د قبیلې وفد یا ډله

مدینې منورې ته د مسلمانېدلو دپاره په ډلو ډلو خلک او قبیلې راتلې، د هغو مهمو ډلو څخه یوه هم د طئ د قبیلې ډله ده چي په حقیقت کي دا ډله نه وه بلکه رسول الله ﷺ د طئ د قبیلې د فتحه کولو دپاره یوه سریه ولېږل، عدي د حاتم طايي زوی د طئ د قبیلې مشر او رئیس ؤ، د ده پلار هغه حاتم الطایي دی چي په سخا سره مشهوره ؤ او تر اوسه پوري یې نوم یادیږي، عدي د دغه سخي حاتم طايي زوی او د طئ د قبیلې رئیس دی.

عدي ولیدل چي اسلام ورځ په ورځ نشریږي نو دئ په بېره کي ؤ او همېشه به یې احتیاط کاوه، د مدینې منورې او طئ پر لار هلته یوه صومعه وه چي په دغه صومعه کي د نصاراوو ځیني راهبان اوسېدل، عدي د حاتم الطایي زوی د دغې صومعې یوه راهب ته ویلي وه: که دي هر وخت د مسلمانانو لښکر او بیرغان ولیدل چي زموږ پر طرف را رهي دي ما ته خبر را کړه، عدي غواړي چي په دغسې وخت کي وتښتي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

عدي د تیښتې او سفر دپاره بوده او د سفر ټول لوازم تیار او آماده کړي دي د تیښتې دپاره پر دوو ګوتو ناست دی، کله چې هغه راهب د مسلمانانو له طرفه د هغو لښکر او بیرغان ولیدل چې پر دوی ور رهي دي نو یې عدي بن حاتم الطایي ته خبر ورکړی چې د مسلمانانو لښکر را رهي دی که ستا د یوه کار إراده وي هغه وکړه، عدي بن حاتم څه وکړه؟ فقط خپله ښځه او اولادونه یې ور سره رهي کړه او مالونه یې ور سره واخیستل طئ یې پرېښاوه او د شام پر طرف د شام نصاراوو ته ور رهي سو.

مسلمانان راغله طئ یې ونیوی څوک چې تښتېدلای سوای هغه وتښتېدل او هغه پاته نفر بندیان ونیول سوه، د بندیانو په جمله کې یوه هم د عدي بن حاتم الطایي خور وه، بندیان مدینې منورې ته را وستل سوه او مسجد ته نژدې یې ځای ور جوړ کړی، بندیان یې په دغه ځای کې واچول، رسول الله ﷺ چې به لمانځه ته تلی دغو بندیانو ته به ور وګرځېدی.

کله چې رسول الله ﷺ بندیانو ته ورغلی د عدي خور چې په بندیانو کې وه ولاړه سوه او ویل: یا محمّد! ﷺ زه فلانۍ د قوم د رئیس حاتم الطایي لور یم، پلار مې مړ سو او د کورنۍ مشر مې غائب دی نو رحم را باندي وکړه إکرام او عزت مي وکړه، رسول الله ﷺ و فرمایل: د کورنۍ مشر دي څوک ؤ؟ ښځې ویل: ورور مي عدي، رسول الله ﷺ و فرمایل: هغه د الله او رسول الله څخه تښتېدلی؟ دئ د الله، رسول الله او اسلامه څخه تښتي؟ نور نو رسول الله ﷺ ساکت سو او دې هم د ویلو دپاره نور څه نه درلودل او کښېنستل، دوهمه ورځ بیا رسول الله ﷺ بندیانو ته ورغلی، ښځې بیا هغه خبره ورته وکړه او رسول الله ﷺ هغه جواب ورته و وایه، درېیمه ورځ چې بیا رسول الله ﷺ ورغلی ښځه ناسته ده او نن څه نه وایي، ځکه د ویلو دپاره شئ نه لري او امید یې هم نسته، ښځه وایي: د رسول الله ﷺ شا ته یو نفر ولاړ ؤ (چې هغه نفر علي بن أبي طالب رضي الله عنه ؤ) وایي: هغه نفر اشاره را ته وکړه چې ولاړه سه او خپل عرض دي و وایه، وایي: زه بیا ولاړه سوم او هغه خبره مي وکړه، رسول الله ﷺ و فرمایل: ستا مشر عدي بن حاتم الطایي دی هغه چې د الله او رسول الله څخه تښتېدلی دی؟ مګر ته، تا به ایله کړو او که عدي راغلی د هغه به هم اکرام او

(c) ketabton.com: The Digital Library

عزت وکړو، دا جمله یې د دې دپاره ورته وویل چې د عدي زړه و اسلام ته مائل سي.
نو ښځه چې اوس خلاصه او ایله سوه وې ویل: یا رسولَ الله! که څوک شام ته تله ما خبره کړه چې خپل ورور ته ولاړه سم، په دغه وخت کي بیا یوه قافله شام ته رهي کېدل او رسول الله ﷺ دغه ښځه د هغې قافلې سره ولېږل، څو شام ته ورسېدل او هلته خپل ورور عدي بن حاتم ته ورغله، هغه د لیري وپېژندل چې دا مي خور ده او دې هم چې د لیري ولیدی پر ناري یې کړه: ظالمه! ځان او خپله کورنۍ دي وتښتول او خلاص دي کړه زه ستا د کورنۍ څخه نه وم؟ څرنګه چې د خور خبري یې حق او پر ځای وې او هغه ملامت ؤ نو ویل: هر څه چې وایې هغه حق او رشتیا دي، غلطي زما ده، په خپله ګناه یې اقرار وکړی او دا عادت دی که څوک خپله غلطي ومني هغه مقابل طرف نرمیږي او که یو چا نور هم دلایل ویل بیا یې هم ځان نه ملامتاوه مقابل طرف نور هم زیات په قهر کیږي.

کله چې دې ولیدل چې ورور یې پر خپله غلطیا قانع دی او اقرار کوي دا هم نرمه سوه، نو ویل: یا عدي! د هغه چا له طرفه راغلې یم چې تر ټولو انسانانو ښه او بهتر دی، عدي وایي: زما خور د عقل او پوهې خاونده وه.

واقعاً هم داسي ښځې سته چې د ښه فکر او پاخه عقل خاونداني وي او د عدي خور د هغو ښځو څخه وه چې عقل او تدبیر یې درلودی، نو عدي وایي: ما پوښتنه ځني وکړه چې د رسول الله ﷺ په باره کي دي څه خیال او فکر دی؟ خور مي وویل: یا عدي! سړئ د دوو حالاتو څخه خالي نه دی یا به نبي وي یا پاچا، که نبي ؤ ملګر تیا یې ابدي شرف دی، تر دې به بل زیات شرف چیري وي چې ته دي د یوه نبي د ملګرو څخه سې او که پاچا وي نو په والله د داسي چا له طرفه راغلې یم چې تر ټولو خلکو کریم او بهتر دی، و هر چا ته یې خیر رسیږي، عدي وایي: زه په شام کي تر هغه ډیر نا خوښه وم لکه څومره چې د رسول الله ﷺ څخه نا خوښه وم نو مي د ځان سره و ویل: که چیري زه ورسم او وګورم که پاچا ؤ او د نبوت دعوه یې په ناحقه سره کړې وه دا حال نه را څخه پټیږي او که د نبوت په دعوه کي صادقه ؤ متابعت به یې وکړم، عدي وایي: د مدینې منورې پر طرف رهي سوم څو هلته ورسېدم او مسجد

(c) ketabton.com: The Digital Library

نبوي ته ور داخل سوم، رسول الله ﷺ په مسجد کي ناست ؤ، ما سلام ورته و وایه او ده را ته و ویل: څوک یې؟ ما ویل عدي بن حاتم الطایي، رسول الله ﷺ یې ښه هرکلی او استقبال وکړی او ډیر په خوشاله سو ځکه د طئ د قبیلې سر دار او رئیس دی او د حاتم الطایي زوی دی، په خلکو کي د لوړي درجې او مقام خاوند دی نو خود رسول الله ﷺ یې تود هرکلی وکړی، عدي وایي: اوس نو زه ګورم چي محمّد ﷺ نبي دی که پاچا؟ وایي: رسول الله ﷺ زه خپل کورته ور سره رهي کړم پر لاري رهي یو (اوس د رسول الله ﷺ سره د عربو د مشرانو څخه یو مشر، د عربو د اشرافو څخه یو شریف ور سره ملګری دی) خو په لار کي یوه سپین سرې ښځه ورته ودریدل او ویل: یا رسولَ الله! غواړم چي څو خبري درته وکړم، عدي وایي زه یې پریښوولم او د ښځي خبرو ته یې غوږ ونیوی، تقریباً یو ساعت تېر سو زه ولاړ یم او رسول الله ﷺ د ښځي خبرو ته غوږ نیولی دی، عدي وایي: ما د ځانه سره و ویل: په والله محمّد ﷺ پاچا نه دی د پاچهانو اخلاق داسي نه وي دا د انبیاوو اخلاق دي چي د ضعیفه او سردار فرق نه پرکیږي، څومره چي د ساداتو او اشرافو مراعت، اهتمام او غمخوردني کوي، په هغه اندازه د غریبانو، بې وزلو او ضعیفو غمخور هم وي، عدي وایي: کله چي د هغه سپین سري د خبرو څخه فارغه سو نو یې زه رهي کړم څو کورته ورسېدلو، کورته ور ننوتلو په کور کي یې هیڅ شئ نسته یوه بوریا ده او یوه کوچنۍ نالچکه، د نالچکي پوښ د خرمني ؤ او په خاشو ډکه وه، (د هغه وخت خرمني د اوسنیو خرمنو پر قسم پستې او رنګه نه وې، فقط یو پوست ؤ چي وچ کړی او پخ کړی به یې ؤ) د دغي نالچکي په نس کي نه وړۍ وې نه پنبه بلکه د خاشو ډکه ده، په ټول کور کي یې بل هیڅ شئ نسته، نو ما د ځان سره و ویل: دا د پاچا کور نه دی بلکه دا د نبي کور دی.

عدي وایي: کله چي مو د کښېنستلو إراده وکړه هغه نالچکه یې ما ته راکړه او ویل پر دغه کښېنه، عدي وایي: ما بیرته ده ﷺ ته ورکړه ما ویل: یا، ته پر کښېنه، ده ﷺ بیرته ما ته راکړه ویل: ته پر کښېنه او ډیر یې را ته و ویل، څو زه هغه د خاشو پر نالچکه کښېنستم او دئ ﷺ پر مځکه کښېنستی، بیا مي د ځان سره و ویل: والله

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پاچا کارونه داسي نه وي بلکه دا د نبوت اخلاق دي، بیا نو رسول الله ﷺ راته وویل: یا عدي! آیا بېله یوه الله بل إله در معلوم دی؟ ما ویل: یا، بیا یې و ویل: آیا تر الله جل جلاله بل لوی شئ در معلوم دی؟ ما ویل: یا، بیا رسول الله ﷺ یوه عجبه خبره را ته وکړه ویل: یا عدي! آیا ته پر رکوسیت نه یې؟ عدي وایي: زه په تعجب کي سوم (رکوسِیت) یو داسي دین دی چي بالکل له منځه تللی دی، داسي څوک نسته چي د هغه دین متابعت دي کوي بېله ما څخه.

ځرنګه چي عدي د مختلفو ادیانو په باره کي کتابونه مطالعه کړل او ویل، نو د معلوماتو خاوند ؤ او د دغي مطالعې د لاري د رکوسیت دین ور معلوم سو او دغه دین یې د ځان دپاره خوښ او اختیار کړی.

رکوسیت داسي دین دی چي د نصرانیت او یهودیت یا شرک په منځ کي دی، عدي وایي: خلکو دا فکر کاوه چي زه نصراني یم مګر په حقیقت کي زه رکوسي وم او زما ښځه، ورونه، بلکه ټوله کورنۍ په دې نه وه خبر چي زه رکوسي یم د ټولو دا خیال ؤ چي زه نصراني یم، مګر زما حقیقي عقیده د رکوسیت وه او چا ته مي نه ښکاره کول، خود رسول الله ﷺ په جواب کي مي و ویل: هو زه رکوسي یم.

بیا رسول الله ﷺ راته و ویل: ته هغه نه یې چي د خپل قوم څخه مرباع اخلې؟ (مِرباع) یو قسم ټکس یا مالیات دي چي اصلاً د غنیمتو څلرمه حصه وه، دغه مِرباع یې پر خپل قوم لازمه کړې وه چي ده ته به یې ورکول، نو اوس رسول الله ﷺ ورته وایي: ته د خپل قوم څخه مرباع نه اخلې؟ ما ویل: هو اخلم یې، رسول الله ﷺ راته و ویل: دغه د مرباع اخیستل خو ستا په دین کي حرام دي، ما ویل: هو، حرام دي او ما ته نه دي روا.

عدي وایي: زه ډیر په تعجب کي سوم، اول دا چي رکوسیت یو ورک او پای ته رسېدلی دین دی چي چا ته نه دی ور معلوم مګر رسول الله ﷺ ته هغه ور معلوم ؤ او بیا یې احکام هم په تفصیل سره ور معلوم دي، په حلال او حرام یې خبر دی او پوه سو چي زه پر هغه دین یم او په هغه کي بیا حرام کار هم کوم، رسول الله ﷺ بیا را ته و ویل: یا عدي! ښایي ته د اسلامه څخه دغه منعه کړی یې چي ته مسلمانان غریبان

(c) ketabton.com: The Digital Library

وینې مال او شئ نه لري؟ په والله قریبه ده چې مسلمانان به دومره مال پیدا کړي چې یو سړئ به په یو چا پسې ګرځي چې د خپل مال زکات او صدقه ورکړي، خو داسې خوک به نه سې پیدا کولای چې هغه د ده زکات او خیرات دې واخلي.

یا عدي! ښایي ته د اسلامه ځکه دې منعه کړی یې چې مسلمانان همېشه په جنګو او ښېړه کې دي، مسلمانان لږ او دښمنان یې ډېر دی؟ په والله قریبه ده چې یوه مسلمانه ښځه به د قادسیې ځخه تر بیت الله الحرام پورې یوازې بېله ځوار او امان ځخه ځي او په پوره امان کې به وي، بېله یوه الله جل جلاله د بل چا ځخه به نه بیرېږي.

او یا عدي! ښایي ته د اسلام ځخه دې منعه کړی یې چې ته وینې: حکم او پاچهي د نورو په لاس کې ده مسلمانان په خېمو او خرابو کې ژوند کوي؟ په والله قریبه ده چې ته به واورې: د بابل قصرونه مسلمانانو فتحه کړل.

عدي وایي: ما وویل: أشهد أن لا إله إلاّ الله و أشهد أنّکَ رسول الله، نور مې نو دا یقین سو چې محمّد ﷺ نبي او رسول الله دی او اسلام مې په زړه کې ټینګ سو، خیر له کوره را ووتلو او مسجد ته راغلو، رسول الله ﷺ په لمانځه کې د سورةُ التوبه د نورو آیاتو تر څنګ د سورةُ التوبه دغه آیات شریف هم تلاوت کړی چې الله جل جلاله فرمایي:

﴿ ٱتَّخَذُوٓاْ أَحۡبَارَهُمۡ وَرُهۡبَٰنَهُمۡ أَرۡبَابٗا مِّن دُونِ ٱللَّهِ وَٱلۡمَسِيحَ ٱبۡنَ مَرۡيَمَ وَمَآ أُمِرُوٓاْ إِلَّا لِيَعۡبُدُوٓاْ إِلَٰهٗا وَٰحِدٗاۖ لَّآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَۚ سُبۡحَٰنَهُۥ عَمَّا يُشۡرِكُونَ ﴿٣١﴾ ﴾.

دغه آیات شریف د کتابي کفارو په باره کې دی، یعني: دغه کتابي کفارو خپل علماء او عابدان بیله الله جل جلاله خپل آلهه او خدایان ګرځولي دي او مسیح علیه السلام د مریمې زوی هم إله او رب بولي (چې د الله جل جلاله زوی یې بولي) حال دا چې دوی نه دي امر کړه سوي بیله دې ځخه چې د یوه الله جل جلاله عبادت وکړي.

عدي وایي: پسله لمانځه و رسول الله ﷺ ته ورغلم او ورته و مې ویل: یا رسولَ الله! موږ هیځکله خپل احبار او رُهبان یعني: عالمان او عابدان خپل خدایان نه دي ګرځولي هو، موږ د مسیح علیه السلام عبادت کوومګر د احبار او رهبان عبادت مو نه دی کړی.

ورونو! دغه جواب ته ښه متوجه سی زموږ دپاره ډېره مهمه خبره ده،

(c) ketabton.com: The Digital Library

عدي وايي: رسول الله ﷺ راته وويل: يا عدي! آيا دغه احبار او رُهبان به تاسي ته حرام نه در حلالول؟ او حلال يې نه درباندي حرامول؟ ما ويل: هو داسي وه، رسول الله ﷺ وفرمايل: بس دغه د هغو عبادت دی.

ورونو! عبادت يوازي دا نه دی چي يوه شي يا يو چا ته سجده وکړې، عبادت دغه دی چي د هغه اوامر او حکمونه داسي وبولې لکه دين او شريعت، مثلاً الله جل جلاله دا قانون را ته ايښی دی چي زناء کوونکی که نارينه وي که ښځه رجم دي سي، يا دي د غله لاس پرې کړل سي، خو که بل څوک د دغو احکامو څخه مخالف قانون را ته کښېږدي او موږ هغه ور سره ومنو يا ور سره موافق سو دا د هغه بل چا عبادت سو، عبادت فقط لمونځ، روژه او سجده نه دي، بلکه د يو چا له طرفه د الله جل جلاله د حکمه څخه مخالف قانون اېښوول او بيا هغه قانون د شرعي پر قسم منل دا عبادت دی، دا چي الله جل جلاله فرمايي:

﴿ٱتَّخَذُوٓا۟ أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَـٰنَهُمْ أَرْبَابًا مِّن دُونِ ٱللَّهِ﴾.

دا قول صحي او پر ځای دی، تاسي د هغو څخه رب جوړ کړی دی او د حلال او حرام په باره کي يې امرونه داسي منی لکه شرعي احکام.

ورونو! هر هغه څوک چي بېله محمّدي شريعته او بېله الٰهي قانونه بل قانون ايږدي، که څوک د هغه سره په دغه قانون خوښ او راضي سو کافر بلل کيږي، نو رسول الله ﷺ دغه موضوع صحابهٔ کرامو او موږ ټولو ته واضحه او روښانه کړه چي عبادت يوازي دا نه دی چي سر پر سجده ورته کښېږدې، بلکه هغه لوی عبادت: شريعت اېښوول، قانون جوړول، د احکامو صادرول او بيا د دين پر قسم د هغو منل دي، نو هر هغه څوک چي ځان مسلمان بولي د هغه دپاره دا نه جائزه ده نه روا چي بېله شريعته او بېله الٰهي قانونه دي بل قانون او شريعت ومني يا قبول کړي، يا دي په هغه سره حکم کوي، مسلمانان بايد د الله او رسول الله د حکم او قانون تابع وي.

عدي بن حاتم رضي الله عنه وايي: الله جل جلاله ما ته اوږد ژوند راکړی څو د رسول الله ﷺ د وينا سره مطابق مي وليدل چي د بابل قصرونه د مسلمانانو په لاس کي سوه، حتّی عدي رضي الله عنه په خپله د هغه لښکر په مقدمه کي وُ چي بابل يې فتحه کاوه او وايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دامي هم ولیدل چې یوه ښځه د قادسیې څخه تر بیت الله الحرام پورې بېله بیرې او بېله جواره د یو چا یوازې ځي، دغه دوه شیه خو ما په خپله ولیدل او دریمه به هم قسم په الله پېښه سي، عدي په خپله نه ولیدل مګر یقین یې ؤ چې هغه هم خامخا پېښیږي. خو د رسول الله ﷺ دریمه خبره د زاهد او عابد خلیفه عمر بن عبدالعزیز رضي الله عنه په وختو کي پېښه سوه، چې مسلمانانو دومره مالونه پیدا کړه چې جارچي به جار واهه یعني: په کوڅو او بازارو کي به دا اعلان کېدی چې داسي څوک سته چې د زکات مال واخلي؟ خو څوک به نه پیدا کېدل، دا د عدي بن حاتم الطائي رضي الله عنه د اسلام راوړلو قصه وه او د ده په اسلام را وړلو د طئ قبیله ټوله مسلمانان سوه.

د بنو سعد بنو بکر وفد یا ډله

یو سړئ د بنو سعد بنو بکر د قبیلې په وکالت او نمایندګي و رسول الله ﷺ ته راغلی، قصه یې کوچنۍ او عجیبه ده، د دغه سړي نوم ضُمام بن ثعلبه ؤ، دغه ضمام د اهل فِراسه څخه ؤ، د اهل فِراسه بیان مو مخ کي درته کړی دی چې دا د قیافې پېژندلو یا قیافه شناسی علم دی چې د یو چا مخ او چهرې ته وګوري تر یوې اندازې د هغه د حالاتو معلومات ورته کیږي، دا غیب ویل نه دي بلکه علم دی، د دغه علم د معلوماتو د جملې څخه دا هم وه چې چا ته به یې وکتل دا ورته معلومېدل چې دئ صادق او رشتیا ویونکی دی، یا کاذب او درواغجن دی.

نو دغه ضُمام چې په دغه علم کي پوه او ماهر ؤ د ده قوم په ده پوره باور او اعتماد درلودی، ځکه دئ هیڅ وخت نه ؤ خطاوتلی، خاصتاً بیا ضُمام په دغه ډیر پوهېدی چې صادق او کاذب یې د هغه د مخ په لیدلو پېژندی، حتّی د خبرو څخه په پوهېدی او د ضُمام د قوم دا عادت ؤ چې د یو چا یوه شي معلومات به یې کاوه ضمام به یې ورلېږی، نو اوس یې هم قوم ورته وویل: یا ضُمام! څرنګه چې ته پوهېږې او دغه د فِراسې د علم خاوند یې نو ولاړ سه دغه نفر را وګوره (چې مقصد یې رسول الله ﷺ ؤ) چې صادق دی که کاذب؟ ستا او د هغه تر ملاقات وروسته او بیا ستا د نظر تر اورېدلو وروسته موږ تصمیم نیسو، ضُمام بن ثعلبه هم مدینې منورې ته رهي سو او هلته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ور ورسېدی مسجد نبوي ته ور ننوتی، رسول الله ﷺ د خپلو اصحابو سره ناست دی ضُمام یې نه پېژني نو یې پوښتنه وکړه ویل: ستاسي څخه کوم یو ابن عبدالمطلب دی؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: زه یم.

ضمام ویل: یا محمّد! ﷺ زه خبري در سره کوم او په خپلو خبرو کي ښایي یو څه سخت الفاظ استعمال کړم خو ته مه نا راضه کېږه، یعني: زما خبري به صریحي او واضحه وي له أدبه به خالي وي مګر ته به نه خوابدی کېږې، رسول الله ﷺ و فرمایل: وایه، ضُمام ویل: یا محمّد! آسمانونه چا پیدا کړي دي؟ سوال یا پوښتنه یې ډېره بسیطه او آسانه وه مګر رسول الله ﷺ ته ګوري، رسول الله ﷺ و فرمایل: الله، بیا یې و ویل: مځکه چا پیدا کړې ده؟ ویل: الله، بیا یې و ویل: یا محمّد! ﷺ غرونه چا درولي دي؟ او په مځکه کي یې لوړ کړي دي؟ ویل: الله، ضُمام ویل: په هغه الله پوښتنه درڅخه کوم چي مځکه، آسمانونه او غرونه یې پیدا کړي دي آیا ته الله رالېږلی یې؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: هو، ضُمام و ویل (أشهدُ أن لا إله إلا الله و أنکَ رسولُ الله) فقط دغومره وه، وې لیده چي رسول الله ﷺ صادق دی او د درواغجن هیڅ علامه پکښي نسته نو د شکه وتلی نبي او صادق دی، ضُمام بن ثعلبه رضي الله عنه مسلمان سو او د ده په اسلام ټول بني سعد بني بکر اسلام ته داخل سوه.

د دوو کوڅیو خاوند

د ډلو په جمله کي یو وخت یو اعرابي و رسول الله ﷺ ته راغلی چي د سر د وربښتانو څخه یې دوې اوږدې کوڅې جوړي کړي وې، و رسول الله ﷺ ته یې و ویل: یا رسولَ الله! په هغه الله پوښتنه درڅخه کوم چي مځکه، آسمانونه او غرونه یې پیدا کړي دي، آیا الله امر کړی یې چي موږ باید په یوه شپه او ورځ کي پنځه لمنځونه آداء کړو؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: هو، دغه سړي پر دغه طریقه د لمانځه، زکوة، روژې، حج او د لویو ګنهو پوښتنه وکړه، رسول الله ﷺ په دغو شیانو خبر کړی، نو اعرابي و ویل: یا رسولَ الله! که ما دغه کارونه وکړه (یعني: دغه فرائض مي آداء کړه) جنت ته داخلېږم؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: هو، که دي فرائض آداء کړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او کبیره ګنهونه دي پرېښوول جنت ته داخلېږي، اعرابي و ویل: والله تر دغه زیات نور شئ نه کوم، یعني: نفلونه او نور ثوابي کارونه نه کوم فقط دغه فرائض آداء کوم او جنت ته داخلېږم او سړئ رهي سو، رسول الله ﷺ و فرمایل: که دغه د کوځیو خاوند پر خپل قول ودرېدی، جنت ته داخل سو.

ورونو! اسلام ډېر آسانه دین دی، ایمان، د فرائضو آداء کول او د کبیره ګنهو څخه ځان ساتل، دغه اسلام او د جنت د داخلېدلو لار ده، نور تول عملونه نفل، ثوابونه او درجې دي، د مسلمان انسان څخه فقط دغه درې شیه غوښتل کیږي، صافه او سالمه عقیده، د فرائضو آداء کول، د کبیره ګنهو څخه ځان ساتل او جنت ته داخلېدل دي.

د نجران وفد یا ډله

نَجران یو لوی ښار دی چي د مکې مکرمې څخه د یمن و طرف ته اووه منزله لیري دی چي په هغه وخت کي یې (۷۳) کلي درلودل او یو لک جنګي لښکر یې درلودی او دین یې مسیحیت ؤ، نجران د درو نفرو له طرفه اداره کېدی یا دا چي درې نفره یې مشران وه.

یوه ته عاقب ویل کېده چي حکومت او آمریت د ده په لاس کي ؤ او نوم یې عبدالمسیح ؤ، بل ته سَیِّد ویل کېده چي سیاسي او ثقافتي کارونه ده اداره کول او نوم یې شرحبیل ؤ، درېیم یې اُسقف ؤ چي دیني مشرتوب او روحاني قیادت د ده په اختیار کي وه او نوم یې ابو حارثه بن علقمه ؤ.

رسول الله ﷺ یوه رساله نجران ته ولېږل چي په هغه لیک کي د نجران خلکو ته د دغو درو شیانو په باره کي اختیار ورکړه سوی ؤ:

یا اسلام، یا جزیه، یا جنګ؛ څرنګه چي د نجران خلک نصارا وه نو په دغسي دیني کارو کي د دوی مشر اُسقُف ؤ، اُسقف و هغه لوی عالم ته ویل کیږي، نو د رسول الله ﷺ رساله و اُسقف ته ورورل سوه، څرنګه چي اسقف عالم ؤ او دا ورته معلومه وه چي یو نبي پاته دی او وې لیدل چي د هغه پاته نبي ټولي علامې پر محمّد ﷺ مطابقي او برابري دي و بېرېدی، په دې باره کي یې د نورو علماوو سره مشوره وکړه خو بل شئ او بله خبره

یې نه کړه پیدا بلکه دې ځخه چې ټول و وايي: هو! محمّد ﷺ نبي دی.

اُسقف نه پوهیږي چې څه وکړي، نو د نجران هغه سیاسي او ثقافتي مشر ته ورغلی چې د پاچا په درجه کې ؤ او شُرَحبیل بن وداعه نومېدی، د رسول الله ﷺ لیک او رساله یې ورښکاره کړه، شرحبیل د عربو د هوښیارانو او عاقلانو څخه ؤ، ډیر ذکي او فهیم سړئ ؤ، که په یوه مجلس کې د عربو پوهان او عاقلان ذکر کېدلای یا حسابېدلای د شرحبیل نوم خامخا پکښې ذکر کېدی.

اوس اُسقف و شرحبیل پاچا ته ورغلی او ویل: د محمّد ﷺ له طرفه لیک راته راغلی دی او د محمّد ﷺ اوصاف او اخبار په دې ډول سره دي: هغه یې هم ورته بیان کړه او موږ ته په انجیل کې هم داسې معلومات سته چې یو نبي پاته دی او هغه نبي به د اسماعیل علیه السلام د اولادې ځخه وي او محمّد ﷺ هم د اسماعیل علیه السلام د اولادې ځخه دی او د اسماعیل علیه السلام اولادې هم تر دغه د مخه هیڅ د نبوت دعوه نه ده کړې اوس موږ څه وکړو؟ شرحبیل چې ذکي او هوښیار سړئ ؤ وویل: که د دنیا کار وای ما به درحَل کړی وای مګر دغه خبره د دین د کارو څخه ده زه نه په پوهېږم ته عالم یې ته دې خپله رأیه او نظر را ته ووایه، اسقف او پاچا دواړه په فکر کې دي.

بیا یې هغه خپل ناقوس وټکاوه (زنګ یې وشرنګاوه) او اورونه یې بل کړه چې دا د نجران د خلکو د را ټولېدلو دپاره علامه او امر ؤ، د نجران خلک ټول ورته راټول سوه چې په هغه وخت کې یې شمېر یو لک نفرو ته رسېدی. اسقف ولاړ سو او خلکو ته یې حال ووایه چې د محمّد ﷺ له طرفه یوه رساله راته راغلې ده او وايي: زه نبي یم او ټولې علامې هم داسې دي چې هو دئ نبي دی، ستاسې په دې باره کې څه فکر او نظر دی، خلکو ورته وویل: دا شئ ستا کار دی ته مو عالم، مشر او حَبر یې، کومه فیصله چې ته کوې موږ ستا سره هغه تائیدوو او ستا سره یو، اسقف په حیرت کې دی چې اوس څه وکړم؟ ټول قوم یې زما پر غاړه را اچوي.

بیا یې پر دې اتفاق وکړی چې د علماوو او مشرانو یوه ډله به جوړه کړو او مدینې منورې ته دې ولاړ سي، هلته به د محمّد ﷺ سره ملاقات وکړي او بیا به ګورو چې څه نتیجه را وزي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نجران مشرانو يوه ډله جوړه کړه چې شمېر يې شپېته نفره ؤ، په هغو کې خليرويشت نفره اشراف او مشران دي چې دغه درې نفره پاچهان او آمران هم پکښې داخل وه، د دې دپاره چې د دوی درجه او مقام لوړ ښکاره سي نو يې هغه خپل بهترين او ښه کالي چې د ورېښمين ټوکره څخه وه او د زرو کار پر سوی ؤ واغوستل.

دوی مدينې منورې ته ورسېدل او مسجد نبوي ته ور ننوتل رسول الله ﷺ ته يې سلام و وايه، رسول الله ﷺ د دوی د سلام جواب نه ورکوي، دوی خبري ور سره کوي رسول الله ﷺ يې د خبرو جواب نه ورکوي، د ډلي خلک په حيرت کې دي چې څه وکړي؟ د مسجد څخه و وتل هلته دباندي يې مشوره سره وکړه چې موږ بايد څه وکړو؟ ويل: بيا به ورسو.

دوهم وار بيا مسجد ته ورغله بيا هم رسول الله ﷺ خبري نه ور سره کوي، دوی بيرته له مسجده و وتل هلته دباندي يې حضرت علي ﷺ وليدی، دوی ورته و ويل: ته د رسول الله ﷺ ملګری او په عادت يې خبر يې زموږ سره ولي خبري نه کوي؟ د نورو ټولو ډلو سره خبري کوي ښه موږ؟ حضرت علي ﷺ ورته و ويل: دغه کالي مو وکاږی، ورېښمين کالي، سره زر دغه شيان در څخه ايسته کړی او ورسی، رسول الله ﷺ دغه شيان نه خوښوي، دوی هم دغه د کبر او غرور کالي په نورو ساده او عادي کالو سره بدل کړه او مسجد نبوي ته ورغله، د رسول الله ﷺ سره يې خبري وکړې او هغه ﷺ هم خبري ور سره وکړې.

رسول الله ﷺ فرمايي: کله چې دوی په هغه ورېښمينو کالو کي راغله ابليس ور سره ملګری ؤ، په خپله ابليس عليه لعنه د دوی په ډله کي موجود ؤ او ور سره راغلی ؤ، مګر کله چې دوی کالي بدل کړه هغه نه ور سره راغلی.

اوس چې مسجد ته راغله او رسول الله ﷺ خبري ور سره شروع کړې دوی يې اسلام ته دعوت کړه د قرآن کريم آياتونه يې ورته تلاوت کړه، خو دوی اسلام نه کړی قبول او د عيسیٰ عليه السلام په باره کي يې پوښتنه وکړه چې ته د هغه په باره کي څه وايې؟ په دغه وخت کي د دوی د جواب دپاره د سورة آل عمران اولني آياتونه نازل سوه، د سورة آل عمران اولني آياتونه ټول د نجران د ډلي په سبب نازل سوي دي، کله چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوی د عیسیٰ علیه السلام په باره کي پوښتنه وکړه الله جل جلاله د سورة آل عمران په (۵۹) نمبر آيات کي وفرمایل:

﴿ إِنَّ مَثَلَ عِيسَىٰ عِندَ ٱللَّهِ كَمَثَلِ ءَادَمَ ۖ خَلَقَهُۥ مِن تُرَابٍ ثُمَّ قَالَ لَهُۥ كُن فَيَكُونُ ﴿٥٩﴾ ﴾. آل عمران: ۵۹)

ژباړه: بېشکه چي د عیسیٰ علیه السلام مثال د الله جل جلاله په نېز د آدم علیه السلام په مثل دی چي دغه آدم الله جل جلاله له خاورو جوړ کړی او بیا یې ده ته وویل: بشر او انسان سه او هغه هم بشر سو.

کله چي نصاراوو د رسول الله ﷺ سره ډېر دلائل و ویل چي عیسیٰ علیه السلام بنده نه دی بلکه د الله جل جلاله زوی دی (العیاذ بالله) او په آخر کي نصاراوو و ویل: بنه که عیسیٰ علیه السلام د الله زوی نه دی نو ته و وایه چي پلار یې څوک دی؟ د دوی د دغه سوال په جواب کي دغه آیات شریف نازل سو چي آدم خو نه پلار درلودی نه مور، آدم علیه السلام د خلقت او ولادت په اعجاز کي تر عیسیٰ علیه السلام لوړ او معظم دی، په دې حساب باید آدم علیه السلام ته (العیاذ بالله) د الله زوی و ویل سي او حال دا چي هیڅوک داسي نه وایي. بیا هم الله جل جلاله فرمایي:

﴿ ٱلْحَقُّ مِن رَّبِّكَ فَلَا تَكُن مِّنَ ٱلْمُمْتَرِينَ ﴿٦٠﴾ ﴾. [آل عمران: ۶۰]

یعني: حق خبره هغه ده چي ستا د رب له طرفه درته راغلې ده، نو ته د عیسیٰ علیه السلام په باره کي د شک کوونکو څخه مه کېږه.

دغه رنګه نور آیاتونه د بي بي مریم د قصې او آل عمران د قصې په باره کي نازل سوه چي ټولو نازل سوو آیاتو دغو نصاراوو ته د عیسیٰ علیه السلام په باره کي تشریحات ورکول او د دوی ټول جوابونه پکښې وه، ټول هغه سوالونه چي دغه د نجران ډلي کړي دي جوابونه یې په سورة آل عمران کي موجود دي، وروسته د نجران د ډلي خلک بې جوابه او په فکر کي سوه چي اوس څه وکړو؟ خو بیا هم وایي: موږ ستا پر نبوت شاهدي نه آداء کوو، رسول الله ﷺ چي پسله ډېر سوال او جوابه دغه د دوی شک او تردد ولیدی نو ویل مباهله در سره کوم (مُبَاهله) په عربي کي دې ته وایي: چي دواړي هغه ډلي چي په منځ کي یې اختلاف موجود وي خپله اولاده او کورنۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

را وباسي پر صاف میدان سره کښیني او لاسونه د دعاء پر قسم ډېر لوړ پورته کړي او الله جل جلاله ته دعاء کوي او وایي: هر هغه څوک چي په دوی کي پر باطل او ناحقه دی پر هغو دي د الله جل جلاله لعنت نازل سي.

نو رسول اللهﷺ د الله جل جلاله په امر و فرمایل: راسی چي مباهله سره وکړو، ځکه په دغه باره کي د مباهلې آیات نازل سو، الله جل جلاله د سورة آل عمران په (٦١) نمبر آیات کي فرمایي:

﴿فَمَنْ حَآجَّكَ فِيهِ مِنۢ بَعْدِ مَا جَآءَكَ مِنَ ٱلْعِلْمِ﴾.

یعني: هر هغه څوک چي د عیسٰی علیه السلام په باره کي پسله هغه چي تا ته صحي علم حاصل سو دلیل درسره وایي.

﴿فَقُلْ تَعَالَوْا۟ نَدْعُ أَبْنَآءَنَا وَأَبْنَآءَكُمْ وَنِسَآءَنَا وَنِسَآءَكُمْ وَأَنفُسَنَا وَأَنفُسَكُمْ ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَل لَّعْنَتَ ٱللَّهِ عَلَى ٱلْكَـٰذِبِينَ ﴿٦١﴾﴾.

نو اې محمّده! ﷺ دوی ته و وایه: راسی چي زموږ زامن او ستاسي زامن، زموږ ښځي او ستاسي ښځي، زموږ ځانونه او ستاسي ځانونه را وبولو او بیا به مباهله سره وکړو، وبه وایو چي د الله جل جلاله لعنت دي پر درواغجنانو وي.

کله چي دغه آیات شریف نازل سو، رسول اللهﷺ د حضرت فاطمې رضي الله عنها کور ته ورغلی نو یې حضرت فاطمه، حضرت علي او د دوی زامن: حضرت حسن او حضرت حسین د رسول اللهﷺ لمسیان رضي الله عنهم اجمعین را وایستل او نصاراوو ته یې و ویل: راسی ما خپله کورنۍ را وایستل اوس نو مباهله را سره وکړی، تاسي هم دعاء کوی او زه به هم دعاء کوم چي د الله جل جلاله لعنت دي پر درواغجنانو نازل سي، د نجران ډلي چي اوس د رشتیا میدان ولیدی نو یې مشوره سره وکړه، هغه عاقب او سیّد چي د نجران پاچهان بلل کېدل یو د بل سره و ویل: پام کوه چي دا کار و نه کړې ځکه که محمّدﷺ نبي وُ او لعنت یې را باندي و وایه په والله نه به موږ خلاص سو او نه زموږ راتلونکي نسلونه، د مځکي پر مخ به نه زموږ وربښته پاته سي نه نوک، بلکه ټول به هلاک سو، پسله مشورې یې و ویل: یا، مباهله نه درسره کوو، وبېرېدل، په دوی کي بېره او تردد دواړه موجود

وه، تر اندازې زیات په چرت او فکر کې دي نه پوهیږي چې څه وکړي، دوی په دغه حیرت او تردد کې دي چې هغه د دوی پاچا شرحبیل ورته و ویل: زما خبره واوری د دغه مشکل حل زما سره دی، قوم ویل: څه نظر او فکر دي دی؟ شرحبیل ویل: اسلام نه غواړو موږ پر هغه خپل دین یو مګر د محمّد ﷺ کرم، سخاء، انصاف، عقل، حلم او عدل مو ټول ولیدل له هیڅ طرفه کمي نه لري، نو زما نظر دا دی چې د ده څخه وغواړو چې زموږ په باره کې دي دئ حکم وکړي، دئ ﷺ دي یې زموږ دپاره خوښ او اختیار کړي چې موږ بېله اسلامه باید څه وکړو؟ پر دغه رأیه او نظر یې اتفاق سره وکړی او رسول الله ﷺ یې په خپله فیصله خبر کړی، رسول الله ﷺ و فرمایل: که زه اوس ستاسي دپاره یو شئ اختیار کړم بنایي ستاسي قوم هغه شئ ستاسي سره و نه مني، شرحبیل و ویل: زه د قوم مشر او رئیس یم زما خبره څوک نه را رَدَوي هغه نورو ملګرو یې هم تصدیق وکړی چې هو دغسي ده د ده امر چلیږي، رسول الله ﷺ و فرمایل: تاسي چې د اسلام څخه انکار وکړی زه د جزیې حکم درباندي کوم، موږ مسلمانانو ته به جزیه را کوی، دوی هم جزیه قبوله کړه، نو نجران د اسلام د حکم تابع سو او مسلمانانو ته یې جزیه ورکول، خو بیا په وروسته کې کرار کرار اسلام پکښې نشرېدی او د نجران ټول خلک مسلمانان سوه. دا و اسلام ته د نجران د خلکو د داخلېدلو قصه وه.

د فروه بن عَمرو الجذامي قاصد

فروه بن عَمرو د روم په لښکر کي یو عرب قومندان ؤ او د روم له طرفه د هغو لښکرو آمر او حاکم ؤ چي روم ته نژدې په عربي مځکو کي لکه معان او د هغه په شا وخوا کي پرتې وې، پسله هغه چي فروه د مؤته په جنګ کي د مسلمانانو شجاعت او صداقت، همت او مړانه ولیدل مسلمان سو او بیا یې و رسول الله ﷺ ته یو قاصد د دې دپاره ور ولېږی چي د ده په اسلام یې خبر کړي او رسول الله ﷺ ته یې یوه غاتره یا قچره په هدیه او سوغات کي هم ور ولېږل، کله چي د روم حاکمان د فروه په اسلام خبر سوه نو یې دئ ونیوی او بندي یې کړی او بیا یې اختیار ده ته پرېښاوه چي یا به له اسلامه اوړې (مرتد کېږې به) یا دي وژنو، خو فروه ﷺ مرګ تر رِدَت خوښ کړی نو یې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

فلسطين کې د هغواوبوسره چې عفراء ورته ويل کېدل په دار کړي او سريې ورپرې کړی. تاسي دغو خلکو ته وګورئ چې د اسلام دپاره يوازي دا نه چې تر ولايت او قومندانۍ تېرېدل بلکه مرګ او شهادت يې هم قبلاوه، خو نن ورځ په مسلمانانو کې داسي کسان هم پيدا کيږي چې د څو ورځو موقتي کُرسۍ، يا لږو پيسو دپاره يوازي دا نه چې تر اسلام تيرېږي بلکه په دنيا کې ذِلّت او په آخرت کې الٰهي عذاب هم قبلوي.

د حَميَر وفد يا ډله

او بيا د حَميَر څخه يوه ډله راغله او مسلمانان سوه (حمير) په يمن کې د يوه ځای نوم دی، رسول الله ﷺ دوی ته يوه رساله ور وليکل چې په هغه رساله کې يې دوی ته د زکات احکام ور ښوولي او بيان کړي وه چې هغه رساله وساتل سوه او دغه ساتل سوې رساله چې د رسول الله ﷺ له طرفه د زکات پر احکامو مشتمله ده د علماوو دپاره د زکات د مسائلو په باره کې هغه اساسي مرجع او منبع ده.

د بنو بُجَيله وفد يا ډله

د هجرت د نهم کال په آخره کې د بنو بُجَيله يوه ډله راغله چې مشر يې عبدالله بن جَرِير البُجلي رضي الله عنه ؤ، دغه عبدالله د رسول الله ﷺ د هغه لوړو او نژدې اصحاب کرامو څخه دی، عبدالله بن جَرِير رضي الله عنه په خپله روايت کوي او وايي: زموږ ډله د جمعې د لمانځه پر وخت مدينې منورې ته ورسېدل او رسول الله ﷺ د جمعې د لمانځه خطبه ويل، څرنګه چې زموږ نيت د مسلمانېدلو ؤ اول مو غُسل وکړی او بيا مسجد ته ور داخل سوو، د مخه خطبه ويل کېدل خو کله چې موږ مسجد ته ور ننوتلو رسول الله ﷺ ساکت ؤ او د مسجد حاضر خلک ټول و ما ته ګوري، زه چې د مسجد په دروازه ور ننوتم ټولو خلکو مخان د دروازې و طرف ته را اړولي وه او ما ته يې کتل، د مسجد و هر طرف ته چې تېرېږم بيا هم خلک ما ته ګوري زه په تعجب کې سوم چې دغه ټول خلک ولې ما ته ګوري؟ خامخا يو شئ سته.

زه په مسجد کې ګورم چې د ناستي دپاره ځای پيدا کړم خو بيا هم ټول خلک ما

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته ګوري، خیر ما د ناستي دپاره ځای پیدا کړی او کښېنستم، بیا هم ټول خلک و ما ته ګوري خطبه بنده ده رسول الله ﷺ ساکت دی زه په ډېر تعجب کي یم، نو مي هغه د څنګ یا بغل د سړي څخه پوښتنه وکړه چي آیا رسول الله ﷺ زما په باره کي څه ویلي دي؟ هغه ویل: هو، د مخه تر دې چي ته مسجد ته را داخل سې رسول الله ﷺ موږ ته وویل: اوس د دغي دروازې څخه د یمن د خلکو هغه ښه او بهتر سړئ و تاسي ته را داخلیږي.

نو د رسول الله ﷺ په قول په یمن کي تر ټولو خلکو هغه ښه او بهتر عبدالله بن جَرِیر البُجلِي ﷺ دی، خیر ډله راغله او د رسول الله ﷺ پر لاس یې ایمان راوړی، عبدالله بن جریر ﷺ دغه حدیث روایتوي چي رسول الله ﷺ و فرمایل: اوس د دغه دروازې څخه تاسي ته د اهل یمن هغه ښه او بهتر سړئ را داخلیږي چي شکل یې د پاچا دی او په تقوٰی کي د بهترینو خلکو څخه دی، عبدالله بن جریر ﷺ د خپل ځان په باره کي وایي: له کومه وخته څخه چي زه مسلمان سوی یم بیا هیڅ وخت رسول الله ﷺ د خپل ملاقات څخه نه منعه کړی نه ځنډولی یم، یعني: هیڅ وخت داسي نه ده پېښه سوې چي ما دي د ملاقات اجازه غوښتې وي او رسول الله ﷺ دي اجازه نه وي راکړې، د رسول الله ﷺ دروازه همېشه ما ته خلاصه وه او هیڅ داسي نه ده پېښه سوې چي رسول الله ﷺ دي زه لیدلی یم او تبسم دي یې نه وي راته کړی (تبسم) د شنډانو بې ږغه خندا ته ویل کیږي.

دا د رسول الله ﷺ په حضور د عبدالله بن جَرِیر ﷺ درجه او مقام ؤ، عبدالله بن جَرِیر ﷺ و رسول الله ﷺ ته شکایت وکړی او ویل: یا رسولَ الله! زه یو عیب یا تکلیف لرم چي ځان پر آس نه سم ټینګولای، هر وخت چي پر آس سپور سم را لوېږم او دئ ﷺ په قد هم ډېر جګ ؤ، رسول الله ﷺ دعاء ورته وکړه او ورته وې فرمایل:

« اللّهمّ ثَبِّــتهُ وَاجعَلهُ هَادِيًا مَهدِيًا »

وایي پسله دغي ورځي بیا هیڅکله د آسه څخه نه یم لوېدلی.

دغه د عبدالله بن جَرِیر البُجلِي ﷺ قصه د فقهي لحاظه ډېره د ارزښت او اهمیت وړ قصه ده، یو دا چي عبدالله بن جَرِیر ﷺ د رسول الله ﷺ صحبت او ملاقات

(c) ketabton.com: The Digital Library

همېشه او بېله مانعه کړی دی، نورو اصحابو کرامو که به د ملاقات اجازه غوښتل او رسول الله ﷺ به په یوه کار مشغوله ؤ تر یو وخته به یې ځنډول، مګر عبدالله بن جَریرﷺ بېله ځنډه او تاخیره د رسول الله ﷺ په ملاقات مشرفه کېدی، نو دغه عبدالله د رسول الله ﷺ څخه ډېر احادیث را نقل کړي دي او د دغو احادیثو ارزښت او اهمیت په دې کې دی چې دغه احادیث د رسول الله ﷺ څخه په آخري وختو کې را نقل سوي دي، ځکه د عبدالله بن جَریرﷺ ټول احادیث د هجرت د نهم کال څخه بیا د رسول الله ﷺ تر رحلته پوري دي، نو بل هر حدیث چې د عبدالله بن جَریرﷺ د احادیثو سره مقابل او معارض سي هغه مقابل حدیث په منسوخه کېږي، ځکه عبدالله بن جریرﷺ په اسلام کې وروسته دی او په وروستني حدیث سره د مخنۍ حدیث منسوخه کېږي، دا د عبدالله بن جَریرﷺ د اسلام قصه وه.

د بنو حارث بن کعب وفد یا ډله

د هجرت د نهم کال په آخري وختو کې رسول الله ﷺ خالد بن ولید ﷺ د یوې ډلې په ملګرتیا و بني الحارث بن کعب ته ورولېږی، کله چې د مسلمانانو لښکر ور ورسېدی دغه قبیله تسلیم او مسلمانان سوه او بیا یې یوه ډله و رسول الله ﷺ ته د بیعت دپاره راغله رسول الله ﷺ دغې ډلې ته د نورو مسلمانانو په حضور ډېري شدیدي خبري وکړې او د دغه ملاقات خبري هم شا وخوا په خلکو او قبیلو کې نشر سوې، په دغو خبرو کې رسول الله ﷺ و بني الحارث ته عتاب او سرزنش ورکړی او وې فرمایل: ترڅو چې لښکر درنه سي تاسي نه مسلمانېږی؟ دوی چپ وه، رسول الله ﷺ بیا و فرمایل: ترڅو چې لښکر در نه سي تاسي نه مسلمانېږی؟ بیا هم دوی چپ وه، رسول الله ﷺ دغه خبره څلور واره ورته تکرار کړه او وې فرمایل: که خالد ستاسي د اسلام خبر نه وای راوړی په والله ستاسي سرونه به مي تر پښو لاندي کړي وای، د بنو حارث څخه یو نفر چې پوه او هوښیار سړۍ ؤ ولاړ سو او وویل: الله او رسول الله ﷺ لره مننه او احسان دي، په والله نه ته او نه خالد ؤ چې موږ یې را وستلو بلکه هغه څوک چې موږ یې مسلمانان را وستلو هغه الله جل جلاله ؤ، رسول الله ﷺ و فرمایل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

صَدَقتَ، حق دي و ويل.

دغه خبر شا وخوا نشر سو چي رسول الله ﷺ اوس د هغو کسانو سره چي مديني منورې ته د مسلمانېدلو دپاره نه ورځي يا په خپله ورنه سي نرمه او ملايمه معامله نه کوي، هغه چي نه راځي د هغو سرونه تر پښو لاندي کوي (يعني: جزاء ورکوي) د دغه خبر په اورېدلو سره ټولي قبيلې د مديني منورې پر طرف ور رهي سوې، ځکه دا ورمعلومه سوه چي تر دې وروسته رسول الله ﷺ د دغه پاته قبيلو په مقابل کي نرمي نه کوي، نو د بني الحارث د ډلي سره د رسول الله ﷺ شدت او د دوی مسلمانېدل د نورو پاته قبيلو د اسلام را وړلو سبب وګرځېدی.

همدارنګه د هجرت په نهم او لسم کال کي پرله پسې ډلي مديني منورې ته د اسلام را وړلو دپاره ورتلې، چي د سيرت په کتابو کي د اکثره قبيلو نومونه ذکر سوي او ياد سوي دي، خو دلته يې بيانول کومه خاصه ګټه نه لري، حتّی د هجرت په يوولسم کال کي هم ځيني ډلي مديني منورې ته ورغلي دي.

ورونو! هغه ډلي چي د اسلام را وړلو دپاره دارُالنّبوه، المدينةُ الطيّبه ته و رغلي دي چي د الله جلّ جلاله او رسول الله ﷺ د دين د متابعت اعلان يې کاوه ډيري زياتي ډلي دي او هر تاريخ ليکونکي د هغو ډلو ځخه دومره ذکر کړي دي چي هغه ته مهيا سوي دي، ما هم د دغو څو ډلو په يادولو سره کفايت وکړی، که نه په حقيقت کي دغه ورغلي ډلي ډيري زياتي دي چي په بيانولو سره يې بحث ډير اوږدېږي.

مديني منورې ته د دغو ډلو پرله پسې ورتګ پر دې دلالت کوي چي اسلامي دعوت او د اسلام نفوذ او سيطره پر جزيرةُ العرب او د هغه پر شا وخوا په تمامه معنٰی قبوله او مقبوله وګرځېده او ټولو عربو مديني منورې ته د عزت او احترام په ستر ګه کتل او بېله دې ځخه يې بله لار او چاره هم نه درلودل چي مديني منورې ته تسليم نه سي، نو مدينه منوره لکه د جزيرةُ العرب مرکز او پايتخت داسي وګرځېدل.

مګر پر دغه ټولو سربېره يوه خبره کولای سو چي اسلام او اسلامي دين د ټولو خلکو په زړوکي داسي ځای نه ؤ نيولی لکه څرنګه چي ښايي، ځکه هلته ډير داسي ناپوه أعراب وه چي فقط د خپلو مشرانو په متابعت مسلمانان سوي وه او په زړو کي يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه د چور او چپاول ژوند خوښ ؤ، اسلامي تعالیمو او قوانینو د دوی زړو ته پوره لار نه وه کړې او د دوی اخلاق یې په پوره ډول سره نه وه مهذب کړي.

الله جل جلاله د دغه قسم أعرابو حال په سورةُ التوبه کې بیانوي او فرمايي:

﴿ ٱلۡأَعۡرَابُ أَشَدُّ كُفۡرٗا وَنِفَاقٗا وَأَجۡدَرُ أَلَّا يَعۡلَمُواْ حُدُودَ مَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ عَلَىٰ رَسُولِهِۦۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٞ ﴿٩٧﴾ ﴾.

ژباړه: ځیني صحرایي عرب د کفر او نفاق د لحاظه تر ښاریانو ډېر سخت دي او د دې ډېر وړ او لائق دي چې دوی د هغو احکامو په حدودو پوه نه سي چې الله جل جلاله پر خپل رسول ﷺ نازل کړي دي او الله جل جلاله په ټولو حالاتو ښه عالم او د ښه حکمت خاوند دی.

﴿ وَمِنَ ٱلۡأَعۡرَابِ مَن يَتَّخِذُ مَا يُنفِقُ مَغۡرَمٗا وَيَتَرَبَّصُ بِكُمُ ٱلدَّوَآئِرَۚ عَلَيۡهِمۡ دَآئِرَةُ ٱلسَّوۡءِۗ وَٱللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٞ ﴿٩٨﴾ ﴾.

او د أعرابو څخه ځیني هغه کسان دي: کوم شئ چې دوی د الله جل جلاله په لار کې ورکړي هغه فقط یو تاوان او جریمه بولي چې تحویل یې کړه او ستاسي مسلمانانو دپاره د ورځو د ګرځېدلو انتظار کوي (چې کله به پر مسلمانانو د زمانې چپه ګرځېدل راسي) خو دغه د زمانې چپه ګرځېدل دي پر دوی وي او الله جل جلاله ښه اورېدونکی او ډېر عالم دی.

خو بالمقابل هلته بیا داسي أعراب هم وه چې الله جل جلاله پر دوی ښه ویلي دي او فرمايي:

﴿وَمِنَ ٱلۡأَعۡرَابِ مَن يُؤۡمِنُ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِ وَيَتَّخِذُ مَا يُنفِقُ قُرُبَٰتٍ عِندَ ٱللَّهِ وَصَلَوَٰتِ ٱلرَّسُولِۚ أَلَآ إِنَّهَا قُرۡبَةٞ لَّهُمۡۚ سَيُدۡخِلُهُمُ ٱللَّهُ فِي رَحۡمَتِهِۦٓۚ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٞ رَّحِيمٞ ﴿٩٩﴾ ﴾

[التوبه، ۹۹]

یعني: د أعرابو څخه بیا ځیني هغه کسان دي چې پر الله او د قیامت پر ورځ ایمان لري او هر هغه شئ چې دوی د الله جل جلاله په لار کې ورکړي هغه ورکړه و الله ته د نژدې کېدلو سبب بولي او د رسول الله ﷺ د دعاء سبب یې بولي، یعني: په دغه خیر او صدقه سره به الله ته نژدې سو او رسول الله ﷺ به دعاء را ته وکړي،

نو الله جل جلاله پسي فرمايي: چي هو خبر اوسی دغه صدقه او خيرات د دوی دپاره د نژدې والي سبب دی، الله جل جلاله به ژر تر ژره دوی په خپل رحمت كي داخل كړي، بېشكه چي الله جل جلاله ښه بخښونكی او ډېر مهربانه دی.

دا خو أعراب يا صحرايي عرب وه چي الله جل جلاله و دوو ډلو يا دوه قسمه ته و وېشل، مګر ښاري خلک: كوم چي په مدينه منوره، مكه مكرمه، ثقيف كي اوسېدل او نور ډېر خلک چي په يمن او بحرين كي اوسېدل په هغو كي ايمان او اسلام ډېر قوي ؤ او د رسول الله ﷺ لوی اصحاب كرام او د مسلمانانو ډېر لوی علماء هم له دويه څخه دي.

هغه كسان چي د رسول الله ﷺ له طرفه د اسلام د ښوولو دپاره شا وخوا لېږل كېدل

لكه څرنګه چي و رسول الله ﷺ ته په ډلو ډلو خلک د خپل اسلام د اعلانولو دپاره را تله همدارنګه رسول الله ﷺ خپل قاصدان او رسُولان و مختلفو ځايو ته لېږل چي خلكو ته اسلام او د اسلام احكام ور وښيي، څرنګه چي اسلام په ټوله جزيرة العرب او د هغه په شا وخوا كي نشر سو نو دې ته ضرورت پيدا سو چي معلمان او مُرشدين، داعيان او مبلِّغين و خلكو ته د اسلامي دين حقيقت تشريح كړي او ور ويې ښيي، لكه څرنګه چي اسلام د دوی په مځكو او وطن كي نشر سو همدارنګه د دوی په زړو كي بايد قرار او ثُبات پيدا كړي.

نو د همدغه مقصد دپاره رسول الله ﷺ هر ځای او هرطرف ته معلمان او مبلغين لېږل چي په هغه جمله كي يې خالد بن وليد رضي الله عنه د نجران خلكو ته ولېږی چي هلته خلک و اسلام ته دعوت كړي، د اسلام عقيده او احكام ور وښيي، حضرت علي رضي الله عنه يې د يمن و يوې منطقې ته ولېږی، ابو موسى الاشعري او معاذ بن جبل رضي الله عنهما يې د يمن نورو منطقو ته و لېږل او دوی ته يې دا وصيت او لار ښوونه وكړه چي آساني كوی او سختي مه كوی، خلكو ته زېري وركوی او متنفره كوی يې مه، تاسي په خپل منځ كي اختلاف مه سره كوی، معاذ رضي الله عنه ته يې و فرمايل: ته به داسي قوم ته ورسې چي هغه اهل كتاب دي، نو كله چي ورغلې اول يې دې ته دعوت كړه چي د (لا إله إلاّ

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله و أن محمداً رسول الله) شاهدي آداء کړي، که يې په دغه کار کي ستا اطاعت وکړی (دغه يې در سره و منل) نو بيا ورته و وايه: الله جل جلاله په يوه شپه او ورځ کي پر تاسي پنځه لمنځونه فرض کړي دي، که يې دا هم در سره ومنل نو بيا ورته و وايه: الله جل جلاله پر تاسي زکات فرض کړی دی، چي د دوی د غنيانو څخه به يې اخلې او د دوی فقيرانو او غريبانو ته به يې ور کوې، که يې دا در سره و منل پام کوه چي هغه ښه مالونه يې په زکات کي ځني وانه خلې، د مالو څخه مقصد حيوانات دي، يعني: داسي مه کوه چي هغه چاغ او ښه مالونه يې ته په زکات کي ځني واخلې، بلکه ميانه او متوسط حيوانات يې اخله او وې فرمايل: د مظلوم د ښرا څخه ځان ډېر ساته، ځکه د مظلوم د ښرا او د الله جل جلاله په منځ کي حجاب نسته، څرنګه چي معاذ بن جبل رضي الله عنه پر رسول الله ﷺ ډېر ګران ؤ نو يې د وداع او رخصتېدلو په وخت کي په غېږ کي ونيوی.

امام احمد رحمه الله په خپل مسند کي روايت کوي چي رسول الله ﷺ د معاذ رضي الله عنه سره تر ډېره ځايه په داسي حال کي ولاړی چي معاذ رضي الله عنه پر خپل بوده سپور ؤ او رسول الله ﷺ پياده يا پر پښو ور سره رهي ؤ او بيا يې ورته و ويل: يا معاذ! ښايي پسله دغه اوسني کاله بيا زما سره و نه وينې او ښايي ته دغه زما مسجد او زما قبر ته راسې، معاذ رضي الله عنه د رسول الله ﷺ پر فراق او جلا والي ډېر و ژړل.

ورونو! د دغو لېږل سوو کسانو يا د دوی د نورو امثالو څخه چي په پخوا کي لېږل سوي وه، يا تر دغه وروسته لېږل سوي دي، موږ ته دا را معلومېږي چي په هر وخت او هره زمانه کي د مسلمانانو په غاړه کي دا يو مسئوليت دی چي د اسلام د تبليغ او دعوت دپاره به زيار او زحمت باسي، د مسلمانانو دپاره دا بس او کافي نه ده چي فقط په ژبه سره و وايي: زه مسلمان يم، که ته مسلمان يې نو تا د اسلام دپاره څه کړي دي؟

او د يوه مسلمان دپاره دا هم کفايت نه کوي چي په خپل ژوند کي فقط څو اسلامي آسانه کارونه عملي کوي او نور نو آرام کښيني، د يوه مسلمان دپاره دا هم بس او کافي نه دي چي وايي: زه په خپله پرخپل ځان د اسلام ټول احکام په پوره ډول سره عملي کوم، نور مي نو دروازه په ځان پسي تړلې ده د خلکو په حالاتو هيڅ سر نه ګرځوم او نه څه ورته وايم، تر هغو پوري د مسلمانانو د غاړي څخه مسئوليتونه نه ايسته

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیږي تر څو پر خپلو ټولو اسلامي اعمالو د دعوت او تبلیغ د واجب عملي کول زیات نه کړي او په دغه لار کي و ګلو او ښارو ته سفر و نه کړي، دا هغه امانت دی چي رسول الله ﷺ زموږ پر غاړه ایښی دی، دا هغه ضروري او لازمي وظیفه ده چي په هیڅ عصر او زمانه کي د هغه څخه خلاصیدل نسته، د څلورو مذهبو امامانو او نورو علماوو پر دې اتفاق کړی دی او وایي: په کوم ښار کي چي ته اوسیږې هلته او تر هغه ښار دباندي د دعوت د حق آداء کول پر ټولو مسلمانانو فرض کفایي دی، هر هغه ښار چي د تبلیغ او دعوت دپاره د غسي یوه ډله و نه لري چي د اسلام احکام بیان کړي او هغه وسوسې او شُبهې چي د خلکو په فکرو کي ور ګرځي، په اسلامي او ایماني دلائلو سره ور پاکي نه کړي د هغه ښار ټول خلک ګنهکاره دي، حتّیٰ د عامو علماوو او فقهاوو صحي قول هم دا دی چي دغه د تبلیغ او دعوت وظیفه یوازي د نارینه پر غاړه نه ده بلکه په دغه کار کي د نارینه او ښځي د حُر او مریي مسئولیت یو شیٔ او برابر دی، هر یو به د خپل طاقت او امکاناتو سره برابر د اسلام په نشرولو کي حصه اخلي.

او بل د رسول الله ﷺ هغه وصیت او نصیحت چي معاذ بن جبل او ابو موسی الاشعري رضي الله عنهما ته یې وکړی، موږ ته هغه آداب راښیي چي یو مبلّغ او دعوت کوونکی باید د تبلیغ او تعلیم په وخت کي په هغو آدابو او اخلاقو سره ښایسته وي.

یو دا چي د آسانتیا طرف یې د شدت او سختۍ تر طرف زیات او ډیر وي او بل یې ډیر اعتماد پر تبشیر وي نه پر تنفیر، یعني: خلکو ته د امید طرف ډیر بیانوي نه د ناامیدۍ طرف، چي د دغه دپاره رسول الله ﷺ ژوندیٔ تطبیقي مثال ورته بیان کړی او وې فرمایل: خلک اول شهادتینو ته را وبوله، که یې هغه قبول کړه بیا یې د لمانځه و آداء کولو ته را وبوله، که یې هغه قبول کړه بیا یې د زکات و ورکولو ته را وبوله، دغسي په کراره کراره او تدریج سره به خلک دین او اسلام ته را بولې، مګر هو، د تیسیر او آسانۍ معنیٰ دا نه ده چي تر شرعي حدودو تېرئ او تجاوز وسي، که و شرعي احکامو ته د آسانۍ په نامه سره تغیر ورکول سي او یا یوه ګناه که څه هم کوچنۍ وي قبوله سي، دا تیسیر او آسانتیا نه ده بلکه دین ته تغیر ورکول دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوه تبصره او خلاصه

موږ د سيّدُ البشر محمّد مصطفیٰ ﷺ د ژوند په تېر سوي بيان کي وليدل چي اسلام څنګه او په څومره تکاليفو سره نشر او پر جزيرةُ العرب څنګه ظاهره او غالبه سو او ټول خلک په اسلام کي داخل سوه، هر هغه څوک چي اسلام ته نه دي داخل سوي هغه مسلمانانو ته جزيه ورکوي، لکه د نجران نصارا، د تيما او واديُ القُریٰ يهود او ځيني داسي نور، مګر نور عرب يا اسلام ته داخل سوه يا په ېېره کي وه ځکه اوس هغه په داسي حال کي وه چي نه يې قدرت درلودی نه طاقت، مګر بالمقابل اسلام په ټوله جزيرةُ العرب کي نشر او مسلط سو، د اسلام مرکز قوي او طاقتور سو.

موږ ته د هغو رسالو او خطو په واسطه دا هم را معلومه سوه او ومو ليدل چي رسول الله ﷺ يو بل لوی هدف او مقصد هم ښکاره کړی: هغه دا چي دغه دين يوازي د عربو دپاره نه دی، بلکه رسول الله ﷺ د ټول عالم دپاره بشير او نذير او رحمةٌ للعالمين رالېږل سوی دی، چي د دغه مقصد د ښکاره کولو دپاره يې تر روم او فارس، مصر او حبشي پوري ليکونه او رسالې ولېږل، حتّٰی د تبوک په غزاء کي هم رسول الله ﷺ ټول عالم ته دا ورښکاره کړه چي زما رسالت او دغه دين د ټول بشر دپاره دی.

او موږ وليدل چي هرقل د روم پاچا هم د ېېري په سبب د رسول الله ﷺ د مقابلې او جنګه ځان وساتی، ځکه هرقل پوه سو چي محمّد ﷺ هغه را تلونکی نبي دی.

او په تېر بيان کي مو په مختلفو حالاتو او جنګو کي د رسول الله ﷺ خويونه او اخلاق وليدل، د رسول الله ﷺ صبر او جهاد، ايمان او توکل، ثُبات او شجاعت مو وليدل، کله چي به د مسلمانانو لښکر ماته او شکست وخوړل او خلک به په تېښته سول، خو د رسول الله ﷺ په ټينګ او ثابت درېدلو سره به بيرته هغه شکست په نصر او کاميابي بدل سو، د رسول الله ﷺ عزم او ثُبات، شجاعت او دلاوري، حکمت او پوهي، لطف او شفقت په هغه اندازه سره وه چي مثل يې وجود نه درلودی.

دا مو هم وليدل چي د هجرت په نهم کال کي رسول الله ﷺ ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه د حج امير ولېږی او خلکو ته يې د الله جلّ جلاله هغه احکام و رسول چي په سورةُ التوبه کي

(c) ketabton.com: The Digital Library

نازل سوي وه، چې د هغو په جمله کې د مشرکانو څخه برائت او جلا کېدل وه او دا امر ؤ چې پسله دغه اوسني کاله چې د هجرت نهم کال دی بیا به مشرکان د بیت الله الحرام حج نه کوي او بیت الله الحرام ته د کافرانو ورتګ منعه او حرام دی.

او په جزیرة العرب کې به داسې مشرک نه پاته کېږي چې عقد او عهد نه لري، که نه هغه کسان پسله څلورو میاشتو وژل کیږي، بیانو هغو لره امان نسته. اسلام په داسې اندازه سره نشر او قوي سو چې په ټوله جزیرة العرب کې یواځنۍ او منل سوی قدرت او طاقت اسلام ؤ.

دغه ټول کارونه د الله جل جلاله په نصرت او إراده او بیا د رسول الله ﷺ په عزم او ثبات سره وسوه، رسول الله ﷺ خپل رسالت تبلیغ کړی، امانت یې ورساوه، خپل امت ته یې نصیحت وکړی، د الله جل جلاله په لار کې یې حق جهاد وکړی، پسله هغه چې په جزیرة العرب کې اسلام ثابت او قائم سو، نور نو د الهي دین غالبه کول او فتوحات د رسول الله ﷺ د اتباعو وظیفه وګرځېدل، هغه چې پر ده ﷺ وه هغه یې په ښه ډول سره آداء کړه.

په دغه وخت کې سورة النصر نازل سو، سورة النصر د سورة التوبه وروسته او په حجة الوَداع کې نازل سوی دی، الله جل جلاله فرمایي:

﴿إِذَا جَآءَ نَصۡرُ ٱللَّهِ وَٱلۡفَتۡحُ ۝١﴾

ژباړه: کله چې د الله جل جلاله نصرت (مرسته او کومک) او د مکې مکرمې فتحه راسي.

﴿وَرَأَيۡتَ ٱلنَّاسَ يَدۡخُلُونَ فِي دِينِ ٱللَّهِ أَفۡوَاجٗا ۝٢﴾

او ته به وینې چې په ډلو ډلو خلک د الله جل جلاله دین ته داخلیږي.

﴿فَسَبِّحۡ بِحَمۡدِ رَبِّكَ وَٱسۡتَغۡفِرۡهُۚ إِنَّهُۥ كَانَ تَوَّابَۢا ۝٣﴾

پس نو ته د خپل رب تسبیح، پاکي، د حمده سره وایه او د الله جل جلاله څخه د خپل امت دپاره بخښنه غواړه، بېشکه چې دغه الله ښه توبه قبلوونکی دی.

د دغه سورة په نزول سره رسول الله ﷺ ته دا ور معلومه سوه چې ما په دنیا کې خپل را سپارل سوی کار او د رسالت مهمه وظیفه پای ته ورسول او اوس نو د آخرت

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سفر نوبت را ورسېدی، د رسول الله ﷺ د بعثت مقصد او په دنیا کي یې د استوګني مطلب چي د دین نشرول وه پوره سوه او د رسول الله ﷺ دپاره د آخرت سفر را نژدې سو، د تبلیغ او رسالت مهمه وظیفه د ده ﷺ د اتباعو او امت پر غاړه پاته کیږي.

د مسلمانانو د شمېر او عدد محاسبه

اوس به د مسلمانانو د شمېر او عدد او د اسلام د کامیابۍ په باره کي څه حسابي عددونه تر نظر وباسو: د هجرت په شپږم کال کي کله چي رسول الله ﷺ حدیبیې ته تشریف یو وړی فقط یو زر څلور سوه نفره ور سره ملګري وه او د هجرت په اتم کال کي یعني: تر حدیبیې دوه کاله وروسته د مکې مکرمې په فتحه کي لس زره نفره ور سره ملګري وه، تر هغه لږ وروسته د تبوک په غزاء کي دیرش زره نفره ور سره ملګري وه، مګر د هجرت په لسم کال کي کله چي رسول الله ﷺ حج آداء کاوه لږ تر لږه یو لک نفره ور سره ملګري وه.

تاسي دغه لوی فرق ته وګوری! د څلورو کلو په جریان کي د مسلمانانو شمېر د یو زر څلورو سوو نفرو څخه تر یو لک نفرو هم زیات سو، دا هم بېله هغو کسانو چي حج ته نه وه راغلي او دغه لوی او مهم فرق د حدیبیې د صلحي په سبب په وجود راغلی، هغه صلحه چي الله جل جلاله فتحه بللې ده:

﴿إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِينًا ①﴾

دغه صلحه ولي فتحه و بلل سوه؟ حال دا چي مسلمانانو نور هم جهاد او قربانیو ته ضرورت درلودی؟ دا ځکه چي د جهاد څخه اصلي هدف او مقصد دا دی چي د مسلمانانو او نورو خلکو له منځه پَردې ایسته سي او موږ مسلمانان د تبلیغ او إعلاء کلمةُ الله څخه منعه نه کړل سو، کله چي مسلمانانو ته دا اجازه ورکړه سي چي په ښکاره او واضحه ډول، بېله منعي او سانسوره د اسلام په باره کي تبلیغ او خبري وکړي، فتحه نه بلکه فتوحات په وجود راځي، دا ځکه چي د اسلام دین د بشر د طبیعت او عقله سره موافق او برابر دین دی، د اسلام دین الٰهي او د انسانانو په ګټه او مصلحت دین دی، هیڅوک د دغه الٰهي دین مخنیوی په عقل او منطق سره نه سي کولای، په خبرو

او دلائلو سره هیڅوک نه سي کولای چي دغه دین مغلوبه کړي.

د دین دښمنانو همېشه د اسلامي دین د مغلوبه کولو دپاره د زور څخه کار اخیستی دی نه د عقل او منطقه څخه. هغه چي خلک یې د دغه الٰهي دین د متابعته څخه منعه کول (یعني: خلک دغه دین ته نه داخلېدل) د هغه سبب د دغه دین پټول وه، د قریشو ټول کوښښ دا ؤ چي اسلام د خلکو څخه پټ کړي، مسلمانان یې نه پرېښوول چي د اسلام په باره کي خبري وکړي او په خپله قریشو به بیا د اسلام تعریف او بیان په داسي شکل سره کاوه چي خلک ځني متنفره کړي، د اسلام احکام او فایدې یې نه بیانولې، بلکه ویل به یې: مسلمانان ستاسي خدایانو (یعني: بتانو ته) بد ویل او ښکنځل کوي، ستاسي پلرونه چي پر دغه دین وه بیعقلان او ناپوهان بولي او داسي نور لکه د نن ورځي د کفارو د حقیقته خالي تبلیغات، او خلک به یې هم د حق خبرو د اورېدلو څخه منعه کول، قرآن مه اوری، د مسلمانانو سره مه کښېنی، مسلمانان وحشیان او ظالمان دي، مسلمانان تروریستان او ترهګران دي او داسي نور.

کله چي د قریشو سره د حدیبیې صلحه وسوه د مسلمانانو او نورو خلکو په منځ کي هغه تړلې دروازې خلاصي سوې، نو به مسلمانانو د کفارو سره خبري کولې او د اسلام په حقیقت به یې پوهول، نو ځکه خلک د الله جل جلاله دین ته په ډلو ډلو داخل سوه او د الله جل جلاله له طرفه دغه آیاتونه په حجةُ الوداع او په منٰی کي نازل سوه چي الله جل جلاله فرمایي:

﴿إِذَا جَآءَ نَصۡرُ ٱللَّهِ وَٱلۡفَتۡحُ ۝١ وَرَأَيۡتَ ٱلنَّاسَ يَدۡخُلُونَ فِي دِينِ ٱللَّهِ أَفۡوَاجٗا ۝٢ فَسَبِّحۡ بِحَمۡدِ رَبِّكَ وَٱسۡتَغۡفِرۡهُۚ إِنَّهُۥ كَانَ تَوَّابَۢا ۝٣﴾.

عبدالله بن عبّاس رضي الله عنه او نور مفسرین وایي: د الله جل جلاله د دغه قول مقصد او هدف دا ؤ چي اې محمّده! ﷺ دغه چي خلک الٰهي دین ته په ډلو ډلو داخلیږي، دا ستا د وفات او رحلت علامه ده، ځکه هغه چي ستا وظیفه وه هغه دي سر ته ورسول، اوس نو ستا د متابعینو او امت وظیفه ده چي دغه دین نور هم نشرکړي، امر بالمعروف او نهي عن المنکر وکړي او تر نورو خلکو دغه دین ورسوي، ځکه دین د ټولو اطرافو

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه پوره او کامل سو.

اول: د وحیو او قانون جوړولو په لحاظ پوره سو.

دوهم: د سیاسي لحاظه اسلام د یوه قوت او طاقت په حیثیت و پیژندل سو، دا نه چي یوازي په عربو کي و پیژندل سو بلکه بېله عربو نورو انسانانو هم اسلام د یوه قوي طاقت په صفت سره و پېژندی، د مځکي پر مخ اسلامي مملکت او مرکز پیدا سو، رسول الله ﷺ د مځکي پاچهانو ته لیکونه او رسالې و لېږلې، کسریٰ، مقوقس، قیصر، نجاشي، د مځکي هغو لویو پاچهانو ته د رسول الله ﷺ رسالې ورسېدلې، د دین تبلیغ وسو، اوس نو پر دغه دین او پر دغه طریقه دوام او استمرار، تګ کول او متابعت کول، د رسول الله ﷺ د امت او اتباعو کار دی، د عسکري لحاظه هم اسلام قوي سو، ټوله جزیرةُ العرب د اسلام مرکز وګرځېده، دین ثابته او محکم سو.

رسول الله ﷺ خپله وظیفه په ښه ډول سره پای ته ورسول، لکه څرنګه چي د هجرت په نهم کال کي په ډلو ډلو خلک مدینې منورې ته د اسلام را وړلو دپاره ورتله، دغه رنګه د هجرت په لسم کال کي هم د دغو ډلو را تګ دوام درلودی، خو د تاریخ لیکونکو یې دقیق تاریخ نه دی ذکر کړی.

د هجرت په لسم کال کي کومه خاصه غزاء یا سریه نه دي پېښ سوي، د تبوک غزاء د رسول الله ﷺ آخرنۍ غزاء وه، څو د هجرت د لسم کال د ذوالقعدې میاشت را ورسېدل او د رسول الله ﷺ له طرفه په خلکو کي دا اعلان وسو چي رسول الله ﷺ د حج کولو إراده لري که څوک غواړي چي د ده ﷺ په ملګرتیا حج وکړي را دي سي.

حجة الوداع

وروڼو! د دعوت کارونه پای ته ورسېدل، الٰهي رسالت تر خلکو پوري ورسول سو، پر داسي اساس یوه نوې ټولنه جوړه سوه چي اُلوهیت د هر شي او هر چا څخه ایسته سو یوازي او یوازي الله جل جلاله لره ثابت سو او رسول الله ﷺ د دغه امت رسول و منل سو، اوس نو لکه یو هاتفي پټ رږغ چي د رسول الله ﷺ په زړه کي وسي او دئ ﷺ په دې پوه کړي چي په دنیا کي ستا اوسېدل پای او آخر ته رسیږي، ستاسي په یاد

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي كله چي رسول الله ﷺ معاذ بن جبل رضي الله عنه د هجرت په لسم كال كي يمن ته لېږی د نورو خبرو په جمله كي يې دا هم ورته و فرمايل: ښايي پسله دغه اوسني كاله دي بيا زما سره ملاقات و نه سي او ښايي ته زما مسجد او زما قبر ته راسې، معاذ رضي الله عنه د رسول الله ﷺ پر فراق ډېر وژړل.

دا الله جل جلاله دا خوښه او إراده وه چي د ده جل جلاله رسول د خپل هغه رسالت او دعوت چي تر شل كاله زيات يې د هغه رسالت د رسولو په لار كي قِسم قِسم تكاليف او زحمتونه، هجرت او جنګونه ګاللي وه، اوس يې مېوه او ثمره، نتيجه او كاميابي وويني.

د مكې مكرمې په اطرافو كي د عربي قبيلو او د هغو د نمايندګانو سره يو ځاى سي، هغه قبيلې د د ه ﷺ څخه د دين احكام واخلي او دئ ﷺ د هغو څخه دغه شاهدي واخلي چي ده ﷺ د رسالت امانت ورساوه، رسالت يې تبليغ كړى او امت ته يې نصيحت وكړى، او رسول الله ﷺ غوښته چي خلكو ته د حج احكام ور وښيي نو رسول الله ﷺ د خپل قصد اظهار او اعلان وكړى چي دئ ﷺ سږ كال حج ته ځي كه څوك غواړي چي د ده ﷺ په ملګرتيا حج وكړي مدينې منورې ته دي راسي.

امام مسلم د جابر رضي الله عنه څخه روايت كوي چي رسول الله ﷺ (۹) كاله په مدينه منوره كي تېر كړه او حج يې و نه كړى، خو د هجرت په لسم كال كي دا اعلان وسو چي رسول الله ﷺ سږ كال د حج إراده لري نو ډېر خلك مدينې منورې ته راغله او د ټولو دا إراده وه چي په رسول الله ﷺ پسي اقتداء وكړي او داسي حج وكړي لكه دئ ﷺ چي يې كوي.

نو د شنبې په ورځ چي د ذوالقعدې د مياشتي څلور ورځي پاته وې رسول الله ﷺ د حركت كولو دپاره تيار او آماده سو او د ماپښين تر لمانځه وروسته يې حركت وكړى ترڅو چي د ماځيګر تر لمانځه د مخه ذوالحُليفې ته ورسېدی، هلته يې د ماځيګر لمونځ دوه ركعاته سفريانه آداء كړی او شپه يې هلته په ذو الحُليفه كي تېره كړه، په سبا كي يې د ماپښين تر لمانځه د مخه د إحرام دپاره غسل وكړى، پسله غسله حضرت عائشې رضي الله عنها د رسول الله ﷺ په سر او بدن پوري خوشبويي ومښل، بيا رسول الله ﷺ احرام وتړی او بيا يې د ماپښين لمونځ سفريانه دوه ركعاته آداء كړی او له دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځایه یې په یوه احرام د حج او عمرې نیت وکړی، چې و دغه قسم حج ته (حج قِران) ویل کیږي، بیا نو پر خپله اوښه سپور سو او د مکې مکرمې پر طرف یې حرکت وکړی.

جابر رضی الله عنه وایي: کله چې د رسول الله ﷺ اوښه دښت ته و وتل نو ما خلکو ته وکتل، څومره چې مې سترګو لیدل کول په هغه اندازه د رسول الله ﷺ مخ ته سپاره او پیاده خلک رهي وه، و چپه او راسته طرف ته یې هم د سترګو د لیدلو پر اندازه خلک رهي وه، تر شا چې مې وکتل هلته هم څومره چې زما سترګو لیدل کول خلک په پسې وه، رسول الله ﷺ زموږ په منځ کې وُ او قرآن پر نازلېدی، یو لک نفره د حج د آداء کولو دپاره ورسره ملګري دي، سبحان الله! هغه وخت مو په یاد دی چې رسول الله ﷺ غارِ حراء ته یوازي تلی؟ هغه مو په یاد دي چې رسول الله ﷺ به پر عربي قبیلو یوازي ګرځېدی او خلک به یې اسلام ته دعوتول؟ هغه مو په یاد دي چې رسول الله ﷺ او څو نفرو مسلمانانو د خپلو کوچنیو اولادو او کورنیو سره د مقاطعې او بندیز سختي شپې د لوږي او بېږي په حالت کې په شعب ابوطالب کې تېرولې؟ هغه مو په یاد دي چې طائف ته د تبلیغ او دعوت دپاره تللی وُ او هلته د طائف هلکانو او مریانو په ډبرو ویشتی او تر مبارکو پښو یې ویني بهېدې؟ خو نن ورځ د حج د آداء کولو دپاره مکې مکرمې ته ځي او تر یو لک نفره زیات د ده متابعین او مسلمانان ورسره ملګري دي.

قصه به بیانوو خو څه نور معلومات به هم ورسره زیاتوو، هغه دا چې:

دا هغه یواځنئ حج دی چې رسول الله ﷺ پسله هجرته آداء کړی دی او تر دغه د مخه حج نه وُ فرض سوی، د حج د فرضیت په کال کې د علماء کرامو اختلاف دی، چې د هغې جملې څخه یو قول دا دی: چې حج د هجرت په نهم کال کې فرض سوی دی.

رسول الله ﷺ څلور عمرې آداء کړي دي چې په هغو کې دغه اوسنۍ عمره هم شامله ده چې د دغه حج سره یې کړې ده او څلور سره عمرې یې د ذوالقعدې په میاشت کې کړي دي.

او دغه حج ته څکه حجةُ الوَداع ویل کیږي چې رسول الله ﷺ د دغه حج په

خطبه کي و فرمايل «لَعَلِّي لا أَلْقَا كُم بَعدَ عَامي هٰذا »

يعني: ښايي پسله دغه کاله څخه بيا ستاسي سره ملاقات و نه کړم، ستاسي سره و نه وينم، په دغه حج کي رسول الله ﷺ د خپل امت او خپلو اصحاب کرامو سره د خدای په اماني، رخصتېدل يا وَداع کړې ده، نو ځکه حجةُ الوداع ورته ويل کيږي.

څرنګه چي دغه حج پسله هجرته د رسول الله ﷺ اولنئ حج ؤ او د رسول الله ﷺ دا غوښتنه او إراده وه چي په دغه حج کي خلکو ته د حج احکام ور وښيي، نو ځکه يې د شا وخوا وقبيلو ته هم نفر ولېږل چي رسول الله ﷺ د حج إراده لري که څوک غواړي چي د رسول الله ﷺ سره حج وکړي مدينې منورې ته دي راسي، نو خود له هره طرفه ډلي راغلې چي د رسول الله ﷺ په ملګرتيا حج ته ولاړ سي.

رسول الله ﷺ د ذوالقعدې په مياشت کي د مدينې منورې څخه د مکې مکرمې پر طرف حرکت وکړی په لار کي يې د خپلو ملګرو څخه يو ضعيفه او سپين ږيری سړئ وليدی چي پر پښو رهي دی خو له ډېره ضعفه به يې پر دوو نفرو تکيه کول، رسول الله ﷺ پوښتنه وکړه چي دغه سړي ته څه پېښه ده؟ خلکو ويل: يا رسولَ الله! دغه سړي نذر ايښی دی چي پر پښو به حج کوي، رسول الله ﷺ و فرمايل:

«مَا يَفعَلُ اللّٰهُ بِعَذابِ هذا؟ »

يعني: الله جلّ جلاله به د ده په دغه تکليف او عذاب څه وکړي؟

ورونو! د اسلام دين د آسانۍ دين دی، دغه دين د خلکو د تکليف او عذاب دپاره نه دی راغلی، الله جلّ جلاله پر مور تکليفونه سپکوي سختۍ او تکليفونه را څخه ليري کوي او پورته کوي، نو ځکه رسول الله ﷺ و فرمايل: دغه سړئ امر کړی چي سپور سي او هغه هم سپور سو، دا د رسول الله ﷺ له طرفه د دين د آسانۍ اظهار او ښکاره کول وه، نن ورځ ځيني کسان پر مسلمانانو دين سختوي او درنوي، هره مسئله چي په هغه کي د علماوو اختلاف وي دوی يې په هغه سخت او مشکل طرف پسي ګرځي، مګر د دين حقيقت دا دی: څومره چي پر خلکو سپکيږي بايد د شرعي په چوکاټ کي پر سپک سي، رسول الله ﷺ ته هيڅکله د دوو کارو په منځ کي اختيار نه دی ورکړه سوی مګر د هغو دوو څخه يې هغه آسانه اختيار کړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یعني: که به رسول الله ﷺ ته په دوو کارو کي اختیار ورکړل سو که داسي کوي یا داسي، ده ﷺ به یې هغه آسانه طرف اختیاراوه، دا زموږ د دین حقیقت دی چي د آسانۍ دین دی، رسول الله ﷺ فرمايي « يَسِّروا وَلاَ تُعَسِّروا» آساني را ولی سختي مه کوی، مګر موږ اوس وینو چي ځیني خلک د تشدُد، عُنف او زبږوالي ځخه کاراخلي، خو دا صحي کار نه دی.

جهاد چي د اسلامي دین اساس او بنیاد دی مګر په هغه کي عُنف، تشدد، د خلکو ژوند تریخول، پر خلکو سختۍ را وستل دا د دغه دین مرام او مقصد نه دی، که څوک غواړي چي د تقوٰی او پرهېزګارۍ پر اساس پر ځپل ځان سختي را ولي کولای سي څوک یې نه منعه کوي مګر پر نورو خلکو دروند بار ایښوول نه دي صحي.

رسول الله ﷺ په لمانځه روژه او داسي نورو عبادتو کي پر ځپل ځان ډېر زحمت او تکلیف را وستی، مګر پر نورو خلکو یې د عبادتو په کولو کي آساني راوستل او دا د اسلام حقیقت دی باید ځان په خبر کړی، مګر هو، د ګنهو ځخه ځان ساتل حتمي او ضروري دي.

د حج په وخت ورسول الله ﷺ ته یوه ښځه راغله او یو کوچنئ تقریباً د تي هلک ور سره ؤ هغه هلک یې را پورته کړی او ویل: یا رسولَ الله! آیا د دغه حج کیږي؟ یعني: حج یې حج دی او ثواب لري؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: هو، او تا لره یې هم ثواب سته، دغي ښځي ته هم د دغه هلک پر حج ثواب ورکول کیږي، ځکه په دغه کار کي دغه ښځه هم تکلیف او زحمت زغمي، دا ده چي په غېږ کي یې اخلي، په طواف، صفا او مروا کي یې ګرځوي، نو دغه کوچني ته د حج ثواب ورکول کیږي او هغه ښځه یا هر هغه څوک چي د دغه کوچني روزنه یې پر غاړه وي هغه ته هم ثواب ور کول کیږي، مګر هو، علماء کرام وايي: چي د کوچني دغه حج د هغه فرضي حج پر ځای نه دریږي، فرضي حج نه په آداء کیږي، کله چي دغه کوچنئ بالغ سو هغه د اسلام حج چي طاقت یې ولري په ځپلو شرائطو پر فرض دی.

تاسي ته معلومه ده چي حج پر درې قسمه دی:

اول: حج مفرد یا إفراد.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم: حج تمتّع.

دریم: حج قِران.

حج مفرد: هغه بېله عمرې یوازې حج دی.

حج تمتع دا دی: چې د حج په میاشتو کې عمره وکړي او ځان حلال کړي (یعني: د سر په خرولو سره ځان له احرامه وباسي) خپل کالي واغوندي، کله چې د ذوالحجې د میاشتې د اتم ورځ راغله بیا د حج دپاره بل احرام وتړي.

او حج قِران هغه حج ته ویل کیږي: چې حج او عمره دواړه په یوه احرام آداء کړي، یعني: د حج په میاشتو کې عمره وکړي ځان له احرامه نه کړي خلاص په هغه احرام کې پاته وي، کله چې د حج موسم راسي په هغه اولني احرام چې عمره یې پکښې کړې ده حج هم وکړې.

رسول الله ﷺ دغه خپل حج، حجِ قِران کړی دی.

د حج د دغو درو اقسامو په فضیلت کې علماء او مذهبونه اختلاف سره لري، زموږ د احنافو په مذهب حجِ قِران تر حج مفرد او حج تمتع افضل دی.

رسول الله ﷺ د مدینې منورې څخه د مکې مکرمې پر طرف ور رهي دی څو مکې مکرمې ته ور نژدې سو او شپه یې په (ذي طوٰی) کې تیره کړه چې د یوه ځای نوم دی او بیا د سهار تر لمانځه وروسته مکې مکرمې ته ور داخل سو چې دا د یکشنبې ورځ او د ذوالحجې پنځمه وه او اته شپې یې پر لاري تیري کړي وې، اول یې غسل وکړی او بیا مسجد الحرام ته ورغلی، پر کعبه شریفه یې طواف وکړی د صفا او مروا په منځ کې یې سعیَ یا تګ وکړی او ځان یې د احرامه څخه په دې سبب نه کړی خلاص چې د حجِ قِران نیت یې کړی ؤ او هَدیه یې هم ور سره رهي کړې وه، پسله طواف او سعیِ څخه د مکې مکرمې و لوړ طرف ته چې حِجون ورته ویل کیږي ولاړی او هلته یې استوګنه کول او بېله فرضي طوافه څخه بیا یې بل طواف نه دی کړی.

رسول الله ﷺ د ذوالحجې په اتمه ورځ چې (یوم الترویه) هم ورته ویل کیږي د سهار تر لمانځه یا لمر را ختلو وروسته منٰی ته تشریف یو وړی، د ذو الحجې و اتمي ورځي ته د ترویې ورځ په دې سبب ویل کیږي چې خلکو به منٰی ته اوبه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړلې، په منٰی کې خو اوبه نه وې، نو يې دغه ورځ د ترويې يعني: اوبه کېدلو يا اوبو اخيستلو ورځ و بلل.

رسول الله ﷺ د ذوالحجې په اتمه ورځ منٰی ته ولاړی، د دغې ورځې د ماپښين، ماځيګر، ماښام، ماخستن او د نهمې ورځې د سهار لمنځونه يې په منٰی کې آداء کړه، چې دغه ټوله پنځه لمنځونه سوه او د ذوالحجې په نهمه ورځ تر لمر راختلو وروسته د منٰی څخه د عرفات پر طرف رهي سو، اول مزدلفې ته ورسېدی ځکه هغه په مخ او لار کې ده بيا له هغه ځايه عرفات ته ولاړی.

تر اسلام د مخه چې به قريشو حج کاوه منٰی ته به را و وتل او د عرفات په ورځ به تر مزدلفې پورې ولاړل، هلته به د مشعرالحرام سره پاته سوه، نور خلک به عرفات ته ولاړل مګر قريش عرفات ته نه تله په مزدلفه کې پاته کېدل او ويل به يې: موږ اهلُ الحرم يو او تر حرم دباندې نه وزو، څرنګه چې مزدلفه د حرم په حدود کې داخله ده او عرفات د حرم تر حدودو دباندې دی، نو قريشو د ځان دپاره دغه يو امتياز او بهترې اېښې وه چې ويل: موږ اهل حرم تر حرم دباندې نه وزو، نور ټول خلک به عرفات ته ولاړل بې‌له قريشو، اوس چې رسول الله ﷺ د نهم په ورځ د منٰی څخه د عرفات پر طرف رهي سو خلک په دې انتظار کې دي چې آيا رسول الله ﷺ به داسې وکړي لکه پخوا چې قريشو کول؟ په مزدلفه کې به پاته سي او که به د خلکو سره عرفات ته ولاړ سي؟ خاصتًا اهل مکه ډير په انتظار کې وه چې رسول الله ﷺ به څه وکړي؟

مګر رسول الله ﷺ چې مزدلفې ته ورسېدی هلته نه سو پاته بلکه عرفات ته پسې ولاړی، يعني: دغه امتياز چې قريشو ځان ته اېښی دی دا د دين څخه نه دی او د الله جل جلاله په دين کې امتياز نسته، بلکه عرفات د ټولو حاجيانو دپاره د درېدلو ځای دی، هغه امتياز چې قريشو ځان ته اېښی وُ لغوه سو او رسول الله ﷺ فرمايي: «اَلْحَجّ عَرَفَهٌ» يعني: حج عرفات دی، نو هر هغه څوک چې په مزدلفه کې پاته سي هغه لره حج نسته او حج يې نه صحي کيږي،او د دغه حديث شريف چې « الحج عرفه» سِر هم دا دی چې هغه د جاهليت عادت او امتياز يې له منځه يُو وړی.

رسول الله ﷺ عرفات ته ورسېدی او هلته په نَمِرَه کې د ده ﷺ دپاره خېمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دروول سوې وه (نَمِرَه) هغه ځای دی چي اوس هلته د عرفات مسجد جوړ سوی دی، رسول الله ﷺ په دغه خېمه کي واړول ترڅو چي لمر تر سر واوښتی، تر زوال وروسته رسول الله ﷺ هغه خپله مشهوره او عظیمه خطبه په داسي حال کي وویل چي یو لک او څلیرویشت زره یا یولک او څلور څلوېښت زره نفر پر را ټول وه، رسول الله ﷺ د دغو ډېرو خلکو په منځ کي و درېدی او هغه جامعه خطبه یې وویل چي خطبةُ الوَداع ورته ویل کېږي، دا د حج خطبه وه او رسول الله ﷺ په دې خطبه کي د دین د ځینو احکامو خلاصه بیان کړه، چي زه به اوس د هغې خطبې هغه لوی لوی ټکي درته را نقل کړم او د دغي خطبې د هري جملې سره باید مسلمان و درېږي، په پوره غور او دقت سره فکر پکښي وکړي ځکه هره جمله یې د هدایت او لارښوونې ستوری دی چي مسلمانانو ته د دوی د دین لار روښانه کوي، رسول الله ﷺ وفرمایل:

« إنّ الحمدَ لله، نحمدُهُ ونستعينُهُ، ونستغفرُهُ ونتُوبُ اليه، ونعوذُ بالله من شرورِ أنفسنا و من سيّئات أعمالنا، من يهده اللهُ فلاَ مُضلّ لهُ، ومن يُضللهُ فلاَ هاديَ لهُ، وأشهد أن لا إله إلاّ الله وحدهُ لا شريكَ له، وأشهد أن محمّداً عبدُه ورسولُه، يا عبادَ الله!»

د الله جل جلاله په تقوی وصیت درته کوم او د الله جل جلاله اطاعت ته مو را بولم او د خبرو شروع په هغه څه سره کوم چي هغه خیر دی، امّا بعد:

« ايها الناس! اِسمَعُوا قولي، فإنّي لا أدري لعلّي لا ألقا كم بعد عامي هذا بهذا الموقف أبدًا»

اې خلکو زه تاسي ته احکام بیانوم زما څخه یې واورئ، زه نه یم خبر ښایي پسله سږ کاله په دغه ځای کي بیا هیڅکله زه ستاسي سره و نه وینم،

«إن دمائكم وأموالَكم وأعراضَكم حرامٌ عليكم كَحُرمـةِ يـومِكُم هـذا في شهرِكم هذا في بلدكم هذا».

ژباړه: بېشکه چي ستاسي وینې، ستاسي مالونه، او ستاسي عزت یو پر بل داسي حرام دي لکه ستاسي د دغې ورځي حرمت، په دغه میاشت او په دغه ښار کي.

ورونو! د رسول الله ﷺ د خطبې ویلو سره ټول خلک چپ او ساکت سوه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو دا معلومه خبره ده چې د رسول اللهﷺ آواز یو لک نفرو ته نه رسېدی، نو عباس بن عبدالمطلبؓ او ربیع بن اُمیهؓ چې د صفوان بن اُمیهؓ ورور ؤ، دغه دوه نفره چې د لوړ آواز خاوندان وه د رسول اللهﷺ خبري او اقوال یې تر خلکو پوري رسول او رسول اللهﷺ و فرمایل:

ښه متوجه سی! دغه خبره په هر وخت کي خو په خاص ډول د نن ورځې په حالاتو کي ډېره مهمه خبره ده خصوصاً د هغو کسانو دپاره چې بري او عام خلک وژني او د هغو کسانو دپاره چې د خلکو مالونه په حرامه سره خوري او د هغو کسانو دپاره چې بېله دلیله پر نورو خلکو او د هغو پر حیثیت او شرف رغیږي او باطلي خبري پر کوي، دغه خلک دي د رسول اللهﷺ دغه لار ښوونې واوري، رسول اللهﷺ و فرمایل: بېشکه چې ستاسي وینې، ستاسي مالونه، او ستاسي عزت یو پر بل داسي حرام دي لکه ستاسي د دغې ورځې حرمت، په دغه میاشت او په دغه ښار کي.

نو د مسلمان وینه تویول، یا د هغه مال خوړل، یا د هغه په شرف او عزت کي خبري کول ابدي حرام دي او داسي حرام دي لکه ستاسي د نن ورځې حرمت چې د عرفات ورځ ده او دغه میاشت چې د حرامو میاشتو څخه ده او دغه ښار چې بلد الحرام دی، یعني: د مسلمان د وینې او مال او شرف حراموالی داسي دی لکه د حج د ورځې حرمت، په حرامه میاشت کي او په بلدُ اللهِ الحرام کي.

دا د مسلمان د وینې د مسلمان د مال د مسلمان د عزت او شرف، حراموالی دی چې د یوه مسلمان وینه او مال، د مسلمان شرف او عزت پر بل چا داسي حرام دي چې حرمت یې د کعبې شریفې تر حرمت او د حج اکبر د ورځې تر حرمت کم نه دی.

اې هغو کسانو! چې د مسلمانانو وینې په ناحقه سره تویوی، اې هغو کسانو چې د مسلمانانو مالونه په حرامه سره خوری، اې هغو کسانو چې د خلکو په عزت کي خبري کوی، د رسول اللهﷺ دغه خطبه او دغه آخرنۍ وصیت په دقت سره واوری، رسول اللهﷺ د حجةُ الوداع په خطبه کي څو ځله او په تکرار سره دغه خبره کړې ده:

«إن دمائَكم وأموالَكم وأعراضَكم حرامٌ عليكم كَحُرمةِ يومِكُم هذا في شهرِكم هذا في بلدكم هذا».

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمان ورونو! لږ څه خپلو ځانو او خپلو عملو ته متوجه سی چي څومره او په کومه اندازه سره مو د رسول الله ﷺ إطاعت کړی دی؟ او څومره مو د مسلمانانو د حقوقو مراعت کړی دی؟ او بیا رسول الله ﷺ و فرمایل:

« ألا كلّ شيْءٍ مِن أمرِ الجاهلية تحتَ قدمي موضوعٌ »

خبر اوسی چي د جاهلیت هر کار او عمل زما تر پښو لاندي او بې اعتباره دی.

« وَدماءُ الجاهليّة مَوضوعةٌ وَ إن اَوّلَ دَمٍ أضَعُ مِن دمائنا دمُ ابنِ ربيعَةَ بنِ الحارث»

او هغه د جاهلیت وینې ایسته سوي او غورځول سوي دي. یعني: د جاهلیت د وختو څخه چي د قبائلو په منځ کي د وژل سوو کسانو انتقام او بدله پاته دي هغه لغوه دي، د هغو بدل به نه اخیستل کیږي او هغه اوله وینه چي زه یې لغوه کوم او باطلوم هغه زموږ د وینو څخه ده چي د عامر بن ربیعه بن الحارث بن عبدالمطلب وینه ده.

دغه عامر بن ربیعه چي د رسول الله ﷺ د اکا لمسیٔ ؤ او د هذیل د قبیلې له طرفه وژل سوی ؤ، د هغه د قاتل څخه تر اوسه بدله او انتقام نه ؤ اخیستل سوی، رسول الله ﷺ تر هغه تېر سو او عفوه یې ورته وکړه، شروع یې د خپل قریب د وینې په معافولو او بخښلو سره وکړه نو ویل تاسي هم ټوله په دغه مکلف یاست.

او رسول الله ﷺ و فرمایل:

« وَ رِبا الجاهليّة موضوعٌ، وَ اوّلُ رِبا أضَعُ مِن رِبانا رِبا عبّاس بن عبدالمطلب، فإنهُ موضوعٌ كُلّه »

او هغه د جاهلیت سُد او ربا لغوه او باطل دي او هغه اوله ربا چي زه یې باطلوم هغه زموږ ربا ده چي زما د اکا عبّاس بن عبدالمطلب ربا ده.

رسول الله ﷺ ربا منعه او لغوه کړه او هغه اوله رِباء چي یې باطله کړه، هغه د ده ﷺ د اکا عباس رضی الله عنه ربا وه، او وې فرمایل:

«فَاتقوا اللهَ في النّساء، فَإنّكم أخذتُمو هُنّ بأمانة الله، واستَحللتم فروجَهنّ بكلمة الله، ولكُم عليهنّ أن لا يوطئنَ فرشَكم أحداً تكرهونه، فَإن فعلنَ ذالک فاضربوهنّ ضرباً غير مُبرّح، و لهنّ عليكم رزقُهنّ و كِسوتُهنّ بالمعروف».

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول اللهﷺ فرمايي: د ښځو په معامله او باره کي د الله ﷻ څخه وېرېږئ، تاسي دوی د الله په امانت سره اخيستي دي او دوی تاسي ته په نکاح سره حلالي سوي دي، ستاسي پر دوی دغه حق دی چي ستاسي کور ته به داسي څوک نه پرېږدي او نه داخلوي چي ستاسي نه وي خوښ، که يې دا کار وکړی ويې وهئ، مګر داسي وهل چي نه به زخمي کېږي او نه به يې عضوه ماتيږي او د دوی پر تاسي دغه حق دی چي خواړه او کالي به په ښه طريقه سره ورکوئ.

اې هغو مسلمانانو! چي شکل او قيافه مو د مسلمان جوړه کړې ده او د رسول اللهﷺ متابعت نه کوئ، ستاسي اولنئ ظلم پر هغو ښځو دی چي ستاسي تر لاس لاندي دي، د الله ﷻ څخه و ېرېږئ په خپل دغه عمل سره د اسلام نوم مه بدوئ، د اسلام د دښمنانو إدعاء ګاني چي وايي: په اسلام کي د ښځو حقوق نسته په خپلو دغه ظالمانه اعمالو سره مه رشتيا کوئ.

وروڼو! رسول اللهﷺ مور ته د وهلو سبب او اندازه را ښوولي دي.

اول: د ښځي وهل هغه وخت جائز او روا دي چي په ښځه کي نه إطاعت او سرکښي پيدا سي، داسي نه چي په کورنيو چارو کي يوه سهوه او خطاء ځني پېښه سي او ته يې وهې، دغه وهل حرام او نا روا دي.

دوهم: وهل به په داسي طريقه او اندازه سره وي چي عذاب، زخم او مات به نه وي پکښې، حتّی علماء کرام وايي: چي وهل به يې په داسي شي سره وي لکه مسواک، اصلاً دا داسي وهل نه دي چي په هغه کي دي آزار او عذاب مقصد وي، بلکه د دې وهلو څخه مقصد دا دی چي اې ښځي! ستا نا فرماني داسي اندازې ته ورسېدل چي نور يې نو تحمل نه سي کېدلای او پسله دې څخه بل شئ نسته بېله طلاقه، دا هغه آخرنۍ تنبېه او خبرتيا ده، نور نو د نصيحت وخت تېر سو او هغه آخرنۍ مرحلې ته سره ورسېدلو، که په دغه وهلو سره هم ښځه نه سوه اصلاح، بيا نو يو حَکَم يا دربيم څوک چي صلحه او فيصله کوونکی وي د سړي له طرفه راځي، او يو هم د ښځي له طرفه راځي چي يا به سم ژوند سره کوي يا طلاق او جلا والی دی، نو د دغه وهلو څخه مقصد دا سو: چي با خبره اوسه اوس مو ژوند او ګذاره هغه آخرنۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرحلې ته ورسېدل، نه دا سي وهل چي نارينه خپل همت او غيرت، خپل حاکميت او باداري پر ښځه معلوموي، او وايي: خپله مړانه او پاچهي تا ته در ښکاره کوم، زما په مقابل کي ځوک نه سي درېدلای او ته بايد پوه سې چي ته زما رانيول سوې مينځه يې.

ځيني د اسلام دښمنان دغه د ښځي د وهلو په سبب پر اسلام عيب وايي، مګر رسول الله ﷺ په هغه آخرنۍ خطبه کي د وهلو اندازه را ښوي او فرمايي:

«ضربا غير مُبَرِّح»

داسي وهل چي ماتول او زخمي کول به پکښي نه وي، چي د وهلو هيڅ اثر او علامه باقي نه پاته کيږي، بلکه دغه وهل دې ته اشاره ده چي خبره هغه خطرناکه مرحلې ته ورسېدل، که ښځه په دغه وهلو پوه سوه چي ما تر خپلي اندازې تېری کړی دی او بيرته يې إطاعت شروع کړی، نو پر تاسي د دوی خواړه او لباس په ښه طريقه سره لازم دي، بيرته هغه خپل عادي او طبيعي، د خوشالۍ او مهربانۍ ژوند شروع کيږي او اختلافات پای ته رسيږي.

رسول الله ﷺ فرمايي: ښځي ستاسي سره بنديانې دي، يعني: ښځه د خپل خاوند په کور کي لکه بندي داسي ده ځکه دا داسي تصرف نه سي کولای لکه نارينه بلکه د دې خاوند د دې د رزق او نورو کارو متصرف دی، نو په دغسي حال کي بايد د دې مراعت وسي او ښه نرمه ګذاره او معامله ور سره وسي، رسول الله ﷺ و فرمايل: چي دوی د خپل ځان دپاره اختيار نه لري، تاسي دوی د الله جل جلاله په امانت اخيستي دي او د الله جل جلاله په قانون د دوی فرجونه تاسي ته حلال سوي دي نو:

«فاتّقوا اللهَ فی النّساء»

د ښځو سره په ژوند کولو کي د الله جل جلاله څخه و بېرېږی.

«واستَوصُوا بِهنّ خيراً»

او د دوی سره ښه او د خير ګذاره او معامله کوی.

دا د رسول الله ﷺ له طرفه وصيت او لارښوونه ده چي انسانان بايد د ښځي په ګذاره او معامله کي د الله جل جلاله له عذابه ځان وساتي، هغه ځوک چي د خپلي ښځي سره نرمه او پسته ګذاره کوي ځيني خلک هغه ضعيفه بولي، خو په حقيقت کي هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ضعیفه نه دی بلکه دا د رسول الله ﷺ د وصیت او لارښوونې عملي کول دي.

یو سړئ و حضرت عمر رضی الله عنه ته د هغه د خلافت په وختو کې ورغلی چې د خپلې ښځې شکایت ورته وکړي چې ښځه مې یو وخت نا وخت آواز را باندې پورته کوي. هغه سړئ وایي: کله چې دروازې ته ور و رسېدم او دروازه مې و ټکول په دغه وخت کې مې واورېدل چې د عمر رضی الله عنه ښځې په خپله پر عمر رضی الله عنه آواز پورته کړی دی، سړئ وایي: عمر رضی الله عنه هغه خوک ؤ چې ټول خلک ځني بېرېدل او اوس د ده ښځې پر ده آواز پورته کړی دی، وایي: زه بیرته را وګرځېدم چې زما شکایت ما ته کومه فایده نه را رسوي، خو حضرت عمر رضی الله عنه هغه د دروازې ټکول اورېدلي وه او د کوره را و وتی، ویل سړیه لکه زه چې دي په کار وم؟

ما ویل هو، خو زما کار وسو، عمر رضی الله عنه راته ټینګ سو چې یا، را ته و وایه د څه شي دپاره راغلی وې؟ وایي: زه مجبوره سوم نو مې ورته و ویل: راغلی وم چې د خپلې ښځې د آواز لوړولو شکایت درته وکړم، خو ما چې ستا حال ولیدی چې تر ما په کمه نه ؤ نو بیرته رهي سوم چې زما شکایت فایده نه کوي، حضرت عمر رضی الله عنه د محمّدي مدرسې شاګرد را ته و ویل: سړیه دا مې اشپزي کوي، خدمت مې کوي، کالي را مینځي، اولادونه مې را تربیه کوي، پر دغو ټولو سربېره زما پر قهر او غضب صبر کوي، نو زه د دې پر لوړ آواز صبر و نه کړم؟

نو د ښځو سره نرمه ګذاره ضعف نه دی بلکه د رسول الله ﷺ د وصیت عملي کول دي.

وروڼو! ما ولې دغه د ښځو موضوع دومره اوږده کړه؟

ځکه زموږ په ټولنه کې داسې ډېر خلک سته چې د ښځو د حقوقو هیڅ مراعت نه لري، دغه د دوی عمل دی چې د اسلام د دښمنانو تبر ته یې لاستی ور واچاوه، نن ورځ که د اسلام دښمنان دغه إدعاء کوي چې په اسلام کې د ښځو حقوق نه دي ورکول سوي، د هغو دلیل د دغو کسانو عمل دي، زه مجبوره یم چې په دغه ترخه حقیقت سره اعتراف وکړم چې هو، زموږ په ټولنه کې داسې کسان سته که د دوی دباندني کړه وړه وګورې په تمامه معنٰی پر شریعت برابر دي، ښې ږیري او لنګوټې، ښه لمنځونه او روژې، ښه اسلامي لباس او ښې اسلامي خبرې، حتّٰی ځیني کسان یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د قاري او ملا، آخندزاده او صاحبزاده، سيد او آغا په نامه سره هم يادېږي، خو که يې دننه په کورني ژوند او د کور د ښځو سره په ګزاره خبر سې، مغرور او متکبر، ظالم او ستمګار دی، شرمېږ دی د سړي په لباس کي، خو بيا هم دومره ويلای سم چي د دغو کسانو عمل پر دې دلالت نه کوي چي اسلام د ښځو حقوق نه دي ور کړي، بلکه دغه کسان د اسلام پر لار نه دي رهي سوي او د دوی په دغه بد عمل سره بايد د اسلام نوم بد نه سي.

(الله جل جلاله دي موږ او دوی ته هدايت وکړي چي د ځان او د نورو حقوق وپېژنو)

او بيا رسول الله ﷺ وفرمايل:

«وَقد تركتُ فيكم ما لَن تضلّوا بعدَهُ إن اعتصَمتُم به، كتاب الله»

او ما په تاسي کي داسي شئ پرې اېښی دی که تاسي په هغه پوري لاس ونيسی حقه لار نه درځخه ورکيږي، چي هغه کتاب الله قرآن کريم دی.

«ايّها النّاس: إنّهُ لا نبيّ بعدي، ولا اُمّةَ بعدكم، ألا فاعبدُوا ربّكُم، و صَلّوا خمسَكُم، و صُومُوا شهرَكُم، و أدّوا زكاةَ اموالكم، طَيِّـبَةً بها أنفُسَكم، و تَحجّون بيت ربّـكم، وأطِيعوا اُولاتَ أمرِكم، تدخُلوا جنّةَ ربّكم»

اې خلکو! تر ما وروسته بل نبي نسته او نه تر تاسي وروسته بل امت سته، د خپل رب عبادت کوی، خپل پنځه لمنځونه آداء کوی، د روژې د مياشتي روژه نيسی، د خپلو مالو زکات ورکوی، د خپلو زړو په خوشالي يې ور کوی، ستاسي د رب د بيتې حج کوی، د خپلو آمرانو اطاعت کوی، نو به د خپل رب جنت ته داخل سی.

او رسول الله ﷺ وفرمايل:

«و أنتم تُسألونَ عنّي فَما أنتم قائلون؟ قالوا نشهدُ أنّكَ قد بلغتَ وأدّيتَ و نصحتَ»

يعني: ستاسي ځخه د قيامت په ورځ زما په باره کي پوښتنه کيږي، الله جل جلاله زما په باره کي پوښتنه درځخه کوي تاسي به څه واياست؟ آيا تاسي دا شاهدي آداء کوی چي ما د خپل رب رسالت تبليغ کړی؟

د خلکو آوازونه په ژړا سره پورته سوه او ويل: موږ شاهدي آداء کوو چي تا خپل

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسالت ورساوه، امانت دي آداء کړی او امت ته دي نصیحت وکړی او د خپل دین دپاره دي جهاد وکړی، د خلکو تر دغي شاهدي وروسته رسول الله ﷺ په خپله سبابه ګوته سره یو وار آسمان ته اشاره وکړه او بیا یې خلکو ته اشاره وکړه او ویل به یې «اللّهمّ اشهد» الهي ته شاهد اوسه، دغه د ګوتي اشاره او د دغي جملې ویل یې درې واره تکرار کړه.

دغه د ګوتي د اشارې څخه د رسول الله ﷺ مقصد څه ؤ؟ مقصد یې دا ؤ چي الهي! تا دغه قوم او امت ته زه په رسالت او نبوت را لېږلی وم او اوس ته شاهد اوسه، دغه دی زما امت شاهدي آداء کوي چي ما خپل رسالت ور ورساوه، امانت مي آداء کړی او خپل امت ته مي نصیحت وکړی.

پسله هغه چي رسول الله ﷺ د خطبې د ویلو او احکامو د بیانولو څخه فارغه سو د دغې ورځي د ماځیګر په وخت کي د الله جل جلاله دغه قول نازل سو چي رب عزوجل فرمایي:

﴿ٱلْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ ٱلْإِسْلَٰمَ دِينًا﴾.
[المائده: ۳]

الله جل جلاله فرمایي: چي نن ورځ ما تاسي ته ستاسي دین درپوره او کامل کړی زما نعمت مي پر تاسي تمام او پوره کړی او ستاسي دپاره مي اسلام د دین په شکل او د دین په صفت سره اختیار کړی.

نو د دغه آیات د نزول وخت د جمعې او عرفات د ورځي د ماځیګر وخت دی.

﴿ٱلْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ ٱلْإِسْلَٰمَ دِينًا﴾.

د دغه آیات په نزول سره حضرت ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه او حضرت عمر فاروق رضی الله عنه دوه مختلف شخصیتونه یوه وخندل او بل و ژړل: حضرت عمر رضی الله عنه خوشاله سو ځکه اسلام پوره او کامل سو، مسلمانان کامیابه سوه نوېې وخندل.

مګر ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه خواشینی سو او وې ژړل، ځکه دئ پوهېدی چي د هر شي تر پوره کېدلو وروسته و هغه شي ته کمبود او نقصان راځي، نو د دین پوره کېدل د رسول الله ﷺ د رحلت خبر او علامه ده.

یو وخت یوه یهودي و حضرت عمر فاروق رضی الله عنه ته و ویل: ستاسي په کتاب کي یو آیات دی که دغه آیات پر موږ نازل سوی وای موږ به د دغه آیات د نزول ورځ زموږ

(c) kitabton.com: The Digital Library

دپاره اختر ګرځولی وای، حضرت عمر فاروقؓ و ویل: کوم آیات؟
يهودي و ويل: دغه آيات:
﴿ٱلْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ ٱلْإِسْلَٰمَ دِينًا﴾.
حضرت عمر فاروقؓ و ويل: په والله په هغه ورځ چي دغه آيات نازل سو پر موږ مسلمانانو دوه اخترونه سره يو ځای سوي وه، دغه آيات د هجرت د لسم کال د حجة الوَداع په موسم کي د جمعې او عرفات په ورځ د ماځيګر په وخت او په داسي حال کي نازل سو چي د عرفات پر ميدان د رسول اللهﷺ پر شا وخوا تر څلويښتو زرو زيات اصحاب کرام را ګرځېدلي وه، نو حضرت عمرؓ د دغه آيات په نزول سره خوشاله سو.
مګر ابوبکر الصدّيقؓ و ژړل، خلکو پوښتنه ځني وکړه چي ولي ژاړې؟ دهؓ و ويل: هر شئ چي پوره سي خامخا نقصان ورته راځي او دا د رسول اللهﷺ د وفات خبر دی، ابوبکرالصدّيقؓ د دغه آيات څخه دغه مقصد واخيستی چي دين پوره سو نو رسول اللهﷺ زموږ له منځه تلونکی دی.
پسله خطبې ويلو حضرت بلالؓ آذان وکړی او بيا يې اقامت و وايه او رسول اللهﷺ خلکو ته د ماپښين لمونځ ورکړی، دوهم وار بيا اقامت و ويل سو او رسول اللهﷺ خلکو ته د ماځيګر لمونځ ورکړی او رسول اللهﷺ د دغو لمنځو په منځ کي نور لمونځ سنت يا نفل نه دی آداء کړی.
بيا نو رسول اللهﷺ پر خپله اوښه سپور سو او په عرفات کي د درېدلو پر ځای مخ پر قبله و درېدی او تر لمر لوېدلو پوري يې هلته تهليل او تکبير وايه دعاوي يې کولې تر لمر لوېدلو وروسته د مزدلفې و طرف ته په داسي حال کي رهي سو چي اُسامه بن زيدؓ يې پر خپله اوښه تر شا ور سره سپور يا کنجوغه کړی وُ، کله چي مزدلفې ته ورسېدی هلته يې د ماښام او ماختن لمنځونه په يوه آذان او دوه اقامته سره آداء کړه او د دغو لمنځو په منځ کي يې نه نفلونه کړي دي او نه يې تسبيحات ويلي دي، د لمنځو تر آداء کولو وروسته يې دالته په مزدلفه کيْ د سپېدو تر چاودلو پوري څنګ واچاوه او بيا يې د سهار لمونځ په يوه آذان او يوه اقامت سره آداء کړی، تر لمانځه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته و مشعرُ الحرام ته ورغلی، مخ پر قبله و درېدی دعاوي يې وکړې، تکبير او تهليل يې و وايه او تر هغو دلته ولاړ ؤ چي ښه روښنايي سوه او د لمر تر را ختلو د مخه د مزدلفې څخه د منٰی پر طرف پر خپله اوښه رهي سو او دلته يې فضل بن عبّاسؓ تر شا ور سره سپور يا کنجوغه کړی ؤ، څو وادي مُحَسّر ته ورسېدی او هلته يې خپله اوښه څه چابکه کړه (وادي محسّر هغه شېله ده چي په هغه کي د أبرهه فيل پرېوتی او د کعبې شريفې پر طرف نه تلی) او بيا له دغه ځايه و جَمرةُ الأولى ته ورغلی (جمرة الأولى) چي جمرة الکبرىٰ او جمرةُ العقبه هم ورته ويل کيږي او موږ لوی شيطان ورته وايو، دغه شيطان يې په اوو کوچنيو ډبرو سره و ويشتی او د هر ويشتلو سره يې د (الله اکبر) تکبير وايه او بيا د هَديو د حلالېدلو ځای ته ورغلی، هلته رسول اللهﷺ (۶۳) اوښان په خپل مبارک لاس سره حلال کړه او پاته (۳۷) اوښان حضرت عليؓ حلال کړه چي ټول سل اوښان سوه.

بيا له دغه ځايه رسول اللهﷺ پر خپله اوښه سپور سو او کعبې شريفې ته ورغلی هلته يې طواف زيارت يا فرضي طواف وکړی او د ماپښين لمونځ يې په مسجد الحرام کي آداء کړی، بيا د زَمزَم څاه ته ورتېر سو چي هلته بني عبدالمطلب اوبه را کښلې او خلک يې په اوبه کول، رسول اللهﷺ و فرمايل: يا بني عبدالمطلب! اوبه را وکاږی، که زه پردې نه بېرېدلای چي بيا به خلک پر سقايه نزاع او شخړه در سره کوي ما به هم ستاسي سره را کښلي وای، هغو يوه سلواغه اوبه و رسول اللهﷺ ته ور کړې او رسول اللهﷺ د زَمزَم اوبه وڅښلې، په دغه ورځ هم چي د ذوالحجې لسمه ورځ وه او يوم النحر ورته ويل کيږي رسول اللهﷺ د څاښت پر وخت خطبه و ويل، په دغه خطبه کي يې ځيني هغه احکام تکرار کړه چي پرون يې د عرفات په خطبه کي فرمايلي وه او ځيني نور احکام يې هم بيان کړه، که څه هم دغه احکام په پخوا کي ښوول سوي او بيان سوي وه خو دلته يې بيا د هغو تائيد او تاکيد وکړی ځکه اوس ډېر خلک سره يو ځای سوي دي، نو رسول اللهﷺ غوښته چي مسلمانان دغه احکام د دهﷺ څخه مستقيم او بېله واسطې واوري.

امام بخاري او امام مسلم د ابوبکر الصِدِّيقؓ څخه روايت کوي چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله ﷺ د يوم النحر په ورځ مورِته خطبه وويل، او وې فرمايل:

« أيّها الناس! انـــمَا النّـــسيءُ زيَادَةٌ فِي الكُفرِ ».

وروڼو! الله جل جلاله يو كال دوولس مياشتې ګرځولى دى او د دغو دوولسو مياشتو څخه يې څلور مياشتې حرامې كړې دي، چې په هغو مياشتو كې جنګ او تجاوز حرام ؤ، مګر عربو په دغو حرامو مياشتو كې تصرف او اړول كول، د خپل مزاج او غوښتنې سره موافق يې پرله اړولې.

حرامې مياشتې كومې وې؟ حرامې مياشتې رجب، ذوالقعده، ذوالحجه او محرم وې، رجب يوه مياشت وه عربو كولاى سواى چې په دغه مياشت كې له جنګ او تجاوزه ځانونه را وګرځوي او هغه نورې درې مياشتې پرله پسې وې، نو عربو ته دا سخته او مشكله وه چې دغه درې مياشتې دې پرله پسې د جنګ، چور او چپاوله لاس واخلي، ځكه د دوى ژوند لكه د ځيرونكو حيواناتو په چور او چپاول سره ؤ، نو د دغو درو مياشتو دپاره يې چم او حيلې جوړولې، په مياشتو كې به يې تغير راوستى، مثلاً: كله چې به ذو الحجه تېره سوه نو دوى به ويل محرم يوه مياشت وروسته كوو او ځنډوو، نو به يې د ذوالحجې او محرم په منځ كې يوه زياته مياشت ور واچول، چې په دې حساب سره به كال ديارلس مياشتې سو، يا به يې صفره تر محرمې را د مخه كړه، محرم ته به يې صفره ويل او بيا هغه راتلونكې مياشت محرم وه، په مياشتو او وختو يې لوبې كولې او د خپل طبيعت سره موافق يې سره اړولې، چې د دغه اړولو په نتيجه كې حج پر خپل وخت او خپله مياشت كې نه ؤ او نه پر خپل وخت آداء كېدى او دا ډېره لويه غلطياده چې وختونه او تاريخونه واړول سي.

نو رسول الله ﷺ غوښته چې د دغې غلطيا علاج وسي او هغه علاج يې په دغه حجةُ الوداع كې وكړى چې نسئ يې باطله كړه او ويل: نسئ نسته، چې د نسئ څخه مقصد دغه د مياشتو اړول او ځنډول دي.

الله جل جلاله فرمايي:

﴿إِنَّمَا ٱلنَّسِيٓءُ زِيَادَةٌ فِي ٱلۡكُفۡرِ﴾ [التوبه: ۳۷]

(c) ketabton.com: The Digital Library

يعني: ښځکه دغه د مياشتو اړول په کفر کې زياتوب دی.

او هغه د مخه چې عربو دغه کار کاوه هغه جهالت ؤ، دغه يوه مياشت به يې يو کال حلاله بلل او بل کال به يې بيا حرامه بلل. (د مياشتو حرمت يې سره اړاوه)

نو رسول الله ﷺ په دغه خطبه کې و فرمايل:

«انّ الزّمانَ قَد استدارَ کَهيئتهِ يَومَ خلقَ السَّماوات والارض»

يعني: دغه چې اوس مو‌ږ حج پکښې کوو واقعاً او حقيقتاً ذوالحجه ده، بله مياشت نه ده چې موږ دي هغه دکفارو د اړولو په سبب خطا وتلي يو، هو، خلکو مياشتي پرله اړولي وې او ډېر ځله حج پر خپل وخت نه کېدی، خو د دغه اړولو په آخر کې چې دغه اوس دی بيرته د حج مياشت، ذوالحجه هغه خپل واقعي وخت ته راغله، لکه په هغه ورځ چې الله ﷺ پيدا کړې وه، نوکه اوس پر دغه حال پسې پاته سي او بيا يې څوک وا نه ړوي نو هر شئ پر هغه خپل وخت دی، نه بيا روژه اوړي نه حج، چې خلکو ته دا شک نه سي پيدا چې کفارو مياشتي پرله اړولي وې، خو په دغه اړولو کې بيرته هره مياشت پر هغه خپل وخت راغله،

«ألاَ هَل بَلَغتُ اللّهمّ فَاشهَد»

يعني: الٰهي ته شاهد اوسه چې ما خلکو ته د اسلام احکام ورسول.

او بيا رسول الله ﷺ و فرمايل: دا کومه مياشت ده؟ موږ و ويل: الله او رسول الله ښه په خبر دي، رسول الله ﷺ ساکت او چپه خوله سو، تر داسي اندازې چې زموږ خيال سو چې اوس به يې بله هغه خپله نامه په بل نامه سره وبولي او بيا يې و فرمايل: آيا دا ذو الحجه نه ده؟ موږ ويل: هو ده، بيا يې و فرمايل: دا کوم ښار دی؟ موږ ويل: الله او رسول الله ښه په خبر دي، رسول الله ﷺ بيا ساکت سو، تر داسي اندازې چې زموږ خيال سو چې اوس به يې بله هغه خپله نامه په بل نامه سره وبولي او بيا يې و فرمايل: آيا دا بلد الحرام نه دی؟ موږ ويل: هو، دی او بيا يې و فرمايل: دا کومه ورځ ده؟ موږ ويل: الله او رسول الله ښه په خبردي، رسول الله ﷺ بيا ساکت سو، تر داسي اندازې چې زموږ خيال سو چې اوس به يې بله هغه خپله نامه په بل نامه وبولي او بيا يې و فرمايل: آيا دا يوم النحر نه ده؟ موږ ويل هو ده، نو رسول الله ﷺ و فرمايل:

(c) kitabton.com: The Digital Library

چي ستاسيويني او ستاسي مالونه او ستاسي عزت او آبرو، يو پر بل داسي حرام دي لکه د دغي ورځي حرمت په دغه ښار کي او په دغه مياشت کي.

دا بيا د رسول الله ﷺ له طرفه تائيد او تاکيد دی چي مسلمانان بايد يو د بل په وينو، يو د بل په مالو، يو د بل په عزت کي بې پروايي و نه کړي، د دغو درو شيانو احترام بايد حتماً او لازماً وساتل سي، ښه متوجه سی دغه اسلامي احکام دي او عملي کول يې خامخا حتمي او ضروري دي.

رسول الله ﷺ بيا و فرمايل: او تاسي به د خپل رب په حضور کي و دربړی ستاسي څخه به ستاسي د عملو پوښتنه وکړي، ترما وروسته ضلالت او بدي لاري ته مه ورګرځی چي ځيني ستاسي د ځينو نورو غاړي ورپرې کوی يعني: يو د بله مه سره وژنی.

ألا هَل بلغتُ؟

آيا ما دغه احکام تر تاسي پوري دررسول؟

خلکو ويل: هو، رسول الله ﷺ و فرمايل: اللّهمّ اشهد. الٰهي ته شاهد اوسه.

رسول الله ﷺ احکام بيانول او د خلکو څخه يې اقرار اخيستی چي ما دغه الٰهي احکام دررسول؟ کله چي به خلکو ويل: هو، نو به يې الله جل جلاله دغه د دوی پر اقرار شاهد کړی، چي الٰهي دغه دي دوی اقرار کوي چي ما خپل رسالت رسولی دی او بيا يې و فرمايل: دغه حاضر خلک دي دغه احکام و غائبو خلکو ته ورسوي او ډير ځله داسي پېښيږي چي هغه څوک چي دغه احکام ور ورسيږي تر دغه اوسني اورېدونکي د زياتي حافظې خاوند، پوه او عملي کوونکی وي.

ورونو! دغه د اسلامي احکامو بيانول او تر خلکو پوري رسول د هر مسلمان وظيفه ده، هر څوک چي څومره معلومات لري هغه بايد تر خلکو پوري ورسوي.

او رسول الله ﷺ و فرمايل: هغه د جاهليت فخرونه لغوه او باطل دي، يعني: په جاهليت کي چي به خلکو په دنيوي شيانو فخر کاوه هغه فخرونه نه اعتبار لري او نه فخر بلل کيږي ښله دوو کارو څخه چي سِدانه او سِقايه ده، يعني: د کعبې شريفي د آبادولو او خدمت کولو شرف چي سِدانه ورته ويل کيږي پاته دی او بل د حاجيانو د خدمت کولو او اوبو رسولو شرف چي سِقايه ورته ويل کيږي پاته دی، هر هغه څوک

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي د بيت الله الحرام ساتنه او حفاظت کوي او هر هغه ځوک چي د حاجيانو خدمت کوي، دغه شرف، شرف دی، که ځوک فخر په وکړي کولای يې سي، مګر د جاهليت هغه نور فخرونه لغوه او باطل دي، هيچا ته نه ښايي چي په نسب او قوميت فخر وکړي.

او بيا رسول الله ﷺ دخو نورو احکامو تاکيد او تکرار وکړی چي د هغې جملې څخه يې وفرمايل: «وَالعَمَدُ قَوتٌ» يعني: په قصد سره د يو چا وژل قوت دی.

چي د هغه په باره کي د اسلام حکم داسي دی: که يو چا قصداً يو ځوک و وژی او د مقتول ورثې خامخا د قاتل وژنه غوښتل نو قاتل په قصاص سره وژل کيږي او که يې ديت قبول کړی بيا به ديت ورکول کيږي، يا دا چي عفوه ورته وکړي، په دغه درو شيانو کي د مقتول ورثه يا د وژل سوي نفر پاته اقرباء اختيار لري.

او د قصدي وژلو شُبهَ! هغه چي په لرګي يا ډبره يې و وژني يا په داسي شي يې و وهي چي هغه شئ په عادت او اصطلاح کي د وژلو اسلحه نه وي او عادتاً ځوک نه په وژل کيږي خو هغه و وژل سو، و دغي وژني ته شُبهِ عَمَد ويل کيږي، ځکه دغه وژنه نه په خطا سره ده نه په قصد سره، نو دغه قتل يا وژنه (شُبهِ عَمَد) دی، په دغسي وژلو کي پر قاتل سل اوښه دي چي ديت ورته ويل کيږي او که چا تر دغه زيات غوښتل چي يا! دغه وژل سوی نفر شريف اوسردار ؤ، رسول الله ﷺ فرمايي: که چا د ډير او زيات غوښتنه کول هغه ځوک د جاهليت له اهله څخه دی، د انسانانو په منځ کي فرق او تميز نسته د هر يوه ديت سَل اوښه دی.

بيا رسول الله ﷺ و فرمايل: اې خلکو شيطان د دې څخه نا اميده سو چي د هغه عبادت دي ستاسي په منځکه کي وسي، يعني: اوس د شيطان هيڅ دا اميد نسته چي بيا دي په جزيرةُ العرب کي د ده عبادت وسي، مګر هغه په دې راضي سو چي بله عبادته يې په نورو داسي شيانو کي اطاعت او متابعت وسي چي تاسي يې کوچني بولی. يعني: په جزيرةُ العرب کي توحيد ثابت او بر قراره سو، شيطان هيڅ دا اميد نه لري چي بيرته دي هغه ښکاره شرک و جزيرةُ العرب ته را وګرځي، که شرک هم راسي هغه به په لږ او په بل شکل سره وي، مګر دا چي د بتانو عبادت دي داسي وسي لکه پخوا چي کېدی دا امکان نه لري، نو شيطان په دې راضي سو چي په نورو

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسي شيانو کي يې متابعت وسي چي تاسي يې سپک او کوچني بولی او بيا رسول اللهﷺ و فرمايل:

« ايّها النّاس! إسمعوا قولي واعقلوه، تعلَمُنّ أنّ كلّ مسلمٍ أخٌ للمسلمِ، وَأنّ المسلمين إخوةٌ فلا يَحلّ لإمرَئ مّن أخيه إلاّ ما أعطاهُ عَن طِيبِ نفسٍ مّــنه، فلا تَظلَمُنّ أنفسَكم. اللّهمّ هل بلغتَُ؟ »

اې خلکو! زما خبري واوری او ځانونه په پوه کړی، پوه سی چي هر مسلمان د بل مسلمان ورور دی او ټول مسلمانان يو د بل سره ورونه دي، نو هيچا ته نه دا اجازه سته او نه ورته روا دي چي د ورور د مال څخه بېله اجازې يو شئ واخلي، مګر هر هغه شئ چي د ده وروريې په خپله رضاء او خوشاله زړه ورکړي هغه ورته روا او حلال دی، نو د بل د مال په اخيستلو سره پر خپلو ځانو ظلم مه کوی.

علماء کرام وايي: حتّی که څوک يو مسواک د هغه د خاوند بې اجازې واخلي دا حلال او روا کار نه دی، هيڅ مسلمان به د خپل ورور د مال څخه بېله اجازې هيڅ شئ نه اخلي.

او بيا به رسول اللهﷺ و فرمايل:

«ألا هل بَلغتُ اللّهم فاشهد»

آيا ما احکام ورسول؟ چي خلکو به ويل هو، دهﷺ به و فرمايل: الٰهي ته شاهد اوسه.

او رسول اللهﷺ و فرمايل: پسله ما خپل پخواني کفر ته مه ګرځی چي ځيني ستاسي د ځينو نورو غاړي ورپرې کوي او وژني يې، ما په تاسي کي داسي شئ پرې اينبی دی که تاسي په هغه عمل وکړی نه ګمراهان کېږی چي هغه کلام الله قرآن مجيد دی، ألاَ هَل بلغتُ، اللّهم اشهد،

او وې فرمايل: «ايّها النّاس: إنّ ربّكم واحِدٌ»

اې خلکو! ستاسي رب يو دی او پلار مو يو دی، تاسي ټول له آدمه پيدا سوي ياست او آدم د خاورو څخه پيدا سوی دی، د الله جلّ جلاله په حضور په تاسي کي بنه او بهتر هغه څوک دی چي پرهېزګاره او متقي وي، هيڅ عربي لره پر عجمي فضيلت او شرف نسته مګر په تقویٰ او پرهېزګاري سره.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورونو: دغه قومیت او نژاد پرستي چي اوس یې د رسول اللهﷺ امت سره پاشلی او ټوټې کړې دی، جنګونه او اختلافات یې په منځ کي پېښ دي، رسول اللهﷺ دغه ټوله لغوه کړي او باطل کړي دي، دا د اسلام د دښمنانو دسیسې دي، واقعي شرف او فضیلت په تقوی کي دی په قومیت او نسب کي شرف نشته.

ألا هل بلغتُ؟ آیا ما د اسلام احکام درته بیان کړه؟ تاسي ته مي در ورسول؟

خلکو ویل هو، رسول اللهﷺ و فرمایل: حاضر خلک دي یې غائبو ته ورسوي، یعني: دغه احکام یوازي د حاضرو او موجودو خلکو دپاره نه دي، بلکه دغه احکام د ټول امت دپاره دي او هر نسل دي یې وراتلونکي نسل ته رسوي.

او رسول اللهﷺ و فرمایل: اې خلکو اللهﷻ هر وارث (هر میراث وړونکي) ته د میراث څخه د هغه حصه وروښلې او معلومه کړې ده، په میراث کي باید لوبي او اړول و نه سي (لکه اوس چي ځیني خلک خپلي لوني د ده له میراث څخه باسي) خو په الهي دین کي د هر نفر حصه معلومه او محدوده ده د اللهﷻ په معلوم او محدودو احکامو کي تغیر راوستل حرام او نا روا دي، هر چا ته باید د هغه حصه ورکول سي او تر ثلث یا دریمي حصې زیات وصیت کول نه دي روا، یعني: یو څوک غواړي چي د خپل پاته مال په باره کي وصیت وکړي دا جائزه ده چي وصیت او تصرف پکښي وکړي، مګر دا نه ده صحي چي وصیت او تصرف یې د ده د مال تر دریمي حصې زیات وي، د مړي د مال دریمه حصه د مړي ده په هغه کي یې وصیت او تصرف چلیږي او هغه نور مال یې د وارثانو دی، نو رسول اللهﷺ دا را وښوول چي یو څوک د خپل مال تر دریمي حصې زیات نور تصرف نه سي کولای.

او بیا رسول اللهﷺ و فرمایل:

« وَالوَلَدُ للفرَاشِ، وللعاهرِ الحَجَر »

یعني: که د یوې ښځي کوچنئ پیدا سو د دغه کوچني نسبت د هغې ښځي و مېړه ته کیږي، د هغه اولاد دی او که بیا چیري زنا ثابته سوه بیا نو حَجَر یا رجم دی، یعني: تر مرګه په ډبرو ویشتل کیږي، داسي باید و نه سي لکه اوس چي په ځینو اسلامي وطنو کي د شریعت په احکامو کي لاس وهل کیږي او اړول کیږي، د اللهﷻ

(c) ketabton.com: The Digital Library

احکام او قانون یې بل بشري قانون ته اړولی دی، چې پر زاني او زانیې په بند یا نورد جزاء سره حکم کیږي، رسول الله ﷺ په ډاګه او ښکاره سره فرمایلي دي: چې زاني او زانیې لره حَجر یا رجم دی، البته هغه زاني یا زانیه چې نکاح یې کړې وي.

او بیا رسول الله ﷺ و فرمایل:

« مَن إدّعٰى إلى غيرِ أبيه او تَولّى غيرِ مواليه، فَعليه لَعنَتُ الله و ملائكته و النّاسِ اجمعين»

یعني: که د یو چا نسبت بېله خپله پلاره بل چا ته وسو (لکه په جاهلیت کې چې به داسې کېدل چې د بل چا زوی به یې د ځان زوی باله) یا دا چې یو څوک د یو چا مولٰی وي او نسبت یې بل چا ته وسي (مولٰی و آزاد سوي مریي ته ویل کیږي) نو کله چې یو مریی آزاد سي پلار خو یې نه دی معلوم نو نسبت به یې هغه خپل مالک ته کیږي، داسې ویل کیږي چې: فلانئ مولٰی فلانئ د هغه خپل مالک نوم یې ور سره یادیږي، مثلاً ابو حذیفه رضي الله عنه چې کله خپل مریئ چې سالم نومېدی آزاد کړی، نو داسې ویل کېدل: سالم مولٰی ابو حذیفه، نسبت یې هغه خپل پخواني مالک ته وسو او پر دغه وِلایه شرعي او فقهي احکام بناء کیږي، نو باید نسبت یې هغه خپل مالک ته وسي نه بل چا ته، نو ځکه رسول الله ﷺ و فرمایل:

« مَن إدّعٰى إلى غيرِ أبيه او تَولّى غيرِ مواليه، فَعليه لَعنَتُ الله و ملائكته و النّاسِ اجمعين»

هر هغه څوک چې د یو چا نسبت بېله خپله پلاره بل چا ته کوي، یا د یوه آزاد سوي مریي نسبت بېله خپل پخواني مالکه بل چا ته کوي پر هغه دي د الله جل جلاله او ملائکو او ټولو خلکو لعنت وي. ألا هل بلغتُ؟ آیا ما احکام در ورسول؟ خلکو ویل: هو، نو رسول الله ﷺ و فرمایل: «اللّهم اشهد» الهي! ته شاهد اوسه.

والسلام علیکم و رحمةُ الله و برکاتهُ.

دا هغه مشهوره خطبةُ الوداع وه چې رسول الله ﷺ په دغه خطبه کې د اسلام ځیني احکام خلاصه کړي دي، خاصتاً هغه احکام چې په هغو کې د خلکو له طرفه تغیر او تبدیل را وستل کېدی او په هغهٔ وختو کې فساد پکښې پېښېدی، نو رسول الله ﷺ د هغو تاکید وکړی.

بیا نو رسول الله ﷺ د تشریق په ورځو کې په منٰی کې اوسېدی، مناسک یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

آداء کول او خلکو ته يې د حج شرعي احکام ور ښوول، د ابراهيم علیه السلام د حنيف ملت شرعي هدايتونه او لار ښوونې يې ورته کولې او هغه د مشرکانو د شرک آثار او علامې يې محوه کولې.

رسول الله ﷺ دغه د تشريق په ورځو کې په منٰى کې هم خطبه ويلې ده. خو د دغه وخت خطبه يې هم داسې وه لکه د يوم النحر خطبه او دغه خطبه يې د سورة النصر تر نزول وروسته فرمايلې ده.

او بيا د ذوالحجې په ديارلسمه ورځ رسول الله ﷺ د منٰى څخه و خيف ته ولاړى، پاته ورځ او شپه يې هلته تېرکړه، د ماپښين، ماځيګر، ماښام او ماخستن لمنځونه يې هلته آداء کړه، بيا يې څه آرام او راحت وکړى، بيا کعبې شريفي ته د طواف وداع دپاره ورغلى او خپل اصحاب کرام يې هم په طواف وداع سره امر کړه، رسول الله ﷺ په خپل حيات کې د آخر وار دپاره مسجد الحرام ته داخلېږي، تر طواف وداع وروسته رسول الله ﷺ مُلتَزم ته ورغلى، ملتَزم د کعبې شريفي د ديوال هغه حصه ده چې د حجر اسود او د کعبې شريفي د دروازې په منځ کې ده، دا دومره ځاى دى چې فقط دوه نفره پکښې ځايېږي، رسول الله ﷺ دغه ملتزم ته و درېدى خپل مبارک نس يې په ملتزم پورې و مښلاوه راسته باړخو يې پر دغه دېواله کښېښاوه او دواړه لاسونه يې لوړ پر ديواله ونيول، يعني: ټول مبارک جسم يې په ملتزم پورې و مښلاوه اوس نو دعاء کوي او ژاړي، ژاړي او دعاء کوي، لکه دا چې د الله جل جلاله ملاقات ته شوق وي، امت ته دعاء کوي، مور او تاسي ته دعاء کوي، فراق را نژدې دى، حضرت عمر فاروق رضی الله عنه و ژړل، رسول الله ﷺ و فرمايل: هو ژاړه يا عمر! دغه د ژړا ځاى دى، يعني: که دلته و نه ژاړې نو چيري به ژاړې؟

او بيا رسول الله ﷺ د ملتزم څخه را ايسته سو او غوارې چې د مکې مکرمې څخه ووزي، بيا يې خلک سره را ټول کړه د وداع او رخصتېدلو حالت دى او وې فرمايل: اې خلکو! زه بشر يم قريبه ده چې زما د رب قاصد راسي او زما روح قبض کړي او ستاسي څخه زما د رب په حضور زما په باره کې پوښتنه کيږي، نو تاسي به زما رب ته څه واياست؟ خلکو ويل: مور به و وايو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

«بَلَغتَ وَ وَفَّيتَ وَ أَدَّيتَ فَجَزَاکَ اللهُ خَيرًا مَا جَزَا نَبِيًّا عَن اُمَّتِه وَرَسُولاً عَن قَومِه»

ژباړه: تا تبليغ وکړی، تا امانت ورساوه، تا خپله وظيفه آداء کړه، الله جل جلاله دي داسي د خير بدله درکړي لکه يوه نبي ته چي له خپله امته او يوه رسول ته له خپله قومه ښخه ورکول کيږي، رسول الله ﷺ و فرمايل: الحمد لله، الحمد لله.

په حجةُ الوداع سره د اسلام احکام ثابت، پوره او کامل سوه او وحي هم پای ته ورسېدې، پسله دغه وخته بېله يوه آياته نور قرآن مجيد نه دی نازل سوی، قرآن مجيد، کتاب الله، آسماني وحي پوره او پای ته ورسېدې، اوس چي رسول الله ﷺ د حج مناسک پای ته و رسول نو د مديني منورې پر طرف رهي سو، رسول الله ﷺ مديني منورې ته ځي نه د دې دپاره چي هلته آرام او هوسا ژوند وکړي، بلکه غواړي چي نور هم د الله جل جلاله په لار کي خپل جهاد او ستړيا ته دوام ورکړي.

د رسول الله ﷺ آخرنی سريه

رسول الله ﷺ د حج د مناسکو تر آداء کولو وروسته د مکې مکرمې ښخه مديني منورې ته ورسېدی او د هجرت يوولسم کال شروع سو.

هلته د روم د دولت غرور او کبرياء داسي اندازې ته رسېدلي وه چي د حق او حق منلو ښخه يې انکار کاوه، د دوی د متابعينو ښخه چي به هرچا د حق متابعت خوښ او اختيار کړی يا په بل عبارت اسلام ته به داخل سو د روم له طرفه وژل کېدی، لکه دا کار چي يې د فَروه بن عَمرو الجُذامي سره وکړی، دغه فروه رضي الله عنه د روم له طرفه په شام کي د مَعان د ښار والي او عسکري مشر ؤ او مسلمان سو، خو روميانو و وژی چي قصه يې مخ کي تېره سوه، د روم د حکومت د دغي سرکښی او جرئت په سبب د هجرت د يوولسم کال د صفري په مياشت کي رسول الله ﷺ يو لوی لښکر جوړ کړی، د دغه لښکر مشر او قوماندان يې أسامه بن زيد بن الحارثه رضي الله عنهما مقرره کړی او دا امر يې ورته وکړی چي د بلقاء او داروم مځکي به تر پښو لاندي کړې (بلقاء او داروم) په فلسطين کي دوه ښاره دي، د دغه لښکر په لېږلو سره د رسول الله ﷺ مقصد دا ؤ چي يو خو روم او روميان و بېروي او بل هغه عرب چي دغه د روم په سرحدي منطقو کي

(c) ketabton.com: The Digital Library

پراته دي مطمئن سي او داسي گمان يې نه سي: که نصارا پر موږ حمله وکړي ځوک نسته چي دوی ته جزاء ورکړي او هر هغه ځوک چي اسلام ته داخل سي هغه د روميانو له طرفه وژل کيږي، لکه فروه ﷺ چي و وژل سو. نو رسول الله ﷺ د دغسي گمانو او تشويشاتو د ليري کولو او د روم د بېرولو دپاره دغه لښکر جوړ کړی او د دغه لښکر قومندان اُسامه بن زيد رضي الله عنهما وټاکل سو.

اسامه ﷺ په دغه وخت کي نوی ځوان ؤ چي عمر يې د اتلسو او شلو کلو په منځ کي ؤ، رسول الله ﷺ د اصحاب کرامو مشران امر کړه چي په دغه لښکر کي د افرادو په صفت ور سره ولاړ سي، په دغه لښکر کي د اُسامه ﷺ د عسکرو څخه ابوبکر الصدّيق ﷺ عمر بن الخطاب ﷺ او نور د صحابهٔ کرامو مشران موجود وه، د دغه لښکر جوړېدل په هغه وخت کي وه چي د رسول الله ﷺ د هغې ناروغۍ شروع وه چي ده ﷺ د دې دنيا څخه رحلت پکښي وکړی.

د دغه لښکر په جوړولو سره منافقانو ته بيا د خبرو کولو موقع پيدا سوه او د خلکو په منځ کي به يې ويل: يو ځوان هلک يې د مهاجرينو او انصارو پر مشرانو آمر وگرځاوه.

رسول الله ﷺ مجبوره سو او خلکو ته د هغه خپلي ناروغۍ په حالت کي په داسي حال کي را و وتی چي سر يې په يوه دسمال تړلی ؤ، خلکو ته يې خطبه و ويل او رسول الله ﷺ په دغه خطبه کي و فرمايل: تاسي د اُسامه بن زيد په آمريت کي خبري کوی؟ او تر ده د مخه مو د ده د پلار په آمريت کي خبري کولې، په والله هغه د إمارت وړ او لائق ؤ او په والله هغه و ما ته د هغو خوښو خلکو څخه ؤ او په والله دغه اُسامه د آمريت وړ او لائق دی او په والله تر هغه وروسته دئ په خلکو کي ما ته خوښ دی او زه وصيت درته کوم چي دئ ستاسي د صالحو خلکو څخه دی.

مسلمانانو د وتلو دپاره ځانونه تيارول او د اُسامه ﷺ پر شا وخوا سره را ټوليدل او د ده په لښکر کي داخلېدل، څو اسامه ﷺ خپل لښکر د مدينې منورې څخه وايستی او په جُرف کي يې واړول (جُرف) د يوه ځای نوم دی چي د مدينې منورې څخه يو فرسخ ليري دی، مگر د رسول الله ﷺ د ناروغۍ خبر د خلکو دپاره د تشويش او پرېشانۍ سبب وگرځېدی، د اُسامه ﷺ او د ده د لښکر دا نه وه خوښه او نه غواړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي په دغسي پرېشانه او مضطرب حالت کي رهي سي.

نو اسامه رضي الله عنه خپل لښکر دالنه وځنډاوه انتظار باسي چي د الله جل جلاله څه امر او إراده ده؟ خو د الله جل جلاله امر او إراده داسي وه چي دغه د اُسامه لښکر به هغه اول لښکر وي چي د ابوبکرالصدّيق رضي الله عنه په خلافت کي د کفارو د جنګ او مقابلې دپاره وزي.

ورونو! موږ اوس د خير البشر رسول الله ﷺ د سيرت په بيانولو کي هغه ځای ته ورسېدلو چي د سرور کائنات، فخر الموجودات حبيبُ الله رسولُ الله ﷺ ناروغي شروع کيږي او بيا هغه جناب په دغه ناروغي کي له دې فاني دنيا څخه د خپل رب عزوجل و لقاء ته رحلت کوي، خو د دغه درد ناکه ناروغۍ او غمجن رحلت حالات پر دوه قسمه بيانېدلای سي.

لومړئ دا چي ټول واقعات پرطبيعي او داسي شکل بيان سي چي خلک يې د احکامو څخه فايده واخلي او د دين مبين اسلام او د الله جل جلاله د رسول ﷺ و عظمت ته متوجه سي، پر واقعاتو د سوز او جوش زړه دردوونکي الفاظ زيات نه سي بلکه فقط مستند او صحي معلومات را نقل سي.

او د دغي واقعې د بيانولو دوهمه طريقه بيا داسي ده: چي د يوه قصې ليکونکي او اديب پر شکل واقعات بيان سي، د جوش او خروش، زړه دردوونکي او ژړوونکي الفاظ استعمال سي چي په دې قسم بيان کي د کتې اخيستلو مضامين لږ او ضعيفه روايتونه ډير وي، چي په نتيجه کي ويونکي او اورېدونکي دواړه ژاړي.

مګر دغه قسم بيان بېله دې څخه چي ضعيفه قولونه را نقل نه سي او زړه دردوونکي تکليفي الفاظ استعمال نه سي، په وجود نه سي راتلای.

نو ما د دغه زړه دردوونکو حوادثو او غمجنو واقعو د بيانولو دپاره هغه اوله طريقه خوښه او اختيار کړه، چي د حالاتو د بيانولو څخه ديني او شرعي ګټه واخيستل سي، لکه څرنګه چي په ټول سيرة النبي ﷺ کي فقط مستند واقعات را نقل سوي دي نو د دغي غمجني واقعې په بيانولو کي هم د جوش او سوز تر الفاظو تېرېږم فقط هغه صحي احاديث او ثابته معلومات را نقلوم، که څه هم دغه د ناروغۍ او رحلت احاديث او اخبار ډير زيات دي خو دلته په لږوسره کفايت سوی دی. *بيرته خپلې قصې ته را ګرځم.*

(c) ketabton.com: The Digital Library

رفیق اعلی ته رحلت

کله چې د دعوت مرحلې پای ته ورسېدې، اسلام د منطقې پر اوضاع او حالاتو مسلط سو، د رسول الله ﷺ په احساساتو کې، په اقوالو او افعالو کې، په خبرو او کارو کې داسې علامې معلومېدې چې د خپل ژوند او د نورو ژوندیو انسانانو سره وِداع او رخصتېدل کوي، په پخوا کې رسول الله ﷺ د روژې په میاشت کې لس ورځې اعتکاف کاوه، خو د هجرت د لسم کال په روژه کې یې شل ورځې اعتکاف وکړی، په پخوا کې جبریل علیه السلام د رسول الله ﷺ سره د روژې په میاشت کې یو وار قرآن مجید تلاوتاوه او په دغه کال کې جبریل أمین دوه واره قرآن مجید ور سره تلاوت کړي.

د حجةُ الوَداع په خطبه کې رسول الله ﷺ و فرمایل: زه نه یم خبر بنایي پسله سږ کاله بیا هیڅکله پر دغه ځای ستاسې سره ملاقي نه سم، یعني: نه در سره وینم او د جمرة العقبه سره رسول الله ﷺ و فرمایل: د حج مناسک زما څخه زده کړی بنایي پسله سږ کاله زه حج و نه کړم، د هجرت د یوولسم کال د صفري د میاشتې په اولو ورځو کې رسول الله ﷺ و فرمایل: زه غواړم چې د اُحُد د شهیدانو زیارت وکړم (داسې معلومېدل لکه رسول الله ﷺ چې د مړو او ژوندو سره رخصتېدل او وداع کوي) د ژوندو سره یې په حجةُ الوَداع کې وِداع وکړه او د مړو سره اوس وداع کوي، نو رسول الله ﷺ د اُحُد و شهیدانو ته ورغلی او هغه د جنګ میدان ته ګوري لکه هغه کسان چې یې ور په یادېدل چې قربانۍ یې ورکړي وې، د طلحه رضی الله عنه قربانۍ مو په یاد دي؟ د ام عمّاره رضی الله عنها قربانۍ مو په یاد دي؟ د ابودُجانه رضی الله عنه قربانۍ مو په یاد دي؟ رسول الله ﷺ د اُحُد شهیدانو ته و درېدی او ویل: السلام علیکم یا شهداءَ اُحُد! انتم السّابقون، وأنا إن شاء الله بکم لاحق، یعني: تاسې د مخه تللي یاست او زه به ان شاء الله ډېر ژر پسې درسم، په پخوا کې به رسول الله ﷺ همېشه ویل: موږ په تاسې پسې درځو، خو دا وار یې و ویل: إن شاء الله زه په تاسې پسې درځم، رسول الله ﷺ د اُحُد شهیدانو ته دعاء وکړه، د هغه ځایه څخه چې را رهي سو پر لارې یې ژړل.

رسول الله ﷺ ژاړي، ولې ژاړي؟ آیا دا چې له دنیا څخه ځي د دنیا د پاته

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېدلو په سبب ژاړې؟ صحابهٔ کرامو پوښتنه ځني وکړه: ولي ژاړې؟ یا رسولَ الله! ده ﷺ وویل: د خپلو ورونو له شوقه ژاړم، یعني: د خپلو ورونو و لیدلو ته مي شوق دی د هغو د لیدلو له شوقه ژاړم، صحابهٔ کرامو وویل: دغه دی موږ ستا سره یو آیا موږ ستا ورونه نه یو؟ یا رسولَ الله! رسول الله ﷺ وفرمایل: یا، تاسي زما اصحاب یاست مګر زما ورونه هغه کسان دي چي ترما وروسته راځي، پر ما ایمان را وړي او زه یې نه یم لیدلی (چي هغه موږ او تاسي یو) د هغو ولیدلو ته مي شوق وسو او و مي ژړل.

سبحان الله! یا رسولَ الله! موږ په ټول عمر په تا پسي داسي نه دي ژړلي چي ته مو دي یادېدلی یې او ته ژاړې چي موږ دي یادېږو؟ موږ پرتا دومره ګران یو چي په موږ پسي ژاړې؟ څومره مهربانه یې یا رسولَ الله! تا موږ نه یو لیدلي او زموږ د ملاقات دپاره دومره تږی یې چي را پسي ژاړې؟ دا هغه حُب دی چي رسول الله ﷺ یې د خپل امت سره لري، دا هغه رسول الله ﷺ دی چي د قیامت په ورځ به په خپل لاس دحوض کوثر خوږې اوبه درکوي او د هغو اوبو تر څښلو وروسته بیا هیڅکله نه تږی کېږې، دا هغه رسول الله ﷺ دی چي د قیامت په ورځ کله چي د ده امت پر پُل صراط تېرېږي دئ ﷺ به د پل صراط سره ناست وي او دغه دعاء به درته کوي: یا ربِّ! سلِم، یا ربِّ! سلِم، الهي په سلامتیا یې تېر کړې، الهي په خیر یې تېر کړې.

کله چي رسول الله ﷺ د اُحُد د شهیدانو څخه راغلی خپل منبر ته وختی او وې فرمایل: زه تر تاسي د مخه و الله جَلّ جَلالُهٗ ته ورځم او زه پر تاسي شاهد یم او په والله دغه اوس زه خپل حوض ته ګورم، چي مقصد یې (حوض کوثر) ؤ او ما ته د مځکي د خزانو کلي را کړه سوي دي (یعني زما امت به د ډېرو مالو او پیسو خاوندان سي) په والله زه پر دې نه بېرېږم چي تاسي به ترما وروسته مشرکان سی، مګر زما بېره پر تاسي دا ده چي په دنیا کي به یو د بل سره په سیالي کي یاست.

لکه دغه اوس چي موږ په دغه حالت اخته او مبتلاء یو، په کورو او باغو کي سیالۍ سره کوو، د موټرانو او پیسو په ډېروالي کي سیالۍ سره کوو، په ودو او فاتحو کي سیالۍ سره کوو، خو په علم او تقوٰی، په عبادت او ریاضت کي صِفر تحت الصِفر یو، دا چي لمونځ مي نه دی زده مهمه نه ده، خو پیسې مي دي ډېري وي، د نکاح او

(c) ketabton.com: The Digital Library

طلاق په احکامو نه یم خبر، مهمه نه ده. خو ښځه او لور مي دي تر بل چا زیات زراو زېورولري، اخلاق که مي هر څومره خراب او فاسد وي پروا نه لري. خو کور او موټر مي دي تر نورو ښه وي، د نامه دپاره هر کال داسي حج کوم چي په احکامو او مناسکو یې هیڅ نه پوهېږم پروا نه لري، خو حاجي آغا، حاجي آغا دي را ته ویل کیږي، د زکات او روژې احکام که نه وي را معلوم مهمه نه ده، خو د زوی واده مي دي د خلکو تر ودو زیات او بهتر وي، طاعت او عبادت هیڅ نه لرم خو فاتحه مي دي نامداره او شانداره وي، د اسلام د ترقۍ دپاره یو درهم نه خرڅوم، د مېلو او چړچو دپاره که په زرو مصرف کړم پروا مي نه په کیږي.

ولي لږ فکر نه کوی آیا موږ د پیسو د ګټلو، سیالیو او غرور دپاره پیداسوي یو؟

د رسول الله ﷺ د ناروغۍ شروع

دغه د صفري د میاشتي په آخر کي چي اسلامي لښکر د بلقاء دپاره تیاري نیسي رسول الله ﷺ د شپې نا وخته د خپلو آزاد کړه سوو مریانو څخه یوه نفر ته چي ابو مُوَیهِبَه نومېدی حال ورولېږی چي راسه، ابو مُوَیهِبه ﷺ راغلی، رسول الله ﷺ ورته و فرمایل: یا ابا مُوَیهِبه! امر کړه سوی یم چي د بقیع اهل ته دعاء او د مغفرت غوښتنه وکړم نو زما سره ولاړ سه.

(بُقیع) د مدینې منورې مقبره او هدیره ده، ابو مُوَیهبه ﷺ وایي: زه هم ور سره رهي سوم کله چي د بقیع قبرو ته ورسېدلو رسول الله ﷺ و فرمایل: السلام علیکم یا اهل المقابر! په دغه حال کي چي تاسي یاست تاسي لره دي راحت او آسانتیا وي، داسي فتنې را رواني دي لکه د تاریکي شپې حصې چي یوه په بله پسې ده او هغه وروستنۍ تر د مخنۍ بده او شر ده، ابو مُوَیهبه ﷺ وایي: رسول الله ﷺ ما ته مخ را واړاوه او راته ویې ویل: یا ابا مُویهبه! ما ته اختیار را کړل سو چي د ځمکي ټوله خزانې او ابدي ژوند را کړل سي او بیا جنت، یا دغه اوس د الله جل جلاله لقاء او جنت؟

ورونو! په دغه وخت کي د الله جل جلاله له طرفه و رسول الله ﷺ ته د دوو حالاتو په اختیارولو او خوښولو کي اختیار ورکړل سو، یو دا چي د ټولي ځمکي خزانې او

ابدي ژوند ورکړه سي او بیا جنت، یعني: رسول الله ﷺ پر ټوله مځکه او د مځکي پرخزانو حاکم سي او د قیامت تر ورځي همېشه ژوندئ وي او بیا په قیامت کي جنت ورکړه سي، یا دا چي د الله جل جلاله ملاقات او جنت، یعني: اوس مرګ او د الله جل جلاله ملاقات ته ورتګ او جنت.

په هغه حدیث شریف کي چي امام بخاري یې د حضرت عائشې رضي الله عنها روایتوي وایي ما به د رسول الله ﷺ څخه اوردل:

«لَا يَمُوتُ نَبِيٌّ حَتَّى يُخَيَّرَ بَيْنَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ» [رواه: البخاري]

ژباړه: هیڅ نبي نه وفاتیږي تر څو د مرګ په وخت کي د د نیا او آخرت په منځ کي اختیار ورنه کړل سي.

نو ابو مُوَیهِبه رضي الله عنه وایي: ما ورته و ویل: یا رسولَ الله! زما مور او پلار دي تر تا قربان وي د دنیا د خزانو کلي او همېشنئ ژوند واخله او بیا هم تا لره جنت دی، یعني: یا رسولَ الله! مور اختیارکړه، څرنګه چي همېشه پاته کېږې او پر ټوله مځکه به ستا او د اسلام حکم وي او د مځکي ټوله خزانې به هم ستا په اختیارکي وي او بیا هم جنت دی، تر دې لویه کامیابي چیري ده؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: یا، بلکه ما د الله جل جلاله لقاء او جنت اختیار کړه، دا ځکه چي د رسول الله ﷺ زړه د الله جل جلاله په محبت ډک ؤ.

که چیري مور او تاسي ته داسي اختیار را کړل سي: چي ابدي ژوند، پر ټوله مځکه د اسلام حکم او دغه د اسلام حاکمیت دي هم زما په واسطه وي او د ټولي مځکي خزانې تر دې نو بل لوی خیر چیري دی؟ مګر دغه ټول دنیوي ژوند د هغه چا دپاره هیڅ ارزښت او قېمت نه لري چي زړه یې د الله جل جلاله په محبت ډک سوی وي، هغه څوک چي د الله جل جلاله سره حقیقي حُب او محبت لري، هغه بل هیڅ شي ته نه ګوري فقط د الله جل جلاله لقاء او ملاقات غواړي، نو رسول الله ﷺ ته چي دغه ټول دنیوي شیان عرض او وړاندي سوه هغو ته یې هیڅ التفات او نظر هم و نه کړی بلکه د الله جل جلاله لقاء او ملاقات ته یې تلوار سو.

ورونو! الله جل جلاله د خپلو ټولو بندګانو د جملې څخه رسول الله ﷺ د دې دپاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

انتخاب او غوره کړی چې د الله جل جلاله دین او اوامر د ده جل جلاله بندګانو ته ورسوي او رسول الله ﷺ هغه خپله د رسالت درنه وظیفه په درویشت کلو کې خپل ټول امت ته په ښه ډول سره ورسول. اوس چې اسلامي دین پوره سو نو د رسول الله ﷺ د خپل رب عزوجل ملاقات ته شوق سو نو ځکه یې وفرمایل: «بَل لِقَاءَ رَبّي والجَنّة».

پسله دغه اختیاره چې رسول الله ﷺ ته ورکړل سو او رسول الله ﷺ د الله جل جلاله ملاقات خوښ کړی د رسول الله ﷺ هغه ناروغي شروع سوه چې په هغه کې یې رحلت وکړی او د ناروغی اول شئ یې د سر شدید درد ؤ، رسول الله ﷺ د بقیع څخه خپل کور ته مریض ورغلی، ځکه ده ﷺ د الله جل جلاله ملاقات اختیار کړی.

د حضرت عائشې رضي الله عنها څخه روایت دی وایي: کله چې رسول الله ﷺ د بقیع څخه راغلی په دغه وخت کې زه د سر له درده په عذاب وم او له ډیره درده مې و رسول الله ﷺ ته د خپلي سر دردی شکایت وکړی او ورته ومې ویل: (وَا رَأسَا) یعني: دسر له درده ډیره په عذاب یم، خو رسول الله ﷺ و فرمایل: (بلکه زه یا عائشه! وَا رَأسَا) یعني: یا عائشه! زما پر سر ډیر درد دی، حضرت عائشې رضي الله عنها پوښتنه ځني وکړه او ویل: یا رسولَ الله! آیا ته هم دغسي درد حسوې لکه موږ چې یې حسوو؟ یعني: پر تا هم دغسي درد تېرېږي او تکلیف درکوي؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: موږ انبیاء دومره درد حسوو لکه ستاسي څخه دوه نفره، یعني: پر انبیاء علیهم السلام دوه چنده درد تېرېږي، نو ځکه د رسول الله ﷺ د سر درد شدید ؤ.

د رسول الله ﷺ د ناروغی شروع د هجرت د یوولسم کال د صفري د میاشتي پر (۲۹) تاریخ د سه شنبې په شپه په شپه کې وه او د ناروغی ټوله موده یې (۱۳ یا ۱۴) ورځي وه او په دغه ناروغي کې یې (۱۱) ورځي د مسلمانانو د لمانځه امامت کاوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رسول الله ﷺ د ناروغۍ آخره هفته

د رسول الله ﷺ ناروغي نوره هم په کراره کراره زیاتېدل، د سر درد خوږ او شدیده تبه هم ورسره زیاته سوه، دا د رسول الله ﷺ د عدل او ادبه څخه وه چې په دغه ناروغي کي یې هم د ازواجو مطهراتو د نوبت مراعت کاوه خو هره شپه به یې د ازواجو مطهراتو څخه پوښتنه کول چې زه سبا چیري یم، د رسول الله ﷺ د زړه غوښتنه دا وه چې دغه د ناروغۍ شپې د حضرت عائشې رضي الله عنها په کور کي تیري کړي، ازواجِ مطهرات رضي الله عنهن چې د ده ﷺ په مقصد پوه سوې نو ټولو دا اجازه ورکړه او ویل: په کوم ځای کي چې ستا زړه وي دغه ناروغي هلته تېره کړه.

اې د دوو ښځو خاوندانو! تاسي متوجه یاست: رسول الله ﷺ د دغي سختي ناروغۍ په وخت کي هم د خپلو ښځو څخه اجازه غواړي او هغو هم اجازه ورکړه، نو رسول الله ﷺ د میمونې رضي الله عنها له کوره په داسي حال کي د حضرت عائشې رضي الله عنها کور ته ولاړی چې د دوو نفرو پر اوږو یې لاسونه تکیه کړي وه، یوه طرف ته یې علي بن أبي طالب رضي الله عنه ؤ او بل طرف ته یې فضل بن عبّاس رضي الله عنه ؤ، فضل بن عبّاس رضي الله عنه وایي: د رسول الله ﷺ پښې پر مځکه کشېدلې، له ډېره درده او تکلیفه یې پښې نه سوای پورته کولای او هغه پر مځکه ورسره کشېدې، خو د حضرت عائشې رضي الله عنها کور ته ورغلی او هلته به حضرت عائشې رضي الله عنها د قرآن مجید څخه معوذتین او هغه دعاوي پر ویلې چې د ده ﷺ څخه یې زده کړي وې.

امام بخاري او امام مسلم د حضرت عائشې رضي الله عنها څخه روایت کوي چې وایي: په پخوا کي چې به رسول الله ﷺ ته کوم درد او ناروغي پېښ سوه ده ﷺ به معوذتین پر ځان ویل او خپل لاسونه به یې پر ځان تېرول، خو کله چې د وفات په ناروغي ناروغه سو نو معوذتین به ما پر ویل او د تبرک دپاره به مي د ده ﷺ مبارک لاس د ده پر بدن تېراوه.

د رسول الله ﷺ تبه نوره هم زیاتېدل، د بدن حرارت ډېر پورته سو، هغه صحابي چې د دغه حدیث شریف روایت کوي وایي: ما د رسول الله ﷺ پر مبارک

(c) ketabton.com: The Digital Library

سر لاس کښېښاوه، د رسول الله ﷺ د سر د ډېر تود والي په سبب مې لاس نه سوای پر پرېښوولای، دومره شدیده تبه یې وه چې د هیڅ تبه مې په دغه اندازه توده او شدیده نه وه لیدلې، د تبې د شدت په سبب به کله کله پر رسول الله ﷺ بېهوښي راغله او د ناروغۍ په سبب کرار کرار ضعیفه کېدی.

صلواةُ الله و سلامُهُ علیک یا رسولَ الله!

د چار شنبې ورځ تر رحلت پنځه ورځې د مخه

ورونو! رسول الله ﷺ د دوشنبې په ورځ چې د ربیع الأول د میاشتې (۱۲) تاریخ ؤ له دنیا څخه رحلت کړی دی، خو د چارشنبې په ورځ چې د ربیع الأول د میاشتې اوومه ورځ وه د رسول الله ﷺ د تبې حرارت نور هم لوړ سو او د بدن درد یې ور سره زیات سو او د تبې د شدته بېهوښي پر راغله، کله چې رسول الله ﷺ له دغې بېهوښیه را پورته سو وې فرمایل: د مختلفو څاهانو څخه اووه ژیه اوبه راوړی، په دې کې څه حکمت ؤ چې اووه ژیه اوبه او د مختلفو څاهانو څخه؟ په حکمت یې موږ نه پوهیږو، خو د مختلفه څاهانو څخه اووه ژیه اوبه را وړل سوې، حضرت عائشه رضي الله عنها وایي: موږ رسول الله ﷺ په یوه طشت کې کښېناوه او دغه اوبه مو پر تویولې، پر رسول الله ﷺ یو ژئ پسله بله ژي اوبه تویوي، څرنګه چې تبه شدیده وه او پر تب جن بدن اوبه بنه نه لګیږي نو رسول الله ﷺ هم تر دغه زیات تحمل نه سوای کولای او ویل: حَسبُکم حَسبُکم، کافي دي کافي دي.

د دغو اوبو په تویولو سره د رسول الله ﷺ تبه لږ څه سپکه سوه نو مسجد نبوي ته په داسي حال کې ورغلی چې سر یې په یوه ټوکره سره تړلی ؤ، رسول الله ﷺ پر منبر کښېنستی خلک شا وخوا پر را ګرځېدلي دي او رسول الله ﷺ خطبه په ناستي و ویل، د الله جل جلاله تر حمد او ثنا وروسته یې پر خپل ځان درود و وایه او وې و فرمایل: پر یهودو او نصاراوو دي د الله جل جلاله لعنت وي چې د خپلو انبیاوو له قبرو څخه یې مسجدونه جوړ کړي دي او ویل: زما له قبره څخه بت مه جوړوی چې عبادت یې کیږي.

خویندو او ورونو! بنه متوجه سی: رسول الله ﷺ له دې څخه سخته منعه کړې

ده چې د ده ﷺ د قبر عبادت دې وسي نو دا به کله جائزه او روا وي چې د بل چا قبر ته دې څوک د عبادت پر ډول ورسي یا دې د هغه له قبره خواست او غوښتنه وکړي.

او بیا رسول الله ﷺ خپل ځان قصاص او د بدلې و ورکولو ته تیار کړی او وې فرمایل: زه تاسي ته د هغه الله حمد وایم چې بېله ده بل الله نسته او ستاسي منځه زما غیاب او تګ را نژدې سوی دی، که ما ستاسي څخه یو څوک وهلی وي، دغه زما شا ده خپله بدله او انتقام دې ځني واخلي او که ما و یو چا ته بد ویلي وي د هغه عِرض مي په بده یاد کړی وي، دا زما عِرض دی خپله بدله دې واخلي، یعني: که ما د یو چا حسب او شرف په بده سره یاد کړی وي هغه دې اوس هغه خپل حق واخلي.

رسول الله ﷺ خپلې غاړې خلاصوي غواړي چې د الله جل جلاله سره په داسې حال کې ملاقي سي چې د هیڅ بشر هیڅ حق نه وي پر پاته، رسول الله ﷺ له منبره را کښته سو او د ماپښین لمونځ یې آداء کړی، پسله لمانځه بیرته منبر ته وختی او کښېنستی، بیا یې هغه د حقوقو د ورکولو خبرې شروع کړې او وې فرمایل: که مې د هر چا څخه مال اخیستی وي دغه زما مال دی خپل حق دې ځني واخلي، زما له قهره او غضبه دې نه بیرېږي، یعني: دا فکر دې نه کوي: که ده د خپل مال طلب وکړی زه به ورته په قهر سم، قهر او حِقد زما د اخلاقو څخه نه دي او ستاسي څخه هُغه څوک ما ته ډېر خوښ دی چې خپل حق را څخه واخلي.

د صحابهٔ کرامو څخه یو نفر ولاړ سو او ویل: یا رسولَ الله! زما درې درهمه ستا سره سته، رسول الله ﷺ فضل بن عبّاس رضي الله عنه ته امر وکړی او ویل: یا فضل! درې درهمه ورکړه هغه هم د هغه سړي حق ورکړی.

په وروسته کې بیا له دغه سړي څخه پوښتنه وسوه چې څنګه دې دا جرئت وکړی چې دغه خبره دې وکړه؟ ده ویل: رسول الله ﷺ و فرمایل: هغه سړیٔ ما ته ډیر خوښ دی چې خپل حق طلب کړي، نو ما غوښتل چې د دغه خپل حق د طلبولو په سبب هغه څوک وګرځم چې رسول الله ﷺ ته ډیر خوښ وي، یا دا چې رسول الله ﷺ ته تر ټولو خلکو خوښ وګرځم.

رسول الله ﷺ بیا هم دغه خبرې تکرار کړې: که د چا حق زما سره وي را څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وادي يې خلې، خو ځوک نه سوه ولاړ او چا د کوم شي طلب و نه کړی. رسول الله ﷺ و فرمايل: نو دي يې را وبخښي، يعني: که د چا حق را سره سته او اوس يې طلب نه کوي نو دي يې را وبخښي، چې د الله جل جلاله سره په داسي حال کې ملاقي سم چې زما زړه مطمئن او ښغمه وي، خو بيا هم زه فکر کوم چې دغه زما ويل به زما غاړې را خلاصي نه کړي ، که څه هم زه څو واره په تاسي کې و دريږم او دغه خبره وکړم. يعني: که څه هم زه څو واره په تکرار سره و وايم چې د هر چا حق که پر ما پاته دی هغه دي خپل حق واخلي يا دي يې را وبخښي بيا هم زه ببريږم چې دغه ويل به د قيامت په ورځ ما نه کړي فارغه.

سبحان الله! دا د رسول الله ﷺ حال ؤ، د خلکو د حقوقو پر ورکولو او آداء کولو يې څومره حرص او کوښښ کاوه، او اوس نو زموږ حال ته وګوره! ټول کوښښ مو دا دی چې څنګه او په کومه طريقه سره به مال لاس ته را زړو، د حلال او حرام، د خيانت او خطايستلو، د بل د حقوقو، د ظلم او تجاوز فکر خو هيڅ را سره نسته، فقط پيسې غواړو پيسې.

او بيا رسول الله ﷺ و فرمايل: د انصارو سپارښت دربانديې کوم، دوی زما لښکر او زما د ساتنې ځای ؤ، هغه چې پر دوی وه هغه يې آداء کړه او هغه چې د دوی دي هغه پاته دي، صالح او د ښه عمل خاوندان يې قبلوی او ګنهکار ته يې تر ګناه ور تيرېږی، نور خلک ډيرېږي او انصار لږيږي تر داسي اندازې چې دومره به سي لکه مالګه په ډوډۍ کې که په تاسي کې يو څوک د دومره امر خاوند سو چې چا ته يې نفعه يا ضرر ور رسولای سوای نو دي د انصارو د نيکانو سره ښه کوي او بد عملو ته دي د هغو تر ګناه ور تيرېږي.

او بيا رسول الله ﷺ و فرمايل: الله جل جلاله يوه بنده ته اختيار ورکړی چې د دنيا نعمتونه، ابدي ژوند او بيا جنت غواړې؟ او که د الله جل جلاله ملاقات او جنت غواړې؟ مګر دغه بنده د الله جل جلاله ملاقات او جنت اختيار کړی.

ابوسعيد الخدري رضي الله عنه وايي: د دغي خبري په اوريدلو سره ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه ډير شديد او په لوړ آواز و ژړل او ويل: يا رسولَ الله! زموږ مندي او پلرونه دي ترتا

(c) ketabton.com: The Digital Library

قربان وي، خلکو یو د بل سره و ویل: تاسي دغه شیخ ته وګورئ! رسول الله ﷺ د یوه بنده حال بیانوي چي الله جل جلاله د دنیا د نعمتو او د هغو شیانو په منځ کي اختیار ورکړی چي د الله جل جلاله سره دي او دئ ژاړي؟ او وایي: یا رسولَ الله! زموږ مندي او پلرونه دي تر تا قربان وي.

خو په حقیقت کي ابوبکرالصدّیق رضی الله عنه هغه یواځنئ سړئ ؤ چي پوه سو چي دغه بنده کوم چي اختیار ورکړه سو په خپله رسول الله ﷺ دی او ده ﷺ د الله جل جلاله ملاقات اختیار کړی، نو ځکه ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه بې صبره سو او بې اختیاره یې شدیده ژړا شروع کړه، رسول الله ﷺ و فرمایل: عَلٰی رِسلِک یا ابا بکر! رِسَل په عربي کي صبر، احتیاط، آرامي او نرمي ته ویل کیږي، خو په عربو کي دغه د (عَلٰی رِسلِک) جمله په هغه ځای کي استعمالېدل چي د یو چا څخه به بې صبري او تلوار کېدی نو به ورته ویل کېده: عَلٰی رِسلِک او دغه جمله په فصیحه عربي کي ډېره استعمالیږي، نو دلته هم رسول الله ﷺ و فرمایل: عَلٰی رِسلِک یا ابا بکر! یعني: بې صبري او بې قراري مه کوه یا ابا بکر! او بیا رسول الله ﷺ و فرمایل: بېشکه چي زما سره په ملګرتیا او د مال په مصرفولو کي تر ټولو خلکو هغه امین او صادقه سړئ ابوبکر ؤ، که ما د ځان دپاره بېله خپله ربه خلیل انتخابولای ما به ابوبکر د ځان خلیل ګرځولی وای (خلیل هغه محبوب ته ویل کیږي چي د یوه انسان زړه د هغه په حُب او محبت ډک وي) مګر ستاسي د ملګري زړه (چي د رسول الله ﷺ خپل ځان مقصد ؤ) د الله جل جلاله په حُب او محبت ډک دی، یعني: د الله جل جلاله حُب زما زړه را ډک کړی دی د بل چا د حب ځای پکښي نسته خو د ده سره مي د اسلام ورورګلوي او محبت دی، چي د حدیث شریف لفظ داسي دی:

«عَنْ أَبِي سَعِيد الْخُدْرِيِّ رضی الله عنه قَالَ خَطَبَ رَسُولُ اللّٰه ﷺ النَّاسَ وَقَالَ إِنَّ اللّٰهَ خَيَّرَ عَبْدًا بَيْنَ الدُّنْيَا وَبَيْنَ مَا عِنْدَهُ فَاخْتَارَ ذٰلِكَ الْعَبْدُ مَا عِنْدَ اللّٰه قَالَ فَبَكَى أَبُو بَكْرٍ فَعَجِبْنَا لِبُكَائه أَنْ يُخْبِرَ رَسُولُ اللّٰه ﷺ عَنْ عَبْدٍ خُيِّرَ فَكَانَ رَسُولُ اللّٰه ﷺ هُوَ الْمُخَيَّرَ وَكَانَ أَبُو بَكْرٍ أَعْلَمَنَا فَقَالَ رَسُولُ اللّٰه ﷺ إِنَّ مِنْ أَمَنِّ النَّاسِ عَلَيَّ فِي

(c) ketabton.com: The Digital Library

صُحْبَته وَماله أَبا بكْرٍ وَلوْ كُنْتُ مُتخذًا خليلا غيْر ربِّي لاتخذْتُ أبا بكْرٍ وَلكنْ أُخوَّةُ الْإِسْلَام وَموَدّتهُ لا يَبْقيَنّ في الْمسْجد بابٌ إِلَّا سُدّ إِلَّا باب أبي بكْرٍ» (رواه: البخاري)

نو د رسول اللهﷺ هغه ښه او غوره، امين او صادق، نږدې او وفاء داره، صاحب او ملګری ابوبکر الصدّيقؓ دی.

او بيا رسول اللهﷺ و فرمايل: هر چا چې نيکي او احسان را سره کړی دی د هغه بدله ورکړه سوې ده، ېله ابوبکره څخه چې د هغه د احسانو بدله مې آخرت ته پرې اېښې ده، رسول اللهﷺ و فرمايل: په مسجد کې دې هيڅ يوه دروازه نه پاته کيږي چې و نه تړل سي يا بنده نه سي ېله دروازې څخه د ابوبکر، چې دا کار د ابوبکر الصدّيقؓ دپاره يو خاص امتياز ؤ.

ورونو! کله چې رسول اللهﷺ مسجد نبوي جوړ کړی د صحابهٔ کرامو څخه ډيرو خلکو دالته په مسجد پوري مښتې کورونه جوړ کړل، چې د کورو عمومي دروازې يې پر بل طرف وې مګر د کور د شا له طرفه به يې يوه کوچنۍ دروازه مسجد ته را خلاصه کړه (لکه دريچه) او دغه دروازې ډيري وې، نو رسول اللهﷺ و فرمايل: چې دغه کوچنۍ دروازې دي ټوله و تړل سي ېله دروازې څخه د ابوبکر، د رسول اللهﷺ له دغه امره څخه د ابوبکر الصدّيقؓ يو خاص فضيلت ښکاره کيږي.

په دغه خطبه کې رسول اللهﷺ بل وار بيا د ښځو په باره کې د ښه ژوند او ښې ګذارې او معاملې وصيت او رهنمايي وکړه، دا دوهم وار دی چې رسول اللهﷺ د ښځو سره په ښه معامله او ښه ګذاره امر کوي، يو وار په حجةُ الوداع کې او اوس بيا په دغه خطبه کې رسول اللهﷺ و فرمايل: د ښځو سره ښه او نرمه معامله کوی، دا د رسول اللهﷺ وصيتونه او لارښووني وې چې خپل امت او اصحاب کرامو ته يې کولې.

رسول اللهﷺ په دغه خطبه کې د منافقانو د هغو خبرو چې ويل رسول اللهﷺ يو ځوان هلک د مهاجرينو او انصارو پر مشرانو آمر وګرځاوه، رَد و وايه او وې فرمايل:

تاسي د اُسامه بن زيد په آمريت کې خبري کوی؟ او تر ده د مخه مو د ده د پلار په آمريت کې خبري کولې، په والله هغه د اِمارت وړ او لائق ؤ او په والله هغه ما ته د هغو خوبنو خلکو څخه ؤ او په والله دغه اُسامه د آمريت وړ او لائق دی او په والله تر

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه وروسته دئ په خلکو کي و ما ته خوښ دی او زه وصیت درته کوم چي دئ ستاسي د صالحو خلکو څخه دی.

د دغي خطبې تر ویلو وروسته رسول الله ﷺ کور ته ولاړی، خلکو د جهاد دپاره ځانونه تیارول چي د اسامه بن زید رضي الله عنه د لښکره سره یو ځای سي، اسامه رضي الله عنه تر مدینې منورې دباندي اړولي دي هر هغه څوک چي جهاد ته د تللو إراده لري هغه هلته ورځي او ده رضي الله عنه ته به دا معلومېدل چي څو نفره د ده سره ځي، نو خلک ورتله او ترمدینې منورې دباندي سره جمعه کېدل، رسول الله ﷺ اسامه ته حال ولېږی چي د بلقاء طرف ته حرکت وکړه، اسامه رضي الله عنه هم د حرکت دپاره آمادګي ونیول، مګر دا یې خوښه وه چي انتظار وکړي او پوه سي چي د رسول الله ﷺ ناروغي څنګه کېږي.

کله چي رسول الله ﷺ دغه خطبه و ویل او کورته ولاړی درد او ناروغي یې نور هم زیات سوه، تر داسي اندازې چي بېهوښي به پر راتله، اسامه رضي الله عنه واورېدل چي د رسول الله ﷺ ناروغي نوره هم زیاته سوې ده نو ورته راغلی، په دغه وخت کي رسول الله ﷺ د ډېر درد او ناروغۍ د تکلیف په سبب خبري نه سوای کولای نو به یې یو وار آسمان ته اشاره وکړه او بیا به یې اُسامه ته اشاره وکړه، اسامه رضي الله عنه پوه سو چي رسول الله ﷺ ده ته دعاء او د مغفرت طلب کوي، د رسول الله ﷺ درد او تکلیف دغي اندازې ته رسېدلی ؤ چي خبري یې هم نه سوای کولای.

صَلَوٰاةُ اللهِ وسلامُه علیکَ یا رسولَ الله!

تر رحلت څلور ورځي د مخه

تر رحلت څلور ورځي د مخه د پنجشنبې په ورځ پر رسول الله ﷺ نور هم درد زیات سو، د رسول الله ﷺ په کورکي اصحاب کرام د ده ﷺ پر شا وخوا ناست وه، په دغو خلکو کي حضرت عمر فاروق رضي الله عنه هم موجود ؤ، رسول الله ﷺ و فرمایل: یو کاغذ یا یوه ورقه را وړی چي یو لیک در ولیکم چي تر هغه وروسته به نه خطاوزی او نه به لار درڅخه ورکېږي، حضرت عمر رضي الله عنه و ویل: رسول الله ﷺ له درده په تکلیف دی تاسي ته نور تکلیف مه ورکوی زموږ سره کتاب الله سته او هغه زموږ دپاره کافي دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کور کې موجودو خلکو په دغه موضوع کې اختلاف سره شروع کړې څوک وايي قلم او کاغذ را وړی چې لیک را ولیکي او څوک د حضرت عمر رضي الله عنه خبره کوي، څو په دغه باره کې نقاش او خبرې زیاتې سوې، رسول الله ﷺ چې له درده په تکلیف ؤ نو یې و فرمایل: را څخه ولاړ سی، خلک د رسول الله ﷺ له کوره و وتل، سره د دې چې رسول الله ﷺ ډېر ناروغه او په تکلیف ؤ خو بیا یې هم د ټولو لمنځو امامت په خپله کاوه، حتّی دغه د پنجشنبې په ورځ چې تر رحلت څلور ورځې د مخه وه د ماښام د لمانځه امامت په خپله رسول الله ﷺ وکړی او سورةُ المرسلات یې پکښې و وایه.

خو ماخستن ته یې ناروغي ډېره زیاته او نور هم ضعیفه سو، تر داسې اندازې چې مسجد ته نه سوای را وتلای، حضرت عائشه رضي الله عنها وايي: د ماخستن د لمانځه پر وخت رسول الله ﷺ پوښتنه وکړه چې آیا خلکو لمونځ آداء کړی؟ موږ ویل: یا، یا رسولَ الله! خلک په مسجد کې سره را ټول دي او ستا انتظار کوي، رسول الله ﷺ و فرمایل: ما ته د غسل یا اوداسه دپاره په یوه لوښي کې اوبه کښېږدی، موږ هم اوبه ورته کښېښوولې، رسول الله ﷺ غسل وکړی اوس غواړي چې په تکلیف او زحمت سره مسجد ته ولاړ سي خو په دغه وخت کې بېهوښي پر راغله، لږ وخت وروسته یې بیا په ځان کې قوت حس کړی او بیا یې پوښتنه وکړه: آیا خلکو لمونځ آداء کړی؟ موږ ویل: یا، خلک ستا انتظار کوي، بیا یې و فرمایل: زما د غسل دپاره اوبه راته کښېږدی، موږ اوبه ورته کښېښوولې، بیا یې غسل وکړی خو د وتلو په وخت کې بیا بېهوښي پر راغله، درې واره دغه غسل کول او دغه بېهوښي تکرار سوه، نو یې و فرمایل: ابوبکر رضي الله عنه امر کړی چې د خلکو د لمانځه امامت وکړي.

وروڼو! څرنګه چې د لمنځو امامت همېشه رسول الله ﷺ کاوه هیڅکله داسې نه وه پېښه سوې چې بېله رسول الله ﷺ څخه دې بل څوک خلکو ته لمونځ ورکړي بېله هغې حادثې څخه چې موږ د تبوک څخه د بېرته را تلو په وخت کې درته بیان کړه چې د رسول الله ﷺ د غیاب په سبب عبدالرّحمٰن بن عوف رضي الله عنه د مخه سو او خلکو ته یې لمونځ ورکړی، بېله دغې ورځې او دغه حالته د مسلمانانو امامت همېشه رسول الله ﷺ کاوه او اوس د اول وار دپاره رسول الله ﷺ امر کوي چې بل څوک دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

لمونځ ور کړي، نو حضرت عائشهرضي الله عنها پر دې و بېرېدل که چیري د دې پلار ابوبکر الصدّيقرضي الله عنه د رسول اللهﷺ پر ځای لمونځ ورکړي خلک به يې پر بد فالي ونيسي او په دې به نه وي راضي چي دئ دي د رسول اللهﷺ پر ځای د لمانځه امام سي.

مګر حضرت عائشي رضي الله عنها دغه دليل نه سواى ويلاى، نو په بل دليل پسي وګرځېدل او ويل: يا رسولَ الله! ابوبکر د نرم زړه خاوند دى، آواز يې ضعيفه دى کله چي قرآن مجيد وايي ژاړي، بنايي د دغي ژړا په سبب د ده قرائت ښوک وانه وري نو بل څوک امر کړه چي خلکو ته لمونځ ورکړي، دا هغه ظاهري دليل ؤ چي حضرت عائشيرضي الله عنها و وايه، مګر د دې اصلي مقصد دا ؤ چي دې نه غوښتل چي خلک په دغه کار سره ناراضه سي چي حضرت ابوبکررضي الله عنه د رسول اللهﷺ پر ځای ودرېږي.

رسول اللهﷺ دغه د دې دليل واورېدى بيا يې هم و فرمايل: ابوبکر امر کړى چي خلکو ته لمونځ ورکړي، د هغه خپل اولني امر تاکيد يې وکړى، که څه هم د حضرت عائشيرضي الله عنها دليل يې واورېدى خو هغه ته يې اعتبار ورنه کړى، حضرت عائشيرضي الله عنها بيا هغه خپل دليل تکرار کړى، رسول اللهﷺ د دوهم وار دپاره د دې دليل واورېدى او وې فرمايل: ابوبکر امر کړى چي خلکو ته لمونځ ورکړي، حضرت عائشيرضي الله عنها دريم وار بيا هغه خپل دليل و وايه، نه غواړي چي خلک د دې د پلاره څخه ناراضه سي.

رسول اللهﷺ ته قهر ورغلی، ولي؟ ځکه که يو څوک دليل وايي يو وار يې وايي، دوه درې واره د يوه داسي دليل تکرارول چي نوى شئ هم نه وي پکښي موجود د بحث د آدابو سره نه دي مناسب، نو رسول اللهﷺ ته قهر ورغلی او وې فرمايل: «إنّكنّ صَوَاحِب يُوسُف» يعني: تاسي هغه د يوسفعليه السلام ملګري ياست دا حيله ده هغه واقعي دليل دا نه دى، دننه بل شئ سته چي هغه نه را ته وايې، دا خو دي را ته و ويل او ما نه ومنل، رسول اللهﷺ بيا و فرمايل: «مُرُوا ابا بكرٍ فَالْيُصَلِّي بِالنّاسِ» حضرت عائشهرضي الله عنها د رسول اللهﷺ له خوني را و وتل او عبدالله بن زُمعهرضي الله عنه يې وليدى چي د ام المؤمنين حضرت سَوده بنت زُمعهرضي الله عنها ورور ؤ، هغه ته يې و ويل: يا عبدالله! ورسه ابوبکر ته و وايه چي خلکو ته لمونځ ورکړي، عبدالله بن زُمعه رضي الله عنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

را و وتی ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه ته يې و ويل: رسول الله ﷺ دي امر کوي چې خلکو ته لمونځ ورکړه، ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه چې د نرم زړه خاوند ؤ نو يې حضرت عمر فاروق رضي الله عنه ته و ويل: خلکو ته، ته لمونځ ورکړه.

هغه ويل: يا د دې کار دپاره ته حقداره يې، نو ابوبکرالصدّيق رضي الله عنه د دغې ورځې د ماخستن د لمانځه څخه شروع نور پاته لمنځونه خلکو ته ورکول. چې د رسول الله ﷺ په حيات کي ټول (۱۷) لمنځونه ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه خلکو ته ورکړي دي. چي يو د پنجشنبې د ماخستن لمونځ ؤ، د جمعې، شنبې او يکشنبې پنځه پنځه لمنځونه او د دوشنبې د سهار لمونځ، چې ټوله (۱۷) لمنځونه کيږي.

په دغه ورځو کي رسول الله ﷺ ډير ضعيفه ؤ او څو واره شديد شديد دردونه ورته پيښ سوي دي، حتّی ځيني وختونه به بېهوښي پر راغله، وحي هم نسته، لکه څرنګه چي د مخه درته و ويل سوه چي د وحيو نزول د حجةُ الوداع څخه قطعه سوی دی.

په حجةُ الوَداع کي د عرفات په ورځ چي د جمعې ورځ هم وه په ماځيګر کي دغه آيات شريف نازل سو چي الله جل جلاله فرمايي:

﴿ٱلْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِى وَرَضِيتُ لَكُمُ ٱلْإِسْلَـٰمَ دِينًا﴾.
[المائده:۳]

او بيا په منی او ايام تشريق کي سورةُ النصر نازل سو چي الله جل جلاله فرمايي:

﴿إِذَا جَآءَ نَصْرُ ٱللَّهِ وَٱلْفَتْحُ ﴿١﴾ وَرَأَيْتَ ٱلنَّاسَ يَدْخُلُونَ فِى دِينِ ٱللَّهِ أَفْوَاجًا ﴿٢﴾ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَٱسْتَغْفِرْهُ ۚ إِنَّهُۥ كَانَ تَوَّابًۢا ﴿٣﴾﴾.

او بيا د رسول الله ﷺ تر رحلت (۹) ورځي د مخه د الله جل جلاله دا قول نازل سو:

﴿وَٱتَّقُوا۟ يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَى ٱللَّهِ ۖ ثُمَّ تُوَفَّىٰ كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٢٨١﴾﴾. [البقره:۲۸۱]

يعني: تاسي د هغي ورځي له عذابه و ېرېږی چي تاسي په هغه ورځ کي بيرته د الله جل جلاله طرف ته بېول کيږی او بيا به هر چا ته د هغه د عمل که خير وي که شر بدله او جزاء پوره ورکول سي او پر دوی به ظلم نه کيږي (چي يا يې عذاب ور زيات کړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

یا یې ثواب ور لړ کړي) نو دغه آیات شریف د ټول قرآن مجید په نزول کي هغه آخرنۍ آیات شریف دی او د رسول الله ﷺ تر رحلت (۹) ورځي د مخه نازل سوی دی. د دغه آیات شریف تر نزول وروسته رسول الله ﷺ په ډېر اوږده فکر کي غرق سو.

فکر یې په څه شي کي کاوه؟ خپل پخواني یادابښتونه په فکر کي ورګرځوي، د خپلو تیرو سوو یادابښتو فیته تر نظر باسي.

وروړو! د غارحراء واقعات مو په یاد دي؟ چي جبریل علیه السلام ورته ویل: إقرأ، او بیا رسول الله ﷺ حضرت خدیجې رضي الله عنها ته و ویل: یا خدیجه! د خوب او راحت وخت تېر سو، هغه مو په یاد دي چي رسول الله ﷺ د صفاء پر غره و درېدی او خلک یې اسلام ته دعوتول؟ هغه مو په یاد دي؟ چي عُقبه بن أبي معیط د مړه اوښ کلمې را وړې او د رسول الله ﷺ پر اوږو یې د سجدې په حالت کي ور کښېښوولې.

هغه مو په یاد دي؟ چي رسول الله ﷺ طائف ته ولاړی او د هغه ځای د خلکو د طرفه په ډبرو ویشتل کېدی او تر مبارکو پښو یېویني بهېدې.

هغه مو په یاد دي؟ چي پر غرو مقرره ملائکه ورته راغله او ویل: که ستا خوښه وي زه به د مکې پر اهل دغه دوه غرونه راکښېکاږم، رسول الله ﷺ ویل: یا یا، زه صبر ورته کوم ممکن الله جل جلاله د دوی د ملاوو څخه داسي څوک را وباسي چي د الله جل جلاله عبادت کوي.

اسراء او معراج مو په یاد دی؟ او هغه مو هم په یاد دي؟ چي د مکې مکرمې په فتحه کي د دوهم وار دپاره بیا د صفا پر غره و درېدی او اهل مکې ته یې و فرمایل: څه ګمان کوی چي زه به نن ستاسي سره څه وکړم؟ او بیا یې و فرمایل: پر تاسي نن هیڅ ملامتیا نسته ورځی تاسي آزاد یاست.

د خندق د کَندلو ورځ مو په یاد ده؟ هغه چي رسول الله ﷺ پر خپلو مبارکو اوږو خاوري چلولې او ټول بدن یې په خاورو کي پټ ؤ؟

د حنین ورځ مو په یاد ده؟ چي یوازي د دښمن مخ نه ولاړ ؤ او ویل یې:

أنا نبي لاكذب أنا ابن عبدالمطلب؟

د اُحُد ورځ مو په یاد ده؟ چي رسول الله ﷺ هغه غار ته ور ولوېدی او غاښ مبارک یې مات سو، ټول مبارک مخ یې په وینو لړلی ؤ، په دغه حال کي ابن قُمئه

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغلی او په توره یې و واهه د رسول الله ﷺ د خول حلقې د د ﷺ د سر په هډوکو ننوتلې او هلته بندې وې، کله چې هغه حلقې را وایستل سوې وینو فوارې وهلې او بیا ورته و ویل سوه چې یا رسولَ الله! ښرا ورته وکړه او د ﷺ و فرمایل: زه لعنت ویونکی نه یم را لېږل سوی بلکه زه د رحمت دپاره را لېږل سوی یم او بیا یې لاسونه پورته کړه او ویل الٰهي زما قوم ته هدایت وکړې دوی نه پوهیږي.

ورونو! رسول الله ﷺ دغه ټول تکلیفونه د دې دپاره قبلول چې زما او ستا نوم د جورج یا تاراسنګ په عوض عبدالله او عبدالرّحمٰن سي، جسم او روح مو پاک وي او د دوږخ په عوض کي جنت ته ولاړ سو.

د رسول الله ﷺ
تر رحلت یوه یا دوې ورځي د مخه

د شنبې یا د یکشنبې په ورځ رسول الله ﷺ په خپل ځان کي ښه صحت او سپکتیا ولیدل نو د ماپښین د لمانځه پر وخت د دوو نفرو په منځ کي چې یو یې عبّاس او بل یې علي رضي الله عنهما وه او پر هغو یې تکیه کړې وه مسجد ته را و وتی ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه پر لمانځه ولاړ دی او خلکو ته لمونځ ورکوي، کله چې یې دا حس کړه چې رسول الله ﷺ راغلی نو ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه و غوښتل چې شا ته ولاړ سي او د خلکو امامت رسول الله ﷺ وکړي او دیٔ رضي الله عنه په صف کي و دریږي.

خو رسول الله ﷺ اشاره ورته وکړه چې مه تر شا کېږه او بیا یې هغه دوو نفرو ته وویل: ما د ابوبکر رضي الله عنه څنګ یا بغل ته کښېنوی، رسول الله ﷺ د ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه چپه طرف ته کښېنول سو، نو ابوبکر رضي الله عنه د رسول الله ﷺ په لمانځه پسي اقتداء کړې وه او د رسول الله ﷺ د لمانځه تکبیرونه یې په خلکو اورېدل.

تر رحلت یوه ورځ د مخه

د رسول الله ﷺ تر رحلت یوه ورځ د مخه چې د یکشنبې ورځ وه رسول الله ﷺ خپل مریان ټول آزاد کړل، اووه دیناره یې درلودل هغه یې خیرات کړه، خپله ځیني

اسلحه يې مسلمانانو ته په هديه کې ور کړه، د رسول الله ﷺ سره د دنيوي شيانو څخه هيڅ شئ نه ؤ پاته، تر داسي اندازې چي په دغه شپه حضرت عائشې رضي الله عنها د څراغ دپاره تيل د خپلي يوې همسايه څخه په استعاره يا په خواست وغوښتل او د رسول الله ﷺ زغره د يوه يهودي سره په ديرش کاسې اوربشو ګرو وه.

د رسول الله ﷺ د ژوند آخرنۍ ورځ

د هجرت د يوولسم کال د ربيع الأول د مياشتي دوولسمه ورځ چي د دوشنبې ورځ وه را ورسېدل، د سهار د لمانځه سره رسول الله ﷺ په ځان کي قوت او صحت وليدی نو پرځان يې تکليف تېر کړی او را ولاړ سو، څرنګه چي رسول الله ﷺ د حضرت عائشې رضي الله عنها په کور کي ؤ او د هغې رضي الله عنها خونه په مسجد نبوي پوري منښتې وه، د کور او مسجد په منځ کي دروازه وه او پرده پر ځړېدل، تر دغي دروازې بېله رسول الله ﷺ بل هيڅوک نه را وتل، نو خلکو د دوشنبې د سهار لمونځ په مسجد نبوي کي په ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه پسي آداء کاوه (مسلمانان پر لمانځه ولاړ وه) رسول الله ﷺ د کور له طرفه راغلی او دغه پرده يې پورته کړه، وې ليدل چي مسلمانان په پوره خشوع لمونځ آداء کوي او په ډېر دقت يې قرآن مجيد ته غوږ نيولی دی، وې ليده چي اسلام قائم او ثابت سو، د دغه حال په ليدلو سره رسول الله ﷺ ډېر زيات خوښ او خوشاله سو د خوشالۍ څخه يې تبسم وکړی، هغه اصحاب کرام چي دلته د کور و طرف ته نژدې ولاړ وه هغو د پردې ښورېدل حس کړه، صبر يې نه سوای کولای هغه طرف ته يې وکتل او رسول الله ﷺ يې وليدی، اوس پسله درې ورځي نه راوتلو څخه د اول وار دپاره رسول الله ﷺ ويني، اصحاب کرام تر اندازې زيات خوشاله سوه ځکه د مخه دوی په بېره او تشويش کي وه او اوس رسول الله ﷺ ورته راوتلی دی ولاړ دی او خاندي، اصحاب کرام په لمانځه کي خطاوتل، قريبه وه چي لمونځ پرېږدي او خپل محبوب رسول الله ﷺ ته ور سي سلام ور سره وکړي او د حال پوښتنه يې وکړي، مګر رسول الله ﷺ دوی ته اشاره وکړه چي خپل لمونځ مو پوره کړی، نو دوی هم پر لمانځه پاته سول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هغه حديث شريف کي چي امام بخاري يې د انس بن مالک ﷺ څخه روايتوي وايي: د دوشنبې په ورځ مسلمانانو د سهار لمونځ د ابوبکر الصدّيق ﷺ په امامت آداء کاوه چي ناڅاپه رسول الله ﷺ هغه پرده پورته کړه چي د حضرت عائشې ﷺ د خوني او مسجد په منځ کي وه او مسلمانانو ته يې وکتل چي دوی د لمانځه په صفو کي ولاړ وه او بيا رسول الله ﷺ وخندل (تبسم يې وکړی) ابوبکر الصدّيق ﷺ شا ته ولاړی چي په صف کي و دريږي، ځکه د ده دا خيال سو چي رسول الله ﷺ غواړي چي د لمانځه د آداء کولو دپاره را ووزي، انس بن مالک ﷺ وايي: مسلمانانو دا قصد وکړی چي د رسول الله ﷺ د راوتلو د خوشالۍ په سبب لمونځ پرېږدي، خو رسول الله ﷺ په خپل مبارک لاس اشاره ورته وکړه چي خپل لمونځ پوره کړی او بيا رسول الله ﷺ پرده کښته کړه او کور ته ننوتی، دا د امام بخاري رحمه الله روايت ؤ.

خو په بل روايت کي راغلي دي چي رسول الله ﷺ إراده وکړه چي د دوی سره لمونځ وکړي صحابهٔ کرامو لار ورکړه د خپلو ځايو څخه يې حرکت وکړی چي رسول الله ﷺ مخ ته تېر سي او دوی ته لمونځ ورکړي، هغه د مخني صفونه په دغه حرکت پوه سوه او و پوهېدل چي دغه کار ببله رسول الله ﷺ څخه د بل چا دپاره نه کيږي، هغو هم په صفو کي لار خلاصه کړه، دا خو تاسي ته معلومه ده چي د رسول الله ﷺ له کوره بيا تر محرابه لږ لار او مسافه ده رسول الله ﷺ د م... ب طرف ته ور رهي دی او خلک په صفو کي لار ورکوي، ابوبکر الصدّيق ﷺ چي امام ؤ په دې حرکت پوه سو او د صفو څخه د خلکو ليري کېدل ور معلوم سوه، هغه پوهېدی چي صحابهٔ کرام دغه حرکت ببله رسول الله ﷺ څخه د بل چا دپاره نه کوي نو يې وکتل او وې ليده چي رسول الله ﷺ د ده تر شا دی، ابوبکر الصدّيق ﷺ تر شا سو غواړي چي رسول الله ﷺ د مخه کي مګر رسول الله ﷺ د ده پرشا لاس کښېښاوه او د مخ طرف ته يې حرکت ورکړی او وې فرمايل: يا ابا بکر! خلکو ته لمونځ ورکړه.

دلته دوه روايته دي، ځيني علماء وايي چي ابوبکرالصدّيق ﷺ امام ؤ او رسول الله ﷺ يې راسته طرف ته ناست ؤ، چي په دې ډول کي رسول الله ﷺ هم په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه پسې لمونځ کاوه.

او بل روایت دا دی چې رسول الله ﷺ د ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه چپه طرف ته ناست ؤ او په ناسته سره یې لمونځ کاوه، یعني: رسول الله ﷺ امام ؤ او ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه د رسول الله ﷺ راسته طرف ته ولاړ ؤ او په ولاړه یې لمونځ کاوه، نو د ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه اقتداء په رسول الله ﷺ پسې وه او د خلکو اقتداء په ابوبکر رضي الله عنه پسې وه.

دا د دوشنبې د سهار لمونځ ؤ، پسله لمانځه څخه رسول الله ﷺ په ځان کې نور هم صحت او نشاط حس کړی او د خطبې ویلو دپاره منبر ته وختی مګر خطبه یې په ناستې وویل، ځکه ناروغۍ ډیر ضعیفه کړی ؤ.

دغه خطبه د رسول الله ﷺ هغه آخرنۍ خطبه ده، رسول الله ﷺ په دغه خطبه کې وفرمایل: د هغه توري تاریکي شپې په مثل سره فتنې را رواني دي، حلیم سړی به په حیرت کې وي چې څه وکړي؟ په دغو فتنو کې ناست سړی تر ولاړ ښه او بهتر دی.

همدارنګه په هغه حدیث شریف کې چې ابن ماجه، ابوداؤد او نور یې د ابو موسی الأشعري رضي الله عنه څخه روایتوي وایي رسول الله ﷺ وفرمایل:

«إِنَّ بَيْنَ يَدَيِ السَّاعَةِ فِتَنًا كَقِطَعِ اللَّيْلِ الْمُظْلِمِ يُصْبِحُ الرَّجُلُ فِيهَا مُؤْمِنًا وَيُمْسِي كَافِرًا وَيُمْسِي مُؤْمِنًا وَيُصْبِحُ كَافِرًا الْقَاعِدُ فِيهَا خَيْرٌ مِنَ الْقَائِمِ وَالْقَائِمُ فِيهَا خَيْرٌ مِنَ الْمَاشِي وَالْمَاشِي فِيهَا خَيْرٌ مِنَ السَّاعِي فَكَسِّرُوا قِسِيَّكُمْ وَقَطِّعُوا أَوْتَارَكُمْ وَاضْرِبُوا بِسُيُوفِكُمُ الْحِجَارَةَ فَإِنْ دُخِلَ عَلَى أَحَدِكُمْ فَلْيَكُنْ كَخَيْرِ ابْنَيْ آدَمَ» [رواه: ابن ماجه وغيره]

ژباړه: تر قیامت دمخه داسې فتنې دي لکه د هغه تاریکي شپې حصې (چې هغه راتلونکې حصه تر دغه اوسنۍ حصې ډیره تاریکه وي، یعني هغه راتلونکې فتنه تر دغه اوسنۍ فتنې ډیره سخته او شدیده وي) داسې فتنې دي چې یو انسان په سهار کې مومن وي او ماښام ته کافر سي، یا ماښام مومن وي او سهار ته کافر سي، په دغو فتنو کې ناست سړی تر هغه چا ښه او بهتر دی چې په دغه فتنه کې ولاړ وي او ولاړ سړی تر هغه چا ښه او بهتر دی چې په دغو فتنو کې تګ کوي او تګ کوونکی بیا تر هغه چا ښه او بهتر دی چې په دغه فتنو کې ځغلي نو په دغو فتنو کې مو خپل قوس یالیندۍ مات

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړی او هغه تناوونه يې وشکوی او توري سو پر دېره و وهی (چي تیره والی يې ورک سي، مقصد ټولي اسلحې مو ورکي کړی) که چیري بیا ستاسي څخه یوه ته د ده کورته فتنه ورغله نو دي داسي سي لکه د آدم علیه السلام په دوو زامنو کي هغه ښه زوی يې (د آدم علیه السلام یو زوی قابیل ؤ او بل زوی يې هابیل ؤ، نو کله چي قابیل ورته و ویل: زه دي وژنم نو هابیل ورته و ویل: زه به ستا د وژلو یا مقابلې دپاره تا ته لاس در ونه غځوم) یعني ته هم دغسي سه که چا وژلې ځان شهید کړه خو قاتل کېږه مه.

ورونو! نن ورځ هم د شدیدو فتنو وخت او زمانه ده، کوښښ کوی چي د فتنو څخه لیري وګرځی په هیڅ ډله او ټولی کي ځانونه مه داخلوی، د ظلم کولو او وژنو څخه لیري اوسی، ځکه رسول الله ﷺ فرمایي: د فتنو په وخت کي ناست سړئ تر ولاړ ښه او بهتر دی، فقط په خپل دین او عقیده پوري لاسونه ټینګ ونیسی.

او بیا رسول الله ﷺ خلک د دې څخه منعه کړه چي د ده ﷺ قبر دي مسجد وګرځول سي، یعني: عبادت دي يې وسي او وې فرمایل: پرهغه چا دي د الله جل جلاله لعنت وي چي د نبي قبر مسجد ګرځوي، (یعني سجده ورته کوي) او تاسي زما په باره کي مبالغه مه کوی لکه نصارا چي د عیسٰی علیه السلام په باره کي مبالغه کوي زه بشر یم د الله جل جلاله بنده او رسول یم.

هو، رسول الله ﷺ اکملُ البشر، خیرُالبشر، سیّدُ البشر دی، مګر نفعه او ضرر یوازي او یوازي د الله جل جلاله په إراده کي دي لکه څرنګه چي الله جل جلاله فرمایي:

﴿قُلْ إِنِّي لَآ أَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا رَشَدًا ﴿٢١﴾﴾ [الجن: ۲۱]

اې محمّده! ﷺ دوی ته و وایه چي زه ستاسي دپاره د نفعي او ضرر مالک نه یم.

او بیا رسول الله ﷺ په یوه لوی او مهم وصیت سره امر وکړی او وې فرمایل:

«لَایَبقٰی فِی الجزیرة دِینَان» په جزیرةُ العرب کي به دوه دینه نه پرېږدی، د کنیسو او نورو ادیانو د عبادت خانو جوړول په ټوله جزیرةُ العرب کي منعه او نه دي روا، مګر اوس خلک په دغه باره کي سستي او تساهل کوي، په جزیرةُ العرب کي کنیسې او د نورو ادیانو عبادت خانې موجودي دي، حال دا چي دغه د رسول الله ﷺ واضح او صریح امر او وصیت دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او رسول الله ﷺ د لمانځه د آداء کولو ډیر زیات سپارښت وکړی او وې فرمایل:
«اُوصِیکُم بالصّلوٰة» رسول الله ﷺ په آخرنۍ خطبه کې د لمانځه په باره کې ډیر ټینګار او تاکید وکړی او وې فرمایل: «اَلعَهدُ الّذي بَینَنَا وَبَینَهُم الصّلوٰة، فَمَن تَرَکَهَا فَقَد کَفَرَ» حتّی د لمانځه پرېښوونکي ته یې د کفر لفظ استعمال کړی او کافریې وبلی.
په دغه خطبه کې رسول الله ﷺ د مریانو، نوکرانو او خدمتګارانو په باره کې هم وصیت وکړی او وې فرمایل: د هغو سره ښه، د زړسوي او عدل ګذاره کوی، د ښځو په باره کې یې بیا په ښه او نرمه ګذاره کولو سره وصیت وکړی او وې فرمایل:
«اُوصِیکُم بِالنِّسَاءِ خَیرًا، وَاُوصِیکُم بِمَا مَلَکَت أیمَانُکُم»
بیا نو رسول الله ﷺ خپل وصیت او لارښوونې په جهاد سره پای ته ورسولې، د جهاد پر کولو یې ډیر تاکید وکړی او وې فرمایل:
« ما ترك قوم الجهاد الا عمهم الله بالعذاب» [رواه: طبراني في معجم الأوسط]
هیڅ قوم جهاد نه دی پرې ایښی مګر الله ﷻ هغه قوم ټول په عذاب اخته کړی دی.
رسول الله ﷺ د مسلمانانو سره په خپل آخرنې رخصت او وداع کې د جهاد پر کولو ډیر ټینګار وکړی.
او بیا یې خلک د اُسامه ؓ سره په وتلو مکلف کړل، رسول الله ﷺ له منبره کښته سو او پر خپلو مبارکو پښو خپل کورته ولاړی، رسول الله ﷺ چې کورته داخل سو ابوبکر الصدّیق ؓ اجازه وغوښتل او کور ته ورغلی، ابوبکرالصدّیق ؓ ولیدل چې رسول الله ﷺ خطبه و ویل او په دومره لوړ او قوي آواز یې دغه خطبه و ویل چې تر مسجد دباندې اورېدل کېده. خلکو دا فکر وکړی چې الحمدلله رسول الله ﷺ جوړ سو نو ابوبکر الصدّیق ؓ و رسول الله ﷺ ته و ویل: یا رسولَ الله! أرَاکَ بَرِئتَ بِحَمدِ الله.
یعني: الحمد لله وینم دې چې جوړ سوې، ماشاء الله خطبه دې و ویل، لمونځ دې زموږ سره وکړی او پرخپلو پښو ګرځې، رسول الله ﷺ و فرمایل: الحمد لله.
ابوبکر الصدّیق ؓ و ویل: یا رسولَ الله! اجازه را کوې چې سُنح ته ولاړسم؟ دغه درې ورځې کیږي چې اسماء ته نه یم ور رغلی، اصلاً د اسماء سره چې د ابوبکر الصدّیق ؓ زوجه وه بل څوک نه وه چې د هغې کورنې ضروریات یې ورته راوړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

وای او درې ورځې دئ رضي الله عنه هم نه ؤ ورغلی. نو ویل: اجازه را کوې چې ور سم؟ که يې کوم ضرورت او احتیاج درلودی هغه به ورپوره کړم. رسول الله ﷺ اجازه ورکړه او ویل: هو ورسه، ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه په دې فکر او امید چې رسول الله ﷺ جوړ سو د رسول الله ﷺ له کوره څخه ووتی او سُنح ته ولاړی.

وروسته حضرت علي رضي الله عنه اجازه وغوښتل او د رسول الله ﷺ کور ته ورغلی. وې لیدل چې رسول الله ﷺ خبري کوي او جوړ معلومیږي، نو ویل: یا رسولَ الله! الحمد لله جوړ دي وینم، رسول الله ﷺ و فرمایل: الحمد لله، داسي معلومېدل لکه ناروغي چې پای ته ورسېدل، حضرت علي رضي الله عنه د رسول الله ﷺ له کوره را ووتی خلک پر راټول سوه چې رسول الله ﷺ څنګه دی؟ ده رضي الله عنه ویل: جوړ يې وینم، خلک خوشاله سوه لکه هغه مشکل چې پای ته ورسېدی، خلکو چې د رسول الله ﷺ د ناروغۍ په باره کي هغه ډېر تشویش او پرېشانۍ درلودل اوس داسي معلومېږي لکه هغه چې سپکه او پای ته ورسېدل، حضرت عبّاس رضي الله عنه د رسول الله ﷺ اکا و حضرت علي رضي الله عنه ته ورغلی او ویل: یا علي! وینم دي چې خلکو ته وایې: رسول الله ﷺ جوړ سو، حضرت علي رضي الله عنه ویل: دا هغه شئ دی چې زه يې وینم، حضرت عبّاس رضي الله عنه ورته و ویل: یا ابا الحسن! رسول الله ﷺ ته ورسه او زموږ دپاره د خیر طلب ځني وکړه (مقصد يې خلافت ؤ) چې ورسه زموږ دپاره خلافت ځني وغواړه، زه د عبدالمطلب د اولادې په مخانو کي په مرګ پوهېږم او زه د رسول الله ﷺ په مخ کي مرګ وینم، یعني: د عبدالمطلب په اولاده کي چې کومي د مرګ علامې ما ته را معلومي دي هغه په رسول الله ﷺ کي موجودي دي.

نو اول هغه څوک چې د رسول الله ﷺ د وفات احساس يې وکړی هغه حضرت عبّاس رضي الله عنه ؤ نو يې غوښتل چې د بني عبدالمطلب دپاره خلافت وغواړي، ځکه د ده په فکر نور نو موضوع پای ته رسېدلې وه.

خرنګه چې حضرت علي رضي الله عنه هوښیار او حکیم ؤ، ویل: اې اکا! که ما د رسول الله ﷺ څخه خلافت طلب کړی او موږ ته يې را نه کړی نو بیا په ټول عمر بني عبدالمطلب ته نه ورکول کیږي، ځکه چې رسول الله ﷺ ځني محرومه کړل،

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو ورسم خلافت ځني وغواړم؟ حضرت عبّاس رضي الله عنه وويل: يا، ته پوه او هوښيار يې، رښتيا هم که موږ د رسول الله ﷺ څخه د خلافت طلب وکړی او رسول الله ﷺ زموږ طلب نه کړي قبول بيا نو همېشه و بني عبدالمطلب ته خلافت نه ورکول کيږي. نو خبره پر دغه حال پرېږده او دغسي هم پاته سوه.

د ځانښت په وخت کي رسول الله ﷺ حضرت فاطمه رضي الله عنها ور وغوښتل او پټ په غوږ کي يې يو څه ورته وويل هغې وژړل، رسول الله ﷺ بيا ور وغوښتل بيا يې په غوږ کي يو څه ورته وويل، هغې وخندل، حضرت عائشه رضي الله عنها وايي: په وروسته کي بيا موږ پوښتنه ځني وکړه چي رسول الله ﷺ څه درته وويل؟ چي يو وار دي وژړل او بيا دي وخندل، حضرت فاطمې رضي الله عنها وويل: په اول وار کي يې په غوږ کي را ته وويل: چي زه ﷺ په دغه ناروغي کي رحلت کوي، نو خود ما وژړل او دوهم وار يې راته وويل: چي زما د کورني څخه اول هغه څوک چي په ما پسي راځي هغه ته يې، نو ما وخندل او رسول الله ﷺ حضرت فاطمې رضي الله عنها ته دا زېری هم ورکړی چي دا سيّدةُ نساءِ العالمين ده، حضرت فاطمې رضي الله عنها چي به د خپل پلار رسول الله ﷺ دغه ضُعف او شديد دردونه ليدل په ژړا او افسوس سره به يې ويل: وا كربَ أباه! اې د پلار درد او غمه!

رسول الله ﷺ و فرمايل: تر نن ورځي وروسته ستا پر پلار درد او تکليف نسته. رسول الله ﷺ حسن او حسين رضي الله عنهما ور وغوښتل او مچ يې کړه، د دوی په باره کي يې د ښې ګذارې او ښه ژوند سپارښت وکړی، بيا يې ازواج مطهرات ور وغوښتې هغو ته يې وعظ او نصيحت وکړی، د رسول الله ﷺ درد نور هم زياتېدی او د هغو زهرو اثر ښکاره سو چي په خيبر کي يې خوړلي وه پخوا به رسول الله ﷺ عائشې رضي الله عنها ته ويل: يا عائشه! تر اوسه د هغه خوړو درد حسوم چي په خيبر کي مي خوړلي وه او نن يې و فرمايل: اوس هغه وخت راغلی چي د زړه رګونه مي د هغه زهرو په واسطه پرې سوه.

په هغه حديث شريف کي چي امام بخاري يې د حضرت عائشې رضي الله عنها څخه روايتوي چي رسول الله ﷺ د رحلت يا وفات په ناروغي کي و فرمايل:

« مَا أَزَالُ أَجِدُ أَلَمَ الطَّعَامِ الَّذِي أَكَلْتُ بِخَيْبَرَ فَهَذَا أَوَانُ وَجَدْتُ انْقِطَاعَ أَبْهَرِي مِنْ ذَلِكَ السُّمِّ » [رواه: البخاري]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: همېشه د هغو خوړو درد حسوم چې ما په خيبر کې وخوړل نو دا هغه وخت دی چې له هغو زهرو څخه ما ته زما د أبهر پرې کېدل ښېښ سوه. (أبهر مې پرې سو)

أبهر هغه رګ يا شريان دی چې د زړه وينه ټکښي تېرېږي.

نو د رسول الله ﷺ د رحلت په وخت کې د ده ﷺ د زړه رګ د هغو زهرو د خوړلو په سبب پرې يا قطعه سو چې په خيبر کې يې خوړلي وه.

ډېر علماء کرام وايي: دا د رسول الله ﷺ شهادت دی، دئ ﷺ هغه د خيبر د زهرو په واسطه شهيد وفات سو، رسول الله ﷺ لره ټول صفتونه پوره وه حتّی شهيد هم دی.

د إحتضار يا زکندن وخت

اوس د ځانېت وخت دی او رسول الله ﷺ د حضرت عائشې رضي الله عنها سره د دې په کور کې ناست دی چې بيا ډېر شديد درد پر راغلی، رسول الله ﷺ خپله شا د حضرت عائشې رضي الله عنها پر ځيګر تکيه کړې وه، په دغه وخت کې عبدالرّحمٰن بن ابوبکرالصدّيق رضي الله عنه چې د حضرت عائشې رضي الله عنها وروړ و راغلی ، رسول الله ﷺ د ډېر درد په سبب خبري هم نه سوای کولای، د عبدالرّحمٰن رضي الله عنه سره مسواک ور سره ؤ چې هغه يې واهه او رسول الله ﷺ ورته کتل، حضرت عائشه رضي الله عنها پوهېدل چې د رسول الله ﷺ مسواک خوښ دی نو يې رسول الله ﷺ ته وويل: يا رسولَ الله! مسواک غواړې؟ رسول الله ﷺ په سر اشاره ورته وکړه چې هو، حضرت عائشې رضي الله عنها د خپل وروړ عبدالرّحمٰن رضي الله عنه څخه هغه مسواک وغوښتی هغه هم ورکړی او دې رضي الله عنها و رسول الله ﷺ ته ورکړی، څرنګه چې مسواک سخت ؤ او رسول الله ﷺ نه سوای ژوولای او پسته ولای، نو حضرت عائشې رضي الله عنها ورته وويل: آيا زه يې در نرم کړم؟ يا رسولَ الله! رسول الله ﷺ په سر اشاره ورته وکړه چې هو، حضرت عائشې رضي الله عنها د مسواک هغه بل طرف وژووی نرم يې کړی او رسول الله ﷺ ته يې ورکړی، حضرت عائشه رضي الله عنها وايي: رسول الله ﷺ داسي سخت او شديد مسواک و واهه چې د ده ﷺ په ټوله ژوند مي تر دغه سخت مسواک وهل نه وه ليدلي، عبدالرّحمٰن رضي الله عنه هم اجازه وغوښتل او ولاړی.

د رسول الله ﷺ سره ببله عائشې رضي الله عنها بل څوک نه وه ور سره چې بيا پر

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله ﷺ درد زیاتېدی، د درد له شدته یې له سر او تندي مبارکه خولې را تویېدې، حضرت عائشه رضي الله عنها وايي: پر رسول الله ﷺ داسي خولې بهېدلې چي هیڅ وخت مي دومره ډېري خولې نه دي لیدلي، وايي: د رسول الله ﷺ مخ ته د اوبو يو لوښی پروت ؤ په هغه اوبو به يې لاس لنداوه او پر مخ به يې تېراوه او ويل به يې:

«لا إله إلاّ الله إنّ للموت لسكرات» يعني: مرګ سختۍ او تکاليف لري.

ورونو! که مرګ پر چا رحم کولای پر رسول الله ﷺ به دغه دردونه او تکليفونه نه تېرېدلای، مرګ رحم نه لري او نه د هغه څخه تېښته او چاره سته، الله جل جلاله فرمايي:

﴿إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُم مَّيِّتُونَ ۝﴾ [الزمر: ۳۰]

ژباړه: بېشکه چي ته مرې او دوی هم مړه کېږي.

بېله الله جل جلاله بل هيڅوک نه پاته کېږي، نو مرګ نه پر چا رحم لري او نه څوک ځني خلاصېدلای سي حتّی رسول الله ﷺ د ټول بشريت سردار، او د ټولو کائناتو سرور ﷺ د مرګ او زکندن تکاليف حس کړه، الله جل جلاله دي پر مورږ او تاسي د مرګ پر وخت رحم، کرم او احسان وکړي. «إنّ للموت لسكرات»

پسله هغه چي رسول الله ﷺ د مسواک وهلو څخه فارغه سو لاس يا ګوته يې د آسمان و طرف ته پورته کړه او سترګي يې هم د خوني د چت و طرف ته نيولي وې او مبارک شنډان يې ښورېدل، حضرت عائشه رضي الله عنها وايي: ما غوږ ورته ونيوی چي دئ ﷺ څه وايي؟ رسول الله ﷺ د ځانه سره ويل:

«مَعَ الذينَ أنعمتَ عَليهم مِنَ النّبِيّينَ وَالصدّيقينَ وَالشّهَداء وَالصّالحينَ.
اللّهُم اغفرلي وَارحَمني والحِقني بالرّفِيق الأعلى، بَلِ الرّفِيقِ الأعلى، بَلِ الرّفيقِ الأعلى، بَلِ الرّفيق الأعلى».

دا لکه بيا چي د آخري وار دپاره وحي ورته راغلې چي ابدي ژوند غواړې او که د الله جل جلاله ملاقات اختياروې؟ خو رسول الله ﷺ دغه جمله په تکرار سره ويل:
بَلِ الرّفيقِ الأعلى، بَلِ الرّفيقِ الأعلى. د الله جل جلاله ملاقات يې اختيار اوه.

حضرت عائشه رضي الله عنها وايي: رسول الله ﷺ دغه جمله په تکرار سره ويل چي لاس

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې را کښته سو او مبارک سر يې زما پر اوږه ولوېدی.

صلواةُ الله عليه و سلامُهُ، رسول الله ﷺ د رفيق اعلی سره ملاقي سو.

﴿إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّآ إِلَيْهِ رَٰجِعُونَ﴾ [البقره: ۱۵۶]

رسول الله ﷺ د دارالفناء څخه دارالبقاء او دارالقرار ته د ځابنت په وخت کي رحلت وکړی او د رسول الله ﷺ سترګي لوړي د آسمان طرف ته پاته سوې.

دا د هجرت د يوولسم کال د ربيع الأول د مياشتي دوولسمه د دوشنبې ورځ او د ځابنت وخت ؤ، په دغه ورځ د رسول الله ﷺ د عمر (۶۳) کاله او څلور ورځي پوره سوې.

ورونو! د سيرة النبي ﷺ د دغه ځای يا د رسول الله ﷺ د ژوند د دغي لحظې په بيانولو سره موږ ته د کون او وجود هغه لوی حقيقت او واقعيت را معلومېږي.

دا هغه حقيقت دی چي د هغه په مقابل کي د جبابره وو جبروت، د ملحدينو عناد، د طاغيانو او باغيانو سرکښي ماتيږي، دا هغه حقيقت دی چي د کون او وجود ټول سرکښه موجونه او څپې د انتهاء او فناء په پرده پټوي، دا هغه حقيقت دی چي د سرکښه بشر ژوندکه خوښ وي که نا خوښ د قهّارُ السّماواتِ والأرض و بندګۍ او عبوديت ته ور اړوي، دا داسي حقيقت دی چي فرمانبرداره او نا فرمانه، رئيسان او هغه د خدايي دعوه کوونکي، رسُولان او انبياء، اغنياء او فقراء، د علم او اختراع خاوندان او ناپوهان، ټول ورته تسليم دي، دا داسي حقيقت دی چي په ټوله زمانه او هر ځای کي د هر اورېدونکي په غوږ کي او د هر عاقل په دماغ کي دا اعلان کوي چي بېله يوه الله د بل چا دپاره اُلوهيت او بقاء نسته او بېله هغه ذاته چي يوازي دیٔ جل جلاله پاته کېدونکی دی بل چا لره حاکميت نسته، الله جل جلاله هغه ذات دی چي امر يې نه ګرځول کيږي او د ده جل جلاله د اوامرو دپاره حد او اندازه نسته، نه څوک د ده له حکمه وتلای سي او نه يې منعه کولای سي.

کوم حقيقت به د مرګ تر هغه ترخه حقيقت واضح او صريح وي چي الله جل جلاله په دغه مرګ سره د ټوله دنيا اوسېدونکي د وجود د شروع څخه بيا د قيامت تر ورځي مغلوبه او مقهوره کړي دي؟ د دې دنيا پر پلَه او په کوڅه کي ډير داسي کسان تېر سوي دي چي په خپل ناچيزه قدرت يا موقتي حاکميت، يا په لږ څه علم يا په يوه

اختراع، يا په څه مال او جايداد سره مغروره وه، مګر ډير ژر دغه د مرګ لوی حقيقت د غفلت له خوبه را ويښ کړه او د قيّومُ السّماوات والأرض، مالکُ الملک! الله ﷻ په حضور کي د ذليله او ضعيفه بندګانو په شکل سره يې ودرول.

﴿كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ ٱلْمَوْتِ﴾ [آل عمران: ۱۸۵] هر نفس د مرګ څکونکی دی.

دا داسي يوه عامه جمله ده چي هيڅ خاصوالی پکښي نسته او هيڅوک نه دی څني وتلی، دا داسي شامله جمله ده چي په ټوله دنيا کي هيڅوک د هغه دپاره حد او اندازه نه سي ايښوولای، او نه شاذ او نادر پکښي سته.

د نوو علومو دعوه کوونکي دي راسي، د نوي طب پوهان دي سره را ټول سي، د فضاء مسخره کوونکي دي سره جمعه سي، خپله ټوله پوهي او طاقت، مختلف امکانيات او وسائل دي سره يو ځای کړي، خپلي ټولي مصنوعي سپوږمياني دي په کار واچوي، خو فقط له يوه نفره دي دغه د مرګ حقيقت چي دوی يې ذليله کړي او مقهوره کړي دي ايسته کړي، په دغو ټولو سره دي مرسته وغواړي، خو د دغه الٰهي تحدّي يا چلنجه څخه دي چي فرمايي:

﴿كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ ٱلْمَوْتِ﴾. يو جُزء باطل يا يو نفر خلاص کړي.

په خپلو ټولو علومو او امکانياتو سره دي فقط يو انسان له مرګه را وګرځوي، که يې دا کار وکړی بيا نو د دوی حق دی چي دغه طغيان او جبروت، د خدايي دعوې او د نعمتو کُفران يا پټوالی وکړي، که دا کار نه سي کولای نو دي د هغه قبر په تنګيو او تاريکيو کي فکر وکړي چي دوی د هغه په نس کي غائبيږي او ورکيږي، هغه خاوري دي ور په ياد کړي چي دوی تر هغه لاندي ايښوول کيږي او هغه د روح قبضېدل دي ور په ياد کړي چي دوی ځان نه سي څني خلاصولای، د قبر هغه چنجيان دي ور په ياد کړي چه د دوی په خولو، سترګو، پزو، غوږو او ټول بدن کي به ګرځي.

هو، الله ﷻ ته دا آسانه وه چي دِ رسول الله ﷺ درجه د مرګ او د هغه د دردو تر سويې او مستوی لوړه کړي، د مرګ او د هغه له دردو څخه يې خلاص کړي، مګر د الٰهي حکمت دا خوښه وه چي د الله ﷻ په امر دغه د مرګ ترخه کاسه د خپلو سختيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دردو سره عامه کړي، هر څوک او هر څومره چې يې د الله جل جلاله په حضور درجه هم لوړه وي دغه د مرګ د ترخې کاسې څکه بايد وکړي، دا د دې دپاره چې ټول موجود انسانان د توحيد او الهي وحدانيت په حقيقت کې ژوند وکړي.

او ټول په دې سره اقرار وکړي چې بقاء يوازي او يوازي الله جل جلاله لره ده او ټول بايد په دې پوره پوه سي: هر هغه څوک چې په مځکه او آسمانو کې دي، هغه ټول د الله جل جلاله عباد، بندګان او مخلوق دي، هيڅوک نه سي کولای چې خپل ځان د الله جل جلاله له بندګيه خلاص کړي يا يې د بندګۍ تر درجې او سويې لوړ کړي.

پسله هغه چې رسول الله ﷺ د خپل رب په اطاعت او فرمانبرداري کې خپل ژوند تېر کړی او بيا د خپل رب قضاء ورته راغله او د دغه حقيقت سکرات او دردونه يې وځکل، نو هيچا ته دا نه ښايي چې مرګ او د هغه دردونه هېر کړي. يوازي دا نه چې هېريې نه کړي بلکه بايد همېشه مرګ او د هغه دردونه ډير ډير ورپه ياد کړي.

الله جل جلاله فرمايي: ﴿كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ ﴿٢٦﴾﴾ [الرحمن: ٢٦]

ټول هغه څوک چې پر دغه مځکه دي هغه ټول فاني کېدونکي دي.

او بيا الله جل جلاله فرمايي: ﴿إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُم مَّيِّتُونَ ﴿٣٠﴾﴾ [الزمر: ٣٠]

بېشکه چې ته مرې او بېشکه دوی هم ټوله مړه کيږي.

او بيا رب عزوجل فرمايي: ﴿كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ ٱلْمَوْتِ﴾ [آل عمران: ١٨٥]

هر ژوندئ نَفس د مرګ څکونکی دی.

نو موږ ته د سيرة النبي ﷺ د دغه ځای په ويلو او اورېدلو سره دوه حقيقته را معلوم سوه چې دغه دوه حقيقته يوازي دا نه چې د ايمان اساس او ريښې دي، بلکه د کون حقيقت هم دغه دوه شيه دي چې يو يې د الله جل جلاله وحدانيت دی او بل دغه الله جل جلاله لره د ټول کون او کائناتو عبوديت او بندګي ده، هيڅوک د ځان اختيار نه لري.

(اوس به بيرته خپلې قصې ته ولاړ سو)

حضرت عائشه رضي الله عنها وايي: ما زما د ناپوهۍ په سبب د رسول الله ﷺ سر چې زما پر ځيګر پروت ؤ پر بالښت کېښاوه او ما په چغو، نارو او د ځان په وهلو شروع وکړه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

که څه هم چغې او د ځان وهل حرام دي خو ما پر دغه لوی غم او مصیبت صبر نه سوای کولای، هر څه را څخه هېر او را څخه ورک وه.

ورونو او خویندو! کوم غم او کوم مصیبت به د رسول اللهﷺ تر وفات لوی او عظیم وي؟ د رسول اللهﷺ په وفات آسماني او الهي وحيِ قطعه سوې. د رسول اللهﷺ په رحلت د ځمکې او آسمان هغه تعلق چې د (إقرأ) د نزول په ورځ په غار حراء کې راغلی ؤ قطعه سو. که یو چا ته غم او مصیبت پېښ سي هغه د اسلام او مسلمانانو غم او مصیبت دې ور په یاد کړي چې د رسول اللهﷺ په رحلت سره ورته پېښ ؤ، د آسمان د خَبَر او وحیو قطعه کېدل دې ور په یادکړي، تر دې به لوی غم څه شي؟ څنګه؟ او چیري وي؟

کله چې حضرت عائشې رضي الله عنها ژړل ازواج مطهرات او نوري ښځې هم را تولې سوې، هغو هم چغې، نارې او ژړاوې شروع کړې، حضرت فاطمې رضي الله عنها به ویل:

{یا أبتاه! أجابَ ربًا دعاه، یا أبتاه! مِن جنّة الفردوس مأواه، یا أبتاه! إلی جبریل ننعاه}

دغه د ښځو آوازونه دباندې مسجد ته ورسېدل او خلک سره را ټول سوه، په خلکو کې د رسول اللهﷺ د رحلت خبر نشرېدی، څوک یې مني او څوک یې نه مني، د رسول اللهﷺ اکا حضرت عبّاسرضي الله عنه خبرسو او خلکو ته یې دغه درد ناکه خبر وایه چې رسول اللهﷺ رحلت وکړی، ټول خلک په غم او پرېشاني سره داسي ژاړي چې چا یې مثل نه دی لیدلی، ځیني خلک په ګوښه ځای پسي ګرځي چې هلته کښیني او په زوره زوره وژاړي، څوک په مسجد کې ناست دي سر په چپلاخو وهي او ژاړي، خلک په داسي غمجن او پرېشانه حال کې دي چې تعبیر یې نه سي کېدلای.

هلته حضرت عمر فاروق رضي الله عنه ته خبر ورسېدی او په تلوار راغلی، اجازه یې وغوښتل او د رسول اللهﷺ کور ته ورغلی، رسول اللهﷺ یې پر دغه حال ولیدی او وې ویل: مړ نه دی بلکه بېهوښه دی، لکه څرنګه چې موسیٰ علیه السلام هغه وخت بېهوښه سو چې د الله جل جلاله تجلّی پر هغه غره ښکاره سوه او بیا بیرته پر هوښ راغلی.

حضرت عمررضي الله عنه د رسول اللهﷺ له کوره را ووتی او په داسي حال کې مسجد ته ورغلی چې عقل او حواس یې بایللي وه، منبر ته وختی د خلکو په تهدید او بېرولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

یې شروع وکړه، ویل: ځینې منافقان دا ګمان کوي چې رسول الله ﷺ وفات سو. حال دا چې رسول الله ﷺ نه دی وفات سوی بلکه خپل رب ته ورغلی، لکه موسی بن عِمران چې تللی ؤ او څلوېښت شپې له خپله قومه غائب ؤ او بیا پسله هغه خپل قوم ته په داسې حال کې راغلی چې هغو به ویل: موسی ؑ وفات سوی دی.

په والله رسول الله ﷺ به راسي او د هغو کسانو پښې او لاسونه به ور پرې کړي چې وایي: رسول الله ﷺ وفات سو، نوکه چا و ویل: چې رسول الله ﷺ وفات سو غاړه به یې ور پرې کړم او هغه سړئ منافق دی، بلکه رسول الله ﷺ بېهوښه سوی دی او د خپل رب ملاقات ته تللی دی، هغه کسان چې هغو هم له دغه لویه مصیبته انکار کاوه پر راټول دي او دغه د ده ؓ خبري ور تائیدوی، خلک دوو ډلو ته وېشل سوي دي: څوک د دغه لوی مصیبت خبر مني او څوک یې نه مني.

ابوبکر الصدّیق ؓ ته چې د رسول الله ﷺ په اجازه سُنح ته تللی ؤ نفر ولېږل سو، هغه هم په ډېر تلوار پر یوه غاټره سپور راغلی او مسجد ته ور ننوتی، خلک یې ولیدل چې هر طرف ته سره پاشلي دي او ژاړي، حضرت عمر ؓ په لوړ آواز خبري کوي او خلک په داسې حال کې دي چې نه پوهېږي چې څه پېښه ده، آیا واقعاً رسول الله ﷺ وفات سوی دی؟ آیا واقعاً وحيِ قطعه سوې؟ آیا د مسلمانانو د خپل حبیب او محبوب سره دغه آخري ملاقات ؤ؟ ټول خلک په غم او پرېشاني کې دي.

ابوبکر الصدّیق ؓ دغو خلکو او هغه د دوی پرېشانه حال ته نه سو متوجه سمدستي د خپلې لور حضرت عائشې ؓ کورته ورغلی، وې لیدل چې رسول الله ﷺ پر بستر پروت دی او مخ یې پټ دی، مستقیمًا د رسول الله ﷺ طرف ته ورغلی او مخ یې ور لڅ کړی، پوه سو چې سردار کونین، رحمةٌ للعالمین، د الله او بندګانو په منځ کې واسطه، د دې دنیا څخه رحلت کړی دی، نو یې د دوو سترګو په منځ کې مچ کړی او وې ویل: { طِبتَ حَیّاً وَ مَیِّتاً یا رَسولَ الله! } او ویل: زما مور او پلار دې تر تا قربان وي یا رسولَ الله! هغه مرګ چې الله ﷻ تا ته لیکلی ؤ د هغه څکه دې وکړه او پسله دغه بیا همېشه ژوندی یې. بیا یې د دوهم وار دپاره رسول الله ﷺ د دوو سترګو په منځ کې مچ کړی او مخ یې ور پټ کړی، ابوبکر الصدّیق ؓ مسجد او

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلکو ته را و وتي د منبر طرف ته ورغلی، حضرت عمرؓ پر منبر ولاړ دی او په لوړ آواز خبرې کوي، ابوبکر الصدّیقؓ ورته و ویل: علٰی رِسلک یا عمر!

عمرؓ خپلو خبرو ته دوام ورکړی دی او ده ؓ ته یې جواب ور نه کړی، ابوبکرالصدّیقؓ بیا ورته و ویل: علٰی رِسلک یا عمر! عمرؓ د هغه لوی او شدید مصیبت په سبب په ځان نه پوهیږي، نه څه ویني نه څه اوري، بیا یې هم ده ؓ ته جواب ورنه کړی، دلته نو ابوبکر الصدّیقؓ په خبرو شروع وکړه او خلک پر ابوبکر الصدّیقؓ را ټول سوه، ابوبکرؓ پسله حمد او ثناء پسله درووده پر خیرالبشرﷺ و ویل: اې خلکو! که چا د محمّدﷺ عبادت کاوه د هغه معبود وفات سو او که چا د الله جل جلاله عبادت کاوه الله جل جلاله حَی دی لا یموت، بقاء یوازې او یوازي الله جل جلاله لره ده.

او بیا یې د الله جل جلاله هغه قول تلاوت کړی چې فرمایي:

﴿وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِ ٱلرُّسُلُ ۚ أَفَإِيْن مَّاتَ أَوْ قُتِلَ ٱنقَلَبْتُمْ عَلَىٰٓ أَعْقَٰبِكُمْ ۚ وَمَن يَنقَلِبْ عَلَىٰ عَقِبَيْهِ فَلَن يَضُرَّ ٱللَّهَ شَيْـًٔا ۗ وَسَيَجْزِى ٱللَّهُ ٱلشَّٰكِرِينَ ﴿١٤٤﴾﴾

[آل عمران: ۱۴۴]

ژباړه: نه دی محمّدﷺ مګر د الله جل جلاله یو رسول دی، په تحقیق تر ده د مخه ډیر رسُولان تېر سوي دي، آیا که محمّدﷺ وفات سي یا شهید کړل سي نو تاسي به بیرته خپل کفر ته ورګرځی؟ او هرڅوک چي بیرته خپل کفر ته ور ګرځي نو الله جل جلاله ته به د هیڅ شي تاوان و نه رسوي او قریبه ده چي الله جل جلاله به و شکر کوونکو بندګانو ته د خیر بدله او جزاء ورکړي.

عمرؓ ولاړ ؤ، کله چي یې دغه آیات شریف واورېدی ځنګنونه یې کت سوه او پر ښو ولوېدی او ویل: أهذه في کتابِ الله؟

آیا دغه آیات شریف په کتابُ الله قرآن مجید کي دی؟ د حضرت عمرؓ قرآن مجید په یاد ؤ مګر له ډیره غمه ځني هېر ؤ او ویل: أهذه في کتابِ الله؟

عبدالله بن عبّاسؓ وایي: په والله تر دغه وخته چي ابوبکر الصدّیقؓ دغه آیات تلاوتا وه لکه خلک چي په دې نه وه خبر چي الله جل جلاله دغه آیات نازل کړی

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی، لکه خلکو چې د ده ﷺ څخه زده کړی او په خلکو کې چې هر چا دغه آیات واورېدی هغو به د ځانه سره وایه. سعید بن المسیب رضی الله عنه وایي: چې عمر رضی الله عنه به ویل: په والله کله چې ما دغه آیات د ابوبکر رضی الله عنه څخه واورېدی، ولوېدم زما پښو زه نه سوای تکیه کولای او پوه سوم چې رسول الله ﷺ وفات سو، نو حضرت عمر رضی الله عنه خلکو ته مخ ور واړاوه او ویل: اې خلکو! هو، رسول الله ﷺ وفات سو او غوښتل یې چې له مسجده ووزي، مګر حضرت ابوبکرالصدّیق رضی الله عنه پسي بږغ کړه: یا عمر! رسالت؟

یعني: ته پوهېږې چې اوس زموږ په غاړه کې د رسالت امانت را ولوېدی، هو، رسول الله ﷺ رحلت وکړی، خو د دغه دین ساتنه زموږ پر غاړه ده، تر دې وروسته د دین ساتل او نشرول زموږ وظیفه او مسئولیت دی.

ورونو! نن ورځ هم دغه مسئولیت زموږ او ستاسي پر غاړه او ذمه پروت دی.

پر خلکو دغه حال ډېر سخت ؤ هرچیري او هرځای ژړاوي شروع دي، هر یو جلا جلا ژاړي، ځیني صحابهٔ کرام وایي: په داسي ګوښه ځای پسي به ګرځېدو چې هلته کښېنو او څوک مو نه ویني، چې د خپل حبیب سید الکونین رسول الله ﷺ پر فراق او جدایي د خلکو څخه لیري څنګه چې موږ زړه غواړي په لوړ آواز او فارغه زړه وژاړو.

علي، زبیر، طلحه رضی الله عنهم اجمعین د حضرت فاطمة الزهراء رضی الله عنها په کور کي سره یو ځای سوه چې د رسول الله ﷺ یواځنی او ګراني لور فاطمة الزهراء رضی الله عنها ته په دغه لوی مصیبت او عظیم درد کي د زړه ډاډ او دلاساینه ورکړي، په مدینه منوره کي غم او مصیبت عام دی، ټول خلک که نارینه دي که ښځي، که لویان دي که کوچنیان ټول ژاړي، ټوله مدینه ژاړي، خپل ګران محبوب او رسول الله ﷺ ځني جلا سو، خاصتاً د اصحاب کرامو مشران نه پوهیږي چې څه وکړي؟

د رسول الله ﷺ د رحلت خبر په ټوله مدینه منوره کي نشر دی او ټول اهلِ مدینه په داسي غم اخته دي چې څوک نه پوهیږي چې څه وکړي؟ چیري ولاړ سي؟ او چا ته ورسي؟ هرڅه ځني هېر دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رسول الله ﷺ
د خليفه د انتخابولو دپاره مشوره

اول هغه څوک چې د دغه غم او مصيبت له بېهوښيه پر هوښ راغله او په ځان پوه سوه دا ور معلومه سوه چې اوس د دوی پرغاړه د رسالت لوی او درونډ مسئوليت ور ولوېدی هغه انصار وه، نو يې د بني ساعده په سقيفه کي د اجتماع او مشورې اعلان وکړی چې دغه سقيفه د عمومي مجلسو ځای ؤ، رسول الله ﷺ تر اوسه په خپل کور کي دی نه غسل ورکول سوی دی نه کفن او نه ښخ سوی دی، انصار سره را ټول سوه مشوره کوي چې بايد څه وکړو؟ د رسول الله ﷺ تر رحلت وروسته حل څه دی؟ انصار دلته په سقيفه کي سره يو ځای دي.

خو د انصارو څخه دوه نفره چې يو يې عُوَين بن ساعده رضي الله عنه ؤ او بل يې مَعن بن عَدي رضي الله عنه ؤ سقيفه پرېښوول او مهاجرينو ته ور رهي سول، دوی پر دې وېرېدل چې يوازي انصار بېله حضوره د مهاجرينو کومه فيصله و نه کړي.

ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه ته د مخه لا خبر ور رسېدلی ؤ چې انصار د ماځيگر تر لمانځه وروسته د بني ساعده په سقيفه کي د مشورې دپاره سره يو ځای سوي دي، نو هغه څوک چې د ده سره موجود وه چې هغه ابو عبيده عامر بن الجراح او عمر فاروق رضي الله عنهما وه هغو ته يې وويل: راځئ چې خپلو ورونو انصارو ته ورسو.

دغه درې نفره مهاجرين د سقيفه و طرف ته ور رهي سول او د سقيفه له طرفه هغه دوه نفره انصار: عُوَين او مَعن رضي الله عنهما د مهاجرينو طرف ته را رهي دي چې په لار کي سره يو ځای او مخامخ سول.

عُوَين بن ساعده څوک دی؟ کله چې دغه آيات شريف نازل سو.

﴿فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَن يَتَطَهَّرُوا ۚ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَّهِّرِينَ ﴿١٠٨﴾﴾ [التوبه: ١٠٨]

يعني: په دغه مسجد قُباء کي داسي خلک دی چې دا يې خوښه ده چې خپل ځانونه د گنهو او نجاستو څخه پاک وساتي او الله جل جلاله پاکي کوونکي خوښ لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله ﷺ وفرمايل: چې د هغو خلکو څخه يو هم عُويِن بن ساعده دی.

او مَعن بن عدي بيا هغه څوک دی: کله چې دا خبر نشر سو چې رسول الله ﷺ وفات سو ځيني خلکو به ويل: يا رسول الله! کشکي موږ تر تا د مخه وفات سوي وای، مګر مَعن ﷺ ولاړ سو او ويل: زه د ځان دپاره دا نه خوښوم چې تر رسول الله ﷺ دمخه مړ سوی وای، دا د دې دپاره چې پسله رحلته يې هم داسي تصديق وکړم لکه تر رحلت د مخه چې مي يې تصديق کاوه او د دغه رسالت دپاره تر رسول الله ﷺ وروسته کار وکړم، دا د دغو دوو نفرو مقام او درجه وه.

نو د انصارو دغه دوه نفره د مهاجرينو د هغو درو نفرو مشرانو سره په لار کي يو ځای سول او ورته وې ويل: تاسي مهاجرين د رسول الله ﷺ وزيران ياست نو هغو کارو ته مه ګورئ چې انصاريې کوي، د کارو فيصله په تاسي پوري تعلق لري او کارونه تاسي فيصله کړئ، دغه دوه نفره انصار، مهاجرين هغه کار ته ور بولي او تشويقوي چې هغه کار واقعاً هم د مهاجرينو حق ؤ، که څه هم دغه خبري د دوی د قوم د انصارو پر ضد وې، خو دا هغه د زړه صافوالی، صدق او امانت او حق ته تسليمېدل وه.

يو انسان که د خپل قوم او اقرباوو څخه جلا کيږي او يوازي يو کار کوي دا صحي ده، خو دا هغه وخت او په هغه ځای کي کېدلای سي چې د ده يقين او عقيده وي چې دغه زما کار حق او صحي لار ده او واقعاً هم هغه کار حق او صحي وي.

ابوبکر الصدّيق ﷺ دغه د دوی خبره نه ومنل او ويل: يا، موږ زموږ د خپلو ورونو انصارو سره يو ځای کيږو غواړو چې خبره مو يوه وي تفرقه او جلا والی نه غواړو، بيا هم د مهاجرينو دغه درې نفره مشران د انصارو د اجتماع ځای ته ورغله.

هلته سعد بن عُباده ﷺ ولاړ سو او په خبرو يې شروع وکړه، د الله جل جلاله تر حمد او ثناء ويلو وروسته يې پر رسول الله ﷺ درود ووايه او بيا يې وويل:

"يا معشرَ الأنصار! تاسي په دين کي سابقه لرئ او په اسلام کي داسي فضيلت لرئ چې د عربو بله قبيله يې نه لري، رسول الله ﷺ ديارلس کاله په خپل قوم کي و اوسېدئ، چې هغه يې د رحمان جل جلاله عبادت ته را بلل او د بتانو په پرېښوولو يې امر کول مګر د ده له قومه بېله لږو نفرو بل چا ايمان نه راوړئ او دغه لږو نفرو د دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

قدرت نه درلودی چې د رسول اللهﷺ څخه آزارونه منعه کړي او نه يې د دهﷺ دين ته عزت او لوړ والی ورکولای سوای او نه يې د خپلو ځانو دفاع کولای سوای تر څو چې اللهﷻ ستاسې د فضيلت إراده وکړه او تاسې ته يې عزت او کرامت را وسته او تاسې يې د اسلام په نعمت خاص کړاست، پر اللهﷻ او پر رسول اللهﷺ يې ايمان را وړل ستاسې نصيب وګرځاوه، د رسول اللهﷺ او د ده د اصحابو څخه دفاع ستاسې برخه سوه، د رسول اللهﷺ او د ده د دين عزت او د رسول اللهﷺ د دښمنانو سره جهاد ستاسې نصيب سو، تاسې واست چې تر بل چا د دهﷺ پر دښمنانو شديد واست، ترڅو چې عرب که خوښ وه که ناخوښ د اللهﷻ د امر تابع سوه او اللهﷻ ستاسې په واسطه خپل رسولﷺ ته مځکه تابع کړه، ستاسې په تورو ټول عرب و رسول اللهﷺ ته کښته او تابع سوه او بيا اللهﷻ خپل رسولﷺ په داسې حال کې وفات کړی چې دیﷺ ستاسې څخه راضي ؤ، په تاسې يې سترګې يخې او روښانه وې، نو د رسول اللهﷺ خلافت بېله ګډون او اشتراکه د نورو خلکو ځان د پاره واخلی، دغه خلافت يوازې ستاسې حق دی".

حضرت عمر فاروقؓ وايي: کله چې سعد بن عبادهؓ خبري کولې ما هم د خپل ځان سره خبري جوړي کړې او دا مي إراده وه چې کله د سعد بن عبادهؓ خبري خلاصي سي بيا به زه د ده د خبرو په جواب کې خبري وکړم.

کله چې سعد بن عبادهؓ د خبرو کولو څخه فارغه سو عمرؓ ولاړ سو غواړي چې خبري وکړي، ابوبکرالصدّيقؓ تر لاس ونيوی او ويل: علی رَسلک يا عمر! يعني: ته تلوار مه کوه، عمرؓ وايي: زه کښېنستم او ابوبکرالصدّيقؓ ولاړ سو او وې ويل: اې خلکو موږ مهاجرين يو او تر ټولو خلکو په اسلام کې د مخه يو، حسب او نسب مو تر ټولو عزتمن دی، ژوند مو ميانه دی او په خلکو کې مو درجه لوړه ده، نسل مو تر هرچا زيات او په رِحَم کې تر هر چا و رسول اللهﷺ ته نژدې يو، تر تاسې د مخه مسلمانان سوي يو او په قرآن کريم کې تر تاسې د مخه ذکر سوي يو، الله تبارک وتعالی فرمايي:

﴿وَٱلسَّٰبِقُونَ ٱلْأَوَّلُونَ مِنَ ٱلْمُهَٰجِرِينَ وَٱلْأَنصَارِ﴾ [التوبه: ۱۰۰]

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږ مهاجرين يو تاسي انصار ياست، په دين کي زموږ ورونه ياست، په فئ او نيمتو کي زموږ شريکان ياست، پر دښمن زموږ مرسته کوونکي ياست، ځای مو راکړی، زموږ غم شريکي مو وکړه، الله جل جلاله دي يې ښه بدله درکړي، موږ آمران يو او تاسي مو وزيران ياست، عرب نه تابع کيږي مګر د قريشو و قبيلې ته، تاسي د خپلو ورونو سره په هغه شي کي چي الله جل جلاله د خپله فضله دوی ته ورکړی دی رقابت او منافسه مه کوی.

حضرت عمر رضي الله عنه وايي: هغه چي زما په نيت کي وه چي زه يې و وايم د هغه څخه داسي شئ نه سو پاته چي ابوبکر رضي الله عنه يې و نه وايي او بيا ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه حضرت عمر او ابو عبيده رضي الله عنهما تر لاس ونيول او و يې ويل: ما دغه دوه نفره انتخاب کړي دي هر يو چي ستاسي خوښ وي د هغه سره بيعت وکړی، حضرت عمر رضي الله عنه وايي: د ده په ټولو خبرو کي زما دغه خبره نه سوه خوښه، زه څنګه پر داسي قوم آمريت وکړم چي په هغه قوم کي دي ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه موجود وي؟

سعد بن عُباده رضي الله عنه چي خبري کولې په دغه ورځ ناروغه ؤ او پسله خبرو کولو يې په پټو کي ځان ونغښتی او دالته په سقيفه کي يې د يوه دېواله و بغل ته څنګ واچاوه.

د ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه تر خبرو کولو وروسته حُباب بن منذر رضي الله عنه چي د انصارو څخه ؤ ولاړ سو، پسله حَمد او ثناء او درووده يې و ويل: د مسئلې حَل زما سره دی هغه دا چي يو وار دي امير زموږ له طرفه وي او بل وار ستاسي، يعني: خلافت به په نوبت کړو.

خو دلته غالمغال شروع سو هر يو خپل فکر او نظر بيانوي، خبري ګډي وډي سوې او له هره طرفه آوازونه را پورته سوه، يو د بل خبري نه سره اوري او نه پوهيږي چي څه وکړي، په دغه وخت کي حضرت عمر رضي الله عنه ودرېدی او په لوړ آواز يې و ويل: اې خلکو! دا ابوبکر الصدّيق دی، د رسول الله ﷺ هغه ملګری دی چي دوی په غار کي وه، الله جل جلاله په قران کريم کي ذکر کړی دی او رسول الله ﷺ په ده راضي ؤ چي ستاسي د لمانځه امام وي، ستاسي څخه يو څوک په دې راضي دی چي په لمانځه کي دي د ابوبکر الصدّيق امام سي؟ يعني: هر څوک چي ځان د دغه کار لائق بولي را دمخه دي سي، هيڅوک نه سو ولاړ او نه چا څه و ويل، ټول چپ دي او ګوري، نو حضرت عمر رضي الله عنه و ويل: يا ابا بکر! لاس دي راکړه چي بيعت درسره وکړم،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه هم لاس وراوږد کړی.

دا ولي؟ آیا حضرت ابوبکرالصدیق رضی الله عنه د خلافت په شوق ؤ چي لاس یې ورکړی؟ یا، څرنګه چي ده رضی الله عنه د قوم اختلاف ولیدی، د دغه اختلاف د لیري کولو او له منځه وړلو دپاره یې دا کار وکړی، په دغسي نازکو او باریکو وختو کي بېله فوري او قطعي فیصلې بله چاره نسته.

کله چي ابوبکرالصدّیق رضی الله عنه د بیعت کولو دپاره لاس ور وغځاوه، د مخه تردې چي حضرت عمر رضی الله عنه بیعت ورسره وکړي، د انصارو څخه یو نفر چي بشیر بن سعد رضی الله عنه نومېدی ور وغورځېدی د ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه لاس یې ونیوی او بیعت یې وکړی، دغه سړئ که څه هم د انصارو څخه ؤ خو دا یې غوښتل چي اول هغه څوک سي چي بیعت کوي او په بیعت کولو کي اول نفر هم سو.

بیا عمر رضی الله عنه بیعت وکړی او خلکو په بیعت کولو شروع وکړه، سعد بن عُباده رضی الله عنه چي مریض او پروت ؤ د خلکو د ډیر والي او ازدحام په سبب تر پښو لاندي کېدی او خلک پر ختل، نو د بني ساعده د سقیفې د مشورو او بحثو انتهاء او فیصله د ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه سره پر بیعت کولو وسوه، دغه بیعت د رسول الله ﷺ د رحلت په ورځ چي د دوشنبې ورځ وه وسو او رسول الله ﷺ تر اوسه په کور کي دی.

سبا ورځ چي د سه شنبې ورځ وه او خلک د ماپښین د لمانځه دپاره سره یو ځای سوه، ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه إراده وکړه چي منبر ته وخېژي، حضرت عمر رضی الله عنه و ویل: لږ انتظار وکړه یا ابا بکر! او په خپله عمر رضی الله عنه منبر ته وختی او وې ویل: هغه خبره چي ما پرون کول چي رسول الله ﷺ نه دی وفات سوی هغه د شیطان له طرفه ښویېدل وه (یعني: زه هغه خپله خبره بیرته اخلم هغه خطاء وه). او بل ستاسي د شورا خلکو ستاسي د نبي د خلافت دپاره د هغه پر هغه صاحب او ملګري اتفاق وکړی چي د ده ﷺ سره په غار کي ملګری ؤ، نو ولاړ سی او بیعت ورسره وکړی، خلک هم وروالړ سوه او د ابوبکرالصدّیق رضی الله عنه سره پر بیعت کولو ازدحام، ګڼه ګونه او رش جوړ سو، هر یو غواړي چي تر هغه بل د مخه بیعت وکړي، کله چي بیعت پای ته ورسېدی او ټولو خلکو بیعت ورسره وکړی، ابوبکرالصدّیق رضی الله عنه منبر ته وختی د الله جل جلاله حمد او ثناء یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وویل او پسله دروده پر رسول الله ﷺ یې و ویل: امابعد: اې خلکو! زه پر تاسي آمر وګرځول سوم او تر تاسي بهتر نه یم (اصلاً دغه جمله د ده ﷺ له طرفه تواضع وه) که نه دئ ﷺ د رسول الله ﷺ په شاهدي پسله انبیاء علیهم السلام څخه تر ټولو انسانانو ښه او بهتر دی، رسول الله ﷺ فرمایي: پسله انبیاوو تر ابوبکر ښه او بهتر پر مځکه نه دی ګرځېدلی، نو دکومه وخته څخه چي الله جل جلاله بشر پیدا کړی دی بیا د قیامت تر ورځي پوري بېله انبیاء علیهم السلام څخه تر ابوبکر الصدّیق ﷺ بل د لوړي درجې خاوند نسته.

اوس ابوبکرالصدّیق ﷺ خپله (خط مشیه) یا د خپل حکم طرز او طریقه بیانوي چي زما حکم به څنګه او څه ډول وي، نو یې و ویل: ښه متوجه سی!

ویل: که مي ښه کول مرسته مي کوی او که مي مخالف یا کوږ کار کاوه تاسي مي پر لار برابروی. (د دې څخه دا معلومه سوه چي آمر ته باید نصیحت وسي).

رشتیا ویل امانت دی او درواغ ویل خیانت دی، یعني: هیڅ وخت به د یوې موضوع په باره کي خلاف درته و نه وایم، بلکه صادق او صریح به یم، په معلوماتو او اخبارو کي به اړول او مخالفت نه وي، نو څکه یې و ویل:

{اَلصّدقُ أمانةٌ والکذبُ خیانةٌ}

ورونړو! د حکم کولو قانون هم دغه دی، هر حاکم باید د خپل ملت سره صادق وي، نه لکه د نن ورځي ځیني حاکمان چي د ملت سره سراسر په درواغو او خطایستلو ژوند کوي، هر آمر چي خپل ملت ته درواغ وایي هغه خائن دی.

او ویل: ستاسي ضعیف زما په حضور کي قوي دی ترڅو چي حق یې ور اخلم إن شاء الله او ستاسي قوي زما په حضور کي ضعیفه دی ترڅو چي د ده څخه حق اخلم ان شاء الله. او هر قوم چي في سبیل الله جهاد پرېږدي هغه قوم ته الله جل جلاله ذلت او خواري را ولي، یعني: جهاد ته دوام ورکوم او نه یې پرېږدم.

او په هیڅ قوم کي فواحش نه دي نشر سوي مګر الله جل جلاله پر هغه قوم عام آفت نازل کړی دی، یعني: فحشاء ته به هیڅکله اجازه ور نه کړم، د فحشاء په باره کي به هیڅ نرمي و نه کړم.

او ویل: ترڅو چي د الله او رسول الله اطاعت کوم زما اطاعت کوی او که ما د الله

(c) ketabton.com: The Digital Library

او رسول الله ﷺ نا فرماني وکړه، بیا نو زما اطاعت پر تاسي نه دی لازم او په آخر کي یې و ویل، خپل لمانځه ته مو ولاړ سی یَرحَمُکُمُ الله.

دا د ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه د خلافت د دوري اولنی مختصره او جامعه خطبه وه. او خلکو د ماپښین لمونځ آداء کړی.

د رسول الله ﷺ
د مبارک جسد تجهیز

دغه ورځ چي د هجرت د یوولسم کال د ربیع الأول د میاشتي دیارلسمه او د سه شنبې ورځ وه، رسول الله ﷺ د پرون څخه په خپل کور کي دی او خلک نه پوهیږي چي د هغه په باره کي څه وکړي؟

خو په دغه ورځ د رسول الله ﷺ اهل بیت د ده ﷺ د غسل او ښخولو نیت او إراده وکړه، نو علي بن أبي طالب، عبّاس بن عبدالمطلب، فضل بن عبّاس، قُثم بن عبّاس، اسامه بن زید، شقران مولی رسولِ الله ﷺ، سره یو ځای سوه چي رسول الله ﷺ ته غسل ورکړي.

دا خبر د رسول الله ﷺ د اصحابو څخه یوه نفر ته ورسېدی چي د انصارو او اهل بدره څخه ؤ او أوس بن خُولي نومېدی، دغه أوس رضي الله عنه ورغلی او اجازه یې وغوښتل، علي رضي الله عنه ورته را و وتی، أوس رضي الله عنه و ویل: یا علي! د الله دپاره او په هغه صحبت چي زه یې د رسول الله ﷺ سره لرم او په سبب د هغه حصې چي موږ انصار یې د رسول الله ﷺ څخه لرو اجازه راکړه چي د رسول الله ﷺ په غسل کي مرسته در سره وکړم، نو أوس بن خولي چي د انصارو څخه ؤ هغه هم د رسول الله ﷺ په غسل ورکولو کي حصه واخیستل، اوس دوی غواړي چي رسول الله ﷺ ته غسل ورکړي مګر نه پوهیږي چي څنګه وکړي؟ آیا کالي ځني وکاږي؟ لکه د نورو خلکو سره چي دا کار کیږي، او که د خپلو کالو سره غسل ورکړي؟ چي دا کار بیا هغه د غسل له عادته څخه مخالف ؤ، ډیر متحیر او په فکر کي سوه، دوی کښېنستل نه پوهیږي چي څه وکړي؟

په دغه وخت کي پر ټولو د خوب یوه پرېشاني یا هینمه راغله او ټول بیده سوه، دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خوب په وخت کې يې د کور له طرفه يو آواز واورېدی چې ويل: رسول الله ﷺ ته د خپلو کالو سره غسل ورکړئ، دوی را وبښن سوه او هر يو هغه بل ته وايي: دغه آواز دي واورېدی؟ ويل: هو.

دا د الله جل جلاله له طرفه هاتفي آواز ؤ چې دوی ته يې دغه د حيرت په حال کې لار ښوونه وکړه، نو يې رسول الله ﷺ ته د خپلو کالو سره غسل ورکړی.

عبّاس رضي الله عنه او د ده دوو زامنو فضل او قُثم د رسول الله ﷺ مبارک جسد پرله اړاوه، أسامه او شقران اوبه ور تويولې، علي رضي الله عنه پرېولی، أوس بن خولي رضي الله عنه خپل ځيګر ته تکيه کړی ؤ، رسول الله ﷺ ته غسل ورکول سو، بيا په درو سپينو توکرانو کفن ورکړه سو، پسله غسله او کفن ورکولو خلکو ته د جنازې د لمانځه د آداء کولو اجازه ورکړل سوه چې پر رسول الله ﷺ د جنازې لمونځ آداء کړي.

لس لس نفره مبارکي حجرې ته ور داخلېدل او لمونځ يې آداء کاوه، دغه لمونځ په جَمعَه يا د يو چا په امامت نه ؤ بلکه هر يوه جلا جلا لمونځ کاوه، اول د رسول الله ﷺ اهل بيت يا کورنی لمونځ آداء کړی، بيا مهاجرينو او بيا انصارو لمونځ آداء کړی، تر نارينه وو وروسته ښځو په دغه طريقه سره يعني: بېله امامه او بېله جماعته په انفرادي شکل سره لمونځ آداء کړی او بيا هلکانو لمونځ آداء کړی، دغه د جنازې د لمانځه په آداء کولو کي د سه شنبې ورځ ټوله تېره سوه او د چارشنبې شپه داخله سوه.

(مورا و تاسي چې دغه د جنازې لمونځ نه دی آداء کړی نو به درود وو وايو)

د رسول الله ﷺ دپاره د قبر کِندل

اوس بيا د رسول الله ﷺ اهل بيت په فکر کي سوه چې جسد مبارک چيري ښخ کړي؟ آيا په مسجد کي يې ښخ کړي؟ د حضرت عائشې رضي الله عنها په کور کي پر هغه ځای يې ښخ کړي چې هلته وفات سوی دی؟ او که يې په بُقيع کي چې د مسلمانانو عامه هديره ده ښخ کړي؟ دلته هم په حيرت او فکر کي سوه، نو يې حضرت ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه ته نفر ولېږی چې مشوره ور سره وکړي چې څه وکو؟ ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه وويل: ما د رسول الله ﷺ څخه اورېدلي دي چې مورا انبياء هلته ښخيږو چيري چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مو روح قبض کړل سي، یعني: د ښخېدلو ځای مو هغه د روح د قبض کېدلو ځای دی، د ابوبکرالصدِّیق رضی الله عنه له طرفه دغه امر او مشوره ورته راغله، دوی هم د دې آمادګي ونیول چې د حضرت عائشې رضی الله عنها په خونه او پر هغه ځای چې د رسول الله ﷺ بستر آوار ؤ قبر وکني.

مګر اوس بیا نه پوهیږي چې قبر څنګه وکِني؟ ځکه هلته په مدینه منوره کې قبرونه پر دوه قسمه کَندل کېدل، مهاجرینو بې لحده قبرونه کِندل او انصارو بیا قبر ته لحد وړکاوه. (لَحَد) څه شي دی؟

لحد: هغه په قبر کې کښته د قبلې و طرف ته هغه بل کِندل سوي ځای ته لحد ویل کیږي، چې د مړي جسد په هغه لحد کې ایښوول کیږي او بیا خښتي ورته درول کیږي، اوس اهل بیت کرام نه پوهیږي چې د رسول الله ﷺ دپاره بې لحده قبر وکني او که د لحد قبر جوړ کړي؟

د مهاجرینو د قبرو دکندلو مسئول ابو عبیده رضی الله عنه ؤ او د انصارو د قبرو د کندلو مسئول ابو طلحه رضی الله عنه ؤ، عبّاس رضی الله عنه یو نفر ابو عبیده رضی الله عنه ته ولېږی او یو نفر یې ابو طلحه رضی الله عنه ته ولېږی او ویل: الٰهي ته یې ستا د نبي دپاره اختیار کړه، هر یو چې د مخه را غلی د هغه پر ډول به قبر وکِنو، خو اول ابو طلحه رضی الله عنه را ورسېدی د قبر په کِندلو یې شروع وکړه او د لحد قبر یې جوړ کړی، دا کار د چارشنبې په شپه کې وسو، حضرت عائشه رضی الله عنها وایي: موږ د رسول الله ﷺ په ښخېدلو نه سوو خبر مګر د کُلنګانو په آوازو، د چارشنبې په شپه مو په نیمه شپه کې د کِندلو آوازونه واورېدل، نو د سه شنبې ورځ تېره سوه او د چارشنبې په شپه، په شپه کې کندل شروع سوه او قبر جوړ سو، بیا نو علي، فضل، قُثَم، شقران رضی الله عنهم اجمعین قبر ته ورکښته سول او رسول الله ﷺ یې قبر ته ور داخل کړی، مغیره بن شعبه رضی الله عنه د رسول الله ﷺ محافظ هم دغه د دفن یا ښخولو په کار کې ګډون او اشتراک ور سره کړی ؤ، کله چې خلک له قبره را پورته سوه غواړي چې اوس خاوري ور واچوي، مغیره رضی الله عنه خپله انګشتری کښلې وه او قصداً یې په قبر کې پرې ایښې وه، نو ویل: لږ صبر وکړی زما انګشتری په قبر کې لوېدلې ده غواړم چې را وایې خلم، ویل: ورکښته سه، مغیره رضی الله عنه قبر ته ورکښته سو، اول یې د رسول الله ﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

مبارک جسد په غيږ کې ونيوی او مچ يې کړی، بيا يې خپله انګشتری را واخيستل. مغيرهرضي الله عنه وايي: له دې کاره زما مقصد دا ؤ چې زه هغه آخري څوک سم چې د رسول اللهﷺ مبارک جسد مي مسحه کړی زي او آخري نفر سم چې د رسول اللهﷺ سره مي وداع کړې وي، دا د اصحاب کرامو هغه ډېر حُب او محبت ؤ چې د خپل حبيب او محبوب رسولُ الله صلواتُ الله عليه وسلامه سره يې درلودی.

اوس چې د ښخېدلو وخت سو ټول اصحاب کرام وايي: پر رسول اللهﷺ څنګه خاوري واچوو؟ موږ دا کار نه سو کولای دا کار ډېر سخت او مشکل دی چې موږ دي پر رسول اللهﷺ خاوري ور واړوو، خو د رسول اللهﷺ هغه حديث شريف يې ور په ياد سو چې دوی ته يې فرمايلي وه: زما ژوند ستاسي دپاره خير دی او زما وفات ستاسي دپاره خير دی، ژوند مي په دې سبب ستاسي دپاره خير دی چې سمه لار دربښيم او وفات مي په دې سبب ستاسي دپاره خير دی چې هره پنجشنبې ستاسي عملونه ما ته وړاندي کيږي، که مو په عملو کي خير او ښه کارونه وه د اللهﷻ حمد ووايم او که شر يا بد کارونه وه ستاسي دپاره د اللهﷻ څخه بخښنه غواړم، صحابهٔ کرامو وويل: يا رسولَ الله! آيا پسله هغه چې ته وفات سې موږ پيژنې؟ رسول اللهﷺ و فرمايل: زه تاسي ستاسي په نومو او نسب سره پيژنم، د قيامت تر ورځي تاسي هر يو جلا جلا پيژنم، صحابهٔ کرامو وويل: ته څنګه موږ ته دعاء کوې ستا جسم به خاوري سوی وي، رسول اللهﷺ و فرمايل: اللهﷻ د انبياءعليهم السلام جسد پر مځکه حرام کړی دی، يعني مځکه يې نه خرابوي، نو يې د دغه حديث شريف په يادولو سره د رسول اللهﷺ پر مبارک جسد خاوري واچولې، رسول اللهﷺ د شپې د حضرت عائشېرضي الله عنها په کور او خونه کي د هغه خپل بستر پر ځای ښخ کړل سو.

حضرت عليرضي الله عنه خپل کور ته ولاړی چې هلته فاطمة الزهراءرضي الله عنها د رسول اللهﷺ يواځنۍ لور او اولاد ډېر شديد ژړل او ويل يې: يا علي! ستاسي زړو څنګه قبلول چې پر رسول اللهﷺ خاوري واچوی؟ دا مو څنګه په وسه پوره سوه چې پر رسول اللهﷺ خاوري ور واړوی؟

انس بن مالکرضي الله عنه وايي: د دوشنبې په ورځ رسول اللهﷺ مدينې منورې ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغلی او هر شئ په روښانه سو او د دوشنبې په ورځ رسول الله ﷺ په مدینه منوره کې رحلت وکړی او هر شئ تاریک سو، اوس نو په مدینه منوره کې حالات څنګه وه؟

صحابهٔ کرامو یو د بل سره خبري نه کولې او وایي: موږ خپلو کورو ته په داسي حال کي ولاړو چي مځکي تغیر کړی ؤ، د خپلو ښځو سره مو خبري نه کولې، هر یو په خپل بستر کي ناست یو او ژاړو، خوب او خوړل نسته، موږ یو او ژړا، د ځانو سره وایو زموږ محبوب رسول الله ﷺ چیري دی؟

مګر مرګ حق دی ټول انسانان نه بلکه ټول موجودات به دغه پیاله نوشوي.

دغه شپه تېره سوه د سپېدو د چاودلو سره د سهار د آذان وخت سو، حضرت بلال ﷺ راغلی غواړي چي آذان وکړي خو په آذان کي چي دغي جملې ته ورسېدی: أشهد أنّ محمّداً رسولُ الله، د ډیري ژړا څخه یې نه سي پوره کولای، هرڅه کوښښ یې وکړی چي دغه د شهادت کلمه و وایي، خوژړا د دغي کلمې د پوره کولو وخت نه ورکوي، دا هغه کلمه وه چي د رسول الله ﷺ په حضور او وجود کي به یې ویل او اوس یې هغه محبوب نسته، نو ابوبکر الصدّیق ﷺ ته ورغلی او د هغه څخه یې د آذان کولو یا مؤذنۍ معافي وغوښتل چي زه اوس دغه کار نه سم کولای.

ورونو! د رسول الله ﷺ د رحلت او وفات، غم او مصیبت داسي لوی او عظیم مصیبت دی چي بل هیڅ غم نه سي ور سره برابرېدلای، په دغه رحلت آسماني وحي قطعه سوې، رسول الله ﷺ هغه مبارک ذات ؤ چي د مځکي او آسمانو د مالک او خالق، الله جل جلاله حال یې را ته وایه، رسول الله ﷺ هغه ذات ؤ چي د الله جل جلاله اوامر یې د الله جل جلاله تر بندګانو پوري رسول، دا کوچنۍ مسئله نه ده، لږ ژور او عمیق فکر غواړي، هغه اوامر چي رسول الله ﷺ راته بیانول د یوه حاکم یا پاچا امرونه نه وه، بلکه د الله جل جلاله خالق الکون والکائنات زموږ د رب عزّوجلّ اوامر وه.

د رسول الله ﷺ سره د ده د اصحاب کرامو حب او محبت فقط په دغه مکان او په دغه زمان پوري نه ؤ خاص، بلکه دغه حب او محبت ابدي او دائمي ؤ، پسله ډیرو کلو د هغه نه هېرېدونکي حبیب ﷺ سره د دوی حُب او محبت پر هغه حال پاته او باقي ؤ، د مثال پر قسم دغي یوې قصې ته متوجه سی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

څرنګه چې د رسول الله ﷺ تر رحلت وروسته بيا هم جهاد دوام درلودی او ډيري فتحې وسوې، مسلمانانو د حضرت عمر فاروق رضي الله عنه په خلافت کې شام او بيت المقدس فتحه کړه او هلته د مسلمانانو هغه څلور لوی لښکري سره يو ځای سوې، کومې چې حضرت عمر رضي الله عنه د شام د فتحه کولو دپاره لېږلي وې، قصه داسې وه:

د شام ټولې منطقې فتحه سوې مګر د بيت المقدس نصاراوو و ويل: موږ قدس شريف بېله آمره د مسلمانانو بل چاته نه تسليموو، نو حضرت عمر رضي الله عنه د بيت المقدس د تسليمېدلو دپاره د مدينې منورې څخه بيت المقدس ته ورغلی او هغه يې فتحه کړی او بيا يې امر وکړی چې د مسلمانانو هغه لښکري چې شا وخوا په شام کې نشر سوي دي ټولې دې سره يو ځای سي او زه به هم هلته ورسم، نو د مسلمانانو ټولې لښکري: د خالد بن وليد رضي الله عنه لښکر چې په وروسته کې يې آمريت ابو عبيده رضي الله عنه ته ورکړل سو، د شرحبيل رضي الله عنه لښکر، د عَمرو بن العاص رضي الله عنه لښکر او نوري ټولې لښکري د جولان په منطقه کې په الجاديه کې سره يو ځای سوې، دا هغه وخت ؤ چې الله جل جلاله د کفارو شان او شوکت، دبدبه او هيبت ور مات کړي وه، مسلمانان پر فارس او روم کاميابه سوي وه، د هغه وخت د دنيا لوی لوی قوتو د مسلمانانو په مقابل کې شکست خوړلی ؤ، د کفارو ډير ښارونه مسلمانانو فتحه کړي وه، نو دغه د الجاديې يا جولان اجتماع يا ټولنه د اسلام او مسلمانانو د عزت علامه وه، د اصحاب کرامو مشران پسله هغه چې څوکاله د جهاد دپاره سره پاشلي او يو له بله ليري وه، د اول وار دپاره په دغه اجتماع کې سره يو ځای سوه، نو اصحاب کرامو وويل: يا اميرَ المؤمنين! دا ورځ ډيره لويه ورځ ده، د اسلام د فتحې او کاميابۍ ورځ ده، د حضرت بلال رضي الله عنه څخه وغواړه چې آذان وکړي، حضرت بلال رضي الله عنه د رسول الله ﷺ تر رحلت وروسته بيا آذان نه ؤ کړی، نو صحابهٔ کرامو و ويل: دغه ورځ لويه او شانداره ورځ ده غواړو چې بلال رضي الله عنه آذان وکړي، داهم د الله جل جلاله د عزت د اظهار دپاره چې موږ مسلمانان يې پر دغه ځمکه کاميابه کړو، حضرت عمر فاروق رضي الله عنه هم حضرت بلال رضي الله عنه ته ورغلی او ويل: يَا بلال! نَاشَدتُکَ اللهَ اَن تُؤَذِّن فِي هذا اليوم. {ناشدتُکَ الله} په عربي کې داسې جمله ده لکه موږ چې په پښتو کې وايو: د خدای روی مي در وړی دی، نو حضرت عمر رضي الله عنه ورته

(c) ketabton.com: The Digital Library

وویل: یا بلال! د الله په روی نن په دغه لویه او شانداره ورځ کي آذان وکړه. حضرت بلال رضی الله عنه هم موافق سو ویل: هو، نو د رسول الله ﷺ تر رحلت وروسته دا اول وار دی چي حضرت بلال رضی الله عنه آذان کوي، بلال رضی الله عنه ودرېدی او په آذان یې شروع وکړه:
الله اکبر الله اکبر، الله اکبر الله اکبر، أشهد أن لا إله إلاّ الله، أشهد أن لا إله إلاّ الله.
کله چي دې کلمې ته ورسېدی (أشهد أنّ محمّداً رسول الله) بلال رضی الله عنه و ژړل او ټولو خلکو ور سره ژړل، د دې ژړا سبب د رسول الله ﷺ یادېدل وه، د هغه ﷺ هغه پاک سیرة او خویونه وه، د رسول الله ﷺ جهاد او اخلاقو و ژړول، هغه عظمت او هغه محبت چي د أعظم البشر او خیر البشر ﷺ په اخلاقو کي پروت ؤ هغه و ژړول، ټولو خلکو ژړل او د رسول الله ﷺ مؤذن، بلال رضی الله عنه خو داسي شدید ژړل چي آذان یې نه سوای پوره کولای او پوره یې هم نه کړی، دا د هغه حُب او محبت په سبب وه چي بلال رضی الله عنه او اصحاب کرامو د خپل محبوب رسول الله ﷺ سره درلودی.

ورونو! که تاسي غواړی چي د رسول الله ﷺ سره په جنت کي یو ځای سی؟ که یې د مجلس او ملاقات شوق لری؟ نو یوه اندازه د دنیا شوق پرېږدی او د رسول الله ﷺ محبت اختیار کړی، د هغه ﷺ د رسالت د رسولو په فکر کي سی، موږ او تاسي دغه پاک سیرت د دې دپاره ولوستی چي حقه لار پیدا کړو او پر هغه رهي سو، د مځکي د اصلاح لار او حقه لار دغه ده چي د رسول الله ﷺ متابعت وکړی، که څه هم په ډېر ګران قیمت درته تمامیږي، ته باید و وایې: دنیا څه شي ده، زه جنت غواړم، زه د رسول الله ﷺ ملاقات او مجلس غواړم، موږ باید د رسول الله ﷺ سره محبت ولرو، د الله جل جلاله څخه سوال او غوښتنه کوم چي د سرور کائنات سید الکونین رسول الله ﷺ متابعت زموږ په نصیب کړي، د رسول الله ﷺ حُب او محبت ته زموږ په زړو کي ځای ورکړي او د الله جل جلاله څخه غواړم چي د خپل محبوب رسول الله ﷺ سره مو پر حوض کوثر او په فردوس اعلیٰ کي یو ځای کړي او الله جل جلاله دا توفیق راکړي چي د رسول الله ﷺ د رسالت د رسولو محترمه وظیفه پر غاړه واخلو.

ورونو! د رسول الله ﷺ سیرة تاریخي معلومات نه دي، قصه نه ده، د زړه تسلّي او د وخت تېرېدل نه دي، بلکه د رسول الله ﷺ سیرة پند او نصیحت دی، دین او

(c) ketabton.com: The Digital Library

شريعت دی، وعظ او عبرت دی. زموږ مسلمانانو دپاره درس او لار ښوونه ده چې موږ بايد په خپل پېشوا پسې اقتداء وکړو، او د هغه ﷺ متابعت وکړو الله جل جلاله فرمايي:

﴿لَّقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ ٱللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُواْ ٱللَّهَ وَٱلْيَوْمَ ٱلْءَاخِرَ وَذَكَرَ ٱللَّهَ كَثِيرًا ﴿٢١﴾﴾ [الأحزاب: ۲۱]

ژباړه: هغه خلک چې د الله جل جلاله د رضاء او لقاء اميدوار دي او د آخرت د ثواب اميد لري او په کثرت سره د الله جل جلاله په ذکر او ياد مشغول دي، د هغو دپاره د رسول الله ﷺ مبارک ذات ډېره ښه أسوه او نمونه ده، هغه مبارک ذات ښه قائد او پېشوا دی، ښه لار ښوونکی او رهنما دی، دغه کسان بايد په عباداتو او معاملاتو، په افعالو او اقوالو، په خوړلو او څښلو، اغوستلو، حرکاتو او سکناتو، جُود او سخا، صبر او تحمل، په ناسته او ولاړه بلکه په هر حرکت کې، د دغه جامع الصفات ذات محمّد مصطفٰی رسول الله ﷺ پر طريقه تګ او حرکت وکړي او په ټول حيات کې د ده ﷺ متابعت وکړي او د ده ﷺ دين او لار ښوونې په ښه ډول سره زده او عملي کړي.

د رسول الله ﷺ واقعي محبت په خطبو او نصيحتو، درسو او قصو، اشعارو او نعتو، حتّی د مولد په مجالسو کې نه دی، بلکه د محمّد مصطفٰی ﷺ واقعي او حقيقي محبت د هغه ﷺ په متابعت کې دی، د رسول الله ﷺ په لار ښوونه پسې اقتداء کول او د ده ﷺ د اوامرو عملي کول، د رسول الله ﷺ متابعت دی، الله جل جلاله فرمايي:

﴿قُلْ إِن كُنتُمْ تُحِبُّونَ ٱللَّهَ فَٱتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ ٱللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ۗ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٣١﴾﴾ [آل عمران: ۳۱]

يعني: اې محمّده! ﷺ دوی ته ووايه که چېرې تاسې د الله جل جلاله سره محبت لرئ يا محبت کوئ نو زما متابعت وکړئ چې الله جل جلاله به هم تاسې خوښ ولري او تاسې ته به ستاسې ګناهونه دروبخښي.

خو محترمه وروره! متابعت ښه واقعي او صادقه محبته څخه په وجود نه سي راتلای، د رسول الله ﷺ سره واقعي محبت درلودل تا د هغه ﷺ متابعت ته ور جذبوي او ور بولي، نو د متابعت دپاره لازمي شرط محبت دی، که چېرې په تا کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رسول الله ﷺ د محبت شوق موجود وي او ته د هغه ﷺ محبت غواړې؟ نو څلور شيه دي چي ستا سره د رسول الله ﷺ په محبت درلودلو کي مرسته کوي، يعني: د دغو څلورو شيانو په عملي کولو سره د رسول الله ﷺ سره ستا محبت پيدا کيږي او زياتيږي او دغه محبت په تا کي د متابعت شوق زياتوي، چي هغه څلور شيه دادي:

اول: پر رسول الله ﷺ ډير درود ويل.

دوهم: څو ځلي او په تکرار سره د رسول الله ﷺ د سيرة ويل يا اورېدل، او په هغه سره پوره ځان خبرول او پوهول.

دريم: د رسول الله ﷺ د طريقې متابعت کول، که ته غواړې چي رسول الله ﷺ خوښ ولرې او محبت دي ور سره زيات سي متابعت يې کوه.

څلورم: د رسول الله ﷺ د مبارک ښار مدينې منورې زيارت، خاصتاً د روضې مبارکې، مګر هو د پوره ادب او عبادته سره.

الله جل جلاله دي ما او تاسي د هغو کسانو څخه وګرځوي چي د رسول الله ﷺ سره محبت لري، او د هغه ﷺ متاعت کوي او د هغه ﷺ د رسالت د رسولو او دين د نشرولو دپاره ژوند کوي. الله جل جلاله دي موږ او تاسي ټولو ته دا توفيق راکړي چي د رسول الله ﷺ متابعت تر هغه وخته وکړو چي د الله جل جلاله په حضور کي درېږو.

آمين، ثم آمين، ثم آمين.

سُبۡحَٰنَ رَبِّكَ رَبِّ ٱلۡعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٨٠﴾ وَسَلَٰمٌ عَلَى ٱلۡمُرۡسَلِينَ ﴿١٨١﴾ وَٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ﴿١٨٢﴾

اللّهمّ صلِّ و سلِّم و بارک علی عبدِکَ و رسولِکَ سيّدنا و حبيبنا محمّد و آله و أصحابه و اهل بيته اجمعين.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سيرة النبي ﷺ خلاصه

د رسول الله ﷺ د ژوند ټول حالات مو په دغه درې جلده کتاب کې مطالعه کړل. حال دا چې د رسول الله ﷺ سيرة يوه داسې موضوع ده چې په کتابو او فيتو سره پای ته نه سي رسېدلای، خومره چې ما وکولای سوای چې دغه سيرة بيان کړم او پر هغه تبصره وکړم خو ترما وروسته به داسې خلک راسي چې تر دغه هم ښو ځله زياتې فايدې او حکمتونه ځني را وباسي، لکه تر ما د مخه چې ډېر داسې علماء تېر سوي دي چې په دې باره کې يې ډېر ګټور او فايده من مضمونونه بيان کړي او ليکلي دي. حتّی په اوسنيو خلکو کې هم داسې کسان سته چې دغه زما تر بيان ښه او ښايسته، ګټور او مفيد بيان کولای سي، مګر دا چې زه غواړم چې د دغه ټول مبارک سيرة خلاصه په څو جملو کې درته بيان کړم دا ډېر سخت او مشکل کار دی، خو بيا هم زه غواړم چې د ضرورت په لحاظ زما د فکر پر اندازه د ټول سيرة خلاصه او نتيجه چې موږ په خپل ژوند کې ضرورت ورته لرو په پنځلسو مادو يا نقطو کې درته بيان کړم.

دغه پنځلس مادې د بشريت د اصلاح دپاره د رسول الله ﷺ د سيرة هغه اساسي نقطې دي او دغه پنځلس مادې به زموږ د ټوله بيان سوي بحث خلاصه او نتيجه وي او خامخا بايد د دغه مبارک سيرة څخه د خپل ژوند د کاميابۍ دپاره يوه خلاصه او نتيجه را وباسو، چې دغه نتيجه ډېره مهمه ده او بايد په خپله حافظه کې يې په ښه ډول سره وساتو.

ورونو! رسول الله ﷺ درويشت کاله د نبوت او رسالت ژوند کړی دی، موږ د دغه درويشت کلني ژوند دپاره کوم نوم او کوم عُنوان انتخابولای سو؟

ممکن دوه نومه ورته کښېږدو.

اول: (د مځکې د اصلاح دپاره رسالت)

دوهم: (پر باطلو او شخصي ګټو د حق د کاميابه کېدلو قصه)

متوجه اوسه: زه اوته د رسول الله ﷺ امت نه يو؟ او نه غواړو چې د هغه پر لار ولاړ سو؟ بلکه هم يې امت يو او هم غواړو چې متابعت يې وکړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو باید زما او ستا ژوند هم دغه دوه عنوانه ولري، زه او ته هم باید په خپل ژوند کې د دغه هدف او مقصد دپاره کوښښ وکړو.

يا (د ماڅکي د اصلاح دپاره)

يا (پر باطلو او شخصي ګټو د حق د کامیابه کولو دپاره)

ځکه د رسول الله ﷺ رسالت د ټول بشر دپاره دی.

او د ده ﷺ ژوند یوه انساني تجربه ده، ما او تا ته یې د کامیابۍ لار را وښووله، تا ولیدل چې د رسول الله ﷺ د رسالت ژوند په څومره ضعف او تنهایي سره شروع سو؟ او په څومره کامیابي سره پای ته ورسېدی، دا ټوله د بشر په کوښښ سره وه او ته هم بشریې.

ته به وایې: د رسول الله ﷺ په ژوند کې وحي وې او زما په ژوند کې وحي نسته.

خو زه وایم: وحي تخطیط او عملي کول نه دي.

(تخطیط یعني: د یوه کار د عملي کولو دپاره د پلان او نقشې جوړول) وحي یو قانون دی چې نازلېدی او هغه قانون نن ورځ ما او تا ته پروت او موجود دی، چې هغه قرآن مجید دی، د ټولو مسلمانانو حتّی د رسول الله ﷺ قانون قرآن مجید دی.

ته به وایې: د رسول الله ﷺ په ژوند کې معجزې پرتې وې.

خو زه وایم: معجزې و أحداثو ته تغیر نه سي ورکولای، معجزې فقط روحي معنویات لوړ وي، مګر هغه څه چې په أحداثو کې تغیر را ولي هغه صحي پلان او په صدق سره جِدي عمل دي.

دا یوه داسې ثابته تجربه ده چې د قیامت تر ورځې د قبلېدو قابله ده، (چې پلان او عمل په احداثو او واقعاتو کې تغیر را ولي) لکه څرنګه چې الله جل جلاله فرمايي:

﴿ لَّقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ ٱللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُواْ ٱللَّهَ وَٱلْيَوْمَ ٱلْآخِرَ وَذَكَرَ ٱللَّهَ كَثِيرًا ﴿٢١﴾ ﴾ [الاحزاب: ٢١]

اوس نو ویلای سم: ترڅو چې زموږ په ژوند کې دغه پنځلس مادې چې د سیرة النبي ﷺ خلاصه او نتیجه ده نه سي پیدا، موږ په خپل ژوند کې تمدن او نهضت،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترقي او کاميابي نه سورا وستلای.

هغه پنځلس مادې څه شي دي؟

زه به يې په تفصيل سره درته بيان کړم او ته ښه متوجه اوسه!

اول: فعال او مناسب پلان يا تخطيط.

(پلان او تخطيط) يعني: د يوه شي يا يوه کار دپاره صحي نقشه جوړول او بيا د هغې نقشې جدي عملي کول، نوکه ته اوس د دوهم وار دپاره سيرة النبيﷺ ووايې يا واورې ته به و وينې چې هلته څنګه پلان او نقشه جوړېدل او هغه پلان او نقشه بيا څنګه په جدي ډول سره عملي کېدل، نو پلان او تخطيط، د نهضت او ترقۍ مقصد ته د رسېدلو دپاره د مهمو شرطو څخه دي، بېله پلان او تخطيطه هيڅکله نهضت، ترقي او کاميابي په وجود نه سي را تلای.

ورونو! زموږ او ستاسي څخه هر يو په خپل ژوند او د خپل مسئوليت پر اندازه بايد خامخا پلان او نقشه و لري او دا يې بايد عقيده وي چې زه د دغه پلان او تخطيط د عملي کولو مسئوله يم، يو وزير بايد دا عقيده ولري چې پسله لسو کلو زه د دغه وزارت مسئوله يم او زما څخه پوښتنه کيږي چې ما په دغو لسو کلو کي د خپل وزارت په متعلق ملک او وطن ته څه ترقي ورکړې ده، يو والي د خپل ولايت مسئوله دی، يو تاجر د خپلي تجارت خانې مسئوله دی، يو باغوان د خپل باغ او زراعت مسئوله دی، د يوې فابريکې خاوند د خپلي فابريکې مسئوله دی، يو مسلمان د اسلامي رسالت مسئوله دی، نو هر سړئ بايد د کار په شروع کي يوه صحي نقشه او پلان ولري، ځکه بېله پلان او تخطيطه نهضت او ترقي په وجود نه سي را تلای او بيا د هغه سنجول سوي پلان دپاره صحي او جدي کار او عمل وکړي، يوازي د خولې په خبرويې هم سر نه سره ورځي.

دوهمه ماده: صبر او قرباني، د ترقۍ دپاره به دي قرباني د ويني او روح تر حده پوري وي، سُميه ﷺ دي په ياد ده؟ حمزه ﷺ دي په ياد دی؟ د رسول اللهﷺ د مبارک مخ څخه دي د وينو بهېدل په ياد دي؟ ترقي او نهضت بېله وينو نسته، هر هغه څوک چې د روح او وينو قربانۍ ته آمادګي نه لري هغه دي په کور کي کښيني د ترقۍ او کاميابۍ نوم دي نه يادوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

درېيمه ماده: چې موږ يې د رسول الله ﷺ د سيرة څخه را ايستلای سو هغه (تدريب او تعليم) دی، ستاسي په ياد دي؟ چې رسول الله ﷺ د أرقم بن أبي الأرقم رضي الله عنه په کور کي خپلو اصحابو ته فکري، روحاني، اخلاقي، سياسي، ايماني، تدريب او تعليم ورکاوه؟ او له هغه ځايه دغه عالي او متميز جېل را و وتی چې دنيا يې په نور ډکه کړه، که نن ورځ موږ خپلو ځوانانو ته فکري، سياسي، روحي، ايماني او اخلاقي تعليم ور نه کړو، نو د نهضت او ترقۍ اميد هيڅکله مه کوی.

اې ځوانانو! که څوک تاسي ته ايماني او اخلاقي تعليم نه درکوي تاسي په خپله بايد په تعليم پسې سی، ځکه تعليم د ترقۍ لار ده، لهو او لعب، عبث ژوند، د وخت ضائع کول او بېځايه غوښتني يا خواهشات پرېږدی.

د رسول الله ﷺ د ژوند او سيرة څخه څلرمه نقطه:

د مخالفينو سره په ښه نيت او پراخه زړه ژوند کول دي، ستاسي په ياد دي چې رسول الله ﷺ د مدينې منورې مختلفو طائفو او مختلفو قبيلو ته چې د مختلفو ديانتو تابع وې يو قانون جوړ کړی؟

ستاسي په ياد دي چې رسول الله ﷺ د مځکي پاچهانو ته ليکونه لېږل؟

ستاسي په ياد دي چې د حديبيې صلحه يې وليکل؟

دا ټوله د مخالفينو سره ژوند کول وه، خو دا دا معنٰی نه لري چې زه به ترخپل حق تېرېږم، هو، د مخالفينو سره ژوند کوم خو خپل حق هم حتماً غواړم او په خپل دين سره قوي او محترم يم.

اې هغو مسلمانانو! چې په غرب يا کفري ملکو کي اوسېږی هلته و اوسېږی، مګر دا هم په ياد ولری چې په خپل دين سره و نه شرمېږی، پام کوی چې هغه عزت چې تاسي يې په خپل دين سره لری د لاسه ورنه کړی، په خپل دين معززه اوسی، په خپل دين سره فخر کوی او خپل لاسونه په خپل حق پوري ټينګ ونيسی، تا وليدل چې رسول الله ﷺ که په زوروَ که په رضاء خپل حق خامخا اخيستی، قريشو ته يې ويل: ما او خلک سره پرېږدی، د دعوت له کاره يې په هيڅ طريقه سره لاس نه اخيستی، مګر په حلف الفضول کي هم ور سره داخل وُ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رسول الله ﷺ د ژوند څخه پنځمه ماده:

اصل په اسلام کي صلحه ده نه جنګ، جنګ هغه وخت منځ ته راتلای سي چي مسلمانان ور ته مجبوره سي، مثلاً غدر او خیانت ور سره وسي، یا د رسالت د رسولو څخه چي دعوت، امر بالمعروف او نهي عن المنکر دي منعه کړل سي، رسول الله ﷺ به همېشه ویل: ما او خلک سره پرېږدی.

ستاسي د بدر، اُحُد، خندق، غزاوي په یاد دي؟ د ټولو سبب دا ؤ چي قریشو مسلمانان تبلیغ او دعوت ته نه پرېښوول، خو چي بیا قریشو په حدیبیه کي صلحه وغوښتل صلحه ور سره وسوه، د خیبر جنګ هم د صلحي دپاره ؤ، نو اصل په اسلام کي صلحه او امان دي نه د وینو د تویولو شوق، که د رسول الله ﷺ د وینو بهولو اراده وای، د مکې مکرمې په فتحه کي به یې د وینو ولې بهولي وای او دا کارېې و نه کړی، ځکه صلحه او أمان یې غوښتل.

شپږمه ماده: د وطن داری فکر، موږ ټوله که اوزبک یو که تاجک، که پښتون یو که ازاره، د یوه وطن اوسېدونکي یو، ستاسي په یاد دي چي رسول الله ﷺ په مدینه منوره کي څنګه قانون جوړ کړی؟ او دا یې کوښښ ؤ چي موږ ټوله په یوه وطن کي د وطندارانو په صفت سره و اوسېږو، که څه هم په دین او دیانت کي فرق او اختلاف سره ولرو.

ورونو! که څه هم نن ورځ په موږ کي سُني او شیعه موجود وي، اُزبک او ازاره موجود وي، فارسي ژُبان او پښتون موجود وي، خو د وطنداری فکر باید له دماغه و نه باسو، ستاسي په یاد دي چي رسول الله ﷺ نه غوښتل چي د مکې مکرمې مسلمانان په هغه جنګ کي ګډون وکړي چي د مکې مکرمې د کفارو پر ضد کېدی؟ دا ولې؟ ځکه دوی په مکه مکرمه کي مواطنین وه او دا نه وه صحي چي دوی د خپلي هغي ټولني پر ضد وجنګیږي یا و دریږي چي دوی هلته اوسیږي.

اوومه ماده: د رسول الله ﷺ په ژوندکي د مسلمانو ښځو طبقه: سیاسي، اجتماعي، اُسَري، فعاله قوه بلل کېدل، خو نن ورځ د ځینو مسلمانانو له طرفه د ښځو پر طبقه بد بختانه ډېر ظلم کیږي او متأسفانه دغه ظلم هم د اسلام په نامه پر کیږي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

حال دا چې اسلام د دغسې ظلمه څخه بري او بېزاره دی، ترڅو چې د ښځو د طبقې څخه دغه ظلم پورته نه سي، په علم او پوهه مصلحه نه سي، نُهضت او ترقی ته لار نسته، ښځه د نوې نسل مربي ده، مربي بايد پوه او د علم خاوند وي، د استاد او مربي سره ظلم کول پستي او نامردي ده.

خو هو، ښځې مو هم بايد د الله او رسول الله د اوامرو تابع وي، د اسلامي رسالت بيرغ يې په لاس کې وي، هره هغه ښځه چې په اسلامي محيط کې د اسلام تر قانون دباندې غربي رواجونه غواړي هغه د کفارو د لاس شيطاني آله ده.

اتمه ماده: فن او ثقافت، فن او ثقافت د نُهضت او ترقی د بيرغو څخه يو بيرغ دی. که تاسې د رسول اللهﷺ پر سيرة يو دقيق نظر واچوی و به وينی چې ټول عالَم و دغه مبارک سيرة ته اړ او محتاجه دی، د رسول اللهﷺ د سيرة څخه زده کړه د هرې زمانې او هر ځای ضرورت دی، دغه سيرة يوازې په هغه وخت او هغه زمانه پورې تعلق نه درلودی، بلکه د هر وخت او هر ځای د واقعاتو او حادثاتو دپاره درس ځنې اخيستل کېدلای سي، نو فن او ثقافت هغه شئ دی چې رسول اللهﷺ د خپلو اصحابو د معنوياتو د لوړولو دپاره استعمالاوه، ستاسې په ياد دي: کله چې رسول اللهﷺ مدينې منورې ته داخلېدی نجونو او ماشومانو ترانې ويلې، د مسجد قُباء او مسجد نبوي د جوړولو په وخت کې شعرونه ويل کېدل، د خندق دکندلو په وخت کې اصحاب کرامو اشعار ويل، رسول اللهﷺ خطيب او شاعر درلودی، نو د نهضت او ترقی دپاره فن او ثقافت مهم دي.

نهمه ماده: د رسول اللهﷺ سياست د خلکو جمعه کول، يو ځای کول او متفق کول وه، نه د خلکو پاشل او متفرق کيدل، خو بد بختانه مونږ اوس خلک د مذهب پر اساس سره پاشو، د فقهي اختلافاتو پر اساس يې سره ويشو، د ژبې او منطقې پر اساس يې سره جلا کوو، حتّی د حزبو په نامه مو خلک سره وپاشل، نو ځکه امت مو ټوک ټوک او پاشلی دی، مګر د رسول اللهﷺ منهج او طريقه تجميع وه نه تفريق، يو ځای کول وه نه پاشل، نو هر خومره چې مو په وسه پوره وي خلک سره متفق کوی، تاسې په ټول سيرة کې وګوری چې رسول اللهﷺ خلک څنګه سره متفق او يو ځای

(c) ketabton.com: The Digital Library

کول، حبشي او رومي، عربي او فارسي ټولو د يوه هدف دپاره ژوند کاوه.

لسمه ماده: د رسول اللهﷺ ديني خطاب: رسول اللهﷺ د هر وخت سره مناسبې ديني بيانيې ايرادولې، کله چي د مسلمانانو په منځ کي ورورګلوي او محبت ته ضرورت ؤ، هلته د اُخوة آياتونه او احاديث نازلېدل، د جهاد په وخت کي د جهاد آياتونه او احاديث ويل کېدل او بيا چي به جهاد نه ؤ، نه د جهاد آياتونه وه او نه احاديث، نو زموږ په ټولنه کي بايد ديني خطاب د هغو حالاتو سره موافق او مناسب وي چي موږ ژوند پکښي کوو، د منبرو وعظونه او نصيحتونه مو بايد داسي نه وي لکه سل کاله د مخه چي وه، بايد د وعظ او ديني لارښوونو طريقه مو د اوسني وخت او هغو حالاتو سره موافقه وي چي موږ ژوند پکښي کوو او ضرورت ورته لرو، نو نُهضت او ترقي بېله دې څخه نسته چي ديني خطاب به مو د وخت د حالاتو سره داسي موافق او برابر وي چي د ژوند نوي او کاميابه مرحلې ته مو ور داخل کړي.

يوولسمه ماده: پنځه اساسي يا بنسټي اخلاق دي، چي موږ په ټول سيرة کي وليدل، د نُهضت او ترقی دپاره موږ هم بايد هغه اخلاق په خپلو ځانو او خپل ژوند کي پيدا کړو، هغه اخلاق څه شي وه؟

الف: صدق، يا رشتيا ويل، په ټولو کارو کي بايد صادقه و اوسو.

باء: امانت، په هر کار کي بايد امانت کاره يو، د رسول اللهﷺ لقب صادق الأمين ؤ. (رشتيا ويونکی او امانت کاره)

جيم: وفاء، تا وليدل چي د رسول اللهﷺ سره په ټول ژوند کي وفاء ملګرې وه.

دال: اتقان، يعني: هر کار په صحي ډول سره کول او پای ته رسول، تا وليدل چي د رسول اللهﷺ ټول تخطيط يا پلان جوړول او عمل، په سل کي سل صحي او پر ځای ؤ.

هاء: أمل يا اميد، دغه خوی هم بايد حتماً په موږ مسلمانانو کي موجود وي، د خپل صحي عمل د نتيجې څخه بايد نا اميده نه سو، تاسي وليدل چي رسول اللهﷺ څنګه او څه ډول د خپلو اصحابو معنويات د اُميد په خوی سره ور لوړول، مسلمانان هيڅ وخت د خپل کار او عمل د نتيجې څخه نه نا اميده کېدل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پسله هغه شخه چي کفارو خُبيب ﷺ ته په اور او سرو سوو ډبرو آزارونه ورکړه.

رسول الله ﷺ څه ورته وويل؟

عدي بن حاتم الطايي ﷺ ته يې د هغه د مسلمانېدلو په وخت کي څه وويل؟
ټول د کاميابۍ اميدونه اوزيري وه، د رسول الله ﷺ په ټول ژوند کي نا اميدي نه وه.

اوس هم په ځوانانو کي هغه ځوک و رسول الله ﷺ ته حبيب دی چي نه نااميده کيږي او نور خلک هم نه نااميده کوي او هغه ځوک کښته او ناکامه دی چي وايي: پرېږده يې فايده نه کوي، نااميدي په خلکو کي مه پيدا کوی، په هر وخت او هر حالت کي اميد د کاميابۍ لا رده.

دوولسمه ماده: د ملت او رعيت د رأيي او نظر احترام، د خلکو د رأيي قبلول، خلک په آزاده سره خبرو ته پرېښوول، دا هغه منهج او طريقه ده چي رسول الله ﷺ په خپل ژوندکي عملي کول، تاسي نه وليدل؟ چي رسول الله ﷺ په بدر کي د يوه سړي د رأيي په سبب خپلي نقشې ته تغير ورکړی، د خندق په غزاء کي يې د سلمان فارسي ﷺ په رأيه سره په جنګ کي يوه نوې طريقه اختيار کړه، که څه هم سلمان فارسي ﷺ يو آزاد سوی مريئ بلل کېدی، د خيبر په غزاء کي حُباب بن المنذر ﷺ ورته و ويل: يا رسولَ الله! دغه ځای د اړولو دپاره مناسب نه دی، رسول الله ﷺ و فرمايل: حاضِر يا حُباب او هغه ځای ته يې تغير ورکړی، ځکه د هغه خبره صحي وه، نو د ملت او خلکو د فکر او نظر احترام کول، او د هغو خبرو ته غوږ نيول په خلکو کي نژدې والی را ولي او که چيري قائد يا حکومت دا فکر کوي چي موږ قوي يو، ځکه خلک او د خلکو رأيي زموږ سره دي، د معارضې يا منافس يا په اوسنۍ اصطلاح د حزب اختلاف په مخ کي د رأيو په اکثريت درېدلای سو.

دلته نو نُهضت او ترقي په وجود نه سي راتلای، تر څو چي د خلکو د رأيي احترام و نه سي، د نهضت او ترقي فکر کول بې معنٰی دي.

که د خلکو رأيه او نظر واورېدل سي په هغو کي دغه حس پيدا کيږي چي موږ د دغه وطن يو او زموږ رأيه قابل د اعتبار ده او بېله دې څخه چي د خلکو يا ملت و رأيي ته اعتبار ورنه کړل سي، که موږ هرڅومره د ترقۍ نارې هم و وهو فايده نه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دیارلسمه ماده: په خبرو او بیان کې د خلکو او ملت حریت او آزادي.
بخښنه غواړم چې زه په پوره صراحت سره دغه خبرې کوم او هم یې باید خامخا وکړم، ځکه دا د رسول الله ﷺ سیرة دی او دا یو لوی امانت دی، ځوک دي زما څخه په واضحه او صریحه خبرو نه ناراضه کیږي، ځکه زه نه سم کولای چې د سیرة النبي ﷺ په بیانولو کې د بل چا مراعت وکړم او دغه حق خبرې په دې سبب سره کوم، چې د قیامت په ورځ د خپل رب ﷻ په حضور کې د دغه حق ویلو سره و درېږم او ورته و وایم: یارب! ما خلکو ته حق و ویل، هغه چې پرما وه د هغه تبلیغ مې وکړی.
نو ترڅو چې خلکو ته په خبرو او بیان کې پوره حریت او آزادي ور نه کړل سي دغه د عُنف او شدت کار نور هم زیاتیږي، ځکه که د ملت د افرادو څخه یو څوک و نه کولای سي چې د خپل وطن په باره کې و رغیږي، د ده خبرې او نظریات سانسور سي، د هغه د خپل وطن او د وطن د آمرانو څخه بنه نه راځي، حتّی دا احساس هم نه کوي چې زه د دغه وطن د افرادو څخه یو فرد یم.
څوارلسمه ماده: د نهضت او ترقۍ دپاره یوه داسې مشر او قائد ته ضرورت سته چې خلک د هغه پر شا وخوا را وګرځي او را ټول سي، تا د رسول الله ﷺ په سیرت کې ولیدل چې خلکو د رسول الله ﷺ سره څومره شدید محبت او څومره ټینګ ارتباط یا اړیکې درلودل، حتّی غربیان په تعجب کې دي چې رسول الله ﷺ سیاستدان که عسکري قومندان ؤ؟ رهبر که قائد ؤ؟ حاکم که نبيّ ؤ؟ پلار که مربّي ؤ؟ خو موږ وایو: هغه دغه ټوله ؤ، هغه د ځمکې د اصلاح د رسالت خاوند ؤ.
نن ورځ هم موږ دغسې مومن قائد ته ضرورت لرو چې خلک پر را ټول سي او محبت ور سره ولري، د خلکو غمخور وي او په ایمان و نه شرمیږي، یوازې په مناسباتو کې د ایمان خبرې نه کوي، بلکه په هره لحظه او هر کار کې د ایمان حس او احساس پکښې موجود وي، نُهضت او ترقي بېله دغسې قائده په وجود نه سي را تلای.
پنځلسمه او آخیره ماده: ایمان د کامیابۍ سبب دی، که ایمان نه وای صحابهٔ کرامو ولې خندق کندی؟ که ایمان نه وای ولې یې په خندق کې قربانۍ ورکولې؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

که ایمان نه وای ولي یې په اُحُد کي ځانونه مرګ ته سپارل؟ که ایمان نه وای ولي یې د حدیبیې صلحه قبلول؟ که ایمان نه وای سُمیه رضي الله عنها ولي وژل کېدل؟ که ایمان نه وای داسي نور ډېر کارونه دي چي هغه به نه کېدلای.

هر هغه څوک چي په اسلامي ملکو کي نهضت او ترقي غواړي او دا یې عقیده وي چي دین او ایمان خپل ځان ته جلا ځای لري، په دنیوي امورو کي د دین او ایمان خبري پرېږده، هغه څوک د دغو منطقو د افرادو یا د خپل ملت په حقیقت نه پوهیږي.

د اسلامي ملکو افراد یا امت مسلمه بېله یوې ژبې په بل څه نه پوهیږي، چي هغه د دین او ایمان ژبه ده، هغه مهم او یواځنۍ شئ چي د اسلامي ملکو د افرادو که نارینه دي که ښځي، که لویان دي که ماشومان په وجدان او ضمیر کي ښخ او پروت دی د هغه نوم ایمان دی.

که ته غواړې چي ترقي را ولې او ملت ته په خطاب کي و وایې: موږ مو د دین سره کار نه لرو، هر یو او د ده دین سره پوهیږي، خو د وطن د ترقۍ دپاره کار وکړی، دا د خولې خبري دي، هیڅ مثبت تاثیر نه لري، ځکه د دغه کار دپاره کوم عقیدوي او وجداني باعث نسته.

او که په خطاب یا بیانیه کي ورته و وایې: بېسوادي ورکه کړی چي اجر او ثواب حاصل کړی، مځکه په زراعت سره آباده کړی: الله به اجر او جنتونه درکړي، کوچنۍ کوچنۍ فابریکې راوړی له خپل وطنه بېکاري او غریبي لیري کړی، پر غریبانو ورحمېږی، الله جل جلاله به پر تاسي ورحمیږي.

د دغه خطاب نتیجه مثبته او ایجابي ده، که دي ایمان له ترقیه څخه جلا کړی، پوه سه چي کامیابي لاس ته نه.سې را وړلای او دا شئ په کلو کلو تجربه سوی دی.

موږ داسي یو قوم یو چي الله جل جلاله په ایمان سره معززه کړي یو، که موږ نهضت او ترقي بېله اسلامه او ایمانه په بل شي کي و غواړو الله جل جلاله به مو ذلیله کړي، دا زما قول نه دی دا د حضرت عمر فاروق رضي الله عنه قول دی، که څوک د هغه له نظره څخه مخالف نظر لري هغه سهوه او خطاء دی. دین زموږ د رب عزوجل له طرفه زموږ ساتونکی او زموږ کامیابه کوونکی دی، الهي دین الله جل جلاله د دې دپاره نه دی نازل کړی چي موږ ځني

(c) ketabton.com: The Digital Library

وبیریږو. یا دي موږ بد بخته کړي. نو ځکه موږ وایو: چي دیني خطاب او بیانیو ته باید ترقي ورکول سي.

دا هغه پنځلس مادې یا نقطې وې چي موږ یې د سیرة النبي ﷺ څخه په اختصار سره را ایستلای سو.

محترمه وروره! د دغه سیرة تر اورېدلو یا لوستلو وروسته ستا څخه څه شي غوښتل کیږي؟ فقط دوه شیه باید عملي او په ځان کي موجود کړې.

اول: د رسول الله ﷺ سره ډیر زیات او شدید محبت. داسي محبت چي ستا زړه او وجود ټول په ډک وي. داسي محبت چي ستا د وینو په رګو کي بهیږي. تا چي دغه درې ټوکه کتاب ولوستی آیا ستا زړه ته یې لار و نه کړه؟

آیا د رسول الله ﷺ محبت دي په زړه کي ځای و نه نیوی؟

که ستا زړه ډېره نه وي خامخا دي په زړه کي د رسول الله ﷺ د محبت احساس پیدا سوی دی او رسول الله ﷺ ډیر خوښ لرې. رسول الله ﷺ فرمایي:

«لایُؤمِنُ اَحَدُکُم حتّی أکُونَ أحَبَّ إلَیه مِن أهلِه و وَلَدِه وَمَالِه وَنَفسِه الّتي بَینَ جَنبَیه»

ژباړه: تر هغو پوري د یو چا ایمان پوره او کامل نه دی. تر څو چي زه د ده تر کورنۍ. د ده تر اولادو. د ده تر مال او د ده تر ځان و ده ته خوښ نه سم.

نو موږ مسلمانان باید خامخا رسول الله ﷺ په دغه اندازه سره خوښ و لرو چي تر دغو ټولو شیانو راتېر وي او د دغه محبت دپاره ستا مرسته کوونکی په دقت سره د رسول الله ﷺ د سیرة اورېدل دي.

دوهم: د دغه اوسه څخه ته باید په دې فکر کي سې چي زه باید په ځکه کي اصلاحات را ولم. ځکه ته د رسالت خاوند یې. ته د رسول الله ﷺ امت یې او دغه رسالت ستا په غاړه کي امانت دی. وګوره! په هر شي کي چي ته مهارت لرې په هغه شي کي د ځکي او انسانانو په اصلاح پسې سه. زما مقصد دا نه دی چي ټول خلک دي شرعي او دیني تعلیم وکړي بلکه دا د ځینو متخصصو علماوو کار دی. که هر یو په شرعي علومو مشغوله سي دغه نور کارونه به چا ته پاته وي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مسلمانانو څخه هر یو باید په خپل قدرت او خپل مهارت کي جدي عمل وکړي، هو له دینه باید دومره زده کړه وسي چي خپل دین و پیژني او خپل اعمال د شرعي احکامو سره موافق اجراء کړي، حق او باطل سره وپیژني، خو تعلیم، صحت، زراعت، تخنیک او داسي نور علوم هم باید ولرو چي امت مسلمه پر خپلو پښو و دروو او د مځکي په اصلاح کولو سره مو د خپل رب ﷻ عبادت کړی وي، که ته د رسالت د رسولو په نیت سره ژوند وکړې، إن شاء الله په جنت کي به د رسول الله ﷺ ملګری یې، هو، هغه څوک چي د رسالت د رسولو دپاره ژوند کوي یقیناً به هغه کسان په جنت کي د رسول الله ﷺ ملګري وي.

دا معلومه ده چي ټول امت لمنځونه کوي، ټول امت روژې نیسي، ټول امت حج کوي، ټول امت د قرآن مجید تلاوت کوي، ټول امت ژړلي دي او دعاوي یې کړي دي، خو په جنت الفردوس کي به څوک د رسول الله ﷺ ملګری وي؟

هغه څوک چي د رسول الله ﷺ سره ډیر محبت لري او هغه څوک چي د رسالت په رسولو کي ډیر زیار او زحمت باسي.

د رسول الله ﷺ تر رحلت وروسته د رسالت رسَول او تبلیغول، امر بالمعروف او نهيِ عن المنکر، د ده ﷺ د امت پر غاړه امانت دی.

ما خو د رسول الله ﷺ د سیرة څخه دغه پنځلس ذکر سوي مادې په اختصار سره را وایستلې، نو په نتیجه کي ته باید رسول الله ﷺ په داسي اندازه سره خوښ ولرې چي په هر قیمت او هره ممکنه وسیله سره چي وي د مځکي د اصلاح دپاره حرکت دریکښي موجود کړې، ځان د رسول الله ﷺ امت و بوله او د هغه پر لار رهي سه.

ألا هل بلغت؟ اللّهم فاشهد. ألا هل بلغت؟ اللّهم فاشهد.

خویندو او ورونو! د لیکلو او ویلو دپاره ډیرخه لرم خو تر دغه زیات اوږد والی لازم نه بولم او دغه بحث به په شکر او منته سره پای ته ورسوم، شکر او منته د هر هغه چا: چي د دغه سیرة د لیکلو، پوره کولو، کامیابه کولو، نشرولو او چاپولو دپاره یې زما سره مرسته او مساعده کړي دي، الله ﷻ دي د خیر جزاء او بدله په دنیا او آخرت کي ورکړي، خو اول او تر ټولو لوی شکر د هغه الله سبحانه و تعالٰی شکر دی چي موږ ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې دا رابنوولي دي چې د خلکو شکر آداء کړو، مګر موږ نه سو کولای چې د رب ﷻ الملک العظيم جل جلاله تر شکر څوک د مخه کړو، زموږ رب: هغه الله سبحانه و تعالى دى چې قِسم قِسم نعمتونه يې راکړي دي، زموږ رب: هغه ﷻ دى چې د دغه سيرة د ليکلو او بيانولو قدرت يې را کړى، دا دومره لوى نعمت دى که زه ټول عمر خپل رب ته سر پر سجده کښېږدم بيا يې هم شکر نه سم آداء کولاى او دا مي خوښه ده چې زه په دغه عمل د خپل رب ﷻ سره ملاقي سم او د قيامت په ورځ ور ته و وايم: يا رب! زه عنايت الله خو دغه دى د ډيرو ډيرو ګنهو سره درته راغلم مګر څرنګه چې تا رب ﷻ د دغه پاک سيرت د راټولولو، بيانولو، ليکلو او نشرولو توفيق راکړى نو دا اميد هم درڅخه لرم چې دغه عمل را څخه قبول کړې او زما په نېکيو کي يې راحساب کړې.

او تاسي لوستونکي او اورېدونکي هم د خپل رب ﷻ شکر او حمد آداء کړى چې د دغه پاک سيرة د لوستلو يا اورېدلو توان او قدرت يې درکړى، په والله په دغه سيرة پوهېدل او د هغه زده کول الٰهي لوى نعمت دى چې د هر چا نه دى نصيب سوى.

او دوهم شکر! شکر د محبوب سرور کائنات رسول الله ﷺ دى.

ورونړو! په والله دا ممکنه وه چې رسول الله ﷺ هغو کسانو ته ښرا وکړي چې پر ده ﷺ يې ظلم کاوه، بنديزونه يې پر لګول، تکليفونه او آزارونه يې ورکول، د ده ﷺ سره يې جنګونه کول، د ده ﷺ مبارک اصحاب او دوستان يې وژل او د ده ﷺ په ښرا سره دي هغه قومونه او ملتونه نېست او نابود سوي واى، مګر نبيّ الرّحمه، رؤف او مهربانه رسول، رحمةٌ للعالمين رسول الله ﷺ ښرا نه ورته کول، دا ولي؟

څکه چې زه او ته مومنان او مسلمانان را ووزو، الله جل جلاله دي زموږ له طرفه د خير بدله او جزاء درکړي يا رسولَ الله، تا صبر کاوه، هغه آزارونه او تکليفونه، مقاطعې او بنديزونه، جنګونه او زخمونه دي د دې دپاره قبلول چې موږ مسلمانان را ووزو او بيا ستا مبارک سيرة بيان کړو يا يې واورو، ستا په مبارک حرم او روضه کي لمنځونه وکړو، د قرآن مجيد تلاوت وکړو او بيا د الله جل جلاله په رحمت سره جنت ته ولاړ سو.

(جزاکَ اللہُ عنّا خيراً يا رسولَ الله، خير ما جازَ نبياً عن أمّته و رسولاً عن قومه)

يوازي دا نه چې موږ مسلمانان درته و وايو (جزاکَ اللہُ خيراً) بلکه پر ټول بشريت

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا لازمه ده چې درته و وایي (جزاکَ اللهُ خیراً) ځکه ته وې چې ټول بشریت ته دې د نهضت، ترقی، کامیابی او خوشاله ژوندلاري چاري ور وښوولې.

تاسي پوهېږئ؟ چې ټول عالَم او بشریت چې په هرځای او هر دیانت سره وي دې ته اړ او محتاجه دي چې د رسول الله ﷺ څخه زده کړه او تعلیم وکړي. د رسول الله ﷺ څخه د بشریت او انسانیت قوانین زده کړي، د رسول الله ﷺ څخه اداره، پلان جوړول، سیاست، حلم، صبر، جنګ، صلحه او د ژوند ټول اخلاق زده کړي.

تاسي پوهېږئ چې د امریکا او اروپا د قانون ډېري مادې د اسلامي دین او د رسول الله ﷺ د لار ښوونو څخه اخیستل سوي دي، خو متأسفانه څرنګه چې موږ مسلمانان د اسلام په اساساتو او د رسول الله ﷺ په لار ښوونو پوره نه یو خبر، نو د پردیو د قانون صفت کوو او ښه یې وایو، حال دا چې د هغو د قانون د صفت وړ مادې، هغه مادې چې د انسانیت او بشریت په نفعه دي او ته یې خوښي لرې، هغه د مسلمانانو د دین او د رسول الله ﷺ د لار ښوونو څخه اخیستل سوي دي.

د ویلو او لیکلو دپاره ډېر څه لرم خو اوږدول هم نه دي په کار، الله جل جلاله ته مو سپارم

سُبۡحَٰنَ رَبِّكَ رَبِّ ٱلۡعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٨٠﴾ وَسَلَٰمٌ عَلَى ٱلۡمُرۡسَلِينَ ﴿١٨١﴾

وَٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ﴿١٨٢﴾

اللّهمّ صلِّ و سلِم و بارک علی عبدِکَ و رسُولکَ سیِّدنا وحبیبنا

محمّدٍ وآله وأصحابه وأهل بیته أجمعین.

د هر ویونکي او اورېدونکي څخه دا امید لرم چې ما او زما والدینو ته، د الله جل جلاله له درباره زموږ د بخښني او مغفرت دپاره د زړه د اخلاصه خاصه دعاء وکړي.

والسلام علیکم ورحمة الله وبرکاته.

عنایت الله "عِلمي"

پای

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دغه کتاب مصادر او مراجع:

۱ - قرآن مجید.

۲ - صحیح البخاري.

۳ - صحیح مسلم.

۴ - د احادیثو نور کتابونه او مسند امام احمد.

۵ - بدایه والنهایه، تألیف عماد الدین اسماعیل بن کثیر.

٦ - الرحیق المختوم، تألیف شیخ صفیّ الرّحمٰن مبارک پوري.

۷ - سیرة النبي ﷺ، تألیف: ډاکټر طارق سویدان. معاصر،

۸ - علی خُطی الحبیب ﷺ، تألیف: استاد عَمرو خالد. معاصر،

۹ - عظمة الرسول ﷺ، تألیف: استاد محمّد عطیه الإبراشي.

۱۰ - النور الخالد محمّد ﷺ، تألیف محمّد فتح الله گولن. معاصر،

۱۱ - فقه السیرة، تألیف: ډاکټر محمّد سعید رمضان البوطي.

۱۲ - تاریخ ابن الوردي، تألیف: زین الدین عمر بن مظفر متوفی ۷۴۹ ٠

پر دغه کتابو سربېره د سیرة هیڅ داسي کتاب نسته چي په هغه کي دي د سیرة ابن اسحاق او سیرة ابن هشام څخه اخیستنه نه وي سوې. نو په دغه لیکل سوي کتاب کي هم ځیني مضمونونه د دغو دوو کتابو څخه را نقل سوي دي.

ربّنا تقبّل منا إنّک أنت السّمیع العلیم، والحمد لله رب العٰلمین

وصَلواتُ الله و سَلامُه علی سیّد الخلق و المرسلین، وآله وأصحابه،
و أهل بیته و ذرّیته أجمعین،

د جمعې ورځ د (۱۴۲۷) هجري قمري کال د ذوالقعدې د میاشتي (۲۴) تاریخ،
د (۱۳۸۵) هجري شمسي کال د قوس د میاشتي (۲۴) تاریخ،
د (۲۰۰٦) میلادي کال د ډسمبر د میاشتي (۱۵) تاریخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مؤلف له طرفه نشر سوي او چاپ سوي کتابونه

١ – د سرورکائنات ﷺ ژوند : په دري ټوکه کښې.
٢ – خُلفاءُ الرّاشدين : په يوه ټوک کښې.
٣ – ديني او اخلاقي لارښووني : په يوه ټوک کښې.
۴ – شيطان د انسان دښمن دی : وړوکې رساله.
۵ – د ساحر له شره خلاصون : په يوه ټوک کښې.
٦ – آخري سفر : په يوه ټوک کښې.
٧ – نصيحتونه : په يوه ټوک کښې.

که ژوند او صحت باقي وه تر لاس لاندي کتاب د قصص الأنبياء عليهم السلام په نامه سره ياديږي إن شاء الله تعالىٰ په راتلونکي وخت کي به ترتيب او چاپ سي.

و مَاتوفيقي إلاّ بِالله عليه توکّلتُ و إليه أنيب

د کتاب د ټولو لوستونکو څخه دا هيله او غوښتنه لرم چي د رب عزّوجلّ له درباره ما، زما مور او زما هغه پلار ته چي زما مُربّي او زما استاد دی د مغفرت او بخښني خاصه دعاء وکړي او رب عزّوجلّ ما ته نور توان او توفيق راکړي چي د عامو مسلمانانو ديني خدمت وکړم، او الله جلّ جلاله دي هغه چا ته د خير بدله او د خير جزاء ورکړي چي زما سره يې د دغه کتاب په چاپولو او نشرولو کي مرسته او کومک کړی دی.

عنايت الله "علمي"

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دریم ټوک فهرست

شمېر	سر لیک	مخ
۱	د خیبر د دوهمې حصې فتحه کېدل	۹۲۱
۲	د ابي الحُقیق یهودي د دوو زامنو وژل	۹۲۷
۳	په زهرو لړل سوی پُسه	۹۲۸
۴	د فدک د یهودو سره صلحه	۹۳۱
۵	د واديُ القرٰی فتحه کېدل	۹۳۲
٦	د تیماء د یهودو سره پر جزیه صلحه	۹۳۳
۷	د جزیرةُ العرب څخه د یهودو ایستل	۹۳۴
۸	د هجرت په اووم کال کې د ځینو ټولیو لېږل	۹۳۸
۹	عمرة القضاء	۹۴۸
۱۰	پاچهانو او آمرانو ته د رسول الله ﷺ رسالې	۹۵٦
۱۱	د روم پاچا قیصر ته لیک	۹۵۷
۱۲	د دمشق آمر حارث بن ابي شمر ته لیک	۹۷۲
۱۳	د بُصرٰی آمر ته لیک	۹۷۳
۱۴	د مصر پاچا مقوقس ته لیک	۹۷۳
۱۵	د حبشې پاچا نجاشي ته لیک	۹۷٦
۱٦	د فارس پاچا کسرٰی ته لیک	۹۸۰
۱۷	د بحرین پاچا (منذر بن ساوي) ته لیک	۹۸۳
۱۸	د یمن پاچا حارث الحَمیَري ته لیک	۹۸۴
۱۹	د یمامې رئیس هوذه بن علي ته لیک	۹۸۵
۲۰	د عُمان پاچا ته لیک	۹۸٦
۲۱	د ځینو سریو لېږل	۹۹۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۲	د مؤته جنګ	۹۹۳
۲۳	د مؤته د جنګ انتهاء	۱۰۰۸
۲۴	د مؤته د جنګ اثر او نتيجه	۱۰۱۴
۲۵	د ذاتُ السلاسل سريه	۱۰۱۷
۲٦	د خَبط سريه	۱۰۲۴
۲۷	د مکې مکرمې د فتحې غزاء	۱۰۲۷
۲۸	اسلامي لښکر د مکې مکرمې پر طرف حرکت کوي	۱۰۴۹
۲۹	د ابو قحافه رضي الله عنه مسلمانېدل	۱۰٦٦
۳۰	رسول الله ﷺ مسجد الحرام ته داخلېږي	۱۰۷۱
۳۱	حضرت بلال رضي الله عنه پر کعبه شريفه آذان کوي	۱۰۷٦
۳۲	د بتانو ماتول	۱۰۷۷
۳۳	د بيعت اخيستل	۱۰۸۴
۳۴	د عبد الله بن سعد بن ابي سرح اسلام	۱۰۸۷
۳۵	د عِکرمه بن ابي جهل اسلام	۱۰۸۹
۳٦	د صفوان بن اميه اسلام	۱۰۹۱
۳۷	د مکې مکرمې څخه د سريو يا ټوليانو لېږل	۱۰۹۳
۳۸	د مدينې منورې د ژوند درېيمه مرحله	۱۱۰٦
۳۹	د حُنين غزاء	۱۱۰۷
۴۰	دُريد بن الصِّمّه	۱۱۰۹
۴۱	د مکې مکرمې څخه د حُنين پر طرف حرکت	۱۱۱۲
۴۲	د حنين د غزاء غنيمتونه	۱۱۲۸
۴۳	د رسول الله ﷺ رضعي خور شيما بنت الحارث	۱۱۲۹
۴۴	سُراقه بن مالک	۱۱۳۰
۴۵	د طائف محاصره	۱۱۳۱
۴٦	په جُعرانه کې د غنيمتو وېشل	۱۱۴۰
۴۷	د انصارو په زړو کې نا اُميدي	۱۱۴۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۸	د هوازن یوه ډله	۱۱۴۷
۴۹	د مالک بن عوف اسلام	۱۱۵۱
۵۰	د جُعرانې څخه عمره	۱۱۵۲
۵۱	د عُروه بن مسعود الثقفي اسلام	۱۱۵۹
۵۲	اهلِ طائف و اسلام ته داخلېږي	۱۱٦۱
۵۳	د هجرت نهم کال	۱۱٦۵
۵۴	د تبوک د غزاء سبب	۱۱٦۹
۵۵	ابو عامر الفاسق	۱۱۷۳
٥٦	د مسجد ضِرار نړول	۱۱۷۷
۵۷	مسلمانان د روم د غزاء دپاره ځانونه تیاروي	۱۱۸۰
۵۸	په تبوک کي د اسلامي لښکر اړول	۱۲۰۱
۵۹	د دومة الجندل فتحه کېدل	۱۲۰۳
٦۰	د هرقل له طرفه قاصد	۱۲۰٦
٦۱	د تبوک څخه مدینې منورې ته رجوع	۱۲۱۰
٦۲	د تبوک د غزاء اثر او نتیجه	۱۲۲۹
٦۳	د مدینې منورې د منافقانو سره ښکاره مقابله	۱۲۴۱
٦۴	د رسول الله ﷺ د لور اُم کلثوم وفات	۱۲۴۷
٦۵	د ابو بکر الصدیق رضی الله عنه حج	۱۲۴۸
٦٦	خلق د الله جل جلاله دین ته په ډلو ډلو داخلېږي	۱۲۵۴
٦۷	د بنو تمیم وفد یا ډله	۱۲۵۴
٦۸	د بني عامر وفد یا ډله	۱۲۵۷
٦۹	د بني عبد القیس وفد یا ډله	۱۲٦۳
۷۰	د بنو حنیفه وفد یا ډله	۱۲٦۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷۱	د طَی د قبیلې وفد یا ډله........	۱۲۷۰
۷۲	د بنو سعد بنو بکر وفد یا ډله........	۱۲۷۷
۷۳	د دوو کوڅیو خاوند........	۱۲۷۸
۷۴	د نجران وفد یا ډله........	۱۲۷۹
۷۵	د فَروه بن عمرو الجُذامي قاصد........	۱۲۸۴
۷۶	د حَمیَر وفد یا ډله........	۱۲۸۵
۷۷	د بنو بُجیله وفد یا ډله........	۱۲۸۵
۷۸	د بنو حارث بن کعب وفد یا ډله........	۱۲۸۷
۷۹	هغه کسان چې د اسلام ښوولو دپاره لېږل سوي دي........	۱۲۹۰
۸۰	تبصره او خلاصه........	۱۲۹۳
۸۱	د مسلمانانو د شمېر او عدد محاسبه........	۱۲۹۵
۸۲	حجة الوداع........	۱۲۹۷
۸۳	د رسول الله ﷺ آخرنۍ سریه........	۱۳۲۲
۸۴	رفیق اعلیٰ ته رحلت........	۱۳۲۵
۸۵	د رسول الله ﷺ د ناروغۍ شروع........	۱۳۲۷
۸۶	د رسول الله ﷺ د ناروغۍ آخره هفته........	۱۳۳۰
۸۷	د چارشنبې ورځ تر رحلت پنځه ورځې د مخه........	۱۳۳۱
۸۸	تر رحلت څلور ورځي د مخه........	۱۳۳٦
۸۹	تر رحلت یوه یا دوې ورځي د مخه........	۱۳۴۱
۹۰	تر رحلت یوه ورځ د مخه........	۱۳۴۱
۹۱	د رسول الله ﷺ د ژوند آخرنۍ ورځ........	۱۳۴۲
۹۲	د احتضار یا زکندن وخت........	۱۳۴۹
۹۳	د رسول الله ﷺ د خلیفه د انتخابولو دپاره بحث........	۱۳۵۸
۹۴	د رسول الله ﷺ د مبارک جسد تجهیز........	۱۳٦۴
۹۵	د رسول الله ﷺ دپاره قبر کندل........	۱۳٦۵
۹٦	د سیرة النبي ﷺ خلاصه........	۱۳۷۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹۷ د کتاب آخرنی صفحه ۱۳۸۶
۹۸ د کتاب مراجع او مأخذونه ۱۳۸۷

پای

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library